

11

LEKSYKON RADLIŃSKI

Z tej i na tej ziemi

TOM I

Radlin 2022

Radlińskie Towarzystwo Kulturalne

LEKSYKON RADLIŃSKI

Z tej i na tej ziemi

Tom I

Wydanie I

Redakcja Eryk Holona

Radlin 2022

Recenzent

prof. zw. dr hab. Zenon Jasiński

Praca przygotowana w Radlińskim Towarzystwie Kulturalnym w ramach zadania publicznego „Prowadzenie Izby Regionalnej” finansowanego przez Miasto Radlin pod nazwą „Byzuch w Izbie” w 2022r.

Projekt okładki

Dariusz Holona

Korekta

Teresa Wowra

Skład komputerowy i opracowanie graficzne

Dariusz Holona

Copyright by Radlińskie Towarzystwo Kulturalne
Radlin 2022

Niniejsza publikacja nie jest przeznaczona do sprzedaży. Druk sfinansowały Miasto Radlin, JSW KOKS S.A. Oddział Radlin, SITG Oddział Rybnik, koło KWK „MRCEL”

ISBN 978-83-964144-0-3

Wydanie I. Nakład 500 egz.

Druk i oprawa: Drukarnia Legis Grzegorz Lisiecki. Wodzisław Śląski

Autorzy tomu I

Adamczyk Andrzej

Adamczyk Błażej

Brodzka - Siemiginowska Monika

Cichy Kazimierz

Dziuba Krystian

Górnicz Bożena

Holona Eryk

Langer Justyna

Nowak Maria

Pajqk Donata

Rdych - Michalik Teresa

Szczotok Krystian

Wstęp

Oddajemy do rąk PT Czytelników I tom Leksykonu Radlińskiego, który zawiera poprawione i uzupełnione hasła opublikowane w 2020 i 2021r. w dwóch zeszytach roboczych. Prace nad leksykonem zostały zapoczątkowane przez piszącego te słowa w 2003r. Wtedy to ukazał się kolejny periodyk „Wici” Radlińskiego Towarzystwa z datą 17.10.2003. w którym zamieszczono cztery szkice biograficzne radlinian: ks. Franciszka Palarczyka, ks. hm. dr Franciszka (Hermana) Jastrzębskiego, Pawła Gacy oraz Huberta Gruszczyka. W kolejnych periodykach również zamieszczono kilka notek biograficznych. Niestety zabrakło konsekwencji, a przede wszystkim zgromadzonego materiału do publikowania kolejnych haseł nie tylko biograficznych, ale także rzeczowych.

Prace nad przygotowaniem i wydaniem publikacji p.t. „Pamięć śladów – śladami pamięci” (red.: E. Holona) w 2018r., w której część I w całości poświęcona jest miejscom pamięci zbiorowej na terenie miasta Radlina, uświadomiła brak wydawnictwa, które w postaci encyklopedycznych haseł będących udokumentowaniem aktywności mieszkańców na różnych płaszczyznach zaprezentowałoby swoisty - lokalny fenomen kulturowy.

Leksykon jest swoistą formą celebracji pamięci zbiorowej, ocalenia od zapomnienia rocznicy 100 lat przyłączenia ziemi rybnicko - wodzisławskiej do Polski oraz jubileuszu 25 lat samostanowienia miasta Radlina.

Dobór haseł zamieszczonych w I tomie leksykonu zależał od efektów kwerendy piśmiennictwa i prasy oraz dostępności źródeł archiwalnych. W napisanie I tomu haseł zaangażowało się 12 autorów. Z tej grupy 1 już nie żyje. Śp. Krystian Dziuba zmarł w trakcie powstawania I tomu. Każdy autor odpowiada za tekst przez siebie napisany. Hasła posiadają różną objętość, co nie powinno nasuwać skojarzenia dotyczącego wagi czy znaczenia danej postaci, instytucji itd. Objętość, rozmiary notatki raczej stanowią odzwierciedlenie stanu zaawansowania badań nad biogramami poszczególnych postaci, notek monograficznych instytucji czy organizacji, a także losów mieszkańców, ich udziale w ważnych wydarzeniach.

Zamieszczone na łamach leksykonu materiały ikonograficzne pozyskano z domeny publicznej, zbiorów Izby Regionalnej miasta Radlina, zbioru zdjęć przekazanych do Wydziału Edukacji i Referatu Rozwoju UM Radlina przez mieszkańców. Dziękujemy instytucjom AP w Cieszynie, oddziałowi w Raciborzu AP w Katowicach, Muzeum w Rybniku, Urzędowi Stanu Cywilnego w Wodzisławiu Śl. oraz w Radlinie, Sylwii Klechniewskiej, specjalistce ds. archiwizacji ASP we Wrocławiu,

parafiom, szkołom, klubom sportowym, chórom, a przede wszystkim osobom, które udostępniły zasoby rodzinnych archiwów.

Wszystkim uczestnikom tego przedsięwzięcia serdecznie dziękuję, bowiem bez ich udziału trudno byłoby je doprowadzić do takiej fazy. Autorzy haseł zorientowali się, że pozostała jeszcze spora liczba haseł, które należałoby opracować, jak również zakończyć te rozpoczęte. Dlatego obecny stan nie jest ostatecznym zamknięciem problematyki leksykonu. Spróbujemy przygotować odpowiedni materiał, i opublikować kolejne zeszyty robocze i po uzupełnieniach, korektach wydać tom II leksykonu. Serdecznie zapraszam do udziału w pracach nad realizacją zamknięcia tematu leksykon.

Eryk / RTK

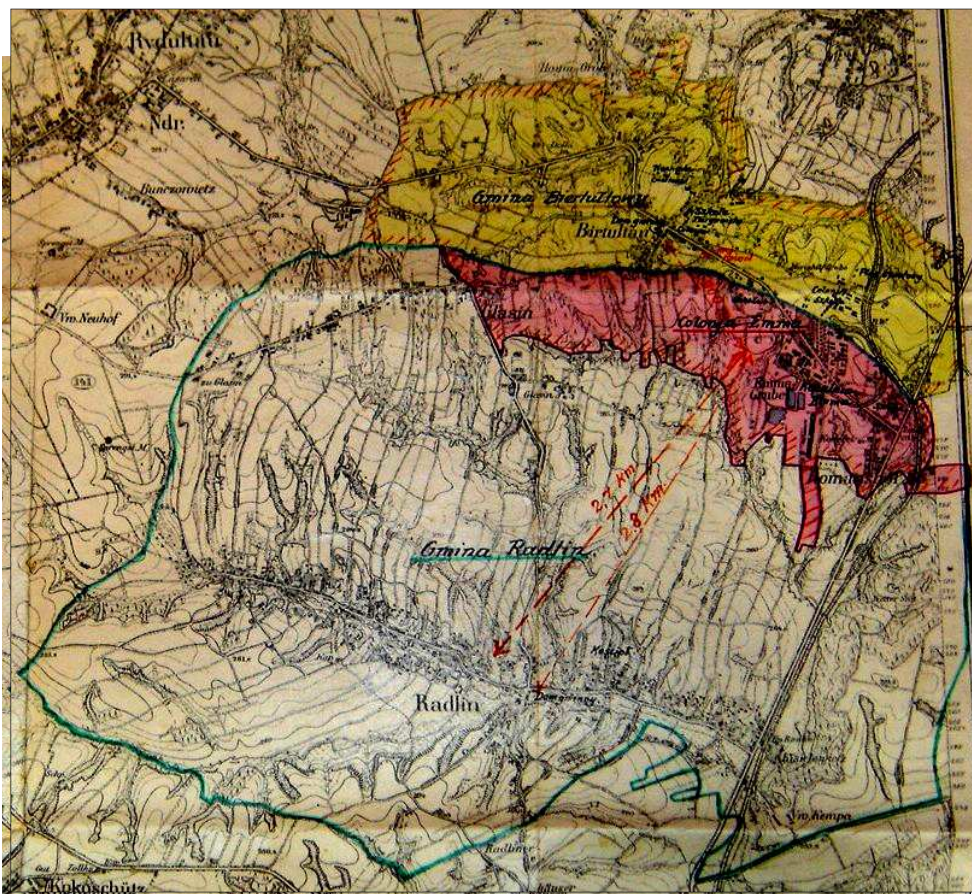
Zarys historii Radlina

„Przeszłość zachowana w pamięci jest częścią teraźniejszości”

Tadeusz Kotarbiński

Istnienie Radlina odnotowano w dokumencie historycznym /Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis* / w rejestrze „Registrum Wyasdense” poprzez zapis „Item in Redlino debent esse LXIII mansi”. Składał się z Radlina Dolnego i Górnego. Dolny Radlin był osobnym alodialnym dobrem rycerskim i znajdował się w rękach wielu właścicieli. Zakupił go wraz z Szonowcem /częścią Radlina Górnego/ w 1804r. hr. Ernest von Strachwitz. Natomiast Górny pozostawał we władaniu kolejnych panów na Wodzisławiu. Połączenie gmin Radlina Górnego i Dolnego nastąpiło z dniem 01.01.1869r. Radlin, tak jak inne wsie w okolicach Rybnika i Wodzisławia, zmienił swoją lokalizację z prawa polskiego na niemieckie. Wraz ze zmianami osadniczymi kształtowała się sieć parafialna. Przemawia za tym fakt istnienia w nim kościoła już w XIV wieku, o którym zamieszcza informację B. Panzram w „Liste der Kirchorte des Bistums Brealau bis zu Ende des 15 Jahrhunderts”. Przy nim istniała prawdopodobnie szkoła parafialna. Pisz o niej F. I. Henke w „Kronika, czyli opis topograficzno - historyczno - statystyczny miasta i wolnego mniejszego państwa stanowego Wodzisław na Górnym Śląsku”, podając datę 1730r. Po rozbudowie w 1830r. była ona już szkołą dwuklasową. W 1757r. wybudowano w Radlinie Dolnym nowy murowany barokowy kościół. Jednakże przeistoczono go w filię kościoła wodzisławskiego. Parafię ponownie erygowano dekretem z dnia 21.09.1903r., a rozporządzenie o powołaniu parafii staje się prawomocnym z dniem 01.04.1904r. Obecny kościół wybudowano w latach dwudziestych XX wieku. Szkoły znajdowały się również „Radlinie Górnym” (1905r.) oraz w jego części w Głóżnach (1893r.), a także w Obszarach (1901r.) i kolonii Kop. „Emma” (1912r.). Funkcjonowała również szkoła mniejszościowa (niemiecka 1925-1937). Decyzją prezydenta rejencji opolskiej (25.10.1913r.) do obwodu gminy Radlin przyłączono gminę Obszary. Wojewoda Śląski z dniem 03.06. 1924r. zniósł obszar dworski Radlin i wcielił go do gminy Radlin. Na jej terenie w 1858r. powstaje kopalnia „Emma”, która rozpoczęła wydobywanie w 1883r. /obecnie „Marcel”/, a od 1911r. powstał w niej wydział koksowni /Koksownia Radlin/. W 1894r. zostało zarejestrowane Towarzystwo św. Barbary. W 1911r. powstało Polskie Towarzystwo Śpiewu „Wanda”, a w 1919 roku założono Towarzystwo Śpiewu „Jadwiga”. W tym samym roku powstały gniazda „Sokoła” w Obszarach i Radlinie oraz Towarzystwo Śpiewu „Gwiazda” w Głóżnach. W I Pułku Strzelców Bytomskich wśród 304 żołnierzy z pow. rybnickiego było 32 radlinian. Mieszkańcy Radlina uczestniczyli w walkach powstań śląskich.

W III powstaniu brały udział kompanie radlińska, głożyńska oraz z Obszar i kop. „Emma”. Ta ostatnia m.in. w bitwie na linii Olza-Buków, jednej z najkrwawszych na odcinku „Grupy Południowej” (23.05.1921r.). Od 1920 r, w Radlinie - Głożynach istniał zespół piłki nożnej „Śląsk Głożyny”. Dnia 10.05.1923r. powołano do życia Towarzystwo gry piłki nożnej „Orzeł Emma-Obszary” (obecnie „Górnik Radlin”). Radlin jest wtedy wsią, w której działa kółko rolnicze (1 z 8 w pow. rybnickim w 1931r.). Decyzją wojewody śląskiego M. Grażyńskiego z dnia 16.08.1932r., od 1.09.1932r. do obwodu gminy Radlin została przyłączona gmina Biertułowcy.

Źródło: Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Raciborzu, sygn..18/82-04:666

Miejscowość Biertułowcy, tak jak i Radlin, widnieje w „Registrum Wyasdenca” (“Ittem in Bertoldi vila sum duodecimo mansi”), a pierwsza wzmianka o niej

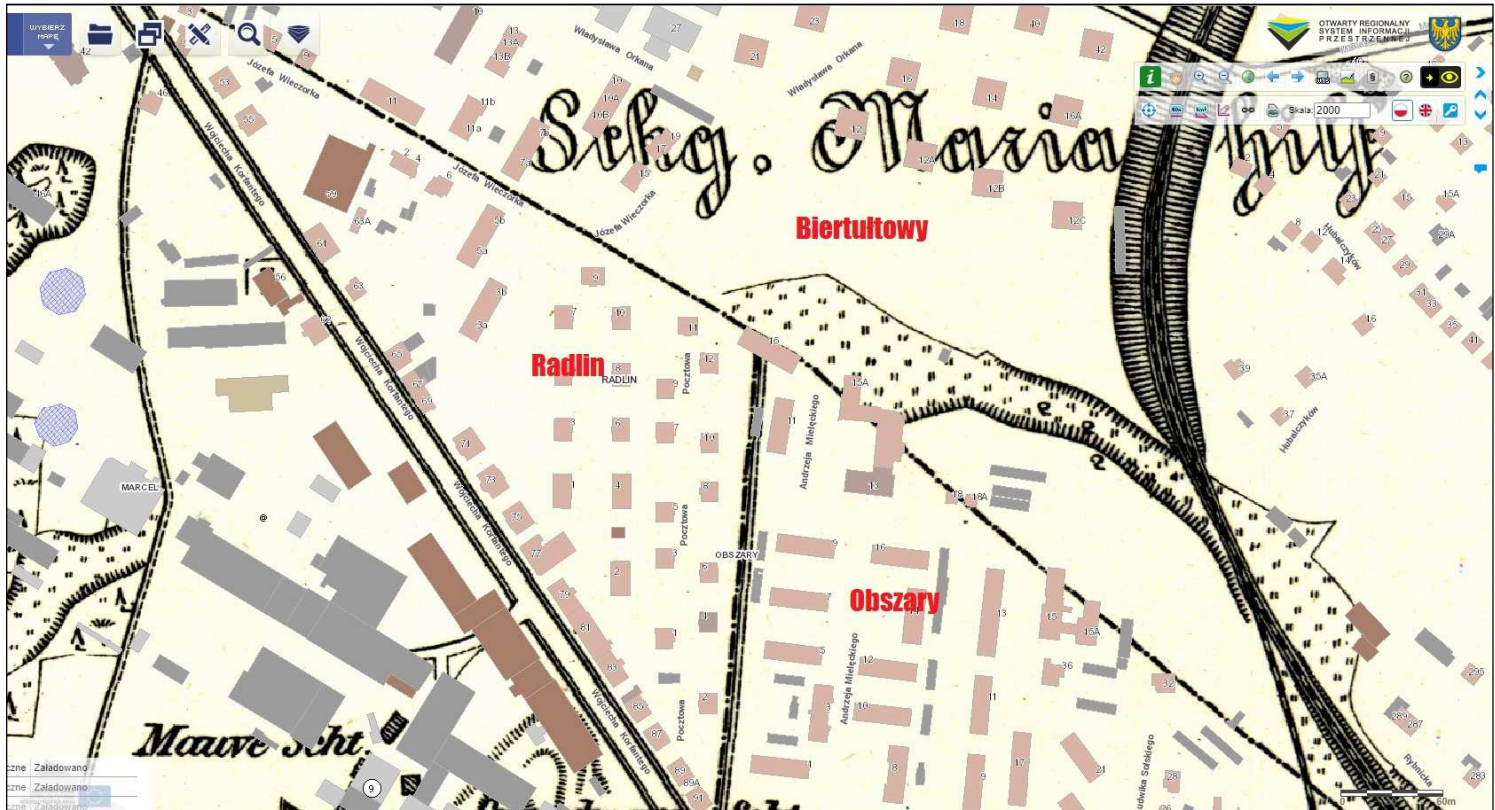
występuje w dokumentach klasztornych w 1243r. Były wtedy wsią książęcą. Folwark biertułtowski w 1494r. darował Sobkowi Kropacz z Niewiadomia, który sprawował zarząd w imieniu księcia raciborskiego Jana III na Rybniku. W 1792r. na jej terenie powstaje jedna z najstarszych kopalń na G. Śląsku („Versuch Kohlengrube”), od 1797r. kop. „Hoym”. Już w 1840r. powstała kop. „Reden” (czynna do 1905r.), a w 1858r. kolejna „Mariahilf” (czynna do 1884r.). Także część obszaru wydobycia kopalń „Sylwester”, „Carolus” i „Johann Jacob” leżała na terenie Biertułów. 1.02.1864r. zainaugurowano naukę w jednoklasowej szkole dla 81 uczniów z Biertułów. W 1899r. przeniesiono naukę do nowej 4 klasowej szkoły /po rozbudowie w latach 70 - tych XX wieku obecna SSP/. Na terenie Biertułów w 1842r. powstaje pierwsza budowla sakralna, kaplica św. Jana Nepomucena. W 1892r. założony został przez Leopolda Zarzeckiego Związek Katolickich Robotników p.w. św. Józefa. W 1905r. L. Zarzecki buduje kapliczkę p.w. Najświętszej Maryi Panny. Korzystając z pomocy M. Basisty, organizuje biertułtowski „Eleusis” w 1907. W latach 1907-1925 Rybnickie Gwarectwo Węglowe miało swoją siedzibę w budynku nr 52 przy dzisiejszej ul. P. Rogozina w Biertułowach, później w budynku I zarządu kopalni „Emma”. 17.07.1910r. miało miejsce uroczyste wprowadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej do Biertułów. 13.11.1913r. powstaje Katholischer Kirchenbau Verein w Biertułowach. W 1919r. przy Towarzystwie św. Józefa w Biertułowach założono chór mieszany (od 15.02.1920r. Towarzystwo Śpiewu „Słowacki”). W I Pułku Strzelców Bytomskich, wśród 304 żołnierzy z pow. rybnickiego było 22 biertułtowian. Mieszkańcy wsi uczestniczyli w walkach powstań śląskich. W III powstaniu brała udział kompania biertułtowska. A same Biertułowy były siedzibą komisarza obwodu Wielkie Rudy. 21.03.1920r. powstało w Biertułowach Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Rok później, 18.04.1921r., założone zostało Towarzystwo Polek. Dnia 29 lipca 1925r. dekretem Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego została ustanowiona samodzielna parafia w Biertułowach. W maju 1926r. rozpoczęto prace przy fundamentach kościoła. Uroczystość jego poświęcenia odbyła się 7.10.1928r. Obydwie gminy w grudniu 1931r. przed połączeniem miały 15 728 mieszkańców (Radlin 9786, Biertułowy 5942). Pod względem powierzchni (23km²) nowa gmina Radlin zajmowała 7. miejsce w pow. rybnickim. Uchwałą nr VI/17 z dnia 5.07.1954r. PPRN w Rybniku nadano gromadzie Radlin ustrój miejski. Radlin zostaje miastem /uchwałą Prezydium Rady Ministrów z dnia 11.08.1954r./. Miejscowość była i jest rozpoznawalna dzięki wynikom radlińskich gimnastyków. Stała się miejscem przygotowań olimpijskich w tej dyscyplinie oraz piłkarzy, bokserów i szermierzy klubu

„Górnik Radlin”. W 1975r. w wyniku reformy administracyjnej (1.06.1975r.), Radlin został włączony do Wodzisławia Śl. W roku 1997 Radlin odzyskuje prawo do samostanowienia, jednakże jego historyczna część, tzw. Radlin II bez terenu Obszar, kolonii kop. „Marcel” i Głożyn pozostaje w granicach administracyjnych Wodzisławia Śl. O jego przynależności do Wodzisławia zdecydował rezultat referendum. Wizytówką obecnego Radlina są nie tylko kościoły w Biertułtowach i Głożynach, familoki na „Emie” - kop. „Marcel”, MOSiR, MOK, Centrum miasta z rzeźbą Matki oraz fontanną, Obiekt Gimnastyczny im. L. Blanika, Orliki, kwiatowe skwery, ale przede wszystkim Tężnia, pierwszy tego typu obiekt w przemysłowej części Śląska, wraz z przestrzenią rekreacyjną: placem zabaw, siłownią, ścieżką do masażu stóp oraz lokalem gastronomicznym.

* Zdania historyków dotyczące daty powstania „Liber fundationis episcopatus Vratislaviensis” (księga uposażeń bpa wrocławskiego), najstarszego zachowanego dokumentu historycznego zawierającego wykaz wsi śląskich, są podzielone. Część z nich, m. in. Ryszard Żerdziński jest zdania, że księga powstała z inicjatywy bpa krakowskiego Jana Muskaty, pełniącego w latach 1258–1293 obowiązki poborcy świętopietrza w metropolii gnieźnieńskiej, której podporządkowana była diecezja wrocławska. Pozostali uważają, iż jest ona dziełem bpa wrocławskiego Henryka z Wierzbna i powstała w 1305 roku.

Eryk Holona

Ziemia rybnicko - wodzisławska / Biertułtowy – Radlin – Obszary/

„Trójcyk” historycznych części terenu Radlina, Obszary i Biertułtów

Epoka /okres/	Status /podziały terytorialne – administracyjne/
Polska Piastów	<ul style="list-style-type: none"> * w II połowie X wieku Śląsk jedną z prowincji państwa Mieszka I i jego następców, jednostką administracyjno-terytorialną, opole, (kilka lub kilkanaście wsi). Do XIII wieku jednostką podziału i zarządu były okręgi grodowe zw. kasztelaniami, tworzyły prowincje, w których zarząd sprawował namiestnik książęcy. * 1037-1050 Śląsk pod panowaniem księcia czeskiego Brzetysława. * 1050-1058 Śląsk pod panowaniem Kazimierza Odnowiciela. * 1058-1079 Śląsk pod panowaniem Bolesława II / Śmiały – Szczodry/. * 1079-1093 Śląsk pod panowaniem Władysława Hermana. * 1093-1097 Śląsk pod panowaniem Zbigniewa /syna Władysława Hermana/. * 1007-1138 Śląsk pod panowaniem Bolesława Krzywoustego / młodszy syn Władysława /Hermana/. * 1138 Rozbicie dzielnicowe. * 1138-1146 Śląsk dzielnicą dziedziczną Władysława II /wygnańca, protoplasty książąt śląskich/. * 1146-1157 Śląsk pod panowaniem Bolesława Kędzierzawego. * 1157-1163 Śląsk pod panowaniem Władysława II (+1159) za zgodą Bolesława Kędzierzawego. * 1163 Bolesław Kędzierzawy oddaje Śląsk synom Władysława II, Bolesławowi Wysokiemu oraz Mieszkowi I Piłtonogiemu /Laskonogiemu/. * 1177 Umowa braci o podziale Śląska. We władaniu Bolesława Wysokiego znalazły się Dolny Śląsk oraz część Górnego wraz z Opolem i przyległościami . Mieszko I Piłtonogiego kasztelanie: raciborska i cieszyńska oraz nadania Kazimierza Sprawiedliwego (króla Polski) grody: Bytom, Oświęcim, Siewierz i Chrzanów. * 1201 Mieszko I Piłtonogi po śmierci Bolesława Wysokiego przyłączył do swojego księstwa Opole z przyległościami. Terytorium jakim władał dało początek księstwu górnośląskiemu. Nazwanego oficjalnie opolskim. * 1211-1230 Księstwo górnośląskie pod panowaniem Kazimierza I /syn Mieszka I Piłtonogiego/.

	<ul style="list-style-type: none"> * 1230-1239 Księstwo górnośląskie pod władzą Henryka Brodatego oraz Henryka Pobożnego / opiekunowie wdowy po Kazimierzu I, Violi i jego synów Mieszka II i Władysława. * 1239-1246 Mieszko II włada księstwem górnośląskim (opolsko- raciborskim). * 1246-1281 Władysław, brat Mieszka II, włada księstwem opolsko-raciborskim. * 1281/1282 Podział księstwa. * 1282-1306 Przemysław (Przemko) objął we władanie swoją część: Racibórz, Pszczynę, Rybnik i Wodzisław /księstwo raciborskie/. * 1307-1336 Leszek /syn Przemysława/ złożył hołd lenny Janowi Luksemburgowi królowi Czech w 1327 roku.
<p style="text-align: center;">Śląsk pod panowaniem czeskim /1345/</p>	<ul style="list-style-type: none"> * 1337-1365 Mikołaj II opawski (mąż Anny siostry Leszka raciborskiego) z rodu Przemyślidów. * 1345 Kazimierz Wielki zrzeka się praw do terenów Śląska, z których książęta złożyli hołd Janowi Luksemburczykowi w zamian za zrzeczenie się prawa do korony i tytułu króla Polski. * 1365-1382 Księstwem raciborskim włada Jan I, syn Mikołaja II opawskiego. Zastawił część księstwa, zachował Rybnik i Wodzisław. * 1382-1424 Jan II (Żelazny), brał udział w bitwie pod Grunwaldem po stronie polskiej. * 1424 Mikołaj V i Wacław II sprawują rządy w księstwie razem ze swoją matką Heleną (była córką księcia litewskiego Dymitra Korybuta). * 1437 Podział księstwa raciborskiego. * 1437-1454 Mikołaj V włada na Rybniku, Wodzisławiu, Karniowie i Żorach. Dowodzone przez niego siły koalicji odnoszą zwycięstwo nad zagonami Husytów 13.05.1434 roku w bitwie pod Rybnikiem. * 1454-1462 Księżna Barbara (druga żona Mikołaja V) sprawuje rządy ze swym pasierbem Janem IV Starszym. * 1462-1465 Jan IV podstępem zdobywa Pszczynę (1462r.). Pojmiana Barbara zostaje wygnana do Krakowa, sam obejmuje rządy. * 1465 Jan IV zrzeka się Rybnika i Pszczyny na rzecz swojego brata Wacława III, sobie pozostawia księstwo karniowskie i Wodzisław.

	Rybnik z przyległościami	Wodzisław z przyległościami
Śląsk w monarchii Habsburskiej /1532/	<p>* 1473 Interwencja zbrojna książąt śląskich z namowy króla Węgier Macieja Korwina przeciwko Waławowi III rybnickiemu w wyniku, której odebrana zostaje mu Pszczyzna i przekazana Henrykowi ziębickiemu, natomiast Rybnik w zarząd otrzymał w imieniu księcia raciborskiego Jana III, jego poddany Kropacz z Niewiadomia. W 1494 folwark w Bietułowach został darowany szlachcicowi Sobkowi. Rybnik stał się zastawem i takim pozostał przez prawie dwa stulecia. Waław III został uwięziony w Kłodzku, gdzie zmarł w 1479 roku.</p> <p>* 1493-1506 Rybnik pod panowaniem Mikołaja III (syn Jana III raciborskiego).</p> <p>* 1506-1508 Rybnik pod panowaniem Jana IV (brata Mikołaja III).</p> <p>* 1508-1521 Rybnik pod panowaniem Walentego Garbatego (brata Mikołaja III).</p> <p>* 1521 Na mocy układu pomiędzy bezdzietnym Walentym a Janem Dobrym (+1532) księciem opolskim, nastąpiło połączenie obydwu księstw.</p> <p>* 1532-1538 Rybnik oddany przez Ferdynanda I Władysławowi Hnedczkowi.</p> <p>* 1538 Ferdynand I pozwolił Mikołajowi Nipszycowi odebrać zastaw (państwo stanowe) od Hnedeczka. Wg F. Idzikowskiego po nim panem zastawnym został Jan Dubrowacz, a kolejnym hr. Sedlnicki.</p> <p>* 1532 Wg Urszuli Zagorzelskiej Ferdynand I pozwolił przejąć zastaw rybnicki Janowi Korniczowi, który pozostawał w jego rekach do 1547. Po jego śmierci</p>	<p>* 1474 Najazd wojsk Macieja Korwina pod wodzą Wiktoryna opawskiego na ziemie Jana IV, który poniósł klęskę pod Albrechciami. Zrzeka się praw do księstwa karniowskiego (16.11 1474), pozostaje mu jedynie Wodzisław, gdzie zmarł w 1483 roku. Powstanie stanowego państwa wodzisławskiego.</p> <p>* 1483-1490 Maciej Korwin, dopiero po jego śmierci (1490), objęła we władanie księstwo karniowsko-wodziszawskie siostra Jana IV, Barbara, wdowa po księciu oświęcimskim.</p> <p>* 1492 na mocy pokoju w Koszycach Wodzisław został przypisany Janowi Olbrachtowi, tenże jednak zrezygnował ze swoich roszczeń po koronowaniu na króla Polski.</p> <p>* 1502 Władysław Jagiellończyk, król Czech podarował jego część Janowi Schellenbergowi. Państwo wodzisławskie.</p> <p>* 1502-1506 Panem na Wodzisławiu Jan Schellenberg.</p> <p>* 1506-1515 Wodzisławiem włada jego syn Jerzy Schellenbrg.</p> <p>* 1515 Państwo wodzisławskie zostaje sprzedane Baltazarowi Wilczkowi (+1527).</p> <p>* 1527 Panem na Wodzisławiu syn Baltazara, Mikołaj, który sprzedaje państwo wodzisławskie Janowi Planknarowi (1.05.1528). Wśród zakupionych 7 wsi, m.in. Radlin. Ferdynand I Habsburg potwierdził zakup i wcielił je do księstwa opawskiego.</p> <p>* 1528-1556 Jan I Planknar panem Wodzisławia.</p> <p>* 1556-1561 Jan II Planknar panem połowy zamku i Wodzisławia oraz wsi Radlin, Jedłownik, Turzyczka i</p>

	<p>znalazło się we władaniu Wacława Sedlnickiego /szwagier J. Kornicza/.</p> <ul style="list-style-type: none"> * 1547-1557 Wacław Sedlnicki. * 1557-1584 Władysław Lobkowic (przydomek Popiel). 	<p>Wilchwy. Pozostałą częścią włada Jerzy Plankanr młodszy syn Jana I</p> <ul style="list-style-type: none"> * 1558 Śmierć Jerzego Plankara, jego częścią zarządza wdowa Katarzyna.
<p>Śląsk w monarchii Habsburskiej /1532/</p>	<p>Rybnik z przyległościami</p>	<p>Wodzisław z przyległościami</p>
	<ul style="list-style-type: none"> * 1584-1621 Władysław Lobkowic/młodszy/. W 1607 Rybnik stał się miastem prywatnym. Wg urbarza z 1614 roku Biertułowcy przynależały do rybnickiego państwa stanowego. * 1621-1632 Zdenko Wojciech Lobkowic / brat Władysława/. * 1632-1638 Wacław Euzebiusz Lobkowic / syn Zdenka/. * 1638-1639 Państwo rybnickie sprzedane Józefowi Haugwitzowi. * 1639- 1678 Państwo rybnickie sprzedane Janowi Bernardowi Prażmie. * 1678-1682 Dziedzicem został Ferdynand Leopold Oppersdorf (szwagier Prażmy/, który przekazał je synowi Janowi Bernardowi Oppersdorf. * 1682 Jan Oppersdorf sprzedaje państwo rybnickie teściowej Juliannie Konstancji Węgierskiej / Węgierscy byli szlachtą polskiego pochodzenia/. * 1695-1735 Ta sprzedała państwo synowi, Karolowi Gabrielowi Węgierskiemu. 	<ul style="list-style-type: none"> * 1561 Śmierć Jana II Planknara, jego częścią zarządza wdowa Magdalena. * 1602 Obydwie części dóbr wodzisławskich nabył Jerzy Horwath Pławecki. Wcześniej nabył wieś Radlin z rąk Fryderyka Sedlnickiego (14.08.1602). * 1619-1632 Dobrami wodzisławskimi zarządza wdowa Katarzyna Pławecka wraz z synami Gabrielem, Maciejem, Stefanem i Andrzejem. * 1632-1657 Andrzej Pławecki włada dobrami wodzisławskimi. W trakcie jego zarządu Komisja Wrocławskiego Urzędu Zwierzchniego w 1655 zdecydowała o wyłączeniu ziemi wodzisławskiej z zależności księcia opawskiego, tym samym ustanowiła powstanie mniejszego państwa stanowego. * 1657 Urząd Zwierzchni we Wrocławiu przekazuje dobra wodzisławskie bratu Andrzeja Gabrielowi. Ze względu na zaległości podatkowe w 1665 roku odsprzedał część swoich wsi, 5 z nich (min. Radlin) nabył bratanek Stefan Pławecki. * 1668 Włości wodzisławskie kupił arcybiskup Ostrzyhomia Jerzy von Szelepcenyi (+1684). W jego imieniu zarządzali dobrami urzędnicy węgierscy . * Wyznaczeni w testamencie Jan Jokayi i Jan Mohalanyi Szelepsenyi nie przejęli sukcesji. Cesarz austriacki Leopold I

		<p>zajął ich dobra.</p> <p>* 1696 Na kupno mniejszego państwa wodzisławskiego zdecydował się Ferdynand Dietrichstein (+1698). Jego poddaniymi byli m.in. właściciele dóbr alodialnych Fryderyk von Rousitz w części Radlina(Obszar).</p> <p>* 1698-1708 Państwo wodzisławskie pod panowaniem Leopolda Ignaca Dietrichstein.</p>
<p>Śląsk w monarchii Habsburskiej /1532/</p>	<p>Rybnik z przyległościami</p>	<p>Wodzisław z przyległościami</p>
		<p>* 1708-1721 Władanie Jakuba Antona Dietrichstein / najmłodszy z potomków Ferdynanda/.</p> <p>* 1721-1728 Państwo wodzisławskie pod kuratelą Adalberta von Suen z Markłowic.</p> <p>* 1728-1738 Państwo wodzisławskie pod kuratelą starosty Jerzego Januchowskiego.</p>
<p>Śląsk we władaniu Prus /1742/</p>	<p>Rybnik z przyległościami</p>	<p>Wodzisław z przyległościami</p>
	<p>* 1735- 1747 Franciszek Karol Węgierski.</p> <p>* 1747-1768 Emanuel Węgierski.</p> <p>* 1768-1780 Opiekę nad jego dziećmi sprawuje Krewny Józef Węgierski z Pilchowic.</p> <p>* 1780-1788 Antoni Węgierski ostatni pan w państwie rybnickim.</p> <p>* 1788 Antoni Węgierski odsprzedał państwo rybnickie Fryderykowi Wilhelmowi II królowi Prus.</p>	<p>* 1738-1772 Panem na Wodzisławiu Guidobald, syn Jakuba Antona Dietrichstein.</p> <p>* 1772-1774 Dobra wodzisławskie w władaniu Marii Anny Strattenbach (siostra 3 żony Guidobalda, Marii Józefy Strattenbach).</p> <p>* 1774 Maria Anna Strattenbach sprzedaje dobra wodzisławskie Zofii Karolinie Dyhrn (+1780).</p> <p>* 1780 Państwo nabył hrabia Henryk Leopold von Reichenbach. Należało do niego 13 wsi, w tym Radlin oraz 3 kolonie założone przez Zofię Karolinę Dyhrn.</p>

		<p>* 1795 Państwo wodziszawskie nabył hrabia Augustyn von Ponin-Poniński.</p> <p>* 1797 odsprzedał swoje dobra hrabiemu Ernestowi von Strachwitz. W 1804 dokupił dobra alodialne Radlin Dolny z Obszarami oraz Szonowiec w Radlinie Górnym z rąk Karola Haraszowskiego.</p> <p>* 1807 Państwo wodziszawskie kolejny raz sprzedane Fryderykowi Wilhelmowi von Quiryń.</p>
<p>1808 podział administracji państwowej i sądownictwa w Prusach. Dzielnica śląska stała się jedną z prowincji, które podzielono na rejencje.</p> <p>W 1816 utworzono rejencję opolską obejmującą Górny Śląsk. Początkowo tworzyło ją 14 powiatów.</p> <p>W 1818 roku dokonana została reorganizacja powiatów, utworzono powiat rybnicki. Władzę państwową reprezentował landrat. Radlin i Biertułtowy w tej samej jednostce terytorialno - administracyjnej</p>	<p style="text-align: center;">Powiat Rybnicki /1818/</p> <p>* 1812 Ponowna sprzedaż dóbr wodziszawskich Ernestowi von Strachwitz (+1832).</p> <p>* 1832 Panowanie Hiacynta von Strachwitz (+1841) i jego siostry Hiacynty Franciszki (otrzymała w spadku Dominium wodziszawskie).</p> <p>* 1841 Dobra wodziszawskie we władaniu Aleksandra von Oppersdorfa, męża Hiacynty Franciszki.</p> <p>* 1851 W obliczu bankructwa dobra zostały sprzedane kupcowi Konopkowi w imieniu gminy braci morawskich.</p> <p>* 1854-1860 Panem na Wodziszawiu Karol Emil Georg von L´ Estocque.</p> <p>* 1860-1881 Edward Braunus.</p> <p>* 1.01.1869) Połączenie kancelarii gmin Radlina Dolnego i Górnego.</p> <p>* 1881-1886 Martin Braunus.</p> <p>* 1886-1917 Fritz Friedlender Fuld /m. in. właściciel kopalni „Emma”). Do obwodu gminy Radlin przyłączono gminę Obszary (25.10.1913) decyzją prezydenta rejencji opolskiej).</p> <p>* Rozporządzeniem rządu pruskiego z dnia 8.09.1919 Biertułtowy miały być włączone do gminy Radlin z dniem 1.10.1919 na prośbę Rybnickiego Gwarectwa Węglowego.</p>	

<p>II Rzeczypospolita Polska /1922/ Władzę państwową reprezentuje Starosta</p>	<p>* 1917-1941 Anna Maria Friedlender po mężu Goldschmidt-Rotschild właścicielką dóbr wodzisławskich. * 16.08.1932 Decyzja wojewody Michała Grażyńskiego o włączeniu gminy Biertułtowy do obwodu gminy Radlin. * 1.08.1933 Radlin uzyskuje prawa gminy miejskiej na mocy postanowienia ustawy i finansach komunalnych /podatki miejskie, ale nie prawa miejskie/.</p>
<p>Okres okupacji 1939-1945</p>	<p>* 1.09.1939-26.03.1945</p>
<p>Polska Rzeczypospolita Ludowa 1945-1989</p>	<p style="text-align: center;">Powiat Wodzisławski /1954/</p> <p>*1948 (22.08) Na posiedzeniu Rady Gminy Radlin przeciwstawiono się zabiegom Wodzisławia w celu przyłączenia „Kempy” z przylegającym terenem. * uchwała nr VI/20 Prezydium Powiatowej Rady Narodowej z dnia 5.07.1954 o wydzieleniu z powiatu rybnickiego powiatu wodzisławskiego * Uchwała nr VI/17 z dnia 5.07.1954 PPRN w Rybniku w sprawie nadania gromadzie Radlin ustroju miejskiego. Radlin zostaje miastem /uchwała Prezydium Rady Ministrów z dnia 11.08.1954/ * 1966 Przyłączenie terenu wokół obecnej stacji paliw „Orlen” do Wodzisławia. * 1975 Przyłączenie Radlina do Wodzisławia w wyniku reformy administracyjnej. 1.06.1975 likwidacja powiatów.</p>
<p>III Rzeczypospolita Polska 1989</p>	<p>* 1997 Radlin odzyskuje prawo do samostanowienia, jednakże jego historyczna część Radlin II pozostaje w granicach Wodzisławia. * 1.01.1999 Reaktywacja powiatów. Radlin w powiecie wodzisławskim.</p>

A

Adamczyk Brunon ur. się 14.02.1908r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Johana I Marii z d. Milion. Szkołę powszechną ukończył w Biertułtowach. Egzamin dojrzałości zdał w 1928r. w Państwowym Gimnazjum w Rybniku. Następnie podjął studia w Wyższej Szkole Handlowej w Krakowie, którą ukończył w 1932r. Pracował najpierw w biurze sprzedaży węgla w kop. „Anna” w Pszowie, a następnie w Komunalnej Kasie Oszczędności w Rybniku i przez jakiś czas w Banku Ludowym w Rydułtowach oraz w Rybnickim Gwarectwie Węglowym. Był aktywnym członkiem Związku Strzeleckiego przy kop. „Ema”. W pierwszym dniu okupacji hitlerowskiej dołączył do uciekających na wschód, ale szybko zawrócił i pod przybranym nazwiskiem „Krajewski” podjął pracę jako pracownik fizyczny. Zagrożony represjami, nie podpisał volkslisty, chronił się na terenie GG. W 1940r. zaczął działać w ruchu oporu. By uniknąć aresztowania w Krakowie, wyjechał do Kielc, a po krótkim czasie przeniósł się do Warszawy. Przebywając w Warszawie, działa nadal w podziemiu. 3.11.1942r. zginął na ulicy „rozstrzelany za opór”, jak doniosło na interwencję rodziny gestapo.

Literatura i źródła: L. Musiolik, Rybniczanie słownik biograficzny, Rybnik 2000r., s. 9; Księga pamiątkowa Państwowego Gimnazjum i Liceum w Rybniku 1922-1947, Rybnik Komitet Obchodu XXV-lecia, s. 12, J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina). Archiwum Państwowe Cieszyn (dalej AP Cieszyn), Urząd Stanu Cywilnego (dalej USC) w Biertułtowach (1903-1932) 14/444, sygn.6.

Eryk Holona

Antończyk Agata z d. Pyszny ur. się 30.01.1921r. w Biertułtowach w pow. rybnickim, w rodzinie Adama i Anny z d. Nikiel. Była drużynową drużyny harcerzek przy szkole podstawowej w Biertułtowach. W l. 1936-1939 pracowała jako bibliotekarka w bibliotece TCL (Towarzystwa Czytelni Ludowych). Po wkroczeniu Niemców postanowiła wraz z harcerkami Zofią Zarembik i Krystyną Marcol, ocalić od zniszczenia przynajmniej część książek z biblioteki, z którą były mocno związane. Odważne harcerki przez kilka nocy wkładały się

do opieczętowanej przez Niemców biblioteki, z której udało się wynieść ponad 300 książek. W 1940r. wstąpiła do organizacji konspiracyjnej. Była łączniczką komendanta Władysława Kuboszka w Inspektoracie Rybnickim ZWZ/AK, przechowywała materiały konspiracyjne. 18.12.1940r. aresztowano jej ojca, brata i rodzinę Gruszczyków, Agaty nie zabrano do więzienia. Gestapo było zorientowane o jej roli łączniczki i chciało dzięki niej dotrzeć do innych konspiratorów. Została aresztowana dopiero 12.02.1943r. wraz z matką. Odwieziono je do Urzędu Gminnego w Radlinie i osadzono w piwnicy tego budynku. Matka została zwolniona następnego dnia. Agatę odwieziono do gestapo w Rybniku, skąd w transporcie z innymi aresztowanymi dostała się do KL Auschwitz (nr 39466). Ulokowana była w bloku 2a na czas śledztwa, a następnie 26.03.1943r. przekazano ją do obozu i przewieziono do Birkenau blok BIIG. W obozie wykonywała różne prace. Przeżyła trud obozowej egzystencji do ostatniego dnia jego funkcjonowania. W styczniu 1945r. uczestniczyła w „marszu śmierci” z Oświęcimia do Wodzisławia Śl., a stamtąd w transporcie zbiorowym wywieziono ją do KL Ravensbruck, w którym została zarejestrowana jako więźniarka nr 100366. Po trzech tygodniach, tj. 13.02.1945r., przekazano ją do KL Neustadt-Glewe i tam została wyzwolona 3.05.1945r. przez Armię Czerwoną. Po powrocie do domu w jej życiu, tak jak u wielu więźniów KL, występowały psychiczne objawy syndromu obozowego. Pracowała zawodowo na KWK „Ignacy” w której była przewodniczącą Koła Ligi Kobiet. PO przejściu na emeryturę była również członkiem ZBoWiDu, pełniła w nim funkcje sekretarza. Uczestniczyła w działaniach radlińskich harcerzy. Będąc członkiem HKS „Skaut” w Radlinie, brała udział w spotkaniach z młodzieżą szkolną, przede wszystkim w SP nr 2 w Radlinie - Biertułtowach, którą kiedyś sama ukończyła. Dzięki jej staraniom w trakcie likwidacji Izby Pamięci na terenie parku pamięci ZBoWiD, jej zasoby zostały przekazane na wyposażenie pracowni historycznej w SP nr 2. W 1977r. skorzystała z zaproszenia brytyjskiej Fundacji Sue Ryder i spędziła 3 tygodnie w ośrodku Stagenhoe – Bedford goszczącego b. więźniów KL. Agata Antończyk zmarła 25.12.1990r., jest pochowana na cmentarzu parafialnym w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura i źródło: Kobiety Radlina i Niepodległa 1918 – 2018. KobiECE twarze radlińskiej historii, red.: E. Holona, Radlin 2018, s. 14, B. Adamczyk, Tropem Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie. 1986 w Służbie Ojczyzny 2016, Radlin 2016, J. Kłistała, Martyrologium harcerki i harcerzy chorągwi śląskich w latach 1939-1945. Słownik biograficzny. Katowice: Komenda Chorągwi Śląskiej ZHP, 2015, J. Kłistała, Martyrologium Mieszkańców Ziemi Rybnickiej i Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945 – Słownik Biograficzny, E. Holona i B. Adamczyk; Radlin. Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s.266-267 oraz 278 - 280, Kronika Koła ZBoWiD Wodzisław Śl. – Radlin, wywiad, relacja córki Gabrieli Grunwald z d. Antończyk.

Donata Pająk, Eryk Holona

B

Barteczko Edward ur. 8.04.1905r. w Biertułtowach w pow. Rybnickim w rodzinie Johana i Moniki z d. Nawrath. W roku szkolnym 1919/20 ukończył 8 rok nauki w 4 klasowej szkole ludowej w Radlinie - Głożynach. Jak większość chłopców w tym okresie podjął pracę na kopalni „Hoym - Laura” już 11.10 1920r. W okresie od X 1927r. do III 1929r. odbył służbę

wojskową w 75 pułku piechoty. Taką nazwę pułk uzyskał w wyniku przemianowania 167 pułku piechoty, a ten z kolei po przemianowaniu I pułku „Strzelców Bytomskich”. Dowództwo pułku stacjonowało w Królewskiej Hucie (Chorzów). W książeczce wojskowej Edwarda Barteczko nie odnotowano, w którym batalionie pełnił służbę. A szkoda, bowiem I batalion stacjonował w Rybniku, II - w Królewskiej Hucie, III - w Wielkich Hajdukach. Służbę ukończył w stopniu kaprała. Po jej zakończeniu wrócił do pracy w kopalni, w której pracował do 26.08.1929r. Stracił pracę w dobie wielkiego kryzysu i do 1933r. był bezrobotnym. Wtedy to został zatrudniony (1933r.) na kopalni „Emma”. Edward Barteczko będąc rezerwistą w stopniu kaprała, prawdopodobnie wstąpił do Związku Strzeleckiego i odegrał w nim znaczącą rolę. Według relacji B. Adamczyka oraz córek był jego komendantem. W domu przechowywał akcesoria związkowe, m. in. rogiatki, zamki od karabinów oraz niektóre sprzęty biwakowe. Prawdopodobnie na podstawie donosu lub wiedzy z innych źródeł Niemcy w pierwszym kwartale 1940r. przeprowadzili rewizję w jego domu i znaleźli na strychu wymienione sprzęty. Ten fakt oraz jednoznaczna deklaracja polskości podczas akcji „Finderabdruck” (palcówki) przyczyniły się do zesłania go na przymusowe roboty w głąb Niemiec. W okresie od 1.05.1940 do 15.02.1942r. przebywał w obozie w Gelsenkirchen - Rotthausen i był zatrudniony w kopalni Dahlbasch. Pracując pod ziemią, zachorował na pylicę płuc. Po pobycie w szpitalu górniczym w Bohum, w wyniku diagnozy lekarza niemieckiego, który pomagał przymusowym robotnikom, został zwolniony z obozu. Mimo to po powrocie do domu już 05.03.1942r. został nakazem zatrudniony w firmie „ Vereinigte Unterlag. u. Schachtbauu Essen” z siedzibą w Niemczech, budującą i pogłębiającą szyby w kopalniach. Realizowała ona wtedy prawdopodobnie inwestycje na kop. „Emma”, takie jak: budowa V szybiku ślepego, chodnika kierunkowego na poziomie 400m oraz III szybu (Julia?). O inwestycjach w kop. „Emma” w tym okresie pisze H. Rojek. Po zakończeniu II wojny św. nadal pracował na kop. „Emma” (od 1.05.1949r.

kop. „ Marcel”) do 1962r., w którym przeszedł na rentę z kategorią III grupy inwalidzkiej. Wysokość renty, a przede wszystkim wiek (57 l.) skłoniły go do podjęcia pracy w charakterze stróża najpierw w Spółdzielni Inwalidów Ochrony Mienia i Usług z siedzibą w Bielsku - Białej, następnie w Kombinacie Budownictwa Ogólnego ROW Rybnik. W obydwu zakładach przepracował 20 lat. Stan zdrowia nie pozwalał mu na aktywne uczestnictwo w przejawach życia społecznego, a mimo to dożył sędziwego wieku, 100 lat, w głównej mierze dzięki opiece najbliższej rodziny. Zmarł 15.05.2005r., jest pochowany na cmentarzu parafii p. w. Marii Magdaleny w Wodzisławiu Śl. - Radlinie II.

Literatura i źródła: Zasoby archiwum rodzinnego udostępniła córka Halina T. Ona, jak i jej siostra Melania W. w relacjach uzupełniały luki w danych. H. Rojek, 120 lat kopalni „Marcel”, 100 lat Kopalnianej Stacji Ratownictwa Górniczego, Radlin 2005. s. 169. „Nowiny Wodzisławskie” z dnia 26.04.2005r. 75 Pułk Piechoty (RP), /dostęp 14,11,021/. Relacja Błażeja Adamczyka.

Eryk Holona

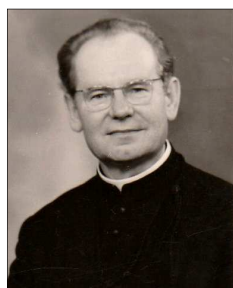

Ks. Bednarek Zygmunt, ur. się 14.04.1947r. w Tychach w rodzinie Edmunda i Małgorzaty z d. Skiba. Uczęszczał do szkoły podstawowej oraz do Liceum Ogólnokształcącego im. Leona Kruczkowskiego w Tychach. Podczas nauki szkolnej brał udział w rekolekcjach dla służby liturgicznej – ministrantów oraz w spotkaniach klubu dyskusyjnego, który był prowadzony przez ks. katechetę. Po złożeniu egzaminu dojrzałości w 1965r. podjął studia teologiczne w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie. W ramach rocznego stażu pracy fizycznej był zatrudniony w Fabryce Celulozy i Papieru w Tychach - Czułowie. Święceń diakonatu udzielił mu ks. bp. Józef Kurpas 19.02.1972r. w Krakowie, natomiast kapłańskie przyjął z rąk ks. bpa Herberta Bednorza 30 marca tego samego roku w katedrze Chrystusa Króla w Katowicach. Ks. Zygmunt Bednarek posługę duszpasterską rozpoczął od zastępstw wakacyjnych w Podlesiu Śląskim, Mikołowie i Tychach. Następnie był wikariuszem w parafiach: Matki Bożej Różańcowej w Chropaczowie (1972-1976) oraz św. Jana i Pawła Męczenników w Dębie (do 1979). W latach 1979-1983 pełnił funkcję misjonarza diecezjalnego przygotowującego parafię do wizytacji kanonicznej. Swoje przemyślenia oraz konstatacje zamieścił w rozprawie: „Rekolekcje przed wizytacją kanoniczną księdza biskupa jako forma pogłębienia życia religijnego w Duchu Świętym”, wydanej w Katowicach w 1982r. W okresie pełnienia funkcji misjonarza angażował się

w tymczasowe posługi duszpasterskie w różnych parafiach diecezji. Był diecezjalnym duszpasterzem nauczycieli i wychowawców. Został mianowany 21.12.1983r. administratorem, a 29.02.1984r. proboszczem parafii Niepokalanego Serca Maryi w Głożynach. Był diecezjalnym rekolekjonistą. Uległ tragicznemu wypadkowi 16.09.1993r., kiedy podążał z postugą ludziom poszkodowanym w wypadku drogowym. Zdarzenie to było dla niego brzemiennie w skutki i miało wpływ na dalsze życie naznaczone cierpieniem. Po rocznym leczeniu szpitalnym powrócił do pełnienia urzędu proboszcza w Głożynach pomimo wyraźnych oznak niepełnosprawności. W 1995 został mianowany kanonikiem honorowym Kapituły Metropolitalnej w Katowicach. W podzięcie za „darowane” życie w 2000r. ufundował jako votum wdzięczności grotę z figuralnym wyobrażeniem Matki Boskiej w ogrodzie parafialnym w Radlinie - Głożynach. Jego pasją życiową była fotografia. Emanował na co dzień radością i empatią, zawsze gotowy nieść pomoc. Z upływem czasu stan zdrowia ks. Zygmunta Bednarka pogarszał się. W 2009r. złożył na ręce ks. abpa Damian Zimonia prośbę o zwolnienie z urzędu proboszcza. Zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Katowicach. Zmarł 19.11.2012r. w szpitalu św. Barbary w Sosnowcu. Jest pochowany na cmentarzu parafii p.w. NSM w Radlinie-Głożynach.

Literatura źródła: Encyklopedia, Historia Kościoła na Śląsku. (dostęp 3.08.2021). Homiletyka polska; bibliografia od 1945 (dostęp 3.08.2021), „Nowiny Wodzisławskie” nr 38 z dnia 14.09.2004 (dostęp 3.08.2021). Parafia NMP Wspomożenia Wiernych w Katowicach – Wełnowcu (dostęp 4.08.2021). Pamięć Śladów - Śladami Pamięci, (red.:) E. Holona, Radlin 2018, s. 29-30.

Eryk Holona

Ks. Bednorz Alfred ur. się 22.05.1912r. w Biertułtowych w pow. rybnickim w rodzinie Ignacego i Katarzyny z d. Marszolik. Ukończył szkołę powszechną w Biertułtowach. Był uczniem Państwowego Gimnazjum w Rybniku, skąd przeniósł się do gimnazjum przy klasztorze OO Oblatów Marii Niepokalanej w Lublińcu. Po maturze rozpoczął studia w Seminarium Duchownym w Obrze pod Poznaniem. Wstąpił do Zgromadzenia Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej, a nowicjat odbył w Markowicach k/ Inowrocławia. Święcenia kapłańskie otrzymał w dniu 20.06.1939r. z rąk abpa Walentego Dymka. W marcu 1940r. na podstawie fałszywego paszportu opuścił ziemie polskie i udał się do Włoch z zamiarem kontynuowania studiów teologicznych. W czerwcu 1940r. wraz z grupą polskich uchodźców, w tym również żołnierzy na czele

z biskupem Gawliną, znalazł się we Francji. W 1941r. rozpoczął pracę duszpasterską w ośrodku dla uchodźców pochodzenia polskiego w Banyuls et Vernets – les - Bains we Francji położonego blisko granicy andorskiej i hiszpańskiej. Organizował przerzuty Polaków z dr Alojzym Pawelcem przez Pireneje do Hiszpanii, a stamtąd do Gibraltaru lub do Portugalii do Polskich Sił Zbrojnych w Szkocji. Był tam do 1943r. W lutym 1943r. przez Hiszpanię dostał się do Wielkiej Brytanii. Tam dołączył do grupy 14 kapelanów wojskowych. Jego dalsze losy wojenne związane były z I Samodzielną Brygadą Spadochronową gen. Sosabowskiego, w której był kapelanem 2 batalionu. Brał udział w desancie pod Arnhem, został ranny. Walczył w rejonie Driel. Po bitwie pod Arnhem przeżył radosne chwile. Spotkał się z bratem Józefem, który podczas bitwy (7.01.1945r.) dostał się do niewoli amerykańskiej i został przewieziony do Anglii. Tam wstąpił do wojska polskiego. Po zakończeniu wojny i demobilizacji w 1949r. nie powrócił do Polski. Jako duszpasterz pracował we Francji. W latach 1950 - 1953 w Marles - les - Mines, następnie (1953-1980) w miejscowości Waziers Notre - Dame. Został pozbawiony możliwości odwiedzenia chorej matki. Ambasada polska w Londynie odebrała mu paszport. Mimo to do śmierci nie przyjął obywatelstwa innego państwa, a zachował polskie. Zmarł 11.10.1981r. Jest pochowany w grobowcu Ojców Oblatów w Vandricourt we Francji. W walkach brał udział w stp. kapitana, był odznaczony Krzyżem Walecznych, posiadał także odznaczenia alianckie, m.in. Croix à la Valeur.

Literatura i źródła: E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Karki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Biertułtowy 2000, s. 106-107, Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku. Wywiad – relacja bratanicy Joanny Bednorz – Tylus.

Eryk Holona

Bednorz Jerzy, lekarz medycyny, ur. się 12.03.1932r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Roberta i Heleny z d. Kondrot. Do szkoły powszechnej uczęszczał w latach II wojny światowej, Następnie kontynuował naukę w Państwowym Gimnazjum, a następnie w I Liceum Ogólnokształcącym w Rybniku, w którym zdał maturę w 1951r. Należał do DH im. Wł. Jagiełły w Biertułtowach. By móc zarabiać na siebie i wspomóc materialnie rodziców, skorzystał z możliwości ukończenia wstępnego kursu pedagogicznego dla absolwentów gimnazjów i liceów.

Podjął pracę na obwarowanym przymusem administracyjnym etacie przewodnika Organizacji Harcerskiej Związku Młodzieży Polskiej oraz nauczyciela historii w roku szkolnym 1950/51 w SP nr 6 (na „Emie”) w Radlinie. W 1951r. po pomyślnie zdanym egzaminie na biologię na Uniwersytecie Jagiellońskim nie uzyskał zgody na rozpoczęcie studiów. Objęto go nowe rozporządzenie o poborze do czynnej służby wojskowej nauczycieli, którą odbył dwa lata później w okresie od 1953 – 1954. W 1956r. rozpoczął studia w Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach, które ukończył w 1961r. Posiadał specjalizacje: I^o z zakresu medycyny przemysłowej, którą uzyskał w 26.03.1971r. oraz II° w dziedzinie chorób wewnętrznych (19.09.1973r.). Pracę zawodową rozpoczął w szpitalu w Rydułtowach w 1961r., z którym był związany od 1960r. Od 1966r. pracował w Przychodni Górniczej w Radlinie. Po objęciu w niej funkcji kierownika w 1973r. wprowadził zmiany strukturalno organizacyjne w zakresie sprawowanej opieki medycznej. Istniejącą izbę chorych zamieniono na oddział wewnętrzny (30 łóżek). Pełnił w nim funkcje ordynatora. Także z jego inicjatywy w 1989r. utworzono oddział dermatologiczny. Od 1971r. przez wiele lat był lekarzem sportowym w Klubie Gimnastycznym w Radlinie. Na emeryturę przeszedł w 2009r. Będąc na emeryturze, współpracował z NZOZ w Rydułtowach, świadcząc usługi w zakresie medycyny pracy oraz prowadził prywatny gabinet. Zaangażowany w działania laikatów. Członek Rady Duszpasterskiej Archidiecezji Katowickiej. Brał aktywny udział w działalności Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie, w którym pełnił funkcję zastępcy komendanta (1986 – 2016). Członek Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego. Współorganizator zjazdów koleżeńskich absolwentów kierunku medycznego Śląskiej Akademii Medycznej, rocznika 1961. Laureat wyróżnień: „Quality” burmistrza Radlina (2010r.) oraz Okręgowej Rady Lekarskiej w Katowicach Zasłużeni dla ochrony zdrowia ziemi wodzisławskiej (2013r.) Posiadał państwowe odznaczenia, m. in. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Brązowy i Srebrny Krzyż Zasługi oraz odznaki: Za Zasługi dla Chorągwi Śląskiej, Zasłużony dla Rozwoju Województwa Katowickiego, a także szereg innych wyróżnień. Zmarł 28.10.2018r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura, źródła: H. Rojek, 120 lat kopalni „Marcel” 1883 – 2003, Radlin 2005, s. 65. Kronika Drużyny Harcerzy im. Władysława Jagiełły w Biertułtowach (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). B. Adamczyk, Tropem Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie 1986 w Służbie Ojczyzny 2006. Radlin 2017, s.79. Zbiory (arch. rodz.) udostępnione przez syna L. Bednorza. Adiustacja merytoryczna syn L. Bednorz oraz J. Grabowska z d. Bednorz (siostra).

Eryk Holona

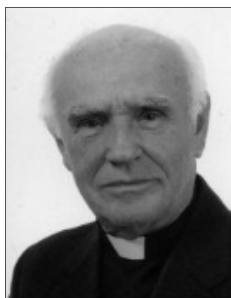

Biegalski Andrzej ur. 5.03. 1953r. w Gierczynie w pow. lwóweckim w rodzinie osadnika wojskowego Franciszka i Franciszki z d. Saplis. Po ukończeniu szkoły podstawowej, kontynuował naukę w liceum ogólnokształcącym w pobliskim Mirsku. Trudna sytuacja finansowa rodziny skłoniła go do przerwania nauki w liceum i wyjazdu na Górny Śląsk. Miejscem docelowym był Radlin, a o jego wyborze prawdopodobnie zdecydował fakt funkcjonowania domu kolonijnego i wczasowego kop. „Marcel” w Gierczynie i kontakt z młodzieżą przyjeżdżającą na kolonie podczas wakacji. W Radlinie podjął naukę w Zasadniczej Szkole Górniczej przy KWK „Marcel”. W czasie wolnym przychodził na treningi do sekcji KS „Górnik” Radlin: boks, judo i pchnięcia kulą. Obdarzony doskonałymi warunkami fizycznymi (190 cm, 92 kg) oraz ogromną siłą ciosu poświęcił się uprawianiu boks. W sekcji bokserskiej „Górnika” Radlin odniósł swoje pierwsze sukcesy: mistrzostwo Śląska juniorów (1971), zwycięstwo w II Ogólnopolskiej Spartakiadzie Młodzieży (1971), mistrzostwo Śląska (1972) oraz triumf w Turnieju o „Złoty Pas Polusa” (1972). Biegalski, nie mając szans na dalszy rozwój sportowy, bowiem zespół z Radlina spadł z II ligi, przeniósł się do klubu Górnika Pszów w maju 1973r. Potem był reprezentantem warszawskiej Legii (1975-1976) i GKS Jastrzębie (1977-1983). Podczas odbywania zasadniczej służby wojskowej (19.02.1975) ówczesny trener kadry narodowej dr Wiktor Nowak zaproponował mu udział w przygotowaniach do ME w Katowicach. Z propozycji skorzystał odnosząc kilka miesięcy później swój życiowy sukces zdobywając tytuł mistrza Europy w wadze ciężkiej. Następne lata, nie przyniosły niestety, spodziewanych postępów. Mimo to klasyfikowany jest jako najlepszy „ciężki” w historii naszego boks, przed takimi zawodnikami jak Zarenkiewicz, Węgrzyniak, G. Skrzecz, Jędrzejewski, Trela czy Gościański. Był 3-krotnym mistrzem Polski: w wadze ciężkiej (1974, 1978) i superciężkiej (1979), 2-krotnym mistrzem kraju w rywalizacji drużynowej: w barwach Legii Warszawa (1975) i GKS Jastrzębie (1977), 8-krotnym reprezentantem Polski w meczach międzypaństwowych 1974-1976, w których odniósł 3 zwycięstwa, poniósł 5 porażek. Dwukrotny uczestnik mistrzostw Europy (1975, 1979). W Katowicach (1975) wywalczył złoty medal w wadze ciężkiej. Startował także w mistrzostwach świata (1974) w Hawanie, na których zajął miejsca od 5-8. Zwycięzca turniejów: "Złoty Pas Polusa" (1972, 1973), "Czarne Diamenty" (1974) i "Gryf Szczeciński" (1976) - wszystkie w kat. ciężkiej. W tradycyjnym plebiscycie "PS" na najlepszego sportowca Polski (1975) zajął 4 m. Olimpijczyk z Montrealu (1976). Stoczył 237 walk (201 - 0 - 36).

Po zakończeniu kariery mimo uprawnień trenerskich II klasy nie znalazł wsparcia i możliwości pracy w środowisku jastrzębskim. Zaproponowano mu jedynie pracę fizyczną na dole w kopalni „Jastrzębie”. Ostatecznie trafił na kopalnię „Jankowice”, w której został maszynistą wyciągowym. Jednocześnie zajmował się trenowaniem młodych pięściarzy w pobliskim Górniku Boguszowice. W lipcu 2003r. przeszedł na emeryturę. Pod koniec życia Andrzej Biegalski zmagął się z ciężką chorobą. Zmarł 14.03.2017r. w Szpitalu Górniczym w Jastrzębiu-Zdroju. Jest pochowany na cmentarzu w Mszanie.

Literatura i źródła: Informacje i materiały przekazane przez Blandynę Biegalską. Kronika sekcji bokserskiej GKS Jastrzębie 1965-1982, „Boks” 1972-1981; „Bokser” 2003, „Dziennik Zachodni” 2006, „Trybuna Robotnicza” 1975-1980. M. Boratyn, Andrzej Biegalski (1953-2017) – jedyny Polak z pasem mistrza Europy wagi ciężkiej, „Biuletyn Galerii Historii Miasta” nr 3 (45) z IX 2017r. i J. Zmarzlik, Mistrz wszechwag, Warszawa 1975. P. Osmólski, Leksykon Boks, s. 16. Relacja szwagierki Danuty Biegalskiej.

Donata Pajqk, Eryk Holona

Ks. Blokesz Jan (Egidiusz) ur. się 8.02.1928r. w Radlinie - Obszarach w rodzinie Feliksa i Anny z d. Otawa (Gasior?) Ochrzczony został w kościele parafialnym p. w. WNMP w Biertułtowach. Wzrastał w rodzinnej wspólnocie zachowującej religijne i narodowe tradycje. Szkołę powszechną ukończył w 1942r. w Radlinie - Obszarach. Po niej rozpoczął pracę w firmie spożywczej A. Nieslera w Wodzisławiu i przygotowywał się

do zawodu kupieckiego w szkole handlowej w Rybniku. Po wyzwoleniu Rybnika i okolic, przez trzy miesiące pracował w biurze ewidencji ludności w Urzędzie Gminnym w Radlinie- Biertułtowach. Nie mając do końca skryształizowanej orientacji zawodowej, podjętej decyzji wyboru zawodu, w fazie poszukiwań zetknął się z notką na łamach „Gościa Niedzielnego” informującą o gimnazjum z internatem w Mikołowie, które prowadzili salwatorianie. Ten epizod zadecydował o wyborze drogi życiowej. 16.09.1954r. rozpoczął w nim naukę, a po trzech latach z grupą kolegów szkolnych wstąpił do nowicjatu w zakonie salwatorian w Bagnie koło Wrocławia. Przyjął habit i imię zakonne Egidiusz. Dnia 8.09.1949r. złożył pierwszą profesję zakonną. Jednakże z powodu nieukończenia gimnazjum wrócił z innymi alumnami do Mikołowa. W latach 1951-1956 studiował filozofię i teologię w Instytucie Ojców Dominikanów w Krakowie. Dnia 5.04.1955r. ks. Jan przyjął

święcenia diakonatu z rąk ks. bpa Franciszka Jopa. Rok później w uroczystość św. Jana Chrzciciela, dnia 24.06. 1956r., przyjął święcenia kapłańskie w kościele Księży Misjonarzy na Stradomiu w Krakowie z rąk bpa pomocniczego archidiecezji krakowskiej Stanisława Rosponda. Po obowiązkowym studium praktycznym, w latach 1957-1960 ks. Jan Blokesz pracował jako wikariusz i katecheta szkolny w parafii p.w. NMP Matki Zbawiciela w Mikołowie. W okresie od 1.09. 1960r. do 1.08.1961r. był wikariuszem w parafii diecezjalnej p.w. św. Jakuba Apostoła w Człuchowie w diecezji gorzowskiej. Po krótkim pobycie w domach zakonnych w Bagnie i we Wrocławiu, przełożeni doceniając praktyczne uzdolnienia ks. Blokesza, skierowali go do domu prowincjonalnego w Krakowie przy ul. Łobzowskiej 22, gdzie przez trzy lata był ekonomem domowym. Dekretem ks. Prowincjoła oraz kurii biskupiej w Gorzowie Wlkp. od 14.07.1963r. rozpoczął pracę w roli proboszcza, superiora i ekonoma w nowo przejętej przez salwatorian parafii w Krzyżu Wielkopolskim. W ciągu 18 lat posługi duszpasterskiej w niej zrealizował szereg inwestycji, m. in. wyremontował gruntownie kościół parafialny, wybudował kościół filialny w Drawinach, odnowił inne kościoły, zbudował nową plebanię. Mimo wielu zajęć, w latach 1972-1975 ukończył studia zaoczne w zakresie teologii praktycznej w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, uwieńczone zyskaniem stopnia magistra teologii (21.05.1980r.). Po 18 latach pracy w Krzyżu Wlkp. został odwołany w celu pokierowania pracami przy budowie nowego gmachu alumnatu w Wyższym Seminarium Duchownym Salwatorian w Bagnie. Dnia 1.08.1981r. przeniósł się do Bagna, i zajął się budową. Dnia 11.10. 1985r. miał powody do satysfakcji, uczestniczył w otwarciu i poświęceniu seminaryjnego budynku mieszkalnego. Po pięciu latach pobytu w Bagnie przeniósł się dnia 30.06.1986r. do domu zakonnego w Trzebnicy. Brał czynny udział w pracy duszpasterskiej w parafii p.w. św. Bartłomieja i św. Jadwigi. Przez dwadzieścia lat codziennie dojeżdżał wcześniej rano z Mszą św. do kaplicy św. Izydora w klasztorze sióstr boromeuszek w Małuszynie. Przez trzynaście lat obsługiwał kościół filialny p.w. Ciała i Krwi Pańskiej w Rzepatowicach, w którym zrealizował wiele inwestycji. Wierni przychodzący do bazyliki znali go przede wszystkim jako cierpliwego spowiednika. Ks. Jan Blokesz zmarł 8 lutego 2013r., w dzień swoich 85 urodzin i w dzień swoich imienin, w Trzebnicy. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym przy ul. Prusickiej.

Źródła i literatura: Eryk Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin - Biertułtowy 2000, s. 111, Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku.

Eryk Holona

Ks. Bojdoł Paweł ur. się 20.01.1866r. w Pszczynie. Po ukończeniu szkoły ludowej uczęszczał prawdopodobnie do 2 letniego ewangelickiego gimnazjum w Pszczynie, a następnie w Gliwicach lub w innej miejscowości, w którym uzyskał świadectwo dojrzałości. Następnie podjął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Podczas studiów należał do Towarzystwa Polskich Górnolązaków. Świecenia kapłańskie przyjął z rąk ks. kardynała

Georga von Koppa 21.04.1897r. Po święceniach posługę duszpasterską rozpoczął jako wikary w Żorach. Od 1903r. został Curatusem parafii p.w. Marii Magdaleny w Radlinie II, a od 16.10.1909r. jej proboszczem. Był członkiem Chrześcijańskiej Partii Centrum. Reprezentował dekanat wodzisławski na zjeździe duchowieństwa w Kędzierzynie 26.04.1906r., na którym omawiano kwestię zaangażowania politycznego księży. Odbyta dyskusja nie przyniosła jednoznacznego rozstrzygnięcia. Kandydował w wyborach 1907r. z listy polskiej z okręgu pszczyńsko-rybnickiego do Reichstagu. W wyborach uzupełniających 23.01.1908r. uzyskał zaledwie 2922 głosy, a jego konkurent, również z listy polskiej, także z okręgu pszczyńsko – rybnickiego, ks. Józef Wajda, proboszcz parafii w Kielczy k/ Strzelec, 13 829. Wyniki nie były ostateczne. Przed I wojną światową rozważał kwestię budowy nowej świątyni, bowiem prowadzona eksploatacja węgla kamiennego przez kop. „Emma” przyczyniła się do degradacji obiektu, w którym pękały mury. Zmarł mając zaledwie 48 lat 25.04.1914r. Jest pochowany na cmentarzu parafii p.w. MM w Radlinie II.

Literatura i źródła: Encyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku. „Straż nad Odrą” rok VI nr 12 z dnia 28.01.1908.

Eryk Holona

Brachmański Wiktor ur. 17.10.1892r. w Radlinie, w części, która do 31.12.1868r. była oddzielną gminą Radlin Dolny, w pow. rybnickim w rodzinie Johanna i Anny z d. Krautwurst. Po ukończeniu szkoły ludowej uczył się w Rydułtowach zawodu krawca. Brał udział w I wojnie światowej. Po wojnie wrócił do Radlina i prowadził własny warsztat krawiecki. Włączył się do pracy na niwie narodowej. Był członkiem Towarzystwa

Śpiewaczego „Jadwiga”, z jego inicjatywy powstało Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, w którym pełnił funkcje prezesa. W marcu 1919r. wstąpił do POW Górnego Śląska. Z grupą POW uczestniczył w wielkiej manifestacji, dotyczącej polskości ziemi górnośląskiej, jaka miała miejsce w Rybniku dnia 1.05.1919r. Brał udział w I powstaniu śląskim jako dowódca plutonu POW. W II powstaniu 19.08.1920r. był dowódcą jednego z dwóch plutonów kompanii radlińskiej maszerującej na Wodzisław Śl., który zajął go bez walki. Brał udział w akcji plebiscytowej. Był lokalnym dowódcą POW na Radlin. Od 3.05.1921r. uczestniczył w trzecim powstaniu, pełniąc funkcję d-cy kompanii, a od 23.05.1921r. dowódcy II baonu 14 pułku wodzisławskiego. Po zakończeniu III powstania, pełnił służbę w straży gminnej Radlina do czerwca 1922r. Do drugiej wojny światowej prowadził własny warsztat krawiecki w Wodzisławiu. Należał do Związku Powstańców Śląskich. W przededniu II wojny św. pełnił funkcję d-cy II kompanii III Powstańczego Batalionu Obrony Narodowej. W okresie okupacji hitlerowskiej został aresztowany 2.05.1940r. i przekazany do więzienia w Rybniku, a stamtąd przetransportowano go do KL Dachau, w którym otrzymał nr 7327, przebywał na bloku BL 18/4. Został zwolniony z obozu w sierpniu 1942r. Po powrocie do domu otrzymał nakaz pracy w zakładzie krawieckim w Raciborzu, w którym pracował do końca wojny. Zmarł 7.11.1969r. Jest pochowany na cmentarzu przy ulicy Pszowskiej w Wodzisławiu Śl. Posiadał odznaczenia: Krzyż Walecznych, Medal Niepodległości, Gwiazdę Górnośląską, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Literatura i źródła: AP Cieszyn, USC w Radlinie (1874-1932) 14/443, sygn.20, s.146. J. Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, E. Holona, Twoi Antenaci. Radlin. Obszary i kop. „Emma; Głozyny, Biertułtowy przed i podczas III powstania śląskiego, Radlin 2016, s. 6 i 25. Wywiad – relacja wnuka ks. Piotra Brachmańskiego

Eryk Holona

Brachmański Władysław ur. 11.05.1914r. w Radlinie, w części, która do 31.12.1868r. była oddzielną gminą Radlin Dolny, w pow. rybnickim, w rodzinie Mateusza i Barbary z d. Duda. W 1921r. rodzice przeprowadzili się do Wielopola k/ Rybnika (od 1973 roku miejscowość jest dzielnicą Rybnika). Po ukończeniu szkoły powszechnej rozpoczął naukę w rybnickim gimnazjum, w którym zdał maturę w 1934r. Odbył służbę wojskową w szkole podchorążych piechoty. Przez rok był słuchaczem Instytutu Pedagogicznego w Katowicach. Latem 1939 r został powołany do służby wojskowej. Uczestniczył w kampanii wrześniowej w stopniu podchorążego

piechoty w jednostce - grupie operacyjnej w garnizonie Dubno na Wołyniu. Wraca z kampanii wrześniowej w pierwszych dniach listopada 1939r. Wiosną 1940r. podjął pracę w jednej z miejscowych cegielni jako pracownik fizyczny. Angażuje się w działalność konspiracyjną w polskiej organizacji podziemnej w Wielopolu, pełni w niej funkcję kolportera ulotek i łącznika. Z kolegami zbudował nielegalnie radio, co umożliwiło mu wykonywanie nasłuchu polskojęzycznych audycji i rozpowszechnianie tych wiadomości wśród znajomych. Ponieważ od dłuższego czasu organizacja była inwigilowana i obserwowana przez gestapo, 13.06.1942r. Władysław został aresztowany. Był przetrzymywany w więzieniu w Rybniku, a po dwóch dniach został przewieziony do więzienia śledczego w Mysłowicach. Po śledztwie przekazano go 17.07.1942r. do KL Auschwitz, w którym otrzymał nr 47691. Cierpienia zadane podczas szczegółowego śledztwa, konfrontacje z innymi aresztowanymi, w Mysłowicach miały daleko idące skutki. Zmarł w obozie 24.08.1942r. Miał lat 28.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Głęńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina).

Eryk Holona

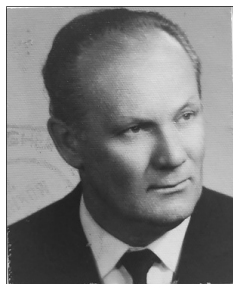
Brandys Karol ur. się 05.12.1895r. w Pawłowicach w pow. pszczyńskim w rodzinie Franciszka i Marii z d. Kuboszek (Kubaszek ?). Ukończył ewangelickie gimnazjum w Raciborzu. W latach 1915 – 1918 służył w armii cesarstwa niemieckiego. Od grudnia 1918r. nawiązał kontakt z POW w Warszawie, uczestniczył we wstępnej fazie tworzenia POW Górnego Śląska. Brał udział w stopniu por. w powstaniu wielkopolskim. W czerwcu 1919r. awansował na stp. kapitana. Po I powstaniu śląskim był komendantem obozu dla uchodźców w Sosnowcu. Następnie służył w I Pułku Strzelców Bytomskich, który w czasie wojny polsko bolszewickiej został włączony do wielkopolskiej armii rezerwowej, a 2 czerwca stoczył krwawą i zwycięską bitwę pod Rybczanami. Karol Brandys za udział w tej wojnie został odznaczony Srebrnym Krzyżem Virtuti Militarii. W lipcu 1920r., tak jak wielu innych żołnierzy pochodzących ze Śląska, został skierowany do pracy w sztabie POW G. Śl. oraz pracy na rzecz przyłączenia Śląska do Polski. Po II powstaniu śląskim był d-cą Policji Górnego Śląska w Strzelcach Opolskich. W nocy z 2 na 3 maja 1921r. IV batalion dowodzony przez Karola Brandysa z podgrupy „Harden”, przy wsparciu miejscowych struktur Polskiej Organizacji Wojskowej opanował miejscowość Zawadzkie wraz z hutą i posterunkiem niemieckiej policji plebiscytowej. Następnie batalion K. Brandysa brał udział

w walkach w rejonie Zębownic w składzie grupy „Linke”. Po zakończeniu powstania powrócił do czynnej służby wojskowej w 23 Górnośląskiej Dywizji Piechoty, którą pełnił do końca 1928r. 4.06.1927r. ożenił się z Łucją Szafron w Tychach. 5.12. 1928r. wziął udział w otwartym konkursie na stanowisko naczelnika Gminy Radlin, w którym ostatecznie po kilkukrotnym głosowaniu został pierwszym naczelnikiem gminy pobierającym wynagrodzenie. Funkcję objął 19.03.1929r. 14.11.1929r. został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi za zasługi około przyłączenia Śląska do Polski. W latach 1935 – 1938 był członkiem Komisji Rewizyjnej Związku Gmin Województwa Śląskiego oraz wchodził w skład wewnętrznych komisji związku dla spraw organizacji ustroju gmin wiejskich i komisji ds. bezrobotnych. Funkcję naczelnika pełnił do 24.08.1939r. t. j. do dnia mobilizacji. Dostaje przydział do 55 dywizji piechoty w składzie Grupy Operacyjnej Śląsk, którą tworzyły bataliony Śląskiej Brygady Obrony Narodowej. Jej zadanie to obrona umocnionego odcinka „Mikołów”. Szlak bojowy Karol Brandys ukończył tak jak i dywizja, po bitwie pod Tomaszowem Lubelskim. Został w niej ranny i ukrywał się w pow. olkuskim w latach 1940-1945 oraz w Generalnej Guberni pod fałszywym nazwiskiem. Angażuje się w działania ruchu oporu (AK). Po zakończeniu wojny pracuje w magistracie miasta Katowice. W połowie 1945r. wraca do Radlina. Rada Gminy na swoim posiedzeniu 31.08.1945r. przywraca go na stanowisko naczelnika. 19.05.1949r. na posiedzeniu Rady Gminy składa podanie o zwolnienie go z urzędu. Jego prośba została odrzucona. Ostatecznie o dalszym piastowaniu urzędu zdecydowała ustawa z dnia 30.03.1950r. o terenowych organach władzy jednolitej w państwie. Jej treść przedstawił na posiedzeniu rady I sekretarz KG PZPR Roman Piątek. 24.04.1950r. Karol Brandys w trakcie posiedzenia postawił wniosek o zwolnienie go funkcji i o przejście na emeryturę od 1.06.1950r. Następnie pracował w zakładach mięsnych w Rybniku (był prawdopodobnie dyrektorem). Był członkiem Związku Samopomocy Chłopskiej. Od 1961r. na emeryturze. Działacz kombatancki, członek ZPŚl. PZZ. ZWPŚl. ZBoWiD. W 1950r. mianowany na stop. majora. Odznaczony m. in.: Krzyżem na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi, Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Sztandarem Pracy I Kl. Zmarł 14.11.1981r. w Katowicach i w nich jest pochowany.

Literatura i źródła: Encyklopedia Powstań Śląskich, Opole 1982,s. 53, 54. Uczestnicy Powstania Wielkopolskiego (powstańcy wielkopolscy.pl), T. Sanecki, Historia I Pułku Strzelców Bytomskich. Hanke E., I Pułk Strzelców Bytomskich, wspomnienia i dokumenty, Katowice 1968, Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Raciborzu (dalej APwK.OwR) Acta Wydział Powiatowy w Rybniku 1918,1922-1939, sygn.18/82-273 i 18/82-03 ;273 oraz Acta Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rybniku

1945-1950, sygn. 18/154-110, 18/154 – 121, 18/154 – 157 i 371, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s.58 i 61. Z. Jasiński, Zębownicy Powstańcy, Zębowice 1981, s. 7 i 11. Oddziałowe Archiwum IPN w Katowicach; sygn. 02/1412. AP Cieszyn, USC w Pawłowicach (1874-1932) 17/415, sygn.16. „Orędownik Samorządu”, Organ Związku Gmin Województwa Śląskiego, nr 7/1935, rocznik XI oraz nr 5/1938, rocznik XIV.

Eryk Holona

Brawański Konrad ur. się 9.01.1918r. Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Pawła i Franciszki z d. Konieczny. Szkołę powszechną ukończył w Radlinie. Uczęszczał do Państwowego Gimnazjum w Rybniku. Przerwał w nim naukę z powodu braku środków na pokrycie czesnego wskutek utraty pracy przez ojca. Od 1928r. był aktywnym członkiem ZHP, a od 1932r. członkiem Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej przy parafii MM w Radlinie. By nie być ciężarem dla rodziny

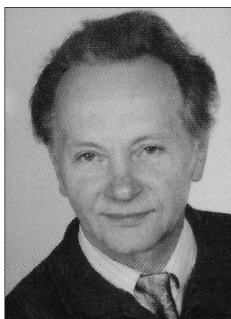
ochotniczo wstępuje w 1934r. do wojska. 30.08.1937r. jako elew szkoły podoficerskiej w Śremie kończy ją w stopniu kaprala. Następnie (od 1.09.1937 do 31.03.1938r.) był instruktorem szkoły podoficerskiej 20 p. p. Ziemi Krakowskiej w Krakowie. W okresie od kwietnia 1938 do 20.12.1938r. był słuchaczem Centrum Wyszolenia w Grudziądzu. Podczas sierpniowej mobilizacji w 1939r. został oddelegowany do 55 Rezerwowej Dywizji Piechoty, której zadaniem był obrona umocnionego odcinka „Mikołów”,

do Górnośląskiej Brygady Obrony Narodowej pod rozkazami płk. Józefa Gizy. Brał udział w kampanii wrześniowej na szlaku bojowym Mikołów – Baranów – Janów – Biłgoraj – Tomaszów, miejscowość Zielona. Dostał się do niewoli, był jeńcem w obozie w Wadowicach, skąd został zwolniony i wrócił do Radlina. Tak jak i wielu innych mieszkańców Radlina za nie podpisanie „volkslisty” został skierowany na roboty przymusowe do miejscowości Laband (Łabendy k/Gliwic), a następnie do Münsterbergu (Ziębice). Od marca 1940r. zaangażował się w działalność ruchu oporu. Współdziałał z Pawłem Kłoskiem, kwatermistrzem obwodu wodzisławskiego rybnickiego inspektoratu AK. Po zakończeniu II wojny św. podjął pracę w Koksowni Radlin, w której pracował 30 lat, do przejścia na emeryturę. Był związany z Towarzystwem Śpiewu „Jadwiga” w Radlinie II. Od 1948r. był zaangażowany w prowadzenie zawodów – meczy piłkarskich, występował w roli sędziego. Miał w swoim dorobku prowadzenie 1301 zawodów, w tym przez 15 lat rozgrywek ligowych na szczeblu krajowym i międzynarodowym. Pełnił funkcję zastępcy

przewodniczącego Wydziału Sędziowskiego PZPN w Okręgu rybnickim. Brał czynny udział w przejawach życia społecznego na terenie miasta. Był odznaczony złotą Odznaką PZPN, odznaką „Harcerskiej Służbie Ziemi Śląskiej”, złotą odznaką „Zasłużony w Rozwoju Województwa Katowickiego. Zmarł 5.05.1980r. Jest pochowany na cmentarzu parafii p.w. MM w Radlinie II.

Literatura i źródła: Kronika Koła Miejskiego ZBoWiD nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina)

Eryk Holona

Bugła Wiktor ur. się 04.10.1930r. w Radlinie, w pow. rybnickim w rodzinie Ignacego i Emilii z d. Różańska. Poeta, tłumacz i prozaik, który w swojej twórczości przywiązywał wagę do tematyki regionalnej, przede wszystkim Górnego Śląska. Znaczną część swych wierszy pisał po śląsku. Tłumacz poezji wybitnego poety górnośląskiego Josepha von Eichendorffa na język polski. Po ukończeniu szkoły podstawowej na „Emie” (obecnie Szkoła Podstawowa Nr 1) kontynuował naukę w gimnazjum w Rybniku (obecnie: I Liceum Ogólnokształcące), gdzie zdał maturę. Zadebiutował w 1948r. wierszem w "Gościu Niedzielnym". Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1949r. podjął studia polonistyczne na Uniwersytecie Wrocławskim, które ukończył w 1953r. Ukończył także studia podyplomowe na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Po ukończeniu studiów polonistycznych we Wrocławiu otrzymał nakaz pracy w Państwowym Zakładzie Wychowawczym w Leśnicy Opolskiej (obecnie Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy), gdzie poznał swoją żonę Zosię, z którą przeżył ponad 60 wspólnych lat. Przez ponad 30 lat pracował jako nauczyciel, a potem jako dyrektor szkoły zawodowej w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym dla Głuchych w Raciborzu. Znał biegle język migowy, co ułatwiało mu nawiązywanie przyjacielskich kontaktów z podopiecznymi ośrodka przez wiele lat, także po przejściu na emeryturę. Na jego dorobek literacki składają się zbiory wierszy, fragmenty w wydaniach zbiorowych, wydawnictwa zwarte, utwory poetyckie w czasopiśmie. Przez lata współpracował z „Trybuną Opolską”, „Kwartalnikiem Nauczyciela Opolskiego”, „Światem Głuchych”, katowickimi „Poglądami”, gazetami raciborskimi, m.in.: „Elektrodą”. Jego artykuły, wiersze, opowiadania czy szopki satyryczne ukazywały się drukiem w prasie lokalnej i ogólnokrajowej. Pisał też opowiadania

o tematyce górniczej. Utwory Wiktora Bugli autora prozy i poezji były zamieszczane w zbiorowych wydaniach, m. in. „Animatorze”, „Kwartalniku Nauczyciela Opolskiego” oraz w „Almanachu Prowincjonalnym”. W 1971r. warszawskie wydawnictwo ISKRY wydało jego pierwszy tom prozy p.t. „Gdzie mowa jest złotem”. Dwukrotnie został laureatem Srebrnej Lampki Górniczej przyznawanej w trakcie Rybnickich Dni Literatury. Przez wiele lat nie publikował swoich utworów, stąd najbardziej aktywne lata jego twórczości obejmują lata dziewięćdziesiąte XX wieku i pierwsze dziesięciolecie następnego wieku. Powstają wtedy min. tłumaczenia z niemieckiego wierszy Josepha von Eichendorffa - „Lieder - Pieśni” Racibórz 1992r., tomy wierszy i opowiadań „Chwytając krajobrazy” - wiersze, Racibórz 1993r. „Lieder - Pieśni” Josepha von Eichendorffa - przekład, wydanie II poszerzone, Racibórz 1996r. „Lieder - Pieśni” Josepha von Eichendorffa - przekład, wydanie IV poszerzone, Racibórz 2013r., „Pejzaż z kominem”- wiersze, Racibórz 1997r. „Pod zajłbanom”- wiersze gwarowe, Racibórz 2001r., „Tatulkowo jabłotka”- opowiadania gwarą, Racibórz 2002r., „Przez pola i dąbrowy...”- przekład wierszy Josepha von Eichendorffa, Wrocław-Racibórz 2008r. W 2012 roku ukazało się, staraniem Stowarzyszenia Absolwentów Uniwersytetu Śląskiego ukazało się II wydanie przekładu wierszy Josepha von Eichendorffa. W 2011 roku ukazały się dwujęzyczne „Zapomniane Polenlieder Niemieckie wiersze i pieśni o polskich żołnierzach z okresu I wojny światowej”. W tej książce, autorstwa Andrzeja Szczepaniaka, Wiktor Bugla przełożył z niemieckiego teksty wszystkich pieśni. W swojej twórczości nie stronił także od fraszek czy tekstów tworzonych m. in. dla kabaretów; jest także autorem kilku tekstów hymnów szkół. Jego wiersze zostały także wykorzystane jako teksty piosenek. Te pisane po śląsku znalazły się w repertuarze rybnickiego zespołu „Hajer Kapela”. Wiersze z okresu stanu wojennego znalazły się na płycie CD „Wczoraj” – Polskie Radio SA – 2016r. Jego twórczość poetycka i prozatorska odzwierciedlała umiłowanie Ziemi Śląskiej, Radlina, estymę oraz tęsknotę za tym, co przeminęło. To o nim prof. Franciszek A. Marek pisał: *„ (...) Jego przekłady Eichendorffa, a przetłumaczył już ponad sto utworów, nie tylko wzruszają jak oryginały, ale są im wierne, czego nie można powiedzieć o innych tłumaczeniach, nawet tych najpiękniejszych. Tylko Wiktor Bugla, posiadający również przygotowanie muzyczne, przełożył pieśni Eichendorffa tak, że można je śpiewać na melodie skomponowane do niemieckich oryginałów(...).”* Z kolei prof. Jan Miodek w swojej publikacji „ O śląskiej ojczyźnie polszczyźnie”, wydanej w 2020r. przez Wydawnictwo „Śląsk” zamieścił w niej rozdział „ O gwarowych wierszach dla dzieci Wiktora Bugli”. Wiktor Bugla był honorowym członkiem Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego oraz Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie. Uznanie dla

działalność Wiktora Bugli znajdowało wyraz w wielu formach wyróżnień m. in.: tytułem „Zasłużony dla Ziemi Raciborskiej”. W 1992r. został wyróżniony nagrodą Prezydenta Raciborza za działalność w dziedzinie kultury i literatury, w 2003r. został laureatem I edycji wyróżnienia Quality za całokształt dokonań i osiągnięć burmistrza miasta Radlina. Podczas obchodów 15 - lat samorządności Radlina (2012) został uhonorowany - jako pierwszy w jego historii - tytułem „Honorowego Obywatela Radlina”. Był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi oraz Złotą Odznaką Związku Nauczycielstwa Polskiego. Zmarł 24.10.2020r. w Raciborzu. Msza Św. pogrzebowa została odprawiona w parafii p. w. WNMP w Radlinie - Biertułowach, w której się urodził, miejscu z którym się zawsze identyfikował. Wiktor Bugla jest pochowany na cmentarzu „Jeruzalem” w Raciborzu.

Literatura i źródła: Zmarł Wiktor Bugla, poeta, nauczyciel, Honorowy Obywatel ..., Odszedł Wiktor Bugla, nauczyciel i poeta (1930-2020), Wiktor Bugla nie żyje. Honorowy Obywatel Radlina ... – Nowiny. Towarzystwo Miłośników Ziemi Raciborskiej: Wiktor Bugla ... (dostęp 9.05.2021). Dziennik Zachodni w Raciborzu z dnia 14.12.2001. Adiustacja merytoryczna, syna Krzysztofa oraz córki Katarzyny Buglów.

Eryk Holona

C

Cieślik Maksymilian (ojciec) ur. 8.02.1896r. w Starej Wsi k/Raciborza. W okresie plebiscytu reprezentował stronę polską w policji plebiscytowej w Głubczycach. Z chwilą wybuchu trzeciego powstania śląskiego polscy policjanci zostali w Głubczycach rozbrojeni i umieszczeni w więzieniu raciborskim. Po powstaniu i podziale G. Śląska przeprowadził się z rodziną do polskiej jego części. Pełnił służbę w policji przez jakiś czas w Lubomi, a od 1925 do 1939r. w Radlinie. Mieszkał z rodziną w Biertułtowach w budynku Paula Kwiotka. Jedno z mieszkań zajmowała w nim również rodzina policjanta Adolfa Larysza. 1.09.1939r. obydwaj pełnili służbę na posterunku policji wraz z dwoma innymi policjantami (Janem Polokiem, Janem Pieczką). Po przejeździe kolumny niemieckiej wszyscy podjęli próbę ucieczki w kierunku Żor przez Jankowice. Pod Żorami zostali zatrzymani przez zmotoryzowany patrol niemiecki. Oddali broń, informując, że są członkami straży ochrony kolei. Jeszcze tego samego dnia po powrocie do domu Maksymilian Cieślik został w godzinach wieczornych aresztowany i uwięziony w piwnicy Urzędu Gminnego w Radlinie z pozostałymi w. w. policjantami. 4.09.1939r. został wraz z nimi przetransportowany do więzienia w Rybniku. Następnie do więzienia w Raciborzu, Zgorzelca, Rawicza, a stamtąd do KL Buchenwald, gdzie podczas pierwszego apelu został dotkliwie pobity kijem przez esesmana, który zainteresował się jego ubiorem (granatowymi policyjnymi spodniami oraz wysokimi butami, zapytany o zawód, poinformował, że był policjantem). Po trzech miesiącach został przeniesiony do KL Mauthausen, w którym zachorował na krwawą biegunkę. Zmarł 20.05.1940r. Miał 44 lata.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina).

Eryk Holona

Cieślík Maksymilian (syn) ur. się 4.04.1920r. w Markowicach k/ Raciborza w rodzinie Maksymiliana i Anny z d. Gacka. Od 1925r. zamieszkał z rodzicami w Biertułtowach w budynku, w którym mieścił się sklep Paula Kwiotka. Ukończył szkołę powszechną na „Emie”. Był członkiem DH przy kop. „Ema” oraz DH im. Wł. Jagiełły w Biertułtowach. Był zafascynowany budową modeli samolotów. Będąc członkiem LOPP w Radlinie, ukończył kursy w szkole szybowcowej LOPP w Goleszowie i Polichnie – Pińczowie. Przed II wojną światową był zatrudniony jako kreślarz w hucie „Silesia” w Rybniku - Paruszowcu. Ewakuował się wraz z pracownikami biurowymi na kilka dni przed wybuchem wojny pod Warszawę, skąd przemieścił się z uczestnikami ewakuacji do Krakowa. Został w nim zatrzymany podczas obławy i razem ze 100 młodymi Polakami i postawiony pod murem. Uniknął rozstrzelania i udało mu się wrócić do domu 8.10.1939r. Do pracy w poprzednim miejscu nie został przyjęty. Znając los swojego ojca, zdecydował się wraz z kolegami Janem Kurą i (?) Marcelem, po wcześniejszych przygotowaniach, na ucieczkę z Radlina 18.10.1939r. Po dwóch tygodniach matka otrzymała wiadomość o dotarciu do polskiego obozu cywilnego w Zóhony, następnie w Gyöngyös na Węgrzech. Stąd przez Jugosławię i Włochy przedostał się do Francji, tam zgłosił się do lotnictwa. 22.02.1940r., został wcielony do Centrum Wyszukolenia Ziemięnego w Lyonie. Od 3.04.1940r. jest już na terenie Anglii. Niecały miesiąc później, 2.5.1940r. składa przysięgę wojskową. Pełnił służbę w dywizjonie bombowym 300, w którym odbył 13 lotów bojowych oraz w dywizjonie 301 - lotów 17. Nie wrócił z lotu znad Kolonii 29.06.1943r. Jego bombowiec został zestrzelony w pobliżu Brukseli. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w miejscowości Sint – Pieters – Rode. Miał 23 lata. Kapral Maksymilian Cieślík był odznaczony jako strzelec i radiotelegrafista dwukrotnie Krzyżem Walecznych oraz Krzyżem Virtuti Militari V klasy.

Literatura i źródła: P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Biografia M. Cieślíka, Izba Tradycji Harcerstwa w Rydułtowach. B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia cz. II, Rydułtowy 2010, s. 74

Eryk Holona

Czaplewski Alojzy ur. się 27.06.1906r. w Hamborn (Nadrenia Północna – Westfalia) Pochodził z rodziny kolejarskiej Leona i Marianny z d. Chrzanowskiej. Ukończył gimnazjum w Czersku na Pomorzu. Następnie podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Poznaniu. Egzamin dyplomowy złożył 31.12.1932r. Pracował kolejno w szpitalach w Poznaniu, w Rybniku. Podczas II wojny św. A. Czapiewski był zatrudniony w szpitalu w Rydułtowach. Udzielał pomocy medycznej

żołnierzom 20 Pułku Piechoty Ziemi Krakowskiej, rannym w boju granicznym w Głożynach 1.09.1939r. Był zaangażowany w działalność ruchu oporu. Jako lekarz zakładowy kop. „Ema” był do dyspozycji jednostek AK obwodu wodzisławskiego niosąc pomoc medyczną rannym żołnierzom. Od 1945r. pracował na stanowisku lekarza okręgowego Spółki Brackiej, a od 1953r. w utworzonej Górniczej Służbie Zdrowia jako kierownik przychodni zakładowej kop. „Marcel” (do 1973r.). Miał duży wpływ na kształtowanie i charakter sprawowanej opieki i politykę zdrowotną w gminie Radlin. Już na pierwszym posiedzeniu grupy mieszkańców (30.03.1945r.), na którym dokonano wyboru tymczasowego naczelnika gminy (Józefa Ecksteina) dobrowolnie przyjął na siebie obowiązek sprawowania opieki nad wszystkimi dziećmi. Objął kierownictwo nad działem sanitarnym, później komisją sanitarną (od 1946r.), a od 1948r. był kierownikiem Komisji Zdrowia. Przez cały okres do 26.09.1949r., a i później Radlin miał największy rejon ubezpieczeń społecznych w powiecie przy jednoosobowej obsadzie lekarskiej, w osobie Alojzego Czapiewskiego, Po przejściu na emeryturę pracował nadal jako lekarz w przychodni, a także w Górniczej Szkole Przemysłowej. Zmarł nagle w marcu 1977r. Pozostawił po sobie pamięć skromnego i uczciwego człowieka, zasłużonego dla lecznictwa górniczego na terenie Radlina, który nigdy nie dopuszczał jakiegokolwiek podziału pacjentów, dla niego nie było różnicy w tym względzie. Zmarł 28.03.1977r. w Radlinie. Spoczywa na cmentarzu parafialnym w Biertułtowach.

Literatura i źródła: Nowiny nr 1(54) Rok III z dnia 11.01.1958 („25 lat pracy lekarskiej”), B. Brzost, Rybnicki Inspektorat AK, Katowice, 1985, s. 94, B. Adamczyk, Harcerskie zbliżenia, cz. II, Rydułtowy 2010, s. 32, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 60 i 168 – 173

Eryk Holona, Donata Pająk

Chór Męski „ECHO” - Biertułtowy został założony 9.02.1928r. Założycielami chóru byli Henryk Kłosok oraz bracia Augustyn i Antoni Meisnerowie. W skład pierwszego zarządu weszli Adolf Koziół - prezes, Engelbert Gruszczyk - wiceprezes, Rajmund Kubica - sekretarz, Karol Kuśka - skarbnik, Franciszek Kłosok - bibliotekarz i Henryk Kłosok - dyrygent. Chór należał do produkujących zespołów śpiewaczych okręgu wodzisławskiego. Wyróżniały go urozmaicone formy aktywności, m. in. wieczory pieśni, zabawy taneczne, występy z okazji świąt narodowych i kościelnych. Pod koniec lat trzydziestych XX wieku liczył około 60 osób. W niecały miesiąc od zakończenia II wojny św. wznowił swoją działalność już 6.06.1945r. W krótkim czasie liczba członków wzrosła do 70. Opiekę i wsparcie nad chórem sprawowały kopalnia „Ignacy” (1949-1956), PSS „Społem” w Wodzisławiu Śl. (1956 - 1994) oraz od 1994r. ZZG KWK „Marcel” i Urząd miasta Radlin. Za całokształt dokonań i osiągnięć był wielokrotnie odznaczany oraz wyróżniany prestiżowymi nagrodami. Posiada najwyższe wyróżnienie ŚZChiO Honorową Odznakę Złotą z Brylantem. Chór jest członkiem Konfraterni Najstarszych Chórów i Orkiestr Województwa Śląskiego. Działalnością chóru w ostatnim okresie kieruje Zarząd w składzie Krystian Dziuba - prezes, Jan Cichy - wiceprezes, Eugeniusz Szwachuła - sekretarz, Henryk Szkatuła - skarbnik, Alojzy Weideman - bibliotekarz, Jerzy Lepiarczyk - gospodarz, Edward Namysł, Marcin Banet, Zenon Paczóska - członkowie. Tymoteusz Kubica - dyrygent. Komisja Rewizyjna: Tadeusz Nowara - przewodniczący, Marian Stołtny i Józef Musioł - członkowie.

Literatura i źródła: H. Rojek, 120 lat kopalni „Marcel”, 100 lat KSRG, Radlin 2005, s. 159. K. Dziuba, 100 lat minęło - 1920 – 2020 (druk komputerowy, zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). K. Dziuba, Chór Męski „Echo” Biertułtowy, (w:) Śpiewak Śląski rok XXXIII, nr 1/1994. AP w K, OWR, Prezydium Rady Narodowej w Rybniku 1945-1950, sygn.. 18/153:374

Krystian Dziuba

Chór Mieszany „Gwiazda” - Radlin - Głożyny - Towarzystwo Śpiewu „Gwiazda” zostało założone przez Józefa Menżyka, członków towarzystwa p.w. św. Barbary w Radlinie, ojca i syna, Karola i Jana Radeckich, Izidora Basztonia, Wiktora Menżyka oraz Jana Skupnia. Tenże był pierwszym dyrygentem, następnymi byli (?) Kolorz , a po nim organista z parafii p.w. .św. Jerzego w Rydułtowach (?) Szlachta. Funkcję prezesa przez szereg lat pełnił Izidor Basztoń. Chór liczył około 30 członków. Istniała przy nim sekcja teatralna. Próby, także występy chóru oraz zespołu teatralnego odbywały się w sali gospody Jana Sachsy. W przekazie pokoleniowym pojawia się również wzmianka o istnieniu mieszanego chóru „Dzwon” w Głożynach w okresie kampanii plebiscytowej. Brak jednak bliższych danych nie pozwala cokolwiek na jego temat napisać.

Literatura i źródła: P. Gleńsk, Głożyny Powstania i Plebiscyt (teczka, maszynopis, zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). Tenże, Obszary Osiedle Marcel Powstania i Plebiscyt (teczka, maszynopis, zbiory Izby Regionalnej)

Eryk Holona

Chór Mieszany „Jadwiga”

Chór Mieszany „Jadwiga” - Radlin - po zakończeniu I wojny światowej byli członkowie chóru „Wanda”, m. in. Alojzy Swoboda wraz z proboszczem ks. Janem Rutą, dnia 6.01.1919r. założyli chór mieszany p. w. św. „Jadwigi” patronki ziemi śląskiej. Pierwszy Zarząd pracował w składzie: Walenty Ratajczak - prezes, Jan Sikora - wiceprezes, Maciej Konieczny - sekretarz, Izidor Brachmański - skarbnik, A. Swoboda został jego pierwszym tymczasowym dyrygentem. Został nim później Bernard Konieczny. Od 1920r. był jednym z chórów, które tworzyły Wodzisławski Okręg Stowarzyszenia Śpiewaków Śląskich. Posiadał sztandar, który przechowywał podczas II wojny św. ówczesny prezes Augustyn Brachmański, a dokumentację chóru sekretarz Paweł Kowol. Niekwestionowany wkład w działalność chóru wnieśli: prezesi - Jan Sikora, Ignacy Brachmański, Augustyn Brachmański, sekretarze: Ignacy Barteczko, Hugo Szczęśny, Ignacy Kowol, Tadeusz Wojtyczek, Leon Burcek, Tadeusz Pluta, Paweł Kowol, skarbnicy: Izidor Brachmański, Jan Sikora, Walenty Ratajczak, Jan Kłosok, Ignacy Kowol, dyrygenci: Bernard Konieczny, Stanisław Nowak i Mieczysław Grzanka oraz reżyser sztuk teatralnych Jan Sikora. Po zakończeniu II wojny światowej chór wznowił swoją działalność 24.05.1945r. Na zebraniu został wybrany nowy zarząd w składzie : Augustyn Brachmański - prezes, wiceprezes - Teofil Kłosok, sekretarz - Paweł Kowol, skarbnik - Tadeusz Pluta, dyrygent - Jan Walter. Chór zmagał się z przeciwnościami takimi, jak brak lokalu - miejsca dla odbywania prób, nie zawsze miał dyrygenta czy wystarczające wsparcie. Warunki działania uległy wyraźnej poprawie w latach osiemdziesiątych. Chór pozyskał dyrygenta -Teresę Ucher oraz lokum w salkach domu katechetycznego parafii p.w. Marii Magdaleny. Chór Jadwiga jest członkiem Konfraterni Najstarszych Chórów i Orkiestr Województwa Śląskiego. Za całokształt dokonań i osiągnięć był wielokrotnie odznaczany oraz wyróżniany prestiżowymi nagrodami W skład obecnego Zarządu chóru tworzą: Ryszard Ucher - prezes, Krystian Brawański - wiceprezes, Zuzanna Górecka - sekretarz, Maria Kowol - skarbnik. Dyrygentem jest Donata Miłowska. Komisja Rewizyjna: Henryk Brawański - przewodniczący, Janusz Magiera - członek.

Literatura i źródła: K. Dziuba, 100 lat minęło - 1920 – 2020 (druk komputerowy, zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). P. Gleńsk, Radlin Dolny Górny Powstania Śląskie I Plebiscyt (teczka maszynopis, zb. Izby Regionalnej miasta Radlin). P. Kowol, Chór mieszany „Jadwiga” Radlin, (w:) „Śpiewak Śląski” nr 5 (366) 2006.

Krystian Dziuba

Chór „Jutrzenka” - Radlin - Obszary, Kopalnia

Marcel - idea zorganizowania chóru polskiego w Obszarach została przedstawiona przez Józefa Fichnę 18.12.1918r. podczas zebrania założycielskiego związku zawodowego górników w ramach Polskiego Zjednoczenia Zawodowego. Zebranie założycielskie odbyło się 12.01.1919r. w sali gospody Roberta Barteczki. Wybrano zarząd w składzie: Teodor Drzeniek - prezes, Jan Strządała - sekretarz, Wiktor Adamczyk - skarbnik, Paweł Kołeczko - opiekun, Augustyn Kuśka - dyrygent. Po nim funkcje dyrygenta pełnił Bernard Konieczny.

Miejszem odbywania prób była sala w gospodzie Barteczki. W 1920r. przy chórze powstała sekcja teatralna. Zajęcia w niej, przygotowanie przedstawień i występy prowadził Józef Fichna. Działalność chóru przerwała II Wojna Światowa. Wznowił ją w latach powojennych 26.07.1947r. zarząd w składzie Teofil Danel – prezes, Paweł Wojak – zastępca prezesa, Sylwester Koleczko – sekretarz, Małgorzata Pawełek – zastępca sekretarza, Feliks Musiolik – skarbnik, Marian Łysek – dyrygent, zwrócił się z prośbą o rejestrację. Miał wtedy 100 członków dnia 01.06.1947r. miało miejsce poświęcenie sztandaru. Odbywał próby w gospodzie M. Wolnickiego na ulicy Dworcowej, a później w szkole podstawowej w Obszarach oraz Zakładowym Domu Kultury (b. Grodoniowec). Funkcję prezesa w ostatnim dziesięcioleciu pełnili Edward Namysło oraz Bolesław Wojak. Istniał do końca lat sześćdziesiątych, a jego dyrygentką w tym okresie była Dorota Gajda (później Brzęczkowska).

Literatura i źródła: P. Gleńsk, Obszary Osiedle Marcel Powstania i Plebiscyt (teczka, maszynopis, zbiory Izby Regionalnej) Kronika Chóru Mieszanego „Polonia” 1922-1987 (zb. Izby Regionalnej Miasta Radlina). APwK. OWR Acta Prezydium Rady Narodowej w Rybniku 1945-1950, sygn.. 18/153:374, rok 1947. Wywiad – relacja Edwarda Namysło.

Eryk Holona

Chór męski „Polonia” - „Arbeitergesangverein” – chór pracowników przy kop. „Emma” istniał od 1909r. W 1914r. liczył 72 członków, prezesem był inż. Augustyn Bogatzek, członkami zarządu byli Ogierman, Weiss. Spotkania odbywały się w gospodzie kop. „Emma”. Dyrygentem chóru był Maksymilian Gwiżdż. Chór występował z okazji niemieckich uroczystości państwowych, świąt kościelnych w cechowni, która była również kaplicą. Po powstaniach śląskich i plebiscycie członkowie chóru, którzy w nim pozostali, (wcześniej wielu odeszło do polskich chórów „Jutrzenka” i „Słowacki”) zaczęli się domagać od dyrygenta wprowadzenia do repertuaru pieśni polskich na przemian z niemieckimi. 21.01.1922r. Andrzej Wiesiołek zorganizował spotkanie członków chóru jednoznacznej orientacji propolskiej w swoim mieszkaniu, na którym zdecydowano o założeniu męskiego chóru. Prezesem został wybrany A. Wiesiołek, sekretarzem – Alfred Bytomski, skarbnikiem – Ludwik Sitek. Funkcję dyrygenta powierzono Maksymilianowi Gwiżdż. W istniejącym sztandarze niemieckiego chóru dokonano zmian (1923r.) w napisach i symbolach na polskie. Nadano zespołowi nazwę Chór Męski „Polonia”. Od tej pory chór pod „batutą” wielu dyrygentów – kapelmistrzów przez cały okres swojego istnienia odniósł wiele spektakularnych sukcesów podczas festiwali o randze krajowej i międzynarodowej. Wznowił swoją działalność 7.06.1945r. Posiadał własny sztandar, który został zniszczony przez okupanta. Jubileusz 25 lat istnienia w 1948r. świętował z nowym sztandarem. Na zebraniu sprawozdawczo - wyborczym w 1998r. wybrano zarząd w składzie: prezes -Tadeusz Walocha, za-ca prezesa - Ryszard Kubik, skarbnik - Stanisław Kowalski, sekretarz - Waldemar Kolorz, bibliotekarz - Reinhold

Adamczyk, kronikarz - Jan Strodula. Wraz z upływem czasu, brakiem napływu nowych członków, naturalnego odejścia, zmiany przynależności - przejścia członków do chórów „Słowacki” i „Echo”, po 87 latach istnienia chór „Polonia” o tak bogatym dorobku przeszedł do historii Radlina, której karty zapisał złotymi głoskami. Chórem „Polonia” po II wojnie św. dyrygowali, m. in.: Ludwik Mańka (1948-1967), Bernard Chlubek (1968 – 1984), Stanisław Żebro i Jan Szczepańczyk w 1985 roku, Jerzy Michalski od 1985.

Literatura i źródła: Jubileusz Polonii - e Nowiny. pl (dostęp. 8.04.2021). P. Głęńsk, Obszary Osiedle Marcel (teczka, maszynopis, zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). E. Holona, B. Adamczyk; Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012. s. 42. „ Śpiewak Śląski” nr 1 (290) 1994r. oraz nr 5 (366) 2006r. „Gwarek” (Organ Pracowników Rybnickiego Gwarectwa Węglowego) nr 8, kwiecień 1939, s. 20-21. J. Hlubek 65-lecie działalności Chóru męskiego „Polonia” przy kopalni Marcel w Radlinie, praca mgr nap. Pod kierunkiem doc. A.Glinkoskiego, Uniwersytet Śląski – filia w Cieszynie, Instytut Wychowania Muzycznego, Cieszyn 1987r. Kronika Chóru męskiego „Polonia” 1922-1987 zbiory Izby Regionalnej Miasta Radlinia

Donata Pajqk, Eryk Holona

Chór Mieszany „Słowacki”

Chór Mieszany „Słowacki” - Biertułtowy - jego powstanie poprzedziło ukonstytuowanie się 5.01.1919r. w strukturach Związku Katolickich Robotników p.w. św. Józefa w Biertułtowach zespołu mieszanego o nazwie „Słowiki”. Jego pierwszym dyrygentem został Franciszek Marszolik*. W repertuarze chóru przeważały pieśni religijne. Na wniosek Fr. Marszolika, po polemikach – dyskusjach w Towarzystwie św. Józefa, podczas zwołanego zebrania 15.02.1920r. istniejący chór mieszany przekształcono w samodzielny podmiot i nadano mu nazwę - im. Juliusza Słowackiego. Wybrano pierwszy zarząd w składzie: prezes - Roman Szulik, sekretarz - Paweł Musiolik, skarbnik - Paweł Nawrat. Funkcję dyrygenta objął Jan Skupień**, absolwent konserwatorium muzycznego w Krakowie. W tym samym roku chór zaprezentował się podczas I Zjazdu Wodzisławskiego Okręgu Stowarzyszenia Śpiewaków Śląskich. Był jego członkiem. Wznowiła przy nim w 1920r. działalność sekcja teatralna o nazwie „Gwiazda”, którą przy towarzystwie św. Józefa założył w 1907r. Franciszek Urbańczyk. Chór posiadał sztandar ufundowany w 1924r. przez mieszkańców Biertułtów, który przechowywał podczas II wojny św. prezes przedwojenny Ludwik Ochojski. Po przerwie spowodowanej II wojną światową chór wznowił działalność w maju 1945r. Funkcje prezesa w dalszym ciągu pełnił Ludwik Ochojski. Już w 1948r. na Ogólnopolskim Zjeździe Śpiewaczym w Warszawie, prowadzony przez Antoniego Różańskiego, chór „Słowacki” zdobył II miejsce wśród chórów mieszanych. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych w działalności chóru wystąpił regres. Zmalała liczba członków, występów, zubożał repertuar. Sytuacja uległa diametralnie zmianie z chwilą objęcia funkcji dyrygenta przez Jerzego Michalskiego w 1977r. Rozpoczął się nowy okres w pracy chóru, nastąpiło odmłodzenie zespołu, zwiększenie składu osobowego, co przyczyniło się do podniesienia poziomu opracowywanych utworów. Chór ponownie brał udział w turniejach i konkursach śpiewaczych oraz okolicznościowych koncertach. Przez 32 lata dyrygentury Jerzego Michalskiego osiągnął perfekcyjny poziom wykonywanych utworów. Od początku działalności chór brał czynny udział w Mszach św. z okazji świąt kościelnych oraz w uroczystościach państwowych. Uczestniczył także w rocznicowych obchodach jubileuszy zaprzyjaźnionych stowarzyszeń śpiewu. W maju 1980r. w uznaniu dotychczasowych zasług za działalność społeczną, organizacyjną i artystyczną, chór został wyróżniony Złotą Honorową Odznaką PZChiO przyznaną przez Zarząd Główny. Ma na swoim koncie wiele wspólnych koncertów z filharmonią z Zabrze, Śląską i Rybnicką. Każdego roku uczestnicząc w przeglądach, konkursach, festiwalach, plasuje się na czołowych miejscach. Może poszczycić się wieloma wyróżnieniami, którymi można by „obdarować” wiele innych zespołów. Pałeczkę dyrygenta po odejściu Jerzego

Michalskiego na emeryturę przejęła Agnieszka Patalong. Obecny dyrygentem chóru jest Katarzyna Wuwer.

* Franciszek Marszolik patrz biogram s. 153

** Jan Skupień patrz biogram s.256

Literatura i źródła: Relacja K. Dziuba. P. Gleńsk, Biertułtowy Powstania Śląskie i Plebiscyt,teczka maszynopis, zb. Izby Regionalnej miasta Radlin. Chór Mieszany im. J. Słowackiego w Radlinie - O Chórze (dostęp 2.08.2021). Historia Muzyką Pisana. 90-lecie Stowarzyszenia Śpiewaczego Chóru Mieszanego im. Juliusza Słowackiego z Radlina, wyd. jubileuszowe.

Krystian Dziuba, Eryk Holona

Chór Mieszany „Wanda” w Radlinie - został założony w styczniu 1912*r. przy Towarzystwie p.w. św. Barbary. Założycielem był Józef Różański, członek towarzystwa, który został wybrany prezesem. Na funkcje w zarządzie zostali wybrani Jan Sikora - sekretarz, Franciszek Zarzecki z Wodzisławia - skarbnik. Jako dyrygenta zaangażowano J. Hetmanioka z Głóżyń. W powstaniu chóru pokładano nadzieje wzmocnienia oddziaływań w duchu narodowym. Lokal chóru mieścił się gospodzie H. Schweitzera obok Urzędu Gminnego. W 1912r. w trakcie kampanii wyborczej do parlamentu pruskiego działalność chóru była odbierana jako zagrożenie dla kandydata niemieckiej partii „Centrum”, miejscowego proboszcza P. Bojdoła. Wykorzystał on ambonę do napiętnowania członków chóru, co miało wpływ na uczestnictwo w odbywaniu prób. Także i właściciel gospody odmówił użyczenia lokalu. Dyrygent w tej okolicznościach również zrezygnował. Miało to wpływ na podjęcie przez zarząd decyzji o rozwiązaniu towarzystwa - chóru w marcu 1912r., zaledwie po 3 miesiącach istnienia.

- W Politisches Handbuch für den Oberschlesischen Industriebezirk. Katowice 1914. Polskie Towarzystwo Śpiewu “Wanda” odnotowane jest od 1911r. i miało 35 członków. D. Skaba w swojej pracy magisterskiej pt. „Siedemdziesięciolatek (Okręg Wodzisławski)” podaje rok założenia 1904 przez Alojzego Swobodę (por. „Śpiewak Śląski” nr 2 (279) rok 1991).

Literatura i źródła: P. Gleńsk, Radlin Dolny, Górny Powstania i Plebiscyt (teczka, maszynopis, zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). E. Holona, B. Adamczyk; Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012. s. 42 – 43.

Eryk Holona

Cywilne ofiary wojny z terenu Radlina w okresie styczeń - kwiecień 1945r.

Lp.	Nazwisko i imię	wiek	Data śmierci
1	Adamczyk Ludwik	59	26.03.1945
2	Albińska Anastazja	?	30.01.1945
3	Białas Leon	47	27.03.1945
4	Cichy Ignacy	43	03.02.1945
5	Ciemiega Franciszka	?	26.03.1945
6	Dzierżęga Eugeniusz	?	24.03.1945
7	Gatnar Teresa	32	26.03.1945
8	Goik Alojzy	?	27.03.1945
9	Gomola Augustyna	?	27.03.1945
10	Gomola Gerard	16	27.03.1945
11	Grzesz Wilhelm	55	26.03.1945
12	Herok Józef	38	03.02.1945
13	Jeszka Wiktor	66	25.03.1945
14	Kłosok Helena	24	27.03.1945
15	Koteczki Rudolf	13	27.03.1945
16	Kowol Leon	17	26.03.1945
17	Kowol Wawrzyn	57	26.03.1945
18	Kretek Aniela	18	24.03.1945
19	Kuballa Edward	?	30.01.1945
20	Kucza Adolf	36	01.04.1945
21	Kucza Agnieszka	35	27.03.1945
22	Kucza Henryk	42	25.03.1945
23	Magiera Franciszek	71	26.03.1945
24	Mandrysz Czesław	33	03.02.1945

25	Mężyk Jan	21	26.03.1945
26	Mężyk Antoni	17	25.03.1945
27	Mężyk Florentyna	83	24.03.1945
28	Mielimąka Jan	57	26.03.1945
29	Mołdrzyk Alojzy	?	26.03.1945
30	Mrozek Alojzy	44	26.03.1945
31	Mrozek Jan	16	26.03.1945
32	Polnik Franciszek	51	26.03.1945
33	Randonlet Amand	31	26.03.1945
34	Schymeczko Antonia	?	25.03.1945
35	Sitek Maria	51	27.03.1945
36	Stania Paweł	61	26.03.1945
37	Strokosz ?	?	26.03.1945
38	Szeliga Teodor	?	26.03.1945
39	Szombara Jan	33	28.03.1945
40	Szulc Matylda	44	27.03.1945
41	Szulc Robert	49	27.03.1945
42	Świenty Józef	76	27.03.1945
43	Świenty Teodor	37	26.03.1945

(przy. aut.) * Weiner Ignacy - 48 lat, zamieszczony w wykazie przez P. Hojkę zginął 03.02.1045r. podczas próby ucieczki w ewakuacji więźniów z KL Buchenwald do KL Dachau (por. hasło s. 321 oraz. patrz hasło „Zginęli w niemieckich więzieniach lub obozach w koncentracyjnych w latach 1939-1945”)

Literatura i źródła: P. Hojka, Wodzisław i Ziemia Wodzisławska w czasie II Wojny Światowej. Wodzisław Śl.2011. , s. 128 i 129

Donata Paják, Eryk Holona

D

Danel Franciszek ur. się 7.06.1898r. w Obszarach w pow. rybnickim, syn Albiny Danel. Pracował jako ślusarz w koksowni w Radlinie. Brał udział w II i III powstaniu śląskim. W trzecim powstaniu był członkiem załogi pociągu pancernego "Piorun", walczącego pod Górą św. Anny. Na początku okupacji nadal pracował w koksowni w Radlinie. Aresztowany 13.10.1939r. pod zarzutem udziału w powstaniach śląskich, przebywał pół roku w więzieniu w Katowicach, a następnie został przekazany do KL Dachau. Mimo ciężkich warunków jakie panowały w obozie, przeżył i odzyskał wolność, wyzwolony przez wojska amerykańskie 29.04.1945r. Niestety nie wrócił do domu, zginął w niewyjaśnionych okolicznościach na terenie Niemiec.

Literatura i źródła: Kronika ZBoWiD koła Obszary (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). J. Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 3, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), AP Cieszyn, USC w Radlinie (1874-1932) 14/443, sygn.26.

Eryk Holona

Duda Czesław ur. się 24.08.1920r. w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Augustyna i Marty z d. Kolorz. Ojciec Czesława po III powstaniu śl., w którym brał udział, krótko pracował na kop. „Emma”, a następnie wstąpił do policji i pełnił służbę w Chwałowicach. W nich Czesław ukończył szkołę powszechną, a następnie w latach 1932 - 1935 uczęszczał do Państwowego Gimnazjum w Rybniku. Harcerz od 10r. ż., zastępowy IX DH im. Tadeusza Kościuszki w Chwałowicach. Z powodu warunków materialnych był zmuszony przerwać naukę w gimnazjum i rozpocząć pracę w kopalni w Chwałowicach jako ładowacz, a następnie jako praktykant górniczy. Po uzyskaniu pewnego zasobu środków finansowych rozpoczął naukę w Szkole Górniczej w Katowicach. Wybuch II wojny św. nie pozwolił mu jej ukończyć. Dnia 1.09.1939r. wraz z kolegami podjął decyzję o udaniu się do Żor. Pod Żorami zostali zatrzymani przez wojsko niemieckie i skierowani do obozu przejściowego w Norymbergii. Po 6 tygodniach wrócił do domu. Nie miał stałego zatrudnienia, pracował dorywczo, wykonując różnorodne prace. Zaangażował się w działalność konspiracyjną, w której wiodącymi postaciami była rodzina Tkoczów. Wiosną 1940r. wraz z kolegami

przygotowywał się do ucieczki na Węgry. W zaplanowanym dniu, 1.05.1940r., opuszczenia Chwałowic został aresztowany. Był więziony w Rybniku, następnie został przekazany do KL Dachau, a po 6 tygodniach przeniesiony do KL Mauthausen-Gusen. Wycieńczony ciężką pracą w kamieniołomach. zmarł 27.11.1941r., miał zaledwie 21 lat.

Literatura, źródła: L. Musiolik, Rybniczanie słownik biograficzny, Rybnik 2000, s. 42, J. Klistala, Martyrologium harcererek i harcerzy chorągwi śląskich w latach 1939 – 1945, Słownik biograficzny, Katowice 2015. Tenże Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939 – 1945. J. Gawroński, Duda Czesław, w: XXV, 1922 – 1947 Księga Pamiątkowa Państwowego Gimnazjum i Liceum w Rybniku, 1947, s. 17. P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina).

Eryk Holona

Duda Roman ur. się 10.12.1896r. w Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Franciszka i Marianny z d. Rojek. Ukończył szkołę ludową w Obszarach. Uzyskał kwalifikacje w zakresie instalacji rur wodno – kanalizacyjnych. Uczestnik II i III powstania śląskiego. W trzecim powstaniu w stopniu kpr. brał udział w walkach kompanii sztabowej z Obszar i kop. „Emma”. Pracownik dołowy kop. „Emma” do 13.10.1939r., kiedy to został aresztowany. Był więziony w piwnicach budynku Urzędu Gminy Radlin, następnie w więzieniu w Rybniku. Potem przeniesiony do więzienia w Katowicach, w którym pozostawał do 5.07.1940r. Już wtedy był więziony pod numerem 1165. Był przesłuchiwany na okoliczność udziału w domniemanych przestępstwach w okresie powstań. Z Katowic został przekazany do KL Oranienburg, następnie przeniesiono go do KL Neuengamme k/Hamburga, a stamtąd jesienią 1940r. do KL Dachau, w którym nadano mu numer obozowy 13691. W każdym miejscu uwięzienia wykorzystywano jego kompetencje zawodowe w zakresie instalacji rur przemysłowych. I to chyba go uratowało bowiem doczekał się wyzwolenia obozu przez wojska amerykańskie w dniu 29.04.1945r. Po zakończonej okupacji i powrocie do domu, pracował w kop. „Ema”, a po zmianie jej nazwy (27.04.1949r.) na kop. „Marcel”, do przejścia na emeryturę w 1961r. Zmarł w 1966r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułowach.

Literatura, źródła: AP Cieszyn, UC w Biertułowach (1874-1932) 14/443, sygn. 24, s.153. Kronika ZBoWiD koła Obszary ZBoWiD (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszary i

kop. „Emma”, Głóżyń, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, aneks 4 s. 5 oraz aneks 5 s.12. P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina). J. Klistafa, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945.

Eryk Holona

Dzierżęga Alfred ur. 5.09.1919r. w Radlinie w pow. rybnickim, w części Radlin Dolny, która do 31.12.1868r. była samodzielną gminą. W rodzinie Jana i Emilii z d. Hetmaniok. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Radlinie. Był członkiem DH im. B. Chrobrego. Po ukończeniu szkoły wstąpił do orkiestry wojskowej w Lublińcu i został zawodowym muzykiem. Krótco przed wybuchem II wojny światowej, w mobilizacji sierpniowej, został wcielony do lublinieckiego pułku piechoty. W kampanii wrześniowej pełnił służbę w ochronie kancelarii pułkowej. Kolumna taborów została rozbita pod wsią Pierzanki pod Częstochową. Ośnianał wycofujące się pododdziały w zorganizowanym punkcie oporu do wyczerpania amunicji. Dowódca patrolu niemieckiego rozstrzelał na miejscu jego obsadę. Dzierżęga, postrzelony, raniony nieprecyzyjnym strzałem, stracił przytomność. Gospodarz, zmuszony do pogrzebania żołnierzy, po zorientowaniu się, że jeden z nich żyje, udzielił pomocy rannemu. O jego sytuacji wiadomość rodzinie przekazał żołnierz z Katowic, który po rozwiązaniu swojego oddziału przypadkowo poprosił o pomoc opiekujących się nim gospodarzy. Dostarczył on rodzinie list i zegarek od Alfreda. W wyniku działania podjętego przez ojca i krewnego został przewieziony do szpitala w Częstochowie. Amputowano mu w nim nogę i przeprowadzono transfuzję krwi. Latem 1940r. wrócił do domu ale jako inwalida – z protezą jednej nogi. Przy nadarżającej się okazji grał na weselach, latem w parkowej orkiestrze w Jastrzębiu Zdroju. Założył rodzinę, zeniąc się w 1941r. z mieszkanką Radlina. W 1943r. otrzymał pracę w dworcowej kasie biletowej w Radlinie. Mimo inwalidztwa zaangażował się w działalność organizacji konspiracyjnej AK. Wskutek zdrady organizacji został aresztowany 30.08.1944r. Był więziony w Rybniku, w Bytomiu, w Katowicach, skąd został przekazany do więzienia w Berlinie. 16.01.1945r. został skazany na śmierć. Wyrok prawdopodobnie wykonano natychmiast.

Literatura i źródła: J. Klistafa, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia cz. II, Rydułtowy 2010, s. 74-75.

Eryk Holona

Dziwoki Lothar ur. 12.07.1942 w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Emila i Marii z d. Rduch. Podstawową szkołę muzyczną w klasie puzonu ukończył w Rybniku, następnie średnią w Katowicach. Studiował w Akademii Muzycznej. Tutaj także w 1977r. Lothar Dziwoki otrzymał tytuł magistra sztuki w zakresie gry na puzonie i aranżacji. Był wykładowcą w Akademii Muzycznej na Wydziale Jazzu i Muzyki Rozrywkowej oraz twórcą Wydziału Puzonu. Lothar Dziwoki, nazywany „polskim Armstrongiem”, muzyk jazzowy, puzonista, aranżer, wokalista i dyrygent, był uczestnikiem wielu festiwali i konkursów, m.in. Jazz Jamboree w Warszawie, na którym zdobył Złotą Tarkę, Jazz nad Odrą we Wrocławiu (pięciokrotny laureat) oraz festiwali zagranicznych w Pradze, Budapeszcie, Sofii, Oslo, Norymberdze, Wiedniu, Tokio oraz San Francisco. Założyciel zespołu „Lotarsi” oraz Żorskiej Orkiestry Rozrywkowej. Z orkiestrą występowali m. in. tacy soliści jak: Krystyna Prońko, Urszula Dudziak, Ewa Uryga, Andrzej Dąbrowski, Stanisław Sojka oraz Mieczysław Szcześniak. Koncertował z jego orkiestrą również zespół Carrantuohill Adama Drewnioka z Rybnika grający tradycyjną muzykę celtycką oraz folk irlandzki. Lothar Dziwoki grał także na statkach pasażerskich z Czesławem Sachsem, muzykiem z Radlina. Miał w dorobku wspólne występy ze swoim rówieśnikiem Paulem Anką oraz Ginger Rogers. Zmarł po długiej chorobie 10.11.2019r. Jest pochowany na cmentarzu w Żorach.

Literatura i źródła: Nowiny tyg. Regionalny z dnia 12.11.2019, oraz <https://www.youtube.com/w...67Eys10tALkryYY>

Donata Pajgk

E

Eleusis* tajne koło samokształceniowe i samowychowawcze, którego członkowie byli zobowiązani do pogłębiania narodowej samowiedzy, doskonalenia własnej osobowości według zasad zakonu filaretów, do posłuszeństwa, ubóstwa, przestrzegania prostoty życia i braterskiej równości. Koło w Biertułtowach zostało założone w 1908 r przez Maksymiliana Basistę, który w 1907r. był uczestnikiem 6 - miesięcznego kursu Seminarium Wychowania Narodowego. Sam był członkiem koła „Eleusis” w Krakowie i z ramienia Zarządu Głównego od 1906r. przyjmował zgłoszenia na kursy w siedzibie seminarium. W 1908r. zostało założone przez niego koło w Rybniku. Szczególną aktywnością wyróżniał się ośrodek biertułtowski – rydułtowski. Działalnością Koła „Eleusis” w Biertułtowach kierował najpierw Feliks Szulik, a od 1909r. Ignacy Buła. Do tzw. dwunastki** elsów obok Feliksa. Szulika i Ignacego Buły należeli jako pierwsi m. in. Franciszek Zarzecki, Jan Skupień (byli uczestnikami kursu Seminarium Wychowania Narodowego), Wilhelm Połomski, Józef Połomski, Jan Buła, Józef Buła, Ludwik Konieczny, Jan Grzesista, Franciszek Kwiatóń, Józef Michalski, Jan Szulik, Roman Szulik, Kasper Szulik, Jan Radecki, Izidor Basztoń. Szczególnie zasłużonym dla ruchu eleuzyjskiego, o którym pisze we wspomnieniach M. Basista, był wśród 50 elsów Leopold Zarzecki, założyciel dwu Związków Katolickich Robotników, św. Józefa w Biertułtowach i św. Barbary w Radlinie. To w jego domu w 1908r. zorganizowano konspiracyjny dwumiesięczny kurs oświatowy, który prowadziła Olga Zbijewska, delegowana z Krakowa. Uczestniczyło w nim około 30 elsów. Elswordzie ośrodka biertułtowskiego uczestniczyli w akcji wiecowej legalnego ruchu abstynenckiego w powiecie rybnickim w 1910r. Przynależność biertułtowskich elsów do legalnie działającego Towarzystwa p.w. św. Józefa stwarzała warunki dla wielokierunkowej pracy narodowej. Wybuch I wojny św. i pobór do armii niemieckiej przerwały działalność koła. Po zakończeniu działań wojennych najbardziej wymierny wyraz miała działalność niepodległościowa biertułtowskich elsów w strukturach Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska, na szlaku walk o granice Polski oraz w przygotowaniu powstań i udziale w nich, pracach w kampanii plebiscytowej o przyłączenie Śląska do Macierzy, w latach 1919 – 1921.

W pierwszym rzędzie od prawej: Karol Sporysz, Olga Zbijewska (z Krakowa), Leopold Zarzecki, dalej jego żona i córki, na ziemi synowie Zarzeckich, W drugim rzędzie od lewej: Jan Kowol, Józef Połomski, Józef Michalski, Franciszek Kwiaton, Jordan, Jan Grzesista, Ignacy Buła, Wilhelm Połomski, Ludwik Konieczny, S. Wadowski (z Królestwa), Ignacy Konieczny, Jan Gawenda, Józef Buła, Kołtun (z Galicji), Jan Arios. U góry: Feliks Szulik, Józef Michalski, Franciszek Zarzecki, Jan Buła, Jan Skupień, Gawenda.

***Eleusis**, organizacja programowo wszechpolska integrująca G. Śląsk z Galicją i Krakowem, elitarna kuźnica wychowania narodowego założona przez Wincentego Lutosławskiego występowała pod tą nazwą od 1903r. 22.01.1903 r grupa założycieli tej organizacji w liczbie 12 reprezentantów trzech zaborów podczas obchodów 40 rocznicy powstania styczniowego w Krakowie, złożyła w obecności uczestników śluby poczwórnej wstrzeźliwości (od alkoholu, palenia tytoniu, hazardu i rozpusty).

** w założeniu twórcy ruchu filareckiego W. Lutosławskiego koła miały liczyć 12 członków.

Literatura, źródła: B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855 – 1929 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Biertułów, Radlin 2016, s. 29 – 35, J. Kwiatek; „Eleusis” na Górnym Śląsku w latach 1903 – 1914, Opole 1991, s, 15 i 16 oraz 55 i 64

Eryk Holona

F

Forajter Alojzy ur. 14.06.1915r. w Radlinie – Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Konstantego i Anastazji z d. Danel, Ukończył szkołę powszechną w Radlinie – Obszarach i prawdopodobnie także 3 letnią szkołę handlowo – kupiecką, by móc pracować w zawodzie drogerzysty, a takowym był. Pracował 1 rok w Rybniku, a następnie w laboratorium Koksowni Radlin. Odbył służbę wojskową w Dubnie w 43 pułku piechoty na Wołyniu. W ramach sierpniowej mobilizacji znalazł się w jego szeregach i brał udział w walkach wrześniowych na szlaku bojowym zakończonym zadaniem obrony rubieży odcinka żoliborskiego w Warszawie. Wrócił do domu w listopadzie 1939r. Kontynuował pracę jako laborant w poprzednim miejscu pracy. Odmówił podpisania volkslisty deklarując jednoznacznie narodowość polską. Został aresztowany 29.06.1942r. w wyniku oskarżenia o sabotaż (zanieczyszczenie benzolu, paliwa używanego w czołgach produkowanego w koksowni) Przez jakiś czas był więziony w Rybniku, a następnie przewieziony do więzienia w Katowicach. Później do więzienia śledczego w Mysłowicach, skąd 7.08.1942r. został przekazany do KL Auschwitz, w którym otrzymał nr 56894. Zmarł 23.10.1942r.

* Obszary były samodzielną gminą do 1914r. (decyzja prezydenta rejencji opolskiej o włączeniu ich do obwodu gminy Radlin z dnia 25.10.1913r.)

Literatura i źródła: J. Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina).

Eryk Holona

Ks. Francus Emanuel - ur. się 21.09 1917 w Gaszowicach w rodzinie Ludwika i Jadwigi z d. Mandrysz. W listopadzie 1917 roku zmarł ojciec. Matka ponownie wyszła za mąż za Antoniego Kiesia. W dwunastym roku życia zapisał się do Państwowego Gimnazjum Męskiego w Rybniku. Mieszkał w latach 1930-1934 w internacie Księży Werbistów w Rybniku. W 1934 roku przeniósł się do nowo otwartego prywatnego

gimnazjum ojców werbistów w Rybniku, a następnie do gimnazjum w Górnej Grupie k/ Świecia. Po utracie pracy przez ojca w kopalni Emanuel, pozbawiony środków do życia, musiał przerwać naukę w gimnazjum w Górnej Grupie. W latach 1936-1938 kontynuował ją w Państwowym Gimnazjum Męskim w Rybniku. W 1938r. zdał egzamin dojrzałości i zapisał się na Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, został również alumnem Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Przed wybuchem II wojny św. opuścił Kraków. Od maja do września 1940r. przebywał w rodzinnych Gaszowicach. Następnie wyjechał do Salzburga, gdzie został przyjęty do seminarium duchownego przez rektora, ks. dr. Franciszka Fiałę. W lutym 1941r. został wcielony do Wehrmachtu. Przebywał w koszarach w Kufstein nad Innem na terenie Austrii. Stamtąd skierowano go na front do Norwegii, gdzie został ranny (w maju 1942r.). Po rekonwalescencji „do końca wojny był na różnych frontach”. W czerwcu 1945r. zgłosił się ponownie do seminarium w Salzburgu, jednakże po sugestii bpa J. Bieńka, który zwrócił mu uwagę na ewentualne trudności, jakie mogą wystąpić w przyszłości, zrezygnował ze studiów w Salzburgu i wyjechał 9.08.1945r. do Krakowa. W październiku został przyjęty przez po raz drugi do grona alumnów Śląskiego Seminarium Duchownego. Święcenia kapłańskie przyjął z rąk bpa J. Bieńka 29.06.1947 w Katowicach. Obronił pracę magisterską nt „Świadomość mesjanistyczna Jezusa Chrystusa”, napisaną na seminarium z Nowego Testamentu. Po prymicjach w rodzinnej parafii został w niej na zastępstwie, a od 4.08.1947r. był wikariuszem substytutem w Chwałowicach. Kolejnymi parafiami posługi duszpasterskiej były parafie w Kraskiesowach (od października 1947), pomagał równocześnie w parafii w Mysłowicach (1949), w Bielszowicach (od października 1950), w Michałkowicach (od września 1951), w Bogucicach (od listopada 1951), w Katowicach w parafii p.w. NMP (od września 1954r.). W marcu 1957 roku otrzymał dekret wikariuszowski do parafii św. Mikołaja w Bielsku i polecenie przygotowania budowy nowego kościoła oraz zorganizowania przy nim stacji duszpasterskiej p.w. NSPJ w okolicy dworca autobusowego. Jego działalność duszpasterska oraz zabiegi wokół przygotowania budowy kościoła wywołały ostrą kampanię przeciwko jego osobie. Mając na względzie realizację dalszych etapów budowy kościoła, zwrócił się z prośbą do Kurii Diecezjalnej w Katowicach o przeniesienie do innej parafii w piśmie z dnia 12.06.1961r. Kuria w tym czasie przedłożyła propozycję obsady vacatu urzędu proboszcza w parafii p.w. WNMP w Bierutowach w osobie ks. Józefa Tchórza do Prezydium WRN w Katowicach. Nie uzyskała jednak aprobaty i w tej sytuacji poinformowała pismem z dnia 25.07.1961r. o zamiarze powierzenia parafii pod zarząd ks. Emanuelowi Francuzowi. Pismem z dnia 10.08.1961r. Prezydium WRN

w Katowicach poinformowało, że nie wnosi żadnych zastrzeżeń w sprawie planowanej obsady. 12 września 1961r. ks. Emanuel Francus otrzymał nominację na administratora parafii p.w. WNMP w Biertułtowach z uprawnieniami proboszcza. Podczas sprawowania urzędu przeprowadził szereg inwestycji w kościele, m. in. montaż elektrycznego dzwonienia, remont okryć blach na wieżach, i ich malowanie z jednoczesnym zamontowaniem na nich zegarów. Na cmentarzu parafialnym z jego inicjatywy wybudowano „dom przedpogrzebowy” oraz czwartą bramę w jego bezpośrednim sąsiedztwie. Funkcję sprawował do 19.08.1978r., tj. do objęcia funkcji ekonomy przez ks. Alfreda Włokę. Odszedł z parafii na własną prośbę. Został ustanowiony wikariuszem - ekonomem w parafii św. Jerzego w Dębnieńsku i wkrótce proboszczem. 23.01.1984 zwrócił się do Kurii Diecezjalnej z prośbą o przeniesienie w stan spoczynku ze względu na stan zdrowia. Zmarł 2.11.1992r. List kondolencyjny przesłał papież Jan Paweł II, który go znał z okresu studiów w Krakowie. Pogrzeb odbył się 5 listopada w kościele księży werbistów w Rybniku. Trumna z jego ciałem spoczęła na miejscowym cmentarzu.

Literatura i źródła: E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Biertułtowy 2000, s. 94 -95, Encyklopedia, Historia Kościoła na Śląsku. E. Holona, Kalendarium parafii WNMP w Biertułtowach (CD zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin)

Eryk Holona

G

Gaca Paweł ur. się w 5.10.1917r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Ryszarda i Moniki z d. Dragon. Ukończył szkołę powszechną w Biertułtowach, Następnie zaczął pracować na kop. „Ignacy”, w której uczył się zawodu elektryka. Działalność Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Biertułtowach prowadzona była wtedy w obiektach przekazanych mu w II połowie lat dwudziestych na wniosek dyrektora kop. Hoym, Mariana Wojciechowskiego. Towarzystwo pozyskało boisko „Sokolskie” oraz budynek po b. kotłowni szybu

„Pfajffer”, w którym urządzono salę do ćwiczeń, tzw. – „Sokolnię”. W rodzinie Gaców uprawiało gimnastykę pięciu braci. Jednym z nich, był Paweł. Swój debiut miał na Mistrzostwach Polski w 1937r., na których zwyciężył w konkurencji skoku przez konia, a w wieloboju (składał się z 12 konkurencji) zajął 11 miejsce. Rok później reprezentował Polskę na XI Mistrzostwach Świata, na których w wieloboju zajął 5 miejsce, natomiast w klasyfikacji indywidualnej 40. Przed wybuchem II wojny światowej wystąpił w meczach międzypaństwowych z Niemcami i Jugosławią. Był zawodnikiem, który na dobrą sprawę zdobywał i podnosił swoje umiejętności obserwując innych podczas ćwiczeń, na które dojeżdżał do Katowic 3 razy w tygodniu. Praktyczne umiejętności i kompetencje zdobywał, prowadząc treningi z młodzieżą – juniorami. Będąc czynnym zawodnikiem, pracował jako elektryk na dole w kopalni. Wybuch II wojny światowej przerwał działalność TG „Sokół”, a jego zawodnicy zatrudnili się w ościennych kopalniach, niektórych zmuszano do pracy z młodzieżą. Musieli też brać udział w różnych pokazach i zawodach sportowych organizowanych w ramach współzawodnictwa pomiędzy załogami kopalń Gruppe II Rybnik, koncernu Reichswerke Hermann Göring. Wcielano również niektórych przymusowo do Wehrmachtu. Paweł Gaca został wcielony do wojska niemieckiego pierwszy raz w 1941r. Po krótkim pobycie w nim wrócił do pracy na kopalni, prawdopodobnie na wniosek dyrekcji kopalni, ze względu na brak wykwalifikowanych elektryków. Po raz drugi Paweł Gaca został wcielony do niemieckiej armii 1.06.1944r. i skierowany na front do Włoch. W październiku 1944r., z 576 Pułkiem Grenadierów, trafia w górski rejon Apeninów Emiliańskich. Od 15 października ciężkie boje w tym rejonie z armią niemiecką toczy 5 Kresowa Dywizja Piechoty, w której walczy jego najstarszy brat Helmut. Dwaj bracia, Paweł i Helmut, są znów bardzo blisko siebie,

ale po przeciwnych stronach frontu – jeden w mundurze niemieckiego Wehrmachtu, drugi w polskim mundurze, obaj z bronią w ręku. Dosięga ich przekleństwo Ślązaków, że „brat strzyło do brata”. Był to jeden z wielu epizodów „Tragedii Górnoląskiej”. Helmut ginie 18.10.1944r. w okolicy miasteczka Santa Sofia, a dwa dni, później, w dniu pogrzebu Helmuta, również w pobliżu Santa Sofii, Paweł dostaje się do polskiej niewoli. W wyniku przesłuchań prowadzonych przez oficerów wywiadu po 27.05.1945 r, w obozie przejściowym „Jolanda” został zakwalifikowany do służby w jednostkach II Korpusu gen Wł. Andersa. Dostał przydział do 2 kompanii, 21 Batalionu Piechoty, w miejscowości San Basilio. 26.07.1945r., Paweł złożył raport w dowództwie, w którym poprosił o zwolnienie z Polskich Sił Zbrojnych i odesłanie go do Polski. Miesiąc później, 25.08.1945r. został przeniesiony do brytyjskiego obozu dla polskich repatriantów (British Control of Polish Repatriation Camp) w miejscowości Cervinara. Prawdopodobnie wrócił do Polski w grudniu 1945r. transportem kolejowym przez Austrię, Czechosłowację, do Kędzierzyna – Koźła. Wróciło tą drogą prawie 13 000 żołnierzy. Po powrocie z wojny Paweł wraz z byłymi zawodnikami i działaczami, uczestniczył we wskrzeszaniu działalności klubu i wyposażeniu go w odpowiedni sprzęt do ćwiczeń. Pozwoliło to na rozpoczęcie regularnych zajęć w nim. Sam również uczestniczył w treningach. W latach 1947 – 1952 brał udział w 9 spotkaniach międzypaństwowych i międzynarodowych. Wyrazem uznania władz i w pewnym sensie podziękowania, był jego udział w igrzyskach olimpijskich 1952r. w Helsinkach. Miał wtedy 35 lat, a więc był w wieku, w którym prawie nikt nie uprawiał gimnastyki wyczynowo. Mimo to podczas występów w 6-boju drużynowym zajął 13 miejsce. Startował w 5 konkurencjach indywidualnych, plasując się na miejscach od 55 do 89, a w 2 na miejscach powyżej 100. Jako reprezentant TG „Sokół Biertułtowy” i Klubu Górnik Radlin zdobył 24 tytuły mistrza Polski w następujących konkurencjach, w:

wieloboju (1947, 1949 i 1951),

skoku przez konia (1937,1947 - 1953),

ćwiczeniach na poręczach (6-boju 1948 i 1950),

ćwiczeniach na koniu z łękami (1948,1950 – 1952),

ćwiczeniach na kółkach (1947),

ćwiczeniach wolnych (1938, 1948 -1950),

ćwiczeniach na drążku (1951).

Po igrzyskach w Helsinkach Paweł Gaca sukcesywnie rezygnował z czynnego uprawiania sportu i w coraz w większym stopniu zajmował się pracą trenerską. Wraz ze swoim bratem Henrykiem, również zawodnikiem TG „Sokół” w Radlinie –

Biertułtowach, mistrzem Śląska juniorów w 1939r., tworzyli klubową kadrę instruktorsko - trenerską. Wychowali wielu wybitnych gimnastyków. Byli wśród nich Ernest Hawełek, Alfred Kucharczyk, bracia Kubicowic: Wilhelm, Mikołaj i Sylwester, Marian Pieczka, Jerzy Kruża. Reprezentowali Polskę na igrzyskach olimpijskich w latach 60 i 70 XX wieku. Za ich sprawą Radlin stał się Ośrodkiem Przygotowań Olimpijskich w gimnastyce. W latach 1965 – 1968 wybudowano nowe obiekty – salę gimnastyczną. Paweł Gaca prowadził kadrę narodową gimnastyków na igrzyskach w Rzymie (1960) i Meksyku (1968). Był członkiem zarządu PZG i OZG w Katowicach, sędzią międzynarodowym (1971 -1979) Posiadał tytuły: Zasłużonego: Mistrza Sportu, Działacza Kultury Fizycznej, Wyróżnienie „Quality” burmistrz miasta Radlina oraz odznaczenia Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 11.08.2008r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura, źródła: „Wici” periodyk Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego. T. Patas, Folder Okolicznościowy z okazji 85-lecia Klubu Gimnastycznego „Radlin”, Materiały biograficzne Pawła Gacy udostępnione przez Andrzeja Gacę.

Eryk Holona

Gleńsk Paweł ur. 29.11.1909r. w Komprachcicach w pow. opolskim w rodzinie Józefa i Marii z d. Długosz. Po ukończeniu szkoły ludowej kontynuował naukę w Męskim Seminarium Nauczycielskim w Tarnowskich Górach, które ukończył w 1929. W tym samym roku został zatrudniony w szkole powszechnej w Radlinie – Biertułtowach. Po ożenku z Pelagią Małaszczuk zamieszkał w Radlinie w Kolonii „Emma”. Nie ewakuował się na wschód w sierpniu 1939r. mimo otrzymania polecenia, pozostał w Radlinie. Jednak w obawie, że zostanie powołany do wojska niemieckiego (miejsce urodzenia) udał się rodzinne strony do Komprachcic. Przebywał w domu rodziców do przejścia frontu w 1945r. i wtedy zdecydował się na powrót do Radlina. Kiedy przybył na dworzec kolejowy w Opolu i zwrócił się do dowódcy posterunku radzieckiego o wydanie przepustki umożliwiającej mu przejazd koleją do Radlina, został aresztowany. Kilka dni później został odesłany do Odessy. Po pięciu miesiącach został zwolniony i mógł wrócić do Polski. Udał się do domu rodzinnego w Komprachcicach i bez porozumienia z żoną zdecydował się przyjąć ofertę

na organizację roku szkolnego w placówce oświatowej w miejscowości Ochoździe w pobliżu Komprachcic. Jest w niej kierownikiem do 1953r. Przez cały ten okres co tydzień przyjeżdża do Radlina. W 1953r. zostaje kierownikiem szkoły podstawowej w Zabełkowie, do której dojeżdża z Radlina przez kolejnych 9 lat. Od 1962r. jest nauczycielem w szkołach podstawowych, najpierw w Radlinie – Obszarach, następnie, do czasu przejścia na emeryturę w 1970r., w Radlinie – Głożynach. Nie pozostał bezczynny, brał udział w pracach Komisji Historycznej przy Oddziale ZBoWiD w Wodzisławiu Śl.. Był kimś, komu zawdzięczamy zebranie materiałów dokumentujących skalę terroru nazistów w miejscowościach pow. wodzisławskiego oraz zaangażowanie mieszkańców Radlina (wszystkich jego dzielnic) w walkę o przyłączenie Górnego Śląska do Polski. W oparciu o materiały archiwalne oraz zebrane relacje w opracowanych zeszytach zawarł historię ich zmagania i wyrzeczeń podczas powstań i kampanii plebiscytowej w latach 1918 – 1921 oraz świadectwa terroru i prześladowań w l. 1939 – 1945. Są one „kopalnią wiedzy” i szczegółów dotyczących przeżyć osobistych rozmówców, z którymi przeprowadzał wywiady. Wiele biografów leksykonu znalazło się w nim tylko dlatego, że umożliwiły to dokonania Pawła Gleńska – Opolanina, związanego z Radlinem. Zmarł 01.05.2000r., jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie Bierutowach.

Literatura, źródła: Kroniki szkół podstawowych w Obszarach, Głożynach i Biertułtowach. Własnoręczny szkic życiorysu P. Gleńska, zbiory B. Adamczyka, Materiały biograficzne udostępnione przez wnuka Piotra Gleńska.

Eryk Holona

„Godła” i pieczęci

Biertułtowy

Godło gminy Biertułtowy przedstawiało wyobrażenie pług z żelaznym lemieszem, do którego przystawał drewniany uchwyt (później żelazny, nazywany przez kowali nogami) z długim dyszlem (tzw. rządziel) zakończonym elementem do mocowania zaprzęgu, osadzonym na dwóch kołach (tzw. kolcach).

Pieczęć gminy do 1922r.

Pieczęć gminy do 1932r.

Radlin

- Do 31.12.1868r. mamy dwie kancelarie gminne w Radlinie Dolnym i Górnym, a tym samym w dokumentach napotykamy na różne pieczęci. Dopiero od 1.01.1869r. mamy jedną pieczęć.
- Godło gminy Radlin Dolny przedstawiało wizerunek mężczyzny toczącego przed sobą koło do wozu chłopskiego lud karocy.

Pieczęć gminy Radlin Dolny do końca 1868r.

- Godło gminy Radlin Górny przedstawiało wyobrażenie serca lub rośliny o korzeniu w kształcie stożka przypominającym serce, z którego wyrastały trzy kwiaty o długich łodygach (nie zostały odwzorowane na tłoku pieczęci)

Pieczęć gminy Radlin Górny do końca 1868r.

- Godło gminy Radlin od 1.01.1869r.

W pewnej mierze nawiązywało do wyobrażenia serca lub rośliny o korzeniu w kształcie stożka przypominającego serce, z którego nie wyrastały trzy kwiaty, a raczej trzy pędy przypominające niewykształcone do końca liści.

- W okresie międzywojennym godło gminy Radlin do 1932r., a także i później (po przyłączeniu Biertułów) w zasadzie nie zmieniło swojego wyglądu, uległa zmianie tylko ilość liści, których było 5 - 6.

- Natomiast pieczęć Urzędu Okręgowego w centralnej części posiadała odwzorowanie godła państwowego, wokół którego u góry widniał napis Rzeczpospolita Polska Woj. Śląskie, u dołu sygnalizowanymi gwiazdkami napis Urząd Okręgowy Radlin pow. Rybnicki.

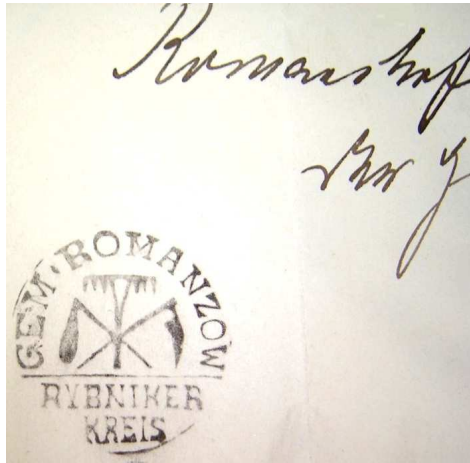

- W latach 1945-1954 pieczęć gminna zmienia swój wygląd. W miejsce dotychczasowego wyobrażenia serca lub korzenia rośliny zgodnie z obowiązującymi normami pojawiło się odwzorowanie godła państwowego, niestety już bez korony, wokół którego w otoku rozmieszczono napisy Gminna Rada Narodowa u góry, u dołu nazwa miejscowości, pod nią stylizowana gwiazdka.

Obszary

- W toku kwerendy nie odkryto wcześniejszego wizerunku pieczęci Obszar
- Do 1913r. pieczęć gminy Obszary w centralnej części posiadała godło, które przedstawiało trzy narzędzia rolnicze: grabie, kosę i cep. U góry, jak we wszystkich pieczęciach z tego okresu, widniał napis nazwy miejscowości, Gem. Romanzow, u dołu pod kreską Rybniker Kreis.

Literatura i źródła: E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 50 -55

Eryk Holona

„Górnik Radlin” – sekcja bokserska

„Górnik Radlin” – sekcja bokserska

Na przestrzeni prawie 100 lat istnienia klubu sportowego „Górnik” Radlin, w którym pierwszoplanową rolę odgrywała piłka nożna, sukcesywnie tworzone były w nim również inne sekcje lub też istniejące w różnorodnych strukturach organizacyjnych, jak np. Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, które występowało na zawodach rangi krajowej, zapożyczając nazwę „Górnik” Radlin. Do jednej z takich sekcji należała sekcja bokserska, którą utworzono podczas walnego zebrania klubu w styczniu 1949r. z inicjatywy Józefa Wyciska i Pawła Szymury. Prace organizacyjne wokół stworzenia warunków uprawiania nowej dyscypliny - boksu powierzono Henrykowi Antończykowi oraz Stanisławowi Sachsowi. Przede wszystkim należało zabezpieczyć salę do treningów, które początkowo odbywały się w b. sali gimnastycznej Gniazda „Sokoła” na Obszarach przy ul Rybnickiej. Nie miała ona odpowiednich warunków sanitarnych i sprzętu. Pierwszym trenerem był Józef Wilczek z Rybnika. Warunkiem występowania w zawodach było m. in. oswojenie zawodników z ringiem, a takowego sekcja nie posiadała. Dopiero odwzorowanie ringu klubu „Górnik” Czerwionka przez Huberta Grunwalda w drugim roku istnienia sekcji, jego wykonanie przez pracowników Koksowni „Radlin” pod

nadzorem dyrektora zakładu, również prezesa klubu „Górnik” Radlin inż. Andrzeja Młynarskiego, stworzyło minimum zabezpieczenia organizacyjnego dla prowadzenia pracy szkoleniowej. Jej efekty, a konkretnie poziom wyszkolenia znalazł swoje odzwierciedlenie w zwycięskim, pierwszym, meczu z ekipą Kolejarza Gliwice na jej własnym ringu w stosunku 10 : 6. Trzon drużyny wówczas tworzyli: Henryk Tomas, Mieczysław Sachs, Kazimierz Salomon, Witold Kozik, Bronisław Sachs, Maksymilian Sobik, Jan Waclawiec i Eugeniusz Serżysko. Mecze na własnym terenie klub rozgrywał m. in. w domu noclegowym w tzw. Schlafhause, w cechowni kop. „Marcel”, a także w wynajmowanych salach w Popielowie, Biertułtowach i Radlinie II. Od 1951r. drużyna uczestniczyła w rozgrywkach – mistrzostwach województwa klasy B. Zdobyła w niej tytuł mistrzowski, jednak dwa lata później z powodu braku kompletu zawodników drużyna została wycofana z rozgrywek. Z funkcji trenera zrezygnował Józef Wilczek. Z zapaści drużyna podniosła się po objęciu funkcji trenera przez Hieronima Kolonko, również z Rybnika, który z drużyną awansował w 1955r. do wojewódzkiej klasy „A”. Awans był dziełem takich zawodników, jak: Zygmunt Jaskólski, Edward Ogrodzki, Sylwester Nipelt, Kazimierz Rochalski, Marian Mrula, Karol Papierok, Rajnhold Chromik, Zygfryd Szweda, Jan Jobczyk, Jan Janecki i Jan Nikiel. W 1958r. drużyna awansowała do śląskiej klasy okręgowej. Trudności organizacyjne i brak środków finansowych w następnym roku przyczyniły się do spadku na powrót do klasy „A” oraz rezygnacji z funkcji trenera Hieronima Kolonko. Kryzys udało się przezwyciężyć Edwardowi Koczemu, który objął kierownictwo sekcji na początku lat 60 - tych . Zaangażowano nowego trenera w osobie Józefa Tomaszewskiego . Ich praca z drużyną występującą w lidzie okręgowej została ukoronowana zdobyciem tytułu mistrzowskiego w klasie „A” z drużyną w składzie: Partyka, Lecki, Rochalski, Papierok, Mrula, Chromik, Bienioszek, Dąbrowski, Bieniek, Jobczyk, Hukisz. Podstawową bolączką był brak sali z prawdziwego zdarzenia. Nadzieje te miał spełnić obiekt po b. restauracji Roberta Barteczki w Obszarach, który został zakupiony przez załogę KWK „Marcel”. Odpowiednio zaadaptowany staraniem władz Radlina oraz dyrekcji kopalni stał się centrum kultury sportu w mieście. W promocji boksu w Radlinie odegrał fakt przeprowadzenia indywidualnych mistrzostw Śląska. Trener J. Tomaszewski dążył do zrealizowania swojej wizji wprowadzenia radlinian do I ligi państwowej. Na przeszkodzie stanął brak środków oraz zbyt małe zaangażowanie w proces szkolenia młodzieży zainteresowanej boksem. Bazowano na zawodnikach sprowadzonych z innych klubów. W 1963 roku drużyna „Górnika” Radlina wywalczyła tytuł mistrza Śląska i awansowała do ligi międzywojewódzkiej. Jej zawodnicy także

odnosili indywidualnie sukcesy, m. in. B. Lecki i r. Bieniek zdobyli pierwsze dla tego klubu tytuły wicemistrza Śląska. Na mistrzostwach Polski Zrzeszenia Sportowego „Górnik” na najwyższym podium stanęli S. Partyka, A. Grygierczyk, r. Chromik i E. Dąbrowski. Po odejściu w 1965r. J. Tomaszewskiego, funkcję szkoleniowca przejął tymczasowo M. Mrula. Kiedy obowiązki trenera przejmował Szymanowski z Nowej Soli, drużyna „Górnika” była w II lidze. Autorami tego sukcesu byli: Stefan Partyka, Bronisław Lecki, Andrzej Grygierczyk, Janusz Paczkowski, Marian Mrula, Andrzej Stawski, Marian Skorupa, Andrzej Wilczyński, Leon Świśtocki, Kazimierz Jaświn, Eugeniusz Dąbrowski, Reinhold Chromik, Reinhard Bieniek, Kazimierz Finger, Piotr Hukisz. Mankamentem w działalności klubu był brak szkolenia młodzieży, co w konsekwencji przyczyniło się do spadku drużyny z II ligi. W 1972r. funkcję trenera objął ponownie M. Mrula, czego efektem było zdobycie tytułu mistrza Śląska i awans do ligi międzywojewódzkiej. Zawodnikami wówczas byli: Andrzej Biegalski, Zbigniew Borowski, Roman Bzowski, Jerzy Drela, Antoni Galewicz, Wiesław Góral, Kazimierz Jaświń, Henryk Mrazny, Norbert Otlík, Stefan Partyka, Bogdan Pisulski, Stanisław Serkowski, Marian Skorupa, Leon Świśtocki, Jerzy Zawada, Zbigniew Kicka. Wychowankiem klubu był Andrzej Biegalski, mistrz Śląska juniorów (1971), mistrz Śląska (1972), zdobywca „Złotego Pasa Polusa” (1972), późniejszy mistrz Europy w wadze ciężkiej. Zawodnik klubu „Górnika” Radlin w l. 1971 – 1973, Zbigniew Kicka, reprezentował Polskę na Olimpiadzie w Montrealu w 1976r. Był wtedy zawodnikiem klubu „Górnika” Pszów, pierwszym medalistą mistrzostw świata (brązowy medal w Hawanie 1974r.). Zawodnikami klubu byli także bokserzy Zbigniew Raubo wielokrotny mistrz Polski, zdobywca wielu laurów i tytułów, Andrzej Stawski (olimpijczyk Monachium 1972), którzy zapisałi się na kartach historii tej dyscypliny.

Literatura i źródła: Pięćdziesiąt lat Klubu Sportowego „Górnik” Radlin, wyd. Klub Sportowy „Górnik” Radlin, Radlin 1973, s. 115 -119. Zbigniew Kicka, Zbigniew Raubo, Andrzej Stawski - Encyklopedia Boks. Arch. rodzinne Izabeli Chromik - Hawel.

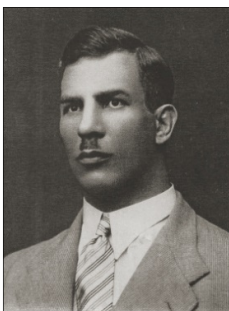
Donata Paják, Eryk Holona

Grabiec Eryk ur. się 11.03.1912r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Józefa i Sophie (Zofii) z d. Fojcik. Ukończył tutaj szkołę powszechną. Przed wybuchem II wojny światowej pracował na stanowisku drogomistrza w obwodzie Tarnowskie Góry. Był komendantem terenowego oddziału młodzieży powstańczej (OMP) w Biertułtowach. Przed wybuchem II wojny światowej został ewakuowany na wschód, skąd wrócił do domu w listopadzie 1939r. W 1940r. zaangażował się w działalność ruchu oporu w Towarzystwie Orła Białego. Zajmował się między innymi pomocą

żywnościową dla ofiar terroru hitlerowskiego. Wykorzystując fakt zatrudnienia w sklepie swojej siostry Marii (Weiner) na stanowisku zakupowego, realizował zamówienia na kartki żywnościowe w oparciu o fikcyjne dane (nazwiska). Uzyskana tą drogą nadwyżka kartek służyła do zakupu żywności dla więźniów obozu pod Wiedniem. Na skutek denuncjacji musiał się ukrywać w miejscowości Suszec k./Pszczyny, w której podczas masowych aresztowań został przez przypadek zatrzymany 10.04.1942r. Po przewiezieniu na gestapo do Rybnika, stwierdzono, że aresztowano osobę poszukiwaną za działalność w ruchu oporu na terenie Radlina w pow. rybnickim. Skatowany został przewieziony na opatrzenie ran do szpitala w Rybniku, a następnie przekazano go do więzienia w Katowicach, w którym sąd doraźny skazał go na śmierć. Został zgilotynowany 13.06.1942 roku.

Literatura i źródła: J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Kronika Koła Miejskiego ZBoWiD nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin. B. Adamczyk; Harcerskie Zbliżenia cz. II, Rydułtowy 2010, s. 75. AP Cieszyn, Urząd Stanu Cywilnego w Biertułtowach (1903-1932) 14/444, sygn.7. M. Cabak, Związek Harcerstwa Polskiego w Radlinie w l. 1939 – 1949, (praca dyplomowa nap. pod kierunkiem prof. J. Chlebowczyka, Filia U Śl. w Cieszynie 1975).

Eryk Holona

Grabowski Leon ur. się 23.05.1909r. w Obszarach w pow. rybnickim, w rodzinie Maksymiliana i Marty z d. Barteczko. Uczęszczał do Szkoły Powszechnej w Radlinie Mieszkał z rodzicami i rodzeństwem w Obszarach. Ojciec prowadził piekarnię, w której Leon wyuczył się zawodu piekarza. Posiadał ponadprzeciętne warunki fizyczne, miał 218 cm wzrostu (w niektórych publikacjach prasowych jest mowa o 214,5. 222, 224, a nawet 225 cm) i 120 kg wagi. Jakiś czas rodzina Grabowskich mieszkała na ul. Zebrzydowickiej w Rybniku, prowadząc swoją restaurację, a także piekarnię przy ulicy Raciborskiej W latach 1930 – 1932 Leon odbywał służbę wojskową i jak donosił tygodnik „Wielkopolska Ilustracja” z dnia 16.02.1930r., był najwyższym żołnierzem w armii polskiej. Po odbyciu służby wojskowej zainteresował się nim m.in. cyrk Bronisława Szczęsnego z Szopienic, zapaśnika i sztangisty, medalisty w obu dyscyplinach oraz działacza sportowi. Trafił do istniejącego w Rybniku klubu „Gwiazda”. Był to jednak epizod w jego „życiu sportowym”, bowiem nie wziął udziału w żadnych zawodach czy turniejach organizowanych przez Śląski Związek Ciężkiej Atletyki oraz Polski Związek Ciężkiej

Atletyki. Warunki fizyczne predysponowały go do roli mistrza na miarę Cygankiewicza czy Pytłasińskiego. Zarabiał, występując w cyrku zapaśniczym. W 1933r. uczestniczył w turnieju zapaśniczym w Łodzi, który odbywał się w cyrku sportowym. Występował w widowiskach cyrkowych oraz pokazach zapaśniczych, m. in. 12.08.1934r. toczył walkę z murzynem Thompsonem w Rybniku na stadionie letniska „Ruda”. Wielką karierę w zapasach zdobył dzięki stosowanej technice chwytu nelsona, zyskując przydomek „króla nelsona”. Od stycznia 1936r. przygotowywał się w Londynie do pojedynków bokserskich na ringach Ameryki. Treningi z nim prowadził b. amatorski mistrz Anglii Larry Gains, a sparingpartnerem był niemiecki bokser Neusel. Po siedmiu miesiącach przygotowań stoczył pojedynek „kontrolny” z Johnym Rice, który oglądał m. in. słynny zapaśnik Władysław Zbyszko Cyganiewicz. Do Ameryki udał się statkiem „Queen Mary”, by stoczyć 3 zakontraktowane pojedynki. Przybrał pseudonim Leon Ketchell. Pierwszą walkę stoczył z Larry Haynesem, bokserem o dużej renomie. Odniósł spektakularne zwycięstwa, nokautując kilku przeciwników. W 1937r. wrócił jednak do Europy. Epizodem w jego karierze był występ w roli „giant wretler” (wielki zapśnik) w filmie „O-kay for Sound” wyprodukowanym w 1937r. w Anglii. W swojej karierze toczył pojedynki na wielu arenach w kraju i w Europie, m. in. w Poznaniu, Warszawie, Łodzi, Katowicach, Przemyślu, Gdańsku, Wrocławiu, Zurychu, Królewcu, Grodnie, Wilnie, Wiedniu Strasburgu, Dreźnie, Lwowie, nie licząc szeregu innych miejscowości. Leonek, bo tak był nazywany, przez całe dorosłe życie miał problem z nabyciem dla siebie butów o odpowiednim wymiarze (57 – 58). Musiał je obstalować, a kiedy już były gotowe, to tak jak np. w Londynie były eksponowane w witrynie sklepowej i gromadziły przed nią przechodniów. W czasie okupacji siłacz z Radlina, jak go także nazywano, prowadził restaurację po rodzicach prawdopodobnie w Książenicach k/Rybnika lub w Jejkowicach. Po wojnie osiadł w Niemczech Zachodnich, prawdopodobnie w Hamburgu, w którym założył szkołę zapasów. Leon Grabowski zmarł ?

Literatura, źródła: A. Steuer, Dzieje ciężkiej atletyki na Górnym Śląsku 1876–1945. Katowice 1986. „Siedem Groszy” pismo z dnia 14.08.1934 nr 222 rok III. „Wielkopolska Ilustracja” z dnia 16.02.1930r. Olbrzym z Obszarów, „Nowiny” 1993, nr 49, s. 23; Objazdowe zawodowstwo, „Nowiny” 1999, nr 51/52, s. 19. Zeszyty Rybnickie nr 18 monografie, E. Kulig, Dzieje Maroka- Nowin i Smolnej Dzielnicy Rybnika s. 191 i 192, Rybnik 2014. „Dziennik Białostocki” nr 192 z dnia 12.07.1936r. Barteczkwie i Drewniakowie cz. 3 w: „Nowiny” z dnia 5.07.2011. Relacja B. Adamczyka. Zdjęcia i dane biograficzne archiwum rodziny S. Grabowskiego /bratanek/. Wspomnienia Kazimierzy Drewniak - Woryna z d. Barteczko. www.screnonline.org.uk (dostęp 09.04.2022r.)

Eryk Holona

Gruszczyk Ditmar ur. się 27.11.1913r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Pawła i Berty z d. Baranek. Przed wojną był zawodowym podoficerem Wojska Polskiego, służył w 4 pp. w Kielcach. Brał udział ze swoim pułkiem w kampanii wrześniowej. Do domu wrócił w grudniu 1939r. i od razu też zaangażował się w działalność ruchu oporu. Gdy doszedł do wniosku, że jest śledzony, przeniósł się do krewnych zamieszkałych w Żorach oraz Roju i u nich urządził sobie kryjówkę. W kryjówce tej gromadził broń, przechowywał antyhitlerowskie ulotki, prowadził szkolenie dywersantów. Do podziemnej organizacji wciągnął także brata Ottona. Niestety, feralnego dnia 18.12.1940r. przyjechał do rodziny do Biertułtów i został aresztowany wraz z rodziną tj. ojcem Pawłem, braćmi Oswaldem, Ottonem, siostrą Salomeą, bratową Zofią oraz ich współlokatorami, Adamem Pyszny z synem Aleksym. Wszystkich aresztowanych odwieziono do więzienia w Rybniku. Mężczyzn wywieziono z gestapo w Rybniku dnia 19.12.1940r. do KL Auschwitz, w którym D. Gruszczyk zarejestrowany został w obozowej ewidencji jako więzień nr 7659. Zmarł w obozie 19.02.1942r. Miał 29 lat.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina),

Eryk Holona

Gruszczyk Hubert ur. się 7.08.1919r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie górnik Leona i Bronisławy z d. Kominek. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Biertułtowach kontynuował naukę w Państwowym Gimnazjum w Rybniku. Po zdaniu matury w 1937r. i odbyciu rocznej służby wojskowej w Cieszynie, rozpoczął studia w Akademii Górniczej w 1938r. na Wydziale Górniczym. Brał udział w kampanii wrześniowej 1939 roku. Ranny 19 września pod Tomaszowem Lubelskim, uznany za inwalidę został przekazany do szpitala w Krakowie. Po 9 - miesięcznym leczeniu i rehabilitacji podjął studia w Państwowej Szkole Technicznej Górniczo – Mierniczo - Hutniczej, która stanowiła konspiracyjne ogniwo Akademii Górniczej, prowadzone przez rektora Walerego Goetla. W 1942r. uzyskał dyplom

technika górnictwa i został włączony do tworzącej się nowej, podziemnej organizacji Akademii Górniczej, pod nazwą Zakład Badań Materiałów (Staatliche Technische Trufanstalt). Brał udział w wielu akcjach konspiracyjnych m. in. takich, jak: badanie problemu zachodniej granicy Polski, przygotowywanie planów odbudowy uczelni, ratowanie mienia Politechniki Warszawskiej oraz biblioteki i manuskryptów Karola Bohdanowicza po powstaniu warszawskim. Ukrywał się od maja 1944r., by uniknąć podpisania volkslisty. Był bowiem traktowany przez gestapo jako mieszkaniec „Altreichu” ze względu na miejsce pochodzenia. Od 1938r. Hubert Gruszczyk związany był z Akademią Górniczo - Hutniczą w Krakowie, w której przeszedł wszystkie stopnie kariery naukowej, dwukrotnie piastował godność prorektora. W 1945r. pracował najpierw jako zastępca asystenta w Katedrze Mineralogii i Petrografii Wydziału Górniczego. Dzięki kontynuowaniu studiów podczas wojny już w 1947r. uzyskał dyplom inżyniera górnika, a w 1950r. dyplom doktora nauk technicznych. Pełnił kolejno funkcje asystenta, starszego asystenta i adiunkta do 1952r. na Wydziale Geologiczno-Mierniczym. Kierował wieloma jednostkami na uczelni, m. in.: Zakładem Surowców Metalicznych w Katedrze Surowców Mineralnych, Zakładem Geologii Złóż Rud, Katedry Złóż Rud, Zakładem Metodyki Poszukiwania Złóż w Instytucie Mineralogii i Złóż Surowców Mineralnych. Pełnił funkcję prodziekana Wydziału Geologiczno-Poszukiwawczego w latach 1956–1960 oraz prorektora ds. ogólnych w latach 1964-1969. Profesor nadzwyczajny (1962), profesor zwyczajny (1975). Autor 133 prac naukowych i skryptów z zakresu mineralogii i petrografii. Członek wielu redakcji wydawnictw, gremiów naukowych. Nagrodzony wieloma odznaczeniami państwowymi łącznie z Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim. Zmarł 18.08.1985r. w szpitalu w Rydułtowach. Jest pochowany w Krakowie na Cmentarzu Rakowickim.

Literatura i źródło: L. Musiolik, Rybniczanie słownik biograficzny, *Rybnik 2000*, Hubert Gruszczyk – Historia AGH (historia.agh.edu.pl). Wywiad, relacja bratanicy Sylwii Tkocz z d. Gruszczyk.

Eryk Holona

Gruszczyk Paweł, ojciec Dietmara, Ottona, Oswalda, Engelberta, ur. się 25.06.1870r. w Biertułtowach w pow. rybnickim. Był górnikiem w kop. „Römer-Grube” w Niedobczycach. Przed I wojną światową dał się poznać jako wielki społecznik na terenie Biertułtów. Był w nich radnym w 2. dziesięciolecie XX wieku. W okresie plebiscytu aktywnie włączył się w działalność plebiscytową. W jego domu gromadzono broń, która służyła kampanii biertułtowskiej podczas trzeciego powstania śląskiego. Był pierwszym polskim naczelnikiem gminy administracyjnej Biertułtowy (1922 –

1927). Wchodził w skład Zarządu Związku Budowy Kościoła w Biertułtowach. Uczestniczył w rozprawie (15.10.1924r.) z udziałem władz kościelnych i świeckich, na której podjęta została decyzja o utworzeniu parafii w Biertułtowach. W 1925r. przeszedł na emeryturę. Został aresztowany 18.12.1940r. wraz z synami i współlokatorami (Pysznyimi) pod zarzutem działalności w organizacji konspiracyjnej. Przewieziony został do więzienia w Rybniku, w którym był poddany sadystycznemu śledztwu. Następnie przekazano go do KL Auschwitz, w którym zmarł 28.03.1941r. Miał 71 lat.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Biertułtowy 2000, s. 54, B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 100. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Biertułtów, Radlin 2016, s. 51, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin. Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s, 64 i 65.

Eryk Holona

Gruszczak Oswald, ur. się 1.08.1917r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Pawła i Berty z d. Baranek. Ukończył szkołę powszechną w Biertułtowach, następnie gimnazjum państwowe w Żorach w 1938r. Przed wojną zatrudniony jako praktykant biurowy w kop. „Ema” w Radlinie. W okresie okupacji pracował jako robotnik w firmie niemieckiej, lecz nie angażował się w działalność konspiracyjną. Niemniej, wraz z ojcem i braćmi został aresztowany 18.12.1940r. pod zarzutem spiskowania przeciwko Rzeszy niemieckiej. Przetransportowany tego samego dnia do KL Auschwitz, w którym zarejestrowany został w obozowej ewidencji jako więzień nr 7658. W obozie był zatrudniony w komandzie „Rollkommando”, które transportowało materiały budowlane dla jego rozbudowy. Przeżył w obozie do końca jego funkcjonowania. Uczestniczył w ewakuacji więźniów w „marszu śmierci” z Oświęcimia przez Pszczynę, Jastrzębie – do Wodzisławia Śl. i dalej wagonami towarowymi do KL Mauthausen, w którym zarejestrowany został jako więzień nr 117783, a stamtąd przeniesiono go do podobozu w miejscowości Melk. 15.04.1945r. przekazano go do podobozu w Ebensee, który wyzwoliły wojska amerykańskie 5.05.1945r. Z obozowej tułaczki wrócił do domu 4.08.1945r. Zatrudnił się w kop. „Ema” w służbach normowania. Zmarł 19.03.1993r. i jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Biertułtowach.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina).

Eryk Holona

Gruszczyk Otto ur. się 18.11.1903r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie w rodzinie Pawła i Berty z d. Baranek. Pracował w kop. „Emma” w Radlinie jako zawodowy strażak. W okresie okupacji hitlerowskiej został zwolniony z pracy i pozostawał bezrobotny do czasu zatrudnienia w niemieckiej firmie prowadzącej roboty wyładunkowe w kop. „Ema”. Zaangażował się w działalność ruchu oporu – wciągnięty do konspiracji przez brata Ditmara. Został aresztowany wraz z ojcem i braćmi oraz Pyszny Adamem i Aleksym 18.12. 1940r. i przewieziony do więzienia w Rybniku, a następnie do KL Auschwitz, w którym był zarejestrowany jako więzień z nr 7655. Zmarł po sześciu miesiącach 24.06.1941r. Miał 38 lat.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina),

Eryk Holona

Grzesiewska - Wojciechowska Maria z d. Oleś ur. się 9.10.1902r. w Bismarck k/ Krefeld, (Westfalia Niemcy) w rodzinie górnika Jana i Luizy z d. Tomala, członków polonii westfalskiej, którzy uczestniczyli w przejawach jej życia społecznego. Ojciec był współzałożycielem Polskiego Związku Zawodowego Górników, matka współorganizatorką Towarzystwa Polek, Maria natomiast Towarzystwa Młodych Polek. W okresie poprzedzającym plebiscyt cała trójka brała udział w akcji propagandowej na rzecz Polski. Maria była skarbnikiem w Biurze Emigracyjnym dla Górnoszlązaków w Krefeld. Rodzice przed plebiscytem udali się na Górny Śląsk, by wziąć udział w głosowaniu. Maria nie miała ukończonych 21 lat, pozostała na miejscu i podjęła prace w ramach likwidacji biura. Przybyła na Górny Śląsk w sierpniu 1921r. i podjęła pracę w Banku Polskim w Katowicach. Od 15.12.1922r. rozpoczęła pracę biurową w kopalni „Hoym – Laura” w Niewiadomiu k/ Rybnika. W 1935r. wyszła za mąż za Stanisława Grzesiewskiego, pracownika księgowości na kopalni „Hoym”. Maria pierwszy raz została aresztowana 15.09.1939r. wraz z mężem za rzekome

posiadanie broni. Drugi raz 05.06.1942r. w Biertułtowach w tym samym dniu co jej mąż Stanisław we Wrocławiu. Postawiono jej zarzut zdrady kraju, udziału w polskim ruchu oporu. Maria nie należała do AK, jednak z polecenia męża pełniła funkcje łącznika między nim (ps. Adam) a jego siostrzeńcem Mieczysławem Reszelem (ps. Konrad). Była więziona w Rybniku, Katowicach, później we Wrocławiu, skąd 16.12.1943r. została skierowana do KL Auschwitz – Birkenau. Była ewakuowana wraz z pozostałymi kobietami 18.01.1945r. W miejscowości Pawłowice udało jej się ukryć wraz Marią Weismanówną w gospodarstwie jej znajomych. Eskortujący kolumnę esesmani nie sprawdzili następnego dnia stanu osobowego więźniarek, obydwie były wolne. 20.01.1945r. brat Marii Weismanówny odwiózł ją furmanką do Radlina. Ukrywała się w domu rodzinnym w Bierułtowach do wyzwolenia Radlina. (27.03.1945r.). 4.04.1945 została kierowniczką kasy gminnej w Radlinie. Niedługo potem została ponownie zatrudniona do pracy biurowej w poprzednim miejscu pracy, kop. „Ignacy” (b. kop. „Hoym”). 08.09.1947r. wyszła powtórnie za mąż za inż. Mariana Wojciechowskiego b. dyrektora kop. „Ignacy”. W 1965r. przeszła na emeryturę. Zmarła 18.04.1990r. Jest pochowana na cmentarzu parafialnym w Biertułtowach.

Źródła i literatura: P. Głęńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. powiatu wodzisławskiego, Zesz. 2 (zbiorzy Izby Regionalnej miasta Radlin). E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s.60

Eryk Holona

Grzesiewski Stanisław pseud. Adam, urodził się 21.09.1901r. w Wanne – Westfalia, dokąd jego rodzice wyjechali z Wielkopolski w poszukiwaniu pracy. Brali udział w życiu społecznym i kulturalnym Polonii. W 1919r. sam wrócił do wolnej Polski i wstąpił do Wojska Polskiego, służąc w nim jako zawodowy podoficer. W 1922r. był w oddziałach WP, które zajmowały przyznaną Polsce część Górnego Śląska. W 1923r. zmienił miejsce służby, przeniósł się do Wojsk Ochrony Pogranicza. Po dwóch latach w tej formacji odszedł ze służby i podjął pracę na stanowisku księgowego w kop. „Hoymgrube” (od 1925r. kop. „Hoym” i od 1936r. kop. „Ignacy”) w Niewiadomiu. Należał do grona osób wspierających materialnie piłkarzy TS „Błyskawica” kop. „Emma”. Był jego honorowym prezesem w 1934r. Pracował w niej do 15.09.1939r., kiedy to został aresztowany wraz z żoną Marią z d. Oleś za rzekome posiadanie broni. Przeprowadzone rewizje w ich domu nie potwierdziły zarzutu, zostali oboje zwolnieni z więzienia. Drugi raz aresztowano go 7.03.1940r. i przebywał w więzieniu w Rybniku do 28.03.1940r., z którego został zwolniony na skutek starań żony. W maju 1940r. wysłany został przez Arbeitsamt w Wodzisławiu Śl. do pracy przymusowej

we Wrocławiu w fabryce paszy dla koni. W 1941r. wstąpił do podziemnej organizacji „Olimp”, należał w niej do grona aktywnych działaczy. Złożył przysięgę w Katowicach przyjmując pseudonim „Adam”. Zadaniem organizacji było gromadzenie materiałów natury wojskowej, zbieranie informacji o garnizonach niemieckich, lotniskach wojskowych, fabrykach produkcji dla wojska i o wojskowych transportach kolejowych. 5.06.1942r. w związku z denuncjacją miały miejsce masowe aresztowania członków grupy „Olimp”. Stanisław po aresztowaniu został przekazany do więzienia we Wrocławiu, w którym przeszedł przesłuchiwanie z torturami, a następnie został przekazany do KL Gross-Rosen (Rogoźnica). Zmarł w nim 1.02.1943r. Miał 42 lata.

Literatura i źródła: J. Kłistała; Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk; Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Kronika Koła Miejskiego ZBoWiD nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Pięćdziesiąt lat Klubu Sportowego „Górnik” Radlin, opr. A. Sojka, wyd. KS „Górnik” Radlin, 1973, s. 12 i 27.

Donata Pajk

„Gwiazda” Górnosłaska Trupa Teatralna była jedną z trzech, obok „Fredry” i „Wesołości”, stałych grup amatorskich, działających w ramach Wydziału Kulturalnego przy Polskim Komisariacie Plebiscytowym w Bytomiu. Założeniem zespołu była grupa satyryczna „Gwiazda” założona w 1907r. przez Franciszka Urbańczyka pod egidą Związku Katolickich Robotników p.w. św. Józefa w Biertułtowach. Ukonstytuowanie się grupy miało miejsce w okresie przełomowym, w latach 1918 – 1922, w którym praca na niwie patriotycznej i narodowej stanowiła kontynuację działań z przełomu XIX i XX wieku dwóch wiodących towarzystw, wyżej wzmiankowanego Towarzystwa św. Józefa oraz Towarzystwa p.w. św. Barbary w Radlinie. Z ich inicjatywy i dzięki wsparciu członków powstały chóry „Jutrzenka”, „Jadwiga”, „Słowacki”, przy których zawiązywały się m. in. zespoły teatralne. Z inicjatywy Franciszka Urbańczyka z początkiem 1920r. w Biertułtowach ” powołana została do życia amatorska grupa „Satyra”. Miała stanowić kontynuację działalności grupy satyrycznej „Gwiazda” Towarzystwa im. św. Józefa istniejącego w Biertułtowach od 1892r., do wybuchu I wojny św. W szeregach „Satyry” znaleźli się późniejsi członkowie zespołu (trupy teatralnej) „Gwiazda” Helena Gruszka, Augustyna Mrozek, Tekla Mrozek, Henryk Szczęsny i Michał Kiermaszek. Funkcję kierownika zespołu pełnił Franciszek Urbańczyk. Zespół wystawiał swoje utwory sceniczne na terenie powiatu rybnickiego. Z chwilą gdy do Bottrop w Westfalii dotarła wiadomość o plebiscycie oraz wezwanie do udziału w nim

emigrantów związanych z Górnym Śląskiem, ci masowo wracali do swoich stron rodzinnych, przede wszystkim uczestnicy polonii biorący udział w pracy narodowej. Niektórzy z nich, tak jak reemigranci Jan Wierzbica, Adolf Mandrysz czy Paweł Kłosok po odbyciu kursu zorganizowanego w Krakowie przeszli do pracy w Polskim Komisariacie Plebiscytowym. Zostali oddelegowani do pracy w teatrze plebiscytowym. Byli oni oraz Anna Święta i Karol Koźlik, aktywnymi uczestnikami życia kulturalnego w Bottrop. Istniał tu chór śpiewaczy im. Stanisława Wyspiańskiego, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, kółko teatralne „Gwiazda” oraz polska biblioteka. Jan Wierzbica pełnił funkcję kierownika zespołu scenicznego „Gwiazda”, był również autorem niektórych sztuk grywanych przez teatr. W połowie 1920r. dzięki pośrednictwu Wydziału Kulturalno-Oświatowego Polskiego Komisariatu Plebiscytowego obie grupy połączyły się, przyjmując nazwę „Górnośląska Trupa Teatralna Gwiazda”. Kierownikiem mianowany został Jan Wierzbica. W skład zespołu weszli: Adolf Mandrysz, Paweł Kłosok, Józef Krupa, Wawrzyn Szymiczek, Anna i Alojzy Szymiczekowie, Helena Gruszka, siostry Tekla i Augustyna Mrozek, Michał Kiermaszek, Henryk Szczęsny oraz pianista zespołu Ernest Winkler. Większość spośród członków zespołu stanowili amatorzy. Wydział Kulturalny skierował grupę teatralną „Gwiazda” do działalności na teren powiatów: Olesno, Kluczbork i Racibórz. Zespół występował również w Biertułtowach i innych miejscowościach pow. rybnickiego. Podczas kampanii plebiscytowej dał 130 przedstawień, m. in. pod koniec 1920r. : 5 października w Oleśnie, 12 października w Borkach Wielkich, a w listopadzie w Zawiesznie, Kochanowicach i Kozłowicach. W dniach od 1 stycznia do 17 marca 1921r.

Stoją od lewej: Szymiczek Alojzy, Winkler Ernest (pianista), Kiermaszek Michał, Szymiczek Wawrzyniec, nieznany (policja plebiscytowa?), Krupa Józef, Szczęsny Henryk, Nowak Epifaniusz (ochroniarz), Urbańczyk Wiktor Siedzą od lewej: Mrozek Augustyna (po mężu Pielorz), Mrozek Tekla (po mężu Dwulecka), Szymiczek Anna (po mężu Baron), Gruszka Helena (po mężu Urbańczyk), właścicielka gospody. U dołu: Kłósek Paweł i Mandrysz Adolf.

występował w 44 miejscowościach obszaru plebiscytowego. W 34 przedstawieniach wystawiono 74 utwory sceniczne (12 tytułów). Ważną rolę w działalności teatru odgrywał przedstawiany repertuar. Większość prezentowanych przedstawień należała do gatunku fars i scenek z życia wziętych. Zespół „Gwiazda” w swym programie posiadał kilka dobrze przygotowanych utworów scenicznych a do najczęściej grywanych należały sztuki: „Czarownik”; „10000 marek”; „Kuba Maciek”; „Na wymiarze”; „Rekruty”; „Żołnierz w szafie”; „Potrzepalski”; „Pajace”; „Gwiazdka”; „Wesele Halki”; „Cudowny automat” oraz „Swaty”. Widowiska uzupełniały wiązanki piosenek śląskich, które zespół wykonywał zwykle na zakończenie programu. Całością spraw organizacyjnych zajmował się kierownik zespołu J. Wierzbica. Jego obowiązkiem było ścisłe współdziałanie z Wydziałem Kulturalnym Komisariatu Plebiscytowego w Bytomiu, skąd zespół otrzymywał instrukcje prowadzenia działalności oraz niezbędną pomoc finansową i techniczną w postaci diet pieniężnych, materiałów propagandowych, kostiumów, rekwizytów i ochrony. Po plebiscycie, w dniu 31.03.1921r. w Bytomiu,

zorganizowano konferencję trzech grup teatralnych: „Fredro”, „Gwiazda” i „Wesołość”. Nastąpiło uroczyste pożegnanie uczestników akcji plebiscytowej, członków amatorskich zespołów teatralnych. Część z nich zaangażowana została w nowo utworzonym Śląskim Teatrze Ludowym. Z grupy teatralnej „Gwiazda” w skład nowo organizowanego teatru weszli: Helena Gruszka i Michał Kiermaszek. Pozostałym członkom „Gwiazdy” umożliwiono zdobycie dodatkowych kwalifikacji na specjalnie organizowanych kursach. W III powstaniu śląskim wzięli udział Helena Gruszka, która pracowała w sztabie Grupy Południe oraz Augustyna Mrozek, kolporterka powstańczej prasy. Michał Kiermaszek, Henryk Szczęsny i Ernest Winkler walczyli w szeregach 14 pułku wodzisławskiego, zaś Jan Wierzbica, Paweł Kłosok oraz Adolf Mandrysz brali udział w walkach 5 pułku rybnickiego. Zespół kontynuował swoją działalność w okresie międzywojennym ubogacając życie kulturalne mieszkańców Radlina i nie tylko. W pamięci mieszkańców, ich relacjach, postacią najczęściej wymienianą jest Adolf Mandrysz.

Literatura i źródła: Teresa Rduch – Michalik, Działalność plebiscytowa Górnośląskiej Grupy Teatralnej „Gwiazda,” /w:/ Kroniki Rybnickie. Numer pierwszy, Rybnik 1983, s. 167-178. Kronika Górnośląskiej Trupy Teatralnej „Gwiazda” z roku 1921. Spisana przez M. Kiermaszka (w posiadaniu Autorki). Relacje ustne H. i W. Urbańczyków z dn. 21.03.1975r. oraz relacja ustna A. Pielorz z dn. 05.04.1975r. (autoryzowane). K. Olszewski, Śląska Kronika Teatralna 1914-1922, Kraków 1969, s. 246. I. Nowak, Kartki z powstań i plebiscytu. Życie kulturalne w okresie plebiscytu, (w:) Pamiętniki powstańców śląskich, t.2, Katowice 1961, s.7. Kobiety Radlina i Niepodległa 1918 – 2018. Kobiące twarze radlińskiej historii, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 6

Teresa Rduch-Michalik

H

„**Helios**” - „**Przyjaźń**” - kino w Radlinie, jego budynek został oddany do użytku w 1935r. Widzowie mieli możliwość oglądania wyświetlanych filmów zajmując krzesła, około 200 - 250, które były usytuowane na tym samym poziomie co ekran. Nie zapewniało to komfortu zadowalającej widoczności ekranu. Budowę budynku kina sfinansował (?) Adamek z Bratysławy. Jako Słowak nie mógł osobiście realizować inwestycji, a następnie być właścicielem kina. Skorzystał z zastępstwa, dziś powiedzielibyśmy tzw. „słupa”, osoby polskiego pochodzenia. Straty wojenne właściciela kina Józefa Uzara, całkowitego wyposażenia, aparatury zostały oszacowane na kwotę 24 929 zł. w cenach 1939r. Po II wojnie św. kino przejęto w zarząd państwowy, a następnie znacjonalizowano. Mimo to było zobowiązane uiszczać podatek od rozrywek i zabaw publicznych. Było czynne do 1964r., kiedy to w nowo wybudowanym obiekcie Zakładowego Domu Kultury KWK „Marcel” uruchomiono kino. Budynek b. kina „Helios” istnieje do dziś. Po zlikwidowaniu kina w sali prowadzone były treningi piłkarzy klubu sportowego „Górnik Radlin”. Brak odpowiedniej konserwacji przyczynił się do postępującej degradacji pomieszczenia. W konsekwencji sala przestała służyć zawodnikom. Po pracach remontowo - adaptacyjnych była wykorzystywana jako hurtownia artykułów chemii gospodarczej, następnie jako magazyn i sklep meblowy. W 2015r. obiekt został wyremontowany i wydzierżawiony najemcom, którzy prowadzą w nim sklep z używaną odzieżą „Pełna Szafa”.

Literatura i źródła: APwK. OwR, Acta Prezydium Rady Powiatowej w Rybniku 1945 – 1950, zespól 18/154, sygn. 966 i **725**. Relacje K. Bobera, W. Kubskiego

Donata Pajak, Eryk Holona

Huss Ludwina, z d. Holeczek, ur. 16.04.1879r. w Skale pow. stryjskim w woj. stanisławowskim, córka Franciszka i Marii z d. Pawliczek. Po ukończeniu szkoły ludowej, ukończyła również niższą placówkę szkolnictwa zawodowego – szkołę gospodarstwa domowego. W 1900r. wyszła za mąż za Ferdynanda Husa, naczelnika stacji w Gródku Jagiellońskim, który w 1906r. udał się na Górny Śląsk dla lepszych

zarobków. Początkowo pracował w jednej z kopalń w Bytomiu skąd przeniósł się do Radlina gdzie kontynuował pracę w kop. „Emma”. W 1915r. dołączyła do niego Ludwina. Oboje aktywnie włączyli się w życie polityczne i społecznie w nowym miejscu zamieszkania. Byli członkami komisji plebiscytowej ze strony polskiej podczas głosowania 20.03.1921r. W ich domu, w pobliżu kopalni, znajdował się po trzecim powstaniu, punkt rozdzielczy darów narodu polskiego i amerykańskiego przeznaczonych dla biednych polskich rodzin i tych rodzin, które utraciły żywicieli podczas powstań. Ludwina była członkinią Towarzystwa Polek przy kop. „Emma”. W pierwszych dniach okupacji została wraz z rodziną eksmitowana z mieszkania na robotniczej kolonii przy kopalni i przekwaterowana do Radlina Górnego, skąd po roku została przeniesiona do Radlina - Biertułów. Mąż zmarł w 1941r. W tym roku rozpoczęła się akcja wpisywania na listę narodowościową. Jej nasilenie miało miejsce w I poł.1942r. Wpis w dokumentacji dotyczący Ludwiny był jednoznaczny - narodowość polska. Ludwina została aresztowana 1.07.1942r. i przewieziona do piwnic Zakładu Sióstr Urszulanek w Rybniku. W okresie okupacji przekształcono je na więzienie. 11.07.1942r. przekazano ją do KL Auschwitz (nr 8572), w którym zmarła 27.09.1942r.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945, Kobiety Radlina i Niepodległa 1918 – 2018. Kobiące twarze radlińskiej historii, (red.): E. Holona, Radlin 2018, s.18.

Donata Pająk

I

INCO* - Zakład Produkcji Aparatury Pomiarowej i Automatyki Przemysłowej

– **Pyskowice, Filia w Radlinie**, jej otwarcie miało miejsce 21.07.1971r. Kierownikiem filii został mgr inż. Zygmunt Mika. Na potrzeby filii KWK „Marcel” przekazała budynek b. sypialni - „Schlafhausu” oraz halę o powierzchni 500m² na cele produkcyjne. W filii utworzono dwa wydziały: I Wydział Elektryczny, którego kierownikiem został Witold Niesiołowski, II Wydział Mechaniczny, kierownik Piotr Króliczek. W początkowym okresie produkowano rezystory, przełączniki oraz oporniki dekadowe. W 1973r. miało miejsce poszerzenie asortymentu wytwarzanych produktów. Do filii radlińskiej decyzją dyrekcji ZZG przeniesiono z zakładu w Krakowie montaż kompletów oświetlenia choinkowego typu DKO – 1 z przeznaczeniem na eksport. Od 1.01.1974r. radlińska filia Zakładu Produkcji Aparatury Pomiarowej i Automatyki Przemysłowej w Pyskowicach uzyskała status samodzielnego zakładu, który podlegał II Zespołowi Przemysłu ZZG. Zakładowi nadano nową nazwę „Zakład Produkcji Artykułów Elektrotechnicznych”. W tym samym roku montaż kompletów oświetlenia choinkowego przekazano na wyłączność spółdzielczości inwalidów. Mając na względzie profil elektrotechniczny, nawiązano współpracę z Zakładem Urządzeń Komputerowych „Mera – Elzub” w Zabrze, który scedował na zakład radliński montaż

wkładów elektrotechnicznych oraz zaoferował przeszkolenie załogi. Od 1975r. w zakładzie zorganizowano produkcję zasilaczy stabilizowanych do kalkulatora „Mera 203”, uruchomiono montaż pamięci ferrytowych oraz pakietów elektronicznych. Nowymi wyrobami na rynku zaopatrzenia stały się: regulator cyklu pracy wycieraczek samochodowych „INCOR” oraz złącza taśmociągowe dla przemysłu węglowego. Ponadto zakład wprowadził na rynek prototypy atrakcyjnych towarów rynkowych takich jak gong elektroniczny „Słowik” oraz antenę samochodową „Sawa”. Do końca lat siedemdziesiątych wartość produkcji wzrosła do 16.500 000 zł. Liczba zatrudnionych w tym okresie, przede wszystkim kobiet, oscylowała w granicach około 150 – 160 osób. W dobie przeobrażeń cywilizacyjnych - kulturowych, transformacji ustroju gospodarczego na wolnorynkowy po roku 1989 w Polsce stopniowo zanikały, ulegały likwidacji sieci kooperacji i zaopatrzenia wielu przedsiębiorstw. Zapóźnienie cywilizacyjne eliminowało z rynku wiele istniejących zakładów. W tej liczbie również Zakład Produkcji Artykułów Elektrotechnicznych w Radlinie, który rozwiązano z dniem 1.01.1997r.

* przedsiębiorstwa Stowarzyszenia PAX INCO i Veritas utworzono w 1950r., a w 1960 zostały połączone w ZJEDNOCZONE ZESPOŁY GOSPODARCZE „INCO”, w których utworzono branżowe zespoły (wydziały)

Literatura i źródła: Łatyszonek, Monografia dzielnicy Radlin, praca dyplomowa napisana pod kierunkiem B. Kubek, LO im 14 Pułku Powstańców Śl., Wodzisław 1981. Wywiad - relacja Jadwigi Szczepanik.

Eryk Holona

J

Ks. Jarząbek Jan ur. się 10.12.1881r. w Świętochłowicach w rodzinie hutnika Pawła i Julii z d. Symior. Uczęszczał do gimnazjum w Bytomiu, w którym 19.03.1914r. zdał egzamin dojrzałości. Rozpoczął studia teologiczne na Uniwersytecie Wrocławski. W czasie studiów został powołany do wojska niemieckiego. Brał udział w walkach na frontach w Grecji, Turcji i Francji. Po zakończeniu działań wojennych ukończył studia teologiczne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Święcenia kapłańskie przyjął 19.06.1921r. Jako wikary pracował m. in. w parafiach w: Wysokiej (1921), Piekarach Śląskich (1921-1922), MB Bolesnej w Rybniku (1922-1925). W latach 1929 - 1946 był duszpasterzem w lokali p.w. Matki Bożej Szkaplerznej i Św. Piusa X w Jejkowicach z uprawnieniami proboszcza. Ze względu na stan zdrowia nie podjął się odbudowy kościoła zniszczonego podczas wojny. Na własną prośbę został skierowany na urząd proboszcza w parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Radlinie II, który sprawował do przejścia na emeryturę w sierpniu 1963r. W czasie sprawowania urzędu w niezwykle trudnym okresie sprostał wyzwaniom kierowania budową kościoła filialnego w Radlinie - Głożynach, który pełnił rolę świątyni dla utworzonej w nich kuracji w 1957r. Będąc na emeryturze brał czynny udział w pracy duszpasterskiej, m.in. jako katecheta. Zmarł 3.12.1965r. w szpitalu w Rydułtowach. Jest pochowany na cmentarzu parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Radlinie II.

Literatura i źródła: Encyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku.

Donata Pajk

Ks. Jarząbek Sergiusz, Piotr SDS ur. się 29.06.1935r. w Radlinie – Biertułtowach w rodzinie górnik Antoniego i Klary z d. Piątek. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Radlinie – Biertułtowach. rozpoczął naukę w Małym Seminarium Duchownym w Mikołowie (1949r.). Po jego likwidacji w lipcu 1952 roku, podjął decyzję o wstąpieniu do nowicjatu salwatorian w Bagnie. Rozpoczął go 7.09.1952r. i obrał imię zakonne Sergiusz. Pierwsze śluby zakonne złożył 8.09.1953. Profesję wieczystą złożył w Bagnie 8. 09. 1958. Również tam, w Wyższym Seminarium Duchownym Salwatorian, odbył

studia filozoficzno-teologiczne, a w międzyczasie zdał państwową maturę w Trzebnicy. 29.06.1960 w kościele parafialnym w Bagnie przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Andrzeja Wronki. Po odbyciu w Seminarium Duchownym w Bagnie tzw. studium pastoralnego, został w 1961r. przeniesiony do Obornik Śl., gdzie przez trzy lata pracował przy tamtejszej parafii jako wikariusz. W czerwcu 1964r. przełożeni zakonni powierzyli mu pracę w parafii Świętej Rodziny w Warszawie-Zaciszu. Wówczas też zgłosił swoją kandydaturę na wyjazd do Brazylii w charakterze misjonarza. Po roku został ponownie mianowany wikariuszem w Obornikach Śl. Pracował w nich do 1972r.. Prócz zajęć duszpasterskich pełnił również i inne funkcje zakonne, m. in.: ekonoma domowego, drugiego i pierwszego konsultora (doradcy), a także superiora (przełożonego) i ekonoma zarazem. Z uwagi na obiektywne okoliczności nie powiódł się zamysł wyjazdu do Brazylii. W 1972r. został przeniesiony do Mikołowa, gdzie objął urząd superiora wspólnoty i proboszcza przy kościele parafialnym salwatorian. Ks. Jarząbek był przełożonym domu przez sześć lat, potem powierzono mu urząd wice superiora i funkcję ekonoma domowego, które sprawował do 1987 roku. W tym samym roku przestał pełnić funkcję proboszcza i otrzymał nominację na wikariusza z przeznaczeniem prowadzenia ośrodka duszpasterskiego w Śmiłowicach. Na początku września 1988r. został mianowany przez bpa Damiana Zimonia spowiednikiem alumnów w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach. Od 1990r. pełnił urząd wice superiora wspólnoty w Mikołowie i przeniósł się do Śmiłowic w celu ukończenia budowy kościoła i ożywienia działalności duszpasterskiej. Dekretem z 1.10.1992r. został mianowany proboszczem parafii Matki Bożej Częstochowskiej w Śmiłowicach, a w 1999r. pełnił także urząd superiora i funkcję ekonoma nowo powstałej wspólnoty zakonnej. W 2002r. został z powodu złego stanu zdrowia zwolniony ze wszystkich pełnionych funkcji, a w 2004r. wrócił do wspólnoty zakonnej w Mikołowie. Dalsze lata jego życia były naznaczone postępującym cierpieniem. Zmarł po długiej i ciężkiej chorobie 22.05.2012r. w Mikołowie. Został pochowany w grobowcu zakonnym salwatorian na cmentarzu parafialnym w Mikołowie.

Literatura i źródła: Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, , E. Holona; Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin - Biertułtowy 2000, s.113

Eryk Holona

Ks. hm. dr Jastrzębski (Herman) Franciszek Wilhelm

ur. się 10.11.1916r. w Radlinie - Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie starszego asystenta kolejowego Szczepana i Marty z d. Przybysz. Po ukończeniu Szkoły Podstawowej im. Władysława Reymonta w Radlinie Obszarach (1923-1927). kontynuował naukę w Państwowym Gimnazjum w Rybniku. W 1935r. zdał egzamin dojrzałości. Podczas nauki w gimnazjum był ministrantem oraz członkiem: Sodalicji Mariańskiej, DH im.

Tadeusza Kościuszki w miejscu zamieszkania oraz Bratniej Pomocy. Po maturze przez rok pozostał w domu, aby nabrać sił i doświadczenia do odbycia studiów wyższych. W tym czasie wstąpił do Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży. Od 1936r. studiował w Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie oraz na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kontynuował działalność harcerską w drużynie kleryków prowadzonej przez ks. hm. Bonifacego Sławika. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił mu ukończenie studiów bowiem władze okupacyjne rozwiązały Seminarium Duchowne. Kontynuował studia w Seminarium w Widnawie, skąd wydalono go za zorganizowanie uroczystości z okazji rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja. Za osobistym wstawiennictwem bpa S. Adamskiego od października 1940r. mógł kontynuować studia w Salzburgu. Tam też przyjął święcenia kapłańskie 8.03.1941 w kościele metropolitalnym przez posługę abpa Zygmunta Waitza. Po święceniach powrócił do diecezji katowickiej. Jako wikary w Łagiewnikach Śląskich (od 15.04.1941) uczestniczył w pracach ZWZ - AK. W 1943r. został członkiem tajnej Śląskiej Komendy Chorągwi ZHP. Od 1.08.1944r. był wikarym w parafii św. Katarzyny w Czechowicach. W 1945r. został mianowany katechetą w Miejskim Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczym w Katowicach (Liceum im. M. Kopernika w Katowicach). Do egzaminu proboszczowskiego zgłosił się w 1946r. Wymaganą pracę napisał na temat: *„Jakie nowe momenty duszpasterskie wniosła wojna w życie kościelne i jak na nie w duszpasterstwie zareagować”*. W tym samym roku Rada Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego zaliczyła mu studia w Widnawie i Salzburgu do studiów uniwersyteckich i nadała tytuł magistra teologii. W 1946r. uzyskał zgodę na zmianę nazwiska na Jastrzębski oraz przestawienie kolejności imion. Dnia 15.06.1947r. został mianowany na stopień harcmistrza. Od 08.01.1948 był kapelanem Śląsko-Dąbrowskiej Chorągwi ZHP. Po usunięciu religii ze szkół oraz rozwiązaniu ZHP podjął dalsze studia (1951) na Uniwersytecie Jagiellońskim, na którym obronił dysertację doktorską p.t. *„Okrucieństwa niemieckie w obozach na podstawie wspomnień i pamiętników. Odpowiedzialność zbiorowa*

czy indywidualna". Uzyskał stopień naukowy doktora teologii. Z funkcji katechety został zwolniony przez kuratora Okręgu Szkolnego w 1950r. W 1949r. był na krótkich zastępstwach w Załęskiej Hałdzie i w Radoszowach. Od 1.09.1950r. był wikariuszem w parafii NSPJ w Piotrowicach, a od 3.11. na zastępstwie w Niedobczycach. Ponadto był jeszcze wikariuszem w Brzezinach Śląskich (od 30.01.1951) i w parafii św. Marii Magdaleny w Tychach (od 13/03.1954). 28.08.1952r. otrzymał prawo noszenia pelerynki proboszczowskiej. W 1957r. związał się z Tarnowskimi Górami. Początkowo jako wicerektor Śląskiego Seminarium Duchownego prowadził kurs wstępny dla alumnów. Do 1960r. pełnił też funkcję rektora kościoła p. w. św. Józefa. Po przeniesieniu w 1962r. kursu wstępnego do Krakowa został mianowany rektorem kaplicy p. w. NMP znajdującej się w budynku, w którym do tej pory prowadzony był kurs dla alumnów. Zainicjował budowę kościoła oraz ufundował dzwon noszący imię jego patrona św. Franciszka Ksawerego. Po erygowaniu zaś w 1978r. parafii p. w. Matki Bożej Królowej Pokoju ks. Jastrzębski został ustanowiony pierwszym jej proboszczem. W 1987r. przeszedł na emeryturę. Od 1986r. był członkiem honorowym Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie. Mieszkał w konwiktach. Był członkiem Rady Kapłańskiej diecezji katowickiej oraz od 20.01.1993 do 24.06.1994r. kapelanem Śląskiego Okręgu Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej. W 2001r. na wniosek gliwickiego oddziału Szarych Szeregów został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Za swoją wieloletnią działalność był również odznaczony „Krzyżem Armii Krajowej” oraz Srebrnym Harcerskim Krzyżem Zasługi”. 1.03.2001r. został mianowany kanonikiem honorowym Katowickiej Kapituły Metropolitalnej. Zmarł 9.12.2002r. w Tarnowskich Górach. Jest pochowany na miejscowym cmentarzu.

Literatura i źródła: Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, B. Adamczyk; W kręgu Harcerskich Seniorów, Wodzisław Śl. 1996, s.31-32, tenże; Harcerskie Zbliżenia cz. II, Rydułtowy 2010r., s. 108-111, E. Holona; Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin -Biertułtowy 2000, s.107-108

Eryk Holona

K

Kapliczka Św. Urbana zwana potocznie Urbanką przy obecnej ulicy Dąbrowskiego w Radlinie Górnym powstała w 1863r. Tragiczne wydarzenia w dniu 19.06.1848r., jakie miały wtedy miejsce, opisuje w „Kronice” F.I Henke. W dniu tym w okolicy przeszło ogromne gradobicie, które zniszczyło uprawy, poraniło ludzi i zwierzęta, powybijało

w domach szyby. W następnym dniu o tej samej porze nadszedł od zachodu ogromny huragan, który pozrywał dachy, zniszczył wieżę i dach kościoła w Wodzisławiu, zniszczył ponad 40 stodół,

połamał kilkaset grubych drzew w lesie i niemal wszystkie drzewa owocowe w sadach. Podczas huraganu zginęły trzy osoby i kilka sztuk bydła. Największe straty ponieśli mieszkańcy nie tylko Radlina, ale również w Rogowach, Jedłowniku i Kokoszcach. Po tych tragicznych wydarzeniach mieszkańcy Radlina zdecydowali, że każdego roku będą prosić o urodzaj św. Urbana – patrona ogrodników i rolników. Po jakimś czasie wybudowali świętemu kapliczkę, zaś data wryta na kamiennym progu, sugeruje, że było to w 1863r. Prawdopodobnie od tej pory rozpoczęła się tradycja organizowania procesji do kapliczki w trakcie Dni Krzyżowych, odprowadzania Mszy św., m. in. w dniu 25 maja w intencji urodzajów i zachowania od klęski gradobicia. W ten sposób radlinianie spełniają śluby złożone przez przodków, którzy doświadczyli tej tragedii. Obecnie we wnętrzu znajduje się ołtarz, na którym stoi figura św. Urbana, papieża męczennika z III wieku. Mężczyzna z tiarą na głowie trzyma księgę i świecę w lewej ręce, zaś w prawej krzyż papieski. Ta wiekowa kapliczka znajduje się w doskonałym stanie, ponieważ troszczą się o nią okoliczni mieszkańcy.

Literatura i źródła: Strona kościoła p.w. św. Izydora w Wodzisławiu Śl. – Radlin Górny.

Donata Pajgk

Kiermaszek Jan ur. się 25.05.1899r. w Radlinie - Głożynach w pow. rybnickim, w rodzinie Pawła i Joanny z d. Brawandzkiej.(Brawańska) Z zawodu był laborantem i pracował w koksowni w Radlinie. Był członkiem Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół", Towarzystwa Śpiewaczego "Słowacki" w Biertułtowach. Należał do POW. Brał udział w III powstaniu śląskim w szeregach kompanii radlińskiej. Służbę w niej zakończył w stopniu kaprała. W trakcie przygotowań do powstania zorganizował w tajemnicy transport materiałów pędnych (paliwa) do Rybnika. Był członkiem zarządu Związków Zawodowych. W 1923r. wspólnie z kolegą założył i prowadził w Chorzowie wytwórnię wód gazowanych, win i likierów. Zmienił swoją profesję, stając się kupcem. W 1928r. został aresztowany w Brzegu i sądzony w Lipsku, pod zarzutem szpiegostwa na rzecz Polski. W więzieniu niemieckim przebywał 2 lata. Był umieszczony na liście gończej (było na niej 5 mieszkańców Radlina) „Sonderfahundungsbuch Polen”, która sporządził Urząd Policji Kryminalnej w Berlinie. We wrześniu 1939r. uciekał przed okupacją hitlerowską na wschód. Zdał sobie sprawę z bezsensowności ucieczki, wrócił do Chorzowa. Został natychmiast aresztowany i przekazany do więzienia w Bytomiu, a następnie do KL Auschwitz i tam zarejestrowany 30.07.1941r. jako więzień nr 18882. Wykazał się niespotykaną odwagą, zwrócił uwagę SS-manom na nieludzkie postępowanie wobec więźniów. Po tym zdarzeniu był katowany i przetrzymywany w bunkrze bloku 11-go, w którym nie było nawet możliwości siedzenia. Zmarł 18.11.1941r. po 2 latach od chwili aresztowania. Był odznaczony m. in.: Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Zasługi.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), E. Holona, Twoi Antenaci, Radlin, Obszar i kop. „Emma”, Głożyny, Biertułtowy /przed i podczas/ III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, Aneks 4, s. 2. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 270

Eryk Holona

Kiermaszek Stanisław ur. się 11.11.1926r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Michała i Zofii z d. Brachmańskiej. Ukończył szkołę powszechną na „Emie”. Był ministrantem w kościele WNMP w Biertułtowach. Kiedy wybuchła II wojna światowa był uczniem rybnickiego gimnazjum, Mimo młodego wieku, miał nieukończone 14 lat, został zesłany na roboty

przymusowe. Najpierw był w Hlucinie k/ Ostrawy, a następnie w głębi Niemiec. Po 3 latach, w 1943r., udało mu się zbiec z grupą włoskich uciekinierów. Po dotarciu do Włoch trafił do ruchu oporu. Brał udział w akcjach włoskiej partyzantki. W 1946r. wrócił do rodzinnego Radlina i podjął w niedługim czasie pracę w spółdzielczości. Wykazał się umiejętnościami organizacyjnymi, co miało wpływ na powierzanie mu odpowiedzialnych zadań i funkcji. Od 12.03.1951r został członkiem PZPR. W 1953r. powierzono mu stanowisko prezesa Zarządu Powszechnej Spółdzielni Spożywców w Wodzisławiu Śl. Pod jego kierownictwem zintensyfikowana została działalność spółdzielni. Wzrosła liczba - sieć sklepów oraz nakłady na inwestycje i kapitalne remonty placówek handlowych i zakładów produkcyjnych. W 1954r. PSS Wodzisław Śl. włączył w swoje struktury radlińską spółdzielnię „Odrodzenie” w Radlinie - Biertułtowach, która istniała od 15.10.1925r. Była to pierwsza spółdzielnia spożywców na ziemi wodzisławskiej. Z jego inicjatywy od 1956r. PSS „Społem” w Wodzisławiu Śl. objęła patronat nad Chórem „Echo” w Radlinie - Biertułtowach, który był sprawowany do 1964r. Z funkcji prezesa Zarządu PSS „Społem” odszedł w 1958r. W okresie od 9.03.1958 do 19.01.1960 pełnił funkcję Przewodniczącego Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wodzisławiu. Natomiast w okresie od 2.02.1961 do 30.11.1964 był Przewodniczącym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Tarnowskich Górach, do których dojeżdżał na starym motocyklu. Od 6.11.1964 do 1975r. był przez rok zastępcą Przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej gen. Jerzego Ziętka, później przez 10 lat jego I zastępcą. Wsparł swoim autorytetem inicjatywę kierownika szkoły Mariana Łunarzewskiego dotyczącą budowy szkoły 1000 - lecia w Radlinie Obszarach. Pozyskał przychylność gen Jerzego Ziętka, który poparł starania miejscowego koła Związku Weteranów Powstań Śląskich o utworzenie parku im. Powstańców Śl., w którym miała być zlokalizowana nowa szkoła. Brał udział z gen, Zientkiem w jej otwarciu w dniu 29.08.1965r. Był inicjatorem powołania w 1967r. Towarzystwa Miłośników Ziemi Wodzisławskiej. W 1973r. objął protektorat nad uroczystościami jubileuszu 50-lecia Klubu Sportowego „Górnik” Radlin. Od 11.11.1975r. do 12.06.1978r. pełnił funkcję wojewody katowickiego. Pracując zawodowo, uzupełniał swoje wykształcenie, uzyskał świadectwo dojrzałości, a następnie studiował na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego, na którym w 1975r. uzyskał tytuł magistra w zakresie administracji. Także na tym uniwersytecie w 1982r. napisał pracę doktorską n. t. „Kształtowanie i realizacja polityki ochrony środowiska w uprzemysłowionym regionie na przykładzie województwa katowickiego”. Była ona odzwierciedleniem jego wizji utworzenia leśnego pasa

ochronnego. Mógł o sobie powiedzieć, że przyczynił się w głównej mierze do utworzenia Uniwersytetu Śląskiego oraz rozbudowy szpitala w Reptach i Centrum Chorób Serca, a także do sprowadzenia wybitnego kardiologa, prof. Zbigniewa Religi do Zabrza.. Wspólnie z gen. Jerzym Zientkiem był inicjatorem i patronem budowy centrum uzdrowskiego w Ustroniu oraz ośrodków wczasowo sanatoryjnych w Ustroniu – Jaszowcu. Oprócz tak ważnych kwestii i dokonań odznaczał się wrażliwością na los zwykłych ludzi. Występował w roli ich rzecznika i mentora /przyp. aut./. Był także autorem publikacji p.t. „Przeobrażenia społeczno – administracyjne na wsi województwa katowickiego”. Dokonania te stanowiły zwieńczenie aktywności zawodowej dały mu poczucie spełnienia i zadowolenia. Stanisław Kiermaszek odszedł na rentę w 1978r. ze względu na stan zdrowia. W zasadzie został odwołany przez Z. Grudnia, który chciał na jego miejscu mieć osobę spolegliwą, a decyzję o odwołaniu wręczył mu kiedy był w szpitalu. Miał 52 lata i 36 lat pracy. Następne lata jego życia były zmaganiem się z nieuleczalną chorobą. Na początku lat osiemdziesiątych został relegowany z szeregów PZPR. Zmarł 5. 08.1983r. i zgodnie z jego wolą został pochowany 10.08.1983r. „wśród swoich” na cmentarzu w Radlinie - Biertułtowach. Jego życie jest przykładem skomplikowanych losów Ślązaków. Stanisław Kiermaszek był człowiekiem niezwykle odważnym i prawym. Potrafił „postawić się” przedstawicielom władzy m. in. Zdzisławowi Grudniowi, sekretarzowi Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Katowicach - opowiadał śp. Kazimierz Kutz.

Literatura, źródła: Materiały biograficzne z zasobów archiwum rodzinnego śp. Katarzyny Chybińskiej z d. Kiermaszek oraz jej siostry Heleny. Nowiny z dnia 27.10.2015, Od wolnej Polski przez kartki na mięso po walkę z sieciami - 90 lat PSS Społem Wodzisław. Historia Towarzystwa Miłośników Ziemi Wodzisławskiej, (w:) Herold Wodzisławski. Materiały biograficzne udostępnione ze zbiorów B. Adamczyka. Adiustacja merytoryczna, żona Hanna Suchorabska oraz siostrzeniec Tadeusz Łaciok.

Eryk Holona

Kiermaszek Zofia (Matka Stanisława) ur. się 31.07.1901r. w Biertułtowach w pow. rybnickim, w rodzinie Franciszka i Katarzyny z d. Skaba.. Gdy miała 13 lat zmarła jej matka. Po I wojnie światowej razem z rodzeństwem i ojcem zaangażowała się w akcję uświadamiania narodowego. Była druhną Towarzystwa Śpiewu „Słowacki” w Biertułtowach, które w kampanii plebiscytowej występowało w gospodach, na weselach z repertuarem pieśni patriotycznych. Należała do Trupy Teatralnej „Gwiazda” przy Komisariacie Plebiscytowym w Bytomiu, która dała 130 przedstawień w powiatach: opolskim, oleskim, kluczborskim i rybnickim. Była członkinią

Towarzystwa Polek w Biertułtowach. W 1924r. wyszła za mąż za Michała Kiermaszka, członka grupy satyrycznej „Gwiazda”. Mieszkała wraz z mężem w jednym domu z blisko spokrewnioną rodziną Różańskich. Po opuszczeniu Radlina przez Józefa Różańskiego, jej szwagra, Komendanta Obrony Narodowej w Radlinie, który ukrywał się w gospodarstwie rodziny Bochenkowej - Lang w Zbytkowie k/ Strumienia, Zofia była łączniczką między nim a jego żoną. 15.12.1944r. w trakcie, jak się później okazało, feralnego wyjazdu do Zbytkowa, była śledzona przez gestapo, które wpadło na trop poszukiwanego Józefa Różańskiego, a ona sama została aresztowana na dworcu w Strumieniu i przewieziona do więzienia w Bielsku. Józef Różański został pojmany i zastrzelony następnego dnia. Według innej wersji, którą zrelacjonował kierownictwu członek grupy AK w Pawłowicach, Wilhelm Schmidt, kolejarz pracujący na dworcu w Strumieniu, Zofii Kiermaszek na dworcu zrewidowano bagaż, a zawierał on artykuły żywnościowe (masło, mięso itd.) podarowane przez Langów na okres zbliżających się świąt Bożego Narodzenia. Zarządzano od niej dokumentów osobistych. Kiedy otworzyła torebkę by je wyjąć, asystujący w rewizji policjant Gawron zauważył w niej list, po który natychmiast sięgnął. Był to list J. Różańskiego do żony. Zofia Kiermaszek została odprowadzona na posterunek policji i poddana przesłuchaniu. Prawdopodobnie jak zawsze w takich przypadkach, zastosowano wobec niej „środki przymusu”. W wyniku podjętej przez policję niemiecką akcji następnego dnia, 16.12.1944r., Józef Różański został pojmany i zastrzelony. Po rozpoczęciu ofensywy nad Wisłą (12.01.1945r.) Zofię ewakuowano wraz z pozostałymi więźniami z Bielska i dołączono do kolumny marszu śmierci więźniarek z KL Auschwitz – Birkenau do Wodzisławia Śl. Dnia 20.01.1945r. przetransportowano ją wraz z innymi więźniarkami wagonami towarowymi do KL Ravensbrück, zaś stamtąd do KL Bergen - Belsen. Cierpiała głód wraz z innymi kobietami. Zofia, pragnąc wrócić do domu, daje kucharce obozowej ślubny pierścionek ukrywany w koku włosów, w zamian za talerz zupy. Po jej spożyciu zachorowała, zmarła wieczorem dnia 15.04.1945r.. Rankiem 16.04.1945r. obóz został wyzwolony przez amerykańskie wojska.

Literatura i źródło: J. Kłistała Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego 1939/45 z terenu b. powiatu wodzisławskiego, Zeszyt 2 /zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina/. K. Ochman, Pomnik Ofiar Hitleryzmu w Strumieniu, Strumień 1997, s. 21 oraz aneks 2 (s.36). AP Cieszyn, USC w Rydułtowach (1895-1937) 14/412, sygn.17.

Donata Paják, Eryk Holona

Kijonka Tadeusz ur. się 10.11.1936r. w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Antoniego i Róży z d. Kojzar . Ukończył szkołę podstawową w Radlinie. Będąc pod presją pragmatyzmu swoich rodziców w 1950r. rozpoczął naukę w Technikum Budowy Maszyn Górniczych w Rybniku i uzyskał w nim świadectwo dojrzałości w 1954r. Próbuąc swoich sił w poezji został dostrzeżony przez polonistę, który zasugerował mu by złożył wizytę u wywodzącego się z pobliskiego Czuchowa, a mieszkającego w Czerwionce Wilhelma Szewczyka.

Po ukończeniu technikum objęty nakazem pracy przez rok pracował w Biurze Konstrukcyjnym „Mój” w Katowickiej Fabryce Sprzętu Górniczego. Wtedy też na dobre zamieszkał w Katowicach. Zainspirowany przez Wilhelma Szewczyka związał się z Kołem Młodych przy Związku Literatów Polskich. W 1955r. zadebiutował w „Trybunie Robotniczej” tryptykiem p.t. „Konstantynopol Mickiewicza”, za który otrzymał pierwszą nagrodę w konkursie poetyckim z okazji Roku Mickiewicza. W tym samym roku podjął studia na Wydziale Filologii Polskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej; zaliczając 4 lata. Ukończył studia polonistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1960 roku. W trakcie studiów, w 1959r. wydał swój pierwszy zbiór poezji p.t. „Witraże”. Po ukończeniu studiów znalazł zatrudnienie jako redaktor w Polskim Radiu w Katowicach, w którym pracował do końca września 1962r. Od października związał swoje życie zawodowe z nowo powstałym dwutygodnikiem „Poglądy”, w którym pracował do 1982r., pełniąc w nim funkcje: publicysty, kierownika działu kulturalnego, sekretarza redakcji i reportażysty. W 1962r. wstąpił do PZPR i przez lata pełnił funkcję I sekretarza POP przy oddziale Związku Literatów Polskich w Katowicach. Pracując w „Poglądach”, w 1967 roku związał się z Operą Śląską w Bytomiu, w której do 2013 roku pełnił funkcję kierownika literackiego. Zredagował wówczas m.in. jubileuszową księgę „Pół wieku Opery Śląskiej 1945-2000”, a także napisał dla sceny muzycznej libretta opery „Wit Stwosz” i musicalu dla dzieci „Zaczarowany bal czyli Krasnoludki, Krasnoludki”. Po podpisaniu porozumień w Jastrzębiu w 1980r. wspólnie z Kazimierzem Kutzem i Wojciechem Kilarem zaangażował się w tworzenie opinii i wypracowywanie stanowisk dotyczących rewizji miejscowej polityki kulturalnej. Opracowany przez Kijonkę raport o stanie kultury, w związku z jego zawartością, był podstawą jego przesłuchania, a w konsekwencji nie zweryfikowania go jako dziennikarza. Tadeusz Kijonka od 1983r. pracował na stanowisku kierownika działu kulturalno-oświatowego w tygodniku społeczno-kulturalnym „Tak i nie”. W dwóch pierwszych numerach tygodnika opublikował

dwuczęściowy szkic pod tytułem „Węzeł śląski”, poruszający wszystkie najistotniejsze problemy Ślązaków, sprawy volkslisty, służby w Wehrmachcie oraz innych śląskich kompleksów, słowem – nieakceptowanej polityki społecznej, osadzonej na poczuciu krzywdy śląskiej. Od listopada 1985 do 1991 roku Tadeusz Kijonka zasiadał w ławach poselskich w Sejmie PRL IX i X kadencji z ramienia Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, z której wystąpił wkrótce po wyborach w 1989 roku. Jako poseł wywołał dyskusję o „krzywdzie śląskiej”, a także o „kolonii wewnętrznej”, stwierdzając z trybuny sejmowej, że Śląsk więcej daje całej Polsce, niż otrzymuje w zamian. Na ręce premiera Tadeusza Mazowieckiego kilkakrotnie składał interpelacje dotyczące spraw Śląska, w tym wywozu Ślązaków do ZSRR w 1945 roku. W 1992r. założył Górnośląskie Towarzystwo Literackie i został jego prezesem, a w 1995r. powołał do życia i nieprzerwanie do końca 2012 roku pełnił funkcję redaktora naczelnego miesięcznika społeczno-kulturalnego „Śląsk”. Po śmierci Wilhelma Szewczyka w 1991r., Kijonka przejął rolę mentora, adoratora Śląska. Optował na rzecz powołania do życia placówki naukowo-badawczej – Instytutu Badań nad Śląskiem. W 1997r., jako inicjator Kongresu Kultury na Górnym Śląsku zabiegał o powołanie Rady Kultury Śląskiej. Miał wkład w powrocie polonistyki z Sosnowca do Katowic. Na jego dorobek literacki składają się zbiory wierszy, fragmenty w wydaniach zbiorowych, wydawnictwa zwarte, utwory poetyckie w czasopiśmie oraz utwory poetyckie w antologiach. Ogółem to 260 utworów. W uznaniu wieloletniej pracy i działalności społecznej Tadeusz Kijonka był wielokrotnie honorowany wysokimi odznaczeniami państwowymi, m. in.: Trzykrotnie odznaczony Orderem Odrodzenia Polski (Krzyżem Kawalerskim, Oficerskim i Komandorskim), Złotym Krzyżem Zasługi. Dwukrotnie wyróżniony resortowym odznaczeniem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis oraz licznymi nagrodami: im Karola Miarki, im. Wojciecha Korfantego, Nagrodą Kulturalną Śląska, Śląski Szmaragd. Otrzymał także odznakę „Zasłużony dla Uniwersytetu Śląskiego”. W 2016 roku otrzymał tytuł Honorowego Ślązaka Roku. Zmarł 30.06.2017r. w Katowicach. Jest pochowany na katowickim cmentarzu przy ul. Francuskiej.

Literatura i źródła: T. Kijonka, Bibliografia prac, Biblioteka Śląska, Katowice 2013., [www. SARP. Katowice.pl](http://www.SARP.Katowice.pl)> leksykon dziennikarzy, T. Kijonka – Stowarzyszenie Dziennikarzy RP, oddział Katowice.

Eryk Holona

Koksownia od strony ul Rybnickiej

Koksownia Radlin. Decyzja o jej budowie jako wydziału kop. „Emma” prowadzącej wydobywanie węgla od 1883r. została podjęta przez Dyрекcję Rybnickiego Gwarectwa Węglowego już w 1910r. Była poprzedzona rozmowami z właścicielami gruntów, na których zamierzano ją wybudować w 1909r. Swoje parceli zgodzili się sprzedać: Sitko z Radlina, Franciszek Kozielski, Joanna Swaczyna, Joanna Dzierżęga, Antoni Wziętek, Antoni Kowacki, Franciszek Kubala, Paulina Górecka, wszyscy z Obszar. Paweł Sachs i Franciszek Kubala nie wyrazili zgody na sprzedaż gruntów. By takową od nich uzyskać zastosowano wobec nich represje w formie zwolnienia z pracy w kopalni. Obydwaj wyjechali do Westfalii, jednak po roku wrócili i wyrazili zgodę na sprzedaż swoich parcel. Wszyscy właściciele za odstąpienie gruntów otrzymali zapłatę w złocie. W marcu 1911r. uruchomiono zakład o nazwie Koksownia Kopalni „Emma” na bazie dwóch baterii koksowniczych oraz kottownię, sortownię, kondensację, amoniakalnię, benzolownię i aparaturę do przerobu surowej smoły. W następnym roku wyprodukowano 78 t. koksu. W 1913r. zbudowano 3 baterię oraz stację mielną, która umożliwiała zastosowanie w produkcji węgla o różnych asortymentach. Znaczący wzrost produkcji nastąpił w latach I wojny św. W pierwszym roku wojny koksownia, eksploatując 3 baterie, wyprodukowała 130 tys. koksu. W odpowiedzi na zapotrzebowanie na koks w 1915r. uruchomiona została 4 bateria krzemionkowa typu Colin z regeneratorymi wspólnymi dla całej baterii. Stworzyło to warunki dla wyprodukowania w następnym roku 216 tys. ton koksu. Powoływanie pracowników w wieku poborowym do wojska wpłynęło na spadek produkcji, a główną jego przyczyną był brak wykwalifikowanych pracowników. Sytuacji nie zmienił fakt zatrudnienia jeńców rosyjskich. Od 1920r. koksownia stanowiła autonomiczny,

samodzielny zakład, przy czym została zachowana jego dotychczasowa nazwa. Lata dwudzieste charakteryzował dalszy rozwój zakładu, m. in. uruchomiono nieczynną baterię, zbudowano nową stację mielną. Dla przyjmowania węgla wybudowano wywrotnicę wagonową, zastąpiono w przetaczaniu wagonów konie przesuwnicą wagonową. W 1928-1929 powstały dwie kolejne, 5 i 6, baterie typu „Otto” o wyższym stopniu zmechanizowania. W tym okresie wybudowana została sortownia węgla grubego, nowa kondensacja wyposażona w dwie trójstopniowe ssawy firmy Kühle- Koppe-Kausch, rozbudowano amoniakalnię oraz benzolownię, w której zainstalowano 6 nowych płuczek i 3 odpędzacz oleju firmy „Still”. Zmiany objęły również oddział siarczanu amonu, w którym uruchomiono 3 kolumny odpędowe wody amoniakalnej. Bazowano na węglu z kop. „Emma” oraz wsadowym z kop. „Anna” w Pszowie, który transportowano kolejką linową. W wyniku poczynionych inwestycji w 1929r. wyprodukowano 398 tys. ton koksu.. Lata kryzysu ekonomicznego przyczyniły się do wygaszenia baterii i ograniczenia produkcji. Rok 1937 był czasem zmian i ponownego rozruchu wygaszonych baterii oraz wyposażenia w nowoczesną aparaturę. W następnym roku, 1938, koksownia osiągnęła najwyższy pułap produkcji, który wyniósł 529 tys. ton koksu, co stanowiło 23% całkowitej produkcji krajowej. Podczas II wojny św. koksownię podporządkowano koncernowi *Reichswerke A.G. für Berg- und Hüttenbetriebe Hermann Göring*. Działania wojenne wymuszały ustawiczny wzrost produkcji. W 1941r. rozpoczęto budowę instalacji do ciągłego przerobu benzolu surowego na benzynę lotniczą, toluen, benzen oraz solwentnaftu. Okres ten cechował brak troski o stan techniczny zakładu oraz nadmierną eksploatację. A działania wojenne w marcu 1945r. spowodowały dalsze znaczne uszkodzenia obiektów oraz instalacji koksowni. Po zakończeniu działań wojennych sukcesywnie przywracano wydolność produkcyjną zakładu. Jednocześnie instalowano nowe urządzenia destylacji benzolu oraz automatycznego sterowania. W 1950r. koksownia będąca przedsiębiorstwem państwowym, otrzymała nazwę Zakłady Koksochemiczne „Radlin”. Lata 50 - te stanowiły kolejny etap modernizacji urządzeń i instalacji. W następnym dziesięcioleciu wybudowano dwie nowe baterie, typ PTU o wydajności 340 tys. na rok. Zrealizowane inwestycje pozwoliły osiągnąć Koksowni „Radlin” w 1971r. produkcję na poziomie 863 589 ton koksu oraz 350 mln m³ gazu. W 1980r. w wyniku reorganizacji przemysłu koksowniczego został utworzony Kombinat Koksochemiczny „Zabrze”, do którego włączono Zakłady Koksochemiczne „Gliwice” oraz Zakład Koksochemiczny „Radlin”, jako Zakład 5. W 2000 roku (1.01.) Kombinat został przekształcony w Spółkę Akcyjną Skarbu Państwa. W dniu debiutu na giełdzie Jastrzębskiej Spółki Węglowej (JSW),

6.07.2011r., Kombinat Koksochemiczny „Zabrze” S.A. dołączył do grupy kapitałowej JSW , a koksownia Radlin (Oddział Radlin) od tej pory będąca częścią grupy kapitałowej JSW KOKS S.A. jest trzecim zakładem w Polsce pod względem produkcji koks, który jest eksportowany na rynki Europy Zachodniej, głównie do Austrii i Niemiec

Literatura i źródła: Kronika Koksowni „Radlin” (opr. P. Kołeczko). K. Cichy: 100 lat Koksowni Radlin, Radlin 2011. Koksownia Radlin (dostęp 2.02.2022)

Kazimierz Cichy

Kłosok Paweł ur. 20.01.1914r. w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Franciszka i Anny z d. Szulik . Ukończył szkołę powszechną w Radlinie. Należał do harcerstwa. Po ukończeniu czterech klas Gimnazjum w Rybniku, w 1931r. w wieku 17 lat wstąpił do Podoficerskiej Szkoły Piechoty dla małoletnich w Koninie i ukończył ją w 1934r. w stopniu kaprała. Członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Biertułtowach, m. in. członek sekcji teatralnej Miał przydział jako instruktor do Szkoły Podoficerskiej 22 pułku piechoty, a w marcu 1939r. do

Dywizyjnej Szkoły Podchorążych Rezerwy IX Dywizji Piechoty. Po mobilizacji czerwcowej w 1939r. dywizja wchodziła w skład Armii Pomorze. Z chwilą wybuchu wojny otrzymał przydział na stanowisko d-cy plutonu ckm na taczankach. Brał udział w bitwach

na szlaku Radzyń Kock – Biała Podlaska – Lubartów – Tomaszów oraz pod Józefowem k/ Zamościa. Po rozwiązaniu oddziału pod Józefowem wrócił w październiku do Radlina. By uniknąć wywiezienia w głąb Rzeszy zatrudnił się w Urzędzie Gminnym jako robotnik drogowy. Pracował w grupie wykonującej naprawy dróg. To ona na polecenie dozorczy miała usunąć gruzowisko po wysadzonym pomniku powstańców śląskich na placu im. L. Zarzeckiego. Podczas wykonywania zadania odkryto w gruzach kolumnę pomnika z patriotycznymi inskrypcjami i nazwiskami poległych w walkach podczas powstań śląskich oraz w wojnie 1920r. Z pozostałymi pracownikami (A. Szymiczkiem, A. Koniecznym, I. Foterkiem) ukrył ją na wysypisku obok domu zakonnego Sióstr Służebniczek NMPNP i ogródków działkowych. Paweł Kłosok ps. „Zygma” był członkiem podziemnego ruchu oporu, ZWZ/AK od stycznia 1940r. W inspektoracie AK Rybnik w obwodzie Wodzisław pełnił funkcje kwatermistrza oraz

p.o. d-dcy batalionu Rydułtowy. Od połowy 1943r. pracował w firmie Brown Beweri zakładającej linie wysokiego napięcia na Śląsku. W biurze firmy „pozyskał” zaświadczenia o zatrudnieniu, które przekazał organizacji w celu wykorzystania w działaniu konspiracyjnym. 18.08.1944r. został aresztowany za działalność konspiracyjną i przebywał jakiś czas w więzieniu w Rybniku, a następnie przekazano go do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach. W styczniu 1945r. przekazany został do więzienia w Bytomiu. Gdy w kierunku Śląska zbliżała się Armia Czerwona, był ewakuowany wraz z innymi więźniami przez Rybnik, Racibórz, Nysę do Kłodzka. Tam został załadowany z pozostałymi więźniami do odkrytych wagonów i wywieziony do Krümme k/Zelle. W kwietniu, gdy do obozu zbliżyła się armia amerykańska, więźniów poprowadzono na wschód. Zostali wyswobodzeni przez wojska radzieckie 28.04.1945r. Paweł Kłosok piechotą dotarł do Poznania, a stamtąd pociągami do Radlina. Do domu dotarł w czerwcu 1945r. Jego żona Helena zginęła w czasie działań wojennych (26.03.1945r.), osierociła dwójkę dzieci Wojciecha i Wandę. W krótkim czasie ożenił się z Gertrudą z d. Gajda. Zamieszkał wraz z rodziną w Radlinie – Obszarach. Podjął pracę w Zakładach Koksochemicznych w Radlinie, w których pracował do emerytury. . W 1945r. został pierwszym komendantem powstałej OSP w Koksowni „Radlin”. Był wieloletnim członkiem Koła ZBoWiD nr 4 w Wodzisławiu – Radlinie. Zasłużony działacz ruchu spółdzielczego. Zmarł 23.12.1990r., jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Radlinie - Biertułowach. Był uhonorowany wieloma odznaczeniami, m. in. Krzyżem Armii Krajowej, Medalem „Za Udział w Wojnie Obronnej 1939”, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaką Zasłużonemu w Rozwoju Województwa Katowickiego.

Literatura i źródła: P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 3, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina). Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, (red.): E. Holona, Radlin 2018, s.92, B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia cz. II, Rydułtowy 2010r., s. 111. Autobiografia /szkic/ Paweł Kłosok (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), M. Brzost, Rybnicki Inspektorat Armii Krajowej, Katowice 1995, s. 46, 64, 95, 165 Archiwum rodzinne Wojciecha Kłosoka i Wandy Winkler z d. Kłosok.

Eryk Holona

Kobiety - górniczki w kopalni „Marcel”. Przełom lat czterdziestych i pięćdziesiątych w Polsce charakteryzował się wprowadzaniem stalinowskich rozwiązań we wszystkich dziedzinach życia. W systemie wychowania dokonywano zmian w duchu moralności komunistycznej. W sferze obyczajowości i polityki

równouprawnienia kobiet propagowano m.in. tzw. nowe zawody. Nie była więc ewenementem konferencja wszystkich Przewodniczących Rad Zakładowych ZZG dnia 15.11.1950r. z udziałem Przewodniczącego Głównego Zarządu ZZG Mariana Czerwińskiego, który zapoznał zebranych z projektem zorganizowania pracy kobiet na stanowiskach na dole w kopalniach. Kopalnia „Marcel” została wyznaczona do pilotażowego przeprowadzenia „eksperymentu” zatrudnienia kobiet pod ziemią. By wypełnić zlecone jej zadanie Prezydium Rady ZZG KWK „Marcel” na posiedzeniu w dniu 16.11.1950r. powierzyło wykonanie zadania członkom Karolowi Czernikowi oraz Alfredowi Kuczokowi (naczelnik miasta Radlin w latach sześćdziesiątych). Swoją rolę w propagowaniu nowych możliwości zatrudnienia miała przede wszystkim Liga Kobiet. Pierwsze trzy kobiety Józefina Paweła, Krystyna Grabarczyk oraz Zofia Sauer zjechały do pracy w podziemiach KWK „Marcel” 20.11.1950. One, tak jak 100 innych kobiet - górniczek zatrudnionych w kopalni do 31.07.1957r. wykonywały prace na stanowiskach, m. in. w obsłudze taśm transportujących urobek oraz w roli pomocniczek cieśli. Rezygnacja z zatrudniania kobiet pod ziemią w KWK „Marcel” miała miejsce na fali odwrotu od tzw. nowych zawodów i ostrej krytyki negatywnych skutków stalinowskiej polityki równouprawnienia w drugiej połowie lat pięćdziesiątych.

Literatura i źródła: Pisemne notatki i zapisane wydarzenia Sylwestra Kołeczki przewodniczącego Rady ZZG w KWK „Marcel” (zb. aut.). N. Jarska, Praca kobiet w kopalniach w latach 1945 – 1957 (dostęp 16.03.2020).

Donata Pająk

Koleczko /Kołeczko/ Ignacy ur. się w 1922r. w Radlinie – Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Pawła i Marty z d. Kowacki. Od 1932r. był członkiem DH im. Tadeusza Kościuszki w Obszarach Po ukończeniu tu szkoły powszechnej praktykował u prywatnego geodety o nazwisku Żak w Wodzisławiu przy wytyczaniu granic pól. Jego pasją była zawsze muzyka. Przez trzy lata uczęszczał do szkoły muzycznej w Rybniku, ucząc się gry na skrzypcach. Zaś podczas okupacji pod zmienionym nazwiskiem uczył się gry na wiolonczeli, a jego profesor nie wiedział, że jeden z jego uczniów jest Polakiem. Pracował na kop. „Emma” w dziale

mierniczym jako kreślarz. W 1939r. podczas tzw. palcówki zadeklarował się jako Polak. Brał udział w ruchu oporu, był członkiem podziemnego Towarzystwa Orła Białego. Podczas okupacji z racji swojej pracy miał dostęp do map kopalni i koksowni. Wycinki z tych map przekazywał polskim organizacjom podziemnym. Po ukończeniu 21 lat został zmuszony do przyjęcia III grupy na tzw. „volksliście”, tej, która kwalifikowała wpisanych jako łatwych do niemiecczenia. W 1943r. został powołany do służby w Krigsmarine. Po kapitulacji Niemiec znalazł się w południowej Norwegii w obozie jenieckim. Prawie wcale w nim nie przebywał, bowiem grał w polskiej orkiestrze. W latach powojennych grał także w orkiestrze z miejscowymi muzykami, która towarzyszyła solistom w przedstawieniach operetkowych wystawianych w radlińskich restauracjach i świetlicach: u Grodonia, Słaniny (Turek), Barteczki, a także w okolicznych miejscowościach: u Holony w Popielowie, Kowalskiego w Radlinie II. Nie skorzystał z propozycji gry w orkiestrze symfonicznej filharmonii rybnickiej. Przez prawie 30 lat grał w amatorskiej orkiestrze symfonicznej w Pszczynie. Wraz z nią wystąpił w filmie Filipa Bajona „Magnat”, który kręcony był w pszczyńskim zamku. Przepracował 42 lata w górnictwie jako mierniczy i odszedł na emeryturę w 1978r. W jesieni swojego życia z kwartetem smyczkowym koncertował w kameralnych lokalach dla niewielkiej liczby słuchaczy. Czynnie uczestniczył w grupie inicjatywnej „Czas na Radlin”, która zrealizowała zamysł odzyskania samostanowienia, odłączenia Radlina od Wodzisławia. Zmarł 29.10.2008r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Biertułtowach. Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Literatura i źródła: archiwum rodziny Kołeczko. M. Cabak, Związek Harcerstwa Polskiego w Radlinie w l. 1939 – 1949, (praca dyplomowa nap. pod kierunkiem prof. J. Chlebowczyka, Filia U Śl. w Cieszynie 1975)

Donata Pajk z d. Kołeczko

Kołeczko /Kołeczko/ Paweł ur. się 29.01.1897r. w Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Antoniego i Magdaleny z d. Wowra. Szkołę powszechną ukończył w Obszarach. Od 1911r. pracował przy budowie budynku zarządu koksowni oraz przy porządkowaniu i niwelowaniu terenu realizowanej inwestycji. Zaopatrywał w wodę pitną pracowników, pełnił rolę gońca oraz sprawował zakupy dla urzędników w konsumie kop. „Emma”.

W 1913r. został skierowany przez kop. „Emma” do prac biurowych w Urzędzie Okręgowym w Radlinie. Był współzałożycielem i członkiem zarządu, opiekunem chóru „Jutrzenka”, następnie jego skarbnikiem i kronikarzem oraz sekretarzem gniazda „Sokoła” w Obszarach. Należał do POW Górnego Śląska. Podczas plebiscytu brał udział w pracach biura spisowego (parytetycznego) w IV okręgu radlińskim - Obszary. W trakcie III powstania śląskiego kpr. Paweł Koleczko brał udział w walkach kompanii z Obszar i kop. „Emma”. Był niezastąpionym fachowcem w rozpisywaniu nut nie tylko dla chóru „Jutrzenka”, ale również dla chórów okręgu wodzisławskiego. Do wybuchu II wojny światowej pracował w kop. „Emma” na stanowisku sygnalisty przy szybach wydobywczych. W niedługim czasie został skierowany na roboty przymusowe w głąb Niemiec do miejscowości Bückeberg w pow. Schamburg – Lipe w Saksonii był zatrudniony w cegielni do 1942r. Wskutek trudów pracy, lichego wyżywienia podupadł na zdrowiu i został zwolniony. Po powrocie do domu pracował dorywczo u rzeźnika Popeli oraz w firmie „Montan”. Następnie wrócił do pracy na kop. „Ema”, w której był zatrudniony do emerytury. Był „markarzem” - wydawcą znaczków kontrolnych tzw. „marek”. Zmarł 22.01.1983r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Biertułtowach. Był odznaczony m. in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaką Honorową III stp. nadaną przez Zarząd Główny Zjednoczenia Kół Śpiewaczych w Warszawie.

Literatura i źródła: Kronika Koła Miejskiego ZBoWiD nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), E. Holona, Twój Antenaci. Radlin, Obszary kop. „Emma”, Główny, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 7,8 i Aneks 4, s. 5, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do Dziejów, Radlin 2012, s. 238. CAW Powstania Górnego Śląskiego, sygnl.130.87,7 Lista strawnego Obszary. Wywiad – relacja Donaty Pająk z d. Kołeczko.

Donata Pająk, Eryk Holona

Kolejka linowa „Seilbahna” - samodzielny zakład Koksowni (od 1920r.), który zachował dotychczasową nazwę (Koksownia kop. „Emma”), w produkcji koksu bazował na węglu koksującym z kop. „Emma” oraz wsadowym z kop. „Anna” w Pszowie. Węgiel z kop. „Anna” był przewożony pociągami do 1928r., w którym dla usprawnienia transportu zbudowano kolejkę linową o długości 6,4 km. Kolejka była podczas II wojny św. wykorzystywana przez ruch oporu. Przesyłano nią w miarę możliwości pojedyncze sztuki broni krótkiej i amunicji. Materiały wybuchowe, lonty i zapalniki wykradali z kopalń górnicy zaangażowani w podziemiu, natomiast płyny zapalające (benzol i benzynę) dostarczali pracownicy koksowni w Radlinie. Kanistry i beczki z benzyną transportowano za pomocą kolejki linowej. W Głożynach czekali na transport członkowie organizacji, którzy wyładowywali beczki i ładowali je na furmanki. Do końca wojny przeprowadzono 15 tego typu operacji, które każdorazowo zabezpieczał uzbrojony oddział AK. Kolejka była obiektem sabotażu pszowskiego plutonu AK 31.01.1944r. W 1945r. przez kilka miesięcy była zastępczym środkiem transportu węgla średniego i drobnego asortymentu z kop. „Anna”. Na kop. „Ema” węgiel z kop. „Anna” był ładowany do wagonów, dopóki nie naprawiono prowadzącej do niej linii kolejowej i dalej transportowany do odbiorców w kraju i za granicą. W okresie powojennym węgiel transportowany kolejką linową był

również kradziony. W odpowiednich miejscach, przy użyciu wymyślnych „narzędzi” wywracano wózki z węglem, który błyskawicznie był ładowany na furmanki i odwożony do odbiorców. Kolejkę linową do koksowni „Radlin” wyłączono z ruchu prawdopodobnie w 1959r. Likwidacja linii prowadzona była do 1963r.

Literatura i źródła: A. Adamczyk, Kopalnia Węgla Kamiennego Anna 1832 – 2018, Krzyżanowice 2021, s. 37,52 i 59. Wywiad – relacja F. Magiery. T. Miler, Inspektorat Cisu i Rybitwy. Działalność i struktury rybnickiego inspektoratu ZWZ - AK w latach 1939-1945 (dostęp 28.07.2021). A. J. Wójcik, Kartoteka Kopalń Węgla Kamiennego Państwowego Instytutu Geologicznego - Zapomniany Dokument z Historii Górnictwa, w: Dzieje górnictwa – dokument europejskiego dziedzictwa kultury, 4, red.: P. P. Zagwoźdzona, M. Madziarz, Wrocław 2012. AP w K, O wr., sygn..18/82-07:869.

Eryk Holona

Kolonia „Emma”

Źródło: APwK, OwR . sygn. 18/81-145

Kolonia „Emma” powstała w ramach budownictwa patronalnego w pobliżu kop. „Emma”. Była i jest do tej pory w części zachowana jako typ ogrodowego osiedla robotniczego. Budynki kolonii zostały wybudowane na działkach 37, 71, 76, 95, 109, 111, i 121 w Radlinie, 77 w Obszarach i 94 w Biertułtowach. Pierwsze zaczęto wznosić w 1897r. i w ciągu następnych lat powstało kilkanaście domów urzędniczych. Wszystkie posiadały instalację doprowadzającą wodę. Kolonia liczyła w pierwszym dziesięcioleciu XX wieku 1000 mieszkańców, 600 miało wodę. Projektantem tej części osiedla był prawdopodobnie A. Becher. Drugi etap budowy miał miejsce w latach 1910 – 1913. Projektantem budynków tej części był William Müller. Dalsza rozbudowa kolonii według projektu Hansa Poeltziga nie była kontynuowana po zakończeniu I wojny św. Według stanu na rok 1913 kolonię na „Emie” tworzył kompleks budynków urzędniczych dla 41 rodzin oraz 49 domów robotniczych tzw. „familoków” dla 178 rodzin. W kolonii istniały również budynki użyteczności publicznej: dom towarowy kop. „Emma” (konsum verein „Emmagrube”), biblioteka, zakład fryzjerski oraz gospoda kopalniana i łaźnia. Ponadto w enklawach kolonii były pralnie, piece piekarnicze, maglownie. Dla górników spoza Radlina wybudowano dwie sypialnie. Jedną przy ul. Mariackiej, a druga była później siedzibą I Zarządu kop. „Emma”, następnie urzędu gminy Radlin oraz posterunku policji przed II wojną św. Wszystkie budynki kolonii posiadały kanalizację, wodę bieżącą oraz oświetlenie. Główna ulica Kaiser Wilchemstrasse (obecna ul. Korfantego), wzdłuż której wybudowano budynki urzędnicze miała oświetlenie elektryczne już w 1909r. Przy niej także od 1926r. istniała prywatna apteka Szczęsnego Kurzętkowskiego ur. w Lubawie k/ Tczewa. W kolonii miał swoją siedzibę urząd poczty przy kop. „Emma”. W dniach 30 i 31.03.1945r. z rozkazu grupy kwatermistrzowskiej 38 Armii IV Frontu Ukraińskiego mieszkańcy trzech ulic (w okresie międzywojennym: Paderewskiego, Pocztovej i Mielęckiego, obecnie Czecha, Pocztova i Mielęckiego) koloni „Ema” zostali zmuszeni do opuszczenia zajmowanych mieszkań, które natychmiast zajmowali oficerowie sztabu 38 Armii oraz sztabów poszczególnych rodzajów wojsk, zaplecza logistycznego i obsługi. Wydarzenia te generowały szereg traumatycznych przeżyć mieszkańców kolonii podczas miesięcznych walk toczonych na ziemi wodzisławskiej.

Literatura i źródła: APwK.OwR, sygn. 18/81 – 145, 18/81- 226, 18/81 – 614, [https://pl.wikipedia.org/wiki/ Kolonia Emma w Radlinie](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kolonia_Emma_w_Radlinie) /dostęp. 22.01.2021/, P. Porwoł, Osiedla robotnicze w Radlinie i Pszowie, Wodzisław Śl. 2005. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 160 – 161.. B. Adamczyk, Radlin 1945 – 1946, rękopis, (w;) zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina. Wywiad - relacja Z. Twardzika.

Eryk Holona

Kółko Rolnicze w Radlinie – było jednym z 8, jakie istniały na terenie pow. rybnickiego w 1931r. Alojzy Swoboda we wniosku o nadanie „Medalu Niepodległości” (1936) zawarł informację o założeniu przez niego Kółka Rolniczego w okresie 1920 - 1921. Kółko posiadało wysoki stopień zorganizowania, 12.07.1934r. zostało uhonorowane poświęceniem sztandaru. Członkowie udokumentowali to wydarzenie zbiorowym okolicznościowym zdjęciem wykonanym na tle budynku restauracji Schweitzera.

Literatura i źródła: E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów. Radlin 2012, s. 141-142. W. Brachman, Kronika rodzinna na tle wydarzeń w Radlinie (rękopis opatrzony zdjęciami, arch. rodzinne syna H. Brachmana)

Eryk Holona

Kołodziej Jan ur. 25.11.1919r. w Ruptawie w pow. rybnickim w rodzinie Emanuela i Franciszki z d. Jaśko. Mieszkał z rodzicami w kolonii „Ema” w Radlinie – Obszarach. Ukończył szkołę powszechną w Obszarach, w której należał do DH im. T. Kościuszki. Trudnił się zbieraniem węgla na hałdzie kopalni „Emma”. Za sprzedany węgiel wspólnie ze swoim kolegą kupili konia i wóz. Świadczyli mieszkańcom kolonii usługi w zakresie transportu węgla, materiałów budowlanych oraz zaopatrzenia w towar

sklepu Bartosza. Podczas okupacji nie zmienił swojego zajęcia., jednakże na tzw. palcówce (Fingerabdruck) podał narodowość polską. Jesienią 1941r. towarzyszył koledze podczas jego odwiedzin w domu sympatii mieszkającej w Chwałowicach. Nieprzemysłany żart jego kolegi, który udał funkcjonariusza gestapo i polecił matce sympatii zgłoszenie się na policji w następnym dniu (był żołnierzem wehrmachtu) skutkowało aresztowaniem trójki przyjaciół. Jan z kolegami został osadzony w więzieniu w Rybniku. Po pół roku odbyła się rozprawa sądowa, na której jego koledzy (Brzoza i Wilczek) zostali skazani na rok więzienia, a Jan został zwolniony. Wrócił na posterunek policji w Chwałowicach by odebrać portfel z dokumentami. Po ich otrzymaniu został skierowany do drugich drzwi pomieszczenia, za którymi miało siedzibę gestapo. Został aresztowany i przewieziony do więzienia w Rybniku, a stamtąd transportem zbiorowym 17.03.1942r. do KL Auschwitz, w którym otrzymał nr 26861. Był poddawany zbrodniczym eksperymentom medycznym. Zmarł 16.08.1942r. w wieku 23 lat.

Literatura i źródła: J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk; Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia cz. II, Rydułtowy 2010r., s. 75. M. Cabak, Związek Harcerstwa Polskiego w Radlinie w l. 1939 – 1949, (praca dyplomowa, maszynopis, nap. pod kierunkiem prof. J. Chlebowczyka, Filia U Śl. w Cieszynie 1975)

Eryk Holona

ks. Kard. Kominek Bolesław ur. się 23.12.1903r. w Radlinie (obecnie tzw. Radlin II jest dzielnicą Wodzisławia Śl.). Był najstarszym z dziesięciorga dzieci Franciszka i Katarzyny z d. Kozielski. Bolesław po ukończeniu szkoły ludowej w miejscu urodzenia zaczął uczęszczać do niemieckiego gimnazjum w Rybniku, które ukończył 1923r. jako jeden z dwóch pierwszych polskich maturzystów. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął w 1927r. z rąk bpa Arkadiusza Lisieckiego. Przez kolejne 3 lata studiował w Instytucie Katolickim w Paryżu. Przygotował rozprawę doktorską o poglądach Rudolfa Buckena i po jej obronie uzyskał stopień naukowy doktora. W tym okresie uzyskał również tytuł licencjata z zakresu nauk społecznych. Był znany z pracy duszpasterskiej w ośrodkach polonijnych we Francji. Po powrocie do kraju prawie przez rok był wikarym parafii św. Ap. Jana i Pawła w Katowicach – Dębie. W 1931r. bp katowicki Stanisław Adamski

mianował go sekretarzem osobistej kancelarii i powierzył mu sprawy związane z diecezjalną Akcją Katolicką. Do wybuchu wojny w 1939r. pełnił funkcję sekretarza Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej, asystenta kościelnego diecezjalnego Związku Mężów Katolickich oraz był referentem Kurii Diecezjalnej w Katowicach. Zajmował się również pracą dziennikarską redagując „Front Katolicki” (dodatek do „Gościa Niedzielnego”), „Der Sonntagsbote”, „Głos Misji Wewnętrznej”. Pisał też „Gawędy Stacha Kropiciela”, drukowane w „Gościu Niedzielnym”. Podczas drugiej wojny światowej pełnił funkcję referenta duszpasterskiego i prowadził działalność patriotyczno - społeczną. Był stałym łącznikiem i informatorem wywiezionego przez Niemców do Generalnej Guberni bpa S. Adamskiego. Był kapelanem Armii Krajowej na Śląsku. Rozwinął szeroką akcję pomocy dla świeckich i kapłanów, zwłaszcza uwięzionych w obozach koncentracyjnych. We wrześniu 1940 roku został Pełnomocnikiem d.s. Kościelno - Społecznych rządu emigracyjnego. 15 sierpnia 1945r. /w literaturze podawane są również inne daty: 14.08.1945, czy 3.07.1945/ ks. Prymas August Hlond mianował ks. dr B. Kominka Administratorem Apostolskim na Śląsku Opolskim Prowadził tam intensywną pracę organizacyjną /odbudowa zniszczonych kościołów, działalność integracyjna wśród ludności autochtonicznej i napływowej z terenów centralnej Polski oraz repatriantów ze wschodnim ziem II RP/, przygotowując zręby dzisiejszej diecezji opolskiej. W 1951 roku na pięć lat, wskutek zaostrzenia stosunków państwo - Kościół, ks. B. Kominek został przez władze komunistyczne zmuszony do opuszczenia sprawowanego na Opolszczyźnie urzędu. 10 października 1954r. otrzymał potajemnie sakrę biskupią z rąk bpa przemyskiego Franciszka Bardy. Dwa lata później (1.12.1956) został administratorem wrocławskiego okręgu kościelnego (b. diecezji wrocławskiej i archidiecezji ołmunieckiej). Zajął się organizowaniem niemal od podstaw życia kościelnego. Wiele wysiłku włożył w przywrócenie Polsce i Kościołowi tak zwanych Ziem Zachodnich. Tytuł abpa otrzymał w 1962r. po uregulowaniu stosunków między Polską a RFN i po stabilizacji organizacji kościelnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych na mocy Bulli papieża Pawła VI „*Episcoporum Poloniae coitus*” regulującej stosunki kościelne w Polsce. Od 1972 roku był ordynariuszem i metropolitą wrocławskim. 5.03.1973r. papież Paweł VI podniósł go do godności kardynalskiej. Ten sam papież mianował go członkiem Papieskiej Komisji „*Iustitia et Pax*” oraz Sekretariatu do spraw Niewierzących. Ks. Kard. B. Kominek w 1965r. był inicjatorem i głównym autorem listu bpów polskich do niemieckich - „Przebaczymy i prosimy o przebaczenie”. Jako uczestnik Soboru Watykańskiego II brał aktywny udział w przygotowaniu „Konstytucji duszpasterskiej

o Kościele w świecie współczesnym”. Przez wiele lat przewodniczył Komisji Duszpasterskiej Episkopatu Polski, a także Krajowej Komisji „Iustitia et Pax”. Pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Europejskiej Konferencji Biskupów, zajmującej się zagadnieniami duszpasterskimi w Europie. Uczestniczył w Synodzie Biskupów w Rzymie, zajmującym się sprawiedliwością i kapłaństwem. Prowadził rozległą korespondencję, wygłaszał wiele wykładów, prowadził konferencje, pisał artykuły, wydał szereg pozycji w zakresie eklezjologii i teologii pastoralnej. Zmarł 10.03.1974r. w wieku 71 lat. Pochowany został w Archikatedrze Wrocławskiej. Jego postać upamiętnia pomnik we Wrocławiu, nazwy wielu ulic i imion szkół, m.in. szkoła w Radlinie II, do której uczęszczał.

Literatura i źródło: Szkice do portretu. Kardynał Bolesław; (red.:) Ks. J. Krucina, Wrocław 2005. T. Serwotka, Kardynał Bolesław Kominek (1903 – 1974) Duszpasterz i Polityk, Wrocław 2013. Ks. A. Hanich, Ksiądz Infułat Bolesław Kominek, pierwszy administrator apostolski Śląska Opolskiego (1945 – 1951). Opole 2012, T. I. Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, (red.:) E. Holona), Radlin 2018, s. 90-92.

Błażej Adamczyk

Kominek Rufin ur. 27.10.1921r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Wilhelma i Anny z d. Golka (Gołka). W 1927r. rozpoczął uczęszczać do szkoły powszechnej w Radlinie - Biertułtowach. Po 4 latach kontynuował naukę w szkole powszechnej w miejscowości Czyżowice, do której przeprowadzili się rodzice. Sytuacja finansowa rodziców pozbawiła go możliwości kontynuowania nauki. W latach 1938 – 1942 r. w celu ulżenia rodzicom, a także uzyskania środków egzystencji samego siebie pracował w firmie Stęchły w Wodzisławiu. W lipcu 1942r. został przymusowo wcielony do Wehrmachtu. Uczestniczył w kampaniach na froncie zachodnim i południu Europy pełniąc służbę w lotniczej obsłudze naziemnej. Podczas pobytu jednostki na terenie Holandii w listopadzie 1944r. uciekł z niej i wstąpił do Holenderskiej Armii Podziemnej. Po zakończeniu wojny w sierpniu 1945r. przeniósł się na teren Niemiec i do końca roku przebywał w jednym z polskich obozów dla PWX tworzonych przez armię USA. W kwietniu 1946r. podjął studia w Państwowej Akademii Sztuki w Düsseldorfie, w której w roku akademickim 1946/1947 w semestrze letnim (II) wskutek braku środków na utrzymanie przerwał studia

i zdecydował się na powrót do kraju. By zadość uczynić wymaganiom dalszej kontynuacji studiów podjął naukę w Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Rybniku. W 1948r. zdał wymagany egzamin i uzyskał świadectwo dojrzałości uprawniające do podjęcia przerwanych studiów w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych we Wrocławiu na Wydziale Ceramiki i Szkła. Ukończył je w 1953r. Wcześniej, w 1950r. rozpoczął już pracę zawodową na swojej macierzystej uczelni w Katedrze Ceramiki Artystycznej i Przemysłowej jako pracownik naukowo-dydaktyczny. W 1969r. został samodzielnym pracownikiem w stopniu docenta obejmując jednocześnie kierownictwo Wydziału Ceramiki Artystycznej oraz prowadząc Pracownię Projektowania Ceramiki Przemysłowej. W 1975r. został powołany na stanowisko prorektora ds. artystyczno - badawczych. Był także wieloletnim dziekanem Wydziału Ceramiki i Szkła, zaś w latach 1982-1984 pełnił funkcję rektora. Na portrecie w sali senatu ASP namalowanym przez Janinę Żemajtel został pokazany nie tylko z atrybutami władzy, ale też w widocznym spod obszytego gronostajami płaszczu battledressie. Akcent ten stanowi odwołanie do dramatycznego okresu niemiecko-polskiej przeszłości Rufina Kominka. W 1986r. objął stanowisko profesora nadzwyczajnego. Był członkiem Międzynarodowej Akademii Ceramiki, wystawiał swe prace m.in. we Wiedniu, Waszyngtonie i Pradze. Za swoją działalność artystyczną oraz dydaktyczną otrzymał liczne nagrody i odznaczenia, w tym m.in.: Medal X - lecia PRL (1955), Złoty Krzyż Zasługi (1971), złotą odznakę Budowniczy Wrocławia (1970), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1983). W 1987r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 5.9.2002r. we Wrocławiu. Jest pochowany na cmentarzu komunalnym Oddział Psie Pole ul. Kiełczowska 90,

Literatura i źródła: Rufin Kominek w bazie „Ludzie nauki” portalu Nauka Polska, Encyklopedia Wrocławia, pod red. J. Harasimowicza, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 2001. Z. Gebhard, Poczet Rektorów Akademii, (w:) dbc.wroc.pl › Content › PDF › format_2006_50.pdf. Akta osobowe Rufina Kominka, arch. Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu.

Eryk Holona, Monika Brodzka – Siemiginowska

Konieczny Antoni ur. 16.01.1920r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Jana i Marii z d. Wencel. Ukończył tu szkołę powszechną, członek DH im. Władysława Jagiełły w Biertułtowach w Szczepie im. Andrzeja Małkowskiego. Brał udział w pierwszym spotkaniu harcerzy z Obszar, kop. „Ema”, Markłowic, Głóżyn,

Biertułtów, Radlina w dniu 19.04.1945r., na którym podjęto decyzję o reaktywowaniu w nich działalności drużyn ZHP. Członek kadry obozowej akcji letniej przed II wojną światową i po niej na obozach, Rydułtowicach k/Pszczyny (1939, komendant), Międzybrodziu (1947, oboźny). Przed wybuchem II wojny światowej brał udział w akcji ochrony i zabezpieczenia sprzętu obozowego oraz księgozbioru harcerskiej biblioteczki. Sam przechowywał namiot, który stanowił wyposażenie pierwszego powojennego obozu harcerzy radlińskich w Odrze w lipcu 1946r. Pracował w zakładzie Alojzego Prusa w Rybniku. 1.09.1939r., pełnił rolę gońca i był członkiem służby patrolowej w radlińskim Sztapie Obrony Narodowej. W godzinach rannych w trakcie odwożenia ojca do pracy został zatrzymany przez czołwarkę kolumny wojsk niemieckich w okolicy budynku „Tropiciela”, jednak udało mu się uniknąć aresztowania. Po przejściu oddziałów kolumny niemieckiej wraz z Janem Adamczykiem udzielał pomocy dwóm rannym żołnierzom polskim, którzy wysadzili tunel kolejowy w Rydułtowach, a później uczestniczyli w bitwie w Głożynach. Znaleźli ich w okolicy hałdy kopalnianej (kop. „Ema”) i przetransportowali ich do punktu opatrunkowego w budynku szkoły przy ulicy Szkolnej. 2.09.1939r. został aresztowany, uniknął jednak losu osadzonych z nim Konrada i Franciszka Wenclów oraz Franciszka Wawrzyniaka (drużynowego zuchów z Obszar) po interwencji Pawła Mencnera (członka mniejszości niemieckiej). Po przesłuchaniach 3.09.1939r. został zwolniony z zakazem opuszczania domu przez 12 dni. Był członkiem grupy pracowników urzędu gminnego, która na polecenie dozorczy Delinera sprząając gruzowisko wysadzonego pomnika Powstańców Śl. z placu L. Zarzeckiego w Biertułtowach, ukryła kolumnę pomnika na składowisku odpadów obok domu zakonnego SS NMPNP i ogródków działkowych. Od początku wojny był zastępowym w konspiracyjnej organizacji harcerskiej Towarzystwie Orła Białego w Radlinie. Prowadził nasłuch radiowy audycji rozgłośni londyńskiej i przekazywał podawane wiadomości Polakom. Był członkiem drużyny piłki nożnej Klubu Gimnastyczno-Sportowego Niebiesko-Biali - Kopalnia „Emma” („Turn - und Sportverein Blau-Weiß Emmagrube”) podczas II wojny światowej. Pod szyldem klubu była prowadzona konspiracyjna akcja pomocy więźniom KL Auschwitz , która obejmowała dostarczanie żywności, ubrań, przede wszystkim jednak lekarstw. W ich dostarczanie zaangażowana była pracownica apteki w Radlinie Agnieszka Bochna. W drugiej połowie września 1941r. na polecenie policji w asyście Piechuli z Rybnika, który był ustanowiony „Treuhändlerem” (powiernikiem) na zakładzie Alojzego Prusa, został skierowany tam do pracy. Był w nim zatrudniony do końca 1941r. W listopadzie 1943r. został wysłany przez Arbeitsamt w Wodzisławiu na badania komisji lekarskiej wraz z innymi do restauracji Barteczki w Radlinie –

Obszarach. Nie wcielono go do wojska niemieckiego, a skierowano do pracy w kop. „Ema” na stanowisku w „Rachubie” . W tym samym roku został przeniesiony na stanowisko w magazynie głównym kopalni „Ema”, w którym pracował do 11.01.1945r. Jak sam pisze w autobiograficznych wspomnieniach, otrzymał powołanie do armii niemieckiej. W punkcie poboru (Komendzie w Rybniku) oficer postawił mu ultimatum, albo zgłosi się do wojska, albo on sam i jego rodzina poniesie śmierć przez rozstrzelanie lub w obozie w Oświęcimiu, do którego jest bliżej aniżeli do Weimaru. Zdecydował po naradzie z bliskimi oraz znajomymi, że uda się do wojska. Najpierw pojechał zgodnie z poleceniem do Gliwic (12.01.1945r.), a stamtąd do Drezna skąd miał razem z innymi pociągami wojskowym pojechać na front w okolice Krakowa. Po pretekstem potrzeby zaspokojenia pragnienia oddalił się od eszelonu. Dotarł do oddziału żołnierzy alianckich i oddał się do niewoli. Po pobycie na poligonie wojskowym w Mourmellon le Grand, następnie w Mourmellon le Petit we Francji do 25.07.1945r. zdecydował się wrócić do Polski. Dnia 13.08.1945r. znalazł się z powrotem w Radlinie. Po wojnie, pełnił kierownicze funkcje w wodzisławskim hufcu ZHP. Angażował się w działalność klubu sportowego w Radlinie. W latach 1937 – 1949 był czynnym zawodnikiem drużyny piłkarskiej. Był również kierownikiem Sekcji Tenisa Stołowego oraz I drużyny piłki nożnej KS „Górnik” Radlin w l. 1952- 1958. W 1950r. jako administrator kierował adaptacją obiektów w Gierczynie pozyskanych przez kopalnię „Marcel”. która przeznaczyla je na miejsce kolonii dla dzieci pracowników oraz dom wczasowy (FWP). Pełnił w czasie pierwszych turnusów kolonijnych funkcję intendenta. Pracował przez cały okres powojenny do przejścia na emeryturę w kop. „Marcel”. Członek HKS „Skaut” w Radlinie od 1986r. Zmarł 13.05.1991r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułowach.

Literatura i źródła: B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia, część II, Walka O Polskę 1939 – 1945, Rydułtowy 2000, s.36, 42, 45, 54-56, A. Konieczny, Mój wrzesień 1939r. oraz fragment wspomnień autobiograficznych (maszynopisy udostępnione przez Błażeja Adamczyka), , www. Historycy.org. Okręg Śl. ZWZ/AK. Pięćdziesiąt lat Klubu Sportowego „Górnik” Radlin, opr. A. Sojka, wyd. KS „Górnik” Radlin, 1973, s. 110. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s.272 i 278. J. Klistala, Martyrologium Harcerki i Harcerzy Chorągwi Śląskich w latach 1939 – 1945, Katowice 2015 Kronika Drużyny Harcerzy im. Władysława Jagiełły w Biertułowach (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). M. Cabak, Związek Harcerstwa Polskiego w Radlinie w l. 1939 – 1949, (praca dyplomowa nap. pod kierunkiem prof. J. Chlebowczyka, Filia U Śl. w Cieszynie 1975)

Eryk Holona

Konieczny Stanisław ur. 12.2.1924r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Jana i Marii z d. Wencel, brat Antoniego. Ukończył tu szkołę powszechną, był członkiem DH im. Władysława Jagiełły w Biertułtowicach. Został w niej mianowany zastępowym na pierwszej zbiórce w dniu 20.04.1945r. Członek kadry obozowej w Radkowie (1949) oraz w Międzybrodziu (1947). W pierwszym dniu wojny, 1.09.1939r., pełnił dyżur w Sztapie Obrony Narodowej z harcerzami (bratem Antonim, braćmi Franciszkiem i Władysławem Plutą z DH im. Wł. Jagiełły, Karolem Ottawą z DH im. Tadeusza Kościuszki w Obszarach, Erykiem Mitko z DH im. Józefa Poniatowskiego przy kop. „Ema”) i powstańcami w Urzędzie Gminnym w Radlinie. Zostali otoczeni przez regularne wojsko niemieckie, a następnie za czynny opór zatrzymani i przewiezieni samochodami w okolice Warszowic k/Żor. Tam posłużono się nimi jako żywą tarczą - by wojsko Polskie nie strzelało do wkraczających żołnierzy Wehrmachtu (za każdym harcerzem szedł żołnierz niemiecki). Akcja ta trwała do 2.09.1939r. Następnie został wywieziony z pozostałymi harcerzami do Raciborza, tam przed ludnością zgromadzoną na rynku zorganizowano nad nimi pokazowy sąd polowy zarzucając czyny popełnienia morderstwa na „volksdeutschach”. Wszystkich bito i poniżano, a po zainscenizowanym procesie odwieziono do więzienia w Rybniku, w którym podczas przesłuchań byli ponownie bici i torturowani. Konieczny Stanisław, tak jak pozostali harcerze, po jakimś czasie został zwolniony do domu. W listopadzie 1943r. był poddany badaniom lekarskim wraz z chłopcami wezwanymi do stawienia się w restauracji Barteczki w Radlinie – Obszarach. Nie został wcielony do wojska niemieckiego, a skierowano go do obozu pracy w Blechhammer (Blachowni k/ Kędzierzyna). Uzyskał zgodę na codzienny dojazd do Blachowni z Radlina. Po wojnie pracował na KWK „Marcel” w sekcji zaopatrzenia Działu Mechanicznego. Brał udział w działalności koła PTTK „Gronie” przy kop. „Marcel”. Był jego współzałożycielem w 1957r. W latach 1957 – 1964 członek zarządu. Członek HKS „Skaut” w Radlinie od 1986r. Zmarł 18.01.2004r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Biertułtowach.

Literatura i źródła: Bohaterowie spod znaku lilijki: Harcerze Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego w latach wojny i okupacji hitlerowskiej w świetle zeznań własnych i świadków, red.: A. Szefer, s. 223-226. [www. Historycy.org](http://www.Historycy.org). Okręg Sl. ZWZ/AK (31.03.2020). Wywiad - relacja żony Anieli Konieczny oraz córki Iwony Zimończyk z d. Konieczna.. Kronika Drużyny Harcerzy im. Władysława Jagiełły w Biertułtowach (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). H. Rojek, 120 lat kopalni „Marcel” 1883 - 2003, Radlin 2005, s. 268.

Eryk Holona

Kopalnie i pola górnicze na terenie Biertułów. Pierwszą kopalnią na ziemi rybnickiej i jedną z najstarszych na Górnym Śląsku była kopalnia „Hoym” (od 4.09. 1936r. „Ignacy”) założona w 1792r. Na terenie Biertułów istniały jeszcze dwie kopalnie, kopalnia „Reden” założona w 1840r. i kopalnia „Mariahilf” od 1858r. Oprócz tego na terenie Biertułów istniały kopalnie, których tylko część obszaru znajdowała się na ich terenie. Były to kopalnie: „Sylwester” (1830), szyby „Ernst” i „Otto”., kop. „Carolus ” (1838), jej część biertułowska była zlokalizowana na wschodnim zboczu Babiej Góry. kop. „Johann Jacob” (wydobycie od 1872), szyb „Anna”. Poza czynnymi kopalniami na terenie Biertułów znajdowały się pola górnicze, w których nie prowadzono nigdy samodzielnego wydobycia. Centralną część miejscowości zajmowało pole „Biertułow” („Birtultau”) przyłączone do kop. „Hoym” w 1818r. We wschodniej części miejscowości znajdowała się część pól „Mariasegen” i „Evanohöhe”, natomiast w zachodniej pola „Heinzmann” oraz „Oeynhausen”. Poza polem „Oeynhausen” (przyłączone do kop. „Charlotte” w Rydułtowach) pozostałe zostały przyłączone do kop. „Emma” w Radlinie.

Literatura i źródła: A. Adamczyk; Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792 - 1967 – 2011, Warszawa 2011.

Eryk Holona

Kopalnia „Emma” – „Marcel” widok od strony Głożyn

Kopalnia „Emma” – „Marcel”. Tak jak i w innych rejonach pow. rybnickiego w II poł. XIX wieku prowadzono poszukiwania złóż węgla również na terenie Radlina. Zezwolenie na wydobywanie węgla i pozwolenie uruchomienia nowej kopalni pod nazwą „Emma” uzyskał w 1858r. Ferdynand Wodack mistrz wiertniczy, z Rybnika, agronom Aleksander Seifert z Raciborza oraz księgowy Karfunkel z Gliwic. Jej teren graniczył od strony półn. z kopalnią „Mariahilf”, od zachodniej z kopalnią „Reden”. Wiercenia w celu ustalenia grubości, twardości oraz jakości spalania wydobytego węgla prowadzone były na gruntach będących własnością Wawrzyńca i Jerzego Kolorzów z Radlina. Kopalnia była położona w sąsiedztwie Kolonii Romanshof założonej przez Zofię Karolinę Dyhrn w latach 1776 – 1778, właścicielką na Wodzisławiu. Pozytywne efekty wierceń nie przyczyniły się do eksploatacji węgla. Wstępne prace pochłonęły środki finansowe jakimi dysponowali właściciele, którzy byli zmuszeni do sprzedania kopalni Franciszkowi Strahlerowi z Niewiadomia. Tenże 23.03.1866r. złożył wniosek o powiększenie pola górniczego kop. „Emma”. W 1872r. Królewski Wyższy Urząd Górniczy we Wrocławiu podzielił kopalnię na 1000 kuksów (udziałów) pomiędzy członków będących jej właścicielami. Otrzymali je Fryderyk Grundmann 721 kuksów, Otto Friedlander 165, spadkobiercy F. Strahlera 80, J. Manzenhof 32 oraz P. Pisarek 2. Po szeregu inwestycjach w 1883r. miało miejsce całkowite uruchomienie kop. „Emma”. Wydobywanie było prowadzone dwoma szybami „Grundmann” oraz „Mauve”. Były one sukcesywnie pogłębiane. W 1903r. szyb „Grundmann” został wyposażony w pierwsze na Górnym Śląsku żelazne rusztowanie szybowe. W roku uruchomienia kopalni wydobyto 83 t. węgla, jednakże rok później już 19.375 t., a w 1885 – 84,355 ton. Po oddaniu do użytku linii kolejowej do Wodzisławia w 1882r. w sąsiedztwo szybów doprowadzono bocznice kolejową. W 1885r. do kopalni przyłączono pole unieruchomionej kopalni „Mariahilf”. Trzy lata później dla wzbogacania węgla zbudowano sortownię i płuczkę, a w 1892r. zbudowano brykietownię, która produkowała brykiety z miazgi i pyłu węglowego. Był to pierwszy zakład tego typu na Górnym Śląsku. W 1897r. rozpoczęto przy kopalni budowę pierwszych budynków osiedla pracowniczego, a następnie stawiano w latach 1910-1914. W 1899r. kopalnię nabył hurtownik węglowy Fritz von Friedlander - Fuld, który w 1903r. dokupił jeszcze kopalnie: „Anna” w Pszowie oraz „Johann Jacob” (Řömer) w Niedobczycach i te trzy zakłady włączył do powołanej 1.07.1903r. spółki kapitałowej o nazwie „Rybnickie Gwarectwo Węglowe” *Rybniker Steinkohlen Gewerkschaft* z dyrekcją w Biertułtowach. Koncern ten nabył szereg nieczynnych sąsiednich pól, z których część przyłączył do kopalni „Emma”. Między innymi w 1909r. unieruchomiono kopalnię „Reden” której szyb służył następnie do przewietrzania zachodniego rejonu kopalni. W 1908r. została

uruchomiona centrala elektryczna z trzema turbogeneratorami. Do tego czasu kopalnia otrzymywała energię elektryczną z sąsiedniej kopalni „Römer”. Z powodu odkrycia węgla koksującego, w 1910r. podjęta została decyzja zbudowania koksowni z urządzeniem kondensacyjnym do uzyskiwania produktów ubocznych. Działania I wojny światowej nie przeszkodziły w rozwoju kopalni i w 1917r. wydobyte osiągnęło milion ton przy zatrudnieniu ponad 3000 pracowników, lecz od 1919r. wydobyte spadało. Z początkiem lipca 1922r. powiat rybnicki został włączony do Polski. Nie spowodowało to perturbacji w ruchu zakładu. Sytuacja własnościowa pozostała ta sama, tylko spółka otrzymała polską nazwę „Rybnickie Gwarectwo Węglowe”. W 1923r. szyb „Wiktor” (wcześniej „Mauve”) pogłębiono do poziomu 400 m, a w 1926 roku do poziomu 600 m. W Markłowicach w 1932r. zgłębiono szyb wentylacyjny (360 m), a w Jedłowniku w 1938r. wspólny szyb wentylacyjny „Jedłownik” dla kopalń „Ema” i „Anna” (230 m). W tym samym roku w szybie „Antoni” (wcześnie „Grundmann”) do wydobywania zabudowano skip. Po napaści w 1939r. Niemiec hitlerowskich na Polskę, kopalnię podporządkowano koncernowi *Reichswerke A.G. für Berg- und Hüttenbetriebe Hermann Göring*. Przywrócono poprzednie nazwy szybom - „Grundmann” i „Mauve”. Najwyższe wydobyte osiągnięto w 1943r., wyniosło 1.452.476 t przy zatrudnieniu 3468 pracowników w tym około 500 przymusowych. Radlin został zajęty przez wojska sowieckie 26.03 1945r. a kopalnię uruchomiono 1 kwietnia. 2 kwietnia wydobyto pierwsze 115 t. węgla. W 1949r. nazwę kop. „Ema” zmieniono na „Marcel”. W tym samym roku wydobyte wyniosło 1.097.530 t. Obszar górniczy kop. „Marcel” obejmuje powierzchnię 36.775 km². Zasoby przemysłowe do głębokości 1000m szacowane są na około 103 ml. ton nie licząc węgla w filarach. W kop. „Marcel” prowadzone jest wydobywanie węgla w oparciu o szyby o różnym przeznaczeniu:

Szyb Wiktor – nazwa 1936-39, 1939-45, 1945-, uruchomiony w 1883; czynny, zjazdowy.; sięga poziomu 600 m, dawne nazwy: "Mauve", "Fryderyk-Wiktor".

Szyb Antoni – nazwa 1936-39, 1939-45, 1945, uruchomiony w 1883; czynny. zjazdowy; sięga poziomu 800 m; dawne nazwy: "Grundman", "Milly-Antonie".

Szyb III (Julia); głębioy w latach 1950-1970; czynny, wydobywczy.

Szyb IV (Barteczko); czynny, wentylacyjny.

Szyb Powietrzny VI.

Szyb Marklowice I; głębiony od 1925, czynny, zjazdowy.

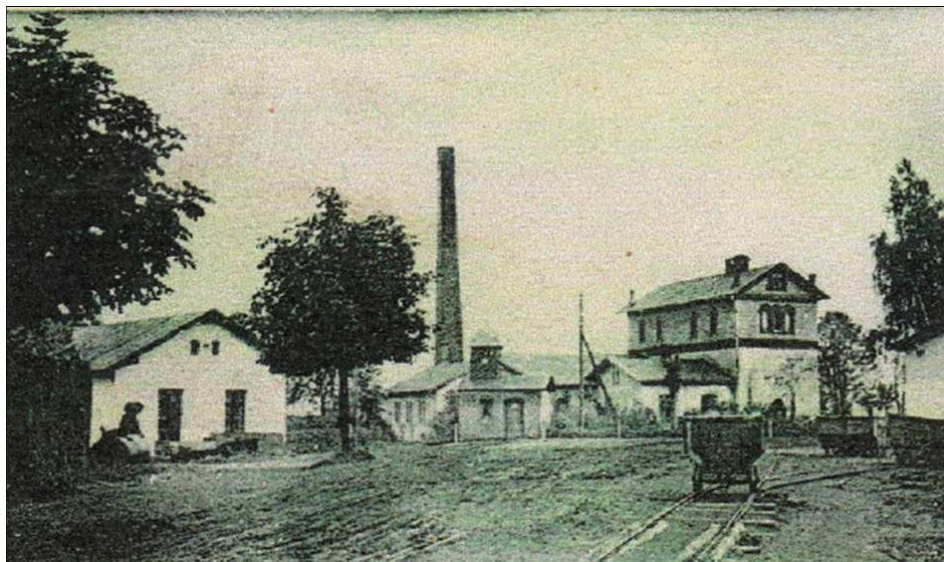
Szyb Marklowice II; czynny, wentylacyjny.

Szyb Podsadzkowy.

26 kwietnia 2016r. zainaugurowała swoją działalność Polaka Grupa Górnicza, w której z dniem 1.07. tego samego roku rozpoczął się proces wdrażania modelu zespolonego kopalń. Obecnie PGG S.A. obejmuje m. in. 6 kopalń zespolonych, w tym oddział KWK „ROW” z połączonych kopalń KWK „Marcel” (Ruch Marcel), KWK Jankowice (Ruch Jankowice), KWK Rydułtowy (Ruch Rydułtowy), KWK Chwałowice (Ruch Chwałowice).

Literatura i źródła: Jaros J., *Słownik Historyczny Kopalń Węgla na Ziemiach Polskich*, Katowice 1984 s. 74. Westphal J., *Jahrbuch für den Oberbergamtsbezirk Breslau*, Kattowitz, Breslau, Berlin 1913 s. 449-451. Voltz H., *Die Bergwerks- und Hüttenverwaltungen des Oberschlesischen Industrie- Bezirks*, Kattowitz 1892 s. 46. *Zeitschrift für das Berg- Hütten- und Salinenwesen in dem Preussischen Staate*, /w:/ Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze, sygn. MGW/H/ 900. *Statystyka Przemysłu Węglowego w Polsce*. Rok 1945, Cz. 1, Katowice. H. Rojek, *120 lat kopalni „Marcel”, 100 lat KSRG*, Radlin 2005. Polska Grupa Górnicza /dostęp 28.01.2022/.

Andrzej Adamczyk, Eryk Holona

Kopalnia „Hoym - Ignacy”

Kopalnia „Hoym - Ignacy”. Kopalnię jako doświadczalną *Versuch Kohlengrube* założył w 1792r. w Biertułtowach Królewski Urząd Hutniczy w Rybniku *Königliche Hüttenamt zu Rybnik* podległy Śląskiej Kamerze Wojenno-Dominialnej w Wrocławiu *Die schlesische Kriegs - und Domainen - Kammer zu Breslau*. Pierwsze szyby o głębokości 20 - 26 m znajdowały się na północno-zachodnim stoku biertułtowskiego wzgórza, na którym obecnie znajduje się cementarz. Wodę odprowadzano sztolnią do pobliskiego potoku. Wydobyte roczne w tym czasie kształtowało się pomiędzy 150 a 220 t. Około 1797r. kopalnia otrzymała nazwę „Hoym” na cześć ministra prowincji śląskiej Karola von Hoym. By zejść z eksploatacją poniżej poziomu sztolni, w 1806 roku kopalnię wyposażono w parową maszynę odwadniającą, którą umieszczono na 47 metrowym szybie „Maszynowym” *Machinen Schacht*. W 1832r. kopalnia uzyskała oficjalne nadanie, gdyż poprzednio jako państwowa (królewska) takiego nadania nie potrzebowała. Powodem tej operacji było przeznaczenie kopalni do sprzedaży. Nastąpiła ona w 1834r., kiedy to kopalnię nabyli prywatni udziałowcy stała się ona gwarectwem, do którego w tym samym roku przystąpili właściciele sąsiedniej kopalni „Sylwester”. Nowi właściciele, by założyć nową maszynę odwadniającą, wstrzymali odwadnianie pola „Hoym”, a całe wydobyte zlokalizowali w polu „Sylwester” odwadnianym sztolnią. Nową maszynę ustawiono na 49 metrowym szybie „Thürnagel” (Zygmunt) i uruchomiono w 1840r. Budynek tego szybu przetrwał do obecnych czasów i nazywany jest „Maszyniokym”. W 1841r. przyłączono do kopalni pole górnicze „Birtultau” leżące w centrum Biertułtów. Pokład miał nachylenie północne i celem otwarcia nowego poziomu eksploatacyjnego, w 1858r. w północnej części kopalni, przy samej granicy z Niewiadem, oddano do ruchu szyb „Graf Reden” (Sobieski) z parową maszyną odwadniającą i wyciągową. (Budynek tego szybu również przetrwał do obecnych czasów). Jeszcze jedno wydarzenie wywarło znaczący wpływ na rozwój kopalni. Otóż w 1856r. oddano do ruchu linię kolejową, przebiegającą przez sąsiedni Niewiadom. W 1858r. kopalnia uzyskała w Niewiadomiu bocznice z rampą załadowniczą, do której od szybu „Graf Reden” prowadziła kolejka konna *Rossbahn* i pochylnia transportowa z linociągami *Brensberg*. Przyczyniło się to do rozwoju kopalni, która w 1859r. przy zatrudnieniu 236 pracowników wydobyła 23.058 t. W 1868r. wydzierżawiono, leżącą przy wschodniej granicy kopalni, nieczynną kopalnię „Carolus”. W 1871r. przyłączono do kopalni leżące w Niewiadomiu pole górnicze „Laura”. Pole to uzyskało nadanie górnicze w 1844r. i nie było eksploatowane. Połączone zakłady nazwano „Skonsolidowana Kopalnia Hoym-Laura” *Consolidirte Hoym-Laura Grube*. W polu „Laura” w 1879r. uruchomiono szyb wydobywczy - odwadniający „Grundmann” (Kościuszko). Otrzymał on również

połączenie z pochylnią transportową do bocznic kolejowej. W 1890r. „Skonsolidowaną Kopalnię Hoym-Laura” i „Carolus” nabył książę Hugo Hohenlohe Oehringen na Ujeździe. Odtąd kopalnia należała do książęcego dominium przemysłowego o nazwie „Montanwerke des Fürsten Hugo zu Hohenlohe, Herzogs von Ujest” z siedzibą w Sławięcicach. Po śmierci księcia Hugona w 1897r., cały majątek przeszedł na własność jego syna księcia Christiana Hohenlohe Oehringen na Ujeździe. Przedsiębiorstwo odtąd nosiło nazwę „Montanwerke des Fürsten Christian Kraft zu Hohenlohe-Oehringen, Herzogs von Ujest”. Obok szybu „Grundmann” założono nowy szyb wydobywczy nazwany „Oppurg” („Głowacki”), który otrzymał połączenie z bocznicą kolejową parowym linociągiem i od 1902r. przejął całe wydobycie kopalni. W tym okresie wydobycie wynosiło od 74.662 t w 1890 roku do 169.191 t w 1912r., a zatrudnienie 351 - 517 osób. Kolejna zmiana własności nastąpiła w 1913r. Kopalnię przejęła wtedy spółka akcyjna o nazwie „Czernickie Górnictwo Węgla Kamiennego, Spółka Akcyjna” *Czernitzer Steinkohlen Bergbau Aktien Gesellschaft*. Większość udziałów tej spółki należała do księcia Hohenlohe Oehringen. Wybuch I wojny światowej nie miał wpływu na prowadzenie prac modernizacyjnych w kopalni, a wydobycie węgla jako surowca strategicznego stało się priorytetem. Z początkiem lipca 1922r. powiat rybnicki został włączony do Polski. Nie spowodowało to zakłóceń w ruchu zakładu. Sytuacja własnościowa pozostała ta sama, tylko spółka otrzymała polską nazwę „Czernickie Towarzystwo Węglowe, Spółka Akcyjna”. Zmianie uległa także nazwa kopalni z „Consolidirte Hoym–Laura Grube” na „Kopalnia Hoym”. W 1936r. zmieniono nazwę kopalni z „Hoym” na „Ignacy”, na cześć prezydenta Ignacego Mościckiego. Równocześnie zmieniono nazwy szybów „Oppurg” na „Głowacki” a „Grundmann” na „Kościszko”. W okresie międzywojennym największe wydobycie osiągnięto w roku 1929, wyniosło ono 617.324 t. przy zatrudnieniu 1830 osób. Po napaści w 1939r. Niemiec hitlerowskich na Polskę, kopalnię przejął koncern *Reichswerke A.G. für Berg- und Hüttenbetriebe Hermann Göring* i przywrócono starą nazwę kopalni i szybów. W 1945r. w nowej Polsce kopalnię upaństwowiono i podporządkowano Rybnickiemu Zjednoczeniu Przemysłu Węglowego. Przywrócono polskie nazwy zakładu i szybów. Kopalnię jednak uznano jako nierozwojową i nie przewidywano większych inwestycji, zamierzając zakończyć eksploatację na poziomie 400 m gdyż do tej głębokości sięgały dwa szyby: „Kościszko” - wydobywczy i „Głowacki” - materiałowy i zjazdowy. Pozostałe szyby już w latach wcześniejszych zostały zlikwidowane. W 1966r. wydobycie wyniosło 966.400 t. przy zatrudnieniu 2795 osób. Było to najwyższe roczne wydobycie w historii kopalni. Zasoby w polu górnictwem kopalni były na wyczerpaniu. By przedłużyć jej żywotność, w 1958r.

przyłączono do niej pole dawnej kopalni „Szczęście Beaty” *Beatensglück* unieruchomionej w 1919r.. Leżało ono po stronie północnej i należało dotychczas do kopalni „Rymer”. W 1962r. dołączono z rezerwy RZPW leżące jeszcze dalej na północ pole „Jejkowice”. W latach 1960 - 63 na poziomie 400 m drążono w tym kierunku dwa równoległe przekopy. Jednak po dotarciu do uskoku piecowskiego roboty stanęły, gdyż jego przebicie okazało się niemożliwe. W 1964r. rozpoczęto w Jejkowicach głębianie szybu peryferyjnego systemem mroźniowym. Po osiągnięciu w 1966r. docelowej głębokości 252 m, przystąpiono do wystrzeliwania komory podszybia. Podwójne wdarcie wody, która wypełniła prawie cały szyb, zniweczyło te prace. Dalszy los kopalni stanął pod znakiem zapytania. Jedynym ratunkiem było przyłączenie jej do sąsiedniej kopalni „Rydułtowy”, co nastąpiło 1 stycznia 1968r.. Od tego czasu funkcjonowała jako „Ruch II” kopalni „Rydułtowy. Z ważniejszych wydarzeń należy wymienić połączenie podziemne z kopalnią „Rydułtowy” przekopem pochyłym z poziomu 400 m na poziom 600 m w 1970r.; zgłębianie w 1977r. szybu „Głowacki do 600 m; zgłębianie szybu „Kościeszko” do 600 m i uruchomienie wydobycia w 1988 roku. Dnia 11.08.1995r. wyciągnięto ostatni wózek węgla szybem „Kościeszko” i zlikwidowano odrębny ruch na kopalni „Ignacy”. Tak zakończyła byt najstarsza kopalnia w regionie. Jej dalsze losy związane są z dziejami kopalni „Rydułtowy”.

Literatura i źródła: Adamczyk A., Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792 - 1967 – 2011, Warszawa 2011.

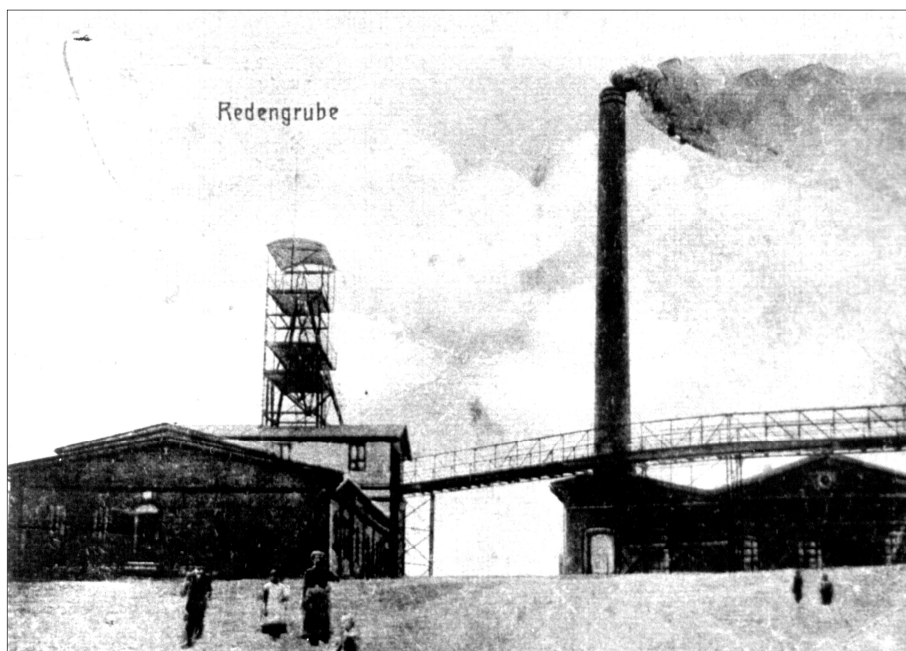
Andrzej Adamczyk

Kopalnia „Mariahilf” została założona w 1858r. przez Loebela Freunda, właściciela ziemskiego z Rybnika. Jej obszar zajmował wschodnią część gminy Biertułtowy. Roboty zaczęto od zgłębiania szybu nazwanego „Dorel”, w którym zainstalowano parową maszynę odwadniającą. W 1860r. rozpoczęto wydobycie. Wyrobiska były przewietrzane przez odwiert wentylacyjny. W 1863r. rozpoczęto głębianie nowego szybu wentylacyjnego nazwanego „Rölle”. Miał on później zostać także wydobywczym. Obydwa szyby znajdowały się na terenie obecnych ogródków działkowych przy ulicy Mariackiej. W 1864r. nastąpiła zmiana właścicieli. Kopalnię nabyło gwarectwo, do którego należeli bracia: Moritz, Luis i Simon Adlerowie, fabrykanci i kupcy z Żor oraz hrabia Fryderyk Węgierski (*graf Fridrich von Wengersky*), właściciel dóbr rycerskich w Pszowie. W celu zwiększenia wydobycia węgla przygotowano nowe pole eksploatacyjne. Zostało ono udostępnione po zgłębianiu kolejnego szybu w latach 1870-1873, któremu nadano nazwę „Graf Johannes”.

Znajdował się on w miejscu obecnego Miejskiego Ośrodka Kultury przy ulicy Mariackiej. Szyb wyposażono w parowe maszyny: odwadniającą i wyciągową. Od 1874r. był głównym szybem wydobywczym i odwadniającym kopalni. Z końcem lat 70. zasoby udostępnione szybem „Graf Johannes” były na wyczerpaniu. Spadało wydobyć i zatrudnienie. Eksploatację prowadzono jeszcze do stycznia 1884r., w którym zaprzestano wydobywania. Właściciele zdecydowali się na oddanie kopalni „Mariahilf” w dzierżawę nowej i prężnej kopalni „Emma”. Nastąpiło to na zebraniu gwarków obydwu kopalń odbytym w Rybniku 18.05.1885r.. Umowę dzierżawną podpisali: Gerhard Mauve ze strony kopalni „Emma” oraz Fryderyk Węgierski i Simon Adler ze strony kopalni „Mariahilf”.

Literatura i źródła: Adamczyk A., Reden Mariahilf Biertułtowskie Kopalnie, Rybnik 2005 wydanie elektroniczne na stronie www.sbc.org.pl/dlibra

Andrzej Adamczyk

Kopalnia „Reden” została założona w 1841r. przez mistrza murarskiego Józefa Heintze z Dębu (obecnej części Katowic). Znajdowała się w południowo zachodniej części gminy Biertułtowy, po południowej stronie kopalni „Hoym”. Eksploatację rozpoczęto w 1842r. przy pomocy szybów: „Fund” przy obecnej ulicy Matejki i „Versuch” (szyb badawczy) przy ulicy Hallera. Następnie wydobywanie przeniesiono na

północ, gdzie założono kolejne szyby. Wybierano pokład pozostawiony przez kopalnię „Hoym”. W 1844r. eksploatację przeniesiono na zachód. Dla zabezpieczenia wydobycia wyrobiska kopalni „Reden” połączono je upadową odwadniającą z najbliższym wyrobiskiem kopalni „Hoym”. Jednocześnie pomiędzy kopalniami zawarto umowę wspólnego odwadniania. Koszty utrzymania maszyny odwadniającej zainstalowanej w kopalni „Hoym” dzielono proporcjonalnie w stosunku do węgla sprzedanego przez obydwie kopalnie. Także według tej samej proporcji wyliczano ilość drobnego węgla, który kopalnia „Reden” dostarczała do opalania kotłowni kop. Hoym. Od 1848r. kopalnia stała się własnością kupca Jakuba Dresdnera z Bytomia. Eksploatacja trwała w niej do 1851r. W 1857r. nieczynną kopalnię kupił Loebel Freund, właściciel ziemski z Rybnika. Ten sam, który założył kopalnię „Mariahilf”. W tym samym roku kopalnię ponownie uruchomiono. Wydobycie było jednak znikome i w 1858r. je przerwano. Nieczynną kopalnię w 1859r. nabyli: Albert Ehrmann z Cieszyna i kupiec Dawid Berger z Lipska. ponownie prowadzona była w niej eksploatacja węgla, która trwała do połowy 1863r. i od tego czasu kopalnia znów była nieczynna. Kolejnym nabywcą kopalni został Polomsky z Raciborza, który kupił ją w 1867r. i w tym samym roku uruchomił. Prace trwały 8 miesięcy i w 1868r. kopalnia kolejny już raz została unieruchomiona. W 1869r. przeszła na własność Józefa Pschikall’a z Hitzing obok Wiednia. Eksploatację rozpoczęto w 1870r. od pogłębienia szybu „Versuch” i wyposażenia go w maszyny odwadniającą, wyciągową i kotłownię. Umieszczono je w murowanym budynku nadszybia, który znajdował się w miejscu obecnej stacji paliwowej k/ Biedronki przy ulicy Hallera. Do tego czasu kopalnia nie posiadała urządzeń mechanicznych. Urobek wyciągano ręcznymi kołowrotami, a woda spływała do kopalni „Hoym”. Od 1871r. ruszyło wydobycie. Warunki pracy w cienkich i słabo przewietrzonych pokładach były bardzo uciążliwe, dlatego szyb „Versuch” nazwany został przez górników „Tropiciel” (od śląskiego słowa „tropić się” - męczyć się) Do czasów współczesnych potoczna nazwa szybu funkcjonuje wśród starszych mieszkańców Biertułów. Eksploatację w kopalni zakończono w 1874r. i kolejny już raz zakład został unieruchomiony. Urządzenia szybowe zdemontowano i rozebrano komin kotłowni. Sam budynek przetrwał wiele lat. Ostatecznie został rozebrany w maju 2004 roku. Kolejna zmiana właścicieli nastąpiła w 1887r.. Wtedy to wdowa po Józefie Pschikall, ponownie zamężna, Marietta Bachmayer z Wiednia, sprzedała kopalnię dwom gwarkom: dyrektorowi górniczemu Gerardowi Mauve z Rybnika i powiatowemu inspektorowi budowlanemu Moebiusowi z Gross Strehlitz (Strzelce Opolskie). Nowi właściciele przystąpili do budowy nowoczesnego zakładu górniczego. Rozpoczęto od głębinienia dwóch szybów, usytuowanych przy północnej granicy nadania, blisko drogi z Biertułów do Rydułów (obecnej ulicy

Rydułtowskiej). Były to nowoczesne szyby z obudową murową. Nosiły nazwy „Reden” i „Szyb II”. Przy szybach powstały obiekty potrzebne do funkcjonowania kopalni, takie jak nadszybia, budynki maszyn wyciągowych, kotłownia, warsztat mechaniczny i inne. W Niewiadomiu założono bocznice kolejową, przy której zbudowano rampę załadowniczą. Prowadziła do niej napowietrzna kolejka linowa, o długości 1700 m. Wydobyte ruszyło w 1892r. Pokłady kopalni pocięte były licznymi uskokami co komplikowało eksploatację albo wręcz ją uniemożliwiało. Wydobyte i zatrudnienie mało. Kopalnia wymagała dalszych nakładów, których nie byli w stanie ponieść obecni gwarkowie. W związku z tym w 1897r. część kuksów, prawdopodobnie ponad połowę, nabył hrabia Hugo Lazy Arthur Henkel von Donnersmarck. Od tego roku kopalnia przeszła pod zarząd jego przedsiębiorstwa o nazwie *„Bergwerks und Hütten-Industrie der Grafen Hugo, Lazy, Arthur Henckel von Donnersmarck-Beuthen”* z siedzibą w Carlshof (obecnie Karłuszowiec w Tarnowskich Górach). W 1898r. kopalnia przeszła całkowicie na własność hrabiego Donnersmarck’a. Największe wydobyte osiągnięto w niej w 1902r.. W kolejnych latach wydobyte znowu mało, gdyż do eksploatacji nadawał się jedynie pokład „Reden” o miąższości 1,3 m, a próby podjęcia eksploatacji w innych pokładach kończyły się niepowodzeniem. Z końcem marca 1905r. kopalnia wstrzymała wydobyte. Było to kolejne i definitywne zakończenie ruchu kopalni „Reden”. Do 1908 roku trwały jeszcze prace likwidacyjne na terenie zakładu. Nieczynną kopalnię w 1909r. nabyło Rybnickie Gwarectwo Węglowe *Rybniker Steinkohlen-Gewerkschaft* i przyłączyło do sąsiedniej kopalni „Emma” (Marcel). Przekopem połączono kopalnię „Reden” z wyrobiskami eksploatacyjnymi kopalni „Emma”. Szyb kopalni „Reden” został szybem wentylacyjnym zachodniego rejonu kopalni „Emma”. W tym charakterze przetrwał do początków lat 30. zeszłego wieku. Następnie urządzenia mechaniczne zostały zdemontowane, ale budynki i stalowa wieża szybowa pozostały. Zrąb szybu został przykryty stalową klapą. Pod sam koniec II wojny światowej nieczynny już szyb okrył się ponurą sławą. Stał się miejscem kaźni mieszkańców Radlina i okolicznych miejscowości. W pierwszej połowie lat 60 szyb został zasypany. Następnie przystąpiono do likwidacji budynków kopalnianych, przy czym komin kotłowni wysadzono. Z obiektów kopalni pozostał jedynie budynek przy ulicy rydułtowskiej, który do dnia dzisiejszego jest zamieszkały.

Literatura i źródła: Adamczyk A., Reden Mariahilf Biertułowskie Kopalnie, Rybnik 2005 wydanie elektroniczne na stronie www.sbc.org.pl/dlibra

Andrzej Adamczyk

Kopalnia „Sylwester” regularne wydobywanie podjęto w niej po uzyskaniu nadania górniczego z dnia 28.09.1830r. przez radcę ekonomicznego Karola Fryderyka Guno z Raciborza. Zostało potwierdzone przez naczelne władze górnicze w Berlinie 10.11.1830r. Kopalnia otrzymała nazwę „Sylwester”. Natomiast pomiar pola górniczego i osadzenia kamienia granicznego miały miejsce 22.04.1831r. Jej właścicielem był wówczas powiatowy urzędnik skarbowy dr Antoni Kremser oraz naczelnik tegoż urzędu Daniel Hoffmann, obydwoj z Rybnika. Kopalnie „Hoym” i „Sylwester” w 1834r. połączono w jeden zakład o nazwie

„Skonsolidowana Kopalnia Hoym w Biertułtowach” *Consolidirte Hoym-Grube bei Birtultau*. W 1832r. gwarkowie kopalni „Sylwester” złożyli wniosek o nadanie nowego pola górniczego o nazwie „Francisca”. Otrzymał je nadanie 4.11.1834 r przez Królewsko Pruski Wyższy Urząd Górniczy w Brzegu i zgodnie z umową powiększyło ono obszar skonsolidowanej kopalni. Kamień graniczny tego nadania znajduje się w Izbie Regionalnej miasta Radlin. Skonsolidowana kopalnia leżała na terenie gmin Biertułtowy i Niedobczyce. Prace wydobywcze na polach górniczych kopalni „Sylwester” prowadzone były szymbami kołowrotowymi o głębokości od 17 do 40 metrów o nazwach, m. in.: „Gustaw”, „Oscar”, „Helena”, „Sylwester”, „Oswald”, „Hoffmann”, „Kremser itd.” Dalsza eksploatacja była prowadzona w ramach skonsolidowanej kopalni Hoym w Biertułtowach”

Literatura i źródła: Adamczyk A., Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792 - 1967 - 2011, Warszawa 2011, s. 22 - 24

Eryk Holona

Kopalnia „Carolus”. Kopalnia została założona w 1838r., leżała na terenie Niedobczyc i Biertułtów i eksploatowana była w latach 1838-1841. Węgiel wydobywano szymbami „Fund” oraz „Strachwitz” we wschodniej części obecnej ulicy Górnośląskiej (część niedobecka). Kopalnia nie posiadała urządzeń mechanicznych. Urobek wyciągano na powierzchnię za pomocą ręcznych kołowrotów. Od 1842r. kopalnia była nieczynna. Jej ponowne uruchomienie miało miejsce w 1855r. po nabyciu ponad połowy koksów (65) przez prof. dr Karola Kuha z Wojnowic.

Wydobycie prowadzono pogłębionym szybem na wschodnim zboczu Babiej Góry (część biertułowska), który otrzymał nazwę „Carolus”. Jednak ze względu na złą jakość węgla pod koniec 1859r. wstrzymano roboty i kopalnię unieruchomiono. Nieczynną kopalnię wydzierżawiła kopalnia „Hoym” na podstawie umowy z dnia 10.10.1868r. Mogła ona prowadzić wydobycie w obszarze kopalni „Carolus” uiszczając czynsz dzierżawny od wydobytego węgla. Od 1868r. wyłącznym właścicielem kopalni „Carolus” był radca handlowy Fryderyk Grudmann, a następnie jego spadkobiercy. Jej dalsze losy odnoszą się do dziejów skonsolidowanej kopalni „Hoym” + „Carolus”.

Literatura i źródła: Adamczyk A., Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792 - 1967 – 2011, Warszawa 2011, s. 34 – 36

Eryk Holona

Kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Radlinie - Biertułowach, parafialny zlokalizowany przy obecnej ul. Korfantego. Miał być wybudowany na kolejno nabywanych przez zarząd rydułtowskiej gminy kościelnej działkach: Józefa i Katarzyny Smółka oraz Marii i Franciszki Nawrath o powierzchni 2701m² w sąsiedztwie nowo wybudowanej katolickiej szkoły w centrum wsi Biertułowy. Następnie na zakupionych 10 morgach pola w 1915r. od kupca Alberta Reitera położonych po stronie pld. obecnej ul. Hallera za tzw. „Słaninowcem” z przeznaczeniem na budowę tymczasowego kościoła. Dnia 13.11.1913r. zawiązał się Katolicki Związek Budowy Kościoła

w Biertułowach w składzie:

Johan Mielimonka – przewodniczący,

August Weiss – z-ca przewodniczącego,

Ignac Knoblauch – sekretarz,

Johan Mainka – skarbnik,

Członkowie: Emanuel Tudzisch, Johan Brachman, Johan Brachmański.

I wojna św. oraz postępowanie proceduralne mające na celu uzyskanie zgody kurii we Wrocławiu uniemożliwiły budowę kościoła. Na sfinalizowanie idei budowy kościoła miały wpływ: utworzenie samodzielnej gminy administracyjnej po zakończeniu I wojny św. po włączeniu ziemi rybnicko - wodzisławskiej do Polski, ukonstytuowanie się nowego składu osobowego zarządu Związku Budowy Kościoła, spełnienie jego prośby skierowanej do ks. bp. Augusta Hlonda o ustanowienie własnego pasterza, ustanowienie lokali 03.09.1924r., a następnie erygowanie parafii dekretem z dnia 20.07.1925r. (1 nr 2971/25) ks. bp. Augusta Hlonda Administratora Apostolskiego w Katowicach. Związek - komitet budowy dokonał ponownego wyboru miejsca lokalizacji kościoła. Uwzględnił sugestie lokalisty ks. Franciszka Palarczyka, iż powinien być położony przy obecnej ul. Korfantego w miejscu odgałęzienia drogi do Radlina - Głóżyn. Właściciele parceli, Anna Brachmańska oraz Wilhelm Odrozek, w drodze zamiany otrzymali odpowiednie połacie pola na zakupionych wcześniej gruntach od Alberta Reitera. Sami przekazali na cele kościelne 10 410 m² (1 ha35 ar, 60m²). 26.02.1926r. zarząd komitetu zlecił przygotowanie projektu technicznego biertułtowskiego kościoła przedsiębiorcy budowlanemu Johanowi Affie z Raciborza. Do czasu wybudowania kościoła nabożeństwa Mszy św. odbywały się w cechowni kop. „Emma”, kop. „Hoym” oraz w Kaplicy na cmentarzu. Prace przy fundamentach rozpoczęto 04.05.1926r. po uzyskaniu stosownych zezwoleń władz administracyjno - politycznych (13.04.1926) oraz przełożonego okręgu policyjnego Radoszowy (16.04.1926). 15.08.1926 w dzień patronki parafii został poświęcony kamień węgielny wykonany przez mistrza kamieniarskiego Batora z Katowic oraz złożono dokument erekcyjny. Bryła kościoła jest usytuowana na osi płn. – pld. posiada dwie bliźniacze wieże zegarowe o przekroju kwadratowym, przykryte hełmami barokowymi. Flankują one część środkową zwieńczoną trójkątnym tympanonem. Jest budowlą pięcionawową. Najbardziej okazała jest nawa główna z uwagi na swoje rozmiary, wysokość i szerokość. Po obu jej stronach znajdują się nawy boczne tej samej wysokości i nieco węższe. Dwie pozostałe, nawy zewnętrzne, mają tą samą wysokość co wymienione, przy czym są one krótsze. Wnętrze kościoła jest dzielone 16 filarami o przekroju kwadratowym, które podpierają nieco spłaszczone beczkowe sklepienie. W rzucie poziomym bryła kościoła ma kształt krzyża łacińskiego. Jego dłuższe ramię , nawy główna i przylegające do niej boczne, leżą na osi płn. - pld., natomiast krótsze czyli transept, na osi wschód – zachód. Ks. Jan Skrzypczyk poświęcił nowo zbudowany kościół 07.10.1928r. W roku następnym został wykonany ołtarz główny przez rzeźbiarza Franciszka Tolka z Pawłowic. Wstawiono również witraże wykonane przez firmę Kusiak - Zajkowski z Krakowa. 15.08.1929r. w dzień WNMP,

odpustu w biertułtowskim kościele, po raz pierwszy, rozległ się głos dzwonów dostarczonych przez firmę Karola Schwalbego z Białej Krakowskiej. Zostały poświęcone 29.07.1929r. przez ks. Franciszka Palarczyka, który nadał im imiona „Maria Teresa” (1900 kg), „Barbara” (1000 kg) i „Franciszek” (500 kg). Pierwsze dwa zostały zarekwirowane przez Niemców podczas II wojny św. w ramach akcji „Metalabgabe” w 1942r. W nawach bocznych i zewnętrznych kościoła wzbogacał się o kolejne ołtarze. W 1931r., Najświętszego Serca Pana Jezusa po stronie Ewangelii i św. Teresy od Dzieciątka Jezus po stronie Epistoły, w firmie P. Biernacki z Włocławka zamówiono organy. Odebrał je ks. Franciszek Palarczyk 01.10.1934r. Ołtarz św. Barbary, który był fundacją górników i pracowników dozoru kop. „Emma” i „Hoym”, został ustawiony w 1936r. Ołtarz, św. Franciszka znalazł swoje miejsce w kościele w 1940r., a ostatni, szósty, św. Józefa w 1949r. Sklepienia w prezbiterium, w nawach oraz transepcie są pokryte 22 polichromiami , które przedstawiają tematy z życia Matki Boskiej. Na ścianach naw bocznych długich i krótkich rzeźbiarsko ukształtowane są stacje drogi krzyżowej będące odwzorowaniem monachijskiej drogi krzyżowej. 03.09.1971r. ks. bp ordynariusz Herbert Bednorz konsekrował kościół. Jedną z niewyjaśnionych tajemnic kościoła była tragedia jaka miała miejsce 01.12.1983r.,kiedy to wybuchł w nim pożar. Całkowitemu zniszczeniu uległ wtedy ołtarz główny wraz z tabernakulum i mensą. W poważnym stopniu ucierpiały organy, polichromie na sklepieniu, posadzka oraz szereg innych elementów wyposażenia. 19.04.1984r. konsekrowano nowe tabernakulum wg projektu artysty rzeźbiarza pochodzącego z Radlina, Zygmunta Brachmańskiego. Do 1988r. zostały odrestaurowane organy, położona posadzka w prezbiterium przez firmę Trykowski z Katowic. Dnia 09.10.1988r. – w 60 rocznicę poświęcenia kościoła ks. bp. Herbert Bednorz dokonał poświęcenia prezbiterium, które, tak jak poprzednie, nawiązuje do wezwania patronalnego kościoła. W jego centrum znajduje się alegoryczna figura WNMP ze sceną z apostołami. Cały ołtarz został wykonany, tak jak i prezbiterium, przez Zygmunta Brachmańskiego.

Literatura i źródło: E. Holona; Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Biertułtowy 2000. Tenże, Kalendarium Parafii WNMP w Biertułtowach, CD, w: Izba Regionalna Miasta Radlina

Eryk Holona

Kościół p.w. Niepokalanego Serca Maryi w Radlinie – Głożynach - wierni z terenu Głożyn – części Radlina Górnego, a od 1.01.1869r. wsi Radlin uczęszczali na nabożeństwa do Kościoła p.w. Marii Magdaleny. O istnieniu kościoła w Radlinie zamieszcza informację B. Panzram w opracowaniu „Liste der

Kirche des Bistums Breslau bis zu ende des 15 Jahrhunderts”, Wrocław 1942r. (jego dzieje opisane są w haśle „Kościół p.w. Marii Magdaleny w Radlinie II (przyp. aut). Po wybudowaniu szkoły powszechnej w Głożynach (1927) odprawiane były w niej Msze św. oraz nabożeństwa, natomiast w czasie okupacji w pobliskiej sali Jana Sachsy. Możliwość uczestniczenia w liturgii Mszy św. oraz w nabożeństwach w obiektach zlokalizowanych blisko w Głożynach miała wpływ na powstanie Komitetu Budowy Kościoła filialnego w Głożynach przy parafii p.w. Marii Magdaleny w Radlinie. W składzie komitetu byli m. in. Jan Radecki, Jan Orszulik, Jan Francuz, Walenty Warzecha, Jan Mężyk. W II połowie lat czterdziestych, 22.08.1947r., komitet zwrócił się z prośbą do Urzędu Gminy w Radlinie o odstąpienie działki nr 926/270 w Głożynach pod budowę kościoła. Za odstąpiony grunt gminny w stosunku 1 morgi za 2,5 morgi gruntu parafialnego przy Urzędzie Gminy. Transakcję sfinalizowano na podstawie uchwały Prezydium GRN z dnia 16.04.1948r. o zamianie gruntu w oparciu o umowę Urzędu Gminy i Parafii p.w. Marii Magdaleny z dnia 30.03.1939r. oraz o akt notarialny 381/39. Działkę pod kościół ofiarowali również Łucja i Franciszek Mężyk z Katowic - Brynowa pochodzący z Głożyn, na której zostało wybudowane probostwo. Komitet budowy przystąpił do realizacji pomysłu wybudowania w Głożynach skromnego kościoła w 1949r. Początkowo miał to być barak wielofunkcyjny, zakupiony w Jejkowicach, który zamierzano odpowiednio zaadaptować i dostosować do wymagań celebrowania liturgii i odprawiania nabożeństw. Na etapie realizacji zamierzeń uległy one zmianie. Postanowiono wybudować kościół murowany, a nabyte elementy baraku zagospodarować w trakcie budowy. Miał to być kościół filialny kościoła p.w. Marii Magdaleny w Radlinie II. Proboszcz parafii Marii Magdaleny, ks. Jan Jarząbek, kierował budową nowego kościoła. Prace przy budowie rozpoczęto w maju 1950r., a 15.10. tego samego roku obiekt w stanie surowym został poświęcony przez

bpa Stanisława Adamskiego. Tworzyły go tylko nawa środkowa o długości 20mb i szerokości 8mb. Budynek kościoła usytuowany jest na osi płn. - pld. 24.11.1957r. Zatwierdzony został teren, na którym ostatecznie miała zostać sfinalizowana budowa kościoła. Dalsze jej fazy, to pierwsza w 1966r., podczas której została wybudowana część frontalna, a druga w 1983r., kiedy to poszerzono kościół poprzez dobudowanie nowej bocznej (prawej) nawy oraz wydłużono prezbiterium. Pierwsze Misje św. w 1986r. upamiętnia Krzyż Misyjny usytuowany na placu kościelnym po stronie zach. W Roku Milenijnym 2000 kościół wzbogacił się o wolnostojącą dzwonnice umiejscowioną również na placu kościelnym. Poświęcił ją abp Damian Zimoń. Zmienił się nie tylko wygląd kościoła i jego otoczenie, ale również jego wnętrze i wyposażenie. I tak w 2013r. staraniem ks. proboszcza Piotra Brachmańskiego w prezbiterium został umieszczony nowy okazały ołtarz. Wykonano go w pracowni stolarskiej o. Salezjanów w Oświęcimiu z drewna dębowego bogato zdobionego złoceniami. Część centralną ołtarza stanowi od tej pory nowa, rzeźbiarsko wyobrażona figura patronki kościoła, która została sprowadzona z Fatimy z Portugalii. Jej poświęcenia i ukoronowania dokonał ks. abp Wiktor Skworc. Cztery lata później, w 2017r. w kościele przeprowadzono szereg prac zmieniających jego wygląd i wyposażenie. Sprowadzono z Fatimy relikwie kanonizowanych dzieci fatimskich, Franciszka i Hiacynty oraz ich figuralne wyobrażenia. Centralnie w mensie usytuowano nowe srebrne pozłacane tabernakulum wykonane przez specjalistyczną firmę w Madrycie. Poddano renowacji organy. W okresie swojego istnienia kościół w Głożynach w wyniku intensywnej eksploatacji węgla w kop. „Marcel” wymagał wielokrotnych napraw mających na celu zachowanie jego funkcji, a przede wszystkim ochrony jego konstrukcji. Stąd też rozważana jest kwestia budowy nowego kościoła. Wyrazem pozytywnego ustosunkowania się do pomysłu zbudowania nowego kościoła może być pismo abpa Wiktora Skorca z dnia 1.06.2016, w którym poleca podjęcie inicjatywy jego budowy.

Literatura i źródła: AP w K, OwR, Acta Prezydium Rady Powiatowej w Rybniku 1945 – 1950, zespół 18/154, sygn. 583. Zeszyty inwentarzowe parafii NSM w Radlinie - Głożynach. Wywiad z Ignacem. Magiera i Antonim Francuzem.

Eryk Holona, Kazimierz Cichy

Kozielski Franciszek ur. 13.09 1875r. w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Franciszka i Franciszki z d. Tomiczek. Tak jak wielu młodych Ślązaków wyjechał do Nadrenii Westfalii. Brał udział w różnorodnych formach życia narodowego Polonii

westfalskiej. Po powrocie na Górną Śląsk był jednym z głównych działaczy propolskich w Radlinie. W lipcu 1917r. za działalność propolską został oskarżony przez Niemców o zdradę stanu. Aresztowany przez niemiecką policję z Radlina. Został skazany przez sąd wojenny w Raciborzu i osadzony w więzieniach w Wodzisławiu, Raciborzu i Krawarzu Polskim (Krowiarki). Był członkiem POW. W czasach powstań śląskich i plebiscytu działał m.in. w Polskiej Organizacji Wojskowej, W 1920r. był ławnikiem w radzie gminy, a od grudnia 1920r. objął urząd naczelnika w Radlinie, który piastował do 14.06.1926r. Ponownie został wybrany na urząd naczelnika 30.07.1927r. W wyniku konfliktu z miejscowymi działaczami Polskiego Zjednoczenia Stronnictwa Chrześcijańskiego i pomówienia go o sprzyjanie Niemcom (w 1917r.) 20.07.1928r. został odwołany. Brał udział w powstaniach śląskich. W III powstaniu uczestniczył w walkach kompanii sztabowej z Obszar i kop. „Emma”. W latach międzywojennych był członkiem Narodowego Stronnictwa Robotników (Narodowa Partia Robotników). Związku Obrony Kresów Zachodnich. W latach 20. XX wieku pełnił funkcję prezesa Związku Górników filii górniczej w Radlinie. Od 1936r. należał do Związku Byłych Więźniów Niepodległościowych. W czasie II wojny światowej został oskarżony przez Niemców o publiczne posługiwanie się językiem polskim i skazany na grzywnę w wysokości 30 marek. Zmarł 25.09.1951r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym kościoła p.w. MM w Radlinie (obecnie dzielnica Wodzisławia Śl.)

Literatura i źródła: www.tuwodzislaw.pl>2015/11/20>Muzeum-wzbogaciło się o nowe eksponaty/gazeta informator (20.04.2020r.), E. Holona, B. Adamczyk, Radlin. Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 58. E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszary i kop. „Emma”. Główny, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, Aneks 4, s. 5

Eryk Holona, Donata Pająk

Kozielski Izidor ur. się 10.05.1898r. w Radlinie w pow. rybnickim, w części, która do 1.01.1869r. miała własną kancelarię gminną (Radlin Dolny), w rodzinie Franciszka i Franciszki z d. Tomiczek . Po ukończeniu szkoły powszechnej pomagał rodzicom w prowadzeniu gospodarstwa. Przygotowywał się do zawodu ślusarza. Od 18 roku życia pracował w warsztatach mechanicznych koksowni w kop. „Emma”. Był członkiem POW Górny Śląsk. Uczestniczył w działalności gniazda „Sokół” oraz Towarzystwa Śpiewu chóru „Jadwiga”. Uczestniczył z nimi w kampanii plebiscytowej. Brał udział we wszystkich powstaniach śląskich. W wyborach komunalnych w 1929r. został wybrany do rady gminy w Radlinie. Nie zmienił miejsca pracy w koksowni, w której był jednym z założycieli Chrześcijańskich Związków Zawodowych, a także

przewodniczącym Rady Zakładowej od 1932r. do wybuchu II wojny św. Członek Zarządu Koła Liga Obrony Powietrznej i Przeciwigazowej, Koło przy kop. „Ema” oraz Oddziału Ligi Morskiej i Kolonialnej. Wspierał bezrobotnych w staraniach o zatrudnienie w koksowni. 8.09.1939r. po zakończonej pracy został aresztowany i odprowadzony do piwnicy Urzędu Gminnego w Radlinie. Następnego dnia odprowadzono go do więzienia w Rybniku, skąd przewieziono go do więzienia w Raciborzu. Był więźniem zakładów w Zgorzelcu i Rawiczu oraz KL Buchenwald. Wiosną 1940r. przeniesiono go do KL Mauthausen, w którym zmarł 16.06.1941r.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Kronika Koła Miejskiego ZBoWiD nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Wywiad – relacja wnuczki Stefanii Kolorz z d. Musiolik. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin. Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 59.

Eryk Holona

Kozielski Józef ur. się 5.02.1910r. w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Wincenta i Albiny z d. Kominek. P ukończeniu szkoły ludowej uczęszczał do gimnazjum w Rybniku w latach 1923 - 1931. Następnie studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Zarabiał na swoje utrzymanie, udzielając korepetycji. Uzyskał tytuł magistra filozofii z prawem nauczania w szkołach średnich. Po studiach, po krótkim pobycie i pracy w Mławie, przeniósł się do Rybnika. Od 1936r. do wybuchu II wojny światowej pracował w Szkole Handlowej w Rybniku. W początkowym okresie okupacji przebywał u rodziców w Radlinie. Następnie od 1.07.1940 r .pracował jako nauczyciel języka. polskiego i religii w szkole powszechnej w Będzinie. Zaangażował się w działalność ruchu oporu. W wyniku dekonspiracji lokalnej komórki ruchu oporu został aresztowany 10.07. 1941r. Skazany na 3 lata więzienia wyrokiem Sądu Ludowego w Berlinie, odbywał karę w więzieniu w Bytomiu. Pracował w Hucie „Julian”, miejscu słynnej kaźni więźniów politycznych. Po roku katorżniczej pracy został przez lekarza uznany za niezdolnego do pracy. Orzeczenie nie było respektowane przez zarządcę więzienia i inspektora, którzy bezwzględnie egzekwowali nakaz pracy. Józef Kozielski kilkakrotnie tracił przytomność w drodze do pracy. 14.11.1942r. nie wrócił z pracy o własnych siłach został przeniesiony przez współwięźniów. Na więziennym placu inspektor Lange rozkazał dwóm strażnikom, w obecności wszystkich więźniów, zamknąć go w ciemnicy na pięciodniową głodówkę.

16.11.1942r. wyciągnięto jego martwe ciało. Na prośbę rodziców zostało im ono wydane. Kozielski Józef nauczyciel – profesor szkoły średniej jest pochowany na cmentarzu parafii p. w. Marii Magdaleny w rodzinnym Radlinie.

Literatura i źródła: AP Cieszyn, USC w Radlinie (1874-1932) 14/443, sygn.38, s.25. L. Musiolik, Rybniczanie słownik biograficzny, Rybnik 2000, s. 87. S. Kędra, A. Szefer, Nauczyciele śląscy polegli i zamordowani w latach hitlerowskiej okupacji - Księga Pamiątkowa, Katowice 1971r. s. 70. Zbiory J. Delowicza (w oparciu o Księgę Pamiątkową 50 lat I Liceum Ogólnokształcącego im. Powstańców Śl. w Rybniku), skor. 2.

Donata Pająk

Kowol Paweł - ur. 11.01.1919r. w Bottrop (Westfalia - Niemcy) w rodzinie Wawrzyńca i Marii z d. Rubońska, kpt. AK, pseudonim konspiracyjny „Groń”. Mając trzy lata, wraz z rodziną powrócił do Polski. W 1925r. zaczął uczęszczać do Szkoły Powszechnej w Radlinie (Dolnym), którą ukończył w 1933r. Naukę kontynuował w Technikum Geodezyjnym przy Śląskich Zakładach Technicznych w Katowicach, które ukończył w 1938r., uzyskując uprawnienia do wykonywania zawodu technika geodety. Rozpoczął pracę jako geodeta w prywatnym przedsiębiorstwie usług geodezyjnych w Rybniku. W tym samym roku (1938) wstąpił do chóru „Jadwiga” w Radlinie. Na zebraniu sprawozdawczo - wyborczym został wybrany na funkcję sekretarza. Dzięki niemu cała dokumentacja chóru przetrwała okres II wojny światowej. W dniu 1.09.1939r., tak jak wielu innych mieszkańców Radlina, był świadkiem przemieszczania się pododdziałów wojska niemieckiego przez miejscowość, w tym również zachowań pewnej części mieszkańców witających przejeżdżające kolumny. Następnego dnia wziął udział, wspólnie ze swoim kolegą nauczycielem, w ratowaniu zasobów - księgozbiorów szkolnych bibliotek w Radlinie. Z jego strony był to pierwszy odruch - reakcja na to, co miało miejsce w początkowym okresie okupacji. 10.09.1939r. z jego inicjatywy powstała grupa konspiracyjna o nazwie Związek Niesienia Pomocy, do której należeli m. in. Tadeusz Pluta, Antoni Ledwoń oraz Eryk Brachmański. Działalność grupy liczącej 10 osób objęła wyłącznie teren Radlina i była prowadzona niezależnie od ZWZ - AK, trwała do końca wojny. Jej członkowie byli jednocześnie żołnierzami ZWZ - AK. Celem organizacji było niesienie pomocy Polakom. Konspiratorzy zbierali pieniądze dla rodzin, które ucierpiały na skutek aresztowań i wywózek. Przez cały okres okupacji stałą opiekę organizacja otoczyła

6 rodzin. Tak jak wielu innych młodych mieszkańców Radlina odmówił podpisania „Volkslisty” i decyzją „arbeitsamtu” w Wodzisławiu został skierowany na roboty przymusowe do Zakładów IG Farben w Oświęcimiu z możliwością korzystania - uzyskania przepustki zezwalającej na wyjazd do domu - do Radlina. Podczas odwiedzin u rodziny, po wcześniejszym nawiązaniu kontaktu z podziemiem AK w Oświęcimiu, został wprowadzony do struktur ZWZ - AK przez Józefa Kubicę. Złożył przysięgę w zakładzie krawieckim w Radlinie, przyjął pseudonim „Groń”. W końcowym okresie II wojny św. brał udział w akcjach sabotażowych, m. in. uczestniczył w rozminowaniu dwóch mostów w Radlinie, które wycofujący się Niemcy zaminowali, by opóźnić działania oddziałów Armii Czerwonej. Podczas wojny przeżył dwa osobiste dramaty. Pierwszym była wiadomość o śmierci brata, żołnierza II Korpusu Polskiego gen. Wł. Andersa, w walkach o Bolonię. Drugim było wydarzenie brzemienne w skutki i dotyczyło zatrzymania przez żołnierzy radzieckich w dniu 26 marca 1945r. jego ojca wracającego z pracy na kop. „Ema”, który został przez nich w sposób bestialski zamordowany. Po wojnie pracował m.in. w Starostwie oraz na kop. „Marcel” w biurze (oddziale) geodezyjnym. Należał do grona współzałożycieli Koła PTTK „Gronie” przy KWK „Marcel” (1957r.). Pełnił w nim funkcję przewodniczącego Komisji Turystyki Górskiej. Kiedy w 24. 05. 1945r. wznowił swoją działalność chór „Jadwiga”, P. Kowol został ponownie wybrany na sekretarza zarządu, a od 1948r. do 1992r. pełnił funkcję prezesa chóru „Jadwiga”. W zarządzie Okręgu Wodzisławskiego PZChiO działał od 1949r., w którym sprawował funkcję sekretarza. Był czynnym i aktywnym członkiem chóru „Jadwiga”. Brał udział we wszystkich jego próbach i występach organizowanych w kraju i poza jego granicami. Za bezinteresowne zaangażowanie, sumienne wykonywanie powierzonych zadań, za postawę godną naśladowania został uhonorowany: Odznaką Honorową Srebrną, Złotą z Laurem i Złotą z Wieńcem Laurowym PZChiO. Otrzymał Odznakę Zasłużonego Działacza Kultury, medal „Za Zasługi dla Miasta Wodzisławia Śląskiego”, Złotą Odznakę „Dla Rozwoju Województwa Śląskiego”. Posiadał również tytuł Prezesa Honorowego Chóru „Jadwiga”, Członka Honorowego Okręgu Wodzisławskiego i Oddziału Śląskiego PZChiO. Był również człowiekiem głęboko wierzącym, brał czynny udział w życiu wspólnoty parafialnej. M. in. po peregrynacji Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w parafii był wzywany na rozmowy do KZ PZPR przy KWK „Marcel”. Ukrywał swoją przynależność do AK i ujawnił ten fakt ze swojego życia w miejscu pracy, w kopalni, dopiero w 1979r., kiedy w wieku 60 lat odchodził na emeryturę. Przez wiele lat związany był ze środowiskiem kombatanckim w powiecie wodzisławskim. Najpierw jako członek ZBoWiDu, następnie jako członek i wieloletni prezes związku Armii

Krajowej w Wodzisławiu Śl. Odznaczony był m. in. Złotym Krzyżem Zasługi nadanym w 1987r. Był pomysłodawcą m.in. ufundowania i umieszczenia w 2014r. w kościele p.w. Marii Magdaleny w Radlinie II. tablicy upamiętniającej tragicznie zmarłych mieszkańców Radlina II w obozach koncentracyjnych. Kpt. Paweł Kowol ps. „Groń” zmarł 21.10.2016r., jest pochowany na cmentarzu parafialnym kościoła pw. MM w Radlinie II

Literatura i źródła: K. Dziuba, Kto jest kim w PZChIO, (w:) „Śpiewak Śląski” nr 5 (366) 2006. P. Kowol, Chór Mieszany „Jadwiga” Radlin (w:) „Śpiewak Śląski” nr 5 (366) 2006. 120 lat kopalni Marcel. 1883 – 2003. 100 lat KSRG, opr. H. Rojek, Radlin 2005, s. 268. Paweł Kowol odszedł na wieczną służbę. W czasie wojny ... na: <https://dziennikzachodni.pl>. (dostęp 31.03.2021). Odszedł na wieczną wartę – kpt. Paweł Kowol – Racibórz, na: <https://raciborz.com.pl> (dostęp 31.03.2021). Zmarł żołnierz AK Paweł Kowol – Wodzisław Śląski, na: <https://Wodzislaw-Slaski.pl> Aktualności (dostęp 31.10.2021). Wywiad – relacja W. Kubski.

Eryk Holona, Donata Pająk

Ks. Koźmicki Klaudiusz ur. się 27.09.1937r. w Zabrze w rodzinie górnik Edgara i matki Franciszki z d. Bluszcz. Ojciec został wcielony do Wehrmachtu. Uczestniczył w walkach na froncie wschodnim, dostał się do niewoli rosyjskiej. Matka, razem z synem i młodszą córką, przeprowadziła się do domu rodziców w Radlinie - Biertułtowach. Tam też w 1951r. ukończył szkołę podstawową. Trudne warunki materialne zmusiły go do szybkiego wybrania zawodu. W l. 1951-1953 wyuczył się zawodu

tokarza w Zasadniczej Szkole Zawodowo-Metalurgicznej przy Rybnickiej Fabryce Maszyn Górniczych w Rybniku. Od 1953r. zaczął pracować w Rybnickich Zakładach Naprawczych w Niedobczycach. Rok później rozpoczął naukę w Państwowym Liceum Ogólnokształcącym dla Pracujących w Raciborzu w trybie wieczorowym. W 1957r. zatrudnił się jako górnik w kopalni „Rymer” w Niedobczycach. W 1958r. zdał egzamin maturalny i zgłosił się do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Po ukończeniu kursu wstępnego dla alumnów w Tarnowskich Górach w 1959r. rozpoczął studia w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął 14.06.1964r. w katowickiej katedrze Chrystusa Króla z rąk bpa Herberta Bednorza. Po święceniach pomagał w parafii macierzystej, a następnie jako wikary w parafiach: Matki Bożej Bolesnej w Brzęczkowicach (1964-1968), św. Józefa

w Józefce (1968-1971), św. Katarzyny w Woźnikach (1971-1974), św. Jadwigi w Chorzowie (1974-1977), Opatrzności Bożej w Zawodziu (1977-1979) i WNMP w Wiśle (1979-1983). Pracę proboszczowską napisał na temat parafii w Kończycach Małych i tamtejszego ruchu pielgrzymkowego. Ks. Klaudiusz był budowniczym kościoła p.w. Znalezienia Krzyża Świętego w Wiśle Głębcach. Kościół powstawał w latach 1981-1983, w okresie stanu wojennego przy współudziale 400 wiernych Jego częścią jest zabytkowa wieża z XVII wieku, pochodząca z kościoła w Połomii k. Jastrzębia Zdroju. Kościół poświęcono 12.06.1983r., a w kwietniu 1984r. powstała przy nim parafia. 25.06.1983 ks. Klaudiusz został ustanowiony proboszczem parafii Matki Bożej Częstochowskiej w Sowicach k. Tarnowskich Gór. Również i tam podjął się dzieła budowy kościoła, który został poświęcony 03. 10.1993r. przez bpa gliwickiego Jana Wieczorka. 29.05 2003r. w uznaniu zasług został uhonorowany godnością dziekana honorowego. 1.09.2003r. przeszedł na emeryturę. Zamieszkał w domu rodzinnym w Radlinie - Biertułtowach, pomagał w pracy duszpasterskiej w rodzinnej parafii WNMP. Zmarł 26.04.2015r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Biertułtowach.

Literatura i źródła: Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, E. Holona; Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin - Biertułtowy 2000, s.117

Eryk Holona

Kuśka Augustyn ur. się 22.07.1894 r w Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Franciszka i Franciszki z d. Gąsior. Należał do aktywnych członków Związku Katolickich Robotników p.w. św. Józefa w Biertułtowach. Był współzałożycielem i członkiem zarządu, dyrygentem chóru „Jutrzenka, naczelnikiem gniazda „Sokoła” w Obszarach. Należał do POW Górnego Śląska. W trakcie III powstania śląskiego pełnił funkcje d-cy kompanii z Obszar i kop. „Emma” - kompanii sztabowej 14 pułku piechoty (wodzisławskiego). W dniu wybuchu III powstania otrzymał rozkaz rozbrojenia policji niemieckiej zakwaterowanej w budynku I sypialni kop. „Emma”. Mianowany oficerem wywiadu zdał dowództwo Józefowi Musiolikowi. Po III powstaniu, ostatecznym ustaleniu granicy podziału Górnego Śląska podejmuje pracę w kop. „Römer Grube” w Niedobczycach. Nadal uczestniczy w działalności towarzystwa śpiewu i „Sokoła” oraz jest członkiem kopalnianej orkiestry. Od 1926 do 1939r. pracuje na kolei

na stanowisku kasjera na dworcu w Obszarach. 3.09.1939r. został aresztowany i osadzony w piwnicy Urzędu Gminnego w Radlinie. Po kilku dniach został zwolniony, jednak już 11.11.1939 r ponownie go aresztowano i przewieziono do Wodzisławia, a następnie do więzienia w Rybniku, w którym był torturowany podczas wstępnych przesłuchań przez gestapo. W kwietniu 1940r. został przekazany do KL Dachau, stamtąd w połowie grudnia do KL Auschwitz. Zmarł 5.09.1941r. Miał 47 lat.

Literatura i źródła: J. Klistała Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Kronika Koła Miejskiego ZBoWiD nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), E. Holona, Twój Antenaci. Radlin, Obszary kop. „Emma”, Główny, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 7,8 i Aneks 4, s. 5, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do Dziejów, Radlin 2012, s. 228 i 235.

Eryk Holona

L

Lach /łach/ Alojzy ur. się 4.09.1878r. w Biertułtowach w pow. rybnickim, w rodzinie Franciszka i Karoliny z d. Nawrat, mieszkaniec Biertułtów. Ojciec braci Edwarda i ks. Huberta. Miał 9 dzieci, w tym 6 synów. Po ukończeniu szkoły ludowej w Biertułtowach rozpoczął pracę w kopalni „Charlotte” w Rydułtowach, następnie w kop. „Römer Grube” w Niedobczycach i „Emma” w Radlinie. Należał wraz z braćmi Wilhelmem i Janem do Związku Katolickich Robotników p.w. św. Józefa, który krzewił pod kierownictwem znanego działacza Leopolda Zarzyckiego polskiego ducha poprzez śpiew czy literaturę. Rodzina Łachów czytała polską prasę, m. in. „Katolika” i „Poślańca” Służył w wojsku w Grodkowie i miał zaznaczone w książeczce wojskowej „Grospole” (wielki Polak). Ożenił się z Franciszką z d. Gojny. W 1942r. za odmowę podpisania volkslisty, został wysiedlony z zajmowanego mieszkania. W 1943r. podczas fali aresztowań w powiecie rybnickim aresztowano także rodzinę Łachów. Wywiezieni zostali do więzienia w Rybniku, a następnie do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach. W październiku 1943r. przetransportowano Alojzego do KL Auschwitz. Przetrwał w obozie do końca jego funkcjonowania i był ewakuowany w tzw. „marszu śmierci” 16.01.1945r. z Oświęcimia do Wodzisławia Śl., a stamtąd dostał się do KL Gross-Rosen i dalej do KL Mauthausen gdzie został rozstrzelany 28.03.1945r. Miał 66 lat.

Literatura i źródło: <http://turybnik.pl/ludzie.html> - Spis%20tre%C5%9Bci. Jerzy Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina). Archiwum rodzinne wnuczki Weroniki Kozielski z d. Lach.

Eryk Holona

Lach /łach/ Edward , Edward ur. się 19.12.1910r. w Biertułtowach w pow. rybnickim, w rodzinie Alojzego i Franciszki z d. Gojny, starszy brat ks. Huberta Lacha. Naukę rozpoczął w niemieckiej szkole ludowej w Biertułtowach, a ukończył ją w polskiej szkole powszechnej, również w Biertułtowach. Od roku szkolnego 1925/26 kontynuował

naukę w seminarium nauczycielskim w Mysłowicach. W latach 1933 – 1934 odbywał służbę wojskową w I Pułku Strzelców Podhalańskich w Nowym Sączu. Od II półrocza 1934r. po odbyciu służby wojskowej kontynuował naukę w seminarium w Mysłowicach, w którym w następnym roku szkolnym (1935/36) złożył egzamin dyplomowy na nauczyciela szkół powszechnych. Pracę zawodową rozpoczął w Szkole Powszechnej w dzielnicy Rybnika, Piaski. Do czasu mobilizacji w sierpniu 1939r. pracował w szkołach w miejscowościach Rydułtowy, Zebrzydowice, w tych ostatnich prowadził chór. 1.11.1938r. został mianowany nauczycielem Szkoły Powszechnej w Turzy. Brał udział w wojnie obronnej w 1939r. na odcinku Osiek – Sandomierz. Po rozwiązaniu oddziału wrócił do Radlina 29.09.1939r., pomagał ojcu w prowadzeniu gospodarstwa. Skierowany przez Arbeitsamt w Wodzisławiu Śl. do przymusowej pracy w Niemczech nie zastosował się do nakazu. Zmienił miejsce zamieszkania na Brzezie k. Raciborza. Zatrudnił się przy budowie i konserwacji torów przyfabrycznych k/Bytomia. W listopadzie 1939r. po 5 miesiącach ciężkiej pracy zachorował i wrócił do domu Tak jak wcześniej pomagał ojcu w gospodarstwie oraz przez 3,5 roku udzielał w ramach tajnego nauczania lekcji gry na akordeonie oraz z przedmiotu matematyka. W tym okresie włączył się również w działania lewicowego ruchu oporu. Dnia 25.06.1943r. został wezwany na gestapo w Rybniku w sprawie grupy narodowościowej (volkslisty). Wywierano na nim presję, by podpisał „volkslistę, grożąc zesłaniem do KL Auschwitz. Mimo to listy nie podpisał, co skutkowało jego natychmiastowym aresztowaniem i przekazaniem do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach. Aresztowano nie tylko jego, ale również ojca i brata. W więzieniu, dzięki pomocy znajomych więźniów otrzymał pracę w warsztacie rymarsko - szewskim. Jej wykonywanie miało wpływ na warunki pobytu w więzieniu, m. in. otrzymywanie większych racji żywienia. Dzielił się nimi z przebywającymi w więzieniu ojcem i bratem oraz z innymi współwięźniami.. Po pół roku (20,12,1943r.) został przetransportowany do KL Auschwitz i zarejestrowany w obozowej ewidencji jako więzień z nr 16406. Przez cały okres pobytu w obozie wykonywał prace w różnych komandach roboczych. Grał na skrzypcach w obozowej orkiestrze, którą występowali „esesmani” urządzając farsę powitania więźniów kolejnych transportów po przybyciu do obozu.. Mimo zachorowania na ospę przetrwał w obozie do końca jego funkcjonowania i był ewakuowany w jednej z kolumn w tzw. „marszu śmierci” z Oświęcimia do Wodzisławia Śl.. W Wodzisławiu więźniowie byli ładowani do wagonów towarowych - bydłowych lub węglarek i wywożeni do Niemiec. Edward zaryzykował ucieczkę tuż przed odjazdem transportu, gdy miała miejsce wymiana eskorty SS (przeskoczył pod stojące obok wagony z węglem, wdrapał się

do jednego z nich i ukrył). Wagony z więźniami odjechały w nocy 18.01.1945r., a rano nadjechał pociąg osobowy do Rybnika i tym pociągiem Edward dostał się do przystanku kop. „Rymer” w Niedobczycach skąd drogą okrężną przedostał się do siostry mieszkającej w Niedobczycach i tam się ukrywał do wyzwolenia. Jak sam pisze w swoim życiorysie (4 wersje w arch. rodz.), ukrywał się również w Markłowicach. Po zakończeniu działań wojennych został zatrudniony w Szkole Powszechnej nr 1 w Niedobczycach, w której pracował do czasu powołania na stanowisko kierownika Szkoły Powszechnej nr 2 w Markłowicach od dnia 1.03.1948r. Funkcję tę pełnił do 31.07.1972r., to jest do czasu przejścia na emeryturę. W 1966r. ukończył Studium Nauczycielskie w Raciborzu ze specjalnością gry na skrzypcach. Przez cały okres aktywności zawodowej, a także na emeryturze brał udział w pracy społeczno - politycznej oraz kulturalno - opiekuńczej pełniąc szereg funkcji. Jego zaangażowanie znalazło swoje odzwierciedlenie w przyznaniu mu nagród i odznaczeń. Posiadał m. in. „Złoty Krzyż Zasługi”, „Medal Zwycięstwa i Wolności” „Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski”. Zmarł 1.11.1993 r w Radlinie – Biertułowach. Jest pochowany w rodzinnych Biertułowach na cmentarzu parafialnym.

Literatura i źródło: <http://turybnik.pl/ludzie.html> - Spis%20tre%C5%9Bci. Jerzy Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945, I. Pająk, Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia, Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz, Katowice 1998, s. 445, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Archiwum rodzinne córki Weroniki Kozielski z d. Lach Wywiad – relacja Korduli Nowak b. kierownik SP nr 2 w Markłowicach.

Eryk Holona

Ks. Lach /Łach/ Hubert ur. się 5.09.1918r. w Biertułowach, pow. rybnickim w wielodzietnej rodzinie Alojzego i Franciszki z d. Gojny. Uczęszczał do szkoły ludowej w Biertułowach oraz do państwowego gimnazjum w Rybniku, w którym w 1937r. zdał egzamin dojrzałości. Po maturze studiował psychologię i filozofię na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W kontynuacji studiów przeszkodził wybuch II wojny światowej. Wraz z ojcem i dwoma braćmi został aresztowany i osadzony w więzieniu w Mysłowicach. W latach 1943-1945 był więźniem obozów

koncentracyjnych Auschwitz (nr 188496) i Mauthausen-Gusen (nr 78392). Przeżył, wrócił z gruźlicą, często chorował na płuca. Po wojnie zdawał na farmację, ale na studia się nie dostał. W 1946r. rozpoczął naukę w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie oraz studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studiował razem z ks. Franciszkiem Blachnickim, późniejszym założycielem Ruchu Światło – Życie. Święcenia kapłańskie przyjął z rak bpa Stanisława Adamskiego 25.06.1950r. w kościele św. Ap. Piotra i Pawła w Katowicach. Rozpoczął posługiwanie duszpasterskie od zastępstwa wakacyjnego w Żyglinie i Boronowie. Następnie był wikariuszem w Lipinach Śląskich (do 1951) i Boguszowicach (do 1954), a potem, w latach 1954-1957, w Żyglinie jako adiutor (opiekun), Pszowie, Katowicach - Zawodziu, Borowej Wsi i Rydułtowach. Dalszą drogę kapłańską ks. Huberta wyznaczały posługi duszpasterskie: katechety w Rybniku (do 1960), wikariusza w Czechowicach-Dziedzicach (do 1962), obecnie diecezja bielsko-żywiecka) i administratora parafii w Lesznej Górnej (obecnie diecezja bielsko-żywiecka). Był zafascynowany literaturą piękną, religijną i filozoficzną. Sam napisał 20 powieści, z których trzy wydano drukiem, „Kajfas i Wysoka Rada”, „Prokurator” oraz „Dobry łotr – Dyzma”. Drukiem ukazały się również „Nowele obozowe” będące świadectwem warunków życia obozu koncentracyjnego. W latach 1968-1983 był kapelanem w klasztorze Sióstr Urszulanek w Rybniku. Po przejściu w 1983r. na emeryturę posługiwał byłym więźniom hitlerowskich obozów koncentracyjnych przebywającym w Domu im. św. M. Kolbego w Węgierskiej Górze. Ostatni okres życia spędził w Rybniku. Zmarł 8.06.2012 w szpitalu w Rybniku - Orzepowicach. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w rodzinnej miejscowości Biertułtowy

Literatura i źródło: A. Burda – Szostek i inni, Recepta na wytrwałość, (w:) „Gość Katowicki” z dnia 18.07.2010, nr 28/961, Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, Schematyzm Archidiecezji Katowickiej 1993, s. 520 i 661, Jerzy Kłistała, *Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945*. Archiwum rodzinne bratanicy Weroniki Kozielski z d. Lach.

Eryk Holona

Langer Aniela ur. 17.05.1925r. w Radlinie, w rodzinie Wincentego i Jadwigi Serwotka z d. Barteczko, uczestników „Czynu Powstańczego”. W l. 1930–1938 uczęszczała do Szkoły Powszechnej w Radlinie (Dolnym). Brała udział w działalności KSMŻ oraz Kongregacji (Sodalicji) Mariańskiej. 1 września 1939r. wraz z matką i rodzeństwem była ewakuowana pociągiem, wraz z innymi rodzinami kolejarskimi, do Turki nad Stryjem. Dzięki decyzji matki o przerwaniu podróży w Rzeszowie uniknęła losu,

jaki spotkał większość ewakuowanych – wywozu w głąb Rosji. Po powrocie do Radlina pomagała rodzicom w prowadzeniu gospodarstwa rolnego. Wojna uniemożliwiła Anieli kontynuowanie nauki co miało wpływ na ukształtowanie się u niej określonej orientacji życiowej. W wieku 23 lat wyszła za mąż za Hermana Langer, żołnierza I Samodzielnej Brygady Spadochronowej gen. Stanisława Sosabowskiego. Prowadziła gospodarstwo domowe, spoczywał na jej barkach ciężar prac w gospodarstwie rolnym. Miała głębokie poczucie odpowiedzialności za zorganizowanie życia całej rodziny na co dzień i w święta oraz wychowanie trojga dzieci. Pielęgnowała tradycje, a przede wszystkim charakteryzowało ją umiłowanie mowy śląskiej. Po usamodzielnieniu się dzieci, zaangażowała się w działania propagujące mowę śląską, kulturę, obrzędy i zwyczaje oraz historię Górnego Śląska. Była autorką licznych tekstów m.in.: hymnu radlińskich rencistów i emerytów p.t. „Jesień życia”, „Wspomnień o Kardynale Bolesławie Kominku”, monologów: „O Zielarce”, „U doctora”, „O Ślązoku i jego babie”. Zamieszczała w tygodniku „Nowiny Wodzisławskie” felietony o tematyce społecznej, zjawiskach życia codziennego, ubarwione elementami satyry i humoru. Uczestniczka i laureatka konkursu „Po naszymu czyli po śląsku” organizowanego przez Polskie Radio Katowice. W 1996r. zdobyła zaszczytny tytuł „Ślązaczki Roku”, a w 2002 „Ślązoka nad Ślązokami”. W tym samym roku była nominowana w plebiscycie Super Expressu „Komu skrzydła, komu rogi”. Zasiadała w „Łoży Liderów” w plebiscycie „Zasłużonych dla Śląska” organizowanym przez „Trybunę Śląską”. Wielokrotnie zasiadała także w jury w konkursach mowy śląskiej, które organizowały instytucje kultury i oświaty. W 2008r. Krajowy Związek Rolników Kółek i Organizacji Rolniczych uhonorował ją medalem „Order Serca - Matkom Wsi”. W laudacji napisano, cyt.: „...jako symbol uznania za matczyny trud, włożony w wychowanie młodego pokolenia Polaków, za kształtowanie w rodzinnym domu i środowisku humanistycznych postaw moralnych, za aktywność społeczno-zawodową w środowisku wiejskim i umiłowanie Ojczyzny...”. Brała udział

w działalności Polskiego Związku Emerytów Rencistów i Inwalidów. Wyrazem uznania jej zasług było nadanie jej wyróżnienia Złotej Odznaki (1993r.) oraz Złotej Odznaki Honorowej Związku (2009). Zmarła 16.06.2016r. w Wodzisławiu Śląskim. Jest pochowana na cmentarzu parafii p. w. św. Marii Magdaleny w Radlinie II.

Literatura i źródła: Archiwum rodzinne. Autorelacja Justyna Langer.

Justyna Langer

Lasota Alojzy ur. się w 1909r. w Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Józefa i Luizy z d. Wojak. Po ukończeniu szkoły powszechnej i wyuczeniu się zawodu górnika, podjął pracę w kop. "Emma" w Radlinie. W 1930r. odbył służbę wojskową w 43 pp w Dubnie na Wołyniu i tam też ukończył pułkową szkołę podoficerską w stopniu kaprała. Po odbyciu służby wojskowej ponownie zatrudnił się w kop. „Emma” w służbach ochrony kopalni. W pierwszych dniach okupacji został z pracy zwolniony. W styczniu 1940r. zaangażował się w działalność ruchu oporu w szeregach ZWZ, później AK. W tym samym roku znalazł zatrudnienie w firmie "Ernst" z siedzibą w Radlinie - Biertułtowach przy zakładunku węgla ze zwałów kopalnianych. Pracował w niej również przy naprawie nasypów, torów i mostów kolejowych w pow. rybnickim. W 1942r. mianowany został dowódcą III kompanii (biertułtowskiej) w wodzisławskim obwodzie AK, miał pseud. „Grok”. Wciągnął do działalności konspiracyjnej czterech braci, a w mieszkaniu jego ojca organizowane były kursy wojskowe z zakresu pirotechniki. Kiedy Armia Czerwona w styczniu 1945 r dotarła na Śląsk, lokalne struktury AK zgodnie z rozkazem komendanta Jankego, podjęły działania mające na celu zabezpieczenie zakładów pracy przed zniszczeniem przez Niemców. Jednostki AK podległe A. Lasocie ochraniały obiekty kop. „Emma” w Radlinie. Został aresztowany 22.01.1945r. W nocy z 22 na 23.01.1945r. został prawdopodobnie wraz z nieustaloną do końca liczbą ofiar wrzucony do szybu „Reden”. Jego zwłok nie wydobyto 17.05.1945r. W pomieszczeniu, w którym znajdował się wąż do otworu szybu znaleziono jego legitymację z fotografią (zwaną „Bezirkskarte 503"). Miał 36 lat. Jego symboliczną trumnę wraz z siedmioma pozostałymi z wydobytymi ofiarami, pochowano w państwowym pogrzebie w następnym dniu na cmentarzu parafialnym w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura, źródła: AP Cieszyn, USC w Biertułtowach (1874-1932) 14/443, sygn. 37, s.159. P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), J. Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, (red.): E. Holona, Radlin 2018, s.154-156. W. Kempa, AK na Śląsku w okresie przełomu, s. 105, (w:) „Siemianowicki Rocznik Muzealny” nr 11, Siemianowice Śl. 2012.

Eryk Holona

Liga Morska i Kolonialna, Oddział przy kop.

„Ema” - organizacja społeczna stawiająca sobie za cel propagowanie zagadnień morskich wśród społeczeństwa w okresie międzywojennym. Jej poprzedniczką była Liga Morska i Rzeczna, która powstała w 1918r. jako Stowarzyszenie Pracowników na Polu Rozwoju Żeglugi „Bandera Polska”. W 1924r. przyjęła nazwę Liga Morska i Rzeczna, a w 1930r. Liga Morska i Kolonialna. W

1953r. została zlikwidowana. Reaktywowana w 1980. Oddział LMiK przy kop. „Emma” powstał prawdopodobnie po ustanowieniu samodzielnego zarządu obwodu powiatu Rybnik 17.03.1935r. W sprawozdaniu za okres 1.04.1933 – 1.04.1935 w zestawieniu 101 oddziałów Okręgu Węglowego (obejmował woj. śląskie i 3 powiaty woj. kieleckiego) nie odnotowano istnienia oddziału LMK w Radlinie. Wzmiankę o takowym zamieścił na swoich łamach miesięcznik Rybnickiego Gwarectwa Węglowego w relacji z obchodów Święta Morza w dniu 28.06.1938r. LKM w Radlinie pod hasłem „Frontem do Morza”. Pracami oddziału wówczas kierował zarząd w składzie: inż. Adam Zyzak - prezes, Fabian Thomas -sekretarz, Stanisław Biernacki, Józef Różański, Izydor Kozielski, Mener oraz Jordan – członkowie zarządu. W gronie członków LMK oraz w zarządzie spotykamy te same nazwiska co w LOPP, m. in. Karola Fryszmackiego, Szkatuły Serafina, Fabiana Thomasa, Izydora Kozielskiego, Józefa Kwaśnicy. Członkowie LMK i LOPP, w liczbie 130 osób, przy kop. „Ema” brali udział w wycieczce do Gdyni w dniach 3 - 5.06.1938r. W miarę pełną informację o dokonaniach oddziału, stanie osobowym zawiera roczne sprawozdanie obwodu LMK Rybnik za okres roku 1938. Liczył on wtedy 481 czł. rzeczywistych, 343 popierających, w szkolnych kotłach 213.

Odprowadzona stała składka na „Fundusz Obrony Morza” wyniosła 7 668,30 zł.

Literatura i źródła: Andrzej Królikowski prezesem Ligi Morskiej i Rzecznej (dostęp 12.07.2021), Sprawozdanie z Działalności Okręgu Zagłębia Węglowego Ligi Morskiej i Kolonialnej. Za czas od kwietnia 1934r. do marca 1935r. Katowice 1935 (dostęp 12.7.2021). „Gwarek” nr 1 (wrzesień) 1938, s. 7 oraz nr 8 (kwiecień), s. 13 – 14 i 9(maj) 1939, s. 14 -16. P. Kołeczko, Kronika kp. „Ema – Marcel”, s. 160 – 161.

Eryk Holona

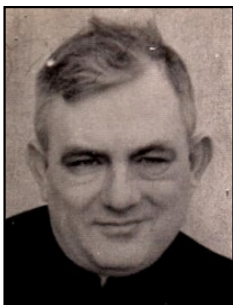

Liga Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, Koło przy kop. „Ema” - była jedną z najliczniejszych organizacji społecznych. W 1939r. liczyła prawie 2 miliony członków. Powstała z połączenia Towarzystwa Obrony Przeciwgazowej i Ligi Obrony Powietrznej Państwa w 1927r. Była organizacją społeczną, która położyła wielkie zasługi na rzecz rozwoju i propagowania w społeczeństwie lotnictwa w okresie międzywojennym. Podstawową domeną działalności LOPP były kwestie przygotowania społeczeństwa do biernej obrony cywilnej, przeciwlotniczej i przeciwgazowej. Do 1934r. jednostkami organizacyjnymi były: Komitety Wojewódzkie, Powiatowe oraz Koła Miejsce. Przemianowano je na Okręgi - obejmujące teren województwa, obwody – teren powiatu oraz koła. Kadencja na najniższym szczeblu organizacyjnym (zarządu koła) obejmowała 1 rok kalendarzowy. Koło LOPP istniało już w Biertułtowch w 1926r., w którym urząd gminy w budżecie zaplanował wsparcie finansowe w wysokości 897 zł. Członkami zarządu w Komitecie Powiatowym LOPP w Rybniku do 1928r. byli m. in. dyrektor kop. „Emma”, Wacław Szymański, kierownik szkoły w Radlinie – Obszarach Wojciech Wróblewski. Od stycznia 1934r. obok kół miejscowych były tworzone przy zakładach koła przemysłowe LOPP. 10.02.1934r. na kopalni „Emma” w Radlinie na zwołanym przez dyrektora W. Szymańskiego i Radę Zakładową spotkaniu z pracownikami, na którym referat o celach i misji LOPP wygłosił asesor Frank ze Starostwa Rybnickiego, postanowiono jednogłośnie przystąpić do LOPP. Członkami

koła byli m. in. Karol Frysztański, Szkatuła Serafin, Izidor Kozielski, Wincenty Śmietana, Jan Tront, Kazimierz Peterek, Józef Kwaśnica. W 1938r. Koło przy kop. „Ema” miało 2306 czł. i odprowadziło w ramach wpłat na rzecz Obwodu kwotę 11 427,56 zł. Liczba członków nie uległa zmianie w roku sprawozdawczym (1939r.). W Kole było 1855 członków rzeczywistych oraz 451 wspierających, razem 2306. Na walnym zebraniu 18.01.1939r. został wybrany Zarząd Koła w składzie: prezes dyrektor kop. „Ema” inż. Wacław Szymański, Ludwik Ochojski - wiceprezes, Alojzy Pośpiech – sekretarz, z-ca sekr. - Alojzy Salomon, Paweł Kustos – skarbnik, ref. odcz. - inż. Józef Jaros. Z okazji XV tygodnia LOPP, który był cykliczną imprezą, honorową brązową Odznaką LOPP zostali wyróżnieni Karol Bednorz - górnik, sztygar kop. „Ema” Fabian Thomas, Alojzy Salomon - członek, przewodniczący Rady Zakładowej kop. „Ema”.

Literatura i źródła: „Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka” z dnia 20.02.1934 nr 21, rok XV. M. Domagała, Śląski Oddział Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej (1924 – 1939), w: „Wieki Stare i Nowe” 2009, nr 1 (6), s. 228 – 263, wyd. Instytut Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. „LOT i OPLG Polski”, rok wyd. XVI, nr 8 -9, sierpień - wrzesień 1938r. „Gwarek” Organ Pracowników Rybnickiego Gwarectwa Węglowego, nr 1 i 2, 1938, nr 8, kwiecień 1939, nr 12 (sierpień) 1939, s. 14 -15. APwK., OwR., Akta Wydziału Powiatowego w Rybniku 1918, 1922-1939, sygn.. 18/82-03:514.

Eryk Holona

Ks. Lippa Franciszek ur. się 02.12.1908r. w Dębju w pow. katowickim (obecnie dzielnica Katowic)., w rodzinie Gotfryda i Adelheidy z domu Broll. W 1910r. jego ojciec został zatrudniony na kopalni „Hoym” w Niewiadomiu na stanowisku kierownika ruchu maszynowego (*Maschinenwerkmeister*) i otrzymał mieszkanie służbowe przy kopalni początkowo w Niewiadomiu, a następnie w drugiej połowie lat 20. w domu urzędniczym w Biertułowach, przy obecnej ulicy Sokolskiej. 13,04.1915r. rozpoczął naukę w Katolickiej Szkole Ludowej w Niewiadomiu Górnym, do której uczęszczał tylko dwa lata. Należał do uczniów uzyskujących oceny dobre i dostateczne. Z dniem 1.06.1917r. rodzice przenieśli go do prywatnej szkoły żeńskiej w Rybniku, do której uczęszczali również chłopcy. W latach 1918 – 1921 uczęszczał do gimnazjum w Rybniku. Po powstaniu w nim polskiego gimnazjum w 1922r., przeniósł się do Głubczyc, a od 1923r. uczęszczał do gimnazjum w Bytomiu, w którym złożył egzamin dojrzałości w 1927r. W tym samym roku podjął studia matematyczne w Gdańsku. Po dwóch latach porzucił uczelnię i przeniósł się na Wydział Teologiczny

Uniwersytetu Wrocławskiego, na którym w latach 1929 - 1934 studiował filozofię i teologię. Od 15.03.1934 aż do święceń przebywał w alumnacie arcybiskupim we Wrocławiu. Święcenia kapłańskie przyjął 27.01.1935r. w kaplicy seminaryjnej z rąk ks. kard. Adolfa Bertrama. Mszę prymicyjną odprawił dwa dni później (29.01.) w parafialnym kościele Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Biertułtowach. Ks. Franciszek Lipka z dniem 26.02.1935r. został wikarym w parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Jasionej (obecnie dekanat Leśnica. Jasiona jest sołectwem w gminie Zdzeszowice w pow. krapkowickim) niedaleko Góry Świętej Anny. Po śmierci proboszcza, ks. Brunona Rakowskiego, w okresie od 22.10.1941 do 11.02.1942 był administratorem parafii. Stanowiska proboszcza nie przyjął z powodu choroby kręgosłupa w następstwie urazu, którego doznał jeszcze w czasach studenckich. Po objęciu stanowiska proboszcza przez księdza Jerzego Wesolego, ksiądz Franciszek ponownie został wikarym. Postępująca regresja sprawności poruszania się z biegiem lat osiągnęła taki stopień, że nie był w stanie na co dzień wypełniać obowiązków duszpasterskich. W 1957r. musiał zrezygnować z pracy duszpasterskiej. Przeszedł na emeryturę, pozostał nadal na plebanii. Od 1959r. poruszał się już tylko na wózku inwalidzkim. Msze odprawił w kaplicy na plebanii. Miał nadany od ks. prymasa przywilej zezwalający na celebrowanie mszy świętej na siedząco. Na 25. rocznicę święceń kapłańskich, w styczniu 1960r. otrzymał tytuł dziekana honorowego. Do lutego 1962r. opiekowała się nim jego matka, a po jej śmierci siostry zakonne. Ksiądz Franciszek Lipka zmarł 3.08.1965r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Jasionej.

Literatura i źródła: Archiwum Diecezji Opolskiej: Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej 21 (1966) nr 5, s.117 – 118; Teczka personalna ks F. Lipy. Haupt- Katalog der Kathol. Volks-Schule zu Ober Niewiadom Angelegt den 16 April 1912. Wywiady z krewnym i osobami, które znały rodzinę Lippów.

Andrzej Adamczyk

Ks. Lipka Henryk (brat ks. Fr. Lipy) ur. się 20.10.1912 w Niewiadomiu Górnym w pow. rybnickim w rodzinie Gotfryda Lipki i Adelheidy z domu Broll. Został ochrzczony 30.10. 1912 .r. w kościele parafialnym Matki Boskiej Bolesnej w Rybniku. Naukę rozpoczął w szkole w Radlinie na „Emie”, do której uczęszczał dwa lata. W latach 1922-30 pobierał nauki w prywatnej średniej szkole mniejszościowej Deutsche Privatgymnasium. W 1931 roku zdał egzamin dojrzałości dla eksternów typu humanistycznego. 1.10.1931r. rozpoczął studia w Śląskim Seminarium Duchownym

w Krakowie , z którego odszedł 27.01.1934r. do Konwiktu Teologicznego we Wrocławiu. Świecenia subdiakonatu otrzymał 30.01.1939r., a kapłańskie (diakonatu) 30 lipca we Wrocławiu z rąk księdza arcybiskupa Adolfa Bertrama. Mszę Świętą prymicyjną odprawił 2 sierpnia w kościele parafialnym w Rudach. Posługę duszpasterską rozpoczął w parafii p.w. Trójcy Świętej we Friedlandzie (Korfantowie na Śląsku Opolskim). Po napaści w 1941r. Niemiec na Związek Sowiecki, otrzymał powołanie do wojska niemieckiego (*Wehrmachtu*) i po przeszkoleniu sanitarnym został skierowany na front wschodni. Prawdopodobnie pełnił także funkcję kapelana wojskowego. Poległ 13.10.1941r. w miejscowości Starica, około 180 km od Moskwy.

Literatura i źródła: Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach, odpis dokumentu chrztu. Informacja z sekretariatu Rektora WŚSD w Katowicach Obrazek z informacją o śmierci księdza, w posiadaniu autora. Urząd Stanu Cywilnego w Rybniku na podstawie księgi zgonów USC Friedland (Korfantów). Wywiady z krewnym i osobami, które znały rodzinę Lippów. Zaproszenie na mszę prymicyjną, kopia w posiadaniu autora.

Andrzej Adamczyk

Lista aresztowanych w 1945r. na terenie Radlina przez Armię Czerwoną i Milicję Obywatelską

Lp.	Nazwisko i imię	Data urodzenia	Dokonał aresztowania	Obóz	DVL
1.	Antończyk Ryszard	15 VIII 1916	ACz	Oświęcim	IV
2.	Barteczko Eryk	21 V 1912	ACz	Bielsko	III
3.	Barteczko Ewald	5 VIII 1914	ACz	Oświęcim	III
4.	Brachman Józef	5 VIII 1906	ACz	Trzebinia	III
5.	Brachmański Leon	1 VII 1903	ACz	Kraków – Płaszów	III
6.	Brawański Roman	13 IX 1909	ACz	Oświęcim	III
7.	Brzoza Rudolf	15 VI 1921	ACz	Oświęcim	III
8.	Bugła Stanisław	18 V 1906	ACz	-	III
9.	Buroń Jan	24 X 1910	ACz	Oświęcim	III
10.	Chromik Henryk	5 V 1900	ACz	Kraków – Płaszów	III
11.	Dalemula (?) Jan	23 VI 1910	ACz	Oświęcim	III
12.	Duda Alfred	12 XII 1927	ACz	-	III
13.	Durczok Adolf	20 II 1888	ACz	Praga	III
14.	Dzierżęga Jakub	20 III 1898	ACz	-	III

15.	Dzierżęga Władysław	24 VI 1923	ACz	Kraków – Płaszów	III
16.	Fojcik Teofil	27 IV 1906	ACz	Bielsko	III
17.	Fonfara Roman	3 IX 1903	ACz	Oświęcim	III
18.	Gawlok Paweł	23 II 1923	ACz	Oświęcim	III
19.	Gleńsk Paweł	29 XII 1909	ACz	Łabędy lub Bytom	III
20.	Głomb Ewald	27 IV 1922	ACz	Kraków – Płaszów	III
21.	Gomola Jerzy	28 IX 1928	MO	Racibórz	III
22.	Grobelny Adolf	13 III 1905	ACz	Opole	III
23.	Gryt Józef	28 X 1920	ACz	Oświęcim	-
24.	Grzenia Wilhelm	4 I 1905	ACz	Jawiszowice	III
25.	Herok Ludwik	16 XI 1908	MO	-	III
26.	Iskierka Robert	6 VI 1918	ACz	Kraków – Płaszów	-
27.	Janulek Henryk	8 VIII 1923	ACz	Racibórz	IV
28.	Janulek Józef	20 I 1922	ACz	Wadowice – Oświęcim	IV
29.	Karwot Jan	21 XII 1920	ACz	Bielsko	IV
30.	Kasperek Eryk	13 VI 1913	ACz	Oświęcim	III
31.	Kasperek Stefan	23 XII 1902	ACz	Kraków – Płaszów	III
32.	Kiermaszek Joachim	26 XI 1925	ACz	-	III
33.	Klimala Jan	11 XII 1912	ACz	Opole	III
34.	Kołodziej Henryk	19 V 1927	ACz	Racibórz	III
35.	Kominek Emil	15 V 1911	ACz	Kraków – Płaszów	III
36.	Konieczny Rudolf	2 VII 1923	ACz	Oświęcim	III
37.	Konieczny Rudolf	5 V 1915	ACz	Oświęcim	III
38.	Kowalski Urban	23 V 1902	ACz	Katowice - Ligota	III
39.	Krakowczyk Paweł	3 I 1913	ACz	Jawiszowice	III
40.	Kranc Henryk	25 IX 1913	ACz	Gliwice, Prezydium Policyjne	III
41.	Kretek Jan	28 IV 1899	ACz	Katowice - Ligota	III
42.	Króliczek Ludwik	13 IX 1907	ACz	Katowice - Ligota	III
43.	Kubica Antoni	19 XI 1919	ACz	-	III
44.	Kubica Roman	31 VII 1909	ACz	Bielsko	III
45.	Kubica Wiktor	10 VI 1923	ACz	Katowice - Ligota	III
46.	Kwiczła Emil	10 VII 1911	ACz	Bielsko	III
47.	Kwiczła Herbert	7 V 1913	ACz	Bielsko	III
48.	Magiera Augustyn	26 VIII 1905	ACz	Kraków – Płaszów	III
49.	Mestenhauser Eryk	30 I 1919	ACz	Bydgoszcz	III
50.	Milion Wilhelm	3 I 1910	MO	Opole	III
51.	Miłek Edward	12 VIII 1910	ACz	Bielsko	III

52.	Miłek Józef	14 VIII 1915	ACz	Częstochowa	III
53.	Musiolik Antoni	22 IV 1905	ACz	-	III
54.	Nawrat Herbert	15 X 1922	ACz	Oświęcim	III
55.	Nakielski Alfred	21 IV 1927	ACz	Praga	III
56.	Odrozek Józef	14 (?) 1904	ACz	Michałkowice	III
57.	Pękała Adolf	3 V 1927	ACz	Praga	III
58.	Polnik Bernardyn	22 VII 1922	ACz	-	III
59.	Pukowiec Stanisław	6 V 1918	ACz	Oświęcim	-
60.	Radecki Alojzy	8 VIII 1926	ACz	Oświęcim	IV
61.	Rduch Augustyn	30 IX 1914	ACz	Kraków – Płaszów	III
62.	Rduch Leon	20 XI 1923	ACz	-	III
63.	Rek Wilhelm	17 VI 1911	ACz	Oświęcim	III
64.	Rojek Maksymilian	8 II 1916	ACz	Raciborska Kuźnia	III
65.	Rotkegel Franciszek	22 I 1917	ACz	Kraków – Płaszów	III
66.	Rybka Jan	23 XII 1904	ACz	Katowice – Ligota	III
67.	Serwotka Ignacy	12 VII 1927	ACz	-	III
68.	Sierny Emanuel	16 I 1910	ACz	Wadowice	III
69.	Sierny Ryszard	2 VII 1918	ACz	Praga	III
70.	Sitko Mieczysław	24 VIII 1922	ACz	Oświęcim	IV
71.	Skowronek Karol	17 XI 1915	ACz	Kraków – Płaszów	III
72.	Smołka Albert	10 III 1902	ACz	Racibórz	III
73.	Sosna Paweł	17 XI 1902	ACz	Racibórz	III
74.	Stebel Teodor	2 XI 1902	ACz	-	-
75.	Strodula Antoni	5 X 191(?)	ACz	Sudety/Kudowa	III
76.	Student Roman	28 II 1907	ACz	Wadowice - Oświęcim	III
77.	Szczęśny Alfons	2 VIII 1908	ACz	Kraków – Płaszów	III
78.	Szewczyk Regina	3 II 1914	ACz	Praga	III
79.	Szulik Alfons	20 II 1914	ACz	Oświęcim	III
80.	Święty Alfred	2 XII 1910	ACz	Oświęcim	III
81.	Święty Roman	19 VI 1905	ACz	Jawiszowice	III
82.	Temich Robert	13 V 1900	ACz	Bielsko	III
83.	Trzaskalik Franciszek	9 IX 1911	ACz	Oświęcim	III
84.	Ucher Jan	23 VIII 1912	ACz	Oświęcim	III
85.	Ucher Michał	28 IX 1901	ACz	-	III
86.	Ucherek Teofil	18 IV 1910	ACz	Oświęcim	III
87.	Uliarczyk Wojciech	8 I 1912	ACz	Mikuszowice koło Bielska	-
88.	Warmuła Emil	28 IX 1922	ACz	Oświęcim	III
89.	Wita Józef	29 X 1904	ACz	Wadowice	III

90.	Wróblewski Antoni	31 VIII 1913	ACz	Oświęcim	IV
91.	Wziętek Filip	1 V 1911	ACz	Wadowice	III
92.	Zdrzałek Augustyn	15 XI 1915	ACz	Oświęcim	III
93.	Zgrzędek Walentyn	10 II 1911	ACz	Oświęcim	-

Literatura i źródła: K. Miroszewski, M. Sobeczko, Jo był ukradzony Tragedia górnośląska. Ziemia Rybnicka, Katowice – Rydułtowy 2018 s. 155-157

Błażej Adamczyk

Lubszczyk Paweł ur. się 17.12.1899r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Johanna i Johanny z d. Scheffczyk Jak większość chłopców po ukończeniu szkoły ludowej w Bietułtowach znalazł zatrudnienie w kop. „Hoym – Laura” (od lipca 1922r. „Hoymgrube”, a od 1.01.1925r. kop. „Hoym” i od 4.09.1936r. kop. „Ignacy”) w Niewiadomiu. Po I wojnie światowej zaangażował się w pracę kulturalno – oświatową w chórze i zespołach amatorskich. Brał udział w powstaniach śląskich, w III w szeregach II kompani (biertułtowskiej) w składzie I baonu 5 pułku rybnickiego. Do wybuchu II wojny św. nie zmienił miejsca pracy, także nadal uczestniczył w przejawach życia kulturalno – oświatowego, Występował m. in. z powszechnie znanym w środowisku lokalnym „komikiem” Adolfem Mandryszem członkiem Górnośląskiej Trupy Teatralnej „Gwiazda”. Podczas okupacji hitlerowskiej nadal pracował na kopalni. Dnia 28.04.1943r. został wezwany na posterunek policji niemieckiej w Radlinie w celu podpisania volkslisty. Takowej nie podpisał. Został aresztowany i przewieziony do więzienia w Rybniku. 30.07.1943r. został przekazany do KL Auschwitz i zarejestrowany jako więzień nr 131345. Z Auschwitz został przekazany do podobozu w Łagiszy, w którym został zatrudniony przy robotach ziemnych. Latem 1944r. przeniesiono go do podobozu w Jaworznie. W styczniu 1945r. w związku ze zbliżającym się frontem, ewakuowano więźniów. Paweł Lubszczyk przemieszczał się w pieszej kolumnie, która zatrzymała się na kilkudniowy postój w Kędzierzynie. Kiedy Armia Radziecka zbliżyła się do tej miejscowości esesmani oblali benzyną baraki, w których przebywali więźniowie a następnie je podpalili. Więźniowie ratowali się ucieczką z płonących baraków, a wtedy esesmani otworzyli do nich ogień z broni maszynowej. Wydarzenie, w którym zginął Paweł Lubszczyk miało miejsce 20.01.1945.

Literatura i źródła: J. Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Głęńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu

b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), E. Holona, Twoi Antenaci, Radlin, Obszar i kop. „Emma”, Głóżyńny, Biertułtowy /przed i podczas/ III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, Aneks 4, s. 9. B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855 – 1929 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej, Ślązaka, górnika z Biertułtów, Radlin 2016, s. 42. AP Cieszyn, USC w Rydułtowach (1895-1937) 14/412, sygn.5.

Donata Pajqk, Eryk Holona

£

Łysek - Łunarzewski Marian ur. się 13.08.1907r. w Raciechowicach w pow. myślenickim w rodzinie Franciszka i Kunegundy z d. Żak. Po szkole ludowej uczęszczał do gimnazjum w Myślenicach, a następnie do Męskiego Seminarium Nauczycielskiego w Krakowie, które ukończył w 1927r.

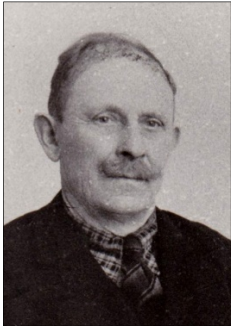
W gimnazjum przejawiał zainteresowania i uzdolnienia muzyczne. Skłoniło go to do nauki gry na skrzypcach i udziału w próbach i występach chóru gimnazjalnego. W seminarium kontynuował edukację muzyczną. Pracę jako nauczyciel rozpoczął w szkole powszechnej w Nieboczowach, a od 11.09.1929r. pracował w szkole powszechnej w Radlinie - Obszarach na stanowisku nauczyciela tymczasowego. W 1930r. zdał egzamin kwalifikacyjny na nauczyciela w Radlinie. Wybuch II wojny światowej zastał go w rodzinnych stronach, w Komornikach. Po prawie 4 tygodniowej wędrówce na wschód wrócił 4.10.1939r. do Raciechowic. Działał w strukturach ZWZ/AK w myślenickim obwodzie AK „Murawa”, ps. „Topór”. Dowodził oddziałem w sile 3 plutonów, złożonym z uciekinierów innych dzielnic Polski oraz mężczyzn z okolicznych wiosek, m. in.: Mierzenia, Krzesławic, Żyrośławic, Gruszowa, Komornik i Raciechowic. Był zatrudniony w urzędzie gminnym w Raciechowicach i wspólnie z pozostałymi pracownikami, członkami ruchu oporu, wykonywał zadania na rzecz myślenickiego obwodu ZWZ/AK. Od 1941r. uczestniczył również w tajnym nauczaniu. Jeszcze podczas działań wojennych, w lutym 1945r. za frontem wojsk sowieckich przenieśli się na Śląsk. W Katowicach został skierowany do organizacji pracy Szkoły Podstawowej nr 2 w Czerwionce. 5.04.1945r. M. Lysek powrócił do Radlina – Obszar i został nominowany przez inspektora Zygmunta Wrońskiego na stanowisko tymczasowego kierownika szkoły z zadaniem zorganizowania placówki. Reaktywował m. in. działalność chóru „Jutrzenka”. Czynnie popierał reaktywowanie harcerstwa w Obszarach udostępnił organizacji pomieszczenia szkoły na zbiórki oraz przekazał sprzęt obozowy, m. in. namioty, plecaki, menażki znalezione na poddaszu szkoły. Później został nominowany na stałe na stanowisko kierownika szkoły, którym był do przejścia na emeryturę w 1970r. Był inicjatorem budowy nowej szkoły w Radlinie – Obszarach, członkiem Społecznego Komitetu Budowy Szkoły. Działacz kulturalno-oświatowy, animator ruchu muzycznego ziemi wodzisławskiej. W Okręgu

Wodzisławskim Związku Śląskiego Kół Śpiewaczych, pełnił funkcję dyrygenta okręgowego od 1930r. oraz prezesa do 1970r. W okresie powojennym, szczególnie w latach pięćdziesiątych przyczynił się do utrzymania działalności chórów okręgu wodzisławskiego. Autor wierszy i pieśni poświęconych pięknu regionu, z którym związał swoje życie zawodowe, a także płomiennych apeli do braci śpiewaczej. Był wielokrotnie przesłuchiwany, jak wielu innych akowców, w siedzibie UB w Rybniku. Okoliczności te wymusiły zmianę nazwiska na Łunarzewski, ale również wstąpienie do Stronnictwa Demokratycznego. Inspektorat doceniając wkład i dorobek Mariana Łunarzewskiego wydelegowały go na Wyższy Kurs Nauczycielski w Krzeszowicach, po którym powierzono mu funkcje zastępcy inspektora szkolnego. W końcowych latach pracy nie ominęły go następstwa wewnątrz partyjnych rozgrywek i środowiskowo ambicjonalne aspiracje działaczy w wyniku, których otrzymał nakaz przejścia na emeryturę w wieku 63 lat. W 1970r. przeniósł się do rodzinnych Raciechowic. Zmarł 10.06.1971 r. Jest pochowany na cmentarzu w rodzinnych Raciechowicach. Dla uczczenia jego pamięci od 1989r. co dwa lata organizowany jest Turniej im. Mariana Łunarzewskiego Okręgu Wodzisławskiego Śląskiego Związku Chórów i Orkiestr w dniu 11 listopada w Zakładowym Domu Kultury kop. „Marcel”, obecnie MOK w Radlinie.

Literatura i źródła: Śpiewak Śląski, rok XXXI nr 1-2 (282-293), styczeń-czerwiec 1992, Śpiewak Śląski, rok XXXIII nr 1 (290), 1994, M. Lapawa, Zarys dziejów Szkoły Podstawowej nr 4 w Radlinie – Obszarach, praca dypl. napisana pod kier. dra E. Holony, Opole 2001, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do Dziejów, Radlin 2012, s.111-113, K. Dziuba (udostępnił), Biogram M. Łunarzewskiego. J. Łunarzewska, Pamiętnik Nauczycielki (opr., red. Leszek i Zyta Łunarzewscy), Australia 2013, s. 109-110, 113, 130. Adiustacja merytoryczna syna dra Leszka Łunarzewskiego.

Eryk Holona

M

Małecznyk Jan ur. się 06.05.1885r. w Turzy Śl. w pow. rybnickim w rolniczej rodzinie Jana i Marianny z d. Grabiec. W 16 roku życia podjął pracę na kopalni „Emma” odległej o 6 km, do której chodził pieszo, później dojeżdżał rowerem. W 1902 r dla zarobku wyjechał do kopalni w Westfalii. Stamtąd dostał powołanie do czynnej służby wojskowej, zaś po jej ukończeniu wrócił do kopalni w Westfalii. Na Śląsk do pracy w kopalni „Emma” powrócił w 1908r. W tym samym roku się ożenił i zamieszkał na Obszarach . W 1913r. wyjechał ponownie

do Westfalii wraz z rodziną. Włączył się w nurt życia polonijnego w mieście Herne, leżącym w Nadrenii Północnej-Westfalii. Działał w Związku Zawodowym Górników. Uczęszczał z rodziną na nabożeństwa polskie w Herne, abonował polskie gazety: „Wiarus” i „Gazetę Grudziądzką”. W trzecim dniu I wojny światowej został zmobilizowany i wysłany na front wschodni. W październiku 1914 r został ranny. W 1916r. wrócił do pracy w kopalni w Westfalii. Po wojnie w lutym 1919r. wrócił na Śląsk, do Obszar. Podjął pracę w kopalni „Emma”, bierze aktywny udział w pracy narodowej. W marcu 1919r. wstąpił do POW. W Obszarach i Osiedlu „Emma” założył legalną polityczną organizację pod nazwą Stronnictwo Narodowe Robotników, od 1920r. zwane Narodową Partią Robotniczą będącą pod wpływem poglądów Wojciecha Korfańtego. Wspierał nowo powstałe polskie organizacje, m. in. gniazdo „Sokoła” oraz chór mieszany „Jutrzenka”. Był współorganizatorem pochodu 1-majowego w 1919r., którego uczestnicy wzięli udział w manifestacji polskości w Rybniku. W I powstaniu śląskim 1919r. brał udział w wykonaniu zadań plutonu z Obszar. W wyborach do Rad Gminnych 09.11.1919r. został wybrany ławnikiem z listy Zjednoczenia Zawodowego Polskiego. W kwietniu 1920r. powstaje w Obszarach Komitet Plebiscytowy, którego przewodniczącym ze strony polskiej został Jan Małecznyk. Zorganizował strajk szkolny, za co oddany został pod sąd w Raciborzu. Rozprawa nie odbyła się z powodu wybuchu II powstania. Jan Małecznyk brał w nim udział, a następnie w akcji plebiscytowej. W III powstaniu pełnił funkcje komendanta placu na kop. „Emma” oraz dowodził plutonem wartowniczym straży. Po powstaniu pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Likwidacyjnej w Obszarach i kop. „Emma”. Po przyłączeniu przyznanej Polsce części Górnego Śląska w gminach, m. in. w Radlinie, powstają nowe rady. Jan Małecznyk

zostaje członkiem pierwszej rady w 1922r. Funkcję radnego pełnił prawie we wszystkich kadencjach do 1939r. W Związku Powstańców Śląskich był członkiem zarządu. Podczas okupacji hitlerowskiej pracował na Kopalni „Ema”, do 31.01.1940r., kiedy to został zwolniony i otrzymał niewielką rentę. Podczas „palcówki” zadeklarował narodowość polską i został wpisany na listę czwartej grupy narodowościowej z notatką: pod opieką niemiecką. 02.03.1943r. władze okupacyjne nakazały mu powrót do pracy w kopalni na powierzchni. Po zakończeniu wojny Jan Małyszczak pozostał pracownikiem kopalni „Ema” (następnie „Marcel”) do 1958r. Zmarł 27.07.1960r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Radlinie - Biertułtowach. Posiadał Śląski Krzyż Powstańczy i inne odznaczenia.

Literatura, źródła: E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszar i kop. „Emma”, Główny, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 40. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 58 i 59. P. Gleńsk, Obszary, Osiedle Marcel (teczka, maszynopis, zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). Kronika ZBoWiD, koło Obszary (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin)

Donata Pająk, Eryk Holona

Mandryś Florian ur. się 4.05 1880r. w Radlinie w rodzinie Franciszka i Joanny z d. Serwotka. Rodzice wyemigrowali w 1882r. do Bottrop w Westfali (Niemcy). W wieku 14 lat Florian Mandryś rozpoczął pracę w kopalni „Prosper”, w której pracował także jego ojciec. Równocześnie uczęszczał do Szkoły Górniczej w Bohum, która przygotowywała do pracy na stanowisko sztygara. Na takowym też po jej ukończeniu F. Mandryś pracował.. Cały czas był związany z kołami polskiej emigracji. Należał do Towarzystwa Górnoślązaków, w którym pełnił funkcję męża zaufania. Od 1920r. był członkiem Narodowego Stronnictwa Robotników. Florian wrócił do Polski w 1921r., by poszukać pracy i mieszkania. Znalazł pracę w kopalni „Hoym- Laura” jako nadsztygar, co w ówczesnych czasach było wysokim i odpowiedzialnym stanowiskiem. Pół roku później w Poznaniu odbierał żonę i gromadkę dzieci, które zawiózł do rodziców żony na Pomorze. W 1922r. zamieszkali w Niedobczycach na Bukowinie. Tutaj rodziły się jego kolejne dzieci. Zaangażował się w działalność społeczną w związku niesienia pomocy. Był członkiem zarządu Stowarzyszenia dla wspierania biednych współobywateli w Rybniku. Brał udział w organizacji „Zabaw Latowych”, m. in. 5.07.1925r. pod hasłem „Święto Róż dla Starców i Młodzieży”.

W 1928r. otrzymał odznakę honorową wraz z dyplomem Sympatyka Polskiego Komitetu Opieki nad Dzieckiem. Członek Polskiego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Woj. Śląskiego. W czasie II wojny światowej został zwolniony z pracy i wysiedlony wraz z liczną rodziną z zajmowanego mieszkania. Zamieszkał wtedy w innej części Niedobczyc, na Weronie. Po jakimś czasie podjął pracę w kopalni „Zbyszek” w Generalnej Guberni. Pod koniec wojny brał czynny udział w ratowaniu przed zniszczeniem mienia i urządzeń kopalni „Ignacy”. W 1945r. otrzymał mieszkanie wraz rodziną w Radlinie na ul. Sokolskiej. W 1959r. przeprowadził się wraz rodziną do własnego wybudowanego domu w Radlinie przy ulicy Rydułtowskiej. Wraz z żoną wychował 9 synów i 5 córek. Był czynny zawodowo w wieku 77 lat. Pracował jako dyspozytor na kopalni „Rymer”. Zmarł 13.10.1962 roku, jest pochowany na parafialnym cmentarzu w Radlinie - Biertułtowach.

Literatura, źródła: Genealogia rodziny Mandryszów, Rybnik – Niedobczyce 2002, wywiad – relacja praprawnuczki A. Serwotka.

Donata Pajk

Marszolik Franciszek ur. 2.12.1889r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Sylwestra i Franciszki z d. Połomski. Ukończył szkołę powszechną w Biertułtowach. Przed I wojną światową pracował w kopalniach: „Hoym – Laura” w Niewiadomiu, „Charlotte” Rydułtowach, i Römer Grube w Niedobczycach. Ożenił się w 1914r. z Agnieszką z d. Kuban. Po I wojnie światowej włączył się do pracy propagandowej na rzecz przyłączenia Śląska do Polski. Stanowił postrach dla bojówkarzy niemieckich. Był członkiem Związku Robotników p. w. św. Józefa w Biertułtowach i dyrygentem istniejącego przy nim chóru „Słowiki”. Na jego wniosek 15.02.1920r. chór usamodzielniał się i przekształcił w Towarzystwo Śpiewu „Słowacki”. Członek POW Górnego Śląska, uczestnik powstań śląskich. W III powstaniu był dowódcą 3 baonu 5 pułku rybnickiego. Po podziale Górnego Śląska na część polską i niemiecką był urzędnikiem celnym w Knurowie. Przed 1939r. pracował w Hucie „Silesia” w Rybniku. W sierpniu 1939r. pełnił służbę w Obronie Narodowej w Rybniku. We wrześniu ewakuował się na wschód. Udało mu się przedostać do Rumunii. W październiku wrócił do Biertułtów. Kilka dni po powrocie, 4.11.1939r. został aresztowany. Przez tydzień był więziony w piwnicy budynku dyrekcji kop. „Ema” zajmowanego przez Schutzpolizei (Schupo). Następnie przetrzymywany był w więzieniu w Wodzisławiu Śl., w którym poddawano go okrutnym torturom. Skąd przekazano go do KL Dachau.

Po krótkim pobycie w tym obozie, trafił do KL Mauthausen - Gusen i został zarejestrowany jako więzień nr 3028. Zmarł 27.06.1941r.

Literatura i źródła: P. Gleńsk, Ofiary terroru okupanta hitlerowskiego 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, zesz.2 (zasoby Izby Regionalnej miasta Radlin), E. Holona, Twoi Antenaci. Radlin, Obszary kop. „Emma”, Głóżyń, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 10. J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, Kronika Koła Miejskiego ZBoWiD nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin (zasoby Izby Regionalnej miasta Radlin). AP Cieszyn, USC w Radlinie (1874-1932) 14/443, sygn.17.

Eryk Holona

Matuszczyk Wincenta ur. się 26.02.1898r. w Bottrop w Westfalii (Niemcy) w rodzinie Karola i Marcjanny, która w 1894r. wyjechała z Wodzisławia do Nadrenii Północnej w poszukiwaniu lepszych warunków życia i pracy. Pięć lat p zamążpójściu, w 1919r. wraz z mężem, rodzicami oraz świekrami wróciła na Śląsk. Wincenta z mężem i dziećmi zamieszkała przy ulicy Mieleckiego w Radlinie. Jej mąż zaczął pracować na kop. „Emma”. Odzwierciedleniem ich uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej było m. in. sponsorowanie- fundacja ogrodzenia boiska klubu sportowego „Błyskawica – Emma”. W latach 1925 – 1926 była słuchaczką w Szkole Położnych w Poznaniu. Po jej ukończeniu i rocznej praktyce objęła opiekę środowiskową nad przyszłymi matkami oraz tymi, które już pielęgnowały swoje narodzone dzieci w okręgu, który tworzyły miejscowości Radlin, Radlin II oraz Marklowice. Przyjmowała porody w domach, odwiedzała matki z noworodkami, służąc im pomocą i radą. W jej okręgu funkcjonowała Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem, która powstała w Radlinie w 1935r. W zakresie realizowanych zadań zarówno ona jak i inne położne prowadziły wykłady z krzewienia higieny macierzyństwa i dziecka w okresie ciąży oraz w okresie niemowlęcym. Pracowała bez względu na warunki i czasy do momentu przejścia na emeryturę w 1962r. Można ją było zawsze zobaczyć na rowerze i z dużą torbą z niezbędnymi akcesoriami, kiedy udawała się do matki oczekującej narodzin dziecka. Dzieci były przekonane, że przywozi w niej kolejne rodzeństwo. Jedne prosiły o siostrę lub braciszka, inne, by nie przynosiła nikogo, bo w domu jest ich dużo i nie ma co jeść. Po II wojnie światowej brała udział w pracach reaktywowanej Stacji Opieki nad Matką i Dzieckiem, Była w niej jedną z czterech położnych, Brała udział w pracach komisji zdrowia od 26.09.1949r. Należała do grona osób, dla których rodzina i praca stanowiły priorytetowe wartości. Z jej pomocą przyszło na świat kilkadziesiąt pokoleń

mieszkańców Radlina. Wincenta Matuszczyk zmarła 8.11.1968r. Jest pochowana na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura, źródła: Tekst życiorysu udostępniony przez B. Adamczyka. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów. Radlin 2012, s. 173. H. Winkler, Wincenta Matuszczyk i Hebama, (w:) Pnioki, red.: K. Drewniak – Woryna, Radlin 2007.

Eryk Holona

Mechaniczna Wytwórnia Obuwia, Drzeniek Wiktor - powstała w okresie międzywojennym w latach trzydziestych (1937r.) Jej właścicielami byli Łucja i Wiktor Drzeniek, który będąc szewcem wybudował obiekt - budynek wytwórni przy ulicy Korfantego 21. Po II wojnie światowej Zarządzeniem Przewodniczącego Wojewódzkiej Komisji ds. Upaństwowienia Przedsiębiorstw w Katowicach z dnia 26.03.1947r. wytwórnia obuwia małżeństwa Drzeńków została przejęta na własność państwa. Wchodziła w skład Katowickich Zakładów Terenowego Przemysłu Sportowego pod nazwą Fabryka Obuwia Sportowego Radlin ul. Korfantego 21a. Do 1947 roku obuwie produkowano na maszynach sprowadzonych z Austrii, Niemiec i Węgier. W latach pięćdziesiątych w związku z zwiększonym popytem miejscowy zakład uruchomił filię (oddział) w Radlinie - Głożynach w pomieszczeniach po b. restauracji Jana Sachsy. Mieściła się w niej

również świetlica dla pracowników. Filia została zlikwidowana w wyniku zmian strukturalnych w zakładzie macierzystym, w którym uruchomiono drugą zmianę, na której pracowali m. in. pracownicy oddziału w Głożynach. Zakład („Drzeńkowiec”) umożliwił praktyczną naukę zawodu szewca dla uczniów Zasadniczej Szkoły Zawodowej Doksztalającej w Wodzisławiu śl. (utworzonej w 1963r.), która w latach 1965 - 1993 miała swoją siedzibę w budynku b. Szkoły Podstawowej w Radlinie - Obszarach. Na przełomie lat 70 i 80 wytwórnia obuwia w Radlinie, a w istocie rzeczy w Wodzisławiu Śl. - Radlinie wchodziła w skład Przedsiębiorstwa Wyrobów Obuwniczych „Prodryn” Katowice pod nazwą Zakład Obuwia Wodzisław Śl. – Radlin przy ul. Korfantego 43. Uległ również zmianie profil dotychczasowej produkcji na obuwie robocze. W roku 1980 zakład zatrudniał 84 pracowników, którzy wyprodukowali w tym roku 130 tys. par obuwia. Na funkcjonowanie zakładu miały wpływ wydarzenia lat 80 -tych generujące obniżony popyt na obuwie robocze, konkurencyjne oferty pracy w kopalniach węgla kamiennego, które oferowały wyższe wynagrodzenie oraz możliwość zwolnienia z odbywania służby wojskowej poborowym jeśli pracowali w kopalni. Próba ratowania sytuacji poprzez wprowadzenie pracy chałupniczej nie przyniosła efektów. W dobie wdrażania liberalnego modelu gospodarki i zderzenia z wymaganiami gospodarki rynkowej na przełomie lat 80-tych i 90-tych zakład uległ likwidacji w 1992r. Pozostały po nim obiekt na przestrzeni lat ulegał degradacji, stał się miejscem zagrażającym bezpieczeństwu dla osób, które nielegalnie w nim przebywały. Jego położenie przy głównej arterii komunikacyjnej miasta, estetyka, miały wpływ na podjęcie decyzji o jego wyburzeniu (rozbiórce), które miało miejsce w listopadzie 2017r.

Literatura i źródła: Śląsko Dąbrowski Dziennik Wojewódzki Nr 13 z dnia 29.03.1947. Zarządzenie Przewodniczącego Wojewódzkiej Komisji ds. Upaństwowienia z dnia 26.03.1947, poz. 136 (wykaz 31, s. 238. nr.38) APwK., Mechaniczna Wytwórnia Obuwia..., sygn.. 12/246/0/6/153/. APwK. OwR., Akta Prezydium Rady Narodowej w Rybniku 1945-1950, sygn., 18/154:151 i 376. Pisemna relacja Krystyny Bem.r. Łatynoszek;, Monografia dzielnicy Radlin, praca dyplomowa napisana pod kierunkiem B. Kubek, LO im 14 Pułku Powstańców Śl., Wodzisław 1981. Relacja Engelberta Skaby.

Eryk Holona, Donata Pająk

Menzyk Józef ur. się 22.03.1876r. w Radlinie – Głożynach w pow. rybnickim w rodzinie Ignacego i Franciszki z d. Strączek. Uczęszczał prawdopodobnie do szkoły ludowej w Radlinie mającej swoją siedzibę w budynku b. organistówki. Powstanie i rozwój kopalń węgla kamiennego w okolicy, tak jak w wielu przypadkach, miał wpływ na podjęcie pracy przez niego w jednej z nich. Józef Menzyk rozpoczął pracę w górnictwie w kop. „Charlotte Grube” w Czernicy. Dla lepszych warunków pracy, a także i płacy wyjechał do Nadrenii Północnej – Westfalii. Włączył się na miejscu do działań na niwie narodowej, brał udział w przygotowaniach i występach koła teatralnego. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych XIX wieku wrócił do rodzinnej miejscowości i ponownie podjął pracę w kop. „Charlotte Grube”. Wstąpił do Związku Katolickich Robotników p.w. św. Barbary w Radlinie. Brał aktywny udział w działalności sekcji teatralnej. Wspólnie z Janem Bochenkiem reżyserował sztuki teatralne, które były wystawiane w gospodach w samym Radlinie oraz w ościennych miejscowościach. W trakcie pracy uległ wypadkowi co uchroniło go przed udziałem w I wojnie św. Wstąpił do POW, był inicjatorem powstania chóru mieszanego „Gwiazda” w Głożynach. Pełnił funkcję przewodniczącego komitetu plebiscytowego w Głożynach. Podczas III powstania był dowódcą drużyny wartowniczej wykonującej zadania w zakresie zabezpieczenia porządku w tej części Radlina. Po zakończeniu działań pełnił funkcję przewodniczącego miejscowej komisji likwidacyjnej. Od 1920r. do 1932 był członkiem Rady Gminy Radlin, a po przyłączeniu gminy Biertułtowy do obwodu gminy Radlin w 1932r. był także radnym w nowo ukonstytuowanej radzie „Wielkiego Radlina”. Należał do grona założycieli Spółki elektryfikacyjnej z o. o. w Głożynach w 1924r., która została zarejestrowana w sądzie wodzisławskim 15.02.1927r. Spółka brała udział w elektryfikacji prawie wszystkich ulic w Radlinie do 1939r. Miał także swój udział w powstaniu pierwszej spółdzielni na ziemi wodzisławskiej, dokładnie 15.10.1925r. w Biertułtowach, która przyjęła nazwę „Odrodzenie” na pamiątkę przyłączenia tej części Górnego Śląska do Polski. W chwili założenia liczyła ona 14 członków. Podczas II wojny św. w „palcówce” zadeklarował narodowość polską i został wpisany na listę czwartej grupy narodowościowej z notatką: pod opieką niemiecką. Był zobowiązany odprowadzać czynsz za własny dom do kasy niemieckiego powiernika. Po zakończeniu II wojny św. włączył się w realizację budowy kościoła w Radlinie – Głożynach. Kierował pracami komitetu budowy. Zmarł 11.10.1956r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Głożynach.

Literatura, źródła: P. Gleńsk, „Głozyny” (teczka, maszynopis, zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin), E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 57 -59, 162.

Eryk Holona

Michalski Jerzy ur. się 21 .09.1939r. w Markłowicach w pow. rybnickim w rodzinie o tradycjach nauczycielskich - Pawła i Anny z d. Bula (Buła) Po ukończeniu szkoły podstawowej w latach 1953 - 1958 uczęszczał do Liceum Pedagogicznego w Rybniku. W tym samym okresie był uczniem Szkoły Muzycznej I stopnia w klasie nauki gry na skrzypcach. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości był słuchaczem Studium Nauczycielskiego w Raciborzu. W 1960r. rozpoczął pracę zawodową na stanowisku nauczyciela muzyki w Szkole Podstawowej w Jastrzębiu Górnym. W następnym roku (1961) pracował w Szkole Podstawowej nr 10 w Rybniku, w której utworzył pierwszy w historii placówki chór uczniowski. Zdobywał z nim na międzywojewódzkich przeglądach chórów szkolnych wyróżnienia I i II stopnia. W latach 1961 – 1966 studiował w Państwowej Szkole Muzycznej w Katowicach na Wydziale Wychowania Muzycznego uzyskując tytuł magistra. W II połowie lat sześćdziesiątych związał swoje życie „muzyczne” z Domem Kultury w Radlinie. Przez 40 lat, w latach 1968 – 2009, był dyrygentem w różnych przedziałach czasowych chórów istniejących przy DK w Radlinie: „Echo”, „im. J. Słowackiego” oraz „Polonia”. Pod jego batutą odniosły one wiele sukcesów. W latach 1977-81 pracował w Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie. Następnie, w latach 1981 – 90, kierował Młodzieżowym Domem Kultury w Rybniku. W tym samym okresie, 1981 – 1982, pełnił funkcję dyrygenta Okręgu Rybnickiego PZChiO, a w latach 1982 – 1991 dyrektora artystycznego w Okręgu Wodzisławskim. Ponadto w latach 1993 – 1995 dyrygował chórem „Słowik nad Olzą” w miejscowości Olza. Poza działalnością muzyczną miał szereg innych pasji, m. in. był inicjatorem budowy Miasteczka Ruchu Drogowego przy SP nr 10 w Rybniku, którym się opiekował przez 21 lat. Przewodnik górski i terenowy. Należał go grona aktywnych działaczy PTTK, pełnił przez wiele lat funkcję przewodniczącego Komisji Turystyki Młodzieży przy Oddziale PTTK w Rybniku. Autor przewodników oraz współorganizator

cyklicznych dziecięcych i młodzieżowych Konkursów Piosenki Turystycznej. Za swoją działalność Jerzy Michalski otrzymał wiele odznaczeń i wyróżnień. Został uhonorowany: Złotą Odznaką ZNP (1974), Złotą Odznaką „Zasłużony da Rybnika” (1981), Złotym Krzyżem Zasługi (1982), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1991), odznaką Zasłużony Działacz Kultury (1985), Złotą Odznaką „Zasłużony w rozwoju województwa katowickiego” (1990), Złotą Odznaką z Laurem PZChIO (1997), Medalem Mikołaja z Rybnika (2005). Był laureatem I edycji wyróżnienia „Quality” Burmistrza Miasta Radlina (2003). Jerzy Michalski był osobą, charyzmatyczną, zawsze dostępną, z dużą dozą empatii i poczuciem odpowiedzialności za podopiecznych niezależnie od tego, do jakiej kategorii wiekowej należeli. Zmarł 26.03.2018r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Rybniku – Niedobczycach. 30.11.2019r. w MOKu w Radlinie odsłonięto pamiątkową tablicę pamięci Jerzego Michalskiego.

Literatura, źródła: Folder, „Wspomnienie o Jerzym Michalskim” wyd. Stowarzyszenie Śpiewacze Chór Mieszany im. Juliusza Słowackiego w Radlinie, Radlin 2019. K. Dziuba, Kto jest kim w PZChIO, (w:) „Śpiewak Śląski” nr 55 (366)/ 2006.

Eryk Holona

Miejska Biblioteka Publiczna w Radlinie - jak każda biblioteka w ramach statutowej działalności m. in. gromadzi, opracowuje, udostępniania, dokonuje selekcji i wycofuje ze zbiorów książki zniszczone, przestarzałe lub z innych powodów nieprzydatne. Jest również organizatorem szeregu

wydarzeń kulturalnych dla dzieci, młodzieży oraz dla dorosłych. Zbliżone zadania pełniły w zupełnie w innych warunkach i nakreślonej misji w przeszłości biblioteki w szkołach ludowych (Volks –Schülerbibliotheken) na terenie Radlina i Biertułów (szkoła musiała mieć co najmniej 8 uczniów niemieckich). Tworzono je na podstawie zarządzenia Urzędu Prezydium Rejencji z 13.04.1883r. Księgozbiory liczyły w nich około 40 woluminów

oraz odpowiedni zestaw czasopism. Innym typem były punkty objazdowej biblioteki w Rybniku. W obu miejscowościach takowe istniały od 1908r. Oprócz nich istniały również biblioteki stowarzyszeń w Biertułtowach przy Katolickim Związku Robotników św. Józefa, w której funkcję bibliotekarza pełnił Wincent Kolar. Utworzono w nim w 1898r. pierwszą wypożyczalnię książek w Biertułtowach. Bibliotekę posiadało również Stowarzyszenie św. Barbary w Radlinie, a w nim bibliotekarzem był Wincent Krótki. Zbliżoną strukturę do dziś istniejących placówek miały biblioteki kół TCL przy kop. „Emma” oraz w Biertułtowach. Księgozbiory obu bibliotek kół towarzystwa liczyły 1958 woluminów. Biblioteka kół Biertułtowy 850, przy kop. „Ema” 1108. Czytelników 524 (przy kop. „Ema” 226, w Biertułtowach 298). Łączna liczba wypożyczeń w roku 1936 wyniosła 23 472. W pomieszczeniach bibliotek - czytelniach kół zorganizowały 52 wykłady - kursy oraz 18 imprez oświatowych. W 1945r. samorządnie zorganizowała bibliotekę drużyna harcerzy w Biertułtowach. Zebrała w niej uratowane książki biblioteki TCL, pozostałości po bibliotece szkolnej oraz egzemplarze książek przywiezione przez żołnierzy z formacji polskich na zachodzie. Biblioteka harcerska funkcjonowała do czasu likwidacji ZHP i powołania w jego miejsce OH - ZMP. W tym okresie istniała również biblioteka w świetlicy koksowni na ul. Dworcowej w obiekcie po b. gospodzie Michała Wolnickiego, w której bibliotekarką była Irena Śmigielska. Po II wojnie św. dnia 29.09.1948r. na posiedzeniu Gminnej Rady Narodowej podjęta została uchwała o zorganizowaniu gminnej biblioteki publicznej w Radlinie. W tym okresie funkcjonująca w świetlicy urzędu gminy zastępcza biblioteka gminna posiadała zaledwie 321 woluminów. 15.01.1949 r. nastąpiło otwarcie biblioteki. Jej siedzibą było pomieszczenie w budynku gminnym przy ul. Rymera. A funkcję bibliotekarza pełnił Józef Warzecha pracownik Urzędu Gminy. Istniały również biblioteki szkolne posiadające małe księgozbiory, na które w dużej mierze składały się książki uratowane z bibliotek we wrześniu 1939r. Siedzibą biblioteki publicznej przez 48 lat było pomieszczenie pierwotne i kolejne, o które powiększył się stan jej powierzchni. Pozwoliło to na jej unowocześnienie, zorganizowanie wypożyczalni dla dorosłych i dla dzieci, stworzono czytelnię. W trosce o czytelnika w 1965r. utworzono dwie filie, w Głożynach oraz w Radlinie II. Miały one swoje siedziby - głożyńska w budynku remizy OSP Głożyny, a w Radlinie II także w budynku remizy OSP. W radlińskiej filii funkcję bibliotekarza pełnił Waldemar Miozga (1965 – 1967), a po nim Salomea Gatnar (1967 – 1983^{*}). Natomiast w filii głożyńskiej bibliotekarką przez 23 lata była Cecylia Grabiec (1965 – 1986), później Jolanta Józefczyk (1986-1998) i Zofia Kolorz (1999...). Uruchomiono także punkty biblioteczne w „Domach Górnika”. Odzyskanie przez Radlin na powrót prawa

do samostanowienia na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23.12.1996r. spowodowało, że od 1.01.1997r., wobec konieczności zorganizowania siedziby Urzędu Gminy, biblioteka „z dobrodziejstwem całego inwentarza” została przeniesiona do obiektu Inkubatora Przedsiębiorczości w Radlinie, w dzielnicy Obszary. Miało to wpływ na zakres świadczonych wypożyczeń, które ograniczone zostały do lektur dla uczniów. Sytuacja „Biblioteki” diametralnie się zmieniła po zakupieniu przez Miasto Radlin budynku przy ul. Orkana 5 z przeznaczeniem na nową siedzibę placówki. Znalazł w nim miejsce księgozbiór. Można było urządzić na miarę oczekiwań wypożyczalnię dla dorosłych i dla dzieci oraz czytelnię. Od 1.01.2001r. do 30.06.2009 biblioteka była agendą Miejskiego Ośrodka Kultury w Radlinie. Z dniem 1.07.2009r. bibliotekę wyodrębniono ze struktur Miejskiego Ośrodka Kultury w Radlinie i powołano samodzielną instytucję, Miejską Bibliotekę Publiczną w Radlinie. Biblioteka posiada Filię w Głożynach. Kierowanie działalnością biblioteki przez cały okres jej istnienia, od 1948r., było domeną kolejnych bibliotekarzy, kierowników - dyrektorów: Józefa Warzechy (1948-1950), Anieli Gaszka (1950-1957), Urszuli Korus (1957- 1991), Danuty Kolarskiej (1991 - 1996), Marii Kaszubskiej (1996-2009) oraz Henryki Pawliczek (od 2009 ...).

* Salomea Gatnar od 1975 już w filii Biblioteki Publicznej w Wodzisławiu Śl.

Literatura i źródła: AP w K., OwR., Acta Prezydium Rady Powiatowej w Rybniku 1945 – 1850, zespół 18/154, sygn. 120 oraz 412 i 413. E. Holona, O Biertułowach, Radlinie i Obszarach, (w:) E. Holona, B. Adamczyk; Radlin. Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 38, 42-43 i 74. A. Tokarska, Biblioteki polskie na Górnym Śląsku w XIX wieku, Katowice 1977, s. 52 (dostęp 22.07.2021). Towarzystwo Czytelní Ludowych, (w:) Leksykon Radliński. s.297 K. Szczotok, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Wodzisławiu Śl.. Filia nr 5 w Radlinie II, Wodzisław Śl. – Radlin II 2006. Z. Kolorz, Biblioteka Głóżyńska 40 lat w Służbie Społeczności Lokalnej, Radlin – Głóżyńy 2005. Relacja pisemna H. Pawliczek. Relacja K. Wnuk.

Eryk Holona

Miejski Ośrodek Kultury - formami, strukturami organizacyjnymi, w których młodzież i dorośli mieli możliwość brania udziału, m. in. w aktywności artystycznej, poznawczej itp., quasi domami

kultury, były świetlice. Prowadziły je na naszym terenie, tak jak i gdzie indziej, stowarzyszenia. Posiadały je m. in. OMP w Biertułtowach, Koło TCL przy kop. „Ema” czy też Związek Weteranów Powstań Śląskich. To jemu oddano uroczyście na cele kulturalno - oświatowe 5.06.1945r. obiekt b. „Grodoniowca” *. Mieściła się w nim siedziba związku oraz świetlica **. Był obiektem, który określano mianem domu powstańca oraz domu kultury. Obydwie nazwy występują w dokumentacji ZWPŚL. Funkcję kierownika świetlicy pełnił z ramienia ZWPŚL Paweł Mika. Na mocy rozporządzenia wojewody z dnia 8.02.1945r. „Grodoniowiec” w 1948r. został przekazany Zarządowi Domu Kultury, ZWPŚL miał w nim nadal świetlicę. Zlokalizowano w nim Zakładowy Domu Kultury kop. „Marcel”, przy czym w środowisku lokalnym dalej mówiło się o nim „świetlica”. Była w nim biblioteka, (w jej księgozbiornicy dominowały woluminy o tematyce socrealizmu ***), a także jeden z pierwszych telewizorów w Radlinie – Biertułtowach oraz pomieszczenie z grammi planszowymi i prasą. Odbywały się w nim próby chórów i, tak jak w okresie międzywojennym, imprezy, widowiska teatralne, zabawy towarzyskie i karnawałowe, m. in. chórów, związku hodowców gołębi pocztowych itp. Kierownikiem tego pierwszego Domu Kultury była Aniela Konieczny z d. Bytomska. Barwną postacią był (Paweł ?) Pojda, który o określonych godzinach wypraszał ze świetlicy uczniów szkoły podstawowej (o godz. 18⁰⁰), szkół średnich (o 20⁰⁰), by z pomieszczeń szczególnie sali z telewizorem, mogli korzystać dorośli. Aniela Konieczny pełniła funkcję kierownika - dyrektora również w nowo wybudowanym Zakładowym Domu Kultury kop. „Marcel” do 1975r. W latach 60 - tych KWK „Marcel” wybudowała dla całego społeczeństwa w Radlinie nowoczesny budynek Zakładowego Domu Kultury przy obecnej ulicy Mariackiej. Uroczystość otwarcia tej placówki miała miejsce 4.12.1964r. Budynek ZDK posiada sale widowiskową ze sceną z 370 miejscami i z odpowiednim zapleczem. Może pełnić funkcję sali teatralnej, ale także i kinowej. I taką też rolę pełniła przez umiejscowienie w ZDK kina „Górnik”. W pierwszej dekadzie lat dwutysięcznych kino zakończyło swoją działalność. Ponadto w Domu Kultury są pomieszczenia takie, jak kawiarenka z małą sceną, w której istnieje możliwość organizowania imprez kameralnych, szereg pomieszczeń dla prowadzenia różnorodnych form działalności pozaszkolnej. ZDK jest miejscem, w którym swoje lokum posiadają i odbywają spotkania organizacje oraz stowarzyszenia. W wyniku restrukturyzacji górnictwa KWK „Marcel” ograniczyła patronat, zakres przedsięwzięć w obszarze funkcji pozaprodukcyjnej. Kierując się rachunkiem ekonomicznym, przeprowadziła komunalizację wielu spośród będących w jej posiadaniu obiektów. W tej liczbie również ZDK, nad którym pieczę przejął Urząd Miasta w 1997r.

Z istniejących obiektów - ZDK, obiektu kompleksu krytych basenów z salą gimnastyczną, świetlicą w remizie na Głożynach, decyzją Rady Miasta utworzono MOKiS. Po trzech latach, z uwagi na dysonans wynikający z odrębnych przepisów regulujących działalność kulturalną i sportową, Rada Miasta podjęła decyzję o utworzeniu z dniem 1.01.2001r. Miejskiego Ośrodka Kultury (MOK) oraz Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji (MOSiR). MOK tworzyły: Dom Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna oraz świetlica w remizie na Głożynach. Od dnia 1.07.2009r. bibliotekę wyodrębniono ze struktur MOK i powołano samodzielną instytucję, Miejską Bibliotekę Publiczną w Radlinie. Nie sposób w ramowo ograniczonej notce monograficznej zawrzeć pełny opis wielokierunkowej działalności MOKu. Pozostaje faktem nie do zakwestionowania, że MOK jest znaczącym ogniwem lokalnego systemu wychowania oraz wiodącą instytucją kulturotwórczą w Radlinie, a także w pewnym stopniu w regionie ziemi rybnicko - wodzisławskiej. Całokształtem działalności „placówek” kulturalnych w okresie powojennym kierowali: Aniela Konieczny (1948 – 1979), Piotr Cybułka (1980 -1981) Krzysztof Pietrek (1987 – 1991), Janusz Majewski (1991 - 1997), Witold Łupiński (1997 – 2000), Henryk Stiel (2001 - 2012), Tomasz Miler (od 2012).

* „Grodniowiec” - obiekt wybudowany w Biertułtowach w XIX wieku, w którym lokal od 1893 roku posiadał Karol Wiosna, a po jego rozbudowie Felix Mludek założył w nim gospodę. W następnych latach była własnością Karola i Matyldy Grodoń. W okresie międzywojennym był miejscem spotkań członków grupy miejscowej POW, ZPŚl. towarzystw, imprez, widowisk teatralnych, zabaw towarzyskich i karnawałowych.

** Etymologia (pochodzenie) terminu „**świetlica**” wywodzi się z dawnego określenia „jasnej” izby w wiejskiej chacie lub dworze, a przeznaczonej na uroczystości rodzinne i spotkania towarzyskie.

*** Socrealizm - realizm socjalistyczny, doktryna i praktyka twórcza w literaturze, sztuce, filmie, muzyce, wprowadzona w ZSRR na początku lat 30. W bibliotece były wypożyczane m. in. książki „Timor i jego Drużyna”, „Jak hartowała się stal”, „Zaorany ugór” (przyp. aut.)

Literatura i źródła: APwK, OwR, Acta Prezydium Rady Powiatowej w Rybniku 1945 – 1959, zespół 18/154 sygn. 120 i 582. Dokumentacja ZWPŚl. lata 1945 -1947 (zb. Izby Regionalnej miasta Radlin).T. Miler, M. Kuczera, Materiał – „historia” domu kultury. Autorelacja E. Holona.

Eryk Holona, Donata Pająk

Ks. Mokros Franciszek ur. się 28.03.1912r. w Kochanowicach k. Lublińca w rodzinie rolników Jakuba i Joanny z d. Malcher. Po nauce w szkole ludowej w latach 1926 – 1932 kontynuował naukę w Państwowym Gimnazjum Męskim im. A. Mickiewicza w Lublińcu, w którym 9.06.1932r. zdał egzamin dojrzałości typu klasycznego. W tym samym roku wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, równocześnie kontynuował studia teologiczne na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Święcenia kapłańskie przyjął 20.06.1937r. z rąk bpa Stanisława Adamskiego. Po zastępstwie wakacyjnym w Katowicach - Józefowcu pracował jako wikariusz (1937-1939) w parafii św. Klemensa w Ustroniu, następnie od września 1939r. do maja 1940r. w parafii św. Marii Magdaleny w Cieszynie. Od 17.05.1940r. został wikariuszem substytutem, a następnie samodzielnym duszpasterzem w parafii św. Jerzego w Puńcowie i administratorem parafii św. Marcina w Lesznej Górnej. Należał do grupy księży, którzy byli represjonowani. Dnia 19.11.1945r. został aresztowany przez UB i osadzony w więzieniu na Rakowieckiej w Warszawie. Parafianie z Puńcowa, Lesznej Górnej oraz ks. bp katowicki Stanisław Adamski czynili starania o jego uwolnienie. Po 6 miesiącach bez postawienia aktu oskarżenia 6.06.1946r. ks. Franciszek Mokros został zwolniony z więzienia. 6.12.1950r. został mianowany administratorem, a od 3.09.1951r. rektorem parafii Dobrego Pasterza w Istebnej. Wskutek tarć wynikających z utrudnień prowadzenia pracy duszpasterskiej w Państwowym Zakładzie Przeciwgruźliczym na Kubalonce, zajmowanej postawy, przewodniczący WRN w 1952r. zażądał przeniesienia ks. F. Mokrosa i A. Raszki z Istebnej do innej parafii bez podawania powodów. Bp S. Adamski odwołał się od tych zarządzeń do m. in. Antoniego Bidy w Warszawie i wiceprzewodniczącego WRN J. Ziętka w Katowicach. W tej sytuacji ks. bp S. Adamski dnia 18.08.1952r. mianował Ks. F. Mokrosa administratorem w parafii NMP Wspomożenia Wiernych w Katowicach - Wełnowcu. Dnia 5.11.1952r. ks. F. Mokros został ponownie aresztowany w związku z odczytaniem orędzia bpa S. Adamskiego o braku możliwości nauczania religii w szkołach oraz petycjami i podpisami rodziców. Zwolniono go dnia 31.03.1953r. także bez aktu oskarżenia. Od 12.05.1953 do 1.09.1954r. pełnił obowiązki administratora parafii św. Anioła Stróża w Gorzycach jako wikariusz adiutor (pomocnik) proboszcza ks. Eryka Dzieżoka oraz w analogicznej roli w okresie od 2.10.1954 do 7.01.1957 r .w parafii św. Stanisława biskupa i męczennika w Markłowicach - adiutora proboszcza

ks. Antoniego Basztonia. W l. 1957-1963 był kierownikiem Domów Rekolekcyjnych w Panewnikach i Kokoszykach. Organizował grupy diecezjalnych misjonarzy prowadzących na terenie diecezji rekolekcje i misje parafialne. Ostatnią placówką duszpasterską ks. F. Mokrosa była parafia św. Marii Magdaleny w Radlinie, w której od 18.09.1963r. do przejścia na emeryturę 14.03.1981 był administratorem z uprawnieniami proboszcza. W dużej mierze przyczynił się do uzyskania zezwolenia na budowę kościoła p.w. św. Herberta w Wodzisławiu Śląskim. Ofiarował na jego budowę większą sumę pieniędzy. Wybudował dom parafialny, do którego sprowadził Siostry Szensztackie. W dowód uznania zasług dla Kościoła został wyróżniony - uhonorowany tytułem Rady Duchownego 23.12.1963r. Z dniem 1.04.1981r. przeszedł na emeryturę. W tym samym roku wyjechał w odwiedzinach do RFN i tam przeszedł poważną operację. Następnie za zgodą bpa katowickiego w 1982r. podjął pracę jako wikariusz ekonom w parafii Zepfenhaus, w zastępstwie jej proboszcza, a swojego kolegi pochodzącego z diecezji opolskiej. Po powrocie do Polski 11.10.1993r. zamieszkał w domu Sióstr Szensztackich w Radlinie. Zmarł w szpitalu w Wodzisławiu Śląskim 1.11.1995r. Jest pochowany na cmentarzu parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Radlinie II.

Literatura i źródła: Encyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku.

Donata Pająk

Miozga Teresa, córka Wiktora (z domu Michalska), żona Waldemara Miozgi, ur. 16.06.1944r. w Katowicach. Po ukończeniu szkoły podstawowej i średniej kontynuowała naukę w Studium Nauczycielskim w Katowicach na kierunku wychowanie fizyczne. Po uzyskaniu dyplomu ukończenia SN w 1964r. podejmuje pracę na stanowisku nauczyciela wychowania fizycznego w szkole podstawowej w Gorzycach.

Po zamążpójściu w 1967r. zmienia miejsce pracy na Szkołę Podstawową nr 5 w Radlinie II, od 1975r. nr 21 w Wodzisławiu Śl. – Radlinie II. Brak sali gimnastycznej w placówce wymusił na niej zastosowanie niekonwencjonalnego rozwiązania metodycznego prowadzenia zajęć – lekcji wychowania fizycznego. Prowadzone lekcji „WF” na korytarzu szkolnym przeniosła poza szkołę, zastępując je zajęciami terenowymi podnoszącymi sprawność i kondycję fizyczną dzieci. Były to w porze

letniej biegi terenowe oraz zajęcia pływackie w ośrodku harcerskim w Bukowie (zbudowanym społecznie z inicjatywy jej męża Waldemara), a w porze zimowej piesze wyprawy (4 km) na lodowisko w Pszowie, ale przede wszystkim, zaaprobowane przez uczniów, w tym także rodziców, biegi narciarskie. Rozpropagowała ideę narciarstwa biegowego w takim stopniu, że wszystkie dzieci, bez przeciwwskazań, uprawiały tę dziedzinę sportu. Przyczyniła się do sukcesywnego zakupu potrzebnego sprzętu, z którego mogli korzystać wszyscy uczniowie. Wspólnie z mężem Waldemarem Miozgą organizowała cotygodniowe wyjazdy na trasy biegowe na Kubalonce oraz obozy letnie i zimowe. Dla uczniów o ponadprzeciętnych dyspozycjach prowadziła w ramach zajęć pozalekcyjnych Szkolny Klub Sportowy. W rezultacie, poczynając od roku 1980, jej podopieczni zaczęli odnosić sukcesy na zawodach szczebla wojewódzkiego, na których plasowali się na czołowych miejscach. To z tej grupy rekrutowali się później przyszli członkowie kadry narodowej, olimpijczyk Krzysztof Sosna oraz Tomasz Sikora - wielokrotny mistrza Europy i świata, pięciokrotny uczestnik zimowych igrzysk olimpijskich, wicemistrz olimpijski w biathlonie w 2006r. w Turynie, lider klasyfikacji generalnej Pucharu Świata w 2009r. W 1981r. Teresa Miozga za wybitne osiągnięcia została wyróżniona dyplomem uznania i nagrodą Kuratora Oświaty w Katowicach. W następnym roku, 1982 po krótkiej chorobie, w wieku 38 lat, niespodziewanie zmarła. Osierociła troje dzieci: Ewę (14 l.) Marka (13 l.) i Mirosławę (7 l.). Jest pochowana na cmentarzu parafii Marii Magdaleny w Wodzisławiu Śl. - Radlinie II.

Literatura i źródła: Księga protokołów Rady Pedagogicznej SP nr 5 i c.d. 21. z lat 1967 - 1983 Kronika Szkoły, SP nr 5 i c.d. 21. Trofea sportowe uczniów SP nr 5 i c.d. 21. Protokoły UKS „Strzał Wodzisław”, Akta osobowe Teresy Miozgi. Relacja Bronisławy Materzok.

Bożena Górnicz

Miozga Waldemar ur. 29.01.1944r. w Pszowie w pow. rybnickim w rodzinie Eryka i Franciszki z d. Tytko. Po ukończeniu szkoły podstawowej i średniej kontynuował naukę w Studium Nauczycielskim w Raciborzu na kierunku filologia polska. W 1964r. podjął pracę na stanowisku nauczyciela języka polskiego w SP nr 5 w Radlinie II (od 1975r. nr 21 w Wodzisławiu Śl. – Radlinie II). Angażował się w różnorodnych formach pracy społecznej. Kontynuował działalność w ZHP (od 1959r. instruktor), pełnił funkcje

wiceprezesa OSP w Radlinie II. W 1974r. objął funkcję dyrektora szkoły. W dalszym ciągu był nauczycielem języka polskiego, jednak na co dzień towarzyszyło mu oddanie jej sprawom, charakteryzowała go sprawność organizacyjna, sumienność i odpowiedzialność za powierzoną placówkę. Wyremontował i zmodernizował zaniedbany budynek szkoły. Organizował cieszące się wielką popularnością, cyklicznie środowiskowe imprezy integracyjne, z których dochód przeznaczano na wyposażenie szkoły. Przywiązywał szczególne znaczenie do realizacji funkcji opiekuńczo – wychowawczej szkoły. Jego uwaga była skoncentrowana na zagadnieniach wychowania do czasu wolnego, a w nim wyeksponowanie kultury fizycznej, wychowania przez sport. Miał sojusznika w swojej Małżonce, nauczycielce wychowania fizycznego w szkole. To ona zainicjowała naukę narciarstwa biegowego i „zaraziła” tą dziedziną sportu uczniów szkoły. Waldemar Miozga przekonał rodziców do tego pomysłu i w efekcie przyczynił się do wyłonienia spośród nich grupy aktywnie wspierających całość przedsięwzięcia. Organizował cotygodniowe wyjazdy na trasy biegowe na Kubalonce oraz obozy letnie i zimowe. Nie tylko, że w latach 1974 – 1981 zakupił 215 par nart biegowych, to potrafił pozyskać sponsorów, którzy dotowali wyjazdy uczniów na mistrzostwa Śląska i Polski. Rzetelna praca zaowocowała nadspodziewanie dobrymi rezultatami. Od roku 1980 uczniowie szkoły na zawodach różnego szczebla zajmowali czołowe miejsca. Spośród nich 8 zostało powołanych do kadry narodowej. Waldemar Miozga po nagłej śmierci żony w 1982r. przejął obowiązki trenera. Zapoczątkował karierę sportową olimpijczyka Krzysztofa Sosny oraz Tomasza Sikory - wielokrotnego mistrza Europy i świata, wicemistrza olimpijskiego w biathlonie. Po przejściu na emeryturę w 1994r. nie zrezygnował z pracy z młodzieżą. Prowadził treningi z chłopcami. Z jego inspiracji zawiązała się grupa inicjatywna, która doprowadziła w 1997r. do powstania Uczniowskiego Klubu Sportowego „Strzał Wodzisław” ze specjalnością biathlonu. Pozyskał sprzęt dla zawodników, a ci zdobywali tytuły mistrzów Śląska, wygrywali zawody, zdobywali nagrody m.in. ministra sportu. W l. 1999 - 2000 pełnił w Klubie funkcję prezesa. Uznanie dla pracy i działalności Waldemara Miozgi znajdowało wyraz w wielu formach wyróżnień, m.in. był odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi i Srebrną Odznaką Zasłużonego dla rozwoju woj. katowickiego. Otrzymał nagrody Ministra Oświaty i Wychowania oraz Kuratora Oświaty w Katowicach oraz dwukrotnie nagrodę specjalną Inspektora Oświaty i Wychowania. Ostatnie lata życia spędził z drugą żoną Ireną w Tolkmicku. Tam nadal działał społecznie. Zmarł 22.02.2014 w Tolkmicku. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym kościoła p.w. Marii Magdaleny w Radlinie.

Literatura i źródła: Księga protokołów Rady Pedagogicznej SP nr 5 i c.d. 21. Kronika Szkoły, SP nr 5 i c.d. 21. Protokoły UKS „Strzał Wodzisław”. Akta osobowe Waldemara Miozgi. Autorelacje Waldemara Miozgi spisane przez B. Górnica. Trofea sportowe uczniów SP nr 5 i c.d. 21. .

Bożena Górnica

Musioł Józef ur. 15.06.1901r. w Markłowicach w pow. rybnickim, w rodzinie Pawła i Franciszki z d Fojcik. Ukończył szkołę powszechną Markłowicach. Do 18r. ż. pracował w gospodarstwie swoich rodziców. Był członkiem POW Górnego Śląska. W okresie powstań z przerwami pracował na kop. „Emma”. Brał udział w wszystkich powstaniach śląskich. W III uczestniczył w walkach kompanii z Obszar i Kop. „Emma” przy zdobywaniu posterunku policji niemieckiej w tzw. Sypialni I kop. „Emma” oraz w bitwie na linii Olza – Buków. Do wybuchu II wojny światowej pracował na powierzchni w kop. „Ema”. Był zaangażowany w działalność społeczną, współpracował z naczelnikiem gminy Karolem Brandysem czy Józefem Różańskim. Czynnie przeciwstawiał się różnorodnym przejawom działalności organizacji niemieckich. Dnia 2.09.1939r.ostał aresztowany i umieszczony w piwnicy Urzędu Gminnego w Radlinie, a następnie 4.09.1939r. przekazany do więzienia w Rybniku następnie w Raciborzu, Zgorzelcu, Rawiczu, skąd został przeniesiony do KL Buchenwald, w którym został zarejestrowany jako więzień z nr 9926. Od 16.10.1939 do 4.03.1940r. był zatrudniony w tartaku w KL Buchenwald. Dnia 5.03.1940r. został przekazany do KL - Mauthausen-Gusen (nr 2305). W wyniku interwencji mieszkańca Radlina, konfidenta organizacji niemieckich, którego wcześniej ostrzegł wbrew zasadom konspiracji, o zamiarze wymierzenia mu kary, został zwolniony z obozu 19.03.1941r. Dwa razy w tygodniu musiał się meldować na policji. Po półrocznej rekonwalescencji w domu, pracował w firmach na terenie Radlina. Po wyzwoleniu pracował na kop. „Ema” (później „Marcel”), następnie jako administrator cegielni w Wodzisławiu – Maruszach do czasu przejścia na emeryturę w 1966r. Był oddany pracy społecznej, opiekował się ubogimi i niepełnosprawnymi na terenie Radlina z ramienia PKPS. Należał do Koła ZBoWiD, był członkiem zarządu pełniącym wiele funkcji. Skarbnik zarządu społecznego komitetu budowy Parku im. ZBoWiD w Radlinie (od 28.10.1999r. „Park Zbowiedowca” został przemianowany na „Park im. Ofiar Szybu Reden”). Był odznaczony Śląskim Krzyżem Powstańczym,

Gwiazdą Górnośląską, Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski. Zmarł 21.12.1982r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura i źródła: Kronika ZBoWiD Koła Wodzisław – Radlin nr 4 (zasoby Izby Regionalnej miasta Radlin), P. Glensk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, zesz. 3 (zasoby Izby Regionalnej miasta Radlin), J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945., oraz wywiad – relacja K. Wnuka.

Eryk Holona

Musioł Karol ur. się 27.10.1905r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Jana i Janiny z d. Patas. Po ukończeniu ośmioletniej szkoły powszechnej zapisał się w 1919r. do średniej szkoły handlowej w Wodzisławiu Śl. Naukę w niej przerwał i w latach 1920–1923 pracował w biurze dyrekcji kopalni „Fryderyk” w Gorzyczkach. Następnie kontynuował naukę w szkole handlowej, a po jej ukończeniu pracował w biurze rachunkowym kopalni „Blücher” (obecnie KWK ROW Ruch Jankowice) k/ Rybnika. Następnie do 1925r. pracował w księgowości śląskiego Towarzystwa Apropizacyjnego Spółce z o.o. W latach 1926 – 1939 był zatrudniony w Państwowej Fabryce Wyrobów Tytoniowych w Wodzisławiu. Pełnił też funkcję prezesa Okręgowego Związku Kół Śpiewaczych oraz wiceprezesa Zarządu Powiatowego OMP w Rybniku pierwszej kadencji od 1934r. W 1940r. przyjechał do krewnych żony mieszkających w Dąbrowie Niemodlińskiej. Zatrudnił się jako robotnik w Zakładach Celulozowo Papierniczych w Krapkowicach, później w młynie na terenie Dąbrowy. W 1941r. Karol Musioł został powołany do Wehrmachtu. W 1944r. uciekł na stronę aliantów, dostał się do obozu internowanych w Nadrenii, w następnym roku przewieziony został wraz z innymi Polakami do obozu w Chalon we Francji. Związał się wówczas z Wojennym Komitetem Organizacyjnym Powrotu do Domu. Po powrocie do kraju, jak wielu mieszkańców powiatu rybnickiego, wstąpił do milicji obywatelskiej. Pozostawał w jej szeregach 4 miesiące. Następnie wrócił do Dąbrowy Niemodlińskiej. Podjął pracę w gminie jako sekretarz. Wówczas też rozpoczął studia w Wyższym Studium Prawa Administracyjnego w Warszawie prowadzonego przez Ministerstwo Ziem Odzyskanych. Od 15.10.1949 do 16.06.1950r. pełnił urząd burmistrza Wodzisławia Śląskiego. W 1950r. został wybrany

przewodniczącym Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Niemodlinie. Stanowisko przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej w Opolu objął 18.11.1953r. (w większości artykułów podaje się rok 1952) i piastował je do 1965r., kiedy to na sesji MRN złożył rezygnację z zajmowanego stanowiska. Pod kierownictwem Karola Musioła dokonana się odbudowa i rozbudowa miasta. Długa jest lista jego zasług. Obok domów, mostów, kin (Stylowe –1959), Bolko – 1959, Kraków – 1963), teatru dla dzieci powstają ogród zoologiczny i zadbane zieleńce, publiczne sztuczne lodowisko, czy kryta pływalnia. Jest kojarzony z budową amfiteatru. Współorganizator Festiwalu Piosenki Polskiej w 1963r. Od I Festiwalu witał gości i otwierał festiwale do 1981r. Był inicjatorem i pomysłodawcą wielu przedsięwzięć, m.in. imprezy „Dni Opola”, podczas których zrodził się pomysł utworzenia Towarzystwa Przyjaciół Opola. Miasto w dużej mierze dzięki niemu stało się centrum życia kulturalnego i naukowego. Po rezygnacji z zajmowanego stanowiska nadal uczestniczył w życiu publicznym, głównie za sprawą TPO. Zajmował się opieką nad zabytkami, pamiątkami historycznymi i kulturalnymi Opola, inicjował akcje wydawnicze propagujące piękno miasta, organizował imprezy, odczyty, wystawy, konkursy itd. Zmarł 21.03.1983r., a w nekrologach pojawiały się wpisy, że był to „Najstynniejszy i najpopularniejszy opolanin doby powojennej”. Opole upamiętniło swojego wielkiego gospodarza nadając jego imię wielu obiektom na terenie miasta. Jego imieniem nazwano także szereg instytucji publicznych. Karol Musioł jest pochowany w alei zasłużonych cmentarza komunalnego w Opolu – Półwsi.

Źródła i literatura: Leokadia Drożdż, Karol Musioł (1905–1983)–gospodarz Opola, (w:) T. II. Przywódcy – Bohaterowie – Wrogowie, red. Adam Dziurok i Bernard Linek, Wyd. IPN – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu o.w Katowicach – PIN IS w Opolu, Katowice – Opole 2017. II Sprawozdanie rocznie z działalności OMP za okres 01.01. do 31.12.1934r., Katowice 1935, *Muzeum.wodzislaw.pl › wersja do druku (11.03.2020)*. Armia Krajowa i konspiracja poakowska na ziemi rybnickiej w l. 1942 – 1947, /red.:/ A. Dziurok, Rybnik 2004, s. 17

Eryk Holona

N

Nazwy miejscowości – pochodzenie

Biertułtowy - część historyków zasugerowała się wzmianką F. Idzikowskiego i jest zdania, iż nazwa Biertułtowy, jest nazwą dzierżawną od imienia Berthold, tylko że w spisie imion rycerzy, o którym on pisze, nie występuje Berthold. Ten zapis u F. Idzikowskiego został wykorzystany dla uwiarygodnienia rzekomej niemieckości miejscowości. W przekazach rodzinnych, mieszkańcy - seniorzy mogą potwierdzić relacje swoich starzyków (dziadków) na temat rzekomego pochodzenia nazwy Biertułtowy od imienia Berthold. Byli oni zapoznawani w szkole z legendą o braciach Bertholdzie i Rudolfie, którzy polowali na tym terenie w czasach, kiedy pokrywały go lasy. Podczas polowania szarżujący dzik spłoszył ich konie. Starszy z nich, Rudolf, spadł z konia i znalazł się w śmiertelnym niebezpieczeństwie. Został uratowany przez młodszego brata, który zabrał go na swojego konia, ratując mu życie. W podzięce ten darował mu tereny, na których polowali. Ładna, sentymentalna opowieść, jednak nie przekonuje. Starszy z braci, Rudolf, musiał nie być zbyt szczodry, bowiem jeśli popatrzymy na mapy historyczne, to Biertułtowy obejmują niewielki obszar. Bardziej wiarygodnym jest pochodzenie nazwy od imienia Bieroń, Biroń, jak sugeruje J. G. Büsching oraz F. Piekosiński. S. Rospond twierdzi, że nazwa Biertułtowy pochodzi od imienia Bartułt będącego spolszczeniem imienia niemieckiego Berthold i jest przykładem pluralizacji nazw dzierżawnych z przyrostkiem „-ów” na „-owy”.

Literatura i źródła: J.G. Busching, Die Urkunden des Klosters, Breslau (Wrocław), 1821 oraz F. Piekosiński; Kodeks dyplomatyczny katedry św. Wacława w Krakowie, Kraków 1927; por. E. Holona, Ab ovo o nazwie Biertułtowy, (w) „Wici”, jednodziówka RTK, Radlin 2 maja 1992. S. Rospond, Słownik etymologiczny miast i gmin PRL. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, 1984, s. 432

Eryk Holona

Radlin - jest sprawą trudną do zakwestionowania, że nazwa Radlin wywodzi się od wyrazu „radło” - „redło”, narzędzia rolniczego służącego do przygotowania gleby pod uprawę. Zapis dotyczący Radlina w Liber Foundationis Episcopatus Vratislaviensis w części Registrum Waydense o treści „Ittem in Redlino debent esse LXIII mansi” wskazuje na podstawowe zajęcie jego mieszkańców. Można postawić hipotetyczne

pytanie, czy faktycznie nazwa Radlin wywodzi się od nazwy narzędzia, a może Radlin był miejscem, na którym radlono - redlono ziemię pod uprawę, mógł być wsią służebną i mieszkali w nim ci, którzy radlili - redlili ziemię pod uprawę, czyli Radlini. W tej materii można wysuwać różne hipotezy i wywieźć nazwę Radlin także od imienia Radosław, tj. kogoś, kto cieszy się sławą lub też ją utracił i zyskał przydomek „Radło”. Tak też wyjaśnia pochodzenie nazwy S. Rospond, który wywodzi nazwę od nazwiska Radła, Kmiotek Radła. Nazwa Radlin byłaby więc nazwą dzierżawną.

Literatura i źródła: Codex Diplomaticus Silesiae. T.XIV . S. Rospond, Słownik etymologiczny miast i gmin PRL. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź, 1984, s. 432

Eryk Holona

Obszary - nazwa Obszary należy do nazw geograficznych, do tzw. toponimów. Oznaczają one wszelkie obiekty przestrzenne, terenowe, zarówno zamieszkałe, jak i nie zamieszkałe przez człowieka. Rozległy teren - obszar, na którym znajdowała się posiadłość wiejska oraz przestrzeń niezagospodarowana - pusta i która mogła tak zostać nazwaną. Na części Obszar Zofia Karolina von Dyhrn (pani na Wodzisławiu) założyła kolonię w latach 1776 – 1778 osiedlając w niej 8 kolonistów o nazwie Romanshof. Nazwa ta pojawia się w „Die Gemeinden und Gutsbezirke der Prowinz Schlesien und ihre Bevölkerung”. Berlin 1874, a więc w okresie polityki tzw. „Kulturkampf” , w ramach narracji nadawania znamion niemieckości m. in. na naszym terenie. Nazwę Romanshof obudowano rzekomym istnieniem nie potwierdzonego w dokumentach dworu Romana.

Literatura i źródła, H. Borek; Opolszczyzna w świetle nazw miejscowych, Opole 1972, s. 16. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów. Radlin 2012. s. 44 i 46.

Eryk Holona

Nazwy lokalne

Głóżyny - nazwa Głóżyny nie jest jednoznacznie ustalona, jeśli chodzi o jej pochodzenie. Można napotkać na opracowania, w których nazwę wywodzi się od głazów narzutowych (pozostałości polodowcowych), które można i obecnie napotkać pod powierzchnią ziemi. Te, które zalegały na powierzchni, wykorzystano dla celów budowlanych. Istnieje również przekonanie, szczególnie wśród sędziwych

seniorów w Głożynach, którzy odwołują się do rodzinnych przekazów, że nazwa wywodzi się od krzewu głogu, znieawidzonego przez mieszkańców, bowiem nieproszony porastał ich uprawy, łąki i pastwiska. Trudny do wyeliminowania z uwagi na silny system korzeniowy, szybko rosnący, uzbrojony w ostre kolce, był ich zmorą i utrapieniem. Zarośla i drzewa głogu tworzyły tzw. głożyny, dlatego też teren porośnięty nimi nazywano Głożynami. Można więc powiedzieć, że nazwa Głożyny należy do toponimów. Głożyny należały do gminy Radlin Górny, a od 1869r. do gminy Radlin.

Literatura i źródła, E. Spas, Rozwój oświaty szczebla podstawowego w dawnym mieście Radlinie, lata 1945 – 1995, maszynopis pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. I. Panica, Cieszyn 1995, s. 41. Relacja członków koła miłośników historii Radlina przy Bibliotece w Głożynach – Filia nr 1 Miejskiej Biblioteki w Radlinie (m.in. Z. Szymiczka, B. Radeckiego, B. Adamczyka, H. Kozielskiego)

Eryk Holona

Kopalnia „Emma” - nazwa zakładu, kopalni Emma (od roku 1936 Ema) powstała metonimicznie i stanowi przeniesienie gotowej nazwy własnej w wyniku styczności dwóch obiektów: imienia córki właściciela zakładu i obiektu - kopalni. Miała ona charakter pamiątkowy, o wyraźnym zabarwieniu emocjonalnym. Powstanie nazwy osady - kolonii kop. „Emma” ma analogiczny charakter jak w przypadku przyjęcia nazwy od nazwiska czy imienia właściciela, bowiem osada - kolonia powstała w ramach budownictwa patronalnego. Osada - kolonia należała do gminy Radlin.

Kympa - nazwa jednoznacznie geograficzna, należąca do toponimów. Oznacza miejsce wznoszące się ponad przylegający teren. Tak nazywano (i dziś także) miejsce położone pod lasem na wzniesieniu po wsch. stronie ul. Rybnickiej w Obszarach.

Botrop - część kolonii kop, Emmy naprzeciw boiska sportowego w obecnym Radlinie, zamieszkała przez Polaków reemigrantów z okręgu Bottrop, którzy przed lub po plebiscycie wrócili do kraju. Część „familoków” została wyburzona - obecnie ulica Wieczorka

Ermeżona - część tak nazywana leży w Głożynach. Miejsce, na którym pierwotnie ścieliły się poacie macierzanki. Mieszkańcy nazywali ją ermeżoną, stąd nazwa. Kiedyś miejsce pikników i spotkań rodzinnych.

Frajgut - teren przylegający do ul. Rydułtowskiej, na wysokości przystanku Reden Górka. Zabudowany jeszcze okazałymi budynkami w latach pięćdziesiątych XX wieku, częściowo już zdewastowanymi, które były pozostałością po b. właścicielu Hermanie Wischerrop (Wiszerowskim). Mówiło się o tym terenie także Musiolikowiec. W odniesieniu do tego terenu używana jest również nazwa „Paryż”

Jasienicz - teren rozciągający się między ul. Spacerową a ul. J. Matejki. Nazwa pochodzi od rosnących tam kiedyś dużej liczby drzew jesionu

Marianka - część kolonii kop. Emmy, nazwa pochodzi prawdopodobnie od imienia Marii, osoby, która musiała się czymś szczególnym wyróżniać.

Magierowy las - teren znajdujący się za parkingiem naprzeciw kościoła w Głożynach. Nazwa pochodzi od jego pierwszego właściciela Ignacego Magiery, później dziedziczony z ojca na syna. Porośnięty pierwotnie lasem iglastym (wyciętym w dużej mierze podczas budowy kościoła w Rydułtowach), następnie posadzonymi na nim drzewami liściastymi. W przeszłości teren pikników i spotkań rodzinnych.

Babigóra (Babiogóra) - teren wzniesienia po obu stronach ul. Sokolskiej, u podnóża istniała kopalnia „Hoym”. Ukształtowanie wzniesienia i oddzielonej od niego kolonii Babigóry terenem Dołki przypomina kształtem postać kobiety leżącej na wznak.

Myto - miejsce skrzyżowania ul. Rybnickiej i Korfantego na Obszarach, przy którym znajdował się budynek „Myta” na granicy państwa Rybnickiego i Wodzisławskiego.

Rydyna - teren przylegający do b. kop. „Reden”, założonej w 1840r., wydobycie węgla zakończono w niej w 1905r. Konkurowała z kop. „Hoym”, która poprzez wybudowanie budynków przy ul. Hallera (znajdują się poniżej poziomu drogi z Biertułów do Rydułtów w odległości około 200 mb. od sklepu „Biedronka”) zablokowała budowę torów kolejowych do Niedobczyc, co w jakiejś mierze przyczyniło się do przejście pokładów kop. Reden przez kop. Hoym. Nazwę tę ma także boisko leżące przy szosie Biertułow – Rydułtowy u podnóża stoku nazywanego Kachlowcem. To także teren, na którym stoi pomnik martyrologii upamiętniający

ofiary bestialskiego mordu dokonanego przez hitlerowców na przełomie stycznia i lutego 1945r. Z nieczynnego szybu 16 maja 1945r. wydobyto 7 ofiar, w tym 3 kobiety, z podniesionymi rękami, owiniętymi sukniemi, związanymi powrośtem ze słomy.

Sauerowiec - nazwa wywodzi się od nazwiska właściciela „Sauer”. Nieformalne kąpielisko odwiedzane przez mieszkańców Radlina i Wodzisławia w przeszłości. Obecnie własność koksowni „Radlin”, staw wydzierżawiony przez PZW. Zbiornik pełni funkcje rezerwuaru wody w razie awarii pomp lub braku wody w pompowni na Leśnicy przy ul Rybnickiej w Wodzisławiu Śl.

Szluchta - nazwa wywodząca się od niemieckiego wyrazu „Schlucht” - wąwóz, parów. Miejsce po byłym ślepo kończącym się torowisku, bocznicę kop. Ema, która służyła do formowania pociągów z węglem, także wyładunku towarów, m.in. ziemniaków, które mieszkańcy posiadający przydziały tam mogli je odbierać. Znajduje się przy ul. Mielęckiego, obecnie plac zabaw.

Tropiciel - nazwa związana jest z historią tego terenu Biertułów, na którym istniała w XIX wieku kopalnia Biertułow, zgłoszona w Wyższym Urzędzie Górniczym w Brzegu w 1838r. W tym samym roku jej właściciel Ignacy Eisenecker scedował swoje prawo własności na gwarectwo „Skonsolidowanej Kopalni „Hoym”. Funkcjonujący na jej terenie szyb służył do wydobycia urobku przy zastosowaniu ręcznego kołowrotu. Praca w słabo wietrzonych pokładach były niezmiernie uciążliwa, męcząca, co w gwarze śląskiej znaczy „tropić się”, stąd nazwa szybu „Tropiciel”. Miejsce po byłej kopalni to teren sklepu „Biedronka” i okalająca go przestrzeń za Czerwonym Familokiem przy ul. Hallera i J. Matejki. W miejscu zabudowań, w których mieściła się maszyna odwadniająca, dziś znajduje samoobsługowa stacja paliw.

Sadzonki - teren obecnego osiedla budynków wielorodzinnych przy ul. Sienkiewicza. W latach pięćdziesiątych rozpoczęto budowę obecnego osiedla, likwidując znajdujące się na nim działki i ogrody oraz boisko wykorzystywane przez drużyny Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w okresie międzywojennym, a także i później przez uczniów Szkoły Podstawowej nr 2 w Radlinie.

Wypadów - teren, który występuje już na mapach w XVIII wieku, obejmujący obszar po obydwu stronach potoku wypandowskiego położony w płn. części obecnego Radlina. W 1950r. otwarto na nim basen kąpielowy, wykorzystując do jego

napełnienia wodę ze źródła położonego na tzw. „Nowsiu” Podczas II wojny światowej zamierzano rozpocząć na nim budowę obiektów rekreacyjnych z pijalnią wód. Stwierdzono, bowiem, iż woda posiada 8 minerałów. Od 2014r. „Nowsie” stanowi teren rekreacyjny w kompleksie tężni z brodzikiem do hydroterapii systemem dr Kneipa, pierwszego obiektu tego typu w przemysłowej części G. Śląska.

Grubskie brzegi - teren przylegający do Versuch Kohlengrube (próbnej kopalni) na gruntach majątku dominialnego (folwarku biertułtowskiego) na północnym stoku wzgórza biertułtowskiego, stok opadający w stronę północną, u podnóża którego znajdują się łąki, pastwiska. Dawniej Kopkowiec.

Budy - zabudowania tzw. Paszkowca, w którym mieszkały, m. in. rodziny: Dornia, Hauder, Podstawka, Bednorz oraz inne zabudowania będące własnością po b. kop. „Hoym” (Szymiczekowice) położone w płn. części ul. Sienkiewicza, na końcu której po wsch. stronie istniała piaskownia, tzw. „Sandgruba”.

Kolonia Babigóra (Babiogóra) - teren po płn. stronie ul. Rydułtowskiej z jej odnogą boczną, ul. Wiosenną, G. Zapolskiej.

Dołki - teren u podnóża ul. Sokolskiej po jej zach. stronie, do ul. A. Puszkina.

Kempa - teren przylegający do Kisielowca, w kierunku południowo-wschodnim, po płn. stronie starej drogi do Markłowic. W przeszłości istniał na niej folwark.

Kisielowiec - teren, do którego prowadzi droga z nowego ronda w Wodzisławiu Śl. przy stacji paliw „Orlen” w kierunku południowo-wschodnim, za stacją diagnostyczną oraz przystankiem PKP Wodzisław Śl. Radlin dochodzący do Sitkowca. W przeszłości oddzielny majątek.

Szonowiec - teren wymieniany w dokumentach, trudny do zlokalizowania. Prawdopodobnie położony w Radlinie Górnym

Bagienko - teren wzdłuż ulicy B. Chrobrego, po pld. stronie, na nim m.in. boisko.

Szarowiec - teren przylegający do ul. Kokoszyckiej po obydwu jej stronach.

Romposz - teren lasu za cmentarzem parafialnym parafii św. Magdaleny w Radlinie w stronę Biertułtów.

Sitkówiec - teren od ul. Rybnickiej do ul. Letniej za torami przystanku kolejowego Wodzisław Śl. Radlin

Jarysowiec - teren wzdłuż ul. Głóżynskiej

Brachmańskowiec - teren wzdłuż ul. Bojowników po obydwu jej stronach.

Lipki - teren w okolicach pierwszego ronda w Radlinie przy ul. J. Wieczorka

Sagówa - gospoda w Głóżynach, w której wg legendy tańczono w skąpych strojach lub w ogóle bez. Według innej wersji miejsce, w którym wiozący węgiel furmani spożywali gorzałkę w wyniku czego opuszczali ją „goli” (goły - sagi po Śląsku, przyp. aut.) – bez pieniędzy. Odnoszono ją także do terenu Głóżyn w ogóle, w którym występowała śladowa zabudowa.

Literatura i źródła: E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 47 – 50. Almanach Radliński. Wyd. ZSS Radlin 2005. Konsultacja nazw B. Adamczyk, H. Brachman, H. Waniek , M. Pyszna, K. Cichy, Z. Twardzik.

Eryk Holona

O

Obelisk pamięci żołnierzy 20 Pułku Piechoty Ziemi Krakowskiej 6 DP Armii Kraków, poległych w boju granicznym w dniu 1.09.1939r. w Radlinie Głóżynach. Idea ufundowania przynajmniej skromnej tablicy upamiętniającej to wydarzenie pojawiła się w okresie poprzedzającym przygotowania do obchodów 70 Rocznicy wybuchu II wojny światowej. Krąg HKS „Skaut” w Radlinie wystąpił z propozycją upamiętnienia tego wydarzenia do burmistrz miasta Radlina Barbary Magiery, która zadeklarowała wsparcie ze strony Urzędu Miasta.

Transport i nabycie granitowego gązazu zaferował b. harcerz z Głóżyn Aleksander Piejko. Zakupił stosowny gązaz w kamieniołomach w Rogoźnicy na Dolnym Śląsku i własnym transportem przywiózł do Głóżyn. Podczas II wojny światowej istniał w Rogoźnicy obóz koncentracyjny Gross - Rosen, a kamieniołom był miejscem gehenny więźniów obozu. Obelisk znajduje się na wydzielonym terenie SP nr 3 po ptn. stronie ulicy J. Rymera. Posadowiony jest na podstawie granitowej, z której wznosi się gązaz. Na frontowej stronie umieszczona jest tablica z czarnego marmuru z inskrypcją:

**„ BÓJ W RADLINIE – GŁOŻYNACH
1 WRZEŚNIA 1939
Pamięci por. Tadeusza Kuplera
oraz
żołnierzy 20 Pułku Piechoty Ziemi Karkowskiej
6 DP Armii Kraków”
Radlin, 1 września 2009**

Uroczystość odsłonięcia „Obelisku” miała miejsce 4.09.2009r. Na ścianie frontowej podstawy obelisku widnieje napis: „ Wzniesiono staraniem Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” przy wsparciu Urzędu miasta Radlin i Aleksandra Piejko”.

Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 55.

Błażej Adamczyk

Ochojski Paweł ur. się 19.03.1899r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Johanna (Jana) i Marii z d. Zajęc (Zajonc). Rozpoczął naukę w szkole ludowej w Biertułtowach, a ukończył ją w tym samym budynku, w szkole przemianowanej na szkołę powszechną. Jak większość chłopców w tym czasie rozpoczął pracę w górnictwie w kop. „Hoym – Laura” w Niewiadomiu. Brał aktywny udział w działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, w którym prowadził akcję naboru do POW. W I i II

powstaniu śląskim współpracował z dowódcą POW okręgu radlińskiego, Janem Skupniem. Po I powstaniu przed aresztowaniem przez Niemców uchroniła go matka, która ostrzegła go w porę o niebezpieczeństwie. Udało mu się wyskoczyć przez okno z rodzinnego domu. 18.08.1919r. wraz z powstańcami: Ludwikiem Swobodą, Pawłem Weinerem, Józefem Ściernym, Franciszkiem Pysznym, Romanem Weinerem, Ludwikiem Ochojskim (brat Pawła), Karolem Reznerem (wszyscy z Biertułtów), uratował się przed obławą „Grenzschutzu” i wyruszył ku kordonowi granicznemu, by ująć na teren Polski. Wrócił do Biertułtów po ogłoszeniu amnestii 1.10.1919r. W II powstaniu z powstańcami grupy biertułtowskiej wraz z będącymi pod jego dowództwem zarekwirował broń myśliwską (fuzję) wraz z amunicją dyrektorowi Wachmanowi. W okresie przygotowań do III powstania brał udział w przemycaniu broni z członkami miejscowej grupy POW z miejscowości Strumień i Pruchna. Osobiście przyniesiony przez niego karabin maszynowy przechowywał w budynku swoich rodziców. W III powstaniu pełnił funkcję dowódcy kompanii biertułtowskiej (II kompanii, I batalionu pułku rybnickiego). Dowodził kompanią w potyczce z oddziałem żołnierzy włoskich w dniu 3 maja 1921r. w Rydułtowach oraz w likwidacji punktu oporu bojówki niemieckiej na zamku w Rzychowie. Podczas walk o zamek zginął plut. Roman Prefeta, dowódca plutonu jego kompanii. Po zakończeniu III powstania Paweł Ochojski wrócił do pracy w kopalni „Hoymgrube” (1.01.1925r. zmieniono nazwę na kop. „Hoym”, a 4.09.1936r. na kop. „Ignacy”). W dniu 15.11.1932r. Paweł Ochojski uległ ciężkiemu wypadkowi na kopalni. Po odbytych leczeniu, które trwało 27 miesięcy mógł poruszać się tylko na wózku inwalidzkim. Tydzień przed wybuchem II wojny św. zona wywiozła go w okolice Brzeska do swojej siostry. Mimo kalectwa miał kontakty z ruchem oporu. Starszy syn brał udział w akcjach miejscowego oddziału partyzanckiego. Ciężki stan zdrowia uniemożliwił mu powrót do Radlina – Biertułtów. Zmarł 15.06.1945r. Po ekshumacji jego zwłok staraniem powstańców kompanii biertułtowskiej został pochowany 15.09.1946r.,

wśród swoich, na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułtowach. Był odznaczony m. in. Krzyżem i Medalem Niepodległości.

Literatura, źródła: P. Gleńsk, Biertułtowy, Powstania śląskie i plebiscyt (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin), J. Grzegorzek, Pierwsze Powstanie Śląskie 1919r., Katowice 1935, s. 236. Monitor Polski nr 92/1932. Na podstawie materiałów biograficznych udostępnionych przez wnuczkę Halinę Zieleźny oraz siostrzenicę Kornelię Cesarz.

Eryk Holona

Oddział Roboczy Jeńców Radzieckich Obozu w Łambinowicach - Komandor. 195 Stalag VIII B Lamsdorf (Kriegsgefangenenlazaret Station V Emmagrube 1942 - 24.01.1945) . Obiekty (baraki) obozu w Radlinie znajdowały się po stronie płn. ulicy Mariackiej oraz zach. ul. Odległej za budynkiem b. „Schlaufhausu” kop. „Ema”, (obecnie komisariat policji oraz siedziba straży miejskiej w Radlinie). W dziesięciu barakach trzymani byli wzięci do niewoli żołnierze radzieccy, przeciętnie około 1300 jeńców. Przez obóz przeszło około 5,5 tys. jeńców. Na skutek chorób, wycieńczenia przez pracę i rozstrzeliwań za próby ucieczki zginęło około 1000 osób. Jeńcy pracowali na kop. „Rymer” oraz „Ema”. Ich traktowanie w niczym nie różniło się od stosowanego wobec jeńców rosyjskich w obozach koncentracyjnych. Niskie racje żywnościowe, brak opieki nad chorymi, przeciążenie pracą miały wpływ na wysoką

śmiertelność wśród więzionych. Pomocy jeńcom udzielali górnicy na dole w kopalni, którzy dzielili się przyniesionymi śniadaniem, pozostawiali w różnych schowkach i zakamarkach pożywienie. Specjalną wagę wśród darów odgrywały lekarstwa i opatrunki. Jeńcy mogli liczyć na pomoc w organizacji pojedynczych ucieczek. M.in. górnik kop. „Rymer” Wilhelm Holona wraz z kolegami z brygady zorganizował ucieczkę jeńca radzieckiego. Zaopatrzonego w odrębną mapę, wyżywienie, ukryto w drzewie w tzw. „kozie”, którą zamaskowano w nieczynnej części kopalni, a po dwóch dniach skierowano na wyjazd na powierzchnię. Akcja niesienia pomocy miała miejsce także na kop. „Ema”. Nosiła znamiona zorganizowania, a zaangażowani w niej byli rębac z strzałowicy z oddziału VI kopalni „Ema” - Alojzy Szymiczek. Pomagali mu Eryk Barteczko z Jedłownika, Edward Sosna z Łazisk i Jan Kaczor z Mszany oraz wielu innych górników. Ich działania miały taki sam charakter jak w kop. „Rymer”. Na cmentarzu parafialnym w Radlinie - Biertułtowach pochowanych jest 86 jeńców radzieckich. Z odkrytej dokumentacji znane są 62 nazwiska. Akty zgonu podpisywał lekarz kop. „Ema” Franciszek Budniok (kassenarzt Emmagrube). Dla stłumienia jakichkolwiek przejawów ruchu oporu w obozie utworzono w marcu 1944r. specjalny oddział karny, tzw. Sonderkommandor. 195. Do końca roku przeniesiono do niego 182 jeńców. W styczniu 1945r. Komandor. 195 liczyło 1026 jeńców, a Sonderkommandor. 195 – 171 jeńców. 24.01.1945r., kiedy oddziały Armii Czerwonej zbliżyły się na przedpola Rybnika, zarządzono ewakuację obozu. Prawdopodobnie trasa kolumn wiodła przez Rydułtowy, Pszów, Racibórz w kierunku na Dolny Śląsk do Rogoźnicy (obozu KL Gross – Rossen). Tą samą trasą byli prowadzeni jeńcy z obozów przy kop. „Charlottengrube” w Rydułtowach oraz „Hoym” w Niewiadomiu. Po kilku dniach kolumny wracały, ich dalszy los z wyjątkiem jeńców obozu przy kop. „Charlottengrube” jest nieznanym

Literatura i źródła. Obozy hitlerowskie na ziemiach polskich 1930 -1945 . Informator encyklopedyczny, PWN 1979. Obozy hitlerowskie na ziemi rybnicko – wodzisławskiej (1939 – 1945), (w:) Wypisy do dziejów Rybnika i Wodzisławia Śląskiego, (red.:) B. Cimała, P. Porwoł, W. Wieczorek, Opole 1985, s. 238. Arbeitskommando 195 Emmagrube (dostęp 24.04.2014). Przekaz rodz. W. Holona lata osiemdziesiąte. Mapa Obozu A. Żmijewski. A. Matuszczyk – Kotulska; Rydułtowy – zarys dziejów. Rydułtowy 1997, s. 306

Donata Pajk, Eryk Holona

Olszewska Maria ur. się 25.03.1905r. w Kołomyi w woj. lwowskim. Była córką urzędnika kolejowego. Podczas I wojny światowej wraz z rodzicami została ewakuowana na Węgry, a stamtąd jej rodzina przeniosła się do Wiednia. Po wojnie osiadła na 2 lata w Dziedzicach. Maria uczęszczała do gimnazjum żeńskiego w Dziedzicach – Czechowicach. W 1920r. rodzina wróciła do Kołomyi. Maria rozpoczęła naukę w miejscowym Państwowym Seminarium Nauczycielskim, które ukończyła w 1925r. Na zaproszenie stryja przyjechała na Górny Śląsk i pracę nauczycielki rozpoczęła w Lubomi w pow. rybnickim. Od 1930r. rozpoczęła pracę

w Radlinie, w szkole na „Emie” na stanowisku nauczyciela. W ramach opieki sprawowanej nad drużyną harcerską uczyła młodzież piosenek harcerskich i pieśni patriotycznych. Została zwolniona z pracy nauczycielskiej w listopadzie 1939r. i pozbawiona służbowego mieszkania. Zamieszkała przy rodzinie Jana Skowronka w Głożynach. Była przez mieszkańców Radlina bardzo szanowana i wspierana materialnie. Wraz z żoną Erwina Skowronka, Gertrudą, zaangażowała się w działalność konspiracyjną, pełniła funkcję łączniczki w Inspektoracie Rybnickim ZWZ. Aresztowana 13.04.1942r. i więziona w Radlinie, w Rybniku, a następnie przekazana do KL Auschwitz od 11.07.1942r. (nr 8575), pomimo starań swojej siostry Janiny (Berezowskiej – Węgrzeckiej), zamieszkałej przed II wojną światową w Radlinie, czynionych u miejscowego funkcjonariusza NSDAP Piwonias, który obiecał jej pomoc za cenę przyjęcia narodowości ukraińskiej. Ponieważ odmówiła, nie podjął żadnych kroków aby zadośćuczynić jej prośbie i Maria pozostała nadal w KL. Tak jak i wiele innych więźniarek zachorowała w obozie na tyfus. Zmarła 15.12.1942r.

Literatura i źródło: J. Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego 1939/45 z terenu b. powiatu wodzisławskiego, Zeszyt 2 /zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina/.

Donata Pająk, Eryk Holona

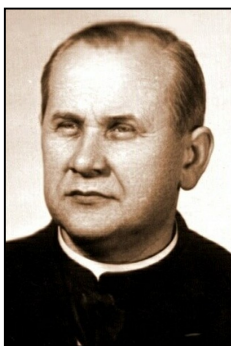
Orkiestra Górnicza „Marcel” w Radlinie Podobnie jak kopalnia, sięgająca początkami końca ubiegłego wieku, tak i istniejąca Orkiestra Dęta KWK „Marcel” jest

jedną z najstarszych na terenie ziemi wodzisławskiej. Założona została w 1917r. przez pracownika kopalni H. Skwocza. Początkowo liczyła niewiele osób i nastawiona była raczej na obsługę różnego rodzaju kopalnianych uroczystości. Dopiero w latach 1923-1925, kiedy dyrygentem został P. Liske, jej stan ilościowy wzrósł do 60 osób, a za jego następcy Wincentego Barona (1925-1939) osiągnęła zgoła bardzo wysoki poziom artystyczny. W tym czasie orkiestra koncertowała między innymi u stóp Kopca Kościuszki w Krakowie, a także w Wilnie i Warszawie z okazji uroczystości państwowych. Wybuch II wojny światowej przerwał dobrą passę orkiestry. Kiedy w 1945r. reaktywowano jej działalność, przystąpiło do niej 30 osób. Dyrygowania podjął się wtedy Edward Kubala, który prowadząc orkiestrę przez dwadzieścia lat, starał się przywrócić jej dawną świetność. Już w rok po zakończeniu wojny wzięła ona udział w zjeździe orkiestr w Warszawie. W 1955r. uświetniła dożynki wojewódzkie w Opolu, a w 1964 w czasie ogólnopolskiego przeglądu zespołów artystycznych w Kędzierzynie zajęła II miejsce. Ponadto uczestniczyła sześciokrotnie w „Święcie Gorola” w Jabłonkowie (Czechy), grała w Katowicach na uroczystości odsłonięcia Pomnika Powstańców Śląskich (1962r.). W tym samym roku wystąpiła podczas otwarcia Mistrzostw Świata w Narciarstwie Klasycznym w Zakopanym, a w 1969r. uczestniczyła w ceremonii chrztu statku m/s Kopalnia „Marcel”. Brała też udział w pogrzebie Gustawa Morcinka w Cieszynie (1963r.) Orkiestra uczestniczyła w przeglądach orkiestr Rybnickiego Okręgu Węglowego, plasując się zwykle w czołówce. Za kadencji Edwarda Kubali rozpoczęła działalność młodzieżowa orkiestra dęta przy ówczesnej Szkole Górniczej. Powstała również szkółka, w której kształcili się przy pomocy instruktorów młodzi muzycy. Ogromnym wsparciem dla tej inicjatywy była życzliwość dyrektora tejże szkoły, p. Sabeli oraz kierownictwa KWK „Marcel”. Jeszcze dziś spora część orkiestry wywodzi się z tej szkółki i młodzieżowej orkiestry. W latach 1966-79 orkiestrę z dobrym skutkiem prowadził wojskowy muzyk Erwin Zieleźny – późniejszy pracownik KWK „Marcel”. Po nim batutę przejął absolwent Akademii Muzycznej w Katowicach Eugeniusz Szojer. Orkiestra liczyła ok. 45 członków. W strukturach dzisiejszego Miejskiego Ośrodka Kultury orkiestra działa do dnia dzisiejszego. Kolejnym dyrygentem orkiestry został muzyk Filharmonii Śląskiej w Katowicach Zygmunt Głąbica. Był to rok 1988. Podobnie jak Edward Kubala dyrygował prawie 20 lat. Z tego okresu orkiestra posiada pierwsze nagrania w Radio Katowice. W tym okresie w ramach restrukturyzacji górnictwa połączono kopalnie „Marcel” i „1 Maja”. Po likwidacji KWK „1 Maja”, z którą związana była jedna z najlepszych orkiestr w Europie, upadła też jej orkiestra. Muzycy tej orkiestry zasilili między innymi Orkiestrę KWK „Marcel”. Zygmunt Głąbica prowadził orkiestrę

do 2007r. W tym też to roku powierzono prowadzenie orkiestry Franciszkowi Magierze, absolwentowi Rybnickiej Szkoły Muzycznej im. K. A. Szafranków w klasie kontrabas. Szykowały się dalsze zmiany. Po kilku miesiącach Kompania Węglowa, do której należy KWK „Marcel” „wyprowadziła” wszystkie orkiestry ze swych struktur, tym samym orkiestra nie korzysta już z finansowej opieki kopalni. Orkiestra podobnie jak i inne zespoły górnicze, musi radzić sobie sama, jednak nadal związana jest ze swoją kopalnią. Obecna orkiestra przyjęła nazwę: Orkiestra Górnicza „Marcel” w Radlinie i działa w strukturach Agencji Artystycznej „Music - Viva”. Mimo tych trudności muzycy są optymistami i wierzą, że orkiestrę da się jakoś utrzymać. Z powodów finansowych orkiestrę zredukowano do 30 stałych członków, którym obecny kapelmistrz Franciszek Magiera stworzył wspaniałą, rodzinną atmosferę. Zespół systematycznie zmienia swój wizerunek i repertuar oraz znacząco podnosi poziom artystyczny, zdobywając coraz większe uznanie szerokiej rzeszy, wdzięcznych słuchaczy. Orkiestra Górnicza „Marcel” w Radlinie jest członkiem Konfraterni Najstarszych Chórów i Orkiestr Województwa Śląskiego, w roku 2017 obchodziła 100 - lecie swojego założenia. Prezesem i kapelmistrzem zespołu jest Franciszek Magiera.

Literatura i źródła: Kronika Orkiestry Górniczej „Marcel” w Radlinie.

Krzysztof Dziuba, Donata Pajk

ks. Orliński Karol ur. się 10.07.1913r. w Chorzowie Starym. Po ukończeniu czwartej klasy szkoły powszechnej w 1924r. rozpoczął naukę w gimnazjum klasycznym w Chorzowie. Po zdaniu w 1933r. matury zgłosił się do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego ukończył uzyskaniem tytułu magistra po egzaminie magisterskim, na którym obronił pracę magisterską p. t. *„Rongeanizm w byłych dekanatach pszczyńskim i bytomskim”*. Święcenia kapłańskie przyjął 27.06.1938r. Zaraz po święceniach był na zastępstwie w parafii św. Antoniego w Chorzowie. Od 1.09.1938r. był wikarym w parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Cieszynie. Był tam również katechetą w szkołach podmiejskich, oraz kapelanem szpitala i więzienia. Podczas II wojny światowej jego pracę duszpasterską charakteryzuje permanentna zmiana miejsc posługi kapłańskiej. W listopadzie 1939r. został przeniesiony do Czarnego Lasu, gdzie był wikariuszem aż do postania go

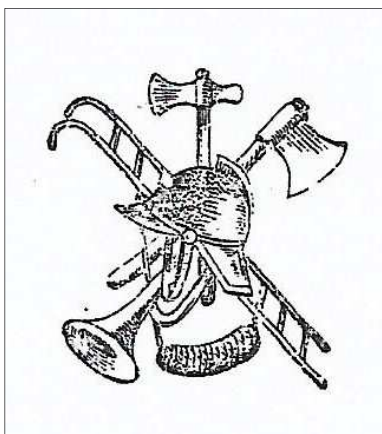
w styczniu 1943r. do Rabsztyna. Był tam duszpasterzem chorych na gruźlicę. W lutym 1943r. objął zastępstwo w parafii św. Wawrzyńca w Wirku. Następnie krótko był wikarym w Woszczycach i zarazem lokalistą w Zgoniu. Znów po krótkim czasie odwołano go na zastępstwo do Pstrążnej, gdzie po sześciu tygodniach otrzymał dekret mianujący go substytutem w parafii Rogów. 16.05.1945r. został mianowany adiutorem in temporalibus (czasowo pomocnikiem) w parafii św. Marii Magdaleny w Radlinie II. Następnie 28.05.1946r. otrzymał nominację na administratora w Jejkowicach. Tam wybudował kościół i probostwo. W uznaniu jego gorliwej działalności duszpasterskiej i administracyjnej 19.12.1950r. otrzymał prawo używania tytułu proboszcza oraz noszenia pelerynki proboszczowskiej. Równocześnie z ustanowieniem 28.05.1957r. kuracji w Jejkowicach, ks. Karol Orliński został mianowany jej administratorem z tytułem proboszcza. Stałym proboszczem parafii Jejkowice został 31.12.1957r.. 18.09.1958r. kuria diecezjalna zatwierdziła wybór ks. Orlińskiego na wicedziekana dekanatu rybnickiego. Był wizytatorem katechetycznym szkół w powiecie rybnickim. Dekretem z 4.09.1963r. został mianowany proboszczem parafii św. Józefa w Rudzie Śląskiej. Tam z biegiem lat stan jego zdrowia zaczął się pogarszać. W 1979r. musiał poddać się operacji oka. W roku następnym zaistniała potrzeba operacji drugiego oka. W grudniu 1980r. poprosił o zwolnienie z obowiązków proboszcza i przeniesienie na emeryturę. Uzasadnił tę prośbę wiekiem emerytalnym i ogólnym stanem zdrowia, a szczególnie słabym wzrokiem. Bp przyjął rezygnację ks. Karola Orlińskiego i przeniósł go 24.04.1981r. w stan spoczynku. Zamieszkał w Jaworzu. Zmarł 12.03.1989r. po długotrwałej chorobie. Został pochowany 16.03.1989r. w Jejkowicach.

Literatura i źródła: Encyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku.

Donata Pajk

OSP - Ochrona przeciwpożarowa - na Śląsku zinstytucjonalizowane początki ochrony przeciwpożarowej sięgają wieku XVIII, kiedy to władze pruskie w miastach wprowadziły regulaminy zwane ogniowymi. W 1794r. w pruskim prawie krajowym sprecyzowano zasady organizacji ochrony przeciwpożarowej. W myśl przepisów ochrona podporządkowana została całkowicie władzy policyjnej, którą zobowiązano do opracowania szczegółowych zarządzeń. Utrzymane zostało przejęte ze średniowiecza prawo zwyczajowe, w którym gminy posiadały obowiązek ponoszenia kosztów nabywania, utrzymania i konserwacji sprzętu przeciwpożarowego oraz rozstrzygania kwestii udziału w akcjach ratowniczych. Ten stan rzeczy uległ

zmianie w 1883r., kiedy to władze pruskie wydały przepisy przeciwpożarowe. Nakazywały one gminom i mieszkańcom tworzenie jednostek walczących z ogniem. Mogły powołać Ochotniczą Straż Pożarną, która broniła przed ogniem konkretną miejscowość. Jej jednostki miały na własność remizę i sprzęt. Była ona dobrze zorganizowana, w miarę szybko pojawiała się na miejscu pożaru. Gminy mogły powołać Związek Sikawkowy (Spritzenverband), który obsługiwał kilka wsi. Gmina miała prawo powołać Przymusową Straż Pożarną (Pflichtfeuerwehr). W przypadku miejscowości Radlin i jego „dzielnicy” Głożyny oraz w Biertułtowach powstawały oddolnie struktury ochotniczych straży pożarnych. Jednostki OSP były również tworzone w celu zabezpieczenia zakładów, m. in. w Kopalni „Emma” i Koksowni „Radlin”.

OSP Radlin, jej powstanie poprzedziło ustanowienie, prawdopodobnie przez sołtysa Franciszka Brawańskiego w 1905r., dowódcą (ogniomistrzem) ewentualnych akcji gaśniczych w gminie Radlin mistrza kowalskiego Franciszka Krakowczyka, do którego obowiązków należało dbanie o stan sprzętu gaśniczego i prowadzenie ewentualnych akcji gaśniczych. Tragiczny w skutkach pożar w Markłowicach Górnych w 1907r., w gaszeniu którego brali udział także ochotnicy z Radlina, zmienił zapatrywanie na

kwestię posiadania własnej straży pożarnej. W gronie ochotników z Radlina zrodził się pomysł założenia jednostki straży pożarnej. Z inicjatywy gospodskiego (właściciela gospody) Arnolda Schweitzera oraz sekretarza gminy Norberta Adamczyka zwołano zebranie właścicieli gospodarstw rolnych, na którym powołano komitet założycielski straży w składzie: Franciszek Krakowczyk, Tomasz Sosna, Emanuel Odrozek, Wilhelm Kłosok, Filip Barteczko i Paweł Machnik. W toku prac organizacyjnych konsultowano je z członkami istniejącej straży w Głożynach, Pawłem Plutą, Franciszkiem Kubicą i (?) Szostkiem. Poza członkami komitetu w składzie pierwszej jednostki znaleźli się również: Wiktor Filius, Jan Kłosok, Jan Kubica, Paweł Pluta, Franciszek Sitek, Wiktor Strokosz i Józef Szczotok. W 1908r. wszczęte zostały procedury formalnej rejestracji. W Politisches Handbuch für den Oberschlesien en Industriebezirk (Katowice 1914) odnotowano istnienie radlińskiej „Frevilliger Feuerwehrverein” od 1909r. Miała wówczas (1914r.) 24 członków, przewodniczącym był kierownik szkoły Otto Hencke,

natomiast funkcję komendanta pełnił (?) Schwer. Spotkania odbywały się w budynku Arnolda Schweitzera. Na wyposażeniu miała początkowo tylko wiadra i bosaki, później sikawkę konną ze sprzętem pożarniczym (węże, haki, drabiny itd.). Całość była składowana w zaadaptowanej do tego celu drewnianej szopie przystosowanej do wjazdu i wyjazdu. Pełniła funkcje pierwszej remizy, która była zlokalizowana w pobliżu budynku z istniejącą w nim pocztą do 2004r. Wybuch I wojny św. spowodował przerwę w działalności straży wskutek zmobilizowania jej członków do armii niemieckiej.

Pierwszy skład jednostki, 1908

Wznowienie działalności radlińskiej straży nastąpiło w 1920r. z inicjatywy Szymona Kominka, ówczesnego naczelnika jednostki. Po powstaniu Głównego Związku Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej podczas I Zjazd Strażactwa Polskiego w 1921r. radlińska jednostka przyjęła jego statut.

Tak jak i inne jednostki związku poszerzyła swoją działalność o inicjatywy kulturalne. Brak bazy umożliwiającej jej prowadzenie, a także wyzwania na miarę czasu legły u podstaw rozpoczęcia budowy w 1926r. obiektu nowoczesnej remizy. Został on zlokalizowany przy skrzyżowaniu po płn. stronie ul. B. Chrobrego i wsch. stronie ul. ks. kard. B. Kominka. Trzypiętrowa drewniana wieża, tzw. „wspinalnia” połączona z częścią murowaną pełniła wielorakie funkcje, m. in. punktu obserwacyjnego dla wart ogniowych czuwających nad bezpieczeństwem okolicznych mieszkańców. Była miejscem ćwiczeń dla strażaków, przechowywania mundurów, dokumentów, miejscem do pracy i odpoczynku. Ponadto służyła do suszenia węży strażackich. W 1929r. radlińscy strażacy otrzymali swój pierwszy sztandar, na którym umieszczono nazwę jednostki i inskrypcję: „Święty Florjanie módl się za nami”. Lata międzywojenne przyniosły znaczne unowocześnienie sprzętu strażackiego. Swoją pierwszy specjalistyczny samochód gaśniczy jednostka otrzymała już w 1929r. Zakupił go na Targach Poznańskich naczelnik gminy Karol Brandys. Był to pojazd marki

„Magirus”, posiadał nowoczesną motopompę i był jak na tamte czasy

najnowocześniejszym strażackim wozem bojowym. W 1931r. na terenie powiatu rybnickiego, terytorialnie największego w województwie śląskim, działało ponad sto jednostek straży. Starosta powiatu rybnickiego Jan Wyglenda, pełniąc funkcję Prezesa Powiatowego Związku Straży Pożarnych podzielił powiat na rejony, w których powołał naczelników i ustalił ich kompetencje oraz zakres obowiązków. Radlin z dwoma strażami (w Radlinie II i Głóżyńcach), strażą z Biertułów i strażą kop. „Emma” wszedł w skład V rejonu wodzisławskiego. Naczelnikiem V rejonu został mianowany Szymon Kominek, a na jego miejsce w radlińskiej jednostce został wybrany Joachim Kowalski. W latach 30-tych istniała przy straży radlińskiej „drużyna młodzików.” W jej skład wchodził: Józef Duda, Jan Brzoza, Emerych Grabiec, Rudolf Kominek, Franciszek Brzoza, Henryk Brachman, Bolesław Rek, Franciszek Gardyanczyk, Wilhelm Miefek. Okres międzywojenny to również czas, na który przypadają początki działalności kobiet w ruchu strażackim. Pierwsza drużyna kobieca w szeregach radlińskiej jednostki została powołana w 1937r. Rok później na terenie jednostki została również utworzona i dobrze wykwalifikowana drużyna odkażająca. W czasie okupacji hitlerowskiej działalność radlińskiej straży nakazem władz niemieckich została zniesiona. Część strażaków już wcześniej wcielono do służby w wojsku polskim, pozostali zaś podlegali komendzie władz okupanta, pełniąc funkcje pomocnicze w niemieckiej policji ogniowej. Wiosną 1945r. w czasie walk frontowych cały dorobek radlińskich strażaków uległ zniszczeniu. Podczas odwrotu wojsk okupanta został wysadzony most na rzece Leśnicy. W wyniku eksplozji znajdujący się w sąsiedztwie

budynek straży wraz z „wspinalnią” i całym wyposażeniem został doszczętnie zniszczony. O ukonstytuowaniu się na nowo jednostki straży pożarnej zdecydował, analogicznie jak w roku 1907, pożar w 1947r. zabudowań gospodarczych (stodoły) Ignacego Kiermaszka. 15.05.1947r. w lokalu Jana Kłosoka (obok kościoła p.w. Marii Magdaleny)) odbyło się zebranie konstytucyjne zwołane przez obywateli zrzeszonych w miejscowych partiach politycznych, organizacjach społeczno-gospodarczych, kulturalno-oświatowych i władz gminnych w celu ponownego powołania jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w Radlinie II. Na zebraniu, w którym uczestniczyło 21 osób, wybrano władze jednostki. Na stanowisko komendanta powołany został Wincenty Szczęśny. 7.06.1947r. na zwołanym przez prezydium GRN w Radlinie zebraniu mieszkańców omawiana była kwestia odbudowy obiektu remizy. Został powołany Zarząd Komisaryczny odbudowy remizy, w którego skład weszli: komendant Augustyn Gołąb, prezes Jan Sikora, zastępca Jan Kłosok, sekretarz - Władysław Kubica, zastępca Benedykt Kubica, skarbnik - Walter Filus. W celu zgromadzenia środków na budowę zorganizowano szereg imprez rekreacyjnych dla mieszkańców, z których dochód przeznaczono na fundusz odbudowy. Zwiększeniu jego zasobów służyła też kwesta wśród uczestników obchodów Tygodnia Strażackiego. Rok później 5.09.1948r. odbyła się uroczystość poświęcenia nowego budynku straży. Wobec stale wzrastających potrzeb lokalowych związanych z ciągle rozszerzającym się zakresem działalności jednostki w 1970r. na zebraniu sprawozdawczym zgłoszono wniosek w sprawie rozbudowy budynku strażackiego. Istniejący także wymagał napraw z powodu szkód górniczych. Mając wsparcie w osobie dyrektora KWK „Marcel” Alojzego Zimończyka przystąpiono do jego remontu i rozbudowy. W skład komitetu do spraw rozbudowy weszli: Zygmunt Dziwok – przewodniczący, Mieczysław Blanik – naczelnik, Rudolf Jurczyk – inspektor nadzoru, Rudolf Nosiadek – skarbnik, członkowie: Gerard Ciola, Zygfryd Mężyk, Wiktor Szczyra. Dotacje pieniężne na remont i rozbudowę jednostka otrzymała od: KWK „Marcel”, Powiatowej Ochotniczej Straży Pożarnej, Prezydium Powiatowej Rady Narodowej, PSS „Społem”, Powiatowej Biblioteki Powszechnej oraz od społeczeństwa Radlina II. Wiele prac przy budowie odbyło się w czynnie społecznym. Poza członkami OSP na terenie remizy można było spotkać członków Związku Hodowców Gołębi w Radlinie II, harcerzy, ale również mieszkańców z całego Radlina. Rozbudowę ukończono i uroczystie przekazano remizę do użytku 11.08.1974r. Z pomieszczeń remizy korzystają dziś miejscowe organizacje społeczne i biblioteka. Dzięki rozbudowie jednostka zyskała sporych rozmiarów salę z zapleczem kuchennym. Sala stanowi miejsce organizowania zebrań i uroczystości strażackich, ale jest również

udostępniana mieszkańcom w celu urządzenia uroczystości rodzinnych (komunie, wesela), a opłata pobierana za wynajem sali zasila budżet OSP. Lata siedemdziesiąte nie sprzyjały działalności OSP. Zostały one pozbawione statusu Organizacji Wyższej Użyteczności Publicznej. Miał sukcesywnie ich prestiż. Mimo to jednostka radlińska nadal realizowała misję niesieniem pomocy w ratowaniu mienia i osób dotkniętych skutkami pożaru. Strażacy OSP Radlin II brali udział w likwidowaniu skutków najdotkliwszych klęsk żywiołowych m.in. gaszeniu pożaru lasów w Kotlarni (1992), niesienia pomocy poszkodowanym przez powódź w 1997r. OSP pełni kulturotwórczą rolę, inicjując własne akcje w takich dziedzinach jak: praca świetlicowa, amatorski ruch teatralny, czytelnictwo, kultura fizyczna i sport.

W swojej strukturze ma młodzieżowe drużyny dziewcząt i chłopców. Była i jest organizacją, która swoim dorobkiem ubogaca spektrum różnorodnych przejawów życia społecznego w lokalnym środowisku, jakim jest Radlin II. Obecnie jednostka występuje podczas uroczystości państwowych, religijno - patriotycznych i organizacyjnych z drugim sztandarem ufundowanym w 1957r. przez rzemieślników z Radlina II. Od samego początku brała udział w zawodach różnej rangi, na których plasowała się na czołowych - „medalowych” miejscach. Ramy hasła nie pozwalają na wyliczenie wszystkich osiągnięć. Na przestrzeni lat liderami OSP w Radlinie II byli

prezisi: Otto Hencke, Roman Szymura, Wiktor Kowalski, Erwin Węgrzyk, Zygfryd Mężyk, Edward Wolny, Wiktor Macha, Waldemar Miozga, Roman Gałuszka, Rajmund Mężyk oraz naczelnicy - komendanci: Norbert Adamczyk, (?) Schwer, Emanuel Mrozek, Szymon Kominek, Joachim Kowalski, Wincent Szczęsny, Augustyn Gołąb, Norbert Latocha, Józef Goik, Mieczysław Blanik, Piotr Maciuga.

Literatura i źródła: Politisches Handbuch für den Oberschlesischen Industriebezirk (Katowice 1914), M. Kaczmarek, Działalność OSP w Radlinie II w świetle historii strażactwa polskiego w l. 1907 – 2005, praca mgr napisana pod kierunkiem dr A. Gwizdka w roku akad. 2005/6 na Wydziale Etnologii i Nauki o Edukacji filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie.

Eryk Holona

Strażacy Koksowni Radlin pod baterią nr 5 - lata przedwojenne

OSP w Koksowni „Radlin” – jako samodzielna jednostka powstała 4.05.1946r. W latach poprzedzających jej powstanie zadania w zakresie zabezpieczenia koksowni od chwili jej uruchomienia w 1911 . pełnił wydzielony pododdział w strukturach OSP kopalni „Emma”. Jest prawdopodobnym, że po 1920r., kiedy koksownia została autonomicznym samodzielnym zakładem w zakresie ochrony i zabezpieczenia, sytuacja nie uległa zmianie. Komendantem nowo powstałej jednostki OSP w 1946r. został Paweł Kłosok. Pierwszy zarząd ZOSP ukonstytuował się dopiero w 1957r. Pięć lat później, w 1962r., jednostka otrzymał pierwszy samochód pożarniczy. Druhowie

OSP doskonaląc swoje umiejętności, nie stronili od udziału w licznych zawodach strażackich - sprawnościowych, na których niejednokrotnie zajmowali wysokie lokaty. Zgodnie ze swoją misją, przede wszystkim ochroną i zabezpieczeniem zakładu przed skutkami pożarów, brali udział w tego typu zdarzeniach, jakie miały miejsce, m. in.: w 1938r. pożaru w III destylacji, 1946r. zbiornika smoły i następstw jego eksplozji, czy w 1957r. kiedy powstał pożar na zbiornikach manipulacyjnych destylacji smoły. Liczba interwencji stanowi oddzielny rozdział, których opis mógłby być podstawą specjalistycznych szkoleń, kursów mających na celu podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji druhów OSP w Koksowni. Obecny stan osobowy członków OSP w koksowni wynosi: 55 członków czynnych, 212 wspierających, w tym 26 kobiet, 4 członków honorowych. Wszyscy stanowią zintegrowaną społeczność, która samoorganizuje się do różnorodnych przedsięwzięć w zakresie zagospodarowania czasu wolnego. Na podkreślenie zasługuje zaangażowanie druhów w niesienie pomocy dzieciom z rdzeniowym zanikiem mięśni (SMA), czy wsparcie finansowe na rzecz walki z koronawirusem COVID dla szpitala w Wodzisławiu Śl. na zakup środków ochrony osobistej. Na przestrzeni 75 lat istnienia OSP w Koksowni „Radlin” funkcje komendanta pełnili: Paweł Kłosok (1946 -1949), Paweł Oleś (1949 – 1957), Paweł Bochynek (1957 -1972), Franciszek Gałuszka (1973 – 1983), Józef Kupka (1984 – 2000), Antoni Kazimierski (2001 – 2004), Marcin Walas (2005 – 2018), Jan Kulczycki (2018 – 2020)

Literatura i źródła: Kronika Ochotniczej Straży Pożarnej w Koksowni „Radlin”

Eryk Holona

P

Ks. Palarczyk Franciszek proboszcz parafii biertułtowskiej od 15.08.1925r. do 24.02.1961r. Budowniczy kościoła p.w. WNMP w Biertułtowach, Urodził się 26.08.1887r. w Baranowicach w rodzinie Józefa, dzierżawcy majątku ziemskiego i Katarzyny z d. Turocha. Po ukończeniu szkoły ludowej w Baranowicach uczęszczał do gimnazjum w Pszczynie i w Gliwicach. Ukończył je 16 marca 1909r. Następnie podjął studia (od 27.04.1909 do 10.06.1912) na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Należał do tajnych organizacji akademickich młodzieży polskiej ze Śląska. Święcenia kapłańskie. przyjął z rąk ks. kardynała Georga Koppa 21 czerwca 1913r. Posługę duszpasterską rozpoczął jako wikary w Wokomorowie na Łużycach Dolnych. Następnie był wikarym w Bielszowicach (od 4 października 1913), Krapkowicach w powiecie opolskim (od 16.03.1914) i w Lipinach (od 12.06. 1915). Brał czynny udział w działalności narodowej na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski. Z tego powodu dotknięty go szykany i został przeniesiony do parafii w Szobiszowicach (od maja 1919). Do Lipin powrócił tego samego roku po uwzględnieniu przez kurię wrocławską petycji polskich parafian oraz organizacji polskich. Od lutego 1921r. kierował tam 300-osobowym Towarzystwem Oświaty na Górnym Śląsku im. św. Jacka. Był kapelanem powstańczym. Zabiegał po podziale Śląska (1922) o zgodę Administracji Apostolskiej dla Polskiego Śląska na pozostanie w Lipinach i mianowanie go w nich proboszczem. Jednak 03.09.1924 roku został mianowany lokalistą w Biertułtowach z zadaniem utworzenia nowej parafii. W uznaniu osiągnięć w pracy duszpasterskiej w trudnych warunkach, otrzymał 10.12.1924r. nominację na proboszcza w powierzonych lokalach. Z jego osobą są związane wszystkie przedsięwzięcia dotyczące budowy kościoła (1926-1928). Był odznaczony Złotym Krzyżem *Pro Ecclesia et Pontifice* (1930) oraz Krzyżem *Virtuti Militari* Brał czynny udział w życiu społecznym, był zatroskany pogarszającą się sytuacją materialną robotników w dobie kryzysu lat 30. Po wybuchu II wojny światowej wskutek donosów kilku parafian o orientacji proniemieckiej 9.11.1939 został aresztowany przez gestapo. Więziono go w Wodzisławiu Śląskim i Rybniku. Po zwolnieniu, 15.03.1940, zabroniono mu powrotu do parafii. Przebywał więc w Rybniku, a po otrzymaniu nakazu wysiedlenia katowicki wikariusz generalny skierował go do diecezji krakowskiej (15.08.1940).

Do końca wojny mieszkał u chłopa w Zalasowej. Na swoją parafię wrócił 01.05.1945r. Wobec przedłużającego się pobytu za granicą przedwojennego dziekana dekanatu rybnickiego, ks. Tomasza Reginka, został tymczasowo dziekanem (14.08.1946). Z godności tej zrezygnował 23.12.1954r., ale wikariusz kapitulny, ks. J. Piskorz, mianował go dziekanem honorowym, a 27.10.1955r., z okazji konsekracji katedry w Katowicach, radcą duchownym. Kilka dni przed powrotem biskupów katowickich z wygnania został 25.10.1956 kanonikiem honorowym Kapituły Katedralnej. Było to wyrazem uznania dla ofiarności jego parafii na rzecz budowy katedry w Katowicach. W ostatnich latach życia często chorował. W czasie jego choroby substytutem był wikary ks. Alfons Chmiel, a podczas jego urlopu ks. Lucjan Wawrzyńczyk. Ks. Franciszek Palarczyk zmarł 24.02.1961r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w kaplicy, którą sam wybudował z wiernymi, zastępczym kościele, miejscu jego instytucji na proboszcza (15.08.1925).

Źródła i literatura: Słownik biograficzny Katolickiego Duchowieństwa Śląskiego XIX i XX wieku, (red.:) M. Pater, Katowice 1996, s. 309, E. Holona; Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin - Biertułtowy 2000, s.92 -94, Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, E. Holona, Kalendarium parafii WNMP w Biertułtowach, CD /Izba Regionalna miasta Radlin/.

Eryk Holona

Parafia Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Radlinie Biertułtowach, jej erygowanie poprzedziło ustanowienie lokalii i skierowanie do niej ks. Franciszka Palarczyka 03.09.1924r. z zadaniem utworzenia parafii i wybudowania kościoła. Podczas rozprawy w dniu 15.10.1924r. w sprawie określenia jej terytorium z udziałem przedstawicieli zarządów kościelnych gmin parafialnych z Rydułtów i Radlina oraz zarządu gminy administracyjnej Biertułtowy, proboszczów z Radlina i Rydułtów oraz lokalisty ks. F. Palarczyka, w protokole końcowym zamieszczono postanowienie o utworzeniu parafii w Biertułtowach, cyt: „... zamierza się utworzyć parafię w Biertułtowach obejmującą gminę polityczną Biertułtowy, kopalnię Węgla Emmy, Obszary, części miejscowości Głóżyńny. Dnia 27.11.1924r. Sejm Śląski i Śląski Urząd Wojewódzki podjął uchwałę w sprawie uposażenia Ks. F. Palarczyka wypłacanego przez proboszcza rydułtowskiego od 1.01.1925r. Tym samym spełnione zostały warunki dotyczące funkcjonowania lokali w Biertułtowach jako filii kościoła parafialnego w Rydułtowach 1.07.1925r. lokalnia miała 8000 wiernych. Do rangi parafii została podniesiona Dekretem nr 465 z dnia 20.07.1925r. 1 nr 2971/25 ks. bp. Augusta Hlonda Administratora

Apostolskiego, w którym określono ją na następujących warunkach: „... parafia Biertułtowy obejmuje katolickich mieszkańców gminy politycznej Biertułtowy, a oprócz tego z politycznej gminy Niewiadom Górny, katolików z parcel 279/232, 780/232, 262, 609/263, 264, 608/265, dalej z gminy politycznej Radlin, katolickich mieszkańców miejscowości Obszary, Kopalni Emy i części Głożyn. Granicę południową tworzy dolina tzw. Stawy aż do drogi Radlin - Biertułtowy, poza tym ta droga aż do zejścia się z granicą polityczną Biertułtów. Biertułtowy i wyliczone parcele Niewiadomia Górnego wydziela się niniejszym z parafii Rydułtowskiej, Obszary zaś, kolonię kopalni Emmy i część Głożyn z parafii Radlińskiej...”. Parafia początkowo należała do dekanatu rybnickiego. Od 1955r. do dekanatu wodzisławskiego, a od 01.01.1998 r, na mocy dekretu ks. abp Damiana Zimonia została włączona od nowo utworzonego dekanatu Niedobczyce. Probostwo budowano po uzyskaniu stosownych zezwoleń starosty rybnickiego, kurii biskupiej oraz przełożonego okręgu policyjnego Radoszowy równoległe z budową kościoła od maja 1926r. 15.10.1926r. budynek plebanii był gotowy w stanie surowym. Na przestrzeni czasu obszar i granice parafii ulegały nieznacznym zmianom. Wynikały one m. in. ze zniesienia jurysdykcji proboszcza biertułtowskiego w stosunku do katolickich mieszkańców na tzw. „Kympie” w Obszarach (dekret kurii biskupiej z dnia 07.09.1937r.), z ustanowienia granic i obszaru kuracji, następnie parafii NSM w Radlinie Głożynach, parafii Bożego Ciała i św. Barbary w Niewiadomiu oraz parafii Matki Boskiej Różańcowej w Rybniku - Niedobczycach erygowanej 28.08.2016r. przez ks. abpa Wiktora Skworca.

Proboszczowie parafii WNMP w Radlinie - Biertułtowach

Imię, nazwisko	Funkcja	Lata urzędowania
	lokalista	03.09.1924 - 31.07.1925
Franciszek Palarczyk	proboszcz	01.08.1925 - 09.11.1939
		09.05/1945 - 24.02.1961
Dr Jan Thomala	Curatus	14.12.1939 - 09.05.1945
Emanuel Francuz	administrator	13.08.1961 - 19.08.1978
Alfred Włoka	wikariusz ekonom	19.08.1978 - 10.10.1978

	proboszcz	10.10.1978 - 24.07.2007
Zenon Działach	proboszcz	29.07.2007 - 27.07.2013
	administrator	28.07.2013 – 30.09.2014
Zbigniew Folcik	proboszcz	1.10.2014 - nadal

Bractwa, stowarzyszenia przy parafii oraz organizacje o profilu religijnym na terenie parafii WNMP w Radlinie – Biertułtowach

Lp.	N a z w a	Rok założenia	N członków*
1	Bractwo Różańcowe - Żywy Różaniec	1925 – nadal	1200
2	Związek Katolickich Robotników p.w. św. Józefa	Przed 1925 w parafii św. Jerzego w Rydułtowach 1894	1931r. 90 czł.
3	Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej /M/, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży /M/	1925 1934 - 1939	32 ?
4	Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej /Ż/, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży /Ż/	? 1936 - 1939	? około 40-50 czł.
5	Kongregacja Mariańska Dziewcząt	1925 - 1939	274
6	Sodaliczka Mariańska Dziewcząt	1945 - 1950	180 sodalisek 100 aspirantek
7	Sodaliczka Mariańska Młodzieńców	1945 - 1950	70 sodalisów 40 aspirantów
8	Tercjarze - III Zakon św. Franciszka	1931 - nadal	33
9	Straż Honorowa Najświętszego Serca Pana Jezusa	1931 - 1939	234
10	Wspólnota Miłosierdzia Bożego	1981 - nadal	70
11	Dzieło Dzieciństwa Jezusowego	1929 - 1939	1200
12	Krucjata Eucharystyczna	1937 - 1939 1946 - 1949	? 300
13	Dzieło Rozkrzewiania Wiary	1929 - 1939	30
14	Arcybractwo Matek Chrześcijańskich	1926 – nadal	100
15	Katolickie Stowarzyszenie Mężczyzn	II poł. lat 20 –	446

	/Katolickie Stowarzyszenie Mężów/	1939	w 1931 cz ł. 100
16	Katolickie Stowarzyszenie Kobiet	1935 – 1939	Lipiec 1938r. 68 czł.
17	Bractwo Trzeźwości p.w. św. M. Kolbe	1987 - nadal	
18	Oaza Rodzin – Domowy Kościół	1990 – nadal	Początkowo 15 rodzin tworzy 3 kręgi
19	Oaza Młodzieżowa	I połowa lat 80 XX wieku, nadal	70 do 80
20	Apostolstwo Dobrej Śmierci	1998 – nadal	W 2000r. 190 czł.
21	Dzieci Maryi	1986 – nadal	?
22	Zespół Charytatywny	1987 – nadal	41
23	Caritas	1934 – 1950	?
24	Towarzystwo Polek z Obszar i kop. „Emma” św. Kunegundy /po 1926r. Koło Związku Towarzystw Katolickich Polek/	1920 - 1939	?
25	Towarzystwo Polek z Biertułów p.w. św Antoniego /po 1926r. Koło Związku Towarzystw Katolickich Polek/	1921 - 1939	?
25	Schola dziecięca	2016	27
26	Grupa modlitewna SILOE	2014 - nadal	
27	Liturgiczna Służba Ołtarza (Ministranci)	1924 - nadal	
28	Wspólnota Czcieli Miłosierdzia Bożego	2005 - nadal	50
29	Schola liturgiczna	2008 – nadal	
30	Ochronka parafialna dla dzieci	1989 – 2019	
31	Poradnia Życia Rodzinnego	Lata 70 - te	
32	Mężczyźni św. Józefa	2018 - nadal	
33	Grupa Twórcza	1996 - 2010	10 - 15

- Liczba członków bractwa, stowarzyszenia, organizacji odnosi się do okresu założenia. W innych przypadkach podano dane z innych lat.

Literatura i źródło: „Front Katolicki” nr 12/1935. E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Bierutowach, Biertułow 2000, Tenże; Kalendarium Parafii WNMP w Biertułowach, CD, (w:) Izba Regionalna Miasta Radlina, Kobiety Radlina

i Niepodległa 1918 – 2018. Kobięce twarze radlińskiej historii, (red.:) E. Holona, Radlin 2018, s.7 – 11.
Grupy parafialne / Parafia Wniebowzięcia NMP w Biertułtowach (dostęp 4.05.2021)

Eryk Holona

Parafia Niepokalanego Serca Maryi w Radlinie - Głożynach - jej erygowanie poprzedziło wybudowanie przez proboszcza parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Radlinie II ks. Jana Jarząbka niedużego kościoła filialnego w 1950r. w Głożynach. W stanie surowym został poświęcony przez bpa Stanisława Adamskiego 15.10.1950r. Opiekę nad wiernymi kościoła filialnego powierzono ks. Zygfrydowi Strzeleckiemu w roli wikariusza w Radlinie – Głożynach 02.09.1955r. z zadaniem utworzenia parafii i wybudowania probostwa. Otrzymał też zezwolenie na zamieszkanie na terenie Głożyn. W latach 1957-1959 wybudowano probostwo na parceli darowanej przez Łucję i Franciszka Mężyków. Ks. Zygfryd Strzelecki powiększył stan posiadania przyszłej parafii, zakupując parcelę od Pawła Bugli, na której obecnie znajduje się parking parafialny. Ustanowienie granic i obszaru kuracji oraz terenu pod zabudowę kościoła miało miejsce w listopadzie 1957r. Po kolejnych etapach rozbudowy kościoła (1966 i 1983r.), wybudowaniu probostwa, dekretem erekcyjnym bpa Damiana Zimonia z dnia 3.09.1991r. została ustanowiona parafia w Głożynach. Obszar i granice pokrywały się z postanowieniami o utworzeniu kuracji w Głożynach. Do parafii NSM w Głożynach należą ulice: w części B. Chrobrego, I. Domeyki, Głoczyńska, Jałowcowa, Jaśminowa, Jaworowa, Kasztanowa, ks. kard. B. Kominka, w części I. Kraszewskiego, J. Matejki, K. Miarki, Modrzewiowa, G. Narutowicza, Nowa, Polna, W. Reymonta, w części J. Rymera, J. Słowackiego, Sosnowa, w części Spacerowa, Świerkowa, W. Wawrzyńczyka. Początkowo należała do dekanatu wodzisławskiego, a od 01.01.1988r. na mocy dekretu abpa Damiana Zimonia została włączona do nowo utworzonego dekanatu Niedobczyce w diecezji Katowickiej.

Księża pełniący funkcję proboszcza parafii NSM w Głożynach

<i>Imię i nazwisko</i>	<i>Funkcja</i>	<i>Lata urzędowania</i>
Zygfryd Strzelecki	wikariusz	1955 - 1973
Roman Szekiel	wikariusz ekonom	30.08 1973
	proboszcz	18.01.1974 – 14.08.1984

Zygmunt Bednarek	w zastępstwie proboszcz	21.12.1983 29.02.1984 - 2009
Piotr Brachmański	proboszcz	od 2009

Bractwa , stowarzyszenia przy parafii oraz organizacje o profilu religijnym w dziejach parafii NSM w Radlinie - Głożynach

<i>Lp.</i>	<i>Nazwa</i>	<i>Rok założenia</i>	<i>N członków</i>
1	Wspólnota Członków Żywego Różańca	Istniała prawdopodobnie w parafii p.w. „św. MM w Radlinie II od trzeciego dziesięciolecia XVIII wieku, a po wybudowaniu kościoła w Głożynach (1950)	N Róż
2	Zespół Liturgiczny Służby Ołtarza /Ministranci/	1950	
3	Dzieci Maryi	1983	ok. 20
4	Chórek Dziecięcy	1984	18
5	Czczyciele Niepokalanego Serca Maryi	1984	15
6	Zespół Charytatywny	1984	około 10
7	Grupa Miłośników Pieśni Religijnej	1986	Około 30
8	Apostolstwo Modlitwy	1992	28
9	Legion Maryi p.w. Matki Pięknj Miłości	1996	6
10	Oaza Rodzin /Domowy Kościół/	1997	5 rodzin
11	Młodzieżowa Grupa Oazowa Ruchu Światło i Życie	1999	7-9
12	Schola Dziewczęca	2000	20
13	Eucharystyczny Ruch Młodzieżowy	2006	10
14	Grupa Modlitewna Maryi Królowej Pokoju	2011/12	15
15	Męski Pluton Różańca	2015	21

Literatura i źródła: Zeszyty Inwentarzowe parafii NSM w Radlinie - Głożynach. Kościół w Głożynach, (w:) „Nowiny Wodzisławskie”, rok I nr 40 (56) z dnia 4.10.2000. Parafia Niepokalanego Serca Maryi w Głożynach (dostęp 28.04.2021). E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Biertułtowy 2000, s. 145. J. Pluta, P. Siemko, Ku twej dążymy kaplicy, Bytom 1997. Śp. ks. Roman Szekiel - Archidiecezja Katowicka /dostęp 25.06.2021/. Wywiad - relacja animatorki Teresy Ucher oraz uzyskane przez nią informacje od Mariana i Danuty Piejko i Teresy Bartosik.

Eryk Holona, Kazimierz Cichy

Parafia św. Izydora Oracza w Radlinie Górnym - na powstanie parafii miała wpływ wielokilometrowa odległość, którą musieli pokonać mieszkańcy posesji jednej z najdłuższych ulic w Wodzisławiu Śl. - Radlinie II, ulicy Chrobrego. Mieszkańcy ostatnich 4 budynków z tej ulicy należeli do parafii Niepokalanego Serca Maryi w Głożynach, pozostali do parafii p.w. Marii Magdaleny. Piesze wędrówki do macierzystych kościołów były bardzo niebezpieczne dla dzieci, ale przede wszystkim uciążliwe dla osób zaawansowanych wiekiem. To na ich prośbę 3.05.1981r. ks. Antoni Stych, proboszcz parafii p.w. Marii Magdaleny, odprawił Mszę św. przy kapliczce Matki Boskiej Pszowskiej na ulicy Ziołowej. Po tym zdarzeniu przez wiele lat Msza św. niedzielna była sprawowana pod gołym niebem przy kaplicy, a później w domu prywatnym znajdującym się podobnie jak kapliczka przy ulicy Ziołowej. Po dwóch latach została podjęta decyzja o budowie kościoła na działkach położonych naprzeciw Szkoły Podstawowej nr 21. W tym celu ks. Antoni Stych w imieniu parafii nabył pierwszą działkę od właścicielki o nazwisku Ciemięga. Jej obszar nie stanowił wystarczającej powierzchni na budowę kościoła z zapleczem. Podjęte zostały zabiegi w celu nabycia sąsiedniej działki będącej własnością Wacława Mandrysza w drodze wymiany na nieruchomość gruntową darowaną wcześniej parafii p.w. Marii Magdaleny przez Annę Konieczny. W wyniku porozumienia W. Mandrysz wyraził zgodę na zamianę działek. Planowana inwestycja miała być realizowana w 2 etapach, pierwszy - budowa obiektu mieszczącego w piwnicach salki katechetyczne, na wysokim parterze tymczasową kaplicę, a na piętrze mieszkanie dla księdza. Drugi etap - budowa kościoła. Oba obiekty miał scalać łącznik mieszczący zakrystię. Całość zaprojektował architekt mgr inż. Władysław Głowaczewski. 20.06.1983r. papież Jan Paweł II poświęcił kamień węgielny salek katechetycznych. Dwa lata później, 3.07.1985r. Urząd Miejski w Wodzisławiu Śl. wydał parafii św. Marii Magdaleny pozwolenie na budowę kaplicy i salek katechetycznych - obiektu do 600 m² powierzchni całkowitej. W tym samym roku rozpoczęto budowę. Dnia 5.10.1985r. bp Damian Zimoń poświęcił plac budowy, a już 8 grudnia, po zalaniu drugiego stropu,

odprawiano w budynku niedzielne Msze. Nie do przecenienia było zaangażowanie okolicznych mieszkańców, którzy z ogromnym poświęceniem przez dwa lata społecznie pracowali na budowie, wykonując samodzielnie wszystkie prace. 10.06.1987r. papież Jan Paweł II poświęcił kamień węgielny kościoła i od tej pory, przez kolejne 12 miesięcy, zajmowano się tylko wykonaniem fundamentów kościoła. W drugiej połowie 1988r. powrócono do prac wykończeniowych domu katechetycznego i po upływie roku osiągnięto stan surowy zamknięty. 7.06.1989r. ks. bp Damian Zimoń poświęcił dom katechetyczny i zapowiedział utworzenie nowej parafii. W święto Matki Boskiej Częstochowskiej 26.08.1989r. erygowana została tymczasowa Parafia p.w. św. Izydora Oracza. Objęła ona tereny najbardziej odległe od kościołów Parafii św. Marii Magdaleny oraz Parafii Niepokalanego Serca Maryi w Głożynach. Funkcję proboszcza objął ks. Józef Durok, który przejął obowiązki organizowania i nadzorowania prac wykończeniowych obiektu. O styczniu 1990r. dzieci uczęszczały na lekcje religii do kaplicy, a od 4.02.1990r. zaczęto w niej odprawiać w każdą niedzielę trzy Msze św. 1 lipca 1990r. ks. abp Damian Zimoń dekretem kanonicznym zatwierdził powstanie Parafii św. Izydora należącej do dekanatu wodzisławskiego. W skład Parafii weszły: ul. Chrobrego nr posesji 210 - 432, ul. Głoczyńska nr 35 – 130, ul. Dąbrowskiego nr 28 – 102, ul. Ziółowa, ul. Owocowa, ul. Żniwna. Uroczystego wprowadzenia na urząd proboszcza ks. Józefa Duroka dokonał ks. dziekan Dekanatu Wodzisławskiego ks. kanonik Alfred Włoka w dniu 19.08.1990r. W grudniu 1990r. zapadła decyzja o kontynuowaniu budowy naziemnej części kościoła. Prace prowadzone były w latach 1991-1995 z udziałem mieszkańców. Dla wykonania prac montażowych konstrukcji dachu wynajęta została Gliwicka Fabryka Konstrukcji Stalowych. Całość wykonywanych przez nią prac była realizowana w okresie od 8.10. do 14.12.1993r. W kolejnych latach 1994 – 1995 prowadzone były prace wykończenia wewnątrz świątyni, wystroju prezbiterium, położenia posadzki oraz brukowanie placu kościelnego. Miarą zaangażowania i ofiarności parafian było 35 tys. godzin ich pracy w ciągu tylko jednego roku na rzecz posiadania własnej świątyni. Dnia 24.06.1995r. abp Metropolita Górnośląski ks. Damian Zimoń w obecności licznie zgromadzonego duchowieństwa dekanatu wodzisławskiego, władz Miasta Wodzisławia Śl. oraz przybyłych na uroczystość parafian poświęcił kościół i konsekrował ołtarz. Podczas uroczystości pod mensą ołtarza złożono szkatułę z relikwiami św. Urbana. Po oddaniu kościoła do użytku tymczasowa kaplica została dostosowana na potrzeby kancelarii parafialnej.

Proboszczowie parafii p.w. św. Izydora w Wodzisławiu Śl. – Radlinie II

Imię, nazwisko	Funkcja	Lata urzędowania
Józef Durok	proboszcz	28.08.1989 do 26.02 2006
Franciszek Pawlas	proboszcz	1.03.2006 – 31.08.2007
Jan Sopot	proboszcz	1.09.2007 – 31.07.2021
Krzysztof Kępka	proboszcz	Od 1.08.2021 ...

Bractwa, stowarzyszenia przy parafii oraz organizacje o profilu religijnym na terenie parafii św. Izydora Oracza w Wodzisławiu Śl. - Radlinie II

L.p.	Nazwa	Rok założenia	N członków
1	Parafialna Rada Duszpasterska i Ekonomiczna	1989	Od 2012 – 20
2	Zespół Charytatywny	1995	2
3	Zespół Liturgiczny Służby Ołtarza /Ministranci/	1989	23 - 30
4	Wspólnota Członków Żywego Różańca	1989	15 róż– 245
5	Rodziny Szensztackie	1989	10 rodz., 5 matek
6	Rodziny przyjmujące obraz Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej	1989	5 kręgów po 10 -15 rodzin
7	Podwórkowa Grupa Różańca Madzi Buczek	2000 – 2006	6 gr. - 90 dzieci
8	Dzieci Maryi	2007	ok. 30
9	Oaza Ruchu Światło i Życie	2007	ok. 10
10	Kościół Domowy	2015	5 małżeństw

Literatura i źródła: K. Sosna, Zapiski Kronikarskie, „Wszyscy budowali kościół”, (w:) „Gość Niedzielny” nr 28 z dnia 13.07.2003. B. Górnicz, Parafie powiatu wodzisławskiego, (w:) „Nowiny Wodzisławskie” z dnia 25.10.2000, B. Górnicz, Historia Kościoła; strona internetowa parafii pw. św. Izydora Oracza

Bożena Górnicz

Parafia p.w. św. Marii Magdaleny w Radlinie Dolnym. Od kiedy właściwie istnieje parafia w historycznym Radlinie (Radlinie II) trudno jednoznacznie stwierdzić. Wieś Radlin wymieniona jest w Liber foundationis episcopatus Vratislaviensis

w rejestrze „Registrum Wyasdense” poprzez zapis „Ittem in Redlino debent esse LXIII mansi” w wykazie miejscowości zobowiązanych do płacenia podatku na rzecz diecezji wrocławskiej. Ks. sufragan, a następnie bp J. Kopiec w pracy „Dzieje kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim” podaje, iż do roku 1307 w diecezji wrocławskiej powstało 455 parafii, Czy była wśród nich radlińska, tego nie wiemy. Od 1299r. istniał kościół w Wodzisławiu, a ten wchodził w skład księstwa raciborskiego i był w pewnym sensie ośrodkiem administracyjnym. Istniejący w nim kościół był świątynią parafialną. Parafia wodzisławska należała do 1447r. do archiprezbiteriatu raciborskiego, a następnie do żorskiego. O istnieniu kościoła w XIV wieku w Radlinie pisze B. Panzram w pracy „Liste der Kirchorte des Bistums Breslau bis zu Ende des 15 Jahrhunderts”. Nie podał jednak daty jego powstania i czy był kościołem parafialnym. Radlin mógł być odrębną parafią bez obsadzenia tzw. komedą i zgodnie z prawem kościelnym była ona administrowana przez proboszcza najbliższej parafii, a taka była w Wodzisławiu*. Stąd też twierdzenie, że kościół w Radlinie był filią kościoła wodzisławskiego. Podczas najazdu husytów w 1433r. Radlin został spustoszony i prawdopodobnie istniejący w nim kościół został spalony. Po śmierci Jerzego Pławeckiego (1616r.) zarząd nad dobrami wodzisławskimi objęła jego żona Katarzyna, która przeszła na protestantyzm. Kościoły w Radlinie, w Markłowicach i Połomii zostały przekazane w posiadanie wyznawców luteranizmu. W protokole wizytacyjnym z 1652r. znajdujemy dane na temat drugiego kościoła w Radlinie, który był obiektem drewnianym. Miał wieżę z trzema dzwonami, trzy ołtarze, a w posiadaniu miał dwa srebrne kielichy, pięć ornatów, monstrancje i mszał. Obok kościoła znajdował się cmentarz z drewnianą kostnicą. Podczas kolejnej wizytacji w 1679r. stwierdzono, iż na parafii ciążyą liczne podatki, których jednak nie jest w stanie spłacić z powodu pauperyzacji (zubożenia) miejscowej ludności. Prawdopodobnie postępowała również degradacja obiektu, która nie uszła uwagi pana na Wodzisławiu Guidobalda Dietrichsteina. To właśnie dzięki jego staraniom wybudowano w Radlinie pierwszy murowany kościół, którego powstanie datowane jest na rok 1757. Był to obiekt w stylu barokowym z dwoma bocznymi ołtarzami, którego wnętrze kilkakrotnie przerabiano. W piśmie Diecezji Wrocławskiej „Poślaniec Niedzielny” z dnia 08.05.1904r. poinformowano wiernych diecezji, że w Radlinie zgodnie z aktem erekcyjnym z dnia 21.09.1903r. powołano parafię. Akt erekcyjny staje się prawomocnym z dniem 01.04.1904r., a istniejący obiekt sakralny będzie kościołem parafialnym. Nowo ustanowiona parafia skupiała wiernych ze wsi Radlin z jego dzielnicami - kolonią kop. „Emma”, Głóżynami, ze wsiami Obszary i częścią Biertułów. Kościół parafialny nie odpowiadał na potrzeby rosnącej liczby wiernych, których w chwili erygowania parafii było 3695. Nie bez znaczenia był również fakt

degradacji obiektu, w którym pękały mury wskutek prowadzonej eksploatacja węgla kamiennego przez kop. „Emma”. Mianowany najpierw curatusem, a później proboszczem parafii ks. Paweł Bojdoł rozważał kwestię budowy nowej świątyni. Podjęte starania spotkały się ze sprzeciwem Królewskiego Wyższego Urzędu Górniczego w Brzegu, który wstrzymał postępowanie z powodu szkód górniczych. Plany zniweczył wybuch I wojny św. i przedwczesna śmierć ks. P. Bojdoła w wieku 48 lat. Dogodne warunki dla realizacji pomysłu budowy kościoła zaistniały z chwilą utworzenia Administracji Apostolskiej w 1924r., a od 28.10.1925r. Diecezji Katowickiej. W tym też roku przystąpiono do budowy nowego kościoła. Pracami kierował ks. Jan Ruta. Obiekt nowego kościoła zaprojektował architekt Jan Affa z Raciborza. Nowy kościół poświęcono 21.09.1930r. Radlin liczył już wtedy ponad 9 tys. mieszkańców. Granice parafii ulegały zmianie w związku z kształtowaniem się duszpasterstwa - ustanowieniem parafii - w Biertułtowach, która obejmowała katolickich mieszkańców wsi Biertułtowy oraz kolonii kop. „Emma” i Obszar. Kolejna zmiany granic wynikły z ostatecznego ustanowienia parafii p.w. św. Izydora 01.07.1990r, następnie najpierw kuracji, a od 1991r. parafii w Radlinie Głóżynach oraz parafii p.w. św. Herberta w 1992r. w Wodzisławiu śl. Spowodowało to zmniejszenie obszaru posługi duszpasterskiej księży parafii p.w. św. Marii Magdaleny. Jedynym przypadkiem zwiększenia obszaru parafii było ustanowienia jurysdykcji proboszcza radlińskiego nad katolickimi mieszkańcami tzw. „Kympy” na terenie Obszar i pozbawienia takowej proboszcza biertułtowskiego dekretem kurii biskupiej z dnia 7.09.1937r.

** Można taki stan rzeczy uznać za faktyczny, jeśli odniesiemy go do zapisów w protokołach wizytacyjnych z lat 1652 i 1679, w których jest mowa o parafii.

Księża pełniący funkcje proboszcza w parafii p.w. Marii Magdaleny w Radlinie II

- ks. Paweł Bojdoł (1904–1914)
- ks. Jan Ruta (1914–1946)
- ks. Karol Orliński administrator (1945–1946)
- ks. Ignacy Jeż_rektor kościoła (od 1946)
- ks. Jan Jarząbek administrator (1946–1957), proboszcz (1957–1963)
- ks. Franciszek Mokros administrator (1963–1981)
- ks. Antoni Stych (1981–2005)
- ks. Tadeusz Wciórka (2005-nadal)

Bractwa, stowarzyszenia oraz organizacje o profilu religijnym na terenie parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Wodzisławiu Śl. – Radlinie II

<i>Lp.</i>	<i>Nazwa</i>	<i>Rok założenia</i>	<i>N członków (stan obecny)</i>
1	Parafialna Rada Duszpasterska i Ekonomiczna	2017	
2	Zespół charytatywny	?	10
3	Zespół Liturgiczny Służby Ołtarza /ministranci/	1930	25
4	Wspólnota Członków Żywego Różańca	I poł. XVIII wieku	160 (8 róż)
5	Ruch Szensztacki: Rodziny Szensztackie, Matki Szensztackie Kręgi Matki Boskiej Pielgrzymującej	1983 - 2000	ok. 198 19 rodzin 14 11 kręgów
6	Dzieci Maryi	1970	12
7	Oaza Ruch Światło i Życie	1980	8
8	Kościół Domowy	2006	3 małżeństwa
9	Czciciele Miłosierdzia Bożego		?*
10	III Zakon św. Franciszka		?*
11	Czciciele Najświętszego Serca Pana Jezusa		?*
12	Czciciele Oblicza i Krwi Pana Jezusa	1970	40
13	Bractwo Trzeźwości		?
14	Chór „Jadwiga”	1919	25

?* Nie istnieją struktury organizacyjne, wierni uczestniczą w nabożeństwach,

Literatura i źródła: Ks. J. Kopiec, Dzieje kościoła katolickiego na Śląsku Opolskim, Opole 1991, s. 19. B. Panzram, Geschichte Grundlagen der ältesten Schlesien Pfarrorganisation, Breslau 1940, s. 86-87. B. Panzram, Liste der Kirchorte des Bistums Breslau bis zu Ende des 15 Jahrhunderts Breslau, Breslau 1942 s. 91. Hencke F. J., Kronika czyli opis topograficzny - historyczny - statystyczny miasta i wolnego mniejszego państwa stanowego Wodzisław na Górnym Śląsku, Wodzisław Śl. 2003. J. Jungnitz, Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakoniat Oppeln. T.1 Breslau 1904. J. Pluta, P. Siemko, Ku twej dążymy kaplicy, Bytom 1997. Wypisy do dziejów Rybnika i Wodzisławia Śląskiego, (red.): B. Cimała, P. Porwoł, W. Wieczorek, Opole 1985, s. 24. M. Furmanek, S. Kulpa, Zamek wodzisławski i jego

właściciele, Wodzisław Śl. 2003, s.56. Gemeindelexikon za rok 1895 (wyd.1898).r. Röhhler, Adressbuch Oberschlesien, Rusien – Polen, öest.- Schlesien 1914/15. Neumanns Stadtbuchdruckerei. Gliwice. J. Gacka, Parafia Radlin (praca proboszczowska, maszynopis), Radlin 1967. „Postaniec Niedzielny” z dnia 8.05.1904. Informacje n. t. bractw, stowarzyszeń, itd. na podstawie wywiadu z Stefanią Kolorz

Eryk Holona, Krystian Szczotok

Park im. Leopolda Zarzeckiego

jest położony po wsch. stronie ulicy P.I. Rogozina w sąsiedztwie SSP nr 2 w Radlinie - Biertułtowach na terenie b. placu targowego. W jego centralnym miejscu dnia 30.09.1928r. odsłonięto Pomnik Powstańców Śląskich ufundowany ze składek społecznych. W 1937r. dnia

11 listopada podczas pierwszych obchodów państwowego narodowego święta niepodległości w wyniku zabiegów b. członków Koła „Eleusis” w Biertułtowach oraz Związku Powstańców Śląskich w Radlinie targowisko nazwano „Placem im. Leopolda Zarzeckiego”, oddając hołd pamięci zasłużonego dla Radlina, Ślązaka - górnika z Biertułtów, niestrudzonego działacza sprawy polskiej. Podczas II wojny światowej, po zburzeniu Pomnika Powstańców Śląskich, okupacyjne władze administracyjne Radlina utworzyły na placu park z rabatami kwiatowymi i ścieżkami. Po zakończeniu II wojny 03.05.1946r. pomnik Powstańców wrócił na dawne miejsce. Nazwa „Plac im. Leopolda Zarzeckiego” w narracji okresu jedynie słusznego ustroju zniknęła z obszaru pamięci społecznej. W jakiejś mierze przyczyniło się do tego przeniesienie pomnika przez władze Wodzisławia Śl. bliżej ulicy P.I. Rogozina w 60. rocznicę III powstania śląskiego w 1981r. Dopiero po zmianach ustrojowych, w drugim roku samostanowienia o sobie, uchwałą Rady Miasta Radlin z dnia 28.10.1999r. b. „Plac im. Leopolda Zarzeckiego” nazwano „Parkiem im. Leopolda Zarzeckiego”. W I dekadzie XXI wieku w centralnej części utworzono plac zabaw dla dzieci. Pod koniec II dekady XXI wieku władze Radlina podjęły decyzję o przeniesieniu pomnika na jego pierwotne miejsce oraz o przywróceniu historycznego wizerunku orła. Park na powrót odzyskał rangę miejsca lokalnych i państwowych uroczystości. Jego centralnym punktem jest Pomnik im. Powstańców Śląskich odsłonięty ponownie 3 maja 2019r.

Eryk Holona

Park Leśny im. Powstańców Śląskich

powstał na terenie tzw. „Królewioka”, b Rybnickiego Lasu Królewskiego, będącego własnością Nadleśnictwa Rybnik. Teren lasu w latach 1920 - 1921 był miejscem ćwiczeń grup bojowych (powstańców) DOP (Dowództwa Obrony Plebiscytu). Główne wejście do parku prowadzi z ulicy Rybnickiej po jej wsch. stronie, pod wiaduktem nad trakcją kolejową z Rybnika do Wodzisławia Śl. i dalej do Chałupek. Czas jego powstania nie jest dokładnie znany z uwagi na brak

dokumentacji. W oparciu o przeprowadzone wywiady należy przypuszczać, że powstał w okresie zabiegów o pozwolenie na budowę szkoły na terenie wspomnianego kompleksu leśnego. Społeczny Komitet Budowy nowej szkoły podstawowej w Obszarach zawiązał się w latach 50. XX wieku. W jego składzie m. in. byli Franciszek Chromik (przewodniczący) oraz kierownik szkoły na Obszarach Marian Łysek alias Łunarzewski. Mimo usilnych starań przez wiele lat nie uzyskano zgody Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach na budowę szkoły. Dopiero zaangażowanie się osób spoza grona członków komitetu, wsparcie naczelnika miasta Radlin Alfreda Kuczoka oraz wicewojewody katowickiego Stanisława Kiermaszka pochodzącego z Radlina, a także członków Związku Weteranów Powstań Śląskich grupy miejscowej Obszary, przyniosło pozytywny efekt. Zgoda została udzielona. Budowę szkoły rozpoczęto 28.05.1963r. Fakt udziału wojewody katowickiego, gen. Jerzego Ziętka, w uroczystości otwarcia szkoły (29.08.1965r.) może nasuwać skojarzenie, że grupa miejscowa ZWPŚl. i władze Radlina uzyskały aprobatę władz w sprawie nadania nazwy dla kompleksu leśnego „Park im. Powstańców Śląskich”. Z relacji wynika, że gen J. Ziętek udał się na uroczystość otwarcia szkoły właśnie przez bramę prowadzącą do parku od ulicy Rybnickiej. Można więc założyć, że park powstał w latach 1963 – 1965, na co wskazuje fakt przygotowania terenu pod budowę szkoły oraz jej otoczenia. Dla zmotoryzowanych istnieje parking na ulicy Wiosny Ludów, przy której jest usytuowana restauracja „Leśna Perła”. Jej istnienie zostało zaplanowane w projekcie zagospodarowania parku. Park był miejscem uroczystości z okazji 1 Maja, 22 Lipca

oraz licznych festynów i imprez sportowych organizowanych przez Urząd Miasta przy wsparciu Koksowni „Radlin” i KWK „Marcel”. W latach 90. został zapomniany, zmiany w nim nastąpiły w I i II dekadzie XXI wieku. Urządzono w nim plac zabaw dla dzieci, instalację parku linowego, ścieżki edukacyjne, boisko do piłki nożnej i koszykówki. Tym samym stał się kompleksem rekreacyjno – wypoczynkowym.

Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 138 – 139

Donata Pająk, Eryk Holona

Park im. Ofiar Szybu Reden

W 1969r. zarząd koła Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich i Północnych w Radlinie dla upamiętnienia ofiar szybu „Reden” podjął uchwałę dotyczącą założenia w miejscu kaźni parku pamięci imienia „ZBoWiD”, budowy pomnika oraz kawiarni, w której miała zostać utworzona Izba Pamięci. Z inicjatywy zarządu w tym samym roku zawiązał się społeczny komitet budowy wymienionych obiektów. Komitet liczył 16 członków, z którego wyłoniony został zarząd w składzie:

Karol Oleś - przewodniczący,
Hieronim Czaja - z-ca przewodniczącego,
Adam Tomczyk - sekretarz,
Józef Musioł – skarbnik.

Pozostali członkowie komitetu wywodzili się z grona ZWPŚI oraz liderów pracy społecznej i patriotycznej z poszczególnych dzielnic Radlina. Autorką planu zagospodarowania przestrzennego była architekt Felicja Barska. Prace ziemne, przygotowanie terenu, budowę dróg dojazdowych, schodów wykonało Przedsiębiorstwo Dróg Publicznych z Rybnika. Wiercenia geologiczne w miejscu pod budowę pomnika wykonało Przedsiębiorstwo Budownictwa Węglowego z Rybnika. Oświetlenie całego parku oraz kawiarni wykonała kop. „Marcel” pod kierunkiem członka komitetu Józefa Mencnera. W szeregu pracach brali udział również inni członkowie komitetu, Edmund Rupik, (?) Migas. Projekt zazielenia parku wykonała (?) Więcek z Zakładu Zieleni miasta Wodzisławia Śl. Budynek kawiarni oraz izby pamięci zaprojektował Norbert Lach z Rybnika, wykonawcą budowy był Zakład Remontowo – Budowlany z Rybnika. Otwarcie obiektu miało miejsce w 25.04.1973r. w ramach obchodów miesiąca pamięci narodowej.

Źródło: Kronika Koła ZBoWiD w Obszarach

Uchwałą Rady Miejskiej Radlina z dnia 28.10.1999r. „Park Zbowidowca” został przemianowany na „Park im. Ofiar Szybu Reden”. Na terenie parku funkcjonowała Izba Pamięci, (do 1981r.), restauracja „Wiarus”. Obecnie, po nabyciu jej budynków przez osoby prywatne i ich przebudowie, znajduje się tutaj restauracja PUB Kręgielnia „FENIKS”. Park przylega do ulicy Jana Matejki i figuruje pod takim adresem.

Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 135 – 136

Eryk Holona

Pieczka Jan ur. 4.02.1899r. w Makoszowach k/Zabrza w rodzinie Karola i Franciszki z d. Godzierz. Był członkiem POW Górnego Śląska, między II a III powstaniem był funkcjonariuszem policji plebiscytowej w Strzelcach Op. oraz w Opolu. Podczas trzeciego powstania był w sztabie batalionu Karola Brandysa. Jego zadaniem było zaopatrzenie batalionu w broń. Po powstaniach i ustaleniu granicy na Górnym Śląsku, służył w policji w Niedobczycach potem w Cieszynie, a od 1928r. do drugiej wojny światowej w Radlinie. Gdy hitlerowcy wkraczali do tej miejscowości, przebywał w komendzie policji, obserwował przejazd kolumny wojsk niemieckich. Podjął próbę ucieczki z pozostałymi funkcjonariuszami w kierunku na Żory przez Jankowice. Pod Żorami zostali zatrzymani przez zmotoryzowany patrol niemiecki. Oddali broń, informując, że są członkami straży ochrony kolei. Jeszcze tego samego dnia po powrocie do domu został w godzinach wieczornych aresztowany. i uwięziony

w piwnicy Urzędu Gminnego w Radlinie. 4.09.1939r. wraz z trzema innymi policjantami z posterunku w Radlinie (Laryszem Adolfem, Janem Polokiem oraz Maksymilianem Cieślikiem) został przewieziony do więzienia w Rybniku, następnie do Raciborza, Zgorzelca, Rawicza, a stamtąd do KL Buchenwald. Po trzech miesiącach został przeniesiony do KL Mauthausen i tam pracował w kamieniołomach. Po dziesięciu miesiącach pobytu w obozie został zwolniony 22.06.1940r. Powróciwszy do domu, podjął pracę w kop. „Ema” w Radlinie i pracował w niej do zakończenia okupacji. Od 1945 - 1956r. był kierownikiem Referatu Społeczno - Politycznego w Urzędzie Gminnym w Radlinie. W latach 1957 – 1964 pracował w obsłudze pomp w kop. „Marcel” (b. kop. „Ema”). Zmarł 26.07.1974r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Biertułowach. Był odznaczony: Powstańczym Krzyżem Zasługi i Gwiazdą Śląską, Medalem Niepodległości, Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski.

Literatura i źródła: P. Glensk; Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, zes.3 (zasoby Izby Regionalnej miasta Radlin), J. Klistała; Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945.

Eryk Holona

Pisownia nazw miejscowości

Biertułtowy

- 1204 Bertoldus łaciński zapis miejscowości Biertultowice.
- 1243 Biertultow , J. G. Büsching; Die Urkunden des Klosters, Breslau (Wrocław) 1821
- 1300 Item in Bertoldi vila sun duodecimo mansi, łaciński zapis w Codex Diplomaticus Silesiae T.14 . Także w tym samym tomie znajdujemy wpis (Bertoldi vila s. Bärsdorf, Bärzdorf, Bertheldorf, Biertultau, Bürtulschütz), a to oznacza, że wszystkie te miejscowości zapisane były pod nazwą Bertoldi vila lub vila Bertoldi np. w kasztelanii Otmuchowskiej.
- W Słowniku Historyczno-Geograficznym Ziem Polskich w Średniowieczu, s. 23 występuje zapis „Bartholdy villa” – Biertułtowice, również na tej samej stronie mamy zapis Bartholthowicze – Biertołtowice, natomiast na s. 37 mamy zapis Bertholdi villa – Bertilsdorf, Bertoltowice, Bertultowice – Biertołtowice.
- F. Idzikowski w rozprawie „ Dzieje miasta Rybnika i dawnego państwa rybnickiego na Górnym Śląsku” pisze, że Biertułtowy w 1581 roku nosiły nazwę Bertultowice i Pertultowice.

- 1614 w Urbarzu rybnickim z 1614r. s.257-258 występuje zapis nazwy w języku czeskim - Birtultow
- 1746 Mapa „ Ein Thiel des Ratiborschen Fürstenthums...” (C. F. Wrede), Biertułtowy oznaczone są pod nazwą Biertultow.
- F. Triest, w „Topographisches Handbuch von Oberschlesien” (Breslau 1864 wyd.1, Sigmaringen 1984 wyd.2), w opisie wsi użył nazwy Birtultau.
- Na pieczęci kancelarii gminnej, po utworzeniu powiatu rybnickiego (1818) występuje ta sama nazwa miejscowości. „Birtultau” w języku niemieckim
- 1922-1932 na pieczęci gminnej mamy nazwę Biertułtowy. Od 1932r. dzielnica Radlina.

Radlin

- 1300 Redlino w “Liber foundationis Episcopatus Vratislaviensis” w części „Registrum Wyasdense” mamy zapis “Ittem in Redlino debent esse LXIII mansi” / w: „Codex Diplomaticus Silesiae”, T.14/.
- Czas pisowni nazwy Radlin prawdopodobnie datuje się od roku 1355 (tj. od aktu kupna sołtysostwa od Jana dziedzica w Rudolsdorf /w Rydułtowach/) przez Konrada z Radlina. Niezależnie od języka w jakim występowała, nie była zmieniana.

Obszary

- 1746 Mapa „ Ein Thiel des Ratiborschen Fürstenthums...”(C. F. Wrede), Obszary oznaczone są pod nazwą Obschore.
- 1845 „Romanzow oder Obschorn, „Obszary”, taki zapis występuje w „Alphabestisch statistik topographische Übersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der königlichen Preuse Prowinz Schlesien” u J.E. Knie, (Breslau 1845). Oznacza to, że wcześniej miejscowość ta nosiła nazwę Obszary, w języku niemieckim Obschorn/ Obschore, później wzięły nazwę od kolonii Romanshof założonej przez Z. von Dyhrn w latach 1776 – 1778.
- Romanshof, takiej nazwy użył F. Triest w „ Topographisches Handbuch von Oberschlesien” F. Triest Breslau (Wrocław) 1864, wyd.1. Sigmaringen 1984, wyd. 2). Występuje ona w dokumentach drukowanych do końca I wojny światowej, m. in.: w „Gemeindelexikon für die Prowinz Schlesien, lata 1887,1898,1908 i 1912.

Literatura i źródła, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012.

Eryk Holona

Placówki szkolne w budynku przy ul. Wł. Orkana 23 w Radlinie - budynek został wybudowany w latach 1950 – 1952 na potrzeby powołanej przez Departament Kształcenia Zawodowego Ministerstwa Górnictwa Szkoły Przemysłowo Górniczej w Radlinie. Od 1.09.1950r. miała ona swoją siedzibę w Szkole Podstawowej w Obszarach. W pomieszczeniach nowo wybudowanego własnego budynku zainaugurowano naukę od 1.02.1952r. Diametralnie zmieniły się warunki nauki.

Nowy obiekt trzykondygnacyjny z 6 izbami lekcyjnymi, 2 świetlicami, gabinetem lekarskim, biblioteką, pomieszczeniami administracyjnymi oraz salą gimnastyczną, która pełniła również funkcję auli z podestem (sceną), stwarzała optymalne warunki realizacji funkcji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej. Adaptacja w późniejszym okresie pozostałych pomieszczeń pierwotnie o innym przeznaczeniu przyczyniła się do poszerzenia oferty form zajęć pozalekcyjnych, m. in. możliwości ćwiczeń orkiestry dętej, zbiórek drużyny harcerskiej, hobbystów fotografii. Pięć lat później skorygowano jej nazwę na Zasadniczą Szkołę Górniczą Ministerstwa Górnictwa i Energetyki. Po dwóch latach, w roku szkolnym 1959/60, ponownie zmieniono nazwę na Zasadniczą Szkołę Górniczą KWK „Marcel” w Radlinie. W tym okresie szkoła posiadała zamiejscową filię w Krośnie. Istniały w niej również klasy żeńskie. Miała także internat (od 1962r.). Wskutek przeobrażeń wygenerowanych transformacją lat 90 - tych XX wieku, w 1997r. odchodzą z niej ostatni absolwenci. Następuje kres historii szkolnictwa górniczego w Radlinie. W miejsce wygasającej ZSG powołano nową placówkę oświatową Liceum Zawodowe z dniem 1.09.1995r., które starosta wodzisławski w 1999r. przekształcił na Zespół Szkół Zawodowych w Radlinie. Funkcjonowały w nim Liceum Zawodowe oraz Liceum Techniczne. Od września 2002r.

zespół został przekształcony w Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych z Liceum Ogólnokształcącym, Liceum Profilowanym oraz Policealnym Studium Zawodowym. W 2005r. placówce nadano im. Sejmu Śląskiego. Młodzież Radlina, ale nie tylko, miała możliwość nauki w liceum profilowanym, technikum, zasadniczej szkole zawodowej oraz szkole policealnej. Z 4 typów szkół zespołu od 2017r. (wygaszanie gimnazjów) pozostała tylko Zasadnicza Szkoła Zawodowa, obecnie Branżowa Szkoła I Stopnia w Radlinie. Umożliwia naukę zawodu uczniom, dla których ze względu na małą liczebność nie można utworzyć klasy przygotowującej do danego zawodu. Oferta programowa szkoły obejmuje możliwość kształcenia - przygotowania do zawodu: mechanika pojazdów samochodowych, mechanika motocyklowego, montera mechatronika, montera elektronika, mechanika - montera maszyn i urządzeń, kamieniarza, wędliniarza. Absolwentami szkoły byli m. in. mistrz Europy w boksie Andrzej Biegalski, wielokrotny mistrz Polski w boksie Zbigniew Raubo, Paweł Szweda - wicemistrz Polski w biegu na 800 metrów. Pracami placówek oświatowych z siedzibą przy ul. Orkana 23 kierowali: Adam Sabela (1950 – 1969), Sylwester Porwoł (1969 – 1975), Jerzy Draga (1975 – 1977), Edward Drzazgowski (1977 – 1979), Aleksander Gościniak (1979 – 1988), Józef Kuc (1988 – 1999), Jarosław Rudol (od 1999).

Literatura i źródła: A. Gościniak, 1950 Szkoła Przemysłowo Górnicza w Radlinie., Radlin 2010. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Sejmu Śląskiego, Radlin, Rybnik – Katowice 2011. Branżowa Szkoła I Stopnia w Radlinie (dostęp 8.03.2021). H. Rojek, 120 lat kopalni Marcel 100 lat KSRR, Radlin 2005, s. 259 i nast.

Eryk Holona

Plebiscyt - zgodnie z ustaleniami Traktatu Wersalskiego (28.06.1919r.) o państwowej przynależności G. Śląska miał zdecydować plebiscyt. W 22 powiatach terenu plebiscytowego zostały utworzone Powiatowe Międzysojusznicze Komisje Plebiscytowe. W powiecie rybnickim komisarzem powiatowym został dr Marian Różański. Na terenie miast i gmin powiatu zostały utworzone Gminne lub Miejskie Komitety Parytetyczne. W każdej miejscowości liczącej więcej aniżeli 2400 mieszkańców mogły powstać podkomitety. Do ich kompetencji należało sporządzenie list uprawnionych do głosowania, określenie obwodów głosowania, tworzenie biur głosowania, zorganizowanie głosowania i nadzór nad nim. W gminie Radlin liczącej na dzień 8.10.1919r. 7060 mieszkańców, zostały utworzone 4 obwody: Radlin, Obszary, kopalnia „Emma” i Głóżyń. Przewodniczącym (komisarzem) Gminnego Komitetu Parytetycznego (Plebiscytowego) w Radlinie był Alojzy Swoboda. Do pracy w biurze komitetu polskie organizacje i związki wydelegowały 5 przedstawicieli: Jana Strządałę /kop. „Emma”/, Alojzego Paszendę /Obszary/, Pawła Brawańskiego i Józefa Koniecznego /z Radlina/

oraz Józefa Menżyka /z Głożyn/. W pracach podkomisji obwodowej w Obszarach i Kop. „Emma” uczestniczyli także, m. in. Jan Małeszczyk, Teofil Łukaszczyk, Paweł Sachs, Wawrzyn Śmietana, Józef Lasota, Paweł Kołeczko Gmina Biertułtowy miała na dzień 8.10.1919r. 3458 mieszkańców. Przewodniczącym (komisarzem) Komitetu Parytetycznego był Leopold Zarzecki, funkcję sekretarza pełnił Józef Różański. Po wielomiesięcznej kampanii plebiscytowej, w niedzielę 20 marca 1921r. odbyło się głosowanie.

Wyniki głosowania w Radlinie i Biertułtowach

Gmina	za Polską	za Niemcami	Uprawnionych/ głosowało	w tym emigrantów	Głosy nieważne
Biertułtowy	1043 /65,43%/	548 /34,37%/	1619/ 1594	201	3
Radlin	2638 /75,58%/	822 /23,55%/	3541/ 2638	391	10

Źródło: Encyklopedia Powstań Śląskich, wyd. Instytut Śląski w Opolu, Opole 1982, s.647

Literatura i źródła: E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Głożyny, Biertułtowy /przed i podczas/ III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 46 - 50. P. Gleńsk, Biertułtowy Powstania Śląskie o Plebiscyt, Tenże, Głożyny Powstania Śląskie o Plebiscyt., Tenże, Obszary Osiedle Marcel Powstania Śląskie o Plebiscyt., Radlin Dolny Górny Powstania Śląskie o Plebiscyt., (Teczki, maszynopisy, zb. Izby Regionalnej miasta Radlin)

Eryk Holona

Pluta Franciszek ur. 19.11.1909r. w Bottrop w Westfalii w rodzinie Franciszka. W marcu 1918r. wrócił z rodzicami na Śląsk do Biertułtów . W latach 1922 – 1930 uczęszczał do Państwowego Gimnazjum w Rybniku. Po maturze pracował na poczcie w Rydułtowach. 1.10.1932 rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Poznańskiego, kończąc je w 1937r. z roczną przerwą (1933-1934) na służbę wojskową w podchorążówce piechoty w Zambrowie. Nie znalazł zatrudnienia w szkolnictwie, objął posadę urzędnika w starostwie w Tarnowskich Górach. We wrześniu 1939r. ewakuował się wraz personelem na wschód, dotarł do Lwowa. W grudniu 1939r. wrócił do domu rodziców w Biertułtowach, w którym ukrywał się do wiosny 1940r. Był poszukiwany. By uniknąć aresztowania, z pomocą swoich braci i zaprzyjaźnionego maszynisty kolejowego, z którym wystąpił w obsadzie parowozu jako palacz,

przedostał się do Krakowa. Podjął pracę na kolei. Działał w studenckiej organizacji ruchu oporu i w konspiracyjnych strukturach ZWZ/AK. Został aresztowany wraz z narzeczoną Anielą Musiolik przez gestapo i osadzony w więzieniu na Montelupich w Krakowie. Po nieludzkich torturach, podczas których nie zdradził danych organizacyjnych, wywieziono go do KL Auschwitz, w którym został zarejestrowany jako więzień z nr 112725. Po krótkim okresie pobytu w KL Auschwitz, 14.04.1943r. przetransportowano go do KL Mauthausen – Gusen i tam otrzymał nr obozowy 48620. W Gusen zachorował na płuca i został umieszczony w szpitalu obozowym. Na trzy dni przed wkroczeniem wojsk alianckich 22.04.1945r. wraz z pozostałymi chorymi obozowego szpitala został uśmiercony przez zagazowanie.

Literatura i źródła: Księga Pamiątkowa Państwowego Gimnazjum i Liceum w Rybniku 1922-1947, 1947r., s. 40, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, zesz.2 (zasoby Izby Regionalnej miasta Radlin), L. Musiolik, Rybniczanie słownik biograficzny, Rybnik 2000r., s. 138, J. Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945. Słownik biograficzny.

Eryk Holona

Pluta Leon ur. 20.06.1917r. w Bottrop /Westfalia – Niemcy/ w rodzinie Franciszka. Rok później wrócił z na Śląsk z rodzicami, którzy zamieszkali w Biertułtowach. Syn powstańca śląskiego Franciszka Pluty, reemigranta z Niemiec, brat Franciszka. Po ukończeniu szkoły powszechnej w 1931r. rozpoczął pracę w handlu, dokształcając się w szkole zawodowej. Aktywny harcerz-przyboczny DH im. Władysława Jagiełły, członek Kręgu Harcerzy Starszych przy szczepie im. A. Małkowskiego w Radlinie – Biertułtowach. Do wybuchu II wojny św., a także przez kilka pierwszych jej miesięcy był zatrudniony w Spółdzielni Spożywców „Odrodzenie” w Biertułtowach. Członek konspiracyjnej organizacji harcerskiej „Towarzystwo Orła Białego w Radlinie. W 1940r. został przez Arbeitsamt skierowany do pracy przymusowej w miejscowości Blachownia - do robót ziemnych. Tam wstąpił do GL - organizacji zbrojnej Polskiej Partii Robotniczej. W 1943r. samowolnie opuścił firmę, w której dotychczas pracował i wstąpił do oddziału partyzanckiego, który prowadził swoją działalność na terenie woj.: dąbrowskiego i krakowskiego. W lutym 1944r. wraz z kolegą rozbroili przypadkowo napotkanego „schupoka” , którego puścili wolno. Obydwaj zostali przez niego rozpoznani na terenie Będzina i aresztowani na dworcu kolejowym. Osadzono go w więzieniu w Sosnowcu na Ostrej Górcie. Po zajściach w dniu 28.04.1944r. w Sławkowie, w których zginął przesiedleńiec Michael Seibert, został wraz z

uczestnikami akcji skazany na śmierć wyrokiem niemieckiego sądu w Katowicach. Zginął w Sławkowie 15.05.1944r., w publicznej egzekucji wraz z pięcioma Polakami, uczestnikami ruchu oporu. W Sławkowie na tzw. Walcowni upamiętniono to wydarzenie w formie Pomnika Pamięci.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia cz. II, Rydułtowy 2010r., s. 76. M. Cabak, Związek Harcerstwa Polskiego w Radlinie w l. 1939 – 1949, (praca dyplomowa, maszynopis, nap. pod kierunkiem prof. J. Chlebowczyka, Filia Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie 1975).

Eryk Holona

Pociąg pancerny „Pieron” z kopalni „Emma”

Pociągi pancerne (dalej p. p.) tworzyły odrębny rodzaj broni, były częścią pancernych sił w wojskach powstańczych. Poza wydzielonymi przez Wojsko Polskie p.p. „Wilk” „Paderewski” i „Mściciel”, pociągi użyte podczas walk powstańczych były budowane w zakładach przemysłowych i uzupełniane oraz formowane w zakładach sprzętu kolejowego, m.in. w zakładach sprzętu kolejowego w Zawadzkiem, taboru kolejowego w Krupskim Młynie. P.P. „Pieron” został „zbudowany” w warsztacie mechanicznym kopalni „Emma”,

Źródło: <http://historia.gornegoslaska.blogspot.com/2013/05/pociagi-pancerne-cz-i.html>

Źródło: Encyklopedia Powstań Śląskich, Opole 1982. s. 593

W relacji - zeznaniu Karola Gwoździka, czytamy: „... w pierwszych dniach maja 1921r. zwrócił się do mnie osobnik w mundurze wojskowym, czy jestem członkiem polskich towarzystw. Po uzyskaniu potwierdzającej odpowiedzi, zwrócił się z pytaniem, czy istnieje możliwość zbudowania pociągu pancernego. Poinformowany o tym majster warsztatu Franciszek Tomecki przystąpił natychmiast do realizacji budowy. W tym celu zarekwirowano kopalniany parowóz trzyosiowy TY-7, który obudowano żelaznymi płytami grubości 20 milimetrów. Po opancerzeniu parowozu dołączono do niego 3 wagony, z których 1 (tzw. lorę) umieszczono przed parowozem, okładając ją workami z piaskiem, a pozostałe 2, kryte, wyłożono płytami żelaznymi za nim. Zabezpieczono je także workami z piaskiem i urządzono w nich otwory strzelnicze dla 4 karabinów maszynowych w każdym. Natomiast tylni posiadał dodatkowo działko polowe 75 milimetrów. Po trzech dobach pracy w dzień i w noc p.p. pod nazwą „Pieron” odjechał do Wodzisławia celem załadowania amunicji. Dołączono kolejne dwa wagony kryte, które służyły jako magazyn broni i żywności oraz zakwaterowania obsługi...”. Przy budowie byli zatrudnieni m.in. Wiktor Rudek, Reinhold Harnot, Antoni Papierok, Ignacy Czekąła. Pociąg wyruszył na front 7 lub 8 maja 1921r. /daty dokładnie nie pamiętał/. Obsługę parowozu pociągu pancernego tworzyli Józef Stokowy i Kleofas Kucza. Oświadczenie K. Gwoździka uprawomocnia treść zaświadczenia sporządzonego na prośbę Zygmunta Jezierskiego przez podporucznika Wojska Polskiego Adama Ciołkosza w Krakowie w dniu 22.12.1937r., który

potwierdza, jako były dowódca p. p. „Pieron” oraz ciężkich karabinów maszynowych na nim, że został on zbudowany na kopalni „Emma”, a Zygmunt Jezierski (kadet korpusu kadetów nr 2 z Modlina, przyp. aut) brał udział w jego opancerzeniu i w akcjach tego pociągu, pełniąc służbę łącznościową na parowozie, natomiast w czasie postojów sprawował funkcję pisarza prowiantowego. Z treści zaświadczenia wynika, że p. p. „Pieron” brał udział w walkach pod Kędzierzynem, Nędzą, Górą św. Anny i Gogolinem. Fakt zbudowania p. p. „Pieron” w warsztatach kop. „Emma” znajduje odzwierciedlenie także w rozkazie nr 4 d - cy ppłk. Bronisława Sikorskiego pseud. Cietrzew z dnia 10.05.1921r., w którym rozkazuje p. Kulikowskiemu zbudować p. p. „Pieron”. Natomiast uzbrojenie, wyekwipowanie i skład załogi zostaną oddzielnym rozkazem ustanowione. W paragrafie III rozkazu pkt.2 czytamy, że do zbudowania pociągu pancernego „Pieron” należy używać warsztatów w Emmagrube. Pociąg brał udział w walkach o Górę św. Anny (21-26.05.1921r.). Został wtedy dozbrojony, na co wskazuje raport stanu z dnia 25.05.1921r. p. p. „Pieron”, w którym d-ca A. Ciołkosz komunikuje, że miał na uzbrojeniu 24 karabiny ręczne, 10 karabinów maszynowych oraz 1 działo. załoga p. p. składała się z 2 oficerów, 1 sierżanta, 2 plutonowych, 5 kaprali, 5 starszych szeregowych i 11 szeregowych. W rozkazie operacyjnym NKWP nr 22 z dnia 12.06. 1921r. wyznaczonym miejscem postoju dla p. p. „Pieron” był Rybnik. Zgodnie z planem ewakuacji oddziałów podległych Szefowi Kolejnictwa p. p. „Pieron” miał w składzie pociągu macierzystego nr 25 i 26 udać się z Rybnika przez Oświęcim do Krakowa.

Literatura i źródła: E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszary i Kop. „Emma”/ przed i podczas/ III Powstania Śląskiego, Radlin 2016. s. 67 – 75. P. Gleńsk, Obszary Osiedle Marcel. Powstania Śląskie i Plebiscyt (teczka, maszynopis, zb. Izby Regionalnej miasta Radlin)

Eryk Holona

Polegli w walkach o wolność Polski i polski Śląsk w latach 1919 - 1921

W I powstaniu śląskim

Franciszek Pyszny z Biertułów

Roman Weiner z Biertułów (obydwaj zamordowani w Moszczenicy)

W wojnie Polski z Zachodnioukraińską Republiką Ludową o Galicję wsch. w 1919r.

Franciszek Pawlenka z Biertułów poległ nad Bugiem

W walkach w obronie granicy polskiej z Niemcami w 1919r. oraz w wojnie Polski z Rosją sowiecką w latach 1919-1920,

Konrad Gross z Biertułów, poległ pod Wieruszowem w 1919r.,
Karol Szewczyk z Biertułów, poległ na froncie wschodnim 1920r.,
Józef Zarzecki z Biertułów, poległ pod Rybczanami na froncie wschodnim w 1920r.
W III powstaniu śląskim polegli:
Prefeta Roman z Biertułów /3.0.5 1921r. w starciu o zamek w Rzuchowie/,
Pająk Ferdynand z Obszar / 3.05.1921r. podczas szturm budynku sypialni kop.
„Emma”/,
Klimek Franciszek z Obszar /24.05.1921r. na odcinku Olza - Odra/,
Tomala Jan z Głóżyń / ranny 23.05.1921r. pod Bukowem, zmarł 24.05. w szpitalu w
Raciborzu/,
Płaczek Jan z Głóżyń /1.06.1921r. pod Ligotą Tworkowską/,
Pojda Ludwik z Radlina /20.06.1921r. pod Górą św. Anny/,
Kiermaszek Wiktor z Radlina /20.06.1921r. pod Górą św. Anny/,
Głombik Józef z Radlina /23.05.1921r. w walkach na odcinku 15 pułku
(raciborskiego)/.

Literatura i źródła: E. Holona, Twój Antenaci. Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Głóżyń, Biertułow
/przed i podczas/ III Powstania Śląskiego, Radlin2016.

Eryk Holona

Polnik Franciszek urodził się 26.11.1920r. w Radlinie w rodzinie Pawła i Moniki z domu Różański. Jako 17-latek dołączył do sekcji szermierczej Związku Młodzieży Powstańczej przy kopalni „Emma”. W 1937r. ukończył kurs przodowników szermierki w Katowicach, prowadzony przez fechtmistrza Leona Kozarskiego. Z początkiem II wojny św. Franciszek Polnik wraz z Maksymilianem Mikeską ukryli cały sprzęt szermierczy, który bezpiecznie doczekał końca wojny. W czasie okupacji przebywał w Anglii. Po powrocie w maju 1946r. rozpoczął treningi jako zawodnik i szkoleniowiec w reaktywowanej sekcji szermierczej Towarzystwa Sportowego „Błyskawica” Radlin. Jako zawodnik do 1953r. osiągnął m.in. następujące wyniki: w 1947r. drużynowe Wicemistrzostwo Polski Seniorów we florecie, w 1948 brązowy medal Drużynowych Mistrzostw Polski Seniorów w szabli, w 1949 drużynowe Mistrzostwa Polski Seniorów, na które złożyły się: I miejsce szabla, III miejsce floret, III miejsce szpada. Indywidualnie został sklasyfikowany na IV miejscu w klasie „B” we florecie. Od 1955r. jako instruktor szermierki zajął się

szkoleniem młodzieży. Dzięki jego staraniom w 1962r. szermierze otrzymali w użytkowanie od KWK „Marcel” obiekt przy ulicy Rogozina 55, który sami wyremontowali. Był też czynnym działaczem w sekcji szermierczej. W 1965r. uzyskał dyplom trenera drugiej, a w 1973r. dyplom trenera pierwszej klasy. Wyszkolił tak wiele zawodniczek i zawodników, że nie sposób ich wszystkich wymienić, a którzy zdobywali medale na mistrzostwach Polski. Do 1991r. czynnie uczestniczył w życiu radlińskich rycerzy białej broni, będąc dla wszystkich największym autorytetem. Determinacja, konsekwencja i przykład prawdziwej miłości do szermierki, która kształtowała charaktery i uczyła waleczności, wpajana swoim wychowankom przez Fechmistrza Franciszka Polnika, owocuje do dnia dzisiejszego. Radlińscy szermierze nie tylko w kraju, ale na planszach całego świata zaznaczają od lat swoją obecność. W 2016r., w 80 - lecie szermierki w Radlinie i w 25. rocznicę śmierci fechmistrza Franciszka Polnika, legendy radlińskiego sportu, Uchwałą Rady Miejskiej sali, w której od początku jej istnienia są prowadzone zajęcia szermierki, nadano imię Fechmistrza Franciszka Polnika. W dowód uznania za ofiarną pracę społeczną i sportową został uhonorowany następującymi odznaczeniami: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Złota Odznaka Zasłużonego Działacza Kultury Fizycznej, Medalami 40, 50, i 60 - lecia Polskiego Związku Szermierczego, Złotą Odznaką Zasłużony w Rozwoju Województwa Katowickiego, Złotą Odznaką za Zasługi dla Rozwoju Polskiej Szermierki. Zmarł 9.12.1991r. w Rydułtowach. Jest pochowany na parafialnym cmentarzu w Radlinie - Biertułtowach.

Literatura i źródła: „O fechmistrzu Franciszku Polniku” - wspomnienia, strona internetowa SlidePlayer. Wodzisław Śląski – dodatek do Dziennika Zachodniego z 15 marca 2013 oraz 25.11.2016r., Pięćdziesiąt lat Klubu Sportowego „Górnik” Radlin – 1973r.

Donata Pajak

Polnik Paweł ur. się 18.11.1888r. w Radlinie – Głożynach w pow. rybnickim w rodzinie Jana i Albiny z d. Marszolik. Ukończył szkołę ludową w Głożynach w 1902r. W wieku 16 lat zaczął pracować na kop. „Emma”, na której był zatrudniony do 1930r. Od 1931r. do 1945r. pracował w kop. „Anna” w Pszowie, a po II wojnie św. na Kop, „Marcel” do czasu odejścia na emeryturę. W 1906r. wstąpił do Związku Katolickich

Robotników p. w. św., Józefa w Biertułtowach. Brał udział w przedstawieniach sekcji teatralnej związku. Członek POW, uczestniczył w I i II powstaniu, wykonując zadania w ramach zabezpieczenia i rozbijania posterunku niemieckiej policji - „sipo”. Uczestniczył w kampanii plebiscytowej, ochraniał wiece polskie. W III powstaniu walczył w szeregach kompanii głożyńskiej pod dowództwem Augustyna Szczotoka. W okresie międzywojennym brał udział w działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Związku Powstańców Śląskich, Towarzystwa Śpiewu „Słowacki”, Polskiego Związku Zachodniego oraz Ligi Morskiej. Członek ZBoWiDu (koło Biertułtowy) oraz Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Uczestniczył również w pracach komisji zdrowia MRN w Radlinie. Posiadał odznaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi, Śląski Krzyż Powstańczy, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski oraz Medal 50 Rocznicy Powstań Śląskich. Paweł Polnik zmarł 25.06.1976r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura, źródła: Kronika koła ZBoWiD koła nr 4, Wodzisław – Radlin

Eryk Holona

Pomnik - mogiła górników tragicznie poległych w pożarze w kopalni „Emma” (ob. KWK „Marcel”) 7 grudnia 1913 roku na cmentarzu parafii p.w. Marii Magdaleny w Wodzisławiu Śl. – Radlin II

Mogiła - pomnik 8 górników tragicznie poległych w pożarze w kopalni „Emma” (ob. „Marcel”) 7 grudnia 1913r. należy do najstarszych obiektów upamiętnienia mieszkańców Radlina, którzy odeszli nagle tragiczną śmiercią. Byli to Jan Chromik, Bernard Dzierżęga, Wincenty Kabut, Jan

Dzierżęga oraz Józef Wolny. Pozostali mieszkali w granicach obecnego miasta - Antoni Porwoł w kolonii „Emma”, Maciej (Mateusz) Brachmański w Głożynach, Ferdynand Wodecki w Obszarach. Pomnik został postawiony – ufundowany przez kopalnię „Emma”. Brak jednak danych dotyczących daty odsłonięcia pierwszego pomnika oraz autora projektu. Można przypuszczać, że bryła pomnika nie została zmieniona, chociaż wykonywane były prace konserwacyjne. M. in. napisy w języku

niemieckim zmieniono na język polski w 25 rocznicę (1938r.) tragicznych wydarzeń. Dnia 8.12.1938r. jedyny ocalały górnik, Teofil Pawlica, uczestniczył w nabożeństwie żałobnym w Radlinie. We wspomnieniach mówił, że Gwarectwo ustawiło (czy tylko został odnowiony ?) nowy pomnik. Wtedy też dokonano zmiany nazwy z kop. „Emma” w napisie na „EMA”, obowiązującej od 1936r. Inskrypcja na tym pomniku upamiętniała Pracowników Kopalni „Ema”. Obecny napis - Górnikom Kopalni „Ema” - został umieszczony na pomniku w trakcie jego odnowienia, według rozmówców w latach 50 lub 60, przez kopalnię „Marcel”. Zostało wtedy naniesione także jej logo, w którym występuje nowa nazwa „ Marcel” /kop. „Ema” od 1949r. „Marcel”/. Zmiana inskrypcji mogła być spowodowana niewiedzą na temat jej faktycznego brzmienia od 1938r., a także tym, że inskrypcja ta została zniszczona podczas II wojny światowej. Pomnik umiejscowiony jest w kwaterze ogrodzonej metalowym płotem z murowanymi słupami po wsch. stronie głównej alei cmentarza. Jego obelisk tworzą

wznoszące się ku górze na podstawie kolejne elementy. U dołu płyta graniastosłupowa z umieszczoną na niej tablicą z szarego marmuru, na której u góry widoczny jest napis: „Którzy zginęli w katastrofie. Dnia 7.12.1913”. Poniżej wpisane są nazwiska poległych górników, po nich wpis „Cześć ich Pamięci Zarząd Kopalni Ema”, Na samym dole widnieje logo kopalni „Marcel”. Całość stanowi ciąg dalszy inskrypcji: „Górnikom Kopalni EMA”, wpisanej na płycie z białego marmuru umocowanej na elemencie znajdującym się nad płytą. Podstawę kamiennego krzyża będącego zwieńczeniem pomnika - mogiły stanowi gzyms z odwróconym ukosem schodkowym wychodzący poza obręb marmurowej tablicy, na którym umieszczony jest symbol górniczy „Pyrlik i Żelosko”. Opiekę nad

pomnikiem sprawują uczniowie SP w „Radlinie Dolnym” oraz mieszkańcy Wodzisławia Śl. – Radlina II, Marian Gościński i Lucjan Bugła.

Literatura, źródła: Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 62

Eryk Holona

Pomnik - mogiła pamięci powstańców śląskich na cmentarzu parafii p. w. Marii Magdaleny w Radlinie II

Droga do niego prowadzi aleją główną do kaplicy, od niej w kierunku półn./wsch. widoczny jest pomnik. Na mogile pokrytej granitową płytą wznosi się dwukondygnacyjny obelisk z takiego samego materiału. Jest w jakimś stopniu podobny do kamiennych kapliczek dwukondygnacyjnych. Na ukosie schodkowym podstawy stoi pierwsza

kondygnacja bez jakiegokolwiek napisu. Z niej również ukosem schodkowym wznosi się druga kondygnacja w formie kolumny zwężającej się ku górze, zwieńczona ostrym stożkiem. Na jej frontowej płaszczyźnie umieszczona jest metalowa tablica, na której znajduje się symbol krzyża, pod nim napis „R.i.P”, poniżej w półkolu umieszczono inskrypcję „Poległym Powstańcom na pamiątkę”, ś. p. oraz nazwiska poległych z datą urodzenia i śmierci na polu walki. Pomnik nagrobny ufundowali powstańcy z Obszar i Kopalni „Emma”, z Radlina oraz Głożyn w 1924r. Został postawiony i odsłonięty w 1925r. Poświęcił go proboszcz ks. Jan Ruta. Upamiętnia siedmiu powstańców z parafii radlińskiej poległych w III powstaniu śląskim. Czterech z nich: Ferdynand Pająk i Franciszek Klimek z Obszar, Jan Placek z Głożyn oraz Józef Głombik z Radlina jest pochowanych na radlińskim cmentarzu. Dwóch, Ludwika Pojędę i Wiktora Kiermaszka, pochowano na cmentarzach pod Górą św. Anny, natomiast Jana Tomalę w Raciborzu. Trzy lata później (7.10.1928r.) została odsłonięta i poświęcona marmurowa tablica ku czci poległych powstańców z obwodu grup miejscowych Radlin i Głożyny. W uroczystości uczestniczyli Członkowie Związku Powstańców Śląskich na czele z prezesem grupy Radlin, Pawłem Brawańskim, prezesem grupy Głożyny, Augustynem Szczotokiem, Ludwikiem Rygorowiczem, naczelnikiem Wydziału Oświecenia Publicznego Urzędu Województwa Śląskiego, ks. Janem Rutą, proboszczem parafii p. w. Marii Magdaleny w Radlinie II. W pierwszych dniach okupacji powstańcy z grupy miejscowej Radlin Związku Powstańców Śląskich pod osłoną nocy zdemontowali tablicę pamięci i ukryli ją z pomocą grabarza w świeżym grobie. Po zakończeniu wojny (1945r.) tablicę pamięci ponownie przymocowano do ocalałego obelisku. W roku 1950 została wymieniona na tablicę metalową.

Eryk Holona

Pomnik - mogiła żywcem wrzuconych do szybu „Reden” na cmentarzu parafii WNMP w Biertułtowach

Znajduje się na wysokości kamiennej kapliczki - pierwszego krzyża cmentarnego przy głównej alei na ptn. od niej. Jest to właściwie kwatery o wymiarach 4m x 4m. Ogrodzenie tworzą ozdobne metalowe słupki (h - 1/2m) z uchwytami na łączące je łańcuchy. Pomnik jest umieszczony w środkowej części kwatery. Wznosi się na podwyższonej podstawie i ma kształt

zbliżony do krzyża. Na górze ramienia pionowego jest usytuowany relief – odwzorowanie symbolu kaźni. Poniżej na ramieniu poprzecznym widnieje inskrypcja: „CZEŚĆ POLEGŁYM BOHATEROM ŻYWCEM WRZUCONYM DO SZYBU REDEN PRZEZ ZBIRÓW HITLEROWSKICH”. Od frontu i po obydwu stronach pomnika umieszczone są metalowe stelaże do zniczy. Obecny wygląd pomnik uzyskał w ramach realizacji programu opieki nad zabytkami przez Wydział Urbanistyki i Inwestycji Urzędu Miasta Radlin w roku 1995.

Eryk Holona

Pomnik na cmentarzu parafii Niepokalanego Serca Maryi w Radlinie – Głożynach.

Pomnik (cenotaf) ufundowany przez mieszkańców Głożyn w 1957r. upamiętnia poległych i pomordowanych za wolność Ojczyzny. Jest usytuowany przy głównej alei cmentarza po stronie wsch. za kaplicą cmentarną. Zajmuje kwatery o wymiarach 4 x 4m ogrodzoną niskim

ozdobnym metalowym płotkiem. W jej środkowej części wzniesiono pomnik. Na jego pionowej, schodkowej kolumnie umieszczonej na płycie w górnej części dwuspadowej widnieje, odwzorowanie Krzyża Bojowników Śląskich bez dat na ramionach, a także występują na odnaczeniu (1921, 1939, 1945). Pod nią na tablicy z bocznymi kolumnkami ulokowany jest napis: „W DOWÓD POLEGŁYM I POMORDOWANYM BOHATEROM ZA WOLNOŚĆ OJCZYZNY” – „CZEŚĆ ICH PAMIĘCI”. Poniżej podstawa kolumny jest scalona z płytą nagrobka. Od frontu i po obydwu stronach pomnika umieszczone są metalowe stelaże do zniczy. Obecny wygląd pomnik uzyskał w ramach realizacji programu opieki nad zabytkami przez Wydział Urbanistyki i Inwestycji Urzędu Miasta Radlin w roku 1995.

Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 61

Eryk Holona

Pomnik Ofiar Szybu „Reden”

Znajduje się w parku „Ofiar Szybu Reden”, upamiętnia osoby, które żywcem zostały wrzucone do jego czeluści w ostatnich miesiącach II wojny światowej. Dnia 16.05.1945r. pracownikom kop. ‘Ema’ udało się wydobyć ciała Franciszka Kina, ur. w 1909r. w Skrzyszowie, górnika kopalni "Ema" działacza PPS, Alojzego Lasoty, ur. w 1909r., górnika, członka Armii Krajowej, Stanisławy Białej, mieszkankę Popielowa, jej córkę Henryki Białej oraz Marty Hała z Markłowic, a także Żydówki, uciekiniarki z marszu oświęcimskiego ukrytej przez Ukrainki (więźniarki - robotnice skoszarowane w gospodzie Słaniny), którą zadenuncjował u władz dozorca

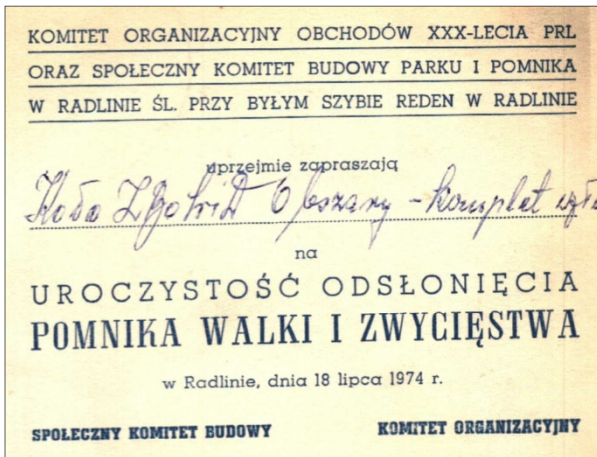
Woźnica oraz niezidentyfikowanego mężczyzny. Do pozostałych ofiar nie można było dotrzeć, bowiem ciała wpłynęły do chodników także zalanych wodą tak jak szyb. Wcześniejszymi formami upamiętnienia miejsca kaźni były: krzyż, na skrzyżowaniu jego ramion umieszczona była korona z drutu kolczastego, a także z inicjatywy Koła Związku Młodzieży Socjalistycznej postawiona 22.07.1958r. tablica pamięci (cokół oraz tablicę rozebrano w 1970r. podczas budowy parku).

Źródło: Kronika Koła ZBoWiD w Obszarach

Krzyż przeniesiono na pobocze ulicy Rydułtowskiej w okolicy przystanku PKS./MPK. Po jakimś czasie, prawdopodobnie w I połowie lat 70. XX wieku, zniknął z przestrzeni Radlina. Formą upamiętnienia była także tablica pamięci na ścianie restauracji „Wiarus”, umieszczona na niej z datą 1.05.1973r. Obecny pomnik jest czwartą formą upamiętnienia ofiar szybu „Reden”. Został odsłonięty 18.07.1974r. w ramach obchodów XXX - lecia PRL, potwierdzają to daty na frontowej ścianie cokołu, 1939, 1945 i 1974.

Pomnik został zbudowany według projektu rzeźbiarza Zygmunta Brachmańskiego pochodzącego z Radlina, obecnie mieszkańca Katowic – Piotrowic. Nazwa pomnika, „Walki i Zwycięstwa”. usytuowana jest na ściankach niskiego cokołu, z wnęką na kwiaty, ustawionego przed pomnikiem w odległości ok. 5mb. Pomiędzy cokołem, a pomnikiem nie była

usytuowana jakakolwiek tablica w chwili jego odsłonięcia. Obecna tablica między cokołem a pomnikiem została posadowiona na ramie w latach dziewięćdziesiątych. Dopiero po nabyciu zniszczonego budynku restauracji - kawiarni „Wiarus” przez prywatnego nabywcę, zdecydowano o przeniesieniu tablicy przed pomnik z zachowaniem napisu. Nazwa dzisiejsza Pomnika została mu nadana po przemianach politycznych w ostatniej dekadzie lat dziewięćdziesiątych. Na cokole pozostawiona jest nazwa pierwotna. Ks. prałat Alfred Włoka, proboszcz parafii WNMP w Biertułtowach, wytyczył trasę procesji teoforycznej (Bożego Ciała - 30.05.1991r.) tak by zakończyła się na terenie b. kopalni „Reden”. Przy czwartym ołtarzu odprawił Mszę św. w intencji ofiar wydobytych z zalanego szybu „Reden”. Była to w ogóle pierwsza Msza św. w przestrzeni - miejscu bestialskiego mordu, jednym z wielu na ziemiach polskich w okresie II wojny światowej. W homilii istniejący pomnik nazwał

pomnikiem „Ofiar Szybu Reden”. Nowa nazwa zaczęła funkcjonować po podjęciu uchwały przez Radę Miasta Radlin o zmianie nazwy „Parku ZBoWiD” na „Park Ofiar Szybu Reden” w dniu 28.10.1999r. Krzyż chromoniklowy wkomponowany w pomnik został w nim umieszczony w wyniku zabiegów podjętych przez ks. prałata Alfreda Włoka przy współudziale Dyrekcji Koksowni „Radlin”.

Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 56-58

Eryk Holona

Pomnik pamięci zmarłych jeńców radzieckich obozu i szpitala Kriegsgefangenenlazaret Station V Emmagrube na cmentarzu parafii WNMP w Biertułtowach.

Znajduje się na końcu pierwszej równoległej alei po stronie płn. od alei głównej. Został postawiony w związku z likwidacją po 20 latach w 1965r., szeregu mogił zbiorowych 84 jeńców radzieckich z charakterystycznymi krzyżami żelaznymi, które były usytuowane na płn. od obecnego

pomnika w tej samej linii. Tablicę na pierwszej wersji pomnika ufundowało koło TPR KWK „Marcel”. Umieszczono na niej napis: „Żołnierzom radzieckim II wojny światowej pomordowanych przez hitlerowców w obozie jeńców w Radlinie, Cześć ich pamięci”, koło TPR kop. Marcel 1965. Na obecnej tablicy widnieje inskrypcja tej samej treści, przy czym jest napisana dużymi literami. Obecny wygląd pomnik uzyskał w ramach realizacji programu opieki nad zabytkami przez Wydział Urbanistyki i Inwestycji Urzędu Miasta Radlin w roku 1995.

Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 60

Eryk Holona

Pomnik Powstańców Śląskich w Radlinie – Biertułtowach

Pomnik cenotaf w Radlinie - Biertułtowach upamiętnia mieszkańców gminy Biertułtowy poległych w powstaniach śląskich oraz w walkach o granice i wolność u zarania niepodległości Polski. Został ufundowany ze składek społecznych, w przeważającej mierze wniesionych przez członków grupy miejscowej Biertułtowy Związku Powstańców Śląskich. Była ona inicjatorem budowy pomnika. Uzyskała wsparcie w osobie naczelnika gminy Biertułtowy Ferdynanda Musiolika oraz dyrektora

kopalni „Hoym” Mariana Wojciechowskiego. Obydwaj weszli w skład komitetu budowy pomnika. Funkcję przewodniczącego powierzono Marianowi Wojciechowskiemu, jego zastępcą był Władysław Bytomski reprezentujący miejscową grupę ZPŚI., Wilhelm Kominek - sekretarz, Ferdynand Musiolik – członek. Dnia 30.09.1928r. pomnik został odsłonięty, poświęcił go budowniczy kościoła, pierwszy proboszcz parafii WNMP w Biertułtowach ks. Franciszek Palarczyk, kapelan wojsk powstańczych w III powstaniu śląskim. Pomnik był usytuowany w centralnej części placu targowego znajdującego się w sąsiedztwie szkoły podstawowej przy ówczesnej ulicy Tadeusza Kościuszki. Na tym miejscu pozostał do 1939r. We wrześniu z rozkazu władz okupacyjnych został wysadzony przy użyciu materiałów wybuchowych.

Źródło: Kronika Koła ZBoWiD w Obszarach

Miał zniknąć na zawsze z przestrzeni Radlina. Podstawą pomnika był sześcian, nad którym wznosiła się kolumna u dołu szersza, z której ukosem schodkowym wznosiła się druga jej część. Zwieńczona głowicą, która była podstawą wyobrażenia orła wznoszącego się do lotu. Na frontowej ścianie kolumny poniżej głowicy w elipsie ze zdobieniami widnieje symbol krzyża równoramiennego. Jego wymowa symbolizuje pełny wymiar ofiary. Prawie u dołu kolumny umieszczona jest inskrypcja;

*...Na wieczną pamiątkę poległym za wolność Ojczyzny Bohaterom Gminy Biertułtowy
„Śława Im” za przykładem Waszym bronić będziemy Piastowskiej Ziemi
do ostatniej kropli krwi.*

Obywatele

Na szerszej części kolumny od frontu są umieszczone nazwiska poległych mieszkańców Biertułów z podaniem daty urodzenia i śmierci, Weiner Roman, Pyszny Franciszek, Szewczyk Józef oraz Prefeta Roman. Na ścianie bocznej /lewej/ u góry jest sentencja z kontekstu pierwszego i drugiego wersu „Roty” Marii Konopnickiej: „Nie damy ziemi skąd nasz ród”. Poniżej znajdujemy nazwiska: Pawlenka Franciszek /poległ w wojnie Polski z Zachodnio Ukraińską Republiką Ludową o Galicję w 1919r./, Szewczyk Karol /poległ w wojnie Polski z Rosją Sowiecką w 1920r./. Podobnie na ścianie bocznej /prawej/ u góry sentencja: „Narodzeni żyjąc krótko zmarli dumnie”. Także poniżej są umieszczone nazwiska: Zarzecki Józef /poległ w wojnie Polski z Rosją Sowiecką w 1920r./, Grohs Konrad /poległ pod Wieruszowem w walce z Grenzschutzem w 1919 r/. Na cokole - podstawie pomnika znajduje się dziś peryfraza aforyzmu Horacego: „Jak miło i słodko umierać za Ojczyznę” napisana na czarnej marmurowej tablicy. Jest podobna do jego aforyzmu : „Jak zaszczytnie i słodko jest umierać za ojczyznę”. Ten, kto zamieścił ją na płycie nie przytoczył jej treści w dosłownym brzmieniu. Kiedy to miało miejsce, jest trudnym do ustalenia. Można domniemać, że napis umieszczono w okresie powojennym, kiedy mieliśmy do czynienia z gloryfikacją poświęcenia życia. Na przekór temu, że zawsze jego ofiara niesie z sobą cierpienie i ból. Trudno dociec, czy faktycznie taka inskrypcja była na cokole pomnika w dniu jego odsłonięcia. W 1980r. władze Wodzisławia Śl. /po reformie administracyjnej. 1.06.1975r. Radlin był jedną z dzielnic/ podjęły decyzję o przeniesieniu pomnika bliżej ulicy P.I. Rogozina. Zamiar zrealizowano rok później (1981r.). W 60 Rocznicę wybuchu III powstania śląskiego pomnik został „odsłonięty”. Jego stan techniczny po wielu latach, uszkodzenia kolumny powodowane jej dziejami, wstrząsy wywołane ulicznym ruchem samochodowym, wygląd estetyczny daleki od stanu optymalnego, skłoniły władze Radlina do działań rewitalizacyjnych. Zdecydowano o przywróceniu historycznego wizerunku orła oraz o przeniesieniu pomnika na jego miejsce z okresu międzywojennego do obecnego parku im. Leopolda Zarzeckiego. Odsłonięcie pomnika miało miejsce 03.05.2019r.

Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 48-51.

Eryk Holona

Pożar w kop. „Emma” - w nocy o godzinie drugiej z 7. na 8. grudnia 1913r. miała miejsce największa tragedia w dziejach kop. „Emma” (obecnie „Marcel”). Śmierć poniosło 17 górników, w tym jeden narodowości ukraińskiej. Przyczyną tragedii był wybuch pożaru na poziomie 200 m, obok szybu „Wiktor” („Mauwe”), przy którym

były składowane pakuły i inne materiały łatwopalne. Zapaliły się wskutek spięcia i powstałej iskry w przewodzie elektrycznym maszyny odwadniającej. Intensywnie rozprzestrzenił się trujący dym, który doszedł do poziomu 400 m i przedostał się do szybu „Antoni”. Został zauważony przez 18 górników, którzy pracowali nieopodal szybu. O zaistniałej sytuacji powiadomił dozór, jeden z górników - Teofil Pawlica. Kolona (brygada) domagała się, aby operator (maszyniok) windy (szoli) Stouer opuścić ją, by mogli wyjechać na powierzchnię. Nie zareagował na alarmujące żądanie podejrzewając, że jest to podstęp, by szybciej mogli wyjechać na górę. Powodem braku odpowiedniej reakcji operatora była również okoliczność umocowania pod klatką sprzętu, który miał być opuszczony na dół. Alarmujące ponaglenia nie dały spodziewanego biegu spraw. Wskutek podtrucia gazami nastąpiła cisza, górnicy próbowali ratować się, uciekając do chodników w głąb kopalni, bez powodzenia. Wszyscy ponieśli śmierć. Brak sygnałów z dołu uświadomił osobom na powierzchni, że musiało się coś wydarzyć. Wysłana ekipa ratunkowa znalazła ciała martwych górników. Wszystkich przewieziono do szpitala w Rydułtowach, w którym jeden z górników, Józef Wolny dawał oznaki życia, jednak po kilku dniach zmarł. Po ich zbadaniu lekarz Nepily stwierdził, że wszyscy ponieśli śmierć przez uduszenie, wszyscy zostali umieszczeni w kostnicy. Jednak górnik Teodor Pawlica w kostnicy odzyskał przytomność. Po długim leczeniu wrócił do pracy w kop. „Emma”. Pracował na stanowisku w obsłudze szybów wentylacyjnych III i IV. Nigdy nie zjechał do podziemi kopalni, zmarł podczas okupacji. Tragedię upamiętnia „Pomnik - mogiła tragicznie poległych w pożarze ...” na cmentarzu parafii p.w. Marii Magdaleny w Wodzisławiu Śl. - Radlinie. Jest miejscem spoczynku 8 górników z Radlina Jana Chromika, Bernarda Dzierżęgi, Wincentego Kabuta, Jana Dzierżęgi oraz Józefa Wolnego, Antoniego Porwoła z kolonii kop. „Emma”, Macieja (Mateusza) Brachmańskiego z Głożyn oraz Ferdynanda Wodeckiego z Obszar. Na tym samym cmentarzu został pochowany w pojedynczej mogile Wincent Duda z Radlina. Pozostali tragicznie zmarli to: Tomasz Tomanek z Paruszowca, Karol Musioł z Markłowic Dolnych, Alojzy Wodecki z Łazisk, Franciszek Salomon z Wodzisławia, Józef Jary z Wreslin (Ukraina), Teodor Wajner (Weiner) z Wodzisławia oraz Feliks Adamczyk i Jakub Solnica z Biertułtów, pochowani na cmentarzu w Rydułtowach.

Literatura i źródła: K. Mroczek; 1913 - Pamięci Górników z „Emmy” - , (w:) „Herold Wodzisławski” – 2013r. P. Kołeczko; Kronika kop. „Emma”. Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, (red.) E. Holona, Radlin 2018, s. 62- -63. 120 lat kopalni „Marcel” 100 lat Kopalnianej Stacji Ratownictwa Górniczego kopalni „Marcel”, opr. H. Rojek, Radlin 2005, s. 87. „Gwarek” (Organ Pracowników Rybnickiego Gwarectwa Węglowego) nr 5, styczeń 1939, s. 16 -17. Gruben - Katastrophe in oberschleesien, (w:) „Oberschlesischer Wanderer” z dn. 9.12.1913.

Donata Pająk, Eryk Holona

Pukowiec Franciszek ur. się 18.02.1889r. w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Karla (Karola) i Agaty z d. Dzierzega . Ukończył szkołę ludową, a następnie jak wielu nieletnich mieszkańców Radlina i Biertułów w tym czasie, rozpoczął pracę w górnictwie w kop. „Emma”. Brał udział w I wojnie światowej, a po niej ponownie pracował w kop. „Emma”. Był jednym z pierwszych członków POW w Radlinie. W maju 1919r. wyjechał na teren Polski, wstąpił do I Pułku Strzelców Bytomskich.

15.06.1919r. składa przysięgę w Konieczpolu. Jego pułk Główne Dowództwo Poznań skierowało na wieluński odcinek granicy. Był elewem szkoły podoficerskiej. Między marcem a wrześniem 1920r. uczestniczył z pułkiem w walkach na froncie wschodnim. Za udział w obronie Warszawy w sierpniu 1920r. został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari. Posiadał stopień sierżanta liniowego. W listopadzie 1920r. wrócił do Radlina. Brał aktywny udział w akcji plebiscytowej na Górnym Śląsku oraz w akcjach pozyskiwania broni. W III powstaniu dowodził II baonem 14 pułku wodzisławskiego. Podczas najkrwawszej bitwy na odcinku frontu Grupy Południowej Olza – Buków w dniu 23.05.1921r. w kontrnatarciu obsługując ckm został ciężko ranny. Przewieziono go szpitala w Rydułtowach. Po wyjściu ze szpitala nie był zdolny do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Utrzymywał się z renty powstańczej. W początkowym okresie okupacji został pozbawiony posiadanych odznaczeń, m. in. Orderu Virtuti Militari V klasy, które odebrali mu Niemcy. Zmarł 16.02.1946r. Jest pochowany na cmentarzu parafii p. w. Mari Magdaleny w Radlinie II (obecnie dzielnica Wodzisławia).

Literatura, źródła: P. Gleńsk;, Zesz. Radlin Dolny, Górny (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Głóżyń, Biertułowcy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 15, 18, 52. AP Cieszyn, USC w Radlinie (1874-1932) 14/443, sygn.17.

Eryk Holona

Pyszny Adam ur. się 16.12.1887r. w Biertułowach w pow. rybnickim w rodzinie Aleksandra i Agaty z d. Dragon. Był górnikiem w kop. „Hoym” w Niewiadomiu. Aktywny członek POW Górnego Śląska. Uczestnik trzech powstań śląskich. Był członkiem komisji plebiscytowej w Biertułowach. W 1934r. przeszedł na rentę inwalidzką. W okresie okupacji hitlerowskiej w 1940r. wraz z rodziną Gruszczyków i Pysznych zaangażował się w działalność organizacji konspiracyjnej ZWZ/AK.

W mieszkaniach wymienionych rodzin mieścił się stały punkt kontaktowy dla tej organizacji z terenów Radlina, Pszowa i Rydułtów. Dnia 18.12.1940r. wraz z synem i córką Agatą został aresztowany i przetransportowany do KL Auschwitz. Zmarł w tym obozie 1.02.1941r.

Literatura, źródła: P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina). Zbiory J. Delowicza (w oparciu o relację Agaty Antończyk z d. Pyszny), skor. 2. AP Cieszyn, Urząd Stanu Cywilnego w Radlinie (1874-1932) 14/443, sygn.15.

Donata Paják

Pyszny Aleksy ur. 7.07.1922r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Adama i Anny z d. Nikiel. Szkołę powszechną ukończył w Radlinie – Biertułtowach. Był zastępowym DH im. W. Jagiełły w Radlinie – Biertułtowach. Odbywał praktykę w biurze mierniczym w Rybniku. Zaraz na początku okupacji został z biura zwolniony. Przez pół roku pozostawał bez pracy, następnie zatrudnił się w firmie Schulza w Bytomiu, wykonującej roboty ziemne na kolei. 18.12.1940r. miał odebrać arbeitsbucht (książkę pracy) w Wodzisławiu wtedy został aresztowany wraz z ojcem i siostrą Agatą oraz rodziną Gruszczyków. Wszyscy, z wyjątkiem siostry Agaty, zostali wywiezieni do KL Auschwitz. Aleksy zarejestrowany został w ewidencji obozowej jako więzień nr 7712. Zmarł w obozie 24.07.1941r.

Literatura i źródła: J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia cz. II, Rydułtowy 2010r., s. 77, Kronika DH im. Wł. Jagiełły (zasoby Izby Regionalnej miasta Radlin)

Eryk Holona

R

Radecki Stanisław ur. się 23.06.1898r. w Markłowicach Górnych k/Radlina w pow. rybnickim, w rodzinie Jana i Józefy z d. Kubica . Mieszkaniec Radlina – Głożyn, z zawodu był murarzem, członkiem POW Górnego Śląska, brał udział w akcji plebiscytowej i w trzecim powstaniu śląskim. Aktywnie włączał się w życie społeczne i kulturalne Głożyn – był członkiem chóru mieszanego „Spójnia”, występował w amatorskim zespole teatralnym, pełnił funkcję członka zarządu Związku Powstańców Śląskich. Za zasługi dla Polski otrzymał Śląski Krzyż Powstańczy, Gwiazdę Śląską i inne odznaczenia. 1.09.1939r. uchodził na wschód, lecz przekonany o bezsensie ewakuacji, wrócił do domu. Był już poszukiwany przez policję z Kokoszcyc. Został aresztowany 6.09.1939r. pod zarzutem ukrywania się w pobliskich lasach i prowadzenia z innymi byłymi powstańcami akcji dywersyjnej przeciw władzy niemieckiej. Zamknięto go w budynku Urzędu Miejskiego w Radlinie, a następnie przewieziono do więzienia w Rybniku. Z Rybnika został odesłany do Raciborza, a stamtąd do obozu dla jeńców wojennych w Zgorzelcu. Ze Zgorzelca dostał się do więzienia w Rawiczu skąd został przekazany go do KL Buchenwald, w którym pracował jako murarz. W wyniku usilnych zabiegów żony został zwolniony z obozu. Wrócił do domu 13.09.1942r. i po rekonwalescencji podjął pracę w firmie budowlanej. Po wojnie rozpoczął pracę w kop. „Anna” w Pszowie. Na emeryturę przeszedł w 1963r. Zmarł 29.06.1987r. Jest pochowany na cmentarzu w Kokoszcycach.

Literatura, źródła: Zbiory J. Delowicza (kserokopia z relacją Stanisława Radeckiego), skor. 8. E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszar i kop. „Emma”, Głożyny, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, aneks 4, s.7

Donata Pajgk

Radlińscy Policjanci Pomordowani przez Sowieców w 1940r.

St. przod. **Bronisław (Brunon) Barteczko** ur. w Radlinie, s. Jana i Moniki z d. Nawrat, brat Edwarda Barteczko figuruje w księdze cmentarnej Miednoje T. I. W zapisie podano miejsce urodzenia Gorzyce, tymczasem bratanice Halina i Melania z d. Barteczko w relacjach podały miejsce urodzenia Radlin. Także o miejscu urodzenia w Radlinie informował w relacji siostrzeniec Jerzy Larysz. Od 19 XII 1934 do września

1939 kmdt Post. w Dąbrówce Wielkiej. Wcześniej pełnił służbę w posterunku w Świętochłowicach.

Przod. **Jan BUGAJSKI** s. Piotra, ur. 1897 w Radlinie. W WP od 1 II 1919 do 15 X 1921. W policji od 1 VIII 1922. We wrześniu 1939 kmdt Post. w Hoszczy

Przod. **Jan FOLWARCZNY** s. Jana i Joanny z Jansztów, ur. 12 I 1890 w Suchej .kmdt Post. w: Radlinie (od 1VII do 16 IX 1928),

St. post. **Jakub KICZKA** s. Jana, ur. 25 VII 1897 w Brodzisławiu. Od 24 VI 1922. pełnił służbę w pow. rybnickim na Post. w Biertułtowach (do 15 VII 1923)

Przod. **Józef MUSIOLIK** s. Pawła i Florentyny z Tomiczków, ur. 22 XI 1892 w Radlinie. Służbę pełnił w pow. rybnickim na Post. w Wodzisławiu (do 1 XII 1930), następnie w Boguszowicach na stanowisku kmdta, od 16 IX 1931 w Chwałowicach jako z-ca kmdta i tam nadal we wrześniu 1939.

Przod. **Paweł Pachół** s. Pawła i Agnieszki z Kempnych, ur. 14 XI 1896 w Brzeźcach. Organizatorów plebiscytu w pow. pszczyńskim, uczestnik II i III powstania śląskiego, od 26 VI 1922. służył w pow. rybnickim na Post. w: Boguszowicach, Chwałowicach, w eksp. przy kopalni „Emma” (do 1 III 1933) i Radlinie od maja 1937 jako kmdt.

St. przod. **Józef POLNIK** s. Jana i Albiny z Marszolików, ur. 8 XII 1893 w Radlinie. służył w Katowicach – w KG, Kdzie Rez. (do 12 III 1934), następnie w Urzędzie Śledczym przy Kdzie Rez.

Przod. **Paweł SACHS** s. Franciszka i Teresy, ur. 17 VII 1896 w Bottrop. Uczestnik wojny 1920. Członek POW G.Śl., brał udział w III powstaniu w 4 komp. (radlińskiej) 2 baonu 14 pp. W PWŚl. od 1 VII 1922 w pow. świętochłowickim. Do 3 VI 1926 służbę pełnił w Kdzie Pow. w Rybniku, następnie w pow. rybnickim na Post. w Ruptawie i Niedobczycach.

Post. **Alojzy SŁOMKA** s. Jana, ur. 18 VI 1898 w Żerdzinie. Od 18 VI 1922 służbę pełnił w pow. rybnickim na Post. w Biertułtowach (do 15 VII 1923), następnie w Radlinie, od 1935 i nadal we wrześniu 1939 .w Czerwionce.

Post. **Franciszek SWOBODA** s. Jana i Joanny Ryszków, ur. w 1907 w Biertułtowach. Do 1936 służbę pełnił w Kdzie Miasta Łodzi, skąd przeniesiony do policji woj. pomorskiego. Do 18 III 1938 na Post. w Świeciu, następnie w I Komis. w Grudziądzu.

St. post. **Teodor SWOBODA** s. Jana i Joanny z Ryszków, ur. 8 VIII 1901 w Biertułtowach. Uczestnik trzech powstań śląskich. W PWŚl. od 1 VII 1925. Służbę pełnił w II Komis. w Katowicach w służbie mundurowej (do 31 V 1931) i sekcji śledcz. (do 6 VIII 1934), następnie w pow. rybnickim na Post. w Rydułtowach (do 14 II 1935) i Radlinie (do 13 VIII 1938), skąd 4 X 1938 deleg. do pow. frysztackiego, od 14 VIII 1939 na Post. Rybnik - Paruszowiec.

St. przod. **Teofil SZCZESNY** s. Mikołaja i Zofii z Kubitzów, ur. 22 IV1895 w Markłowicach. Od 10 II 1919 do 2V1921 w POW G.I., następnie do 28 VI 1921 w III powstaniu śląskim, dca 5 komp. markłowickiej 14 pp. Służbę pełnił m.in. w oddz. kontroli gran. Post. w Zebrzydowicach pow. cieszyński, w pow. rybnickim na Post. w: Wodzisławiu (do 1 V 1929), Radlinie (do 1 VIII 1930) jako z-ca kmdta.

Post. **Andrzej WIDLOK** s. Jana i Anny, ur. 24 II 1899 w Bielsku Starym. Od 15 X 1922. służbę pełnił w pow. rybnickim, m.in. na Post. w Radlinie (do 1 V 1929), Wilczej Dolnej (do 1 VIII 1929), następnie na Post. w Wodzisławiu i tam nadal we wrześniu 1939.

Literatura, źródła: Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego, w Miednoje, t. 1 i 2. Relacje bratanc Melanii Wyszyńskiej oraz Halinie Tosik z d. Barteczko oraz siostrzeńca Jerzego Laryscha

Eryk Holona

„Radułowiec” (nieruchomość w księdze wieczystej Biertułow Nr 133) - warsztat ślusarsko - kowalski Helmuta Radoux - został założony prawdopodobnie przed I wojną św. lub po jej zakończeniu. Jego właściciel Helmut Radoux miał nazwisko pochodzenia belgijskiego. Przynajmniej bliższe jest ono pisowni francuskojęzycznych Walonów, grupy nie tyle etnicznej, co narodowej w Belgii. Zakwalifikowanie jego mienia jako poniemieckiego było daleko idącym uproszczeniem. Nie jest wiadomym, jakie okoliczności miały miejsce, że ożenił się z mieszkanką Biertułow Klarą Wiosna i w odziedziczonej przez nią nieruchomości założył swój warsztat. Podczas II wojny św. warsztat nosił nazwę Eisenkonstruktions-Werkstatt und Kesselschmiede (warsztat konstrukcji żelaznych i kotłów). Został w ostatnich dniach kwietnia 1945r. przez Grupę Operacyjną, następnie Tymczasowy Zarząd Państwowy w Rybniku, przydzielony Ludwikowi Marszolikowi. Wspólnie z Erwinem Porębskim oraz Antonim Weisem zawiadywali warształem w ramach utworzonej spółki „Marpoweis”, zapewniając świadczenia i usługi na rzecz klientów. Od dnia 27.05.1946r. warsztat został włączony do struktur Wojewódzkiego Zjednoczenia Przemysłu Metalowego w Katowicach. W wyniku zastosowanych procedur kadrowych Ludwik Marszolik został odsunięty od kierowania warształem. Na jego miejsce został mianowany Jan Bugdoł z Chorzowa, który nie był w stanie efektywnie wypełniać swojej funkcji, co skutkowało zadłużeniem zakładu i jego odwołaniem ze stanowiska. Na jego miejsce WZPM w Katowicach mianowało (?) Rajwę również z Chorzowa. Pełnił on równolegle funkcję kierownika firmy „Lańcut”. Zabiegi Ludwika Marszolika oraz pozostałych członków spółki „Marpoweies”

o przywrócenie obsady kierownictwa firmy nie przyniosły oczekiwanych rozwiązań. W konsekwencji firma została przekształcona przez Wojewódzkie Zjednoczenia Przemysłu Metalowego w Katowicach w Przedsiębiorstwo Elektro - Montażowe Przemysłu Węglowego „Elmont”. W II poł. lat pięćdziesiątych produkcja została przeniesiona do firmy „Elmont” w Rybniku, którą od 1.01.1959r. objęło swoim działaniem Zjednoczenie Budowlano - Montażowe Przemysłu Węglowego w Katowicach. W latach 1960 – 1965 produkcję i usługi, jakie realizowało Przedsiębiorstwo Elektro - Montażowe Przemysłu Węglowego „Elmont” w Rybniku, przejęło Przedsiębiorstwo Elektromontażowe Przemysłu Węglowego "Elmont" w Chorzowie.

Literatura i źródła: Wywiad - relacja Rudolfa Seemanna. Dokumentacja ZWPŚl. grupa Biertułtowy rok 1945 – 1947 (zb. Izby Regionalnej miasta Radlin). Zjednoczenie Budowlano - Montażowe Przemysłu Węglowego w Katowicach (dostęp 14.03.2021).

Eryk Holona

Rogowski Antoni ur. się 4.06.1900r. w gminie podmiejskiej Knihinia (Kniginia) Kolonia, przyłączonej do Stanisławowa w 1925r. w rodzinie Pawła i Ludwiki z d. Kowaleska. Po ukończeniu szkoły ludowej* kontynuował naukę w seminarium nauczycielskim**. Brał udział w wojnie Polski z Zachodnio Ukraińską Republiką Ludową w walkach w obronie Lwowa i kresów wschodnich (Galicji wschodniej) w latach 1918 – 1919. Udokumentowaniem udziału jest nadana mu honorowa odznaka „Orleta” przez dowódcę Armii Wschód gen, Tadeusza Rozwadowskiego. Pracę w zawodzie nauczycielskim rozpoczął 1.11.1920r. w szkole w Hostowie w woj. stanisławowskim, następnie przeniósł się do Chełma w woj. lubelskim. Rozpoczął działalność w ZNP, współtworzył w Chełmie księgarnię nauczycielską, chór i zespół teatralny. W okresie organizowania szkolnictwa, po decyzji Rady Ambasadorów o podziale Śląska, do części przywróconej Polsce przybyło wielu nauczycieli. Antoni Rogowski przyjechał z żoną Albiną do Rybnika w 1923r. Przez Inspektorat Oświaty w Rybniku został skierowany do pracy w szkole powszechnej w Kamieniu k/ Rybnika. W 1926r. zostaje mianowany kierownikiem tej szkoły. W tym samym roku zdaje egzamin nauczycielski w Kamieniu. W 1927r. w związku z wejściem w życie zarządzenia o celibacie dla nauczycielek na terenie Śląska A. Rogowski z żoną

podejmują decyzję o miejscu pracy obojga. On pozostaje w Radlinie, natomiast żona przenosi się do pracy na tereny wschodnie II RP, na okres 10 lat, t. j. do zniesienia obowiązku celibatu w 1937r. na Śląsku. 1.03.1928r. Antoni Rogowski zostaje mianowany kierownikiem Szkoły Powszechnej w kolonii „Emma” (używana jest również nazwa przy kop. „Emma”). Po utworzeniu oddziału ZNP w Wodzisławiu został jego pierwszym prezesem. Kiedy oddział wodzisławski wcielono do oddziału ZNP w Rybniku zostaje członkiem Zarządu Oddziału. Należał do tych mieszkańców Radlina, którzy uczestniczyli w wiecach i manifestacjach z okazji wydarzeń lokalnych i świąt państwowych. Wygłaszał na nich przemówienia o treściach patriotycznych. W ostatnich dniach sierpnia przed wybuchem II wojny światowej Rogowski ewakuują się na wschodnie tereny II RP. Po 17 września 1939r., czyli po zajęciu tych terenów przez Rosjan, A. Rogowski z całą rodziną udał się na teren Rumunii. Jednak w latach 1940 – 1941 pracuje jako nauczyciel we Lwowie. Przez pozostałe 4 lata wojny ima się różnych prac dla zapewnienia bytu rodzinie. „Emska” szkoła inauguruje naukę 13.04.1945r. 1.05.1945r. wraca do niej jej przedwojenny kierownik Antoni Rogowski. Pełni funkcję kierownika do 1954r. Pełnił również funkcję prezesa Oddziału powiatowego ZNP w Rybniku do 1949r. Miał udział w zorganizowaniu przez zarząd ZNP księgarni nauczycielskiej, sklepu spożywczego dla nauczycieli, kasy zapomogowej dla wdów i sierot oraz kasy funduszu pośmiertnego. Po podjęciu uchwały (nr VI/17 z dnia 5.07.1954r.) przez PPRN w Rybniku o utworzeniu powiatu wodzisławskiego Antoni Rogowski tworzy Wydział Oświaty w Wodzisławiu i zostaje jego kierownikiem od 1.03.1955r. Zostaje także przewodniczącym Rady Nadzorczej PSS Społem w Wodzisławiu. Na posiedzeniu Rady Gminy Radlin w dniu 25.05.1950r. powierzono mu pełnienie funkcji przewodniczącego Gromadzkiej Rady Narodowej. Po upływie kadencji zostaje wybrany na jej członka w wyborach dnia 6.12.1954r. Od 1.10.1954 do 1960r. był inspektorem szkolnym w Powiatowym Wydziale Oświaty. Został z funkcji inspektora odwołany w okresie kampanii weryfikacyjnej ideowego zaangażowania m. in. instruktorów harcerskich. Postawiono mu zarzut braku reakcji na uczestnictwo proboszcza w otwarciu obiektów szkoły w Syryni. Powinien zdaniem aktywu partyjnego zbojkotować uroczystość albo wyprosić z niej księdza. W 1958r. ponownie objął obowiązki kierownika szkoły na „Emie”, w której pracował do przejścia na emeryturę. Zmarł 9.09.1968r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułowach. Posiadał odznaczenia: Medal za Długoletnią Służbę nadany przez wojewodę śląskiego dr M. Grażyńskiego, Odznakę Zasłużonego Działacza Ruchu Spółdzielczego, Srebrny Krzyż Zasługi oraz Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

* Szkoły Ludowe w Galicji były 1 – 8 klasowe, obowiązek szkolny 8 lat (od 6 - 14r.ż.)

** Seminaria nauczycielskie po 1890r. 4 letnie (niższe przygotowywały nauczycieli szkół ludowych na wsi, wyższe w mieście)

Literatura, źródła: Dyplom pamiątkowy odznaki „Orlęta” z dnia 10.03.1919r. (zbiory , arch. rodz. M. Rogowskiego. „Głos Mickiewicza”, A i A. Rogowscy częścią historii naszej szkoły, wydanie specjalne, gazetka szkolna SP nr 1 w Radlinie. T. Piecha, Antoni Rogowski, Biuletyn Okolicznościowy ZNP Oddziału w Wodzisławiu Śl. 1978, s. 11-12, Nowiny nr 4 (780) z dnia 9.05.2015, „Od wolnej Polski przez kartki na mięso po walkę z sieciami - 90 lat PSS Społem Wodzisław. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 118-119, Dz.U. WRN w Stalinogrodzie, 29.12.1954 nr 11, poz. 128. Adiustacja merytoryczna, małżeństwo K. i M. Rogowskich.

Eryk Holona

Różańska Wanda ur. 10.01.1915r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Józefa, aktywnego działacza narodowego, uczestnika trzech powstań śląskich, komisarza obwodowego obwodu Wielkie Rudy i Gertrudy z d. Brachmańska. Po ukończeniu gimnazjum Sióstr Urszulanek w Rybniku, rozpoczęła studia polonistyczne w Poznaniu, które ukończyła w czerwcu 1939r. W okresie okupacji aresztowana i wpięrow więziona w Rybniku, a następnie przekazana do KL Ravensbruck, gdzie zarejestrowana została jako więźniarka nr 3711. W aktach określono ją jako „fanatische Polin”, czyli fanatyczną Polkę. W czasie przesłuchań Wanda, choć znała język niemiecki, o czym gestapowcy wiedzieli, z uporem nie odpowiadała na pytania w tym języku, co wprawiało Niemców we wściekłość. Podczas prawie pięcioletniego pobytu w obozie wraz z innymi kobietami pracowała przy karczowaniu lasu, budowie dróg oraz plewieniu buraków. Ostatnie trzy lata - do 2.04.1945r. - pracowała w warsztacie szewskim, gdzie przetrwała do końca funkcjonowania obozu. Tuż przed wyzwoleniem obozu zachorowała na tyfus. Paradoksalnie choroba uratowała jej życie, bo z jej powodu nie mogła skorzystać z organizowanego przez Polski Czerwony Krzyż wyjazdu do Szwecji, a statek z więźniarkami natknął się na Bałtyku na minę i zatonął. Mimo wycieńczenia chorobą, w czasie ewakuacji obozu udało się jej z pomocą koleżanek - Polki i niemieckiej komunistki - uciec do lasu. Po kilku dniach uciekinierki napotkały grupę oficerów wracających z oflagu do kraju. Już w czerwcu 1945r. Wanda Różańska podjęła pracę w rybnickim gimnazjum i liceum, gdzie rozpoczął się pierwszy powojenny, skrócony rok szkolny. Z rybnicką szkołą związana była do końca

zawodowego życia. Uczyła również na kursach dla dorosłych, opiekowała się samorządem uczniowskim, prowadziła kółko dramaturgiczne, patronowała konkursom recytatorskim i czytelniczym. Gdy w 1958r. rozpoczęto akcję nadawania rybnickim szkołom imion, na jej wniosek rada pedagogiczna postanowiła nadać liceum im. Powstańców Śląskich. Wspierała też redakcję powstałego w 1974r. szkolnego pisma „Jutrzenka”, które z punktu widzenia ówczesnego prawa prasowego miało charakter konspiracyjny. Obozowa przyjaźń Wandy z pochodzącą z Czech Anną Faber zaowocowała późniejszym kontaktem rybnickiej młodzieży, również harcerskiej, z rówieśnikami z Zaolzia. Jej wychowankowie mówią, że była nie tylko nauczycielką gramatyki i literatury, ale miała ogromny wpływ na ich humanistyczną oraz kulturową formację. Silna osobowość, a także wiedza i inteligencja oraz pełna godności postawa sprawiły, że dla wielu z nich, ale również dla grona nauczycielskiego była prawdziwym autorytetem. Uczniowie pamiętają ją jako pedagoga wymagającego, sprawiedliwego, wręcz charyzmatycznego. Wanda Różańska nigdy nie założyła rodziny, ale nie była osobą samotną. Miało grono przyjaciół i uwielbiających ją uczniów. Kiedy zachorowała „dyżurni” uczniowie i młodsze koleżanki z grona pedagogicznego odwiedzali ją i pomagali w domu w Radlinie. Na szczególnych uroczystościach oraz pod koniec życia, zanim znalazła się w rybnickim Domu Opieki Społecznej, nosiła niekiedy na głowie pasiastą, obozową chustkę z literą P, jakby wracała do niej tragedia obozowych lat. I taką również wiele osób Wandę Różańską zapamiętało. Jej wychowankami byli m.in. ks. arcybiskup Damian Zimoń, wybitny pianista Piotr Paleczny. Zmarła w 17.01.1999r. Jest pochowana na cmentarzu parafialnym w Radlinie - Biertułtowach.

Literatura i źródło: Kobiety Radlina i Niepodległa 1918 – 2018. KobiECE twarze radlińskiej historii, (red.:) E. Holona, Radlin 2018, s. 15-16, L. Musiolik, Rybniczanie słownik biograficzny, Rybnik 2000, s. 154; I. Libura, Z dziejów domowych powiatu - gawęda o ziemi rybnickiej, Opole 1984, s. 355; „Wspólnota” (pismo parafii WNMP w Radlinie - Biertułtowach), 10/ listopad 2012, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, Zesz. 3. B. Adamczyk, Tropem Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie. 1986 w Służbie Ojczyzny 2016, Radlin 2017, s. 86

Donata Pajgk, Eryk Holona

Różański Józef ur. się 4.02.1883r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Johanna i Pauliny z d. Kolorz. W latach młodości będąc świadkiem 10 -12 godzinnej pracy górników w okolicznych kopalniach wyjechał do Westfalii, gdzie były lepsze warunki pracy i zarobki. Pracując jako górnik brał udział w różnorodnych formach życia narodowego Polonii westfalskiej oraz uczestniczył w kursach handlowych, uzyskując nowe kompetencje zawodowe. Do Radlina wrócił w 1905r.

Wstąpił do Związku Katolickich Robotników p.w. św. Józefa w Biertułtowach. Stał się najbliższym i najbardziej zaufanym współpracownikiem Leopolda Zarzeckiego. W 1911r. L. Zarzecki przekazał mu przewodzenie „Towarzystwa św. Józefa”. W styczniu 1912r. założył w Radlinie chór mieszany „Wanda”. Brał udział w I wojnie światowej od jesieni 1914r. Po wojnie wstąpił do Polskiej Organizacji Wojskowej. Brał udział w I i II powstaniu śląskim. Był pierwszym naczelnikiem gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Biertułtowach założonego w 1920r. Pełnił funkcje sekretarza komitetu parytetycznego w Biertułtowach. Podczas III powstania pełnił funkcję komendanta etapu na kop. „Hoym”. Po opanowaniu miejscowości powiatu rybnickiego na zebraniu przedstawicieli wojskowych oraz robotniczych, został mianowany komisarzem obwodu Wielkie Rudy oraz komendantem placu w Biertułtowach. W 1923r. został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi za położone zasługi dla państwa. W okresie międzywojennym pracował zawodowo na stanowisku inspektora w Towarzystwie Ubezpieczeń „Vesta”. Brał aktywny udział w życiu społeczno politycznym. Piastował funkcję przewodniczącego Polskiego Związku Obrony Kresów Zachodnich w Radlinie. W latach 1931 – 1932 był komisarycznym naczelnikiem gminy Biertułtowy, Jako komendant Obrony Narodowej przed wybuchem II wojny św. kierował z naczelnikiem gminy, Karolem Brandysem, przygotowaniem do obrony cywilnej ludności. 1 września 1939r. pełnił dyżur wraz ze swoim synem Józefem w budynku gminnym. Wobec braku możliwości przeciwstawienia się nawałce posuwających się oddziałów wojska niemieckiego, podjął decyzję o ewakuacji. Udał się na wschód przez Jastrzębie i Pawłowice w kierunku na Strumień. Zatrzymał się w Zbytkowie w gospodarstwie Adama Brachaczka. Po 4 miesiącach w obawie przed dekonspiracją A. Brachaczek zaprowadził J. Różańskiego do wójta Zbytkowa, Ludwika Staronia. Jego dom był położony w głębiej położonej części Zbytkowa. W sierpniu 1940r., po 7 miesiącach, L. Staroń przeprowadził Józefa Różańskiego do swojej siostry, Zuzanny Bochenek – Lange, w Strumieniu. Tutaj J. Różański poznał Józefa Pustelnika, członka pawłowickich

struktur AK, który od niego przyjął przysięgę przynależności do oddziału z ps. „Ujek”. Tak też był nazywany przez kontaktujących się z nim mieszkańców Zbytkowa, Strumienia czy Pawłowic. Służył im pomocą w napisaniu odwołań, pism urzędowych. Słuchał na bieżąco ukrytego radia. Wiadomości przekazywał m. in. odwiedzającym go księżom i burmistrzowi miasta. Podczas ukrywania się u A. Brachaczka odwiedzała J. Różańskiego córka Wanda, a później tylko szwagierka, siostra żony Józefa, Zofia Kiermaszek. Wieści nadchodzące z frontu dawały nadzieję na wyzwolenie. Rodzina Józefa Różańskiego była pod ciągłą obserwacją. Śledzeni byli mieszkańcy domu w Radlinie, członkowie rodziny Różańskich i Kiermaszków. Dnia 15.12.1944r. Zofia Kiermaszek zdecydowała się pojechać z odwiedzinami do J. Różańskiego. Kiedy kupowała bilet kolejowy do Strumienia na stacji w Radlinie - Obszarach była śledzona. Nieświadoma sytuacji doprowadziła „tajnego funkcjonariusza gestapo” (Gestapo - Geheime Staatspolizei – Tajna Policja Państwowa) do zabudowań gospodarstwa Zuzanny i Jana Lange. Według innej wersji, którą zrelacjonował kierownictwu pawłowickiej grupy AK, Wilhelm Schmidt, kolejarz pracujący na dworcu w Strumieniu, członek AK, Zofii Kiermaszek na dworcu zrewidowano bagaż, a zawierał on artykuły żywnościowe (masło, mięso itd.) podarowane przez Langów na okres zbliżających się świąt Bożego Narodzenia. Zażądano od niej dokumentów osobistych. Kiedy otworzyła torebkę, by je wyjąć, asystujący w rewizji policjant Gawron zauważył w niej list, po który natychmiast sięgnął. Był to list J. Różańskiego do żony. Zofia Kiermaszek została odprowadzona na posterunek policji i poddana przesłuchaniu. Prawdopodobnie jak zawsze w takich przypadkach zastosowano wobec niej „środki przymusu”. W wyniku podjętej przez policję niemiecką akcji następnego dnia, 16.12.1944r., zostają aresztowani Zuzanna i jej mąż Jan Lange oraz Ludwik Staroń. Natomiast Józefa Różańskiego odprowadzono polną drogą w kierunku mostu kolejowego i na łące „Szkrobołowej” dwoma strzałami w tył głowy pozbawiono go życia. Ciało na polecenie „schupo” (schupo - Schutzpolizei – Policja Prewencyjna) odwiózł do kostnicy na cmentarz Krzempek – Wieliczka. Także na polecenie policji grabarz Francuz mieszkający przy ul. Pocztovej pochował zwłoki J. Różańskiego bez trumny i zgodnie z rozkazem zrównał ziemię by zatrzeć ślady grobu. Po wojnie córka Wanda oraz bracia Józef i Franciszek przy wsparciu koła Związku Weteranów Powstań Śląskich w Biertułtowach, zabiegali o zgodę na ekshumację zwłok J. Różańskiego i pochowanie go w Biertułtowach. Miejsce pogrzebania zwłok przez grabarza, który zasłaniał się niepamięcią, wskazał senior rodu Zygmów, Paweł Zygm. Po przewiezieniu zwłok J. Różańskiego do Biertułtów, 16.12.1945r. uroczystie, z należnymi honorami, w pierwszą rocznicę śmierci pochowano go ponownie

na cmentarzu parafialnym w Radlinie - Biertułtowach. Jego nazwisko umieszczone jest na Pomniku ku Czci Ofiar Hitleryzmu w Strumieniu odsłoniętym 24.11.1963r.

Literatura, źródła: AP Cieszyn, Urząd Stanu Cywilnego w Biertułtowach (1874 -1932) 14/443, sygn. 11, s.18. Zespół akt komendy placu w Biertułtowach (własność b. prezes Towarzystwa Miłośników Rybnika, śp. Norberta Kwaśniok). P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2. Tenże; Zesz. Biertułtowy (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945. B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855 -1929. 160 rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Biertułtów, Radlin 2016, s. 58 -59. E. Holona, Twój Antenaci. Radlin, Obszary kop. „Emma”, Główny, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s.48. K. Ochman; Pomnik Ofiar Hitleryzmu w Strumieniu, Strumień 1997, s. 21 oraz aneks 2 (s.36).

Eryk Holona

Różański Józef (bratanek Józefa Różańskiego „starszego”) ur. 15.12.1926r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Dominika i Bronisławy z d. Swoboda. Miał pięcioro rodzeństwa. Należał do drużyny wilcząt (zuchów) w szkole biertułtowskiej. Nie było mu dane jej ukończyć, bowiem wojna była dla niego okresem pracy ponad siły dziecka i nastolatka oraz ucieczek z miejsc przymusowych robót. Jako 14-latek, w 1940r. uczestniczył w tzw. „Rassenschau” podczas akcji „FINDERABDRUCK” (palcówki) zorganizowanym przez Niemców w sali Roberta Barteczki w Radlinie - Obszarach. Brały w nim udział m. in. rodziny Różański, Porwoł, Swoboda i Bugła. Józef tak jak i inni, był badany przez komisję w składzie 2 lekarzy, 2 esesmanów – „specjalistów” z zakresu antropologii fizycznej, która przeprowadzała badania pod kątem ustalania znamion aryjskiej rasy. Sprawdzała stan uzębienia, mierzyła obwód głowy, sprawność ruchową, kolor oczu. Ze względu na cechy fizyczne takie jak wzrost, kolor włosów, oczu, Józef w opinii komisji był kandydatem do adopcji w rodzinie niemieckiej. Matce złożono propozycję oddania go do adopcji bezdzietnej rodzinie niemieckiej. Chęć adopcji deklarował pracownik dozoru kop. „Emma” Eriksen. Na jakąkolwiek adopcję matka nie wyraziła zgody. Wczesną wiosną 1940r. został wysłany na roboty do gospodarstwa rolnego w miejscowości Dornbusch II w powiecie głogowskim (obecnie Tarnówek w pow. polkowickim), skąd uciekł. Następnie trafił do pracy w gospodarstwie rolnym Teodora Grzonki, już bliżej domu, w Mszanie. Po ponownej ucieczce rozpoczął pracę w Fabryce Maszyn i Odlewni Żelaza „Johann

Wojtalla" w Wodzisławiu Śl., skąd w 1941r., z dnia na dzień został wysłany do pracy w Rostocker Henkel - Werke. Po przeżyciu alianckich bombardowań, pod koniec wojny, w marcu 1945r., uciekł również stamtąd. Po wojnie odbył służbę wojskową w KBW w Lublinie (do 1948r.), ukończył kurs gimnazjalny, a następnie podjął pracę w kop. „Marcel”. Pracował w niej do emerytury, w 1983r., na stanowiskach związanych z ekspedycją węgla. Był członkiem Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, Związku Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i b. Więźniów Politycznych oraz Stowarzyszenia Polaków Poszkodowanych przez III Rzeszę Niemiecką. W latach 70. był ławnikiem Sądu Rejonowego w Wodzisławiu Śl. W 1951r. ożenił się z Danutą z d. Sachs, z tego związku w 1953r. urodziła się jedyna córka Wiesława. Kontynuował rodzinne tradycje uczestnictwa w ruchu śpiewaczym. Od lat powojennych brał aktywny udział w działalności chóru im. J. Słowackiego, będąc jego najstarszym druhem, w którym został zaszczycony tytułem honorowego prezesa. Uczestniczył w działalności Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie oraz Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego. W środowisku był barwną, mającą swoje zdanie, lubianą postacią o specyficznym poczuciu humoru. Na emeryturze, prawie każdego dnia z dzielnicy Obszary, w której mieszkał, udawał się pieszo, pod pretekstem zakupów do ukochanych, rodzinnych Biertułów, znał wszystkich i jego znali wszyscy. Fascynował się muzyką operową, której lubił słuchać na co dzień. Interesował się lokalną historią oraz zwyczajami i obrzędami. Zgłębiał i poznawał dzieje swoich antenatów. Był również uzdolniony literacko - wiele wydarzeń czy sytuacji komentował dowcipnymi wierszykami, często w gwarze. Józef Różański zmarł 8.07.2020r. w sędziwym wieku 94 lat. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie - Biertułowach.

Literatura i źródła: Na podstawie wspomnień córki Wiesławy / zbiory autora/ oraz na podstawie notatek z wywiadu z Józefem Różańskim przeprowadzonym przez Błażeja Adamczyka. / zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin/. B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia. część II. Walka o Polskę 1939 -1945, Rydułtowy 2010, s. 131 – 133.

Eryk Holona

Rudol Piotr ur. się 9.09.1901r. w Jedłowniku k/Wodzisławia Śl., w pow. rybnickim w rodzinie Józefa i Karoliny z d. Řepka (Rzepka) . Po I wojnie światowej brał udział w ruchu na rzecz przyłączenia Górnego Śląska do Polski. Był członkiem gniazda „Sokoła” oraz chóru „Jadwiga” w Radlinie. Należał do POW Górnego Śląska. Uczestniczył w II i III powstaniu śląskim. W III brał udział w walkach 4 kompanii

(radlińskiej) 14 pułku piechoty (wodzisławskim). Od 2.05.1921r. do 2.07.1921r. pracował jako ślusarz w lokalnych firmach. Stałe zatrudnienie znalazł dopiero w 1928r. w Koksowni Radlin. Był członkiem Chrześcijańskich Związków Zawodowych, sekretarzem Rady Zakładowej w koksowni. Należał do Związku Powstańców Śląskich w Radlinie. Jako sekretarz Rady Zakładowej wstawiał się za kandydatami starającymi się o pracę w koksowni. Dnia 1.09.1939r. nie widział szans na obronę zakładu, mimo że posiadał przydziałowy pistolet. Udał się do domu. Mimo nalegań kolegów powstańców, którzy namawiali go do ucieczki na wschód, zdecydował się pozostać i pracować w koksowni. 8.09.1939r. po zakończeniu dniówki został aresztowany i osadzony w piwnicy Urzędu Gminnego w Radlinie, skąd został przekazywany do więzienia w Rybniku, a następnie do Raciborza, Zgorzelca, Rawicza i ostatecznie do KL Buchenwald. Wiosną 1940r. przeniesiono go do KL Mauthausen. Podczas pracy w kamieniołomach, w upalny dzień, nękanym pragnieniem, nie bacząc na zakaz zbliżania się do wody, postanowił je ugasić. Za czyn ten został skatowany, trafił do izby chorych. Zmarł po trzech dniach 13.08.1940r. po 11 miesiącach od chwili aresztowania. Był żonaty z Marią d. Brawańską (1923). Posiadał odznaczenia: Krzyż Na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi, Krzyż Zasługi II Klasy, Medal Niepodległości.

Literatura i źródła: AP Cieszyn, USC w Wodzisławiu - Zamku (1874-1914), sygn.28. s.117. J. Klistąła, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Kronika Koła Miejskiego ZBoWiD nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina). Wywiad – relacja Jarosław Rudol.

Eryk Holona

Ks. Ruta Jan ur. się 31.05.1879r. w Gościerzynie w powiecie wolsztyńskim w rodzinie Marcina i Marii z d. Przybyła. Po ukończeniu szkoły ludowej uczęszczał do Królewskiego Katolickiego Gimnazjum w Głogowie, w którym w 1901r. zdał egzamin dojrzałości. W tym samym roku rozpoczął studia teologiczne na Uniwersytecie Wrocławskim. Święcenia kapłańskie przyjął 23.06.1905r. we Wrocławiu. Jako wikariusz pracował w parafiach: w Złokomorowie, Ścięcia św.

Jana Chrzyciela w Rychtalu, św. Franciszka w Zaborzu, św. Józefa w Berlinie - Koepenick, Niepokalanego Poczęcia NMP w Berlinie i Krzyża Świętego

w Miechowicach. W 1914r. został mianowany proboszczem parafii św. Marii Magdaleny w Radlinie. Po zakończeniu I wojny światowej musiał zmierzyć się z wyzwaniami czasu. Budynek kościoła wskutek „eksplozji” demograficznej był za ciasny. Prowadzona eksploatacja węgla kamiennego przez kop. „Emma” przyczyniła się do degradacji obiektu, w którym pękały mury. Zrealizował zamysł dotyczący budowy nowej świątyni swojego poprzednika ks. Pawła Bojdoła, rozpoczynając budowę, czwartego z kolei, a drugiego murowanego, kościoła w Radlinie. Jego budowę zakończono rok później. Wiele miejsca i uwagi poświęcał pracy bractw, stowarzyszeń i organizacji o profilu religijnym działających w parafii. Był ich mentorem i opiekunem. W dekanacie wodzisławskim pełnił funkcję wicedziekana oraz wizytatora nauki religii dla szkół powszechnych w Jedłowniku, Markłowicach i Wodzisławiu. W uznaniu zasług został uhonorowany Złotym Krzyżem *Pro Ecclesia et Pontifice*. Zmarł 2.02.1946r. w Radlinie. Jest pochowany na cmentarzu parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Radlinie II.

Literatura i źródła: Encyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku.

Donata Pajk

Ks. Rychlikowski Augustyn ur. się 2.09.1930r. w Radlinie – Obszarach w rodzinie Augustyna i Elżbiety z d. Kuśka. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Obszarach w l. 1937 – 1944. Po II wojnie światowej kontynuował naukę w Państwowym Gimnazjum i Liceum w Rybniku. W 1950 roku zdał egzamin dojrzałości. W tym samym roku wstąpił do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie i podjął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Święcenia kapłańskie przyjął 5.06.1955 z rąk bpa Zdzisława Golińskiego. Po zastępstwach wakacyjnych w Niedobczycach i Dębieńsku pracował jako wikariusz w parafiach: Imienia NMP i św. Bartłomieja w Piekarach Śląskich (1955–1957), św. Jacka w Katowicach Ochojcu (1957–1960), św. Wawrzyńca w Wirku (1960–1964), św. Ap. Piotra i Pawła w Tarnowskich Górach (1964–1967) oraz Krzyża Świętego w Siemianowicach Śląskich (1967–1968). Pełnił w ostatniej funkcję wikariusza ekonoma. W lutym 1969 roku został administratorem parafii NSPJ w Mysłowicach. Był wicedziekanem oraz dziekanem dekanatu myśłowickiego. Podczas I Synodu

Diecezji Katowickiej pracował w Komisji do spraw Przekazu Ewangelicznego (w Podkomisji Katechizacji Dorosłych). Sprawował również duchową opiekę nad młodymi kapłanami. W 1977r. zwrócił się do ks. bpa Herberta Bednorza z prośbą o zezwolenie na wyjazd do pracy misyjnej. Po przygotowaniu w Londynie wyjechał 10.01.1979 r na placówkę do Zambii. W 1986r. odbył półroczny Kurs Odnowy Teologicznej we Włoszech. Po 8 latach (w 1987r.), z powodu złego stanu zdrowia, zrezygnował z pracy misyjnej i wrócił do kraju. Na krótko został wikariuszem w parafii św. Antoniego w Rybniku. Następnie został proboszczem parafii Ducha Świętego w Czarnym Lesie. Wybudował w niej dom parafialny. W 1996r. przeszedł na emeryturę. Zamieszkał początkowo w Czarnym Lesie, a następnie w Domu Księża Emerytów w Katowicach. Zmarł 6.12.1999r. w szpitalu w Katowicach Ochojcu. Jest pochowany na cmentarzu w Czarnym Lesie.

Literatura i źródła: Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin - Biertułtowy 2000, s.110-111

Eryk Holona

S

Sachs Józef ur. 29.04.1900r. w Obszarach w pow. rybnickim, w rodzinie Karola i Katarzyny z d. Spandel. Po ukończeniu szkoły ludowej podjął pracę w kop. „Emma”. Był członkiem Towarzystwa Śpiewaczego „Jutrzenka” i gniazda „Sokoła” w Obszarach. Przebywał przez jakiś czas w woj. poznańskim na przeszkoleniu wojskowym, prawdopodobnie w I Pułku Strzelców Bytomskich.. Brał udział w akcji plebiscytowej w 1921r. W III powstaniu śląskim uczestniczył w stopniu kaprala. W 1922r. przeniósł się do Świętochłowic, ożenił się i zatrudnił jako posterunkowy policji. Z powodu choroby powrócił w rodzinne strony, do Obszar. Dorabiał do niskiej renty policyjnej w Zakładach Koksochemicznych w Radlinie. Dnia 3.09.1939r. został aresztowany i przekazany do KL Buchenwald. W którym zginął w połowie 1940r. Był odznaczony Śląskim Krzyżem Powstańczym.

Źródła i literatura: P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. powiatu wodzisławskiego, Zesz. 2 (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin), E. Holona, Twoi Antenaci. Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, aneks 4, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin. Wypisy do dziejów, Radlin 2012, aneks 3, J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939–1945. AP Cieszyn, USC w Radlinie (1874-1932) 14/443, sygn.28.

Eryk Holona

Sachs Karol ur. się 24.03.1902 r. w Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Karola i Katarzyny z d. Spandel. Ukończył szkołę ludową w Obszarach. W 1916r. rozpoczął pracę w kop. „Emma” w Radlinie. Od kwietnia 1919r. jest członkiem POW w Obszarach. Już w maju decyduje się wstąpić do utworzonej śląskiej jednostki Wojska Polskiego I Pułku Strzelców Bytomskich. Pełni w nim służbę na wieluńskim odcinku granicy polsko – niemieckiej. Między marcem a wrześniem 1920r. uczestniczy z pułkiem w walkach na froncie wschodnim. W grudniu 1920r. zostaje zwolniony i oddelegowany do uczestnictwa w akcji plebiscytowej na Górnym Śląsku. Wraca do Obszar i w nocy z 2 na 3 maja 1921r. bierze udział w wykonaniu zadań bojowych kompanii powstańczej z Obszar i kop. „Emma” : w rozbrojeniu posterunku policji niemieckiej, który miał swoją siedzibę w budynku sypialni kop. „Emma”, następnie w zabezpieczeniu koksowni, dworca kolejowego na Obszarach oraz poczty, a także w patrolowaniu ulic wokół tych obiektów. Następnie bierze udział

w podobnych zadaniach na terenie Wodzisławia. Wraz z kompanią uczestniczy w najkrwawszej bitwie na odcinku frontu grupy południowej Olza - Buków w dniu 23.05.1921r. Po zakończeniu walk od 1.07.1921r. wraca do pracy w kop. „Emma”. W 1922r. zakłada grupę Związku Powstańców Śląskich w Radlinie – Obszarach i pełni w niej funkcję dowódcy. Podczas II wojny światowej zwolniony z pracy i wysłany na roboty przymusowe w głąb Niemiec. Wraca dopiero po zakończeniu działań wojennych w maju 1945r. Podejmuje pracę na kop. „Ema” na stanowisku zastępcy komendanta Straży Przemysłowej. W 1951r. zostaje przeniesiony do pracy w Przedsiębiorstwie Robót Górniczych przy kop. „Marcel” (b. kop. „Ema” do 27.04.1949r.). 10 lat później odchodzi na emeryturę. Zmarł 11.09.1979r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie Blertułowach. Posiadał m. in. odznaczenia: Krzyż na Śląskiej Wstędze Waleczności, Gwiazdę Górnośląską oraz Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Literatura, źródła: Kronika koła ZBoWiD koła nr 4, Wodzisław – Radlin. E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Głóżyń, Biertułowcy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 15, 76 oraz aneks 4 s.6.

Eryk Holona

Sachs Leopold (kuzyn Józefa) ur. 16.11.1898r. w Bottrop - Westfalia, w rodzinie emigranta ekonomicznego Adolfa pochodzącego z Obszar i Franciszki z d. Gawron. Po ukończeniu szkoły powszechnej zaczął pracować w jednej z kopalń w Bottrop. Był czynnym członkiem Towarzystwa Śpiewu „Seraf,” założonego przez Maksymiliana Basistę oraz „Sokoła”. W 1917r. został zmobilizowany do Reichswerhry. Podczas urlopu przed wyjazdem do jednostki przeszedł granicę holenderską, uchylając się od udziału w walkach na froncie. W 1919r. przyjechał z rodzicami do Radlina – Obszar. W tym samym roku wstąpił do I Pułku Strzelców Bytomskich. Brał udział w walkach na froncie wschodnim. Po zdemobilizowaniu pułku w 1920r. wrócił do Radlina – Obszar. Był członkiem Towarzystwa Śpiewaczego „Jutrzenka” i gniazda „Sokoła” w Obszarach. Był komendantem POW Górnego Śląska na Obszary i pracownikiem komisariatu plebiscytowego w Rybniku. W III powstaniu śląskim jako plutonowy w kompanii sztabowej pod dowództwem Augusta Kuśki szturmował 3.05.1921r. siedzibę niemieckiej policji plebiscytowej w „kop. „Emma” w Radlinie. Wyróżnił się odwagą w bitwie na linii Olza – Buków. Objął dowództwo kompani sztabowej po odwołaniu

A. Kuśki do sztabu pułku wodzisławskiego.. Po trzecim powstaniu pracował do 1927r. w kop. „Emma”. Od 1928r. do drugiej wojny światowej był listonoszem. Na parę dni przed wrześniem 1939r. udał się wraz z rodziną na wschód i dotarł aż pod Lwów. Widząc bezsens ewakuacji, wrócił do Obszar 16.10.1939r., a już 17.10.1939r. został aresztowany i przekazany do więzienia w Katowicach. Dnia 27.06.1940r. przetransportowany został do KL Sachsenhausen (nr 26138). Następnie, 4.11.1940 przeniesiony do KL Neungamme (nr 512) i niedługo potem do KL Dachau, w którym zarejestrowano go jako więźnia nr 21404. Mimo ciężkich warunków jakie panowały w obozach, dzięki pomocy współwięźnia Jana Biczysko (pracownika poczty w Rybniku) przeżył gehennę obozową i doczekał się wyzwolenia obozu przez wojska amerykańskie w dniu 29.04.1945r. Wrócił do domu 15.06.1945r. Dnia 31.08.1945r. został wybrany na zastępcę naczelnika gminy Radlin. W 1948r. pozostawał nadal członkiem GRN. Przez krótki czas pracował na poczcie, później na stanowisku referenta na kopalni „Ema” – „Marcel” do czasu przejścia na emeryturę w 1963r. Od 1946r. do 1947 był Przewodniczącym Gminnej Rady Narodowej w Radlinie. Od 25.05. 1950r. do stycznia 1951r. był zastępcą wójta Gromady Radlin. Współzałożyciel Związku b. Więźniów Politycznych. Posiadał odznaczenia: Śląski Krzyż Powstańczy, Gwiazdę Śląską, a także Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 7.02.1984r., jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Markłowicach..

Źródła i literatura: P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. powiatu wodzisławskiego, Zesz. 2 (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin, E. Holona, Twój Antenaci. Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Biertułtowy przed o podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 100, J. Kłistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939–1945 – słownik biograficzny. B, Adamczyk, Z życiorysów znaczących postaci Radlina, Leopold Sachs, (w:) Biuletyn Informacyjny Oddziału ZNP w Wodzisławiu Śl., luty/marzec 2005. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 61-62. Na podstawie materiałów syna Stanisława Sachs, (zb. Izby regionalnej m. Radlina)).

Eryk Holona

Sekcja Szermiercza, Towarzystwo Szermierzy

„Górnik Radlin” - powstała z inicjatywy Antoniego Ucherka, członka Związku Młodzieży Powstańczej (OMP) w Obszarach i kop. „Ema” w lutym 1936r. Pozyskał on do pracy szkoleniowej gimnastyka Maksymiliana Mikeskę, który po ukończeniu kursu instruktorskiego szermierki rozpoczął treningi

z młodzieżą. Zajęcia do wybuchu II wojny światowej odbywały się w suterenie szkoły przy ulicy Mielęckiego. W 1937r. do sekcji wstąpił Franciszek Polnik - legenda radlińskiej szermierki, który ukończył kurs instruktorów szermierki pod kierunkiem fechtmistrza Leona Kozarskiego. W tym samym roku sekcja przeszła pod opiekę Związku Oficerów Rezerwy przy kopalni „Ema”. Do 1939r. zawodnicy startowali jedynie w zawodach towarzyskich z drużynami z Wodzisławia, Rydułtów i Rybnika. Wybuch II wojny św. przerwał działalność sekcji. Udało się ukryć sprzęt, w czym swój udział mieli M. Mikeska oraz F. Polnik. Po wojnie, 13.11. 1945r., grupa miłośników szermierki spotkała się, by reaktywować sekcję pod egidą Towarzystwa Sportowego „Błyskawica Radlin”, a od 1948/49 klubu sportowego „Górnik” Radlin - Niedobczyce, później KS „Górnik Radlin”. Na zebraniu wybrano T. Konska jako kierownika sekcji, H. Bytomskiego sekretarzem, S. Koniecznego gospodarzem. Prowadzenie zajęć powierzono T. Kąskowi i M. Mikesce. Wraz z przynależnością zmieniały się miejsca treningu szermierzy. Były nimi pomieszczenia kopalnianego kasyna (NOT, Górnicza Strzecha), Sokolni w Obszarach, Zakładowego Domu Kultury w Biertułtowach (po b. restauracji K. Grodonia)), SP nr 6, w obiekcie po b. przedszkolu w Biertułtowach będącego własnością KWK „Marcel”, w szkole na Os. 1000-lecia w Wodzisławiu Śl. oraz w szkole w Głożynach. Od 1979r., w małej sali MOSiRu w Radlinie – Biertułtowach. W 2007r. sekcja przekształca się w samodzielne Towarzystwo Szermierzy. W wyniku pracy szkoleniowej pokoleń trenerów tej miary, jak Maksymilian Mikeska, Franciszek Polnik, Tadeusz Konsek, Paweł Ratajczak, Bolesław Mika, Krzysztof Urbańskiego, Andrzej Mnich, Dominika Mosler – Plura, grupy instruktorów, m. in.: H. Bartel, P. Kubski T. Miszczak, M. Lenert, zawodnicy sekcji - Towarzystwa Szermierzy reprezentowali Polskę na Mistrzostwach Świata i Europy, na których zdobyli 11 medali. Brali udział w Mistrzostwach Polski zdobywając 20 medali w konkurencji drużyn i 53 medale indywidualne. Sekcja,

towarzystwo, ma na swoim koncie organizację 17 turniejów „Gloria Victis”. W 2019r. Towarzystwo zostało laureatem XVII edycji wyróżnienia „Quality” Burmistrza Radlina w uznaniu zasług w rozstawianiu miasta Radlina. Działalnością struktur organizacyjnych szermierzy kierowali: 1945 - 1952 Tadeusz Konsek, 1953 - 1957 Franciszek Polnik, 1958 - Stanisław Gryt, 1959 - Tadeusz Oleś, 1960 - Maksymilian Mikeska, 1961 - 1962 Wilhelm Polnik, 1963 - 1964 Jan Kubski, 1965 - 1966 Franciszek Polnik, 1967 - 1968 Tadeusz Oleś, 1969 - 1970 Franciszek Ochojski, 1971 - 1983 Romuald Koszany, 1984 - 1985 Janusz Łuska, 1985 - 1988 Marian Lenert, 1988 - 1990 Krzysztof Urbański, 1991 - 1994 Konrad Zieleźny, 1994 - 1998 Leszek Bednorz, 1998 - 2002 Bernard Walecki, 2002 - 2007 Konrad Zieleźny, 2007 - 2018 Leszek Bednorz, 2018 -2020 Krzysztof Urbański, od 2020 (nadal) Barbara Czajka.

Literatura i źródła: Wodzisław Śląski - dodatek do Dziennika Zachodniego z 15 marca 2013 oraz 25 listopada 2016, „Pięćdziesiąt lat Klubu Sportowego „Górnik” Radlin – 1973r. s. 139 i nast. H. Rojek, 120 lat kopalni „Marcel” 100 lat KSRG, Radlin 2005, s. 289. Laudacja Towarzystwa Szermierzy, Radlińskie Dni Kultury 2019. (tekst, dokumentacja wyróżnienia „Quality” RTK). Na podstawie materiałów udostępnionych przez Leszka Bednorza.

Donata Pajk, Eryk Holona

Skowronek Erwin ur. 1.10.1916r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Jana i Marty z d. Heliosz. Był zastępowym w DH im. Wł. Jagiełły w Biertułtowach. Pozostał harcerzem w czteroletniej szkole handlowej w Rybniku. Po jej ukończeniu odbywał służbę wojskową podczas której ze względu na nabytą chorobę został przedwcześnie zwolniony. Otrzymywał niewielką rentę. Po powrocie do domu, pracował jako urzędnik w starostwie w Rybniku. Dwa lata przed wybuchem II wojny światowej, przeniósł się do pracy w kop. „Ema” w Radlinie. Podczas okupacji nadal w niej pracował do czasu, odmowy podpisania volkslisty i zadeklarowania, iż jest narodowości polskiej. W 1940r. ożenił się z Gertrudą z d. Szostek z Biertułtów. Ich dom stał się miejscem spotkań zaufanych znajomych Polaków. Skowronkowie posiadali nielegalnie odbiornik radiowy, dzięki któremu słuchano polskojęzycznych wiadomości z Londynu, które przekazywano znajomym. Osobami spotykającymi się u Skowronków byli m. in. Wilhelm Wawrzyńczyk, członek harcerskiego ruchu oporu, późniejszy d-ca obwodu wodzisławskiego AK, Jan Szulik z Głożyn, b. poseł n sejmu śląskiego i III kadencji RP. Gromadzono tu także i rozdzielano pomoc pieniężną dla najbiedniejszych Polaków pokrzywdzonych przez okupanta. Dnia 12.04.1942 r* o 23:30 gestapo i szupo wtargnęło do domu Skowronków i przeprowadziło rewizję

wszystkich pomieszczeń. Erwin został aresztowany i odwieziony do budynku gminnego w Radlinie, w którym mieściło się tymczasowe więzienie. Następnego dnia odwieziony został do więzienia w Rybniku, a następnie do więzienia śledczego w Mysłowicach, w którym przebywał ponad cztery miesiące. 5.09.1942r. został przekazany do KL Auschwitz, w którym po dwóch tygodniach, wieści został rozstrzelany za zdradę państwa i narodu niemieckiego. Miał 26 lat.

* W materiałach źródłowych podawana jest również data 13.04. 1942

Literatura i źródła: J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, Zesz. 2 (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). M. Cabak, Związek Harcerstwa Polskiego w Radlinie w l. 1939 – 1949, (praca dyplomowa, maszynopis, nap. pod kierunkiem prof. J. Chlebowczyka, Filia U Śl. w Cieszynie 1975)

Eryk Holona

Skowronek Gertruda z d. Szostek ur. się 19.12.1918r. w Radlinie – Głożynach w rodzinie Józefa i Wiktorii z d. Konieczny. Ojciec pracował jako górnik na kop. „Emma”. Uczęszczała do szkoły powszechnej wybudowanej na granicy Radlina i Biertułów, nazywanej „emską szkołą”. Należała w niej do drużyny harcerskiej im. Emilii Plater. Po ukończeniu szkoły została jej drużynową ZHP. Uczestniczyła w praktycznej formie szkolenia dla poszczególnych rodzajów służb, m. in. w zakresie przysposobienia obronności kraju dla harcerek pow. 15r. ż. w 1939r. Od początku okupacji hitlerowskiej wraz z mężem Erwinem zaangażowała się w działalność konspiracyjną. Pełniła rolę łączniczki między Inspektoratem w Rybniku a Śląskim Okręgiem ZWZ/AK. 12* kwietnia 1942r. ppor. Wawrzyńczyk przeprowadził w domu Erwina i Gertrudy Skowronków w Radlinie odprawę dowódców kompanii i plutonów z podległego mu terenu. Odprawa zakończyła się ok. 22.30, po czym zebrani rozjechali się. Wkrótce po zakończeniu odprawy Niemcy, kierując się wskazówkami uzyskanymi od konfidentów, wdarli się do domu Skowronków. Po przeprowadzonej rewizji Gertruda została aresztowana wraz z Marią Olszewską, nauczycielką szkoły powszechnej na „Emie”, łączniczką rybnickiego Inspektoratu ZWZ/AK Obydwie odwieziono na komendę policji w Radlinie, a następnie przewieziono je do więzienia w Rybniku. Przebywała w nim przez 6 tyg. Została przeniesiona do więzienia w Wodzisławiu, skąd 11.07.1942r. została przewieziona do KL Auschwitz (nr 8573). Tam zachorowała na tyfus, dostała się na izbę chorych. Odwiedzała ją tam Maria

Grzesiewska – Wojciechowska, także więzień KL Auschwitz. Zmarła 28.01.1943r. w wieku 24 lat.

* w materiałach źródłowych podawana jest również data 13.04. 1942

Literatura i źródło: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939–1945 – słownik biograficzny. P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego 1939/45 z terenu b. powiatu wodzisławskiego, Zeszyt 2 /zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina/.

Donata Pajęk

Skupień Jadwiga pseud. „Wisia”, urodziła się 1.11.1915r. w Biertutówach w pow. rybnickim w rodzinie Jana i Konstancy z d. Szczecina. Wraz z rodzicami zamieszkała w Wodzisławiu, Ukończyła szkołę powszechną i dwie klasy szkoły średniej. Przez dwa lata uczęszczała do konserwatorium muzycznego. Po studiach muzycznych podjęła pracę w sklepie obuwniczym swojego ojca. Prywatnie udzielała lekcji gry na fortepianie. W 1937r. otrzymała sklep ojca na własność. W tym czasie ukończyła kurs pielęgniarstwa. Podczas pierwszych tygodni

działań wojennych w 1939r. była pielęgniarką w wodzisławskim szpitalu, opiekując się rannym żołnierzami w tym też niemieckimi. W październiku 1939r. została zwolniona ze szpitala, jednocześnie dostała zezwolenie na prowadzenie swojego sklepu obuwniczego, które odebrano jej w kwietniu 1940r. Arbeitsamt posłał ją do pracy przymusowej w Hucie "Silesia" w Rybniku, zaś sklep i dom władze niemieckie skonfiskowały. W maju 1940r. wstąpiła do organizacji konspiracyjnej "Orzeł Biały". Odtąd jej mieszkanie stało się punktem kontaktowym dla ZWZ/AK. We wrześniu 1944r. przeniesiono ją do pracy w Zakładach Chemicznych w Kędzierzynie. W październiku 1944r. organizacja AK została w Rybniku po raz kolejny zdekonspirowana, skutkiem czego Jadwiga została aresztowana.. Po kilku dniach pobytu na gestapo w Rybniku przekazała koleżankom z organizacji AK – Helenie i Annie Krakówka - gryps, który wpadł w ręce gestapowców. Torturami chciano ją zmusić do przyznania się do przynależności konspiracyjnej. W obawie, by nie zdradzić niczego podczas tortur, usiłowała popełnić samobójstwo, podcinając sobie żyły. Odwieziono ją do szpitala by utrzymać ją przy życiu. 17.01.1945r. z więzienia w Rybniku została przeniesiona do więzienia śledczego w Mysłowicach,

w którym przebywała przez trzy dni. Z uwagi na zbliżający się front, przetransportowano ją wraz z innymi więźniarkami do KL Ravensbrück, a następnie do KL Mauthausen do filii w Schergenhub. Jadwiga Skupień po wyzwoleniu obozu w maju 1945r. nie wróciła do kraju, wyjechała najpierw do Szwajcarii, a potem do Kanady.

Literatura i źródła: J. Klistała, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945. Wywiad – relacja wnuczki Urszuli Skupień (Marklowice).

Donata Pająk

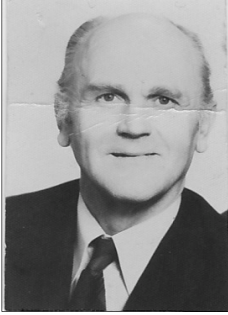

Skupień Jan ur. się 10.12.1888 r. w Biertułtowach w pow. rybnickim, w rodzinie szewca Walentego i Petroneli z. d. Musiolik. Po ukończeniu szkoły ludowej w wieku 16 lat podjął pracę na kopalni „Emma”. Był członkiem Związku Katolickich Robotników p.w. św. Józefa. Posiadało ono własne kółko śpiewacze, którego był dyrygentem. Był członkiem grupy biertułtowskich „Elsów” (1907). Poznał w niej Maksymiliana Basistę, który skłonił go w 1909r. do wyjazdu na kurs dyrygentów w konserwatorium muzycznym prowadzonym przez Feliksa Nowowiejskiego w Krakowie. Występował w jego chórze podczas odsłonięcia Pomnika Grunwaldzkiego (1910). Był słuchaczem Seminarium Wychowania Narodu prof. Wincentego Lutosławskiego. Po rocznym pobycie w Krakowie wrócił w rodzinne strony. Zamieszkał w Wodzisławiu. Utworzył kilkusobową grupę wokalną. Należeli do niej m. in. Franciszek Zarzecki, właściciel polskiej księgarni w Wodzisławiu (syn Leopolda Zarzeckiego, założyciela Związku Katolickich Robotników p.w. św. Józefa), drogerzysta Józef Michalski, członek biertułtowskiego „Eleusisa” oraz członkowie Towarzystwa Oświatowego im. św. Jacka w Wodzisławiu - August Wyleźnych, Józef Fross i Jan Kowol. Grupa występowała w okolicznych gospodach, na zabawach, weselach i w polskich domach z repertuarem polskich pieśni, deklamacjami, pogadankami i odczytami. Grupa urządzała wycieczki do Krakowa, podczas których Skupień był przewodnikiem po Wawelu, Sukiennicach i Kościele Mariackim. W 1913r. ożenił się z Konstancyją z d. Szczecina, mieszkanką Pszowa. Podczas I wojny św. pełnił służbę w armii cesarstwa niemieckiego w sztabie gen. Rükwitz. Jesienią 1918r. wrócił z wojny na Śląsk, do Biertułtów. 18.01.1919r. wraz z grupą „elsów”, członkami tzw. „czelodki Zarzeckiego”, złożył przysięgę stając się jednym z najbardziej aktywnych

członków POW G. Śl. Na tym zebraniu utworzono także sztab organizacyjny na powiat rybnicki, do którego zostali wybrani: Józef Buła, Józef Michalski, Wilhelm i Józef Połomscy, Jan Dziuba, Paweł Nawrat, Jan Skupień. Brał udział w zakładaniu Towarzystw Śpiewu w Głożynach (Chór Gwiazda, jego pierwszy dyrygent), wspierał chór „Jutrzenka w Obszarach, dostarczając mu pieśni rozpisane nuty. Został pierwszym dyrygentem chóru „Słowacki” w Biertułtowach. Był współzałożycielem gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokoła” w Biertułtowach, jego prezesem do końca 1922r. Brał udział w tworzeniu kompanii POW w Obszarach i kop. „Emma”, Głożynach, Bertułtowach i Radlinie. W I powstaniu pełnił funkcję komendanta okręgu biertułtowskiego, do którego należały Radlin, Głożyny, Obszary i kolonia kop. „Emma” oraz Biertułtowy. W sierpniu 1919r. po nieudanej próbie rozbrojenia Niemców w Pszowie ukrywał się w Markowicach, a po nieudanej próbie wysadzenia niemieckiego pociągu pancernego, był poszukiwany przez Grenzschutz. Znalazł schronienie w obozie dla uchodźców w Sosnowcu, skąd wrócił w grudniu 1919r. po ogłoszeniu amnestii. Podjął na nowo działalność kulturalno – oświatową. Absolwent kursu dla działaczy plebiscytowych w Krakowie. Brał udział w manifestacji – obchodach trzeciomajowych 2.05.1920r. w Opolu. Uczestnik III powstania w składzie kompanii biertułtowskiej dowodzonej przez Pawła Ochojskiego. W 1922r. zamknął swój sklep spożywczy w Biertułtowach i przeniósł się do Wodzisławia Śl., w którym otworzył sklep obuwniczy. Był członkiem rady miejskiej, prezesem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokoła” (1930r.) w Wodzisławiu, członkiem Związku Powstańców Śląskich. Po wybuchu II wojny światowej z falą uciekinierów przeniósł się w głąb Polski. Znalazł schronienie pod Kielcami w miejscowości Radlin w gminie Górnio w pow. kieleckim. Wrócił do Wodzisławia w ostatniej dekadzie marca 1945r. Po utworzeniu ZSL był prezesem koła miejskiego, także prezesem koła miejskiego ZBoWiD. Zmarł 1.09.1978r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym przy ul. Pszowskiej w Wodzisławiu Śl. Jan Skupień był odznaczony m. in. Krzyżem Niepodległości, Złotym Krzyżem na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi, Gwiazdą Górnośląska, Złotym Krzyżem Zasługi.

Literatura i źródła: B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855-1929 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Bierutów, Radlin 2016, s. 57-58, P. Gleńsk, Biertułtowy. Powstania Śląskie i Plebiscyt, Głożyny Powstania Śląskie i Plebiscyt, Obszary Powstania Śląskie i Plebiscyt. Tenże; Zesz. Biertułtowy (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), Encyklopedia Powstań Śląskich, Opole 1982, s. 509. J. Grzegorzek, Pierwsze Powstanie Śląskie w zarysie, Katowice 1935, s. 88 i 89. J. Kociszewska, Jan Skupień – głowa rodziny konspiratorów z Biertułtów, (w:) Nowiny Wodzisławskie z dn. 15.10.2019. AP Cieszyn, USC w Radlinie (1874-1932) 14/444, sygn.16.

Eryk Holona

Sobik Ryszard ur. się 19.06.1920r. W Radlinie – Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Wincentego i Matyldy z d. Uherek. Był uczniem szkoły powszechnej w Obszarach oraz członkiem DH im. T. Kościuszki od 1930r. W okresie 1938 - 1939 uczestniczył

w przeszkoleniu Przysposobienia Wojskowego Obrony Narodowej. Pełnił dyżury w ramach Pogotowia Harcerskiego przed wybuchem II wojny św. W dniu 1.09.1939r. miał rozpocząć naukę w Oświęcimiu jak pisze w swojej biografii. Nie precyzuje jednak w jakiej placówce. Można jedynie przypuszczać, że w jednej ze szkół salezjańskich o profilu zawodowym, a być może w gimnazjum. Ucieka do Lwowa, tam angażuje się w pomoc uchodźcom, którym rozdziela posiłki w Bursie Abramowicza. Po wkroczeniu Niemców do Lwowa został zakwalifikowany do wywiezienia do Rzeszy z określeniem miejsca docelowego, Magdeburg. Podczas transportu udało mu się zbiec i dotrzeć do Radlina – Obszar. Wstąpił do ruchu oporu, najpierw do Towarzystwa Orła Białego, konspiracyjnej organizacji harcerskiej w Radlinie, następnie od 1940r. do ZWZ, a od 1942 r. do AK. W 1940r. wyjechał do Protektoratu Czech i Moraw. Zatrudnił się w kop. „Ignacy” w Mariańskich Horach na Zaolziu. Należał do siatki wywiadowczej Leopolda Hałacza i Jana Margicioka. Z obawy przed aresztowaniem przeniósł się na powrót do Radlina. Decyzją Arbeitsamtu w Wodzisławiu 18.01.1941r. został skierowany do pracy przymusowej do Blechhammer (Blachowni k/ Kędzierzyna). Charakter wykonywanej pracy umożliwił mu podjęcie działań w konspiracji. Dzielił się wiadomościami, dostarczał żywność i lekarstwa angielskim jeńcom oraz Żydom. M. in. w latach 1943 – 1945 kilkakrotnie był w getcie żydowskim w Będzinie, do którego więzionym przekazywał żywność, lekarstwa i korespondencję. Taką samą pomoc świadczył ks. Salezjanom w KL Auschwitz. Po zakończeniu II wojny św. pracę zawodową rozpoczął 7.05.1945r., w Koksowni „Radlin” na stanowisku kreślarza. Należał do grona b. harcerzy, którzy organizowali na nowo po wojnie harcerstwo na ziemi wodzisławskiej. Był pierwszym komendantem wodzisławskiego Hufca ZHP. Przez 6 lat pełnił funkcje prezesa Rejonowego Oddziału PCK w Wodzisławiu Śl. Był stałym uczestnikiem (od 1965r.) Rajdów Szlakiem Marszu Śmierci b. Więźniów Oświęcimia i udzielał wsparcia ich organizatorom. W 1947r. po uzyskaniu dyplomu technika objął stanowisko koksomistrza, na którym pracował do 17.10.1949r. Następnie pełnił funkcję kierownika inwestycji, a od 15.12.1950r. został dyrektorem koksowni „Concordia” w Zabrze (do 1952r.). Następnie był dyrektorem koksowni „Knurów” i „Makoszowy”. Studiował w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Katowicach, a w 1956r. ukończył studia

na Wydziale Chemicznym Politechniki Gliwickiej ze specjalnością inżyniera technologii chemicznej węgla. 1.04.1964r. został służbowo przeniesiony do Zakładu Koksochemicznego „Radlin”. Po 3 latach (od 17.12.1967r.) objął stanowisko głównego inżyniera zakładu, następnie pracował na stanowisku starszego inspektora nadzoru inwestycyjnego, a od 1.03.1974 do 16.01.1978r. pełnił funkcję głównego inwestora. Wcześniej musiał przejść na rentę inwalidzką II grupy ze względu na stan zdrowia, a od 19.06.1980r. na emeryturę. Członek HKS „Skaut” w Radlinie od 1986r. Zmarł 11.07 1999r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura, źródła: Ryszard Sobik autobiografia, Oświadczenie Floriana Bireckiego z dnia 31.05.1988r. o zaangażowaniu i pomocy w organizacji Rajdów Szlakiem Marszu Śmierci b. Więźniów Oświęcimia. Oświadczenie świadka ks. dr hm. Franciszka Jastrzębskiego o akcji niesienia pomocy ks. salezjanom w KL Auschwitz oraz więźniom getta w Będzinie. „Nowiny” nr 30 (2334) z dnia 28.07.1999r. art.; „Odszedł na wieczną wartę”. „Dziennik Zachodni” z dnia 20.07.1999r. nr 527, art.: „Odszedł harcerz legenda” (materiały udostępnione przez B. Adamczyka).

Eryk Holona

Sowik Stefan ur. się 3.08.1895r. w Bytomiu - Bobrku w rodzinie Karola i Albiny. Po ukończeniu szkoły ludowej przyjechał do Radlina i zaczął pracować jako górnik na kop. „Emma”. Podczas pierwszej wojny światowej został powołany do wojska niemieckiego. Brał udział w walkach na froncie zachodnim, dostał się do niewoli francuskiej, zaciągnął się do armii gen. Hallera. Po wojnie wrócił na Górny Śląsk, do Radlina i pracował w kop. „Emma”. Były powstaniec - uczestniczył w trzech powstaniach śląskich. W 1924r. ożenił się z Filomeną z d. Ucher z Obszar. Po wybuchu II wojny św. pracował nadal w kop. "Ema", jednak w październiku 1939r. jako były powstaniec został zwolniony. W kwietniu 1940r. Arbeitsamt w Wodzisławiu Śl. skierował go na roboty przymusowe w Niemczech do miejscowości Schaumburg – Lippe. Podczas pobytu w domu na urlopie, dnia 22.12.1940r. został aresztowany i osadzony w więzieniu w Rybniku. Po dwóch tygodniach został przewieziony do więzienia w Bytomiu, a stamtąd 14.02.1941r. do KL Auschwitz, w którym został zarejestrowano go jako więzień z nr 10325. Zmarł 14.05.1941r. w wieku 46 lat.

Literatura, źródła: J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939 – 1945. P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina). Wywiad – relacja córki Marii Kolarskiej z d. Sowik

Spółka Melioracyjna (Entwässergenossenschaft) w Biertułtowach - była pierwszą spółdzielczą organizacją rolniczą, która prowadziła działalność na terenie Radlina i Biertułtów. Została założona w 1898r. Jej członkami byli m. in.: August Mrozek, Paul Heliosz, Seweryn Bugła, Leopold Zarzecki, Johann Pluta, Friedrich Grohs, Józef Czechaczek, Moritz Schulz, Karl Seemann. Jej powstanie zatwierdziła Królewska Komisja we Wrocławiu 30.09.1901r. Miesiąc później, 30.10.1901r., został zatwierdzony przez starostę rybnickiego zarząd w składzie: Reinhold Gloger dyrektor, kop. „Emma” - przewodniczący, Leopold Zarzecki i Johan Placzek - reprezentujący członków oraz ich zastępcy, Karol Seemann i Paul Heliosz. Wykonała drenaż pól członków spółki o powierzchni 27ha 0876m². Prowadziła swoją działalność w latach dwudziestych XX wieku. Wstąpiły do niej wtedy kolejne osoby cieszące się prestiżem w środowisku, m. in.: Edward Musiolik (mistrz kowalski), Clemens Herzer (właściciel cegielni w Rydułtowach), Józef Czechaczek (mistrz stolarski), Arnold Fiedenstein (kupiec), /?/ Becher (mistrz budowlany z Rydułtów). Rezultaty działalności spółki, sieć drenów i cieków uległy degradacji po II wojnie św. w wyniku prowadzonego budownictwa indywidualnego, zakładania kolejnych odcinków sieci wodociągów, kanalizacji, szeregu prac ziemnych - uzbrojenia terenu.

Literatura i źródła: APwK.,OwR., Acta Kreisausschus Rybnik 1837, 1872 – 1922, sygn..18/81-288,289,290 i 291, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012. s. 140. B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855 – 1929. 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Biertułtów. Radlin 2016, s. 52 - 55.

Eryk Holona

Spółdzielnia „Odrodzenie” w Biertułtowach - była pierwszą tego typu strukturą na ziemi wodzisławskiej. Powstała 15.10.1925r. i liczyła w chwili założenia 14 członków. Do grona założycieli należał m.in. Ludwik Ochojski. Jej nazwa nawiązywała do dziejowego aktu, jakim było przyłączenie części Górnego Śląska, w tym ziemi rybnicko – wodzisławskiej, do Polski. Należała do kategorii spółdzielni tworzonych w osiedlach, wsiach lub miastach. Jej powstanie dało początek polskiej działalności gospodarczej w sferze spółdzielczości spożywców. Głównym celem jaki sobie postawiła, był rozwój handlu, wyeliminowanie pośrednictwa. Uruchoimiła sieć własnych sklepów. Szczególną wagę przywiązywano do uczciwości, osobistej odpowiedzialności członków, przede wszystkim jednak popularyzowania polskości

wśród mieszkańców. Od 1932r. po włączeniu gminy Biertułtowy do obwodu gminy Radlin funkcjonowała nadal. Działalność spółdzielni „Odrodzenie” przerwał wybuch II wojny św. Wznowiła ją, jak inne spółdzielnie, do końca połowy 1946r. Na stanie posiadania miała wtedy 6 sklepów. W 1954r. w związku z utworzeniem powiatu wodzisławskiego, PSS Wodzisław Śląski włączył w swoje struktury radlińską spółdzielnię „Odrodzenie”. Prezesem PSS Wodzisław Śl. od 1953r. był radlinianin Stanisław Kiermaszek.

Źródło: Arch. rodzinne H. Brachmana

Literatura i źródła: APwK., OwR., Acta Prezydium Rady Powiatowej w Rybniki 1945 – 1959, zespół 18/154, sygn. 322. Jubileusz 90 – lecia istnienia PSS Społem Wodzisław Śl. (dostęp 2.03.2021). „Gwarek”, Organ Pracowników Rybnickiego Gwarectwa Węglowego, nr 2 (październik) 1938, s. 13.

Eryk Holona

Spółdzielnia Spożywców pracowników kop. „Ema” i Koksowni Radlin - powstała kilka miesięcy przed wybuchem II wojny światowej. Po kilkumiesięcznych przygotowaniach w „sztugarowni” kop. Ema miało miejsce zebranie organizacyjne Spółdzielni Spożywców. Wzięło w nim udział 44 członków spośród załogi kopalni i koksowni. Została wybrana rada nadzorcza w składzie: inż. S. Kulejewski

(przewodniczący), inż. A. Zyzak (z-ca), W. Kahnert (sekretarz), inż. S. Dzieciołowski, F. Hurnik, J. Kolorz, T. Daniel, A. Goik, J. Zernik, A. Adamczyk, F. Karwot oraz F. Kowol. Kilka dni później rada nadzorcza (1 maja 1939r.) dokonała wyboru komisji rewizyjnej. Była typem spółdzielni przyzakładowej. Prowadziła sklep spożywczy t.zw. konsum, który w ograniczonym stopniu był dostępny dla osób spoza grona członków spółdzielni. Mieli oni specjalne książeczki upoważniające ich do korzystania z rabatów.

Literatura i źródła: „Gwarek” nr 10 (czerwiec) 1939r.. s. 19

Eryk Holona

Sprawiedliwi Wśród Narodów Świata - Tkocz Józef ur. 4.10.1904r. i **Maria**, ur.16.07.1912, **z d. Kłosok** uhonorowani w 1989r. medalem „Sprawiedliwi Wśród Narodów Świata” za uratowanie życia trzem Żydówkom pod koniec wojny. Jest to najważniejsze odznaczenie przyznawane przez Instytut „Yad Vashem” w Jerozolimie, na którym widnieje wyryta inskrypcja: *„Kto ratuje jedno życie, jakby świat cały ratował”*. Wyróżnienie małżeństwa Józefa i Marii Tkoczów jest udokumentowaniem jednego z wielu przypadków reakcji mieszkańców Śląska, którzy byli świadkami przemarszu kolumn ewakuowanych więźniów z nazistowskiego obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau w dniach 17 – 21 stycznia 1945r. Kolumny więźniów różnymi trasami przemieszczały się do dworca kolejowego w Wodzisławiu Śl. Jedną z nich prowadziła od Markłowic i to właśnie z niej podjęty próbę ucieczki trzy Żydówki: Eugenia Klapholz z Krakowa, Erna Brzegowski i Jadwiga Schilit obydwie z Będzina. W niedzielę 20 stycznia szły ponad kilometr, szukając schronienia w kolejnych domach, lecz nikt nie chciał podejmować ryzyka, jakie wiązało się z udzieleniem im schronienia. Znalazły je dopiero w domu Józefa i Marii Tkoczów w Radlinie. Nie bacząc na ryzyko, mimo posiadania trójki dzieci, Tkoczowie ukryli je w stodole, a później ukrywali je na poddaszu domu oraz w piwnicy. Pobyt ukrywających się w domu Tkoczów Żydówek trwał do 5.04.1945r. Skutkowało związaniem się więzi przyjaźni. Jedną z ocalałych Żydówek wybawiła z tarapatów Józefa u kontrolujących go żołnierzy radzieckich, bowiem Józef wylegitymował się przepustką na kopalnię w języku niemieckim. W 1946r. jedna z nich uczestniczyła nawet w komunii w rodzinie Tkoczów. W 1947r. Eugenia i Jadwiga wyemigrowały do USA, natomiast Erna do Izraela. Przez wiele lat utrzymywały kontakty z Tkoczami. W latach 80 - tych jedna z Żydówek w korespondencji (w liście) zaproponowała wystąpienie z wnioskiem o nadanie Państwu Tkocz medalu Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata. Jej zamysł zrealizował w procesie nominacji o nadanie wyróżnienia

zięć Tkoczów Stanisław Maroszek. Wystąpił ze stosownym pismem do Instytutu Pamięci Yad Vashem w Jerozolimie. W odpowiedzi Rada Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata po zweryfikowaniu dokumentacji uhonorowała Józefa i Marię Tkoczów medalem Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata 9.02.1989r. Józef i Maria już tego nie dożyli, Józef zmarł 23.01.1975r., natomiast Maria w 9.11.1986r., są pochowani oboje na cmentarzu parafii p.w. Marii Magdaleny w Radlinie II. Medal odebrała ich córka Stefania dopiero w 1991r., po ponownym nawiązaniu polsko – izraelskich stosunków dyplomatycznych, zerwanych w 1967r. Imiona obojga Tkoczów zostały uwiecznione na honorowej tablicy w parku Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata na Wzgórzu Pamięci w Jerozolimie.

Literatura i źródła: „Magazyn Nowiny” z 16 lutego 2016r., Tomasz Raudner, Tygodnik Nowiny Raciborskie 1993r. Marek Jakubiak Centrum zasobów Holokaustu.

Donata Pajk, Eryk Holona

Stabla Antoni ur. się 13.07.1941r. w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Alojzego i Róży z d. Buroń. Absolwent II Liceum Ogólnokształcącego w Rybniku oraz Technikum Górniczego w Wodzisławiu Śląskim. Były pracownik dozoru wyższego Elektrociepłowni „Marcel” oraz Zasadniczej Szkoły Górniczej przy KWK „Marcel”. Wieloletni asystent kapelmistrza Eryka Kubali. Kapelmistrz szkolnej orkiestry dętej nierozzerwalnie związanej z historią szkoły i nie tylko. Uświetniała bowiem ona swoimi

koncertami i wystąpieniami wiele uroczystości środowiskowych, akademii, pochodów i przemarszów. Instruktor harcerski, podharc mistrz, miłośnik Srebrnej Góry. W latach 1968 do 1989 uczestniczył wraz z orkiestrą dętą Zasadniczej Szkoły Górniczej przy KWK „Marcel” w obozach harcerskich w Srebrnej Górze w ramach Harcerskiej Operacji Sudety, przemianowanej później na ogólnopolską akcję „Srebrna Góra”. Współtwórca regionalnego Ruchu Programowo-Metodycznego „Harcerski Korpus Srebrnogórski” w chorągwi śląskiej. Ruchu działającego w kierunku zachowania twierdzy srebrnogórskiej jako Miejsca Pamięci Narodowej, związanego z martyrologią polskich oficerów września 1939r. oraz rozbudowy harcerskiej bazy wypoczynkowej. Późniejszy Szef Sztabu tego Ruchu. Był członkiem Harcerskiej Rady Resortowej Ministerstwa Górnictwa i Energetyki, Towarzystwa Przyjaciół Srebrnej Góry i Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie. Był członkiem klubu „Korona Gór

Polski”. Za swą działalność społeczną został odznaczony medalem „Za Zasługi dla Województwa Wałbrzyskiego” oraz odznaką „Harcerskiej Służby Ziemi Śląskiej”. Zmarł 7.01.2013r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Radlinie – Biertułowach.

Literatura i źródła: Wywiad – relacja syna Dariusza Stabli.

Donata Paják

Stacja Opieki nad Dzieckiem i Matką, powstała tak jak i inne w kraju, z inicjatywy Powiatowych Referatów Opieki Społecznej oraz Lokalnych Komitetów Funduszu Pracy. Miała powstać w 1930r. na podstawie uchwały rady Gminy Biertułow. Ostatecznie powstała dopiero w 1935r. staraniem Towarzystwa Polek przy wsparciu Rybnickiego Gwarectwa Przemysłu Węglowego. Pierwszy komitet tworzyli inż. Wacław Szymański - dyr. kop. „Emma”, proboszcz parafii WNMP w Biertułowach Franciszek Palarczyk, lekarz Spółki Brackiej - Franciszek Budniok, naczelnik gminy Radlin - Karol Brandys oraz Alojza Olesiowa z koła Towarzystwa Polek . Stację otwarto 8.08.1935r. Prowadziła ona poradnictwo z zakresu higieny macierzyństwa oraz pielęgnacji i odżywiania niemowląt i małych dzieci do 2r. ż. Utworzono w niej działy: matki i niemowląt oraz dzieci, światłolecznicy, pomocy społecznej oraz nauczania i propagowania higieny. Z pomocy i opieki stacji mogły korzystać wszystkie dzieci i ich matki w promieniu 10 km od Radlina. Prowadzono w niej szereg akcji, m. in. mleczną, tranową. II wojna światowa przerwała działalność stacji. Wznowiono ją w 1945r.

Literatura i źródła: E. Holona, Ocalić od zapomnienia . Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Biertułtowy 2000, s. 168 – 171

Eryk Holona

Statek m/s Kopalnia „Marcel”

Zgodnie z zarządzeniem regulującym zasady oraz tryb nadawania i zatwierdzania nazw polskich statków morskich w latach sześćdziesiątych korzystano z możliwości nadawania nazw - imion w ramach patronatu nad statkami noszącymi stosowne nazwy. Mogły nimi być m. in. miejscowości bądź instytucje. Przykładem patronatu instytucji było nadanie nazwy dla statku motorowego „Kopalnia Marcel”, którego armatorem była Polska Żegluga Morska (PŻM). Statek noszący taką nazwę został wybudowany w stoczni Naskov Skibsvaerft A.S, Naskov (Dania) w roku 1969. Zwodowany został w sierpniu 1969r., podniesienie bandery nastąpiło w 1970r. Ojcem chrzestnym statku „Kopalnia Marcel” był Józef Kostka przewodniczący Rady Robotniczej kop. „Marcel” w Radlinie. Statek miał 141,8 m długości, 19,2 m szerokości i 8,2 zanurzenia. Przystosowany był do przewozu węgla, koksu, rudy, zboża, apatytów itp. W pięciu ładowniach mógł pomieścić do 12 480 ton towarów sypkich. Załoga liczyła około 33 osób. W rozwiązaniach konstrukcyjnych i przeznaczeniu nawiązywał do transportowców „Liberty” produkowanych taśmowo w czasie II wojny w Stanach Zjednoczonych. Statek pływał po wodach europejskich oraz Afryki Północnej. Jednostka pływała pod polską banderą 23 lata. W latach 1993 - 1996 statek zmieniał armatora i kilkakrotnie nazwę na „Subhan Allah”, „Ellena M”, „Maria M”, „Katarina 1” oraz „Doaa Allah”. Od wiosny 1996 do wiosny 1997 nazywał

się „Elena M”, potem – „Maria M”. W 1998 trzy razy zmieniał nazwę: był „Kateriną 1”, „Doaa Allah” i znów „Marią M”. Co działo się z nim później, dokładnie nie wiadomo – źródła bowiem nie są zgodne. Jedne podają, że jako „Mimco”, pod banderą boliwijską trafił w październiku 2000r. na plażę Alang w Indiach, gdzie został pocięty na złom. Według innych, po przemianowaniu na „Mimco” powrócił na jakiś czas do dawnej nazwy „Subhan Allah” i ostatni rejs do Alangu odbył dopiero w 2008 i wtedy został złomowany.

Literatura i źródła: Kopalnia Marcel – PŻM (dostęp 22.02.2021). „Kopalnię Marcel” pocięto na złom „Kopalnia Rydułtowy” pływa do dziś, (w:) „Nowiny” z dnia 20.12.2011. Wodzisław śląski, nasze miasto, Arek Biernat; „Marcel i Rydułtowy na wodach świata”, dnia 28.04.2012 (dostęp 22.02.2021).

Donata Pająk, Eryk Holona

Ks. Strzebniok Henryk ur. się 27.08.1910r. w Biertułtowach jako trzecie z czworga dzieci w rodzinie Emila i jego żony Anny z d. Zernik. Od szóstego roku życia uczęszczał do szkoły przy kopalni „Emma”. W latach 1924 - 1929 uczył się w prywatnym gimnazjum niemieckim w Rybniku. Maturę zdał 10.06.1929r. przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Tarnowskich Górach. W tym samym roku zgłosił się do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął 24.06.1934r. w Katowicach z rąk bpa Teofila Bromboszcza. Po prymicjach pełnił tymczasowe zastępstwo w rodzinnych Biertułtowach. Potem był wikariuszem w parafiach: MB Szkaplerznej w Imielinie (od sierpnia 1934 do kwietnia 1935r.), św. Ap. Piotra i Pawła w Tarnowskich Górach (od maja 1935 do stycznia 1939r.), św. Antoniego w Siemianowicach Śląskich (od stycznia do września 1939r.) i ponownie w Tarnowskich Górach (od października 1939 do marca 1946r.). W 1940r. pracował nad dziełem W. Sørenseny pt. „Die Stimme der Ahnen”. Pomimo systematycznie prowadzonej akcji usuwania duchownych ze szkolnictwa przez władze nazistowskie był do 1943r. zatrudniony na stanowisku katechety szkół średnich w Tarnowskich Górach. W październiku 1943r. zgłosił się do egzaminu proboszczowskiego. Komisji egzaminacyjnej przedstawił pracę n. t. „Rok kościelny w życiu wspólnoty parafialnej”. 26.03.1946 ks. Strzebniok został mianowany administratorem parafii WNMP w Studzionce, a następnie jej proboszczem od 18.07.1957r. W 1975r. z powodu choroby przeszedł na emeryturę i zamieszkał w domu parafialnym w Studzionce. Pomimo złego stanu zdrowia służył pomocą w konfesjonale, a w latach 1975 - 1978 przyjmował zastępstwa wakacyjne w Wiśle

Małej i Katowicach - Załężu oraz u ss. Jadwiżanek w Katowicach - Bogucicach i ss. Wizytek w Siemianowicach Śląskich. Od 1985r. odprawiał msze św. w mieszkaniu według formularza o odpuszczenie grzechów. Swoją księgozbiór przekazał bibliotece seminaryjnej w Katowicach. Zmarł 1.08.1994r. w Studzionce i jest pochowany na miejscowym cmentarzu.

Literatura i źródła: Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, , E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin - Biertułtowy 2000, s.105-106

Eryk Holona

„Strzelcy Bytomscy”

Źródło: <http://desa.art.pl/index.php?pozycja=22052>

W spisie weryfikacyjnym „bytomian” z 27.03.1939r. (nie obejmuje poległych), który został sporządzony przez Zarząd Koła 75 Pułku Piechoty /b. I Pułk Strzelców Bytomskich/ odnotowanych jest 304 żołnierzy z byłego powiatu rybnickiego, w tym **20 z Radlina** (Chromik Jakub, Głomb Bernard, Iskierka Robert, Kolorz Andrzej, Kolorz Paweł, Kowal Ryszard, Kubica Józef, Materzok Emil, Materzok Roman, Materzok Józef, Mazur Michał, Mężyk Izidor, Mężyk Paweł, Paszenda Filip, Powąła Edward, Pukowiec Antoni, Pukowiec Franciszek, Wiktor Pukowiec, Antoni Szarawski, Wilhelm Szustek /Szostek?/, **6 z Głożyn** (Blanik Dominik, Froncek Józef, Kowol Henryk, Mężyk Paweł, Weiner Ignacy, Woźnica Paweł), **6 z Obszar i os. Emmy** (Drzeniek Antoni, Gzel Karol, Kubąła Jan, Musiolik Leopold, Sachs Karol, Sachs Leopold) oraz **22 z Biertułtów** (Adamczyk Antoni, Adamczyk Zygfryd, Gojny Jerzy, Gros Konrad /zginął w walkach z Grenzschutzem, broniąc Wieruszowa w czerwcu 1919r./przyp. aut./ , Gruszczyk Engelbert, Gruszczyk Otton, Grzenia Jan, Lubszczyk Feliks, Marszolik Ludwik, Nowak Edward, Nowak Wilhelm, Połomski Wilhelm, Rojek Stanisław, Rosa Maksymilian, Spandel Alfred, Szewczyk Karol /zginął 17.05.1920r. na froncie

wschodnim w wojnie polsko- bolszewickiej /przyp. aut./, Urbańczyk Franciszek, Urbańczyk Wiktor, Wencel Franciszek, Wencel Konrad, Wiosna Henryk, Zarzecki Józef / zginął w bitwie pod Rybczanami 2 czerwca 1920r. podczas wojny polsko-bolszewickiej /przyp. aut./. W pułku służyło 54 ochotników z naszych miejscowości . Liczba ochotników z powiatu rybnickiego w wykazie obejmuje 14,3% wśród zweryfikowanych, co stawiało go na 3 miejscu po Bytomiu i Katowicach. Wśród ochotników z powiatu rybnickiego radlanianie i biertułtowanie stanowili 17,5%.

Przysięga żołnierzy I Pułku Strzelców Bytomskich w Koniecpolu, dn. 15.06.1919r.
Źródło: zb. aut. (w pierwszym szeregu po lewej stronie Wencel Franciszek z Biertułtów)

Według niepełnych danych sporządzonych na podstawie dostępnej dokumentacji w CAW Powstania Górnos Śląskie w III powstaniu wzięło udział 28 „bytomian” z naszych miejscowości

Literatura i źródła: E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszay i kop. „Emma”, Głozyny, Biertułtowy /przed i podczas/ III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 14 – 18. P. Gleńsk, Biertułtowy Powstania Śląskie o Plebiscyt, Tenże, Głozyny Powstania Śląskie o Plebiscyt,. Tenże, Obszary Osiedle Marcel Powstania Śląskie o Plebiscyt,. Radlin Dolny Górny Powstania Śląskie o Plebiscyt,. (Teczki, maszynopisy, zb. Izby Regionalnej miasta Radlin)

Eryk Holona

Ks. Stych Antoni ur. się 14.04.1939 w Kochłowicach w rodzinie Wilhelma i Emy z d. Kuchta. W latach 1946-1952 uczęszczał do szkoły podstawowej w rodzinnej miejscowości. Następnie uczył się w gimnazjum w Wirku, w którym w 1957r. zdał egzamin dojrzałości. W tym samym roku został przyjęty do Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. Świecenia diakonatu otrzymał 31.03.1963, a święcenia kapłańskie 23.06. w tym samym roku w katowickiej Katedrze Chrystusa Króla z rąk bpa Herberta Bednorza. Jako wikary pracował w parafiach: św. Barbary w Chorzowie (1963-1967), św.

Apostołów Piotra i Pawła w Tarnowskich Górach (1967-1972), św. Antoniego w Rybniku (1972-1975), św. Katarzyny w Jastrzębiu Górnym (1975-1981). Współuczestniczył w odbudowie zniszczonego przez pożar kościoła w Chropaczowie, w budowie kościoła NMP Matki Kościoła w Jastrzębiu Zdroju oraz był budowniczym probostwa w Rybniku. W Tarnowskich Górach i Rybniku był duszpasterzem akademickim. W latach 1981 - 2005 sprawował urząd proboszcza w parafii św. Marii Magdaleny w Radlinie II. Materialną pamiątką pracy duszpasterskiej ks. Antoniego Stycha w niej jest dom parafialny, wyremontowany kościół oraz budynek probostwa. W 2005r. ks. Antoni Stych przeszedł na emeryturę i zamieszkał na terenie parafii w Radlinie II. W uznaniu zasług dla Kościoła katowickiego 14.04.2009r. został mianowany kanonikiem honorowym Kapituły Metropolitalnej. Zmarł 4.11.2009r. w Wodzisławiu Śląskim. Jest pochowany na cmentarzu parafii p.w. św. Marii Magdaleny w Radlinie II.

Literatura i źródła: Encyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku.

Donata Pajk

Straty wojenne mieszkańców Radlina w l. 1939 – 1945 - dane zawiera zestaw 7 tomów dokumentów, w tym 4, które obejmują 649 kwestionariuszy zarejestrowanych szkód mieszkańców Radlina. Informowali w nich o poniesionych stratach podczas II wojny św. w gospodarstwach domowych, prowadzonych sklepach, warsztatach itd. Po podliczeniu danych o wysokości poniesionych strat, wyniosły one ogółem 9 737 521 zł*. Straty szacowano, jak zaznaczono, w cenach z 1939r. W przeliczeniu na 1 mieszkańca, przy liczbie 15943, w marcu 1939r. przypadała kwota 610,77 zł. Kurs dolara w marcu 1939r. wynosił 5,31 zł, a to oznacza, iż mieszkańcy Radlina ponieśli straty liczone w dolarach po kursie z 1939r. na sumę 1 833 808 dolarów, a mieszkańiec 115,02 dolara. W przedziale czasu od 1.09.1939 do 27.03.1945r. straty wyniosły 5 060 647 zł, natomiast od 27.03 1945 i dalej 3 826 568 zł. Tylko w 1945r. wyniosły 4 676 874 zł. Zgoda inaczej kształtowała się

wysokość poniesionych strat w przypadku 649 zarejestrowanych gospodarstw. W tej grupie statystycznie jedno gospodarstwo poniosło średnio straty w wysokości 15 003,88 zł. W ogólnej liczbie zarejestrowanych strat najniższa wynosiła 40 zł, a najwyższa 705 124 zł. Mieszkańcy byli pozbawiani dosłownie wszystkiego, co miało jakąkolwiek wartość: gotówki, odzieży męskiej, damskiej, dziecięcej, obuwia, pościeli, obrusów, firan, mebli, dywanów, sprzętów kuchennych, zapasów, rowerów, zegarków, książek, przyborów do rysowania - pisania, galanterii skórzanej, rękawiczek, torebek itd. Ze sklepów, warsztatów zabierano - grabiono towary, urządzenia, narzędzia itd. Mieszkańcy informowali również o stratach w budynkach mieszkalnych i gospodarczych.

* kwotę strat obliczono w oparciu o dane w każdym analizowanym kwestionariuszu (przyj.aut.)

Literatura i źródła: APwK, OwR, Acta Prezydium Rady Narodowej w Rybniku 1945 – 1950, zespół 18/154, sygn. 302, 303, 304 i 306. oraz 394, 395 i 404.

Eryk Holona

Swoboda Alojzy ur. się 20.06.1873 w Turzy Śl. w pow. rybnickim w rodzinie Józefa i Józefy z d. Pieczka. Po ukończeniu szkoły ludowej w Turzy. Dodatkowo przez 3 lata pobierał prywatnie naukę przygotowawczą do zawodu nauczycielskiego. Nie został jednak nauczycielem, a rozpoczął pracę w górnictwie w kop. „Emma”. W 1893r. za namową Leopolda Zarzeckiego i przy jego wsparciu założył w Radlinie Towarzystwo p.w. św. Barbary w Radlinie, które nazywane było również Związkiem Katolickich Robotników w Radlinie. Został jego pierwszym prezesem. Towarzystwo pod jego kierownictwem rozwinęło działalność społeczną - kulturalną, w której akcenty narodowe – polskie były jednoznaczne. Osoba A. Swobody stała się obiektem szykan. W kop. „Emma” został przesunięty na stanowisko z niższym wynagrodzeniem. Władze wydały właścicielom gospód zakaz udostępniania lokali na zebrania oraz przedstawienia grupy teatralnej towarzystwa. W tej sytuacji A. Swoboda zrezygnował z funkcji przewodniczącego w 1896r. W wieku 25 lat (28.08.1898r.) ożenił się z Marianną Hetmaniok. W tym samym roku emigrował z żoną do Westfalii (Niemcy) i tam zatrudnił się w jednej z kopalń w Bottrop. W niedługim czasie po urodzeniu się syna (1902r.) wrócił do Radlina. W czasie pobytu w Bottrop zaangażował się w działalność narodową

Polonii westfalskiej. W 1905r. sprawujący pieczę nad towarzystwem ks. Paweł Bojdoł podjął kroki mające na celu włączenie Towarzystwa p.w. św. Barbary do powstałego Niemieckiego Związku Rolników. Zintensyfikował także swoją działalność w 1906r. Niemiecki Związek Wojaków. Dla ratowania towarzystwa i jego dorobku na rzecz ruchu narodowego L. Zarzecki namówił A. Swobodę do ponownego objęcia funkcji przewodniczącego towarzystwa. W 1912r. poparło ono kandydatów na posłów do Parlamentu Pruskiego z ramienia Filii Polskiego Komitetu Wyborczego. W obawie przed daleko idącymi konsekwencjami A. Swoboda przekazuje funkcję przewodniczącego Janowi Radeckiemu z Radlina - Głożyn. Po zakończeniu działań wojennych, 18.01.1919r., wstępuje do POW. Składa przysięgę na ręce Józefa Grzegorzka, członka GKW POW Górnego Śląska w Rydułtowach podczas zebrania założycielskiego. Współtworzy POW w Radlinie, chór p.w. św. Jadwigi, Towarzystwo Gimnastyczne 'Sokół'. Pełnił funkcję dowódcy drużyny w I powstaniu, w II - komendanta drużyny wartowniczej w Radlinie, natomiast w III - d-cy plutonu wartowniczego oraz komendanta placu w Radlinie. Podczas przygotowań do plebiscytu pełnił funkcję przewodniczącego (komisarza) Gminnego Komitetu Parytetycznego w Radlinie. Mieszkańcy Radlina nazywali go – nadali mu tytuł „Król Polski”. Był założycielem oraz współzałożycielem m. in. gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Towarzystwa Śpiewu – Chóru „Jadwiga, Związku Powstańców Śląskich. Ponadto członkiem Rady Gminy, a nawet pełnił obowiązki naczelnika gminy w okresie przejściowym po zdaniu urzędu przez Franciszka Kozielskiego (17.11.1927) do mianowania komisarycznego naczelnika w osobie... Dziuby (1.07.1928). Posiadał m. in. odznaczenia: Gwiazdę Śląską oraz Krzyż Powstańczy. Podczas II wojny św. nie był niepokojony przez Niemców. Zmarł 17.08.1942r. Jest pochowany na cmentarzu parafii MM w Radlinie II (obecnie dzielnica Wodzisławia Śl.)

Literatura, źródła: P. Gleńsk, Radlin Dolny, Górny, zesz. (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin), E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 228. E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszary kop. "Emma", Głożyny, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 10, 39 i 47. B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855 – 1929. 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Biertułtów, Radlin 2016, s. 23-29.

Eryk Holona

Szczotok Augustyn ur. 12.09.1886r. w Krostoszowicach w pow. rybnickim w rodzinie Jana i Joanny z d. Strzelec. w pow. rybnickim. Mieszkaniec Radlina - Głożyn w pow. rybnickim. Wykonywał zawód górnika. W 18.01.1919r. wstąpił do POW Górnego Śląska, złożył przysięgę na zebraniu na ręce Józefa Lampera przedstawiciela GWK POW G. Śl. Był dowódcą plutonu w Głożynach. Uczestnik powstań śląskich. W drugim powstaniu pełnił funkcję dowódcy plutonu. Brał udział w akcji plebiscytowej jako dowódca 4 kompanii 14 pułku piechoty (wodzisławskiego). 23.05.1921r. w dniu przerwania przez Niemców polskiego frontu pod wsią Olza, jego kompania została rozbita, on zaś wzięty do niewoli wraz z 25 powstańcami. Przebywał w więzieniu w Raciborzu. Po ogłoszeniu amnestii przez Rząd Polski i Niemiec, wrócił 17.07.1921r. tak jak i pozostali powstańcy konwojowani przez żołnierzy włoskich do Rybnika, a następnie do domu. W 1923r. założył grupę miejscową Związku Powstańców Polskich w Głożynach i był jej prezesem do wybuchu II wojny światowej. 14.11.1929r. został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi za zasługi około przyłączenia Śląska do Polski. W pierwszych dniach września 1939r. został aresztowany i przewieziony do więzienia rybnickiego jako jeden z pierwszych osadzonych. Podczas przesłuchań został poddany wyrafinowanym torturom. Ich efektem były obrażenia psychofizyczne i gdy wyszedł na wolność, po niedługim czasie (7.12.1939r.) zmarł. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Radlinie – Biertułtowach. Był odznaczony Śląskim Krzyżem Powstańczym, Gwiazdą Śląską, Medalem Niepodległości.

Literatura i źródła: J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945, E. Holona, B. Adamczyk, Radlin – Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 224 i nast., E. Holona, Twój Antenaci. Radlin, Obszary kop. „Emma”, Głożyny, Biertułtowy przed i podczas III powstania Śląskiego, Radlin, 2016, s. 19, 25 i 101 – 104. P. Gleńsk, Głożyny (teczka, maszynopis, zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin).

Eryk Holona

Szeja Jerzy ur. 19.04.1900r. w Rudzie Śl. dzielnica Goduli – dawniej pow. Świętochłowice. W wieku 16 lat rozpoczął pracę w kop. „Wawel” w Rudzie Śl. Po I wojnie światowej aktywnie włączył się w agitację na rzecz przywrócenia Polsce Górnego Śląska. Był działaczem w Towarzystwie Śpiewaczym i Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”. Krzewił też zamiłowanie do Polski poprzez przynależność do „Eleussis”. Brał udział w I i II powstaniu śląskim. Po II powstaniu we wrześniu 1920r. udał się do Wągrowca w woj. poznańskim aby w skróconym seminarium

nauczycielskim zdobyć kwalifikacje nauczyciela. Po podziale Górnego Śląska na część polską i niemiecką, podjął pracę w zawodzie nauczyciela w Niewiadomiu pow. rybnickim. Ożenił się w 1931r. z nauczycielką Stefanią Porzecką. W tym też roku rozpoczął dwuletnie wyższe studia pedagogiczne we Lwowie. Po ich ukończeniu otrzymał nominację na kierownika szkoły powszechnej w Radlinie - Biertułtowach w pow. rybnickim. Pracował na tym stanowisku do II wojny światowej. Po śmierci pierwszej żony, zawarł ponownie związek małżeński w 1936r. z nauczycielką Marią Kolarczyk. W Biertułtowach był uważany za bardzo dobrego organizatora i wspianego społecznika. Był prezesem TCL, członkiem zarządu chóru „Słowacki”, instruktorem oświatowym Związku Powstańców Śląskich. Gdy rozpoczęła się okupacja hitlerowska nie ewakuował się. 8.10.1939r. został zatrzymany i przesłuchiwany. Za namową teściów wyprowadził się w październiku 1939r. do Kęt. Zimą tego roku zaangażował się w działalność organizacji konspiracyjnej ZWZ. Jeździł w sprawach konspiracyjnych do Krakowa, Wadowic i Bielska. Na skutek dekonspiracji organizacji 17.04.1940r. został aresztowany. Przekazano go do Katowic a następnie do więzienia śledczego w Mysłowicach, skąd przewieziono go do KL Auschwitz, a stamtąd do KL Dachau i dalej do KL Mauthausen-Gusen. Podczas prac strzałowych w obozowych kamieniołomach kawałek skały zmiażdżył mu przedramię prawej ręki. Zmarł w wyniku zakażenia 21.11.1941r. Jego osobą upamiętnia tablica z inskrypcją „śp. Jerzy Szeja 26.01.1917 – 21.11.1941 Kierownik szkoły zginął OK Mauthausen” umieszczona na mogile pomniku żony Stefani Szejowej na cmentarzu parafii WNMP w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura i źródła: J. Klistala, *Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945*, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, Zesz. 2 (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin).

Eryk Holona

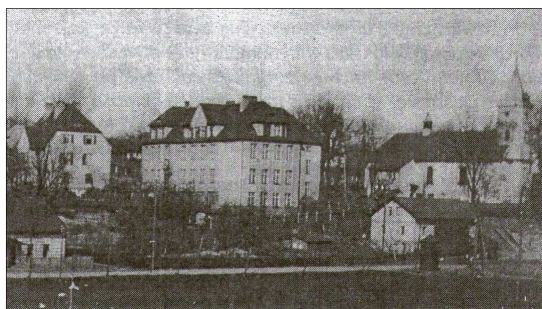

Ks. Szekiel Roman, (od 30.08.1973r. wikariusz ekonom, a od 18.01.1974 do 14.08.1994r. proboszcz parafii Niepokalanego Serca Maryi w Radlinie – Głożynach). Ks. Roman Szekiel ur. się 29.12.1933r. w Kochłowicach w rodzinie Pawła i Marii z d. Krzemyk. Miał jedną siostrę. Podczas nauki w szkole podstawowej był ministrantem. Po jej ukończeniu kontynuował naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Wirku.

Po zdaniu w 1952r. egzaminu dojrzałości wstąpił do Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie i rozpoczął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po jego zlikwidowaniu w 1954r. kontynuował studia teologiczne w Seminarium Duchownym. W okresie studiów brał udział w budowie katedry w Katowicach. Obrzędowe przyjęcie do stanu duchownego – tonsurę i święcenia niższe zostały mu udzielone przez bpa Franciszka Jopa. Tenże 18.11.1956r. udzielił mu również święceń diakonatu. Święcenia kapłańskie (prezbiteriatu) otrzymał z rąk ks. bpa Herberta Bednorza 23.06.1957r. Jako wikariusz pracował w parafiach: Opatrzności Bożej w Katowicach - Zawodziu, św. Michała Archanioła w Ornontowicach (był w nich też katechetą w Szkole Podstawowej i Technikum Rolniczym), Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Czechowicach-Dziedzicach, Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach (w której powierzono mu także opiekę duszpasterską nad młodzieżą akademicką na terenie tej parafii), Świętego Michała Archanioła w Michałkowicach i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Chorzowie Batorym. 10.09.1971r. został mianowany adiutorem (pomocnikiem) proboszcza parafii Przemienienia Pańskiego w Katowicach. Kuria nie uzyskała zgody władz wojewódzkich na mianowanie go proboszczem tej parafii. Jego kolejnym miejscem posługi duszpasterskiej była parafia Niepokalanego Serca Maryi w Głożynach. Od 30.08.1973r. był w niej wikariuszem ekonomem, a od 18.01.1974r. proboszczem. Od 14.08.1984r. został administratorem parafii św. Michała Archanioła w Goleszowie, a od 21.09 proboszczem. Niecałe dwa lata później, 23.4.1985r. zlecone mu zostały obowiązki rezydenta w Bazylice Najświętszej Maryi Panny w Piekarach Śląskich. 01.10. tego roku został mianowany rektorem z tytułem proboszcza rejonu duszpasterskiego w Kobielicach, na terenie parafii Matki Bożej Szkaplerznej w Brzeźcach. Dokończył budowę kościoła w Kobielicach i wybudował probostwo. Po utworzeniu w nich 29.10.1989r. parafii Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, został pierwszym jej proboszczem. Od 1991r. był też katechetą w Szkole Rolniczej w Pszczynie i od 19.11.1997r. asystentem kościelnym Parafialnego Oddziału Akcji Katolickiej. 28.07.2002r. przeszedł na emeryturę. Zamieszkał na terenie Kobielic. Zmarł 16.05. 2021r. w Kobielicach. Jest pochowany na cmentarzu Parafii Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Kobielicach.

Literatura i źródła: Śp. ks. Roman Szekiel – Archidiecezja Katowicka (dostęp 3.08.2021). Zmarł ks. Roman Szekiel – Nowe Info (dostęp 3.08.2021). Kozielice Parafia Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski w Kobielicach (dostęp 3.08.2021).

Eryk Holona

kiedyś (1925)

obecnie

Szkoła w Radlinie „Dolnym” (od 29.08.1996 im. ks. kard. Bolesława Kominka)

Początki szkolnictwa w Radlinie sięgają I połowy wieku XVIII. Hencke F. I. w opracowaniu „Kronika, czyli opis topograficzno – historyczno – statystyczny miasta i wolnego mniejszego państwa stanowego Wodzisław na Górnym Śląsku”, Wodzisław 2003, zamieścił informację o istnieniu szkoły parafialnej w Radlinie już w roku 1730. Wymienia także uczącego w niej nauczyciela o nazwisku Mathes Jochemko. Można z dużym prawdopodobieństwem uznać, że faktycznie takowa szkoła w Radlinie istniała, bowiem w materiałach źródłowych, wprawdzie z XIX wieku, w zespole akt 18/78 der Landaratsamt in Rybnik 1750, 1817-1922, sygn. 1124, Oddziału Archiwum Państwowego w Raciborzu, znaleźć można potwierdzenie informacji F. Henckiego w dokumencie z roku 1867, w którym występuje wzmianka o istnieniu szkoły w Radlinie w roku 1750. Szkoła posiadała wtedy jedno pomieszczenie zajmowane przez nauczyciela wraz z rodziną służące jednocześnie jako izba do nauki. Z pewnością był to budynek drewniany, położony w bezpośrednim sąsiedztwie istniejącego wówczas drewnianego kościoła. Po wybudowaniu kościoła murowanego w roku 1757 w niedługim czasie prawdopodobnie wybudowana została murowana organistówka. W zestawieniu referendarza Józefa Prażmowskiego Wydziału Oświecenia Publicznego Urzędu Województwa Śląskiego z roku 1936, sporządzonego na podstawie danych za rok 1935 dotyczącym stanu szkolnictwa powszechnego w województwie śląskim, w Radlinie Dolnym w 1805 była szkoła murowana. W 1827r. w jednej z izb tego budynku (organistówce) funkcjonowała szkoła, do której uczęszczało 127 dzieci z Radlina Dolnego, Górnego oraz Obszar. Pełniący wówczas funkcję organisty Fesher (Teshar) był jednocześnie nauczycielem. W tym samym roku pismem z dnia 14.07. przedstawiciele gmin Radlina Górnego: Karol Widenka, Jonek Seeman, Maciej Barteczko, Ignac Kubica, Walentyn Kozielski, Radlina Dolnego - Jakub Saksa oraz Johan Durczok z Obszar, wystąpili z prośbą o rozbudowę szkoły. Rok później rozpoczęto dobudowę nowej izby na kwotę 1653

MK. O patronat poproszono również właściciela dóbr ziemskich na terenie Radlina, Ernesta von Strachwitza. Inwestycję budowy realizował majster budowlany Johan Nowobilski. Po roku 1830 w Radlinie była szkoła dwuklasowa. Z fragmentarycznych danych, jakie występują w dokumentach tego okresu, dotyczących m.in. lat 1844, 1846 czy 1862, wynika, że nauczycielami byli, w dalszym ciągu, Fesher (Tesher) z Żor, organista (1844 r), Kachel (1846), który jednocześnie był pisarzem gminnym. Mógł mieć nauczyciela pomocniczego, bowiem liczba dzieci już w 1829 wynosiła 159, albo też szkoła miała dwa stanowiska nauczycielskie. Napotykamy w nich także na nazwisko Kuśka w 1862r. F. I. Henke w swojej kronice zamieścił również informacje na temat szkoły, pisze m.in., cyt.: „...z dawniejszych nauczycieli znani są tylko Mathes Jochemko około 1730 roku, Antoni Jochemko około 1773, Józef Rotter od 1801 do 1839 roku i Andrzej Kachel do 1856 roku...”. Ten ostatni prawdopodobnie był jej kierownikiem i po jego odejściu do Więszyc funkcję objął Albert Ruskie, który zarazem był organistą przy kościele filialnym. Miał nauczyciela pomocniczego z pensją 40 talarów oraz z darmowym wyżywieniem. Sam otrzymywał wynagrodzenie w wysokości 50 talarów i akcydensów kościelnych (okolicznościowych opłat z racji wykonywania czynności organistowskich), ponadto dostał rolę o powierzchni 50 mórg na swój użytek. Obejmowały one łąkę ziemi na kierunku płd. – półn. i dochodziły do obecnej ulicy Rymera (przypis autora). Do pozostałych dochodów należały 7 sągów drewna i z każdego z 51 gospodarstw chłopskich 3 garnce wrocławskie równe pół korca pruskiego żyta, 1 garniec krup na kołędę, 3 duże bochenki chleba (zamienione później na pół korca miary pruskiej żyta), 2 kołacze na kiermasz, na Wielkanoc i Zielone Świątki 1 grosz srebrny i na Nowy Rok tzw. kołędę także 1 grosz srebrny. W roku 1859 w dokumentach pojawia się pierwsza wzmianka o projekcie budowy nowej szkoły. Dopiero jednak radliński Urząd Gminy na swoim posiedzeniu 3.11.1881r. podjął decyzję o budowie nowej szkoły. Budowę prowadził Komitet Budowy Szkoły w osobach Franciszek Brawański (wójt), Paweł Kłosok (ławnik) Franciszek Kowalski z Radlina, Ignacy Kozielski (ławnik) z gminy Romanshof (Obszary). Nadzór indywidualny i przestrzeganie procedur z ramienia komitetu sprawował Johann Kowalski z Radlina. Na bazie odnalezionych źródeł nie można ustalić czasu rozpoczęcia budowy nowej szkoły. Budowę szkoły realizował mistrz Arendt z Wodzisławia na podstawie umowy z dnia 6.09.1891r. Można więc przypuszczać, że budowę rozpoczęto w 1891 lub 1892 roku. W źródłach występuje wzmianka o stanie surowym budynku z dnia 15.10.1894r. W tym samym roku szkoła w Radlinie Dolnym miała 4 stanowiska nauczycielskie. Z tego okresu (1895r.) pochodzi także informacja o adaptacji (przebudowie) domu nauczyciela w Radlinie Dolnym, na którą

przeznaczono kwotę 9020 MK. Kiedy więc ostatecznie oddano do użytku budynek nowej szkoły nie można na bazie dostępnych źródeł ustalić. W tradycji i przekazie ustnym jest mowa o roku 1896. Jest to wielce prawdopodobnym, bowiem w tym samym roku występuje informacja o szkole w Głożynach, która w 1894 roku miała dwa stanowiska nauczycielskie i była filią szkoły w Radlinie Dolnym. W 1900 roku (pismo z dnia 13.12.1900) występuje informacja o tym, że budynek organistówki (dom nauczyciela) i budynek szkoły są gotowe. Według opisu z roku 1905 szkoła miała 4 klasy o wymiarach 7 m długości, 8 m szerokości oraz 4,325 wysokości. Fragmentaryczność zachowanych źródeł nie pozwala na ustalenie pełnej listy nauczycieli. Można m.in. stwierdzić, że w 1907r. byli w niej zatrudnieni Otto Hencke (kierownik szkoły), Waniczek, Pohl oraz Białas. Prawdopodobnie nie byli to wszyscy nauczyciele tej szkoły, bowiem w latach 1914 – 1915 wymienieni w źródłach są: Hencke, Pohl, Białas, Rother, Dominik, Zimmer, Januszewski, Herbst, siostra Januszewskiego (uczyła robót ręcznych), natomiast woźnym był Glassman. W latach 1911- 1914 wg stanu na dzień 1 maja i 1 listopada liczba uczniów odpowiednio wynosiła: w 1911r. – 394 i 404, w 1912r. – 425 i 438, w 1913r. – 444 i 448 oraz 1 maja 1914r. – 472. Wysokość dotacji przeznaczonej na remonty i inwestycje w 1914 roku w tej placówce wynosiła 85 000 MK. Wysokość dotacji uwzględniała koszt dobudowy piętra w placówce w 1913r. Okres 1922 - 1935 nie został do tej pory zlokalizowany w dokumentacji, a dane pochodzące z przeprowadzonych wywiadów nie stanowią materiału, który mógłby posłużyć dla pełnej charakterystyki omawianej placówki. Funkcję kierownika szkoły po Otto Henke objął Jan Winkler. Zgodnie z zapisami Statutu Organicznego Województwa Śląskiego (Ustawa konstytucyjna z dnia 15.07.1920r.) szkoła była ośmioletnią (8 klasową). W 1935r. łączna powierzchnia dydaktyczna szkoły wynosiła 448 m², ponadto miała pomieszczenia kuchni do zajęć gospodarstwa domowego o powierzchni 52 m², podwórze szkolne 2650 m², uczyło się w niej 469 uczniów (w tym 467 kat. i 2 ew.). Miała 11 nauczycieli: Rufin Brzoza (kierownik stały), Cecylia Czechówna, Józefa Czechówna, Mieczysław Grzanka, Waleria Holikówna, Maria Nikorowiczówna, Wilhelm Rduch, Jan Walter, Janina Wielgusińska, Tadeusz Wojtyczek, Franciszek Wróbel. Kierownik zajmował mieszkanie 4 izbowe, łącznie z kuchnią, o powierzchni 92 m², miał również do dyspozycji ogród o wielkości 2000 m². Do szkoły uczęszczało 469 uczniów, w tym 240 chł., 229 dz., katolików 467. Po wybuchu II wojny św. funkcję kierownika pełnił Hain z Wodzisławia. Od 1.02.1943r. kierownikiem szkoły został dotychczasowy kierownik szkoły w Biertułtowach Julius Mayerknecht, który objął przewodnictwo w miejscowej grupie NSDAP w Radlinie. Jesienią 1944r. Niemcy szkołę przekształcili na szpital, a młodzież

przeniesiono do szkoły w Radlinie Górnym. Jej kierownik von Beck został powołany do wojska, a na jego miejsce przyszedł Julius Mayerknecht dotychczasowy kierownik szkoły w Radlinie - Dolnym. Rok szkolny 1945r., tak jak i w innych placówkach na terenie Radlina, rozpoczął się w maju (4.05.1945r.). Od tamtej pory w obiekcie szkoły dokonywane były remonty i rozbudowa. Sale lekcyjne zmieniano na pracownie, modernizowano pomieszczenia w celu ich przeprofilowania na miarę wyzwań generowanych zmianami cywilizacyjnymi i kulturowymi. Wszystkie przedsięwzięcia służyły stworzeniu optymalnych warunków dla wprowadzenia innowacyjnych form pracy, ubogacenia realizowanych funkcji szkoły: dydaktycznej, wychowawczej oraz opiekuńczej. W 1975r. w związku z reformą administracyjną (1.06.1975), włączono miasto Radlin do Wodzisławia Śl., a szkole nadano nowy nr 17. Do tej pory w sieci placówek oświatowych w Radlinie miała nr 1. Od 1.09.1997r. wraz z Publicznym Przedszkolem nr 12 tworzy Zespół Szkolno - Przedszkolny nr 3 w Wodzisławiu Śl. Pracami szkoły kierowali m. in.: Maties Jochemko (około 1730), Antoni Jochemko (około 1773), Józef Rotter (1801 - 1839), Andrzej Kachel (1846 ? do 1856), Albert Ruskie (od 1856 - ?), Otto Hencke (1896 - 1922), Jan Winkler 1922 - ?), Rufin Brzoza (w roku szkolnym 1935/36 - 1939) Hain (1939 - 1943), Julius Mayerknecht (01.02.1943 - 1944), Piotr Górniak (1945 - 1959), Fryderyk Błędowski (1959 - 1966), Gertruda Patas (1966 - 1967), Jerzy Klapuch (1967 - 1985), Michalina Piechaczek (1985 - 1990), Bernadeta Pukowiec (1990 - 1994), Czesław Janicki (1994 - 2001), Krystyna Rosińska - Swoboda (2001 - 2006), Jolanta Ptaszników (2006 - 2011), Małgorzata Banasiak (od 2011, nadal).

Literatura i źródła: APwK, OwR, Acta der Landratsamt in Rybnik 1750.1817-1922, zespół 18/78, sygn, 639, 640, 703, 793, 863, 919, 920, 973, 1122, 1123, 1124, 1128 i 1410. J. Prażmowski; Szkolnictwo w województwie śląskim, Katowice 1936, s. 148. F. I. Hencke, Kronika, czyli opis topograficzno – historyczno – statystyczny miasta i wolnego mniejszego państwa stanowego Wodzisław na Górnym Śląsku, Wodzisław 2003, s. 254. Zarys Historii Szkoły w Radlinie II, wyd. jubileuszowe z okazji 120 - lecia istnienia szkoły, red.: D. Kolarczyk przy współpracy E. Brawańskiej. Radlin 2016.

Eryk Holona

kiedyś

obecnie

Szkoła w Radlinie - Biertułowach, im. Feliksa Dzierżyńskiego (1977 – 1990), im. Komisji Edukacji Narodowej (1990 nadal), Od 1999r. Zespół Szkół Sportowych (Szkoła Podstawowa oraz Gimnazjum nr 2). Pierwszy budynek szkoły oraz 5 mórg gruntu z dóbr folwarku biertułtowskiego został zakupiony przez Spółkę Bracką w 1861r. Trzy lata później, 1.02.1864r., w nieistniejącym obecnie budynku na parceli przy ul. Cmentarnej 16, nastąpiło otwarcie jednoizbowej katolickiej szkoły ludowej. Pierwszym nauczycielem był Józef Wrzoska z Wodzisławia. W pierwszym roku uczęszczało do niej 82 uczniów. W 1869r. budynek rozbudowano i szkoła wzbogaciła się kolejną izbę. Od 1872r. na mocy zarządzenia w Rejencji Opolskiej wprowadzono obligatoryjnie nauczanie w języku niemieckim. Po 30 latach funkcjonowania, placówka została przeniesiona do nowo wybudowanych obiektów w centrum wsi Biertułtowy, w których zaczęła funkcjonować 4 - klasowa szkoła. Prace budowlane realizowała firma Fuchs z Rybnika. Do wybuchu I wojny św. prowadzone były prace w zakresie poprawy infrastruktury, m. in. w 1905r. urządzono pracownię prac ręcznych dla chłopców, trochę później dla dziewcząt. W roku szkolnym 1906/1907 uczęszczało do niej 445 uczniów, w tym 18 pochodzenia niemieckiego. W 1912r. w szkole zainstalowano centralne ogrzewanie, a następnie w krótkim czasie postawiono płot odgradzając teren szkoły od ulicy. Uczniowie uczestniczyli w strajku szkolnym w 1920r. Dwa lata później, 6.09. 1922r., zainaugurowano rok szkolny, w którym po 50 latach dzieci mogły się uczyć ojczystego języka bez narażania się na szykany. Naukę rozpoczęło 638 uczniów pod opieką 5 nauczycieli, do których w tym samym roku szkolnym dołączyło 6 nowych. Tak jak inne szkoły na terenie polskiej części Górnego Śląska, zgodnie z ustawą o zakładaniu i utrzymaniu szkół powszechnych oraz Statutu Organicznego Województwa Śląskiego, była ośmioklasową szkołą powszechną. W 1924r. z areálu gruntów będących własnością katolickiej gminy szkolnej przekazano na założenie cmentarza parcelę o powierzchni 1 morgi.

Budynek szkoły był siedzibą męskiej Drużyny Harcerskiej im. Wł. Jagiełły, założonej w 1926r. przez Józefa Wieszcza. 14 lat później powstała żeńska Drużyna Harcerska. W roku 1928/1929 przy szkole uruchomiono dla dzieci w wieku przedszkolnym ochronkę, doksztalającą szkołę zawodową oraz szkołę gospodarstwa domowego. Pierwszą Radę Rodziców utworzono w 1932r. W następnym roku szkoła otrzymała sztandar z wizerunkiem św. Kazimierza, który został poświęcony przez ks. Franciszka Palarczyka. W latach 30 - tych podczas wakacji w szkole prowadzone były drużyny jordanowskie. W sieci placówek szkolnych w Radlinie od 1934r. była szkołą nr 2. W 1938r. odbył się w niej I kurs doksztalający szkoły wiejskiej. Wybuch II wojny zdeorganizował prace szkoły. Dzieci ze znajomością języka niemieckiego (27 uczniów) skierowano do szkoły nr 1 na „Emie” w miesiącu październiku, w listopadzie rozpoczęły naukę dzieci (48) urodzone w 1927/1928, a 2.12.1939r. utworzono dopiero 2 klasy dzieci nieznających języka niemieckiego. W szkole pracowała niewystarczająca liczba nauczycieli. W 1942r. było tylko 2 przy liczbie uczniów 450. Po przejściu frontu, 19.04.1945r., ponownie zainaugurowano naukę w języku polskim dla uczniów zorganizowanych w 9 oddziałach 7 klas bez podręczników, które zastąpiono książeczkami do nabożeństwa. Nie wrócił na swoje stanowisko dyrektor Jerzy Szeja, który zmarł w KL Mauthausen 21.11.1941r. Kierownikiem szkoły został mianowany Eugeniusz Wydro. W latach 70 - tych miała miejsce rozbudowa szkoły, którą realizował Społeczny Komitet Rozbudowy. Pracami kierował mgr inż. Zygmunt Brzoza. W wyniku rozbudowy zniknęła bryła budynku starej szkoły, który został zmodernizowany, podwyższony (1975r.), a dwa lata później połączony z nowo wybudowanym skrzydłem od strony półd. Na jego elewacji od strony zachodniej umieszczono logo szkoły symbolizujące słońce, a w jego środkowej części odwzorowanie otwartej książki, na której znajduje się pióro. Nawiązywało do zamysłu nadania szkole im. Komisji Edukacji Narodowej. Ostatecznie szkole nadano im. Feliksa Dzierżyńskiego. Akt ten wynikał z narracji tego okresu, kiedy to starano się powszechnie stosować odniesienia do „socjalizmu”. Był więc Socjalistyczny Związek Studentów, była Federacja Socjalistycznych Związków Młodzieży itd. W 1979r. oddano do użytku ostatnie skrzydło, wschodnie, z salą gimnastyczną. Przyłączenie Radlina do Wodzisławia Śl. w 1975r. spowodowało nadanie szkole numeru 18. W latach 80 - tych działa w niej Szczep Harcerski im. „Gwarków”, którego komendantką była hm. Krystyna Holona. Szczep był m. in. organizatorem obchodów jubileuszu 60 lat istnienia harcerstwa w Biertułtowach, podczas których powstała idea zawiązania Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie. Status szkoły sportowej szkoła otrzymała w 1985r. Transformacja

ustrojowa przełomu lat 1989/1990 objęła m. in. akt nadania szkole 14.10.1990r. im. Komisji Edukacji Narodowej. W 1999r. wraz z utworzeniem gimnazjum szkołę przemianowano na Zespół Szkół Sportowych, a rok później imieniem KEN objęto cały zespół, dla którego Rada Rodziców ufundowała sztandar. Szkoła posiada certyfikat „Szkoła z klasą”, bierze udział w programie „Sokrates Comenius”, pilotażowym programie „Cyfrowa Szkoła”, współpracuje w ramach projektu „Razem w Unii Europejskiej” ze szkołą w Mohelnicach. W 2017r. zostaje Sportową Szkołą Podstawową w wyniku likwidacji gimnazjów. Pracami szkoły kierowali: Józef Wrzoska do 1886, Adolf Klinke 1886 - 1920, Ziemschlert 02.1920 - 1922, Franciszek Lelek 1922 - 1923, Zygmunt Starzyk - Wroński 1923 - 1924 oraz 1925 - 1931, p.o. Feliks Galisz, 1924/1925, Jerzy Szeja 1931- 1939, (?) Husüng 1939 - 05.1940, Julius Mayerknecht 26. 05.1940 - 01.02.1943, Fritz Langer 1.02.1943 - 1945, Eugeniusz Wydro 8.04.1945 - 31.08.1948, Józef Szwarz 1.09.1948 —1954, Karol Świerczyzna 1954 - 1984, Stefania Zwierz 1984 - 1991, Stanisław Szulik 1991 - 1997, Janina Plutowska - Gatnar 1997 - 2007, Beata Klima 2007 —2017, Lucyna Weber od 2017 .

Literatura i źródła: E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 84 -97. K. Holona, Karki z dziejów i tradycji szkoły, (w:) ZSS im. Komisji Edukacji Narodowej, 140 - lecie szkoły w Radlinie - Biertułtowach, Radlin 2004. L. Rek, Zarys historii radlińskiej „dwójki” lata 1864 – 2004, (w:) Biuletyn jubileuszowy wyd. z okazji 150 – lecia Szkoły Podstawowej nr 2 w Radlinie, Radlin 2014, s. 9 -17.

Eryk Holona

kiedyś

obecnie

Szkoła w Radlinie „Górnym” – od 2.09.1958r. im. Juliusza Słowackiego, została wybudowana na parceli zakupionej od Franciszka i Katarzyny Kowolów. Budowa była realizowana w latach 1895 – 1902. O jej oddaniu w dniu 1.10.1902r. informuje Landrata pismem z dnia 11.12.1902r. Związek Szkolny Gminy Radlin. Była wówczas

3 - klasową szkołą. Czy faktycznie zaczęła pełnić swoją funkcję już w 1902r., jest trudnym do ustalenia. Według przekazu ustnego miało to miejsce w 1905r. W dokumentach zapisano, że jej pierwszym nauczycielem był August Pietraszka (Pietruszka) z Mszanej, a pierwszym kierownikiem szkoły Karol Bembenek, nauczyciel z Jastrzębia. W 1920r. wyjechał na Dolny Śląsk, a jego miejsce zajął Karol Ruśniok. Pierwszymi polskimi nauczycielami byli Kamionkówna z Bochni oraz Białas, który znał język polski. Był nauczycielem wcześniej w szkołach radlińskich. W latach 1934 – 1935 rozbudowano budynek szkoły. Po przebudowie szkoła miała 6 klas o powierzchni 324m², podwórko 300m², ogród szkolny 400², boisko 1450m². W budynku były również mieszkania kierownika i 2 nauczycieli, o łącznej powierzchni 190m². W przekazach pokoleń lat 30-ych osobą najczęściej wymienianą jest nauczyciel Franciszek Stanach, który regularnie organizował wycieczki do Krakowa oraz w góry. Podczas II wojny św. funkcję kierownika pełnił von Beck do 1944r., a po nim Julius Mayerknecht. Od stycznia 1945r. pomieszczenia szkoły były zajmowane przez żołnierzy niemieckich. Także od 26 marca 1945r. na krótko pomieszczenia szkoły były zajmowane przez żołnierzy Armii Czerwonej. Rok szkolny 1945r. rozpoczął się 3.05., zakończył się 16.07. W zajęciach uczestniczyło 250 uczniów, natomiast do oddziału przedszkolnego uczęszczało 30 dzieci. Szkoła miała wtedy zaledwie 4 nauczycieli i 1 nauczycielkę przedszkola. W grudniu 1945r. zorganizowano w szkole kurs doskonalący dla starszej młodzieży. Funkcję kierownika pełnił Jan Grela. 1 września 1948 roku szkoła otrzymała radio, a kiedy 30.03.1950r. uruchomiono głośniki w klasach, dzieci były tak przejęte, że trudno było prowadzić normalne lekcje. Mimo częściowego niepowodzenia inicjatywy prowadzenia kursu doskonalącego, 15.10.1954r. w szkole rozpoczęła działalność Wieczorowa Szkoła dla Pracujących, do której zapisało się 20 chętnych, a do końcowego egzaminu przystąpiło 7 osób. W latach 50 –tych władze oświatowe przekazały szkole drugie radio, a 2.04. 1958r. zainstalowano telefon. Przeprowadzono również w placówce prace remontowo - budowlane. Szkoła uzyskała nowe pomieszczenia, w których urządzono pracownie fizyki, chemii oraz biologii. Patronem szkoły została PSS „Społem” w Wodzisławiu Śl. W 1975r. w związku z reformą administracyjną (1.06.1975), włączono miasto Radlin do Wodzisławia Śl., a szkole nadano nowy nr 21. Do tej pory w sieci placówek oświatowych w Radlinie miała nr 5. Ostatnie ćwierćwiecze XX wieku to nie tylko wzbogacenie szkoły o salę gimnastyczną, ale przede wszystkim stała się kuźnią talentów sportów zimowych. Wielu uczniów było członkami kadry narodowej, a jej chlubą jest wychowanek szkoły Tomasz Sikora, najbardziej utytułowany zawodnik, mistrz świata w biathlonie,

srebrny medalista olimpijski. Pracami szkoły kierowali: Karol Bęberek (1902 – 1920), Karol Ruśniok (1920 – 1926), Julian Acker (1926 - 1933), Bernard Zgorzyński (1933 -1939), (?) von Beck (1939 - 1944), Julius Mayerknecht (1944 – 1945), Jan Grela (1945 – 1952), Tadeusz Stechnij (1952 – 1974), Waldemar Miozga (1974 -1994), Bożena Górnicz (1994 -2006), Łucja Żymełka (od 2007 ...)

Literatura i źródła: E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin2012, s. 101 -107. B. Górnicz, Historia Szkoły Podstawowej nr 21 (dostęp 24.02.2021).

Eryk Holona, Bożena Górnicz

kiedyś

obecnie

Szkoła w Radlinie - Obszarach im. Władysława Reymonta (1926), Gustawa Morcinka (1965 – nadal) od 1902 dwuklasowa* katolicka elementarna szkoła, od 1924 – 1939 siedmioklasowa** szkoła powszechna, od 1945 szkoła podstawowa, siedmioletnia od 1961 ośmioletnia, od 1999 sześcioletnia szkoła podstawowa, od 2017 ośmioletnia szkoła podstawowa. Pierwszy, parterowy budynek szkoły, mieścił dwie klasy (izby lekcyjne). Został wybudowany na parceli zakupionej od Karola Jurczyka w okresie od jesieni 1900r. do lipca 1901r. Pierwszy nauczyciel, Leon Nawroth, został mianowany 12.06.1901r. Funkcję kierownika powierzono 26.06.1902r. Lorencowi Langerowi z Królewskiej Huty (Chorzowa). Zarząd szkolny tworzyli Franciszek Kozielski, Paul Musiolik (sołtys Obszar) oraz Walenty Gsel. W 1913r. budynek szkoły rozbudowano. Nowy obiekt miał dwa piętra i ogółem 6 izb (klas) lekcyjnych. Pierwszą polską nauczycielką od jesieni 1921r. była Jadwiga Klimasówna.

W 1924r. w szkole założona została jedna z pierwszych drużyn harcerskich w Radlinie im. Tadeusza Kościuszki. Miała w pomieszczeniach szkoły harcówkę, z której korzystało szkolne koło PCK. Przy szkole uruchomiono ochronkę w 1925r., do której zapisano 62 dzieci. Placówka od 1928r. wyposażona została w instalację centralnego ogrzewania. Zmieniono również przestarzałą instalację elektryczną. Istniejąca w szkole biblioteka wyposażona w księgozbiór przez Towarzystwo Czytelni Ludowych przy kop. „Emma” służyła zarówno uczniom, jak i mieszkańcom Obszar. Nauczyciele szkoły uczestniczyli w działalności harcerskiej, Związku Strzeleckiego, Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Ligi Morskiej i Kolonialnej. Organizowali pomoc w ramach Gminnego Komitetu Pomocy Dzieciom i Młodzieży. Podczas II wojny św. naukę w szkole zainaugurowano dopiero w lutym 1940r. W miesiącu kwietniu 1945r. w szkole zlokalizowano warsztaty i kuźnię, które pracowały na potrzeby 38 Armii Frontu Ukraińskiego, Jej sztab w tym okresie zajmował ulice Paderewskiego, Kopernika i Mielęckiego w kolonii kop. „Ema”. Po „odzyskaniu” budynku szkoły, nad wyraz zdewastowanego, dzięki zaangażowaniu mieszkańców Obszar, kolonii kop. „Ema” oraz Koksowni Radlin 16.04. 1945r. rozpoczęto naukę 360 uczniów. Znalazło w nim opiekę również 100 podopiecznych ochronki (przedszkola). Swoją działalność reaktywowały również drużyny harcerskie, które we wrześniu utworzyły Szczep Harcerski. W roku szkolnym 1950/1951 w budynku szkoły uruchomiono Szkołę Przemysłowo - Górniczą. Została przeniesiona do własnych obiektów 1.02.1952r. Warunki pracy i nauki ze względu na zły stan sanitarny budynku, ciasnotę oraz bliskie sąsiedztwo koksowni „Radlin” miały wpływ na zawiązanie się Społecznego Komitetu Budowy Szkoły w nowym miejscu. W jego składzie byli m. in. Franciszek Chromik (przewodniczący), kierownik szkoły w Obszarach Marian Łysek (Łunarzewski) . Podjęte zabiegi, mające na celu zlokalizowanie obiektów szkoły w kompleksie leśnym przy ulicy Wiosny Ludów, wymagały uzyskania zgody Dyrekcji Lasów Państwowych w Katowicach. Znalazły wsparcie naczelnika miasta Radlina, Alfreda Kuczoka, Stanisława Kiermaszka, pochodzącego z Radlina, który w okresie starań pełnił funkcję zastępcy Przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, gen. Jerzego Ziętka oraz grupy Związku Weteranów Powstań Śląskich w Obszarach. Budowę realizowało Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Budownictwa Terenowego w Rybniku. Odbiór techniczny obiektu szkoły miał miejsce w czerwcu 1965r., a otwarcie szkoły 29.08.1965r. Zaszczycił je swoją obecnością gen Jerzy Ziętek. Uroczyste przeniesienie starej szkoły do nowo oddanych obiektów miało miejsce 3.09.1965r. (zamieszczone zdjęcie starej szkoły dokumentuje to wydarzenie). Według zapisu w kronice szkolnej,

cyt.: „...odbyło się to w niedzielę, cała młodzież szkolna, grono pedagogiczne, przedstawiciele zakładu opiekuńczego Koksowni „Radlin”, Weteranów Powstań Śląskich z grupy (koła) Obszary oraz Komitetu Budowy zebrali się na podwórku starej szkoły, itd. ...”. Wydarzenie to stanowiło ukoronowanie zapisów w planach budowy nowej szkoły, m.in. Wydziału Oświecenia Publicznego UWŚI (wykonywał zadania władzy szkolnej II instancji, czyli kuratorium) z 1938r. czy kuratorium oświaty województwa śląskiego z 1949r. Szkoła w Obszarach należy do kategorii tzw. 1000 latek w ramach programu 1000 szkół na 1000 lecie państwa polskiego. Pracami szkoły kierowali: Leon Nawroth 1901, Lorenc Langer 1902 - ?, Leon Nawroth ? – do 1921(?), Bronisław Kaszycki 1922 - 1923, Wojciech Wróblewski 1923 - 1929, Jan Kiera 1929 – 1939, Adam Klein 1940 - 1945, Marian Łysek (Łunarzewski) 1945 - 1970, Ałozy Babilas IX - XII 1970, Aniela Szczęsny 1971 - 1986, Stanisław Torba 1986 - 1990, Stanisław Lapawa 1990 – XII 2006, Michalina Pasz I 2007 – V 2007, Małgorzata Mokrosz V 2007 - X 2020, Jarosław Piszczan od X 2020

* szkoła dwuklasowa, miała klasę niższą z 3 oddziałami rocznymi, także klasa wyższa miała 3 oddziały roczne.

** klasa VII obejmowała 2 letni okres nauczania od roku szkolnego 1928/1929.

Literatura i źródła: E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 107 - 113. S. Lapawa, Zarys dziejów Szkoły Podstawowej nr 4 w Radlinie - Obszarach, praca dypl. nap. pod kierunkiem E. Holony, INP UO Opole, Opole 2001. Biuletyn jubileuszowy, 1901 -2001. 100 lat Szkoły Podstawowej w Radlinie - Obszarach, Radlin 2001, Dokumentacja personalna nauczycieli SP nr 4. Zasoby archiwum domowego będące podstawą relacji Tadeusza Chromika.

Eryk Holona

kiedyś

obecnie

Szkoła „na Emie” - w Radlinie (w latach 1939 - 1943 im. Horsta Wessela* niemieckiego nazisty, od 2003r. im. Adama Mickiewicza). Katolicka elementarna

szkoła, 8 - klasowa szkoła powszechna, szkoła podstawowa (7 - letnia), od 1966 ośmio letnia, od 1999r. 6 - letnia szkoła podstawowa(do 2001) i Gimnazjum nr 1, od 2017r. 8 - letnia szkoła podstawowa. Początki zorganizowanego nauczania dzieci z kolonii kop. „Emma” sięgają lat drugiej połowy pierwszego dziesięciolecia XX wieku. Istniała wówczas prowizoryczna szkoła prawdopodobnie w jednym z budynków kop. „Emma”. W 1910r. zarząd szkolny gminy Radlin zakupił działkę o powierzchni 4 mórg położoną na granicy Radlina i Biertułów. Wybudowano na niej budynek szkoły, w którym było 8 klas o powierzchni 456m², przy którym zlokalizowano plac do gimnastyki i gier oraz ogród. Pierwszym rektorem od 1.04.1912r., a nie kierownikiem, został mianowany Richard Franke. Fakt ten odróżniał szkołę „emską” od pozostałych szkół radlińskich. Miał podnieść jej prestiż i dowodzić wyższej rangi, jaką zarząd szkolny kierowany przez inż. Augustyna Bogatzka (Bogaczka), zamierzał jej nadać. We wrześniu 1939r. znajdował się w niej punkt opatrunkowy pomocy medycznej, w którym udzielono m. in. pomocy dwóm rannym żołnierzom „bitwy głożyńskiej”. Nauka dla uczniów prowadzona była w niej do 1943r. Wówczas przekształcono ją w dom stałej opieki dla dzieci z terenów III Rzeszy objętych bombardowaniami. Uczniów rozparcelowano i przydzielono do szkół w Obszarach, Głożynach i w Biertułowach. Była również siedzibą miejscowej organizacji „Hitlerjugend” , a w ostatnich miesiącach II wojny św. zakwaterowani byli w niej żołnierze niemieccy. Ofiarami II wojny i martyrologii stali się nauczyciele Maria Olszewska, Franciszek Potysz, Matylda Czepionkówna (zginęli w Oświęcimiu), Rudolf Krzystek (zginął w Cieszynie) oraz Jerzy Szczurek (zginął w KL Mauthausen – Gusen 16.12.1941r.)._ Na przestrzeni czasu szkoła objęta była szeregiem prac renowacyjnych, rozbudowy oraz innowacji. W efekcie wzbogaciła się o nowe obiekty, m. in. salę gimnastyczną, nowe sale lekcyjne, pracownie oraz pomieszczenia umożliwiające rozszerzenie oferty w ramach funkcji nie tylko dydaktycznej, ale również opiekuńczo - wychowawczej. Pracami szkoły kierowali rektorzy: Richard Franke (1.04.1912 - 1917), ? Przewłoka (1917 - 1922), kierownicy: Władysław Linc (1922 - 1928), Antoni Rogowski (1928 - 1939 oraz 1945 – 1954 i 1958 - 1968), ? Koers (1939 - 1943), Albina Rogowska (1955 – 1958), Alfons Stania (1968 - 1978), Teodor Piecha (1978 - 1981), Ireneusz Wnuk (1981 - 1992), Maria Pędziątek (1992 - 1999 oraz jako dyrektor gimnazjum 1999 - 2007), Halina Bohdziewicz (1999 – 2001), Aleksandra Sierny (od 2007...)

* Horst Ludwig Wessel - niemiecki nazista, SA - Sturmführer, autor tekstu do pieśni Horst-Wessel-Lied, która wkrótce po mordzie (23.02.1930r.) dokonany na autorze została oficjalnym hymnem partyjnym NSDAP i w latach 1933–1945 była śpiewana jako nieoficjalny hymn zamiast hymnu państwowego.

Literatura i źródła: E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 97 – 100, J. Golec, S. Bojda, Słownik Biograficzny Ziemi Cieszyńskiej. T.2. Cieszyn 1995, s. 224-225. „Stąd idę myślą w przyszłe wieki...” Jubileusz 100 - lecia Szkoły na Marcelu, Radlin 2012, s. 8 – 17. P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. powiatu wodzisławskiego, s. 3 - 7 (Rodzina Maksymiliana Cieślika z Marcela). Teczka nr 2, maszynopis zb. Izby Regionalnej miasta Radlin.

Eryk Holona

Szkoła z niemieckim jęz. nauczania na „Emie”

Konwencja genewska podpisana 15.05.1922r. przez Polskę i Niemcy nie tylko gwarantowała nienaruszalność własności właścicieli kopalń przez okres 15 lat, ale również zezwalała na zakładanie szkół z niemieckim językiem nauczania, jeśli liczba zgłoszonych uczniów wynosiła co najmniej 40. Szczególną rolę w powstaniu szkół w Radlinie i Pszowskich Dołach odegrała kadra techniczna kopalń Rybnickiego Gwarectwa Węglowego na czele z jej dyrektorem generalnym dr Rudolfem Wachsmannem oraz naddyrektorem Brunonem Koberem.

Budynek b. prywatnej szkoły mniejszościowej z niemieckim jęz. nauczania

Szkoła miała swoje lokum przy ul. Mielęckiego w budynku murowanym jednopiętrowym, przy którym był ogród szkolny o powierzchni 6 ar. Uczęszczały do niej dzieci pracowników dozoru technicznego z kopalni Emma oraz miejscowych Niemców, właścicieli instytucji kupieckich i handlowych oraz mieszkańców niepoczuwających się do niemieckości, którzy ulegli presji nadzoru pracowników technicznych kopalni i koksowni. W roku szkolnym 1935/36 uczęszczało do niej 177

dzieci, w tym 91 chłopców i 86 dziewcząt, 160 wyznania katolickiego i 17 ewangelickiego. Była to szkoła 7 - klasowa z powierzchnią dydaktyczną 174 m². Kierownikiem szkoły była Irena Polikówna, ur. w Goduli, egzamin nauczycielski (dalej egz. n.) zdała w Gliwicach w 1915r. Poza nią byli w niej zatrudnieni: Bernard Gerhard, ur. w Boguszowicach, Gertruda Henke, ur. w Radlinie Hans Lowack, ur. w Świętochłowicach, Marta Leuschnerówna, ur. w Festenbergu, egz. n. Wrocław 1916, Elżbieta Smolarczyk, ur. w Świętochłowicach, Elżbieta Soikówna, ur. w Katowicach. Po wygaśnięciu konwencji genewskiej zostały podjęte próby uruchomienia publicznej szkoły niemieckiej na terenie Radlina. W kronice szkoły w Obszarach pod datą 27.05.1937r. występuje wzmianka o spotkaniu odbyłym w wyżej wymienionej sprawie. Do utworzenia takowej placówki nie doszło. Przyczyną podjęcia rozmów dotyczących utworzenia tego typu placówki był fakt istnienia w Rybniku gimnazjum niemieckiego, które borykało się z problemem naboru uczniów, którzy władaliby biegle językiem niemieckim. Mniejszości niemieckiej w województwie śląskim udało się utworzyć kilkadziesiąt szkół powszechnych. W roku szkolnym 1922/23 – 68, w 1929/30 funkcjonowało ich 85.

Literatura i źródła: Ziemia rybnicko-wodzisławska, (red.: J. Ligęza), Katowice 1970, s. 222. J. Prażmowski, Szkolnictwo w województwie śląskim, Katowice 1936, s. 150. L. Rygorowicz, Wykonanie Polsko – Niemieckiej konwencji zawartej w Genewie 15.05.1922r. w zakresie szkolnictwa. Katowice 1961. S. 49

Eryk Holona

Szkoła w Radlinie - Głóżnach, im. Ziemi Radlińskiej (od 15.06.2018r.). Pierwszy budynek szkolny istniał prawdopodobnie na parceli rodziny Brachmański przy skrzyżowaniu obecnej ulicy Ks. Kard. B. Kominka i J. Rymera, znajdowała się w nim

szkoła dla dzieci najmłodszych z Głóżyn. W latach 1891-1893 został wybudowany obiekt szkolny, w którym na przełomie XIX i XX wieku miał swoją siedzibę Urząd Stanu Cywilnego Gminy Radlin, a w okresie międzywojennym mieścił się dom nauczyciela. Obecnie po adaptacji terapeutyczny punku przedszkolny „Słoneczna

Kraina". Umowę o realizacji budowy zawarto z mistrzem budowlanym Arendtem z Wodzisławia. O otwarciu szkoły 1.02.1893r. poinformował zarząd szkolny gminy Obszary zainteresowany możliwością uczęszczania dzieci z Obszar do nowo wybudowanej szkoły. Szkoła miała status szkoły ludowej, była czteroklasowa z ośmioletnim okresem nauki. Pierwszym nauczycielem, a jednocześnie jej kierownikiem został, zatrudniony na stanowisku nauczyciela, Józef Patrzek (z Brzegu). Brak odkrytych źródeł uniemożliwia na dzień obecny zamieszczenie informacji o rozpoczęciu nauki w 1922r., kto kierował pracami szkoły w następnych latach. O obsadzie na funkcji kierownika szkoły oraz zespole nauczycielskim szkoły głożyńskiej w roku szkolnym 1935/36 zamieszcza dane referendarz Wydziału Oświecenia Publicznego Urzędu Województwa Śląskiego J. Prażmowski. Jednak dane te odnoszą się do obsady w nowo wybudowanej szkole przy ul. J. Rymera, na parceli udostępnionej przez Monikę Materzok. Jej rodzice, Franciszek i Monika, byli fundatorami krzyża postawionego w 1871r. na części ich parceli. (znajduje się po wsch. stronie przed frontem budynku) Szkoła w roku szkolnym 1935/56 miała 7 izb lekcyjnych o powierzchni 356m, sale gimnastyczną 135m², podwórko z boiskiem 18,5 ar, ogród szkolny 5,5 ar, sad i pole kierownika 26,5 ar. Powszechnie uważa się, że została otwarta w 1927r. Jej późniejsze zasoby to efekt rozbudowy w latach 1967/68. Powiększyła się wtedy liczba izb lekcyjnych o 4 oraz została wyposażona w centralne ogrzewanie. Na wydzielonej części podwórza po zach. stronie przed frontem budynku szkolnego posadowiony jest obelisk upamiętniający żołnierzy poległych w boju granicznym w dniu 1.09.1939r. w Radlinie - Głożynach, 20 Pułku Piechoty Ziemi Krakowskiej 6 DP Armii Kraków. Obecny stan posiadania szkoła zawdzięcza inwestycjom zrealizowanym w I i II dziesięcioleciu XX wieku. 15 czerwca 2018r. szkoła obchodziła jubileusz 125 lat istnienia. Podczas obchodów miała miejsce uroczystość nadania szkole im. „Ziemi Radlińskiej” oraz poświęcenia i wręczenia sztandaru. Pracami szkoły kierowali: Józef Patrzek (1893 – 1922 ?),???, Józef Kumorek (1935 – 1939 ?), ? Lilienberg (1939 - 1945), Henryk Skaba (1945 – 1968), Jan Swoboda (1968 – 1984), Henryk Brachmański (1984 – 1997), Jolanta Żydziać (1997 – 2007), Danuta Krzyśków (2007 – 2017) Joanna Dylich (od 2017 ...)

Literatura i źródła: APwK., OWR, Majątek komunalny gminy Radlin (w) Acta Wydział Powiatowy w Rybniku 1918, 1922-1939, sygn.. 18/82-561. APwK., OWR. Acta der Landratsamt in Rybnik 1950, 1817-1922, sygn.. 18/78-1919. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 97 – 100, Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, (red.) E. Holona, Radlin 2018, s.55, B. Adamczyk, Tropem Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie 1986 w Służbie Ojczyzny 2016, Radlina 2017, s. 46 -48. J. Prażmowski,

Szkolnictwo w województwie śląskim, Katowice 1936, s. 149 i nast. Relacja, wywiad z Wandą Miler z d. Brachmańska. oraz I. Magiera.

Eryk Holona

Ks. Szlosarek Henryk ur. się 18.09.1908r. w Biertułtowach w rodzinie Antoniego i Marii z d. Gojny. Od 2 roku życia był wychowywany przez owdowiałą matkę. Uczęszczał najpierw do szkoły ludowej w Biertułtowach, a następnie do szkoły prywatnej w Wodzisławiu Śląskim. Po jej ukończeniu uczył się w Państwowym Gimnazjum w Rybniku, w którym w 1927r. zdał egzamin dojrzałości. Przez cały okres nauki w gimnazjum, a także i później po rozpoczęciu nauki w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie oraz studiów na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego był wspierany duchowo i materialnie przez Katarzynę Gojny i jej małżonka. Świecenia kapłańskie przyjął 26.06.1932r. w katedrze Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Katowicach z rąk bpa S. Adamskiego. Po święceniach był na zastępstwie duszpasterskim w parafiach: św. Marii Magdaleny w Radlinie, św. Pawła w Pawłowie i Wniebowzięcia NMP w Biertułtowach. Następnie jako wikariusz pracował w parafiach św. Wojciecha w Mikołowie i katedralnej św. Ap. Piotra i Pawła w Katowicach. Jako kapłan - duszpasterz interesował się życiem robotników. W 1938r. zdał egzamin proboszczowski. W lipcu 1938r. ks. Szlosarek został mianowany pierwszym zarządcą - curatusem nowo utworzonej lokali pod wezwaniem WNMP w Wiśle, a po ustanowieniu w niej parafii jej proboszczem. Na podkreślenie zasługuje jego postawa podczas II wojny św., kiedy to pomagał ukrywać się prześladowanym dając im schronienie oraz zaopatrzenie w żywność. W 1957r. został mianowany administratorem, a następnie proboszczem w parafii p.w. Chrystusa Króla w Golejowie. W 1976r. przeszedł na emeryturę i zamieszkał w rodzinnych Biertułtowach. Nie pozostał jednak bierny, dalej służył posługą kapłańską, nie tylko w swojej rodzinnej parafii, ale także w ościennych parafiach: w Niedobczycach, Popielowie, Radlinie II oraz Markłowicach. Ks. Henryk Szlosarek zmarł 20.01.1988r. w Rydułtowach. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Radlinie - Biertułtowach.

Literatura i źródła: Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, , E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin - Biertułtowy 2000, s.105

Eryk Holona

Szulik Jan ur. się 30.04.1893r. w Bottrop w rodzinie Emanuela i Antoniny z d. Bielaczek. Rodzice jeszcze przed I wojną św. powrócili do Biertułtów w pow. rybnickim. W 1916 roku ożenił się z Walerią z d. Lach (Łach) Nie brał udziału w I wojnie św. Będąc

nastolatkiem stracił 3 palce podczas rozbierania naboju karabinowych. Po I wojnie światowej był początkowo zatrudniony na stanowisku górnika w kopalni „Charlotte” w Rydułtowach, później obsługiwał maszynę wyciągową w tejże kopalni. Podczas plebiscytu był członkiem komisariatu plebiscytowego w Raciborzu. W trzecim powstaniu śląskim był członkiem kompanii wartowniczej w Radlinie - Głożynach. W 1925r. wybudował domek w Radlinie – Głożynach, w którym zamieszkał wraz żoną, synem Stanisławem i córką. Od 1928r. był wójtem w Czernicy koło Rydułtów. Od 1930r. był posłem sejmiku śląskiego, a w latach 1930–1935 posłem III kadencji Sejmu RP. Do obu sejmów kandydował z ramienia Stronnictwa Pracy. Był prezesem chrześcijańskich związków zawodowych na powiat Rybnik. Dał się poznać jako żarliwy obrońca interesów robotniczych. W sejmie śląskim bronił praw robotników, a na wiecach w powiecie rybnickim domagał się pracy dla bezrobotnych. Po wygaśnięciu jego mandatu do sejmiku warszawskiego wycofał się z życia politycznego. Rok później założył firmę transportową „Żuk – Szulik”, w której zatrudniał około 50 pracowników. W drugim dniu okupacji niemieckiej został aresztowany i zamknięty w piwnicach Urzędu Gminnego (obok kop. „Ema”) w Radlinie, a po trzech dniach wypuszczony na wolność. Wstąpił do organizacji konspiracyjnej i współpracował ze Skowronkami z Biertułtów. O jego aresztowaniu w dniu 18.05.1942r. zdecydowały okoliczności zatrzymania działacza polskiej organizacji konspiracyjnej Gintera Kraszyny z Rydułtów, u którego znaleziono listę jej członków, na której widniało m. in. nazwisko Jana Szulika. Dzień wcześniej dokonano rewizji w jego domu i zabrano wszystkie polskie książki i materiały poselskie, śpiewniki, jego odznaczenia. Z Radlina został przewieziony do więzienia w Rybniku. Początkowo pracował na tartaku oraz w ogrodzie apteki. Latem został odizolowany od pozostałych więźniów i umieszczony w pojedynczej celi. Był wielokrotnie przesłuchiwany. 10.08.1942r. przekazany został do niemieckiego obozu koncentracyjnego KL Auschwitz, w którym zmarł 10.09.1942r. Jan Szulik był odznaczony m. in. Krzyżem Powstańcym i Gwiazdą Śląską.

Literatura i źródła: J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945. Słownik biograficzny, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina).

Eryk Holona

Szymański Wacław s. Józefa ur. się 29.09.1889r. w Grodnie w pow. złotowskim, w woj. poznańskim, Szkołę ludową ukończył prawdopodobnie w Krzywej Wsi. Następnie jako eksternista

w pierwszych latach I wojny światowej ukończył gimnazjum niemieckie w Pile. Brał udział w I wojnie światowej jako żołnierz armii cesarstwa niemieckiego. Dostał się do niewoli francuskiej. Zgłosił się jako ochotnik do tworzonej armii gen. Hallera.

Po powrocie do kraju zakończył w niej służbę w stopniu kapitana. Podjął studia w Akademii Górniczej Hutniczej w Krakowie na Wydziale Górniczym, które ukończył w 1926r. uzyskując tytuł inżyniera górniczego. Awansował na kolejne stopnie kariery zawodowej zwieńczonej stopniem dyrektora górniczego i mianowaniem go na stanowisko dyrektora kop. „Rymer” w Niedobczycach, a następnie kop. „Emma” w Radlinie. Mecenat kopalni i osobiste zaangażowanie inż. W. Szymańskiego przyjmowały różnorodne formy wsparcia i opieki dla wszelkiego rodzaju inicjatyw społecznych i grup działających na terenie Radlina, m. in. harcerzy, ruchu artystycznego, organizacji (PCK, Związku Strzeleckiego, LOPP itd.). Wchodził w skład komitetu stacji Opieki nad Matką i Dzieckiem w Radlinie. Był ławnikiem Brackiego Sądu Rozjemczego w Katowicach od 1933r. do wybuchu II wojny światowej. W lipcu 1939r. powołany został do służby wojskowej w Będzinie, objął stanowisko dowódcy batalionu. Posiadał stp. majora rezerwy. Dnia 31.08.1939r. przybył do Radlina by sfinalizować sprawy związane z pełnioną funkcją dyrektora w kopalni. W pierwszym dniu II wojny światowej został zatrzymany na terenie kopalni, a następnie uwięziony w piwnicy Urzędu Gminnego w Radlinie. 4.09.1939r., wraz z innymi osadzonymi został przewieziony do więzienia w Rybniku. Tak jak i inni więźniowie z Radlina był więźniem zakładów w Raciborzu, Zgorzelcu, Rawiczu, skąd został przekazany do KL Buchenwald. Podczas przemarszu z dworca kolejowego eskorta zmusiła kolumnę więźniów do pokonania odległości do obozu biegiem. Wacław Szymański zasłabł i osunął się na pobocze drogi, został więc zastrzelony. Wydarzenie miało miejsce 16.10.1939r. Miał wtedy 44 lata.

Literatura i źródła: J. Klistala, Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śląskiego, Żor, Raciborza w latach 1939-1945, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939-45, z terenu b. pow. wodzisławskiego. Zesz. 2, (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlina), „Gwarek” Organ Pracowników Rybnickiego Gwarectwa Węglowego. E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do Dziejów, Radlin 2012, s. 168.

Eryk Holona

T

Tablica Pamięci Harcerzy i Harcerek Hufca Wodzisław Śl. i Rydułtowy Poległym i Zamordowanym w latach 1939 – 1945

W roku harcerskim 1994/1995 działalności Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie był realizowany program pod hasłem „Ocalić od zapomnienia”. Podjęte zostały wówczas działania mające na celu upamiętnienie 46 harcerek i harcerzy Hufca Wodzisław Śl. i Rydułtowy poległych i zamordowanych podczas II wojny światowej. Po zgromadzeniu środków finansowych w ramach zbiórki we własnym gronie, wśród b. harcerzy oraz z dobrowolnych składek sympatyków harcerstwa i dotacji KWK „Marcel” zlecono przygotowanie tablicy pamiątkowej. Uroczyste poświęcenie tablicy pamięci znajdującej się w kościele WNMP w Biertułtowach miało miejsce 3 maja 1995r. w 50 rocznicę zakończenia II wojny światowej. Po zakończeniu Mszy św. koncelebrewanej przez ks. bp Gerarda Bernackiego w intencji poległych i zamordowanych harcerzy, odsłonił on i poświęcił tablicę pamięci. Była drugą, po tablicy pamiątkowej budowniczego kościoła i pierwszego proboszcza parafii, kapelana w III powstaniu śląskim ks. Franciszka Palarczyka, która została umieszczona w przedsionku głównego wejścia do świątyni 21.02.1971r. w 10 rocznicę jego śmierci. Tablica pamięci harcerzy znajduje się na ścianie w kruchcie kościoła (pod chórem) po lewej stronie.

Literatura, źródła: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, /red.:/ E. Holona, Radlin 2018, s. 59-60

Eryk Holona

Tablica Pamięci Pracowników Koksowni „Radlin” - dla pamięci pokoleń, jak informuje umieszczona na niej inskrypcja, została ufundowana przez pracowników Koksowni „Radlin”. Jej odsłonięcie miało miejsce 11.05.1947r. Zawiera 7 nazwisk pracowników Koksowni „Radlin” , którzy zginęli w niemieckich obozach koncentracyjnych, stracili życie podczas

II wojny św. Byli to: Stefan Dzieciołowski, Izidor Kozielski, Alojzy Forajter, Piotr Rudol, Edmund Gieroń, Józef Sachs, Rafał Twardzik. Pierwszym miejscem, w którym się znajdowała, był budynek administracyjny koksowni. Po wybudowano Hali Zbornej przy koksowni, w celu jej lepszego wyeksponowania podczas wspólnej konferencji, w której uczestniczyli przedstawiciele władz miasta Wodzisławia Śl.* oraz dyrekcji koksowni, postanowiono umieścić tablicę na ścianie przy wejściu do budynku. Otwarcia hali jak i odsłonięcia tablicy w listopadzie 1975r. dokonał radlinianin, Stanisław Kiermaszek, wojewoda katowicki w latach 1975 -1978. Po lewej stronie tablicy umieszczona jest „kapliczka wnękowa” św. Floriana.

- Radlin był częścią Wodzisławia Śl. w wyniku reformy administracyjnej (1.06.1975r.)

Literatura źródła: P. Kołeczko; Kronika Zakładu Koksowni „Radlin” , arch. domowe wnuczki Donaty. Pająk z d. Kołeczko

Donata Pająk

Tenis stołowy – „ping – pong”, a oficjalne tenis stołowy nie ma zbyt bogatej historii. Początek tej dyscypliny sportowej datuje się na lata 80-te XIX wieku w Anglii. Na igrzyskach olimpijskich pojawił się dopiero w Seulu w 1988r. Pierwsza wzmianka o tym nowym sporcie pojawiła się w 1902r. w Kurierze Warszawskim. Prezentacja tej gry miała miejsce w 1912r. w Łodzi. Polski Związek Tenisa Stołowego powołano w Łodzi 1.11.1931r. W latach 40 – tych i 50 - tych miał miejsce dynamiczny rozwój tej dyscypliny sportu, Do najsilniejszych ośrodków tenisa stołowego zaliczano m. in. Górny Śląsk. Rolę pioniera w tej dyscyplinie sportu w Radlinie odegrał Harcerski Klub Sportowy. Druhowie rozgrywali w harcówkach mecze celuloidową piłeczką. Tenis stołowy wzbudzał zainteresowanie także wśród starszych. Biorąc to pod uwagę, doświadczony działacz sportowy klubu „Błyskawica”,

Stanisław Smółka w 1946r. zaproponował zorganizowanie takiej sekcji. Autor projektu utworzył zespół, w którym Wincenty Newy, Jan Janik, Ryszard Siedlok, Franciszek Szymecki odgrywali pierwszoplanowe role. Dzięki nim „Błyskawica” posiadała silny zespół, zaś jego zawodnicy wygrywali z wszystkimi rywalami z Rybnika, Pszowa i Rydułtów. Największy sukces odnieśli wygrywając w 1948r. z silnym A- klasowym zespołem „Ruchu” Chorzów. Lokalna rywalizacja z HKS o sukcesy sportowe nie trwała długo, ponieważ w 1949r. doszło do fuzji obydwu klubów. Nastąpiła całkowita zmiana składu I drużyny. Jedni się wycofali z drużyny, inni przenieśli się do drużyn w pobliżu swego miejsca zamieszkania. Miejsca ich zajęli: H. Hes, W. Konopka, A. Kuczok, którzy wcześniej występowali w barwach klubu harcerskiego. Do następnej zmiany doszło pod koniec lat 50 - tych, kiedy Górnik występował w A-klasie. Trzon zespołu stanowili: K. Kondrot, H. Koczy i F. Konieczny. Klub wtedy nie posiadał własnego obiektu, gdzie mogliby trenować tenisiści, jednocześnie rozgrywać spotkania. Zawodnicy korzystali z pomieszczeń w suterenie szkoły w Biertułtowach, salki przy ul Rogozina, pomieszczeń w Domu Kultury, Domu Górnika. Nigdzie nie znaleźli odpowiednich warunków, gdyż pomieszczenia były małe. Uniemożliwiało to prowadzenie właściwej pracy szkoleniowej, a zwłaszcza wychowania narybku. Zawodnikom biorącym udział w rozgrywkach przybyło lat, ubywało sprawności, zaś młodzi nie rozwijali się. Kruszyły się także szeregi działaczy, zniechęconych trudnościami. W 1963r. sekcja przestała istnieć. W okresie 17. lat działalności kierownikami sekcji byli: Stanisław Smółka w latach 1946 – 1949, Antoni Konieczny (1950 – 1956), Karol Skowronek (1957 – 1962), Jan Benczek 1963. W latach siedemdziesiątych reaktywowano sekcję tenisa .

Literatura i źródła: „Pięćdziesiąt lat Klubu Sportowego „Górnik” Radlin – 1973 r”.

Donata Pająk

Tenis ziemny - dyscyplina letnich igrzysk olimpijskich w latach 1896 - 1924. Do ich programu powrócił w 1988 i jest w nim do dziś. Współczesna wersja tenisa narodziła się w Wielkiej Brytanii pod koniec XIX w., podobnie jak w Polsce. Pierwszym oficjalnym startem międzynarodowym drużyny polskiej był udział w Pucharze Davisa w roku 1925. Pierwsze drużynowe Mistrzostwa Polski rozegrano w 1927, natomiast międzynarodowe mistrzostwa Polski odbyły się po raz pierwszy w 1931. Tenis ziemny na terenie Radlina był uprawiany przez wiele lat, ale tylko przez

dwa sezony traktowany był jako wyczynowy. A. Mańka zorganizował w 1948r. sympatyków białego sportu z grona pracowników dozoru kopalnianego. Brak czasu na wyjazdy, trudności komunikacyjne, niedostatki sprzętu spowodowały, że w 1951r. sekcja wyczynowa zaczęła zamierać. Znacznie dłużej tenis traktowano w Radlinie jako formę rekreacji. Kort tenisowy przy NOT (później „Górnicza Strzecha”) został zbudowany dzięki inicjatywie P. Otawy, J. Winklera i K. Wolnickiego przez miejscową inteligencję techniczną. Rozgrywane na nim spotkania towarzyskie cieszyły się zainteresowaniem miejscowych kibiców. Spotkania były organizowane przez członków Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Górnictwa działających przy Naczelnej Organizacji Technicznej. Istniał również kort tenisowy w latach 80 – tych i 90 - tych przy ulicy cementarnej, który uległ stopniowej degradacji, a w jego miejscu powstały obecnie boisko i parking samochodowy.

Literatura i źródła: „Pięćdziesiąt lat Klubu Sportowego „Górnik” Radlin – 1973 r”.

Donata Pająk

Ks. dr Tomala Jan - ur. się 26.01.1894r. w Żorach w rodzinie robotniczej Franciszka i Marii z d. Sommerling. Po ukończeniu szkoły ludowej kontynuował naukę w gimnazjach w Pszczynie, Gliwicach oraz Żaganiu. Zdał w nim egzamin dojrzałości w 1914r. po relegowaniu go w 1911r. z gimnazjum w Gliwicach za „propolską agitację”. W tym samym roku został wcielony do wojska niemieckiego, w którym służył jako sanitariusz. Po zakończeniu I wojny św. rozpoczął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Podczas studiów pełnił funkcję prezesa Kółka Polskiego oraz Koła Akademików Polskich we Wrocławiu. Święcenia kapłańskie przyjął 19.06.1921r. Posługę duszpasterską rozpoczął w Berlinie od 15.09.1921r. Następnie od 11.06.1922r. był wikarym w parafii św. Jadwigi w Królewskiej Hucie oraz prefektem (katechetą) w żeńskim gimnazjum w Królewskiej Hucie w latach 1923 – 1926. Dnia 18.09.1922r. został mianowany sekretarzem generalnym Śląskiego Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej po rezygnacji ks. Mańdy ze Świętochłowic. Funkcję tę pełnił do końca 1928r. W 1926r. został przeniesiony do Mikołowa, gdzie miał swoją siedzibę Śląski Związek

Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (dalej SMP). W tym samym roku redagował dodatek do „Gościa Niedzielnego” – „Młodzież Katolicka”. W Mikołowie, tak jak w Królewskiej Hucie, był katechetą w miejscowych szkołach średnich do 1932r. Kiedy objął parafię (probostwo) w Łaziskach Górnych, w których rozbudował miejscowy kościół. Od 1.08.1934r., kiedy Śląskie Związki SMP zostały przekształcono w diecezjalne Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży (M i Ż), został asystentem kościelnym Rady Związku Młodzieży Polskiej w diecezji katowickiej i Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej w Katowicach. Funkcję tę sprawował do 1937r. W latach 1929-1935 na Uniwersytecie Lwowskim kontynuował studia specjalistyczne w zakresie nauk biblijnych. W 1935r. uzyskał stopień naukowy doktora po obronie pracy doktorskiej p.t. „Teologia proroka Jeremiasza”, której promotorem był ks. prof. Aleksy Klawek. W pierwszych dniach II wojny światowej zmuszony został do opuszczenia parafii. Pod zarzutem udzielania pomocy powstańcom atakującym wkraczające wojska niemieckie, został dwukrotnie zatrzymany przez gestapo. Po zwolnieniu 22.11.1939r. nie wrócił do Łazisk. Ks. bp Stanisław Adamski skierował go do parafii p.w. WNMP w Biertułtowach, powierzając mu opiekę nad jej wiernymi. Został zapamiętany jako kapłan wrażliwy na potrzeby swoich parafian, których wielokrotnie skrycie wspierał finansowo w okresie wojny. Po zakończeniu wojny objął parafię p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Niedobczycach. W 1970r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 17.02.1973r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Niedobczycach.

Literatura i źródła: E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Biertułtowy 2000, s. 94 -95, Encyklopedia, Historia Kościoła na Śląsku.

Eryk Holona

Towarzystwo Czytelni Ludowych - towarzystwo kulturalno-oświatowe, założone w 1880r. w Poznaniu w celu upowszechniania czytelnictwa i bibliotekarstwa oraz przeciwdziałania germanizacji w zaborze pruskim. Okręg TCL w powiecie rybnickim ukształtował się na początku drugiego dziesięciolecia XX wieku. Prezesem okręgu w latach 1911 – 1939 był Maksymilian Basista. Na terenie Radlina istniały 2 koła TCL. Koło w Biertułtowach zostało prawdopodobnie założone w 1923r. Funkcję prezesa pełnił (Józef lub Maksymilian ?) Rosa. Jego biblioteka liczyła 198 książek, czytelników 106. W 1926r. na funkcji wymieniany jest kierownik szkoły powszechnej w Biertułtowach Zygmunt Wroński. Biblioteka koła ma na stanie 996 książek,

bibliotekarzem był (?) Galisz. Natomiast koło przy kop. „Emma” powstało w I połowie lat trzydziestych. W sprawozdaniu Towarzystwa Czytelni Ludowych. Sekretariat na Górny Śląsk. za czas od 1.01. do 31.12.1936r. w okręgu (powiecie) rybnickim istniało 29 kół, w tym 2 w Radlinie: przy kop. „Ema” i w Radlinie - Biertułtowach. Księgozbiory obu bibliotek kół towarzystwa liczyły 1958 woluminów. Biblioteka koła Biertułtowy 850, przy kop. „Ema” 1108. Czytelników 564 było (przy kop. „Ema” 226, w Biertułtowach 298). Łączna liczba wypożyczeń w roku 1936 wyniosła 23 472. W pomieszczeniach bibliotek - czytelnich - koła zorganizowały 52 wykłady - kursy oraz 18 imprez oświatowych. Prezesem koła w Biertułtowach w 1936r. był kierownik szkoły powszechnej Jerzy Szeja, sekretarzem Aleksander Łabaziewicz, skarbnikiem Ludwik Mrzyk, bibliotekarką - Maria Kotlarczykowa (Kolarczykowa ?). Koło przy kop. „Ema” miało swoją siedzibę przy ulicy Korfantego, w budynku kopalnianej restauracji. Na walnym zebraniu 12.02. 1939r. w obecności delegata Głównego Sekretariatu TCL Wyrębskiego wybrano następujący Zarząd: prezes - mgr Ryszka Engelbert, wiceprezes - inż. Stanisław Gisman, sekretarz - Wilhelm Galocz, skarbnik i gospodarz - Franciszek Gąsior, członkowie zarządu - Wanda Kulejewska, Gerard Miczajka, Franciszek Berżowski, Brunon Wróbel, Oskar Bytomski, Antoni Różański, Franciszek Groborz, Józef Jedlikowski, Jan Szymiczek, Józef Karwat (Karwot ?). Lokal jakim dysponowało to koło miał własną scenę, garderobę, oddzielny lokal dla Zarządu oraz pokój gościnny. Sala czytelnicy wyposażona była w stoliki, przy których można było przejrzeć prasę, zagrać w szachy czy w warcaby. Księgozbiór (1939r.) liczył ponad 1600 tomów. Czytelnia dla starszych i młodzieży otwarta była każdego dnia, natomiast wypożyczalnia książek dwa razy w tygodniu. W lokalu znajdowała się również czytelnia RGW licząca ponad 600 tomów, które z biegiem czasu przekazywano TCL. Koło to nie tylko rozwijało czytelnictwo, lecz pielęgnowało wszystkie tradycje narodowe i obchody regionalne

Literatura i źródła: APwK., TCL - Kat – 3, 4, 6 i 10, syg.174. APwK., OwR., Acta Wydział Powiatowy w Rybniku zespół 18/82 - 03, sygn. 193. Towarzystwo Czytelni Ludowych. Sekretariat na Górny Śląsk. Sprawozdanie za czas od 1 stycznia do 31 grudnia 1936r. (dostęp 19.07.2021 3). E. Holona; Radlińskie Szkoły, w: E. Holona, B. Adamczyk; Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 90 i 91. „Gwarek”, Organ Pracowników Rybnickiego Gwarectwa, nr 3 z listopada 1938 i nr 8 z kwietnia 1939r.

Eryk Holona

Towarzystwa Gimnastyczne „Sokół”

- w Biertułtowach - Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Klub Gimnastyczny „Radlin”. Oficjalna wzmianka o Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w Radlinie - Biertułtowach pochodzi z dnia 22 lutego 1919r., w którym Gniazdo Biertułtowy zostało przyjęte

Gniazdo Biertułtowy 1934

do VIII Rybnickiego Okręgu Dzielnic Śląskiej Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” w Polsce. W 1920r. został wyłoniony z niego Okręg Wodzisławski nr XIII, cała Dzielnic Śląska podzielona była na XVI okręgów. Do Okręgu Wodzisławskiego w 1920r. należały m. in. gniazda „Sokoła” w Biertułtowach, Radlinie i kop. „Emma”. Za datę założenia gniazda „Sokoła” w Biertułtowach należy przyjąć dzień 21.03.1920r., kiedy to odbyło się zebranie założycielskie sympatyków gimnastyki, których zgromadził Paweł Nawrat w sali restauracji Karola Grodonia. 75 entuzjastów gimnastyki pod przewodnictwem Wilhelma Połomskiego wybrało pierwszy zarząd w składzie: Jan Skupień - przewodniczący, Paweł Nawrot - z-ca przewodniczącego, Józef Różański – naczelnik, Ludwik Ochojski – skarbnik, Adolf Kozioł – sekretarz. Zajęcia zgodnie z maksymą „Mens sana in corpore sano” (W zdrowym ciele zdrowy duch) prowadzone były w salach restauracji Karola Grodonia oraz Izydora Słaniny. Po urządzeniu boiska „Sokolskiego”, na terenie przyległym do nieczynnego szybu „Max” kop. „Reden” przekazanych przez dyrektora kop. „Hoym” M. Wojciechowskiego w 1927r., odbywano ćwiczenia i pokazy gimnastyczne. Również M. Wojciechowski przekazał towarzystwu „Sokół” budynek maszynowni nieczynnego szybu „Pfajffer” kop. „Hoym”, w którym po adaptacji na cele gniazda urządzono salę do ćwiczeń tzw. „Sokolnię”, zaliczaną w okresie międzywojennym do najprężniej działających na Śląsku. W 1922r. powstała sekcja żeńska, a jej naczelnikiem został Adolf Mandrysz. Pod koniec 1927r. gniazdo Biertułtowy liczyło 201 członków. Rok później członek biertułtowskiego gniazda „Sokoła” Jan Duetschmanek reprezentował barwy Polski na Olimpiadzie w Amsterdamie w 1928r. Prezesami „Sokoła” w Biertułtowach do wybuchu II wojny św. byli Jan Skupień, Józef Różański, Adolf Mandrysz, Karol Staniczek oraz Augustyn Meisner. Honorowym członkiem i protektorem gniazda był inż. Marian Wojciechowski, dyrektor kop. „Hoym” później „Ignacy”. W całym okresie istnienia najpierw gniazda „Sokoła”, po II wojnie św. sekcji przy klubie „Górnik” w Rydułtowach i Radlinie i na koniec klubu gimnastycznego w Radlinie (od 1957r.), wychowało się w nich 13 reprezentantów – olimpijczyków Jan Deutschmanek, Paweł Gaca, Jadwiga Kurzanka, Ryszard Kucja, Paweł Gawron, Jerzy Kruża, Marian Pieczka, Ernest Hawełek, Alfred Kucharczyk, bracia Kubicowie Mikołaj, Wilhelm, Sylwester. A 2 medale olimpijskie z 4 jakie kiedykolwiek zdobyła reprezentacja Polski, stanowią zdobycz Leszka Blanika, zawodnika klubu. Oprócz sekcji żeńskiej powołano również sekcję akrobatyczną, która specjalizowała się w akrobatyce parterowej, budowie piramid oraz ewolucjach na krzesłach. W sekcji tej wyróżniali się: Jan Deutschmanek, Helmut Gaca, Teodor Pawelec, Paweł Kubica i Leopold Pieczka. W okresie II wojny św. ćwiczenia gimnastyczne były prowadzone w pomieszczeniach kop. „Ema”. Odbywały

się w nich także zajęcia z wychowania fizycznego dla uczniów radlińskich szkół, które prowadził m. in. Jan Deutschmanek. Poza zdobyczami olimpijskimi radlińscy gimnastycy mogą się pochwalić 13 medalami drużynowych mistrzów Polski, w tym 19 indywidualnymi, 7 Mistrzostw Europy. Po 1945r. wielokrotne próby reaktywowania i zarejestrowania legalnej działalności sokolstwa nie powiodły się. Efektem działań zarządu samodzielnego Klubu Gimnastycznego „Radlin utworzonego 18.01.1957r. było wybudowanie z funduszy Totalizatora Sportowego w latach 1965 - 1968 nowego kompleksu sportowego z nowoczesną salą treningową z zapleczem, łaźni z prysznicami i sauną, gabinetami odnowy, gabinetem lekarskim oraz holem z garderobą i ubikacjami. Na piętrze zaplecza zlokalizowano salkę szkoleniową, salkę klubową i pokoje gościnne na 20 miejsc. Wtedy też na budynku umieszczony został napis „Gimnastyczny Ośrodek Przygotowań Olimpijskich”. Obecnie obiekt gimnastyczny „Sokolni” w Radlinie nosi im. Leszka Blanika.

**** w Radlinie - gniazdo Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” zostało założone 28.12.1919r., miało początkowo 50 członków, pod koniec 1920r. - 65.**

Członkowie gniazda „Sokoła” w Radlinie

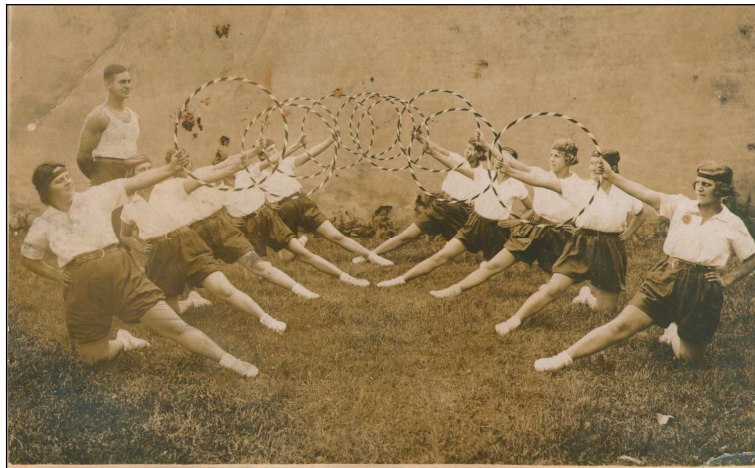
Prezesem i naczelnikiem był Wiktor Brachmański, jego zastępcą został J. Ratajczak, sekretarzem J. Kubica. Przy gnieździe istniał zespół teatralny, który przygotowywał przedstawienia i wystawiał je w sali Szymona (?) Kominka (dawniej Schweitzera). W niej także członkowie uprawiali gimnastykę zbiorową. Od 1922r. korzystano z takich przyrządów jak poręczce, drążek, stół gimnastyczny (tzw. koń) oraz maty

zabezpieczające. W latach 1925— 1927 gniazdo było nieczynne, reaktywowane w 1928. Prezesem był Izydor Kozielski, sekretarzem - Klimek, naczelnikiem - Antoni Kolorz. Istniało do 1939r.

***** w Obszarach i Kop. „Emma” – gniazdo Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”**

Członkowie gniazda „Sokoła” w Obszarach i Kop. „Emma” 1936.

Członkowie gniazda „Sokoła” w Obszarach i Kop. „Emma” 1937.

Towarzystwo zostało założone w kwietniu 1919, naczelnik - Augustyn Kuśka, sekretarz - Paweł Kołeczko, skarbnik - Izidor Kuśka. Ćwiczone na sali Roberta Barteczko, w oparciu o sprzęt wypożyczony na 2 lata z istniejącego przy kop. „Emma” niemieckiego towarzystwa gimnastycznego i łyżwiarskiego. Dyrekcja po zakończeniu wojny przekazała sprzęt dla gniazda sokoła. A w kronice grupy ZPŚI. w Obszarach w języku niemieckim*, kronikarz pisze: w Obszarach i Kop. „Emma” gniazdo „Sokoła” zostało założone w kwietniu 1919r., prezesem był Jan Strządała, sekretarzem Paweł Kołeczko, skarbnikiem Izidor Kuśka, przedstawicielem zarządu, a w zasadzie zastępcą prezesa, Teofil Łukaszczyk, członkami zarządu mieli być Augustyn Kuśka (naczelnik), członkami, przedstawicielami z ramienia zarządu - Antoni Drzeniek oraz Herbert Pohlich. W 1920 został wyłoniony z Okręgu Rybnickiego Okręg Wodzisławski nr XIII. Cała Dzielnicą Śląska podzielona była na XVI okręgów. W 1920r. do Okręgu Wodzisławskiego należały m. in. gniazda „Sokoła” w Biertułtowach, Radlinie i kop. „Emma” (nie ma wzmianki o Obszarach, po prostu Obszary i Kop. „Emma” traktowane były jako całość). Od 1935r. gniazdo w Obszarach i kop. „Emma” prowadziło działalność w nowo wybudowanym budynku sokolni przy ul. Rybnickiej. Prezesem w 1934r. był Franciszek Grzesiewski, natomiast w II połowie lat Franciszek Hurnik, sekretarzem Alojz Lasota, skarbnikiem Józef Szeja, naczelnikiem Jan Deutschmanek.

- Kronika grupy ZPŚI. w Obszarach i kop. „Emma” w języku polskim się nie zachowała, prawdopodobnie w niewyjaśnionych okolicznościach trafiła w ręce niemieckie i została przetłumaczona na język niemiecki. Stanowiła gotowy materiał będący podstawą aresztowań i szykan wobec powstańców i ich rodzin podczas wojny.

Literatura i źródła: W. Ogrodziński - Dzieje Dzielnicy Śląskiej „Sokoła”. Katowice: TG Sokół w Katowicach, 1937. P. Gleńsk; Biertułtowy. Powstania Śląskie i Plebiscyt. Tenże, Obszary Osiedle Marcel (teczki, maszynopisy zbioru Izby Regionalnej miasta Radlin). Tenże, Radlin Dolny Górny Radlin Dolny Górny Powstania Śląskie i Plebiscyt (teczki, maszynopisy, zb. Izby Regionalnej miasta Radlin). Kronika koła ZPŚI. w Obszarach i kop. „Emma”, (zb. Izby Regionalnej miasta Radlin). Relacja B., Adamczyka, P. Kołeczko, Kronika KWK „Ema” – „Marcel”, s. 201 (zb. rodz. Donaty Pajak).. Zarys historii Sokolstwa na ziemiach polskich w latach 1867 ... (dostęp 20.02.2021), Klub Gimnastyczny „Radlin” 1920 – 2010, 90 lat, wyd. Komitet Organizacyjny. Druk komputerowy „100 lat Radlińskiej Gimnastyki” udostępniony przez prezesa KG „Radlin” Ludwika Blanka.

Eryk Holona

Towarzystwo Orła Białego, pierwsza tajna jednostka organizacyjna ruchu oporu utworzona przez harcerzy starszych na przełomie września i października 1939r. w Radlinie. U zarania swojego istnienia zrzeszała kilkunastu harcerzy, m. in.: Wiktora Adamczyka, Wacława Kłosoka z DH im. T. Kościuszki z Obszar, Leona Plutę, Konrada Antończyka, Antoniego Koniecznego, Franciszka Materzoka z DH im. Wł. Jagiełły z Biertułtów, Eryka Dudę, Eryka Wystup oraz Ignacego Koleczko z DH im. J. Poniatowskiego z „Emy”. Była tworem samodzielnym i nie stanowiła części Organizacji Orła Białego. W skład ZWZ weszła w kwietniu 1940r. Liczyła 30 członków, którzy byli podzieleni na trójki, a każdą z nich kierował zastępowy. Funkcje tę pełnili: Franciszek Materzok, Leon Pluta, Erwin Skowronek, Konrad Antończyk, Marian Gruszczyk, Antoni Konieczny, Wanda Pluta, Agata Pyszna, Aniela Bytomska oraz Zofia Zarembik. Spotkania odbywano w mieszkaniach prywatnych m. in. w pomieszczeniu piwnicznym Joachima Grabca, organisty kościoła WNMP w Biertułtówach. Prowadzona działalność obejmowała:

- obserwację i ujawnianie osób współpracujących z okupantem,
- prowadzenie kroniki okupacyjnej dokumentującej przejawy terroru i nadużyć władz okupacyjnych,
- prowadzenie nasłuchu radiowego rozgłośni londyńskiej i przekazywanie informacji o sytuacji na froncie (nasłuch prowadzili m. in. F. Materzok, A. Konieczny, Paweł Holzenbach oraz E. Skowronek),
- organizowanie przerzutów za granicę starszych harcerzy oraz zaufanych osób, potencjalnych żołnierzy oddziałów polskich formowanych na zachodzie,
- prowadzenie akcji wsparcia osób o orientacji propolskiej podczas „palcówki” (Fingerabdruck”).

Po włączeniu do ZWZ, później AK harcerze radlińscy brali udział, w:

- zaopatrywaniu partyzantów w żywność, lekarstwa, tytoń,

- przekazywaniu informacji o nadejściu kart poboru do wojska (dł. Wacław Kłosok),
- niesieniu pomocy dla więźniów obozu pod Wiedniem (dwa razy w miesiącu dostarczano do obozu żywność, lekarstwa, odzież, tytoń, w akcji brali udział m. in. dh. Stanisław Smółka, Ludwik Mżyk, Eryk Grabiec),
- niesieniu pomocy jeńcom obozu w Radlinie (Sonderkommando R 195), na którą składały się zaopatrywanie w żywność, lekarstwa, opatrunki; w niesieniu pomocy uczestniczyli harcerze – górnicy Wilhelm Swaczyna, Wiktor Adamczyk i Paweł Weideman,
- niesieniu pomocy zesłanym na roboty (Ostarbeiter) w Radziejowie,
- utrzymywaniu łączności z Generalną Gubernią, m. in. kolportowano konspiracyjne gazetki. Funkcje łącznika odbierającego je w punktach kontaktowych (cegielni na Maruszach lub w lasku położonym w części Radlina w przeszłości noszącej nazwę Radlin Górny) pełnił przez pewien czas Konrad Antończyk. Po dekonspiracji i aresztowaniach (Erwina Skowronka, Marii Olszewskiej, Gertrudy Skowronek, Agaty Pysznej) oraz zesłaniu na roboty przymusowe (Konrada Antończyka, Józefa Różańskiego, Tadeusza Zalewskiego, Władysława Dudę, Pawła Wencel, Stanisława Smółkę, Mariana Gruszczyka, Ryszarda Sobika oraz Feliksa Grabca), wcieleniu do wojska niemieckiego (F. Materzoka, Eryka Mitko, Pawła Weidemana) najbardziej aktywnych harcerzy, praca konspiracyjna została ograniczona do form z początkowego okresu istnienia Towarzystwa Orła Białego.

Literatura, źródła: M. Cabak, Związek Harcerstwa Polskiego w Radlinie w l. 1939 – 1949, (praca dyplomowa nap. pod kierunkiem prof. J. Chlebowczyka, Filia U Śl. w Cieszynie 1975). B. Adamczyk, Harcerskie Zbliżenia cz. II, Walka o Polskę 1939 – 1945, Rydułtowy 2010, s.54 i 55 oraz 66.

Eryk Holona

Towarzystwo Polek - po zakończeniu I wojny światowej Związek Towarzystw Kobięcych przemianowany został na Związek Towarzystw Polek. Członkinie ZTP uczestniczyły we wszystkich powstaniach śląskich, również z bronią w ręku. W latach 20. działalność organizacji obejmowała górnośląską część województwa śląskiego. Szacuje się, że przed plebiscytem na Górnym Śląsku w 1921r. liczba członkiń ZTP wynosiła od 35 tys. do 50 tys. Gazetą ZTP był „Głos Polek”. W 1927r. nastąpił rozłam w ruchu kobiecym. Od tego momentu nazwa ZTP oznaczała tylko część tego ruchu, tj. wyłącznie działaczki związane z sanacją. „Sanatorki” to były kobiety tego ruchu, wśród nich Maria Kujawska, często opisywana jako „Anioł

z Ravensbrück”. „Korfanciorki”, które pozostały wierne chadecji i Wojciechowi Korfantemu przyjęły nazwę Związek Katolickich Towarzystw Polek (ZKTP).

* w **Biertułtowach** - koło Związku Towarzystw Polek zostało założone 18.04.1921r. W roku jubileuszowym (1927) zrzeszało 65 członkiń. Odbywało każdego miesiąca zebrania, w których brały udział licznie nauczycielki oraz żona dyrektora kop. „Hoym” ,Zofia Wojciechowska. Należała do grona współzałożycielek koła. Członkinie brały udział we wszystkich zjazdach i zebraniach plebiscytowych, wystawiały przedstawienia agitacyjne na miejscu i poza miejscowością. Trzy pracowały przez długi czas na froncie. Koło urządzało gwiazdki dla dzieci i biednych. Członkinie brały udział w kursach sanitarnych, trykotarskich, organizowanych przez Wydział Powiatowy.

Członkinie Towarzystwa Polek, w tle „Grodniowiec”

Po ostatecznym podziale w 1927r. koło przyjęło orientację ideową reprezentowaną przez Chrześcijańską Demokrację oraz W. Korfantego. Koło weszło w skład struktur Związku Towarzystw Katolickich Polek (ZTKP). Członkinie koła zaangażowały się w budowę kościoła w Biertułtowach, gromadziły środki, partycypowały w kosztach zakupu 14 obrazów Drogi Krzyżowej oraz ufundowały obraz św. Antoniego. Koło posiadało sztandar. Towarzystwo prowadziło działalność do wybuchu II wojny św. W miesiącach poprzedzających wybuch wojny współorganizowało cykl szkoleń sanitarno - opiekuńczych dla dziewcząt i kobiet. Po wojnie towarzystwo nie reaktywowało swojej działalności. Mimo to można było niektóre członkinie,

m.in. Annę Harnot, (?) Potempa, (?)Ucher, spotkać na uroczystościach państwowych w strojach śląskich.

Sztandar Towarzystwa Polek Radlin – Biertułtowy

Literatura i źródła: „Głos Polek” nr jubileuszowy, czerwiec 1927, ...). Kobiety Radlina i Niepodległa 1918 – 2018. Kobiectw twarzew radlińskiej historii, (red.) E. Holona. Radlin 2018. s. 7 – 11. E. Holona, Ocalić od zapomnienia Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin – Biertułtowy 2000. s. 64. E. Holona, autorelacja.

Eryk Holona

**** w Obszarach i kop. „Emma”** - koło Związku Towarzystw Polek p.w. św. Moniki zanim zostało formalnie założone, przyszłe członkinie towarzystwa spotykały się na „tajnych” zebraniach w mieszkaniu górnika Jana Dutki na osiedlu (kolonii) „Emma” już w 1919r. Jan Dutka i jego żona zainspirowali uczestniczki spotkania do założenia koła Towarzystwa Polek, które miało stanowić przeciwagę dla niemieckiego towarzystwa kobiet (Frauenverein) przy kop. „Emma” . Jego prezeską była żona kierownika szkoły w Obszarach Nawrathowa. Koło Związku Towarzystwa Polek p.w. św. Moniki zostało

założone w marcu 1920r. Podczas zebrania wybrano na funkcję przewodniczącej Annę Czerniakową, sekretarza (?) Błaszczycową, skarbniczki Katarzynę Kuśka. Towarzystwo w Obszarach położyło wielkie zasługi na polu krzewienia polskości w okresie kampanii plebiscytowej. M.in. poparło żądania dotyczące wprowadzenia nauki w języku polskim, które podniesiono podczas strajku 209 dzieci z Obszar i kolonii „Emma” w czerwcu 1920r. Po ostatecznym podziale w 1927r. przyjęło orientację ideową reprezentowaną przez Chrześcijańską Demokrację oraz W. Korfanteo. Koło weszło w skład struktur Związku Towarzystw Katolickich Polek (ZTKP).

Towarzystwo Polek Radlin – Obszary, rok 1924

Członkinie koła zaangażowały się w budowę kościoła w Biertułtowach, gromadziły środki, partycypowały w kosztach zakupu 14 obrazów Drogi Krzyżowej oraz ufundowały obraz św. Kunegundy. W II połowie lat trzydziestych liderką koła była Józefa Krypczyk – Węgrzykowa, którą łączyły więzi z Elżbietą Korfanty, prezeską ZTKP. Koło organizowało kursy sanitarne i przysposobienia obronnego, a także własne obozy. Ostatni obóz towarzystwo zorganizowało w sierpniu 1939r. w Jastrzębiu Zdroju.

Obóz Towarzystwa Polek z Radlina - Obszar (Jastrzębie - Zdrój 10.08.1939)

*** **Radlinie** - koło Związku Towarzystw Polek p.w. św. Jadwigi w latach 1920 – 1921 założył Alojzy Swoboda.

Literatura i źródła: Kronika grupy ZPŚl. Obszar i kop. „Emma”, (zb. Izby Regionalnej miasta Radlin). P. Gleńsk, Obszary Osiedle Marcel Powstania i Plebiscyt (zb. Izby Regionalnej ...). Kobiety Radlina i Niepodległa 1918 – 2018. Kobięce twarze radlińskiej historii, (red.) E. Holona. Radlin 2018. s. 7 – 11. E. Holona, Ocalić od zapomnienia Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin – Biertułtowy 2000. s. 64

Eryk Holona

Twardzik Rafał, ur. 24.10.1907r. w Gladbeck w pow. Recklingshausen (Westfalia – Niemcy) w rodzinie emigranta ekonomicznego Franciszka i Eufemii z d. Potysz. Tam też ukończył szkołę podstawową i wraz z rodzicami w 1921r. wrócił na Śląsk. Rodzice zamieszkali w Radlinie - Obszarach w pow. rybnickim. Rafał od 1.05.1923r. zaczął pracować jako uczeń w laboratorium w koksowni w Radlinie. Był członkiem drużyny piłki nożnej TS „Błyskawica” kop. „Emma” w 1927r. Brał czynny udział w działalności Związku Strzeleckiego przy kop. „Ema” W 1936r. ożenił się z Gertrudą z d. Hawelz z Pszowa. Do 6.12.1939r. nadal pracował na stanowisku samodzielnego laboranta. Został zwolniony z pracy po odmowie podpisania volkslisty, a Arbeitsamt w Wodzisławiu skierował go do pracy przymusowej we Wrocławiu. Pracował początkowo w młynie, następnie jako laborant w browarze Kippke. Odwiedzał co pewien czas rodzinę. Kontaktował się ze znajomymi. Współtworzył organizację konspiracyjną „Wysoki Olimp”. Na początku 1940r. dołączył do niej 38 letni Stanisław Grzesiewski z Radlina. Działalność grupy „Wysoki Olimp” opisali A. Konieczny w pracy „Polska grupa konspiracyjna „Olimp” w wojennym Wrocławiu” oraz J. Wypiórkowski w publikacji „Po wrześniu był lipiec”. W mieszkaniu tego ostatniego zawiązała się grupa „Wysoki Olimp” w 1941r. Należeli do niej wywodzący się z miejscowej Polonii oraz przebywający na robotach przymusowych, a także uciekinierzy z Wielkopolski i Górnego Śląska, m.in. bracia Wyderkowscy, Rafał Twardzik, Stanisław Grzesiewski, Alojzy Marszałek, Edward Damczyk, Felicja Podlakówna. Grupa miała powiązania z katowickim inspektoratem Związku Walki Zbrojnej. Niemieckie źródła określają ją jako tajną organizację wojskową ZWZ. 5.06.1942r.r. Twardzik został aresztowany. Podczas rewizji w jego mieszkaniu gestapowcy znaleźli dokumentację dotyczącą produkcji broni i plany o znaczeniu wojskowym. W więzieniu śledczym we Wrocławiu przebywał do 18.11.1942r., w tym dniu został przekazany do KL Gross-Rosen i tam nadano mu nr 6544. Osadzono również w nim S. Grzesiewskiego (nr 6543).

Rafał Twardzik 29.01.1943r. został przewieziony do KL Sachsenhausen -Oranienburg, w którym był zarejestrowany jako więzień nr 59666. Zmarł 5.03.1943r. Formą upamiętnienia członków grupy „Olimp” jest Pomnik Pamięci ku ich czci przy skwerze Ruchu Oporu na osiedlu Szczepin we Wrocławiu, odsłonięty w 1989r.

Literatura i źródła: J. Klistal, *Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945*, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, Zesz. 2, Pięćdziesiąt lat Klubu Sportowego „Górnik” Radlin, opr. A. Sojka, wyd. KS „Górnik” Radlin, 1973, s. 26. Opracowanie pt. „Wysoki Olimp” Zygmunta Twardzika (maszynopis), zbiory B. Adamczyka. T. Czerniewski, W piątek 5 czerwca na Olimpie, (w:) „Nowe Życie”, czerwiec 2009, pismo Archidiecezji wrocławskiej.

Eryk Holona

U

Uczestnicy III powstania śląskiego z Radlina, Obszar i Kop. „Emma”, Głóżyn i Biertułów

Kompania z Radlina

Adamczyk Antoni /szer./	Adamczyk Franciszek /plut.
Albiński Herman /szer./	Albiński Jan /szer./
Albiński Antoni /szer./	Adamowski Augustyn /szer./
Brawański Paweł/ sierż. d-ca plut./.	Brawański Ryszard /szer./
Brachmański Michał /plut./	Brachmański Ignacy /szer./
Brachmański Tomasz /szer./	Brachmański Augustyn /szer./
Brachmański Paweł /kpr./	
Brachmański Wiktor	/sierż. sztab., d-ca kompanii, d-ca baonu/
Barteczko Emil / kpr./	Barteczko Franciszek /szer./
Bochenek Wojciech /szer./	Burcek Franciszek /szer./
Bartkowiak Józef /st. szer./	Ciemiega Paweł / kpr./
Chromik Henryk /szer./	Chromik Jan /szer./
Duda Franciszek /szer./	Dzierżęga Wiktor /szer./
Dzierżęga Józef /szer./	Drzeniek Paweł /plut./
Drzeniek Józef / szer./	Froncek Emil /szer./
Głąb Bernard /sierż. liniowy, d-ca plut./	Głąb Franciszek /kpr./
Gwoździk Józef /kpr./	Górecki Franciszek /szer./
Grabiec Franciszek /szer./	Grabiec Antoni /szer./
Grzonka Hieronim /szer./	Grzybek Antoni /szer./
Grzybek Józef /szer./	Grabowski Karol /szer./
Gomola Alojzy /szer./	Hawełek Józef /kpr./
Huda Paweł /kpr./	Huda Antoni /kpr./
Holuża Wilhelm /szer./	Herok Franciszek /szer./
Herok Emil /szer./	Herok Hieronim /szer./
Iksal Dawid /szer./	Jurczyk Wiktor /szer./
Kowol Jan /plut., d-ca plut./	Kowol Izydor /szer./
Kowol Roman II /szer./	Kowol Józef /szer./

Kowol Roman I /szer./
Kowol Leon / szer./
Kowol Mateusz ? / szer./
Kolorz Józef /kpr./
Kolorz Wilhelm /kpr./
Kolorz Franciszek /szer./
Kolorz Herman /szer./
Kubica Józef /plut./
Kubica Józef /kpr./
Kubica Jan /szer./
Kubica Herman /szer./
Kiermaszek Jan /kpr./
Kuźnik Wilhelm /st. szer./
Kosmalski Franciszek /st. szer./
Kozielski Leon /szer./
Kłosok Jan /szer./
Kalwar Karol /szer./
Króliczek Wiktor /szer./
Konieczny Józef / szer./
Kowalski Urban /szer./
Kretek Jan / st. szer./
Krakowczyk Emil / szer./
Materzok Roman /kpr./
Materzok Konrad /szer./
Menżyk Wilhelm /szer./
Mojżesz Józef /kpr./
Mojżesz Florian /szer./
Malina Józef / szer./
Maksik Paweł / szer./
Nowak Ignacy /kpr./
Nawrat Ryszard /szer./
Ostrzołek Wincenty /szer./
Powała Franciszek /szer./
Pukowiec Antoni /kpr./
Polnik Józef /st. szer./
Pilara Paweł / kpr./
Kowol Ryszard/st. szer./
Kowol Antoni /szer./
Kowol Ryszard /szer./
Kolorz Ludwik /kpr./
Kolorz Paweł /szer./
Kolorz Oskar /szer./
Kolorz Wiktor /szer./
Kubica Ignacy / kpr./
Kubica Franciszek /kpr./
Kubica Wojciech /szer./
Kubica Paweł /szer./
Kiermaszek Wiktor /kpr./
Kominek Franciszek /st. szer./
Kozielski Izidor /kpr./
Kufka Sylwester / szer./
Kłosok Franciszek /szer./
Króliczek Franciszek /szer./
Konieczny Roman /szer./
Kowalski Izidor /szer./
Kownacki Józef /szer./
Koczy Wincenty /st. szer./
Matuszczyk Mateusz /kpr./
Materzok Józef /kpr./
Menżyk Mateusz /st. szer./
Mandrysz Franciszek /kpr./
Mojżesz Franciszek /szer./
Milion Stefan /szer./
Maciończyk Augustyn /szer./
Musioł Wincenty /szer./
Nosiatek Alojzy /szer./
Odrozek Paweł /szer./
Powała Jan /plut. d-ca kompanii/
Pukowiec Wiktor /sierż. sztab./
Polnik Teodor /kpr./
Polnik Robert /szer./
Pośpiech Józef /st. szer./

Pośpiech Franciszek /szer./	Pośpiech Jan I /szer./
Pośpiech Nicefor /szer./	Pospiech Józef /szer./
Pośpiech Konstanty /szer./	Pośpiech Jan II /szer./
Pośpiech Karol / szer./	Pitrowalski Wojciech /szer./
Placek Ignacy / szer./	Porwoł Paweł /szer./
Porwoł Józef / szer./	Pluta Wiktor /szer./
Pluta Paweł /szer./	Pieczka Wincenty /szer./
Pieterek Franciszek /szer./	Rduch Ignacy /szer./
Ratajczak Michał /plut./	Ratajczak Walenty /kpr./
Rotgekel Joachim /szer./	Ruśniok Ignacy /szer./
Rychlik Jan / szer./	Reclik Jan/ szer./
Reclik Józef /st. szer./	Rudol Piotr /st. szer./
Rudol Konrad / st. szer./	Rezner Franciszek /szer./
Stabla Ignacy / szer./	Stabla Wincenty /szer./
Szweda Juliusz / kpr./	Szóstek Wilhelm /st. szer./
Szóstek Dominik / szer./	Sosna Leon /szer./
Sosna Paweł /szer./	Sosna Teodor /szer./
Sosna Jan /szer./	Sosna Alojzy /szer./
Swoboda Stanisław /szer./	Swoboda Leon /szer./
Stebel Teodor /szer./	Stebel Wilhelm /szer./
Skrobol Teodor / szer./	Steuer Walenty /szer./
Sitko Herman /st. szer./	Sitek Paweł /kpr./ (CAW, I.130.90.3)
Surma Wiktor / szer./	Surma Karol /szer./
Surma Wilhelm /szer./	Szajer Paweł /szer./
Skorzysko Klemens / st. szer./	Sikora Józef /szer./
Szulik Bruno /szer./	Szczęsny Paweł /szer./
Trybuś Alojzy / kpr./	Torka Franciszek /st. szer./
Tkocz Franciszek /kpr./	Wala Antoni /kpr./
Wowra Dominik /szer./	Węgrzyk Wincenty / kpr./
Wojtyczko Teofil /st. szer./	Żemła Ignacy /szer./
Żuk Karol /szer./	

Mieszkańcy Radlina w innych pododdziałach:

Głombik Józef, szer.?, w (4) 15 pułku raciborskim .

Pojda Paweł szer. Komp.7, 14 pułku wodzisławskiego (CAW I.130.90.3)

Pukowiec Franciszek dca II baonu 14 pułku /CAW I.130.90.4/

Kompania sztabowa z Obszar i kop. „Emma”

Białecki Paweł	Cichy Wilhelm
Duda Antoni	Duda Roman
Drzeniek Franciszek	Drzeniek Anton Durczok Antoni
Dzierżęga Jan	Dylich Teofil
Danel Franciszek	Dziuba Karol
Fabrycy Antoni	Gzel Karol
Gawlok Teofil	Grobelny Filip
Grynberg Alfred	Grabarczyk Teofil
Harnot Reinhold	Hus Ferdynand
Hensel Jan	Janulek Antoni
Kuśka Augustyn sierż., oficer wywiad./CAW I.130.3.51/	
Kubala Paweł	Kubala Franciszek
Kubala Jan	Kołeczko /Koleczko/ Paweł
Kołeczko /Koleczko/ Alojzy	Kozielski Franciszek I
Kozielski Franciszek II	Kozielski Rudolf
Klimek Franciszek	Klimek Józef
Marcol Józef	Matuszyński Józef
Matuszyński Alojzy	Matuszyński Wilhelm
Myśliwiec Józef	Myśliwiec Franciszek
Mitko Michał	Musiolik Karol
Musiolik Józef	Moczała Jan
Materzok Emanuel	Mazur Karol
Polich Herbert	Paszenda Alojzy
Rojek Paweł	Rojek Wiktor
Sachs Karol	Sachs Józef /kpr./
Sachs Leopold / sierż. sztab./	Sachs Paweł
Sachs Robert	Sierny Alojzy
Sierny Leon	Stabik Konrad
Stabik Brunon	Świerczyna Aleksander
Sobik Emanuel	Sobik Augustyn
Sobik Teofil	Śmigielski Ludwik
Szymik Ludwik	Szymiczek Henryk
Steuer Augustyn	Szkatuła Augustyn
Szkatuła Józef	Spandel Jan
Szóstek Franciszek	Ucher Klemens
Ucher Ewald	Ucher Roman
Weis Edward	Wystup Walenty
Wojak Augustyn	Wojak Dominik
Wojak Franciszek	Weideman Melchior
Sosna Karol /st.szer/ (CAW, I.130.90.3)	

Kompania z Głożyn

Brachmański Wiktor	Brachmański Roman
Duda Nikodem	Dziwoki Jan
Janisz Józef	Koczy Joachim
Kowol Michał	Menżyk Wiktor I
Menżyk Wiktor II	Menżyk Walenty
Mika Jan	Materzok Edward
Pogoda Józef	Polnik Augustyn
Radecki Augustyn	Szczotok Augustyn
Strzelec Paweł	Szymiczek Franciszek
Szymiczek Antoni	Skowronek Jan
Smyczek Antoni	Tomala Jan
Szulc Hubert	Waler Filip
Warzecha Walenty	Weiner Paweł

Mieszkańcy Głożyn w innych pododdziałach:

Koczy Jan w 5 komp. marklowickiej II baonu 14 pułku(CAW, I.130.90.3)

Szymiczek Walenty pełnił służbę w kancelarii III baonu 5 pułku rybnickiego wspólnie z Franciszkiem Urbańczykiem z Biertułów /CAW I.130.3.71/

Śmietański Wincenty w I komp. I baonu 14 pułku , Stołtny Jan V komp. II baonu 14 pułku /CAW I.130.90.4/

Pozostali uczestnicy III powstania śląskiego z Głożyn na liście żołdu „Głożyny, Marklowice” /CAW I.130.87.7b/ ustalenii w wyniku rozpoznania / wywiad z mieszkańcami Głożyn Wandą Miler i Ignacym Magiera/:

Radecki Jan, Matera Konrad, Pluta Paweł, Wojaczek Franciszek, Radecki Stanisław, Prochaczek Rudolf, Matera Leon, Froncek Józef, Brachmański Roman, Materzok Leon, Radecki Konrad, Gwoździk Leon, Gwoździk Franciszek, Skaba Franciszek, Orszulik Jan.

Kompania z Biertułów

Adamczyk Zygfryd	Adamczyk Walenty,
Adamczyk Alfons,	Adamczyk Ryszard,
Adamczyk Antoni	Baron Francisz
Barczyk Jan	Bednorz Robert
Bednarek Franciszek	Bednarek Józef
Bugła Jan	Bugła Ludwik
Bugła Rajmund	Bugła Ignacy

Bugla Augustyn
Blanik Dominik
Beza Fryderyk
Boczek Rudolf
Bożek Wilhelm
Brachaczek Paweł
Brachmański Konrad
Brzoza Jan
Brzezinka Wilhelm
Brzezinka Rajnhold
Czechaczek Karol
Drzeniek Paweł
Dzierżęga Augustyn
Gajda Roman
Gomolka Alfons
Gomola Teodor
Gojny Jerzy
Głombica Augustyn
Gruszka Władysław
Gruszczyc Otton
Grzenia Jan
Gwoździk Karol II
Heliosz Emanuel
Hink Maksymilian
Holona Karol
Huda Paweł
Janisz Karol
Jakubczyk Karol
Jeszka Franciszek
Kłosok Jan
Kowol Teodory
Kocur Teodor
Kolar Wincenty
Konieczny Jan
Kuchta Ernest
Kominek Karol
Kominek Paweł
Kudła Emanuel
Lubszczyk Feliks
Łopocz Brunon
Mastalerz Franciszek
Macek Florian

Bugiel Jerzy
Bienia Roman
Bluszcz Konstanty
Bożek Jan
Bytomski Paweł
Brachmański Walenty
Brum Antoni
Brzezinka Franciszek
Brzezinka Jan
Czechaczek Wilhelm
Durczok Jan
Drobczyk Werner
Elias Wiktor
Gajda Zygfryd
Gomolka Wilhelm
Gojny Ludwik
Gebel Oskar
Grunwald Michał
Gruszczyc Engelbert
Gryt Wincenty
Gwoździk Karol I
Grzegorzyc Robert
Heliosz Augustyn
Herman Augusty
Holona Sylwester
Janisz Florian
Jakubczyk Wiktor
Jeszka Wilhelm
Jędrzejczyk Paweł
Kowol Paweł
Kowol Józef
Koźmicki Emil
Kozielski Ryszard
Koczy Ryszard
Kupka Emil
Kominek Wilhelm
Kwiatoń Wilhelm
Lubszczyk Walenty
Lubszczyk Paweł
Matula Wilhelm
Marczyński Augustyn
Marszolik Ludwik

Marszolik Paweł
Meisner Franciszek
Musiolik Jan
Nawrat Franciszek
Niestrój Karol
Ochojski Ludwik
Piela Edward
Pieczka Augustyn
Pyszny Wincenty
Pielorz Feliks
Piechaczek Jan
Płonka Wiktor
Pytlik Franciszek
Prefeta Roman
Podstawka Rudolf
Rezner Walenty
Ratka Józef
Rosa Józef
Rojek Roman
Rychlikowski Augustyn
Skupień Jan
Sierny Tomasz
Słanina Filip
Swoboda Teodor
Spandel Adolf
Smołka Roman
Smołka Alojzy
Skaba Wiktor
Skaba Mikołaj
Skaba Henryk
Skaba Alojzy
Seeman Franciszek
Święty Edmund
Święty Hubert
Szóstek Adolf
Szulik Roman
Szczyrba Franciszek
Tumich Jan
Wieczorek Wincenty
Wencel Franciszek
Warmuza Mikołaj
Wawrzyńczyk Karol

Mielniak Jan
Musiolik Feliks
Mura Brunon
Niestrój Jan
Ochojski Paweł
Piela Jan
Paszenda Franciszek
Pyszny Paweł
Koloczek Alojzy
Pietraszek Franciszek
Placek Franciszek
Pukowiec Antoni
Piechuta Paweł
Prefeta Paweł
Połomski Karol
Rezner Karol
Ratka Franciszek
Rosa Maksymilian
Rojek Stanisław
Ryszka Józef
Sierny Józef
Słanina Maksymilian
Swoboda Ludwik
Spandel Alfred
Spandel Hubert
Smołka Wojciech
Skaba Emanuel
Skaba Karol
Skaba Alfred
Skaba Herman
Skrzypiec Oskar
Świtała Franciszek
Święty Józef
Szóstek Henryk
Szulik Maksymilian
Szczotok Antoni
Szczyra Konstanty

Urbańczyk Franciszek /sierż. sztab. /CAW I.130.3.71/

Wieczorek Józef
Wencel Konrad
Wranik Franciszek
Weiner Paweł

Weiner Wilhelm
Widera Wiktor
Zarembik Józef
Żymełka Jan

Walecki Franciszek
Wiosna Józef
Serafin Józef
Żymełka Jakub

Literatura i źródła: Wykazy sporządzone przez P. Głęńską członka Komisji Historycznej przy Miejskim Kole ZBoWiD w Wodzisławiu – Radlinie , 1981r. (w:) Radlin, Biertułtowy, Obszary Osiedle Marcel, Powstania Śląskie i Plebiscyt, teczki maszynopisu (zb.. Izby Regionalnej miasta Radlin) oraz dane pozyskane w Centralnym Archiwum Wojskowym). E. Holona, Twoi Antenaci. Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Główny, Biertułtowy /przed i podczas III powstania śląskiego/, Radlin 2016.,

Eryk Holona

W

Wawrzyńczyk Wilhelm ur. się 8.11.1914r. w Kokoszykach jako najmłodszy z 6 osobowego rodzeństwa w górniczej rodzinie Wilhelma i Pauliny z d. Pośpiech (była siostrą ks. Pawła Pośpiecha). Jego ojciec, również Wilhelm, pochodził z Biertułów, zginął podczas pierwszej wojny światowej. W 1927r. został uczniem Państwowego Gimnazjum w Rybniku, z którego przeniósł się do Żor, gdzie zdał maturę w 1934r.. Po maturze

odbył czynną służbę wojskową w Szkole Podchorążych Piechoty w Kielcach, a po ćwiczeniach w rezerwie uzyskał nominację na podporucznika. Po odbyciu służby wojskowej podjął pracę w biurze obliczeniowym zarobków w kopalni „Emma” w Radlinie. Zamieszkał u powstańca Karola Sachsa w Radlinie – Obszarach. W 1938 roku został zmobilizowany i brał udział w zajęciu Zaolzia. Brał również udział w wojnie obronnej pułku kieleckiego we wrześniu 1939r. Po nieudanej próbie wydostania się za granicę, wrócił w październiku do Radlina. Był jednym z organizatorów harcerskiego ruchu oporu. 4.12.1939r. w mieszkaniu Alojzego Lasoty odebrał przysięgę pierwszych członków konspiracyjnej organizacji „Orzeł Biały”. Do wiosny 1940r. utworzył sieć tajnych „trójek” i „piątek” na ziemi rybnicko – wodzisławskiej. W tym czasie nawiązał kontakt z Inspektoratem Związku Walki Zbrojnej (ZWZ) w Rybniku i został mianowany dowódcą obwodu wodzisławskiego z siedzibą w Radlinie. Jako oficer WP organizował punkty kontaktowe dla łączników, miejsca odpraw, wyznaczał dowódców drużyn na terenie osiedli górniczych: Radlin, Pszów, Rydułtowy. W styczniu 1942r. rybnickie struktury ZWZ zostały przekształcone w Inspektorat Armii Krajowej (ps. „Kocioł”). Wilhelm Wawrzyńczyk został powołany na stanowisko dowódcy obwodu wodzisławskiego (ps. „Kaplica”). Działał pod pseudonimami „Wiluś” oraz „Jaś”. Był poszukiwany przez gestapo od 21.04.1942r. po aresztowaniu uczestników tajnej odprawy dowódców pododdziałów w jego obwodzie. Odprawa miała miejsce w mieszkaniu Gertrudy i Erwina Skowronków w Radlinie w dniu 20.04.1942r., z której wcześniej wyszedł. Po jej zakończeniu w godzinach nocnych aresztowano małżeństwo Gertrudę i Erwina Skowronków oraz nauczycielkę szkoły na „Emmie” Marię Olszewską (Olszowską). Cała trójka zginęła w obozie Kl. Auschwitz. Po okresie ukrywania się w Pszczynie został skierowany na Zaolzie, które było częścią składową Rybnickiego Inspektoratu AK. Od lata 1942r. ściśle współpracował z „cichociemnym”, który na

Zaolziu nosił nazwisko Stanisław Staszowski, a na Górnym Śląsku Stanisław Zawadzki (ps. „Kos”). W listopadzie tego roku obaj zostali aresztowani na dworcu kolejowym w Pietrowicach k/Karwiny i odtransportowani na gestapo do Cieszyna. Stamtąd Wilhelm Wawrzyńczyk został przewieziony do więzienia śledczego (Ersatzpolizeigefängnis) w Mysłowicach (w grypsie przesłanym rodzinie z myślowickiego więzienia napisał: „... jeśli poprowadzą mnie na stracenie będę umiał umrzeć ze spokojem i godnością Polaka, który wie, za co ginie...”). Z Mysłowic przewieziono go do KL Auschwitz i wyrokiem policyjnego sądu doraźnego w dniu 2.06.1943r. skazany został na karę śmierci przez rozstrzelanie. Zginął w dniu osądzenia w wieku 29 lat. Pośmiertnie został odznaczony Srebrnym Krzyżem Virtuti Militari.

Literatura i źródło: Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, (red.: E. Holona), Radlin 2018, s.94-95, Armia Krajowa i konspiracja po akowska na ziemi rybnickiej 1942–1947, red. Adam Dziurok, Katowice 2004, T. Miler: Inspektorat Cisu i Rybitwy. Działalność i struktury rybnickiego inspektoratu ZWZ-AK w latach 1939-1945 /www.pamiec.jasnet.pl › pdf › inspektorat./

Eryk Holona

Weiner Ignacy ur. 13.12.1897r. w Radlinie-Głożynach w pow. rybnickim w rodzinie Johanna i Marianny z d. Seemann. Prawdopodobnie ukończył szkołę powszechną w Radlinie - Głożynach. Był jednym spośród 6 mieszkańców Głożyn, którzy figurują w spisie weryfikacyjnym (z 27.03.1939r.) żołnierzy b. I Pułku Strzelców Bytomskich. Brał udział w II i III powstaniu śląskim, Ożenił się z Marią z d. Grabiec w 1920r. (siostrą Eryka Grabca, który został powieszony w więzieniu w Katowicach 13.06.1942r.). Był sekretarzem grupy miejscowej Związku Powstańców Śląskich w Niewiadomiu. Pracował na kop. „Ignacy” na stanowisku wydawcy materiałów wybuchowych. 1.09.1939r. Weiner nie zgłosił się do pracy, ukrywał się, a gdy się pojawił w kopalni 5.09.1939r., został aresztowany i wywieziony do więzienia w Rybniku. Podzielił los innych więźniów z Radlina, był więziony w Rybniku, Raciborzu, Zgorzelcu, Rawiczu i w końcu trafił do KL Buchenwald. Zbliżający się front aliantów wymusił ewakuację więźniów KL Buchenwald do KL Dachau. W trakcie przewożenia więźniów, z kilkoma innymi współwięźniami próbował ucieczki, wyskakując z wagonu w czasie jazdy. Eskorta SS zaczęła jednak strzelać do uciekinierów. Ignacy Weiner został śmiertelnie trafiony, zginął w wieku 48 lat 3.02.1945r. Był odznaczony Krzyżem Powstańczym, Gwiazdą Śląską.

Literatura i źródła: J. Klistala, *Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945*, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, Zesz. 2, E. Holona, Twoi Antenaci. Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Głóżyń, Biertułtowy przed i podczas III powstania śląskiego, Radlin 2016, s. 15. AP Cieszyn, USC w Radlinie, 14/443, sygn. 25.

Eryk Holona

Wencel Franciszek ur. się 1.01.1899r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Theodora i Euphenii (Eufenii) z d. Wawrzinczyk (Wawrzyńczyk ?) Ukończył szkołę ludową w Biertułtowach. Naukę kontynuował w szkole handlowej w Raciborzu. Nie kończy jej, a odbywa 3 letnią praktykę budowy maszyn na kop. „Hoym” ,w trakcie której ukończył również 7 tygodniowy kurs technika górniczego. Chcąc uniknąć represji i upokorzenia ze strony wrogich ludności polskiej władz niemieckich, podjął decyzję o przekroczeniu granicy niemiecko - polskiej 9.05.1919r. Żołnierz I Pułku Strzelców Bytomskich, Odznaczony Krzyżem Walecznych nadawanym za męstwo i odwagę w boju na polu walki, ustanowionym przez Radę Obrony Państwa 11.08.1920r. Odebrał go prawdopodobnie z rąk marszałka Piłsudskiego w Rybniku 28.08.1928r. Członek POW, uczestniczył w tworzeniu materiałowych środków walki. Brał udział w przerzutach broni z pogranicza polsko – niemieckiego z miejsc stacjonowania jednostek wojska polskiego w Strumieniu i Pruchnej. W III powstaniu był dowódcą plutonu oraz zastępcą dowódcy II kompanii (biertułtowskiej) 5 pp. Rybnickiego. Po podziale Śląska był zatrudniony jako pracownik biurowy w kop. „Hoymgrube” (od 1.01.1925r. zmieniono nazwę kop. na „Hoym”, a od 4.09.1936r. nosiła nazwę kop. „Ignacy) w Niewiadomiu. W okresie 17.07.1927 – 21.08.1927 ukończył kurs instruktorski przysposobienia wojskowego i wychowania fizycznego przy 21 Dywizji Piechoty w stopniu sierżanta. Brał udział w działalności Związku Powstańców Śląskich, Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” oraz straży pożarnej w Biertułtowach, w której był naczelnikiem. Został aresztowany 9.09.1939r., był więziony w Rybniku, Raciborzu, Zgorzelcu, Rawiczu. Ponad miesiąc później, 16.10.1939r., był już więźniem KL Buchenwald. Początkowo pracował w kamieniołomach i przy budowie dróg obozowych. Później w obozowej chlewni hodowli świń. Przemyczał z magazynu ziemniaki, które gotował, a następnie dzielił się

nimi z mieszkańcami baraku. Został zwolniony z obozu we wrześniu 1940r. w wyniku starań żony decyzją Urzędu Tajnej Policji Państwowej w Berlinie z dnia 13.09.1940r. Po powrocie do domu meldował się co drugi dzień na policji, a po trzech miesiącach, po odzyskaniu zdrowia, został skierowany na roboty do huty „Julia” („Bobrek”) w Bytomiu. W 1943r. nie wyraził zgody na wpisanie go na listę III grupy narodowościowej (volkslisty). Został wpisany na listę grupy IV, na której były umieszczane osoby jednoznacznie deklarujące narodowość polską. Nie posiadały one żadnych praw obywatelskich. Po wyzwoleniu Radlina przez wojska radzieckie 27.03.1945r. powrócił do pracy biurowej w kop. „Ignacy”. Utworzył na kopalni komórkę PPR i pełnił w niej funkcję sekretarza do kongresu zjednoczeniowego PPR i PPS 15.12.1948r. Był również skarbnikiem Rady Zakładowej w latach 1948 – 1953. Na emeryturę odszedł 1.07.1967r. z ostatniego miejsca pracy jakim była kop. „Anna” w Pszowie. Uczestniczył w działalności ZBoWiDu, PSS „Społem” oraz FJN. Był uhonorowany wieloma odznaczeniami, m. in.: Krzyżem na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Zasługi dla OSP. Zmarł 8.08.1981r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Radlinie - Biertułtowach.

Literatura, źródła: E. Holona; Twoi Antenaci Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Głóżyń, Biertułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, s. 9, 76, 92 oraz aneks 4 s.15., Kronika koła ZBoWiD koła nr 4, Wodzisław – Radlin (zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). AP Cieszyn USC w Rydułtowach (1895-1937) 14/412, sygn.5.

Eryk Holona

Wieszczyk Józef ur. się 16.02.1896r. w Żyznowie w pow. strzyżowskim (woj. lwowskie) w rodzinie Franciszka i Katarzyny z d. Piskało. Szkołę ludową ukończył w Żyznowie, następnie w l. 1911-1914 uczęszczał do gimnazjum w Drohobyczu. Należał w nim do drużyny skautów. Jego naukę w gimnazjum Józefa Wieszczyka przerwał wybuch I wojny św. Opuścił Drohobycz, ewakuował się na teren Czech. 15.04.1915r. został wcielony do 40 pułku piechoty armii austriackiej.

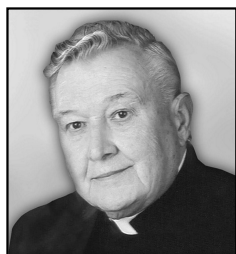
Brał udział w walkach 40 pułku na froncie walk z Rosją (od 18.01.1916 – czerwiec 1918r.), potem na froncie włoskim (od czerwca 1918). Do Żyznowa wrócił 1.11.1918r. Uczestniczył w utworzeniu miejscowej milicji. W tym samym miesiącu (27.11.1918r.) wstąpił jako ochotnik do formacji wojskowej powstającej armii polskiej. Pełnił służbę

w żandarmerii wojskowej w stopniu plutonowego w powiecie strzyżewskim, pilźnieńskim oraz leskim, gdzie uczestniczył w rozbrajaniu band ukraińskich. Podczas służby, 2.06.1921r., złożył egzamin z klasy IV w gimnazjum w Sanoku. Wystąpił z wojska 31.12.1921r. i podjął naukę w Męskim Seminarium Nauczycielskim w Samborze, które ukończył 29.11.1922r. W okresie organizowania szkolnictwa na Śląsku, do części przywróconej Polsce przybyło wielu nauczycieli m. in. Józef Wieszczyk, który 8.01.1923r. został skierowany do pracy w Szkole Powszechnej nr 2 w Lipinach w pow. świętochłowickim. Sprawował w niej opiekę nad DH im. Jana III Sobieskiego, która z jego inicjatywy nawiązała współpracę z 73 pułkiem piechoty stacjonującym w Królewskiej Hucie (obecnie Chorzów). W 1926r. Józef Wieszczyk w ramach ruchu służbowego został przeniesiony do szkoły powszechnej w Biertułtowach. Założył w niej, a także w Biertułtowach pierwszą DH im. Wł. Jagiełły. Kierowana przez niego drużyna należała do grupy najwyższej ocenianych jednostek Hufca Harcerzy w Wodzisławiu. W uznaniu zasług za działalność nauczycielską oraz harcerską został 17.06.1934r. udekorowany „Gwiazdą Śląską”. Józef Wieszczyk uczestniczył w różnych formach szkoleń organizowanych przez śląską KCH ZHP, m. in. w kursie zachowawczym (9.12.1932 – 14.04.1933), chorągwiowym kursie instruktorskim na Buczu (21.06. – 06.07.1933), kursie podharcemistrzowskim w styczniu 1934r. w Koniakowie. Rozkazem Naczelnika I. 5 z dnia 25.03.1935r. został mianowany na stopień podharcemistrza. Pomimo ewidentnych zasług i zaangażowania na rzecz młodzieży i środowiska Józef Wieszczyk podjął w 1937r. decyzję o przejściu do szkoły w Ligocie Rybnickiej nie chcąc brać udziału w środowiskowo ambicjonalnych sporach kompetencyjnych. W styczniu 1938r. uczestniczył w kursie harcmistrzowskim w Górkach Wielkich. W nowym miejscu pracy od 15.03.1938r. pełnił funkcję drużynowego MDH. Rozkazem Naczelnika Harcerzy I. 4 z dnia 10.02.1939 r został mianowany na stopień harcmistrza. Latem 1939r. prowadził obóz ze swoimi harcerzami w Czernichowie k/ Żywca, z którego wrócił 10 dni przed wybuchem II wojny św. W dniu 1.09.1939r. w obliczu grożącego mu niebezpieczeństwa (aresztowania) wyjechał na rowerze z okupowanego Rybnika. Dołączył do rodziny w Sanoku, jednak już w październiku musiał zmienić miejsce pobytu z powodu zagrożenia aresztowaniem. Przebywał na terenie dobrze znanym sobie, w okolicach Strzyżowa. Nadaremnie szukał pomocy dla rannego syna podczas działań wojennych. Po jego śmierci miał się różnorodnych zajęć dla zapewnienia bytu swojej rodzinie. Zaangażował się w tajnym nauczaniu oraz w strukturach AK. Przygotowywał materiały – wydawnictwa o polskości ziem zachodnich, w tym Śląska. Po przejściu frontu, od grudnia 1944r. do marca 1945r., brał udział w organizowaniu działalności rzeszowskiego Hufca ZHP. Po zakończeniu

działań wojennych zdecydował się wrócić na Górny Śląsk, zamieszkał w Gliwicach, w których osiedliło się wielu mieszkańców południowo wschodnich kresów II RP, w tym byli instruktorzy i harcerze Chorągwi Lwowskiej. Spośród nich ukształtowała się Komenda Hufca ZHP w Gliwicach. Józef Wieszczyk od listopada 1945r. współpracował z 6 MDH w Sośnicy k/Gliwic. Od lutego 1946r. wchodził w skład Komendy Hufca, a w styczniu 1947r. został wybrany jej komendantem. W tym samym roku, mimo piętrzących się trudności, zorganizował w Rudach Raciborskich obóz harcerzy hufca męskiego, którym sam kierował. Prowadził akcję letnią gliwickiego hufca w 1948r. w Krzeszowie, w której uczestniczyło duże zgrupowanie drużyn. Powstanie 21.07.1948r. Związku Młodzieży Polskiej zintensyfikowało krytyczną kampanię wobec treści pracy ideowo – wychowawczej w ZHP, która w miarę upływu czasu znajdowała wsparcie aktywu partyjnego. Korzystaniem w niej również z „usług” i inwigilacyjnych działań Urzędu Bezpieczeństwa. W zaistniałej sytuacji Józef Wieszczyk zrezygnował z funkcji Komendanta hufca 9.01.1949r. Po reaktywowaniu ZHP, po zjeździe łódzkim, 19. 12.1956r., Józef Wieszczyk został wybrany po raz drugi komendantem hufca w Gliwicach 1.05.1957r., tak jak wcześniej w okresie międzywojennym, poprowadził osobiście kolumnę harcerzy w defiladzie. W miesiącach letnich zorganizował obóz szkoleniowy dla kadry w Zlatnej. Niestety jeszcze raz doświadczył skutków kampanii weryfikacyjnej ideowego zaangażowania w II połowie lat pięćdziesiątych. Był zmuszony do zrezygnowania z pełnionej funkcji. W 1958r. przeszedł na emeryturę. Zmarł 26.06.1980r. w Gliwicach.

Literatura, źródła: B. Adamczyk; Józef Wieszczyk – Żołnierz, Nauczyciel i Instruktor, (w:) Z dziejów harcerstwa w Gliwicach, wyd. Muzeum w Gliwicach, 2012, s. 147 – 155.

Błażej Adamczyk

Ks. prałat Włoka Alfred - ur. się 26.01.1941r. w Bielszowicach (obecnie dzielnica Rudy Śl.) w rodzinie Wilhelma oraz Marty z domu Walasz. Ojciec był górnikiem w kopalni „Zabrze”, matka zajmowała się domem. Wychowywał się w rodzinie wielodzietnej. Miał troje rodzeństwa. Przez 7 lat należał do Zespołu Służby Liturgicznej (był ministrantem) w kościele p.w. Marii Magdaleny w Bielszowicach, a od 1957r.

należał do stowarzyszenia Milicji Niepokalanej. Grał na organach. Po ukończeniu szkoły podstawowej kontynuował naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Wirku.

W 1957r. przyjął sakrament bierzmowania. Egzamin dojrzałości zdał w 1959r. Następnie rozpoczął studia w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie. W trakcie studiów został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Dwuletnią służbę wojskową (1962 - 1964), odbył jako szeregowy żołnierz saper - minier w Ciechanowie, Kazuniu i Warszawie. Brał udział w rozminowywaniu i odgruzowywaniu Warszawy. Święcenia diakonatu przyjął 12.03.1967r. w kaplicy seminarium w Krakowie, a święcenia kapłańskie (prezbiteriatu) z rąk bpa H. Bednorza 4.06 1967r. w katedrze w Katowicach. Po święceniach został najpierw skierowany na zastępstwo wakacyjne do parafii pw. św. Marii Magdaleny w Radlinie oraz do rodzinnej parafii, także pw. św. Marii Magdaleny w Bielszowicach. Jako wikariusz pracował w parafii Matki Bożej Częstochowskiej w Wodzisławiu Śl. – Wilchwach (1967-1970). W 1970r. bp Herbert Bednorz mianował go swoim kapelanem i osobistym sekretarzem. Posługę tę pełnił przez 5 lat. W tym okresie pełnił również z jego nadania funkcję notariusza Kurii Diecezjalnej. Ponadto od 1974r. pracował w redakcji „Gościa Niedzielnego” jako konsultant odpowiedzialny za redagowanie kroniki wydarzeń diecezjalnych. Brał udział w sesjach I Synodu Diecezji Katowickiej oraz odpowiadał za sprawy porządkowe na sesjach plenarnych. W 1975r. został rektorem z tytułem proboszcza kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gostyni Śląskiej. Funkcję tę sprawował do 1978r. Przez krótki czas pełnił obowiązki dziekana dekanatu mikołowskiego. W 1975r. ukończył studia na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, uzyskując tytuł magistra na podstawie pracy dyplomowej „Duszpasterski charakter wizytacji kanonicznych”. 5.08.1978r. został mianowany wikariuszem ekonomem parafii p.w. WNMP w Radlinie - Biertułtowach, a 10.10.1978 jej proboszczem. Podczas sprawowania urzędu, a pełnił go przez 29 lat, przeprowadził renowację kościoła po pożarze, który miał miejsce 1.12.1983r. Wybudował dom katechetyczny oraz nowe lokum - dom Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej. Uczył religii w Szkole Podstawowej nr 18 (obecnie nr 2) i Szkole Podstawowej nr 22 (obecnie nr 1) oraz Liceum Zawodowym w Radlinie. W latach 1983-1997 był dziekanem dekanatu wodzisławskiego, członkiem Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej, a później Rady ds. Ekonomicznych Archidiecezji Katowickiej, przewodniczył Radzie Nadzorczej Księgarni św. Jacka w Katowicach. Był współzałożycielem i pełnomocnikiem Fundacji Ośrodka Dzieci Niepełnosprawnych w Wodzisławiu Śląskim, wykładowcą dogmatyki w Studium Katechetycznym. Był wizytatorem parafii dziekańskich (1998 – 2011). W uznaniu zasług dla Kościoła na Śląsku abp Damian Zimoń mianował go w 1986r. kanonikiem Kapituły Metropolitalnej. W latach 2003 - 2018 pełnił funkcję prepozyta Kapituły Katedralnej Katowickiej. W 2003r. otrzymał od Jego Świątobliwości Jana Pawła II nominację na jego kapelana. Rok później (2004r.) został obdarzony godnością prałata. W roku 1989

założył parafialną ochronkę dla dzieci z ubogich rodzin, dla której przez 20 lat pozyskiwał od sponsorów - donatorów środki zabezpieczenia prowadzenia działalności opiekuńczo - kompensacyjnej. W 2003r. został laureatem I edycji wyróżnienia „Quality” burmistrza miasta Radlina. Po czterdziestu latach posługiwania kapłańskiego 24.07.2007r. ks. proboszcz prałat Alfred Włoka został odwołany z urzędu proboszczowskiego po osiągnięciu wieku emerytalnego W okresie 29 lat jego posługi duszpasterskiej w parafii p.w. WNMP w Radlinie – Biertułtowach, priorytetem dla niego było na co dzień oddanie jej sprawom, sprawność organizacyjna, sumienność i odpowiedzialność za powierzoną wspólnotę wiernych. Materialną pamiątką pracy duszpasterskiej ks. prałata Alfreda Włoki w parafii jest nowy ołtarz główny, odrestaurowane polichromie, zrekonstruowane organy, nowa posadzka w prezbiterium, odnowiona elewacja kościoła, pokrycie wież blachą miedzianą, nowe ogrodzenie wokół kościoła, wymiana krzyży na wieżach. Zamieszkał przy probostwie parafii w Biertułtowach. 27 stycznia 2021r. otrzymał z rąk rzecznika praw dziecka Mikołaja Pawlaka medal „Infantis Dignitatis Defensori” - „Obrońca godności dziecka”. Zmarł 27.04.2021r. w Katowicach. Jest pochowany na cmentarzu „swojej” parafii w Biertułtowach 1.05.2021r.

Literatura i źródła: E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach. Biertułtowy 2000, s. 96 – 100. E. Holona, Kalendarium parafii WNMP w Biertułtowach (CD zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin). Encyklopedia. Historia Kościoła na Śląsku. Okolicznościowa ulotka „Pro memoria” poświęcona pamięci ks. prałata Alfreda Włoki, wyd. przez Kurię Metropolitalną w Katowicach.

Eryk Holona

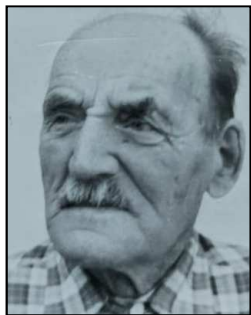

Wojacek Franciszek ur. się 1.10.1896r. w Jejkowicach w pow. rybnickim w rodzinie Ignacego i Rozalii z d. Duda. Po ukończeniu szkoły ludowej rozpoczął pracę jako górnik w kop*. „Emma”. W 1913 r. był członkiem komitetu strajkowego w kopalni i z tego powodu został zwolniony z pracy. W październiku 1915r. został wcielony do armii niemieckiej. Brał udział w walkach na froncie zachodnim, m. in. pod Verdun. Po zakończeniu wojny, w lutym 1919r. wstąpił do POW. Współtworzył 12 kompanię pułku rybnickiego, z którą brał udział w I powstaniu śląskim. W październiku 1919r. przeprowadził się do Radlina - Głożyn i zameldował gotowość uczestnictwa w działaniu miejscowej grupy POW pod kierownictwem

Augusta Szczotoka. W II powstaniu śl. brał udział w walkach kompanii głożyńskiej w Wodzisławiu, m. in. w starciu ze stacjonującymi żołnierzami włoskimi. Podczas plebiscytu pełnił funkcję kuriera. W III powstaniu uczestniczył w walkach kompanii głożyńskiej, pełniąc funkcję dowódcy plutonu w najkrwawszej bitwie na froncie Grupy Południowej w dniu 23 maja 1921r. Kompania broniąc odcinka Buków – Ligota Tworkowska znalazła się w okrążeniu. Franciszek Wojaczek nie został wzięty do niewoli. Wrócił na linię walk na odcinku frontu Buków – Ligota Tworkowska po 3 dniach w składzie kompanii marklowickiej. Po zakończeniu walk powstańczych, podziale Śląska pracował w górnictwie. Do wybuchu II wojny światowej uczestniczył w działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, w Związku Powstańców Śląskich, Ochotniczej Straży Pożarnej w Głożynach, LOPP oraz w Związku Górników Polskiego Zjednoczenia Zawodowego. Po wybuchu II wojny św. został zwolniony z pracy i skierowany na roboty przymusowe do Kuźni Raciborskiej. W 1942r. zmieniono mu miejsce pracy przymusowej na kopalnię „Ema”. W 1945r. po wyzwoleniu Radlina brał czynny udział w tworzeniu administracji. W dniu 4 kwietnia został członkiem Gminnej Rady Narodowej, w której był zastępcą kierownika działu pośrednictwa pracy. Pozostawał nadal członkiem GRN w sierpniu 1945r. z ramienia SD, a także po wyborach do Gromadzkiej Rady Narodowej w 1954r. Od lipca 1945r. podjął ponownie pracę w górnictwie na kop. „Ema”. Na emeryturę przeszedł w 1955r. Nadal uczestniczył w działalności, m. in. w: Stronnictwie Demokratycznym, w kole ZBoWiD w Radlinie - Głożynach oraz miejskim Komitecie FJN. Był odznaczony Krzyżem Zasługi na Śląskiej Wstędze Waleczności (1921), Medalem Niepodległości (1937), Krzyżem Powstańczym (1949), Brązowym i Srebrnym Krzyżem Zasługi (1950 i 1955) oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (1961). Za udział w powstaniach śląskich mianowany na stp. podporucznika w 1971r. Zmarł 03.01.1973r. Jest pochowany na cmentarzu w Radlinie – Biertyułtowach.

Literatura, źródła: E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, s. 61-63, Dz.U.. WRN w Stalinogrodzie, 29.12.1954 nr 11, poz. 128. E. Holona, Twoi Antenaci Radlin, Obszary i kop. „Emma”, Głożyny, Biertyułtowy przed i podczas III Powstania Śląskiego, Radlin 2016, aneks 4 s. 7. Własnoręczny życiorys Franciszka Wojaczka (zbiory B. Adamczyka). Wywiad – relacja M. Nowak.

Maria Nowak, Eryk Holona

Wojak Franciszek ur. 12.04.1895r. w Obszarach w pow. rybnickim w rodzinie Macieja i Magdaleny z d. Szczerba. Po ukończeniu szkoły ludowej pomagał rodzicom, którzy go utrzymywali w gospodarstwie domowym. Tak jak wielu jego rówieśników prawdopodobnie w wieku 16 lat podjął pracę w kop „Emma”. W wieku 19 lat wstąpił do POW, brał udział w organizacji dostaw, zdobywaniu broni oraz w przysposobieniu wojskowym ochotników. Uczestniczył

w szeregach plutonu z Obszar i kop. „Emma” w I i II powstaniu. Był członkiem gniazda „Sokoła” i chóru „Jutrzenka” w Obszarach i kop. „Emma”. W okresie poprzedzającym plebiscyt „służył” (reprezentował stronę polską) w policji plebiscytowej w rejonie II Dowództwa Obrony Plebiscytu, do którego należały Obszary Głóżyńny i kop. „Emma”. Podczas III powstania służył w żandarmerii powstańczej, a po jego zakończeniu do czasu objęcia przyznanej części Śląska przez Polskę, pełnił służbę w Straży Gminnej. Następnie do wybuchu II wojny św. pełnił służbę w szeregach Policji Województwa Śląskiego w Rybniku - Zamysłowie. Uczestniczył w kampanii wrześniowej, został wzięty do niewoli, z której został w 1943r. zwolniony i skierowany do pracy przymusowej w firmie budowlanej przy Koksowni „Radlin”. Pracował w niej do zakończenia wojny. Już w marcu 1945r. po wyzwoleniu Radlina współorganizował formację Milicji Obywatelskiej w Radlinie. W miesiącu lutym 1946r. zostaje członkiem GRN z ramienia PPS. Funkcję radnego pełni do 1948r. Pracuje najpierw na stanowisku komendanta straży przemysłowej w Koksowni Radlin, później jako pracownik biurowy. Na emeryturę odszedł w 1960r. Należał do grona mieszkańców Radlina, którzy brali czynny udział w życiu społecznym. Współtworzył ZWPŚl., na zebraniu założycielskim 9.09.1945r. został wybrany prezesem grupy miejscowej. Funkcję prezesa pełnił także po utworzeniu koła ZBoWiDu w 1949r., a po włączeniu Radlina do Wodzisławia Śl. w 1975r. również w Miejskim Kole ZBoWiD nr 4 do 12. 09.1975r. Był liderem, inicjatorem i animatorem niezliczonej liczby przedsięwzięć w dzielnicy, w której mieszkał, w Obszarach. Był członkiem zarządów szczebla powiatowego i wojewódzkiego ZBoWiDu. W uznaniu zasług i zaangażowania społecznego był wyróżniony Złotą Odznaką Zasłużony w rozwoju Województwa Katowickiego, odznaczony m.in.: Krzyżem na Śląskiej Wstędze Waleczności i Zasługi, Medalem Niepodległości, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Srebrnym Krzyżem Zasługi. Franciszek Wojak zmarł 4.03.1984r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Radlinie – Biertułtowach.

Literatura i źródła: CAW, Miejscowości II rejonu DOP, sygn. I.130.45.3b. APwK, OwR Prezydium Rady Narodowej w Rybniku 1945 - 1950, zespół 18/154, sygn. 110. P. Kołeczko, Kronika ZBoWiD koła Obszary, Kronika Kola Miejskiego ZBoWiD nr 4 w Wodzisławiu Radlinie.

Eryk Holona

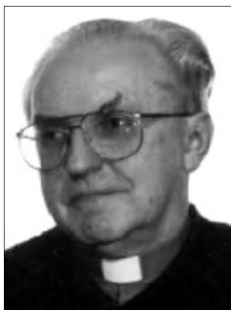
Wojciechowski Marian ur. się 7.09.1880r. w miejscowości Lubinia Wielka nazywana także Lubieniem Wielkim (obecnie Dobieszczyzna, gmina Żerków) w pow. Jarocin. Rejestracja jego urodzenia została dokonana w USC w Żegocinie, pow. Pleszew. Ojciec Piotr pochodził z Poznania, a matka Anna z domu Przynicyńska z Żerkowa w pow. jarocińskim. Jest wielce prawdopodobnym, że ukończył jedną z dwóch szkół ludowych, jakie funkcjonowały w Dobieszczynej (Lubinii Wielkiej).

Natomiast studia inżynierskie przygotowujące do pracy w górnictwie ukończył prawdopodobnie na uczelni niemieckiej. Wydarzenia 1921r. m. in. takie, jak decyzja z dnia 12.10.1921r. Rady Ligi Narodów, jej akceptacja przez Radę Ambasadorów (20.10.1921r.). dały impuls do przejmowania w zarząd zakładów i instytucji w przyznanej Polsce część Górnego Śląska. Marian Wojciechowski był jednym z pierwszych przedstawicieli polskiej kadry. Od 11.11.1921r. rozpoczął sukcesywne przejmowanie obowiązków dyrektora generalnego kopalni „Hoymgrube” (od 1.01.1925 r przemianowanej na kop. „Hoym”. Na cześć prezydenta Ignacego Mościckiego 4.09.1936r. zmieniono jej nazwę na kop. „Ignacy”). Miejszem zamieszkania M. Wojciechowski związany był z Biertułtami, w nich to w kolonii „Babigóra” wybudował obszerny dom nazywany, jeszcze dziś, „willą Wojciechowskiego”. Do 1939r. pod jego kierownictwem w kopalni przeprowadzono szereg prac modernizacyjno inwestycyjnych. Identyfikował się z funkcją społeczną kopalni, wspierał różnorodne przejawy działalności i inicjatywy. Na jego wniosek w 1926r. przekazano Towarzystwu Gimnastycznemu „Sokoł” w Biertułtach teren przylegający do nieczynnego szybu „Max”, na którym w sierpniu 1927r. otwarto „sokolskie boisko”. M. Wojciechowski przekazał również towarzystwu „Sokół” budynek maszynowni nieczynnego szybu „Pfajffer”, w którym urządzono salę ćwiczeń dla dh-en i dh-ów. Był przewodniczącym komitetu honorowego Towarzystwa Gimnastycznego. Mecenat kopalni i osobiste zaangażowanie Wojciechowskiego przyczyniły się do szybkiego rozwoju „sokolni”, zaliczanej w okresie międzywojennym

do najprężniej działających na Śląsku. Od rozpoczęcia prac przy fundamentach nowo budowanego kościoła w Biertułtowach wspiera jego budowę. Przekazuje linę szybową w celu ich wzmocnienia. Był członkiem rady fundacji ołtarza św. Barbary przez górników i pracowników dozoru kop. „Emma” i „Hoym”, a także fundatorem witrażu św. Kazimierza. Umożliwił pracownikom kuźni kop. „Hoym” wykucie historycznych krzyży ze zdobieniami do wież głównych kościoła oraz krzyża małego wieżyczki (sygnaturki) z żelaznych elementów, które zostały przez niego zakupione. Był inicjatorem budowy Pomnika Powstańców Śląskich w Biertułtowach, pełnił funkcję przewodniczącego Komitetowi Budowy. Nie był mu obojętny podczas kryzysu los dzieci i dorosłych z biednych rodzin, które wspierał z żoną Zofią datkami. W pierwszym dniu wojny, 1.09.1939 r., inż. Marian Wojciechowski opuścił Niewiadom. Udał się tak jak i inni na zachód wspólnie z zaprzyjaźnionym pracownikiem kop. „Ignacy”, uczestnikiem powstań śląskich, Izydorem Basztoniem, który nie tylko mu towarzyszył podczas pobytu w Anglii, ale można domniemywać, że sprawował nad nim pieczę. Po zakończeniu II wojny św. M. Wojciechowski wrócił do Radlina i zamieszkał w swoim domu w Kolonii Babio Góra. Zamierzał nadal pracować w kop. „Ignacy”, jednak kiedy zgłosił się na kopalni ówczesne kierownictwo zakładu, nie przyjęło go z życzliwością i szacunkiem jako b. dyrektora, osobę cieszącą się prestiżem w okresie międzywojennym w lokalnym środowisku.. Zaproponowano mu pracę na dole na stanowisku szeregowego górnik. Ożenił się drugi raz z Marią Grzesiewską 08.09.1947r. Za wsparcie udzielone podczas wojny M. Wojciechowski podarował Basztoniowi działkę – parcelę. M. Wojciechowski zmarł 26.03.1953r. Jest pochowany na cmentarzu parafialnym w Biertułtowach

Źródła i literatura: AP w Kaliszu 773/2/32, skan. 59. Akt zgonu Mariana Wojciechowskiego, nr 32, USC Radlin, 26.03.1953. A. Adamczyk, Kopalnia Węgla Kamiennego Hoym Ignacy 1792 – 1967 – 2011, Warszawa 2011, s.55 i nast., Społeczna Działalność Biznesu, red.: P. Kulawczuk, Warszawa 2018, s. 70, E. Holona, Ocalić od zapomnienia Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Biertułtowy 2000, s.44, 56, 63, Pamięć Śladów – Śladami Pamięci, red.: E. Holona, Radlin 2018, s.23, 48.

Eryk Holona, Donata Pająk

Ks. dr Woźnica Benedykt ur. się 9.08.1935r. w Radlinie w pow. rybnickim w rodzinie Emanuela i Agnieszki z d. Radecka. Po zdaniu matury w Liceum Ogólnokształcącym w Rybniku w 1953r. rozpoczął studia w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie. Świąceń prezbiteriatu udzielił mu bp Herbert Bednorz 14 sierpnia 1958r. w kościele św. Ludwika Króla i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Katowicach - Panewnikach. Do połowy września 1958 pełnił posługę wikariusza w parafii św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Markłowicach, następnie w parafiach: Chrystusa Króla w Hołdunowie (do 1962), Najświętszych Imion Jezusa i Maryi w Katowicach – Brynowie (do 1964), Matki Bożej Różańcowej w Świętochłowicach – Chropaczowie (do 1965) oraz Przemienienia Pańskiego w Katowicach od 1966r., w której współpracował z ks. Stanisławem Sierlą w duszpasterstwie akademickim. W sierpniu 1967 powierzono mu funkcję duszpasterza akademickiego. W listopadzie 1969r. został mianowany Pełniącym Obowiązków Referenta Duszpasterskiego Kurii Diecezjalnej w Katowicach. W tym samym roku został powołany do Rady Kapłańskiej Diecezji Katowickiej, kolegium redakcyjnego „Gościa Niedzielnego”, a w 1970r. do Rady Duszpasterskiej Diecezji Katowickiej. W tym samym roku, w grudniu, został mianowany Referentem Duszpasterskim Kurii Diecezjalnej w Katowicach. Dwa lata później został powołany do Podkomisji Socjologicznej Komisji Doktrynalnej I Synodu Diecezji Katowickiej, a w 1974r. został Sekretarzem I Synodu Diecezji Katowickiej. W ramach synodalnej odnowy diecezji powierzono mu współtworzenie Wydziału Nauki Chrześcijańskiej w miejsce dotychczasowego Referatu Katechetycznego. Od 1975r., przez dziesięć lat, pełnił funkcję wizytatora biskupiego Zgromadzenia Sióstr Maryi Niepokalanej z siedzibą w Katowicach. W tym samym roku został Przewodniczącym Komisji Redakcyjnej I Synodu. W 1982r. ks. Benedykt Woźnica został członkiem Zarządu Księgarni św. Jacka oraz spółki „Ars Catholica” z o.o. W następnym roku powołany został do Diecezjalnego Zespołu ds. Duszpasterskiego i Organizacyjnego Przygotowania Wizyty Ojca św. Jana Pawła II w Diecezji Katowickiej. W 1976r. doktoryzował się z teologii pastoralnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Rok później w uznaniu dla jego pracy mianowany został prałatem honorowym Jego Świątobliwości a także kanonikiem gremialnym Kapituły Katedralnej w Katowicach. Współtworzył m. in. Instytut Pastoralny oraz Diecezjalny Ośrodek Ewangelizacji Życia. Prowadził zajęcia w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym, a także był członkiem

redakcji „Wiadomości Diecezjalnych” oraz „Śląskich Studiów Historyczno-Teologicznych”. W 1980 roku biskup katowicki mianował go przedstawicielem kurii diecezjalnej do kontaktów z nowymi związkami zawodowymi, a od 17.03.1982 włączył go w skład utworzonego przez siebie Biskupiego Komitetu Pomocy Uwięzionym i Internowanym w Katowicach. W 1983 roku objął kierownictwo Księgarni św. Jacka i „Ars Catholica” z o. o. w Katowicach, które pełnił do 1990 roku. Zainicjował wydawanie kalendarza „Z Tej Ziemi”. Brał też udział w początkowej fazie przygotowywania Słownika biograficznego katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku, który został wydany przez Księgarnię św. Jacka w 1996 roku. W latach 1978-1990 był kapelanem w domu zakonnym Sióstr Szkolnych de Notre Dame (1978-1990). Prałat, kanonik gremialny Kapituły Katedralnej w Katowicach. W dniu 22.05.1990r. podczas podróży służbowej do Wiednia w wyniku przebytego udaru uległ paraliżowi. Doświadczony chorobą zamieszkał w domu na terenie parafii Najświętszych Imion Jezusa i Maryi w Katowicach - Brynowie. Zmarł 28.11.2016r. w Katowicach. Jest pochowany na cmentarzu przy ul. Francuskiej w Katowicach.

Źródła i literatura: Encyklopedia Historia Kościoła na Śląsku, Schematyzm Archidiecezji Katowickiej, 1993, s.49, 51, 229, i 662, E. Holona, Ocalić od zapomnienia. Kartki z historii parafii WNMP w Biertułtowach, Radlin - Biertułtowy 2000, s.112

Eryk Holona

Wranik Franciszek ur. 19.08.1899r. w Markowicach Raciborskich. Członek POW Górnego Śląska, brał udział w akcji plebiscytowej i w III powstaniu śląskim w 4 pułku raciborskim. Po podziale Śląska nie mógł wrócić do domu. Osiadł w Biertułtowach, żeniąc się z córką uchodźcy z Makowa w pow. raciborskim, z rodziny Mastalerzów. Rodzina Mastalerzów przeniosła się do nowego miejsca zamieszkania (Biertułtów) jeszcze przed I wojną światową. Pracował w kop. „Ignacy” w Niewiadomiu. Należał do aktywistów Związku Powstańców Śląskich, uczestniczył we wszystkich działaniach tego związku. Był chorążym poczty sztandarowego Związku Powstańców - Uchodźców. Reprezentował go podczas uroczystości państwowych i kościelnych. Pełnił w nim funkcję skarbnika grupy terenowej. Przed wybuchem II wojny światowej brał czynny udział w rozbijaniu zebrań niemieckich, m. in. latem 1939r. w Rydułtowach. Jego aktywność była solą w oku miejscowych Niemców, w tym szczególnie Rudolfa Piwonia, mieszkańca Biertułtów. Franciszek Wranik został aresztowany 2.09.1939r.

Spotkał go los aresztowanych mieszkańców Radlina, pobyt w więzieniu w Rybniku, następnie w Raciborzu, Rawiczu, skąd przekazany został do KL Buchenwald, w którym zarejestrowano go jako więźnia nr 10046. W marcu 1940r. został przeniesiony do KL Mauthausen i tam był zarejestrowany jako więzień nr 2657. Zmarł tutaj 27.07.1941r. w wieku 40 lat. Był m. in. odznaczony: Krzyżem Zasługi, Krzyżem Powstańców Śląskich, Gwiazdą Śląską.

Literatura i źródła: J. Klistala, *Martyrologium mieszkańców Ziemi Rybnickiej, Wodzisławia Śl., Żor, Raciborza w latach 1939-1945*, P. Gleńsk, Ofiary terroru hitlerowskiego okupanta 1939/45 z terenu b. pow. wodzisławskiego, Zesz. 2.(zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin).

Eryk Holona

Z

Zarzecki Leopold ur. się 14.11.1855r. w Gołkowicach w pow. rybnickim w rodzinie Franciszka i Józefy z d Waloszek. Po ukończeniu szkoły ludowej w Godowie związał się z zawodem górnika. Pracował w zaolziańskich kopalniach w Orłowej, Dąbrowie oraz Karwinie. W wieku 20 lat wyjechał do Westfalii i osiadł w Bottropie. Pracował w kopalniach „Prosper I” i „Prosper II”. Brał aktywny udział w różnorodnych formach życia narodowego Polonii westfalskiej. Był świadom znaczenia znajomości języka ojczystego dla zachowania poczucia tożsamości narodowej. Publikował artykuły na łamach „Katolika” i „Nowin Raciborskich” , pism czytanych przez członków Polonii, a także zachęcał ich do korzystania ze zbioru książek w założonej przez siebie bezpłatnej czytelni w miejscu zamieszkania, kolonii Engelbert w Bottrop. Po kilkunastu latach pracy w trudnych warunkach pod ziemią, nabawił się choroby serca i jako inwalida powrócił na Śląsk. Zamieszkał wraz z żoną w jej rodzinnej miejscowości Biertułowach. Zakupił tu parcelę, na której wybudował dom , przy zbiegu obecnej ulicy Wiosennej i Rydułtowskiej. Stał się on, tak jak i cała nieruchomość rolna miejscem szeroko zakrojonej działalności ukierunkowanej na umocnienia ducha polskiego i odrodzenie narodowe mieszkańców nie tylko Biertułów, ale również ościennych miejscowości. Leopold Zarzecki wykorzystał możliwości konstytucyjne prowadzenia działalności kulturalnej oraz uczestnictwa w życiu religijnym. Założył 14.01.1894r. Związek Katolickich Robotników p.w. św. Józefa w Biertułowach oraz wspólnie z Alojzym Swobodą, mieszkańcem Radlina, utworzył w nim Związek Katolickich Robotników p.w. św. Barbary. W obu towarzystwach rozwinął różnorodną działalność, m. in. utworzono w nich grupy teatralne, chóry, wypożyczalnię książek, organizowano prelekcje oraz wycieczki. Dla uczczenia 50. rocznicy swoich urodzin (1905r.) Leopold Zarzecki wybudował na własnym polu kapliczkę NMP, która była miejscem spotkań modlitewnych okolicznych mieszkańców, W wyborach w 1907 i 1912r. do Parlamentu Rzeszy pełnił funkcję Przewodniczącego Filii Polskiego Komitetu Wyborczego w okręgu pszczyńsko – rybnickim. Współpracował z Maksymilianem Basistą i z jego pomocą zorganizował w 1907r. w Biertułowach koło „Eleusis”. Konspiracyjne spotkania „Elsów” odbywały się w niedziele i święta w domu Zarzeckiego. Także

w domu Zarzeckiego odbywały się w 1909r. zajęcia dwumiesięcznego konspiracyjnego kursu języka polskiego i historii Polski. W 1913r., podczas strajku w kopalniach powiatu rybnickiego w sytuacji zakazu organizowania wieców przez strajkujących, Leopold Zarzecki udostępnił górnikom własne pole na wiec, na którym również przemawiał. Brał czynny udział w pracach zarządu Rydułtowskiej Gminy Kościelnej, na łonie której zawiązał się Zarząd Budowy Kościoła w Biertułtowach. Należał w nim do czołowych działaczy. Mimo zaawansowanej choroby było mu dane uczestniczyć w poświęceniu świątyni 7.10.1928r. Leopold Zarzecki współtworzył zarząd i był jego członkiem spółki melioracyjnej („Wassergenossenschaft”) w Biertułtowach. Była to pierwsza na tym terenie spółdzielcza organizacja rolnicza. Prowadziła swoją działalność od 1901r.do końca lat dwudziestych. Był przewodniczącym Komisariatu Plebiscytowego w 1921r. Leopold Zarzecki przygotował do pracy narodowej i walki o przyłączenie Śląska do Polski sporą rzeszę ludzi młodszych od siebie, którzy odegrali wiodącą rolę w wydarzeniach okresu powstań śląskich, międzywojnia i II wojny światowej. Za zasługi oddane Polsce Leopold Zarzecki był odznaczony „Medalem Niepodległości”, „Krzyżem Zasługi” oraz „Gwiazdą Śląską”. Zmarł 11.05. 1929r. Jest pochowany na cmentarzu parafii WNMP w Biertułtowach. Teren wokół pomnika Powstańców Śląskich w Radlinie – Biertułtowach w 1937r. otrzymał nazwę Placu im. Leopolda Zarzeckiego. Nazwa była zapomniana po II wojnie św. Dopiero uchwałą RM miasta Radlin z dnia 28.10.1999r. uczczono pamięć Leopolda Zarzeckiego i dawny plac nazwano parkiem jego imienia.

Literatura, źródła: B. Adamczyk; Leopold Zarzecki 1855 – 1929. 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnik z Biertułtów, Radlin 2016.

Błażej Adamczyk

Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 2 w Radlinie, jej historia wpisana jest w dzieje Zespołu Szkół Zawodowych w Pszowie. W istocie rzeczy jej początki sięgają 1963r., kiedy to decyzją Ministra Oświaty Wacława Tułodzieckiego utworzono Zasadniczą Szkołę Zawodową Doksztalającą w Wodzisławiu Śl., która miała swoją siedzibę w pomieszczeniach I Liceum Ogólnokształcącego im. 14 Pułku Powstańców Śląskich. Funkcje dyrektora powierzono dyrektorowi I LO, mgr Franciszkowi Wajdzie. Po otwarciu Szkoły Podstawowej w Radlinie – Obszarach (1965r.) budynek b. szkoły przy ul. Hutniczej stał się nową siedzibą Zasadniczej Szkoły Zawodowej Doksztalającej, a jej dyrektorem został mgr Henryk Mendyka. W 1978r. zmieniła

nazwę na Zasadniczą Szkołę Zawodową nr 2. Była to placówka wielobranżowa, przygotowywała m. in. do profesji, zawodów, takich jak: mechanik, lakiernik, blacharz samochodowy, fryzjer, krawiec, dziewiarz, elektromechanik, monter TV, ślusarz, malarz, laborant, instalator CO, aparatowy przetwórstwa mięsnego, tapicer, introligator, fotograf, zegarmistrz, złotnik, kamieniarz, szewc, kowal, kominiarz, ciastkarz, piekarz, kuśnierz, modniarka. Ich liczba generowała szereg wyzwań dotyczących m. in. zapewnienia możliwości odbywania praktycznej nauki z wodu, a także zapewnienia nauczycieli praktycznej nauki zawodu. Uczniowie różnych specjalności uczestniczyli w konkursach szczebla powiatowego i regionalnego oraz wojewódzkiego, zdobywając na nich szereg wyróżnień. Ewenementem było zaangażowanie i uczestnictwo uczniów w Szkolnym Teatrze Poezji, którego opiekunem była mgr Barbara Branny. Aktywny udział w przygotowaniu spektakli, występowaniu podczas uroczystości szkolnych ubogacał nie tylko ich samych, ale był także okazją kontaktu z poezją dla pozostałych uczniów. Mieli oni okazję zapoznania się z utworami literatury, głównie poezją i zmienić swoje negatywne nastawienie do niej przy preferowanym pragmatycznym stosunku do otaczającego ich świata. W 1993r. szkoła została przeniesiona do Pszowa i od tamtej pory ma swoją siedzibę w budynku po b. Szkole Górniczej KW „Anna”. Pracami szkoły kierowali w okresie jej funkcjonowania w Radlinie – Obszarach, wspomniany wyżej, mgr Henryk Mendyka (1965 – 1975), mgr Roman Lubszczyk (1975 – 1980), mgr Antoni Szczyra (1980 – 1992) oraz mgr Halina Balicka (1992 i od 1993r., już w Pszowie, do 1996).

Literatura i źródła: „Trybuna Zasadnicza” jubileuszowy numer szkolnej „gazetki” wydany z okazji 50 – lecia ZSP w Pszowie nr 218 z dnia 14 IX 2013. Złoty Jubileusz Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Pszowie (dostęp: 04.06.2021). Wywiad – relacja mgr B. Branny.

Eryk Holona

Zginęli w niemieckich więzieniach lub obozach koncentracyjnych w latach 1939-1945

<i>Lp.</i>	<i>Nazwisko i imię (profesja)</i>	<i>Data urodzenia</i>	<i>Data aresztowania</i>	<i>Miejsce śmierci i data</i>
1	Adamczyk Brunon (absolwent Wyższej Szkoły Handlowej w Katowicach)	14.02.1908	-	Warszawa, 3.11.1942 podczas łapanki.
2	Balarz Franciszek (dziecko Romów)	02.11.1935	___.___.1943	KL Auschwitz 09.04.1943
3	Balarz Józef (dziecko Romów)	02.05.1940	___.___.1943	KL Auschwitz 10.04.1943
4	Brachmański Władysław (student Instytutu Pedagogicznego w Katowicach)	11.05.1914	13.06.1942	KL Auschwitz 24.08.1942
5	Buriańska Genowefa (dziecko Romów)	09.01.1938	___.___.1943	KL Auschwitz 23.10.1943
6	Cieślik Maksymilian (policjant)	08.02.1896	01.09.1939	KL Mauthausen 20.05.1940
7	Danel Franciszek (ślusarz na koksowni)	07.06.1898	13.10.1939	Po wyzwoleniu z KL Dachau zaginął
8	Duda Czesław (praktykant górniczy na kop. Chwałowice, uczeń Szkoły Górniczej w Katowicach)	24.08.1920	01.05.1940	KL Mauthausen 27.11.1941
9	Duda Erwin (ks. wikary w parafii MM w Radlinie)	01.09.1914	27.04.1940	KL Dachau 02.02.1942
10	Dzierżęga Alfred (kolejarz)	05.09.1919	30.08.1944	Więzienie w Berlinie 16.01.1945
11	Dzięciołowski Stefan (inżynier na koksowni)	___.___._____	ok.02.09.1939	KL Auschwitz brak daty zgonu
12	Dźwigał Roman (_____)	02.02.1908	___.___.1942	KL Auschwitz 27.03.1942
13	Forajter Alojzy (laborant na koksowni)	14.06.1915	29.06.1942	KL Auschwitz 23.10.1942
14	Gieroń Edmund (strażnik na koksowni)	16.11.1895	08.09.1939	KL Buchenwald 05.05.1940
15	Grabiec Eryk (drogomistrz)	11.03.1912	10.04.1942	Więzienie w Katowicach 13.06.1942

16	Gruszczyk Dietmar (podoficer zawodowy)	27.11.1913	18.12.1940	KL Auschwitz 19.02.1942
17	Gruszczyk Otto (strażnik w kop. „Ema”)	18.11.1903	18.12.1940	KL Auschwitz 24.06.1941
18	Gruszczyk Paweł (górnik kop. „Römer _ Grube”)	25.06.1870	18.12.1940	KL Auschwitz 28.03.1941
19	Grzesiewski Stanisław (księgowy w kop. „Hoym – Ignacy”)	21.09.1901	05.06.1942	KL Gross-Rosen 01.02.1943
20	Huss Ludwika (gospodyni domowa)	16.04.1879	01.07.1942	KL Auschwitz 27.09.1942
21	Jachna Stefan (inżynier na kopalni)	27.12.1899	___.___._____	KL Auschwitz 06.09.1942
22	Kiermaszek Jan (laborant na koksowni)	25.05.1898	___.10.1939	KL Auschwitz 18.11.1941
23	Kiermaszek Zofia (gospodyni domowa)	31.07.1901	15.12.1944	KL Bergen Belsen 15.04.1945
24	Kihn Franciszek (górnik kop. w Mariańskich Górach k/Witkowic w Czechosłowacji)	___.___.1909	21.08.1944	Szyb „Reden” w Radlinie (?).02.1945
25	Koczy Józef (krawiec)	10.08.1923	___.___.1943	KL Oranienburg zaginął w 1944r
26	Kołodziej Jan (przewoźnik-furman)	25.11.1919	___.03.1942	KL Auschwitz 16.08.1942
27	Konieczny Józef (ślusarz)	11.03.1900	11.08.1941	KL Auschwitz 14.01.1942
28	Kozielski Izidor (ślusarz)	10.05.1898	08.09.1939	KL Mauthausen 16.06.1941
29	Kozielski Józef (od 1.07.1940r. nauczyciel szkoły powszechnej w Będzinie)	05.02.1910	10.07.1941	Więzienie w Bytomiu 16.11.1942
30	Kołodziej Jan (woźnica)	25.11.1919	13.03.1942	KL Auschwitz 16.08.1942
31	Krzystek Rudolf (nauczyciel)	27.04.1892	30.06.1941	KL Auschwitz 18.02.1942
32	Kuśka Alojzy (kolejarz)	22.07.1894	03.09.1939	KL Auschwitz 05.09.1941
33	Kuśka Augustyn	22.07.1894	11.11.1939	KL Auschwitz 28.03.1945

	(górnik, kolejarz)			
34	Lach Alojzy (górnik)	04.09.1878	/?/ 06 /?/ 1943	KL Mauthausen 28.03.1945
35	Lasota Alojzy (górnik w kop. „Ema”)	___ __.1909	22.01.1945	Szyb „Reden” w Radlinie 22/23.01.1945
36	Lubszczyk Jan (robotnik)	09.05.1921	01.01.1943	KL Gross-Rosen 13.02.1943
37	Lubszczyk Paweł (górnik)	17.12.1899	28.04.1943	KL Auschwitz 20.01.1945
38	Mach Ludwik (_____)	15.08.1907	09.04.1942	KL Auschwitz (zaginął)
39	Marszolik Franciszek (urzędnik celny)	02.12.1889	04.11.1939	KL Mauthausen 27.06.1941
40	Olszewska Maria (nauczycielka)	25.03.1905	13.04.1942	KL Auschwitz 15.12.1942
41	Pluta Franciszek (urzędnik starostwa)	19.11.1910	1943	KL Mauthausen 22.04.1945
42	Pluta Leon (kupiec)	26.06.1917	1944	Publiczna egzekucja w Sławkowie 15.05.1944
43	Polok Jan (komendant policji w Radlinie)	(?).(?).1901	01.09.1939	KL Mauthausen 01.05.1940
44	Porembski Jan (górnik)	06.08.1877	30.09.1939	KL Dachau 13.05.1942
45	Potysz Rudolf (Franciszek ?) (nauczyciel szkoły na „Emie”)	29.06.1906	08.12.1942	Więzienie Katowice 31.10.1942
46	Pyszny Adam (górnik)	16.12.1887	18.12.1940	KL Auschwitz 01.02.1941
47	Pyszny Aleksy (pracownik biura mierniczego, od 1940r. pracownik firmy Schulza w Bytomiu)	07.07.1922	18.12.1940	KL Auschwitz 24.07.1941
48	Rek Izydor (szewc)	03.09.1915	16.09.1939	KL Auschwitz - Radlin 11.11.1945
49	Różański Józef (inspektor ubezpieczeniowy)	04.02.1885	16.12.1944	Strumień 16.12.1944
50	Rudol Piotr (ślusarz w koksowni „Radlin”)	09.09.1901	08.09.1939	KL Mauthausen 13.08.1940
51	Sachs Józef	29.04.1900	03.09.1939	KL Buchenwald potowa 1940

	(emeryt. policjant, pracownik Koksowni „Radlin”)			
52	Skowronek Erwin (urzędnik)	01.10.1916	12.04.1942	KL Auschwitz 18.09.1942
53	Skowronek Gertruda (gospodyni domowa)	19.12.1918	13.04.1942	KL Auschwitz 28.01.1943
54	Sowik Stefan (górnik)	03.08.1895	21.12.1940	KL Auschwitz 14.05.1941
55	Suchanek Ignacy (górnik)	31.01.1883	___.10.1939	KL Buchenwald 18.03.1942
56	Szajor Sylwester (malarz pokojowy)	19.12.1918	Początek 1943r	KL Majdanek (?).12.1943
57	Szeja Jerzy (kierownik szkoły w Radlinie - Biertułowach)	19.04.1900	08.10.1939	KL Mauthausen 21.11.1941
58	Szczurek Jerzy (nauczyciel szkoły na „Emie”)	23.04.1892	20.04.1940	KL Mauthausen 16.12.1941
59	Szulik Jan (poseł; właściciel firmy transportowej „Żuk – Szulik”)	30.04.1893	10.05.1942	KL Auschwitz 10.09.1942
60	Szymański Wacław (dyrektor kopalni „Ema”)	29.09.1889	01.09.1939	KL Buchenwald 16.10.1939
61	Śmietana Leon (szewc)	07.04.1909	___.09.1940	Racibórz 07.05.1941
62	Świerczyzna Józef (_____)	15.09.1907	___.___.1942	KL Auschwitz 17.08.1942
63	Twardzik Rafał (laborant na koksowni)	24.10.1907	05.06.1942	KL Oranienburg 05.03.1943
64	Wawrzyńczyk Wilhelm (pracownik kop. „Ema”)	08.11.1914	___.11.1942	KL Auschwitz 02.06.1943
65	Weiner Ignacy (pracownik kop. „Ignacy”)	13.12.1897	05.09.1939	KL Buchenwald 03.02.1945
66	Weis Edward (ślusarz)	10.04.1898	19.10.1940	KL Mauthausen 01.01.1942
67	Wilczek Erhard (_____)	09.01.1918	11.(?) 07.1942	KL Auschwitz 07.09.1942
68	Wranik Franciszek	19.08.1899	02.09.1939	KL Mauthausen 27.07.1941

Literatura i źródła: E. Holona, B. Adamczyk; Radlin Wypisy do dziejów, Radlin 2012, aneks 3. . Sz. Kędryna, A. Szefer; Nauczyciele śląscy polegli i zamordowani w latach hitlerowskiej okupacji. Katowice 1971.

Eryk Holona

Związek Hodowców Gołębi Pocztowych

Jeśli komuś chcemy na Górnym Śląsku powiedzieć, że to co mówi, jest niespójne, to używamy wyrażenia „ Ty mosz ptoka” , ale nie tylko w takiej sytuacji, również wtedy kiedy ktoś ma hobby graniczące z obsesją. Takim właśnie hobby było kiedyś gołębiarstwo, dziś bardziej niszowe i więcej ekskluzywne. Początki hodowli gołębi pocztowych na ziemi śląskiej sięgają lat 1919 – 1920. Rozwinęła się w b. powiecie rybnickim, dając impuls do powstania w 1922r. Górnośląskiego Towarzystwa Hodowców Gołębi Pocztowych. Utworzyły je istniejące do tej pory Towarzystwa Hodowców Gołębi Pocztowych. Jednym z nich było radlińskie Towarzystwo, które po rejestracji Górnośląskiego Towarzystwa Hodowców Gołębi Pocztowych otrzymało nazwę V-15 Kurier Radlin - Obszary. Było to trzecie koło, jakie powstało na terenie b. powiatu rybnickiego. W 1931r. przeniosło się do Radlina II. Należało do III Grupy Lotowej Rybnik, która zmieniła nazwę na Niedobczyce w 1938r. Do wybuchu II wojny św. uczestniczyła w lotach III grupy Niedobczyce oraz IX grupy Rydułtowy. Podczas II wojny św. część członków Towarzystwa kontynuowała hodowlę gołębi w Niemieckim Towarzystwie Hodowców Gołębi „ Schwalbe” („Jaskółka”). Kilka dni po zakończeniu II wojny św. 13.05.1945r. członek Związku Hodowców Gołębi Pocztowych V-15 „Kurier” w Radlinie z okresu międzywojennego, Wincenty Pyszny, zwołał zebranie b. członków w lokalu Izydora Ślaniny w celu ponownego ukonstytuowania się Towarzystwa. Wybrano na nim tymczasowy zarząd w składzie: prezes Wincenty Pyszny, z-ca prezesa Jan Kondrot, sekretarz Stanisław Sachs, jego z-ca Henryk Szostek, skarbnik Wincenty Sachs, a także organ kontrolny, komisję rewizyjną w składzie Franciszek Durczok, Rudolf Smołka, Dominik Kubica. W trakcie zebrania została podjęta uchwała, która pozbawiła b. członków związku Fr. B (również jego braciom ze względu na posiadanie II grupy DVL*), możliwości wstąpienia do nowo ukonstytuowanego Związku. Mieli oni być także pozbawieni stada hodowanych gołębi, a w przypadku A. G.** nie tylko hodowanych gołębi, ale również zegara. Był jedynym, który takowy posiadał. A. G. wspierał działania podczas III powstania, na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych prowadził zespół teatralny przy kop. „Ema”. Należał do grona hodowców, którzy współpracowali z Wojskiem Polskim,

dostarczał gołębie na jego potrzeby. Był wielokrotnie wyróżniany dyplomami i medalami uznania. Jako jedyny w miejscowym Towarzystwie otrzymał list gratulacyjny i nagrodę w wysokości 500 zł przyznaną przez naczelnika Józefa Piłsudskiego. Podjęcie decyzji o pozbawieniu go hodowanych gołębi i zegara było wyrazem zawiści i zazdrości, a pretekstem do podjęcia decyzji powołanie się na fakt zamążpójścia dwóch jego córek podczas przymusowych robót na terenie Niemiec za żołnierzy wermachtu. Takie zdarzenia były podstawą nadania II grupy DVL bez zgody zainteresowanego. Oddział związku przejął majątek Niemieckiego Towarzystwa Hodowców Gołębi pocztowych „Schwalbe” (Jaskółka). Dnia 30.09.1945r. wybrano nowy zarząd w składzie : prezes Emil Kubica, wiceprezes Franciszek Bytomski, sekretarz Józef Gojny, z-ca sekr. Józef Gruszka, skarbnik Roman Kachel, gospodarz Ryszard Mika, doradca fachowy Wincent Pyszny, ławnicy: Alojz Bednorz, Edward Święty, komisja rewizyjna: Leon Materzok, Alfred Mika. Hodowla gębi pocztowych była możliwa po uzyskaniu zgody referatu wojskowego starostwa w Rybniku. W I połowie 1946r. w Radlinie było 41 hodowców. Wzrosła także liczba hodowców do 54, którzy hodowali 676 gołębi. W Radlinie II również istniało Towarzystwo Związku o nazwie „Nadzieja V.15”. Zrzeszało 25 hodowców posiadających 388 gołębi. Funkcję prezesa pełnił Paweł Kolorz. Ogółem w pow. rybnickim było wówczas 752 hodowców. Po utworzeniu w 1954r. nowej 53 Grupy Lotowej Wodzisław Śl., oddział V-15 Radlin II wszedł do jej składu. Dwa lata później do grupy dołączyły oddziały V-42, V-98 i V-227, wszystkie z terenu Radlina I. W 1956r. hodowcy Henryk i Paweł Pszczoła, z oddziału V-15 Radlin II zdobyli tytuły mistrza i wicemistrza Grupy Lotowej 53 Wodzisław Śl. Hodowcy Oddziału V-15 z Radlina II, ale także Oddziałów z Radlina I odnotowali wiele sukcesów, m.in. zdobywali tytuły posiadania najlepszego gołębia, mistrzostwa młodych i starych gołębi w Grupie Lotowej – Oddziale, tytuły wicemistrza w lotach gołębi starych w Okręgu. Odnosili sukcesy na wystawach oddziału, grupy lotowej, rejonowych i okręgowych. Ich gołębie brały udział w olimpiadach m. in. w Poznaniu, na której Polskę reprezentował gołąb Bogusława Glenca z Radlina, a także w Porto gołąb Stanisława Salamona. Wymienienie wszystkich osiągnięć radlińskich hodowców w tak ograniczonym wymiarowo haśle jest nieosiągalne. Od wymienienia wszystkich nazwisk wybitnych hodowców, zdobywających tytuły i wyróżnienia z radlińskich oddziałów - sekcji oraz pełniących funkcje w zarządach różnego szczebla powstrzymuje obawa o pominięcie kogoś z nich.

* DVL – Deutsche Volksliste (Niemiecka Lista Narodowościowa)

** U. H., córka A. G. podczas wywiadu ustosunkowała się do treści zapisu protokołu zebrania z dnia 15.05.1945r. (dane osobowe do wiadomości autora)

Literatura i źródła: AP w K., OWR. Acta Prezydium Rady Powiatowej w Rybniku 1945 - 1950. Zespół 18/154, sygn. 134, 136 i 138. Relacja córki U. H. (dane zastrzeżone do wiadomości autora). Kronika Związku Hodowców Gołębi w Radlinie.

Eryk Holona

Związek Katolickich Robotników p.w. św. Józefa (Towarzystwo św. Józefa) w Biertułtowach - Inicjator jego powstania, Leopold Zarzecki, świadom możliwości działania w oparciu o zapisy konstytucji cesarstwa, które pozwalały w języku ojczystym wyznawać wiarę i prowadzić działalność kulturalną w porozumieniu z ks. Paulem (Pawłem) Bernetem proboszczem parafii rydułtowskiej i za jego zgodą, zorganizował zebranie założycielskie w dniu 14.01.1894r. W piśmiennictwie 1892r występuje jako rok. założenia Towarzystwa. Jednak formalnie zostało zorganizowane w 1894r.

Członkowie Związku Katolickich Robotników p.w. św. Józefa w Biertułtowach oraz Towarzystwa św. Barbary w Radlinie

W zebraniu założycielskim wzięło udział 94 uczestników, którzy zadeklarowali przynależność do Związku. Ukonstytuował się zarząd w osobach: przewodniczący - Leopold Zarzecki, sekretarz - Paweł Gojny, skarbnik – Leopold Dziwoki, bibliotekarz -

Józef Urbańczyk, ławnicy Emanuel Musiolik oraz Jakub Skaba. Skład zarządu został zmieniony w trakcie przygotowania postępowania rejestracyjnego. W przedłożonej władzom dokumentacji wymaganej w procedurach rejestracyjnych w tym samym roku na funkcji przewodniczącego wymieniony był Józef Różański, natomiast członkami zarządu byli Wincenty Kocur oraz Wincenty Lubszczyk. Głównym celem Towarzystwa było utrwalanie wiary katolickiej oraz rozwijanie działalności kulturalnej w języku polskim. Członkowie Towarzystwa gremialnie uczestniczyli w nabożeństwach pozaliturgicznych, takich jak: majowe, różaniec, nieszpory, droga krzyżowa. Wystawiali w okresie Bożego Narodzenia jasełka, Wielkanocy - „Mękę Pańską”. Wszystkie prowadzone w języku polskim. Szczególną wagę przywiązywano do przygotowania i wystawiania sztuk teatralnych. Tylko w latach 1894 – 1900 oraz 1904 – 1905 grupa teatralna Towarzystwa wystawiła 20 sztuk. Przedstawienia dawano w samych Biertułtowach oraz ościennych miejscowościach, w Pszowie, Rydułtowach, Radlinie i Czernicy. Związek urządzał zabawy, wieczornice, a także prelekcje, na których z odczytami występowali polscy działacze narodowi, m. in. dr Marian Różański, dr Feliks Biały, aptekarz Bonifacy Bałdyga, drogerzysta Józef Michalski. W Towarzystwie utworzono w 1898r. pierwszą wypożyczalnię książek w Biertułtowach. Istniała przy nim grupa satyryczna „Gwiazda”. Szczególny charakter miały wycieczki organizowane do Krakowa, które oprowadzał Maksymilian Basista, współtwórca obok Leopolda Zarzeckiego, koła „Eleusis”, w którym przodującą rolę odgrywali członkowie Towarzystwa św. Józefa m. in. Fr. Zarzecki, J. Skupień, bracia Roman i Kasper Szulikowie, bracia Ignacy, Jan i Józef Bułowie, L. Konieczny, E. Kwiaton, bracia Wilhelm i Józef Połomscy, Jan Radecki, Izydor Baszton, Jan Skowronek. Towarzystwo zrzeszało młodych mężczyzn z Biertułtów, Rydułtów, Głożyn. Przed I wojną św. liczyło około 200 członków. Funkcję przewodniczącego Związku pełnili Leopold Zarzecki, Józef Różański, Jan Brachman.

Literatura i źródła: APwK, OwR, Wydział powiatowy zespół 18/81 – 03, sygn 193. P. Gleńsk, Biertułtowy Powstania Śląskie i Plebiscyt (teczka, maszynopis, s. 1-2, zb. Izby Regionalnej miasta Radlin). B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855 – 1929. 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Biertułtów. Radlin2016, s.15 – 23.

Eryk Holona

Związek Katolickich Robotników p.w. św. Barbary (Towarzystwo św. Barbary) w Radlinie - miał podobny charakter jak Towarzystwo p.w. św. Józefa w Biertułtowach. Inicjatorem jego powstania był również Leopold Zarzecki, który przy pomocy Alojzego Swobody, górnika mieszkającego w Radlinie, utworzył to stowarzyszenie. Zebranie założycielskie zorganizowane przez Alojzego Swobodę miało miejsce w październiku 1893r. Ukonstytuował się zarząd w osobach: przewodniczący – Alojzy Swoboda, członkami zarządu zostali (Wiktor ?) Brachmański, Mandrysz oraz Podsiadło. W zebraniu wzięli w nim udział mieszkańcy gminy Radlin (z byłego Radlina Dolnego i Górnego, Obszar, kolonii kop. „Emma” oraz Głóżyn). Rejestracja związku miała miejsce w 1894r. Liczył wtedy około 100 członków. Miejscem spotkań była gospoda Schweitzera. Związek był w posiadaniu biblioteki polskich książek, funkcję bibliotekarza pełnił Wincent Krótki. Opiekunem Towarzystwa był proboszcz z Jedłownika ks. Henryk Ring, który przygotował w języku niemieckim statut do zatwierdzenia przez władze niemieckie. Związek posiadał własny sztandar poświęcony w 1895r. Działalność Towarzystwa obejmowała uczestnictwo członków w różnorodnych formach życia religijnego oraz prowadzenie w języku polskim pracy kulturalnej. Szczególne osiągnięcia miało w przygotowaniu i wystawianiu sztuk teatralnych i to od samego początku. Już w styczniu 1894r. członkowie związku wystawili sztukę Jurczyka „Maciej Doktorem”. W kolejnych latach wystawili szereg sztuk, m. in. Anczyca „Gorzałkę” i „Błażka Opętanego”, P. Kołodzieja „Pan fabrykant mioteł” czy „ Obieżysasi”. A. Swobodę spotkały szykany, m. in. został przeniesiony w kopalni „Emma” na gorzej płatne stanowisko. Zakazano właścicielom gospód udostępniać sale na zebrania i wystawianie przedstawień. Zniechęcony zaistniałą sytuacją Alojzy Swoboda wyjechał wraz z rodziną do Westfalii, gdzie przebywał od 1896 do 1902. Towarzystwo skupiało się wtedy wyłącznie na działalności religijnej. Od chwili erygowania parafii (1904) p.w. Marii Magdaleny opiekunem został jej proboszcz Paweł Bojdoł. Nie darzył sympatią Towarzystwa i zamierzał włączyć je do niemieckiego Związku Rolników. Zamysł nie udał, się bowiem członkowie do własnej nazwy p.w. św. Barbary dodali imię patrona rolników św. Izydora i pozyskali rolników dla pracy na niwie narodowej. W Towarzystwie prenumerowano polską prasę – „Katolika” oraz „Nowiny Raciborskie”, urządzano wycieczki do Krakowa i Częstochowy. Odegrało ono znaczącą rolę w kampanii wyborczej do Parlamentu Pruskiego w 1912r. Prowadziło agitację z ramienia Filii Polskiego Komitetu Wyborczego. Z inicjatywy związku w 1911r. założony został chór mieszany „Wanda”. Jego działalność, tak jak i Towarzystwa przerwał, wybuch I wojny św. Po jej zakończeniu członkowie Towarzystwa wznowili działalność, w której sprawa

przyłączenia ziemi śląskiej do powstałego państwa polskiego znalazła się na pierwszym planie. Z inicjatywy A. Swobody przy udziale ks. Jana Ruty w celu dotarcia do różnych grup wiekowych i zróżnicowanych potrzeb 6.01.1919r. powołano do istnienia Towarzystwo Śpiewu „Jadwiga”, przy którym wyłoniona została sekcja teatralna. Za jego sprawą zostało także założone w Radlinie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Członków Towarzystwa odnajdujemy w strukturach POW, brali udział w powstaniach śląskich. Należeli do tej grupy mieszkańców Radlina, która nie stroniła od udziału w różnorodnych przejawach życia społecznego w dwudziestoleciu międzywojennym. Działaczami Towarzystwa św. Barbary byli też robotnicy z Obszar: Teofil Łukaszczyk, Karol Blacha, bracia Józef, Franciszek i Ignacy Dylchowcie, Ludwik Reclik, Edward Jordan, Józef Musiolik, Józef Lasota, Teofil Durczok, Augustyn Henzel. Funkcję przewodniczącego Związku pełnili: Alojzy Swoboda, Jan Radecki.

Literatura i źródła: Politisches Handbuch für den Obeschlesischen Industriebezirk, Katowice 1914. B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855 – 1929. 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Biertułów, Radlin 2016, s. 23 – 29. B. Adamczyk, Związek katolickich Robotników p.w. św. Barbary w Radlinie Górnym i Dolnym, (w:) E. Holona, B. Adamczyk, Radlin Wypisy do dziejów. Radlin 2012, s. 228 -229.

Eryk Holona

Związek Młodzieży Powstańczej - Oddziały Młodzieży Powstańczej zostały założone w 1932r. przez Związek Powstańców Śląskich w celu podtrzymania tradycji powstańczej. Organizacja i założenia ideowe były oparte na wzorach ZHP, WP i Związku Powstańców Śląskich. Organizacyjnie Oddziały dzieliły się na powiaty, te na okręgi i oddziały. W powiecie rybnickim Zarząd Powiatowy OMP 14.04.1932r. podjął uchwałę o powołaniu 5 okręgów, w: Rybniku, Rydułtowach, Wodzisławiu, Czerwionce oraz w Żorach. Od 1933r. rozpoczęto prace przy tworzeniu struktur OMP przy Związku Powstańców Śląskich. By zostać członkiem oddziału OMP należało złożyć przewidzianą regulaminem deklarację, na której musiały widnieć podpisy dwóch wprowadzających. W zależności od wieku, 18 – 25 lat, było się przyjętym do grupy druhow lub junaków w wieku 14 – 18 lat. Obydwie grupy różnił rodzaj umundurowania. OMP organizowały biblioteki i świetlice, odczyty, kursy, imprezy rozrywkowe, zawody sportowe i obronne, obozy; prowadziły szkołę instruktorów w Starej Wsi k. Pszczyny. Posiadały własny organ prasowy „Młodzież Powstańcza” oraz kalendarz „Przewodnik Młodzieży Powstańczej” (1935 - 1937). 26 stycznia 1934r. uchwalono regulamin OMP oraz przemianowano dotychczasowy Sekretariat

na Zarząd Główny OMP. W 1933r. Związek Młodzieży Powstańczej - OMP w woj. śląskim posiadał 33 oddziały i ponad 3 tys. członków. Radlińskie oddziały OMP działające przy grupach ZPŚI w Głożynach, Obszarach i kop. "Emma" oraz w Biertułowach współtworzyły z innymi okręg rydułtowski, natomiast oddział OMP przy grupie ZPŚI w Radlinie II (Górnym) wchodził w skład okręgu wodzisławskiego. O jego istnieniu poza wzmianką o przydzieleniu go do tego okręgu nie odnaleziono innych danych. OMP w Głożynach został założony 26.11.1933r. Miał sekcję teatralną, a jego prezesem był J. Szczotok, natomiast delegatem z ramienia ZPŚI Agustyn Szczotok, prezes grupy. W zebraniu założycielskim brało udział 15 kandydatów. 31.12.1933r. liczył 31 członków. Także 26.11.1933r. założony został OMP w Obszarach, który miał świetlicę, a jego prezesem został (?) Lasota, zaś delegatem J. Sachs z ramienia ZPŚI. OMP w kolonii kop. „Emma” został założony 17.12.1933r., miał sekcje teatralną i szachową. Jego prezesem został F. Malik, a delegatem z ramienia ZPŚI, E. Koterzyna. Liczył w dniu założenia 21 kandydatów, a jego stan osobowy na koniec roku wynosił 92 członków. OMP Biertułowcy powstał z inicjatywy grupy ZPŚI, która zorganizowała zebranie założycielskie w dniu 8.04.1934r. w sali Izzydora Ślaniny, na którym obecnych było 16 kandydatów oraz opiekunowie z ramienia zarządu ZPŚI. w osobach Antoniego Pukowca, Augustyna Stani, Józefa Kaszy oraz Dominika Ostrzołka. Zebranie prowadził prezes grupy ZPŚI. Biertułowcy Alfred Spandel. Po referacie programowym n. t. założeń ideowych i misji OMP przeprowadzono wybory zarządu oddziału, do którego weszli: Józef Bednorz - prezes, Józef Marszolik - zastępca prezesa, Edmund Adamczyk - sekretarz, Rudolf Ślanina - zastępca sekretarza, Maksymilian Prefeta - skarbnik, Wilhelm Urbańczyk - komendant, delegatem został Józef Kasza. W restauracji Izzydora Ślaniny OMP Biertułowcy miał swoją świetlicę. Zarząd Główny zatwierdził skład zarządu OMP Biertułowcy w tym samym miesiącu. Dnia 22.04.1934r. skład zarządu został uzupełniony. Na stanowisko zastępcy komendanta został wybrany Oskar Bytomski, gospodarza - Gajda, referenta wychowania obywatelskiego - Franciszek Pyszny. Komisję rewizyjną tworzyli Augustyn Pukowiec, Augustyn Stania oraz Ostrzołek (W?), natomiast w sędzię honorowym byli Hieronim Szymiczek, Leon Jeszka oraz Henryk Prudel. W lipcu 1934r. zarząd OMP Biertułowcy wysłał 34 deklaracje członków do rejestracji w spisie członków OMP prowadzonym przez Zarząd Główny w Katowicach. OMP Biertułowcy był organizatorem I powiatowych mistrzostw w dniu 7.10.1934r. rozgrywanych na stadionie TG „Sokół” w Biertułowach. I miejsce w siatkówce zajął OMP Kolonii kop. „Ema”. Liczba członków w 1935r. wynosiła 39. Funkcję prezesa OMP Biertułowcy po ustąpieniu Józefa Bednorza, a także w wyniku wyborów podczas walnych zebrań

pełnili Franciszek Pyszny, Henryk Prudel, Jerzy Meisner i od 27.02.1938 do września 1939 Engelbert Brachmański. Członkowie OMP Bierutowy pełnili również funkcje w Zarządzie Okręgu Rydułtowy, mianowicie Henryk Prudel pełnił obowiązki sekretarza, a jego zastępcą był Karol Sobek. W dokumentacji OMP Biertułtowy znaleźć można informacje o pozostałych oddziałach OMP z terenu Radlina wchodzących w skład okręgu rydułtowskiego. W Głożynach prezesem OMP był H. Szwab, komendantem Albert Rojek, członkiem zarządu prawdopodobnie E. Marcol. Oddział OMP w Obszarach i kolonii „Emma” miał oparcie w kopalni. To w jego strukturach założono sekcję szermierzy, do powstania której w głównej mierze przyczynił się Antoni Ucherek. Członek OMP w Obszarach i kop. „Ema” (Radlinie I*). W dokumentacji OMP Biertułtowy odnajdujemy informację o OMP w Radlinie I. Jego prezesem był Rafał Twardzik, który był równocześnie wiceprezesem Zarządu Okręgu Rydułtowskiego. Stanisław Piontek w tym oddziale był komendantem kompanii. Należeli do niego także Skowronek oraz Duda. Antoni Ucherek z tego oddziału był członkiem sądu honorowego w Zarządzie Powiatowym OMP w Rybniku. Wcześniej, w 1934r. kierował referatem sportowym przy Zarządzie Powiatowym w Rybniku. Oddział OMP Radlin I od 1937r. zgodnie z nowym przydziałem wraz z OMP Radlin II (z tego OMP Antoni Ledwoń zdobył III nagrodę w konkursie obrazkowym organizowanym przez ZG OMP) został włączony do Okręgu Wodzisławskiego, natomiast pozostałe w Okręgu Rydułtowskim OMP Głożyny i Biertułtowy.

Literatura i źródła: Dokumentacja oddziału OMP Biertułtowy (przekazana przez rodzinę Engelberta Brachmańskiego Błażejowi Adamczykowi) (w:) Zbiory Izby Regionalnej miasta Radlin. „Powstaniec Śląski” rok VIII, nr 3/1934, oraz rok VIII nr 10/1934. „Młodzież Powstańcza” nr 8 (?)/ 1938, rok II.

Eryk Holona

Związek Powstańców Śląskich, Związek Weteranów Powstań Śląskich - organizacje kombatanckie na Górnym Śląsku. **Związek Bojowników o Wolność i Demokrację** - organizacja ogólnopolska.

Związek Powstańców Śląskich zrzeszał uczestników powstań śląskich z 1919, 1920 i 1921r. Został utworzony 25.02.1923r. Prowadził działalność na terenie całego województwa śląskiego. Skupiał się na niesieniu pomocy powstańcom, na opiece nad nimi i ich rodzinami. Prowadził działalność kulturalno-oświatową. Był organizatorem

ćwiczeń oraz kursów wojskowych. Sprawował patronat nad Związkiem Młodzieży Powstańczej – OMP. Grupy ZPŚI. organizowały uroczystości upamiętniające zrywy powstańcze, capstrzyki powstańcze, spektakularny „Marsz nad Odrę”, składanie kwiatów na mogiłach powstańczych. Brały udział w uroczystościach poświęcenia sztandarów innych grup, obchodach świąt państwowych. Udzielały wsparcia w staraniach o pracę. Związek dzielił się na okręgi, powiaty i grupy miejscowe. Grupy w Obszarach i kop. „Emma”, Radlinie Górnym, Radlina Głożynach oraz Biertułtowach, grupa miejscowa i uchodźcza wchodziły w skład okręgu pszowskiego. W 1926r. nastąpił w nim rozłam po przyjęciu przez delegatów walnego zjazdu stanowiska popierającego rządu sanacji. Ukształtował się odłam o nazwie Narodowy Związek Powstańców i Byłych Żołnierzy (od stycznia 1932r. Związek Powstańców i Byłych Żołnierzy) ideowo związany z Chrześcijańską Demokracją i Wojciechem Korfantym. W 1945 r ZPŚI kontynuował swoją działalność w **Związku Weteranów Powstań Śląskich**. Grupy ZWPŚI kontynuowały działania w zakresie niesienia pomocy, itd. podobnie jak ZPŚI. Wykazywały troskę o przestrzeganie parytetu udziału ich przedstawiciela w radach narodowych, komisjach opiniotwórczych, udzielały wsparcia b. powstańcom, wdowom po poległych w sprawach przyznania kart żywieniowych, weryfikowały uczestnictwo w powstaniach. Gromadziły środki na budowę Pomnika Czynu Powstańczego na Górze św. Anny, pomnika nagrobnego Wojciecha Korfanteo. Członkowie grup brali udział w obchodach rocznicowych, m. in. wyzwolenia pow. rybnickiego, 3 - go maja, w uroczystościach związanych z miejscami upamiętnienia (pomniki, krzyże powstańcze, odsłonięcia Pomnika Czynu Powstańczego 19.05.1946 na Górze św. Anny). Od 1949r. zaangażowanie członków kół **Związku Bojowników o Wolność i Demokrację** miało podobny charakter, jednakże w odsłonie nowej narracji, w której eksponowano treści ideowe socjalizmu. Niezależnie od okresu i struktur działań istotną domeną grup - kół było nominowanie do nadawania wyróżnień i odznaczeń członkom - b. powstańcom.

Grupa miejscowa Biertułtowy – o istnieniu grupy ZPŚI świadczą fragmentaryczne dane występujące w dokumentacji oddziału OMP oraz grupy ZWPŚI w Bierutowach. Była organizatorem dwóch spektakularnych wydarzeń: budowy pomnika śląskich w Biertułtowach, który został odsłonięty 30.09.1928r. oraz obchodów I rocznicy śmierci Leopolda Zarzeckiego 25.05.1930r., podczas której poświęcony został ufundowany przez powstańców pomnik nagrobny z umieszczoną na tablicy inskrypcją: Cześć niestrudzonemu bojownikowi o wolność ziemi śląskiej, wiernemu Synowi Kościoła i Ojczyzny Leopoldowi Zarzeckiemu 14.11.1855 – 11.05.1929. Wdzięczni Rodacy. Także z jej inicjatywy zorganizowane zostało zebranie założycielskie OMP

w dniu 8.04.1934r. w sali Izydora Słaniny, na którym poza zainteresowanymi potencjalnymi członkami byli obecni opiekunowie z ramienia zarządu ZPŚI w osobach Antoniego Pukowca, Augustyna Stani, Józefa Kaszy oraz Dominika Ostrzołka. Zebranie prowadził prezes grupy ZPŚI Biertułtowy Alfred Spandel. Wygłosił on referat programowy n. t. założeń ideowych i misji OMP. Delegatem do wybranego zarządu OMP z ramienia ZPŚI został Józef Kasza. W Biertułtowach zorganizowany był II batalion obrony narodowej. Jego dowódcą był Szczepan Kachel. Dowódcami kompanii biertułtowskich byli: 1. - Antoni Dziwok, 2. - (K?). Strzembek. Grupa biertułtowska posiadała sztandar, który został ukryty i przechowany podczas II wojny św. przez jej członka Jana Kiliszowskiego. 13.10.1945r. członkowie zarządu ZPŚI ostatniej kadencji przed wybuchem II wojny św. w składzie Alfred Spandel, Wiktor Urbańczyk, Michał Kiermaszek, Józef Janisz, Franciszek Meisner, Andrzej Wiesiołek oraz Alfred Bytomski, na zwołanym spotkaniu uzgodnili, że w dniu 20.10.1945r. odbędzie się zebranie założycielskie Związku Weteranów Powstań Śląskich w lokalu Izydora Słaniny w Radlinie - Biertułtowach. Wybrano na nim zarząd w składzie Andrzej Wiesiołek - prezes, 1. z-ca - Alfred Spandel, 2. z-ca - Ludwik Ochojski, sekretarz - Alfred Bytomski, z-ca sekretarza - Wiktor Urbańczyk, Michał Kiermaszek - skarbnik, członkowie zarządu: Józef Janisz, Jan Dzierżęga, Franciszek Meisner. Komisja rewizyjna: Walenty Szymiczek, Józef Rduch, Paweł Kłosok. Spośród uczestników zebrania 34 uiszczyło kwotę 10 zł na kwestionariusz deklaracji. Decyzją wojewody śląskiego Aleksandra Zawadzkiego grupa ZWPŚI otrzymała w zarząd obiekt b. restauracji Karola Grodonia w Radlinie – Biertułtowach (przyp.aut.), któremu nadano nazwę Domu Powstańca. W dokumentacji późniejszego okresu (1947) nazwa nie występuje, a w jej miejsce pojawia nazwa Dom Kultury. Po referendum 30.06.1946r. bez formalnych okoliczności wycofano ważność aktu nadania. Grupa zorganizowała sprowadzenie zwłok ś. p. Józefa Różańskiego oraz oprawę jego pogrzebu w dniu 16.12.1945r. Brała udział w zbiórce funduszy na budowę pomnika na górze św. Anny. Jej członkowie byli zaangażowani w odbudowę i restaurację Pomnika Powstańczego w Biertułtowach. Grupa miała swojego przedstawiciela GRN w komisji opiniodawczej. Nowy zarząd wybrano 3.03.1946r. w składzie Andrzej Wiesiołek - prezes, 1. z-ca Alfred Spandel, 2. z-ca Ludwik Ochojski, sekretarz - Alfred Bytomski, z-ca - Wiktor Urbańczyk, skarbnik - Michał Kiermaszek członkowie: Franciszek Meisner, Józef Janisz i Franciszek Wencel. Po 4 latach (2.09.1949r.) grupa miejscowa w Biertułtowach została włączona jako koło do struktur powołanej przez władze kombatanckiej organizacji Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. W 1975r. koło zrzeszało 97 członków.

Po włączeniu Radlina do Wodzisławia Śl. z kół miejscowych w Obszarach, Głożynach, Biertułtowach i Radlina II utworzono Koło Miejskie nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin, którego prezesem został wybrany 12.09.1975r. Eryk Zwierzyna, zastępcami zostali Czesław Skupień, Franciszek Myśliwiec, Jakub Dziwoki, sekretarzami - Agata Antończyk i Paweł Kłosok, skarbnikiem - Konrad Antończyk.

Grupa miejscowa Obszary i kop. „Emma” - została założona 2.09.1921r. podczas zebrania 63 uczestników powstań śląskich w sali Roberta Barteczki. Przyjęła nazwę Związek Byłych Powstańców Śląskich. Został wybrany jego zarząd w składzie: prezes - Walentyn Wystup, sekretarz - Paweł Kołeczko, skarbnik - Izydor Kuśka, członkowie Józef Gardian, Karol Musiolik, a także komisja rewizyjna: Robert Sachs oraz Czesław Dzierżęga. We wrześniu 1923r. przyjmuje nazwę Związek Powstańców Śląskich. Na stanowisku prezesa następuje zmiana obejmuje ją Konrad Stabik, a dowództwo grupy zostaje powierzone Karolowi Sachsowi. W kolejnych kadencjach, z wyjątkiem roku 1926, w którym prezesem był ponownie Walentyn Wystup, do 1939r. funkcję prezesa pełnił Teofil Łukaszyk. Grupa z Obszar i kop. „Emma”, Radlina oraz z Głożyn w 1924r. ufundowała pomnik nagrobny poległych powstańców z Radlina, który został poświęcony przez Ks. Jana Rutę. Każdego roku w rocznicę wybuchu III powstania członkowie grupy uczestniczyli w nabożeństwie majowym w kościele p. w. Marii Magdaleny w Radlinie, po którym składali kwiaty na grobach poległych powstańców, a od 1925r. na pomniku - mogile poległych powstańców na cmentarzu parafialnym. 9.09.1945r. członkowie grupy w liczbie 43 wznowili działalność w strukturach Związku Weteranów Powstań Śląskich. Na zebraniu założycielskim, które odbyło się w lokalu Michała Wolnickiego przy ul. Dworcowej, wybrano na stanowisko prezesa Franciszka Wojaka*. I. z - ą został Leopold Sachs, 2. Józef Wodecki, sekretarzem - Teofil Sobik, jego z - ą - Józef Musioł, skarbnikiem - Wawrzyn Śmietana, członkami zarządu: Karol Staniczek, Roman Ucher oraz Teodor Somerling. Komisja rewizyjna została powołana w składzie: Jan Spandel, Jakub Kolorz, Augustyn Steuer. Po 4 latach grupa miejscowa w Obszarach została włączona (2.09.1949r.) jako koło do struktur powołanej przez władze kombatanckiej organizacji Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. W 1975r. koło zrzeszało 58 członków. Po włączeniu Radlina do Wodzisławia Śl. z kół miejscowych w Obszarach, Głożynach, Biertułtowach i Radline II utworzono Koło Miejskie nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin, którego prezesem został wybrany 12.09.1975r. Eryk Zwierzyna, zastępcami zostali: Czesław Skupień, Franciszek Myśliwiec, Jakub Dziwoki, sekretarzami - Agata Antończyk i Paweł Kłosok, skarbnikiem - Konrad Antończyk.

* Franciszek Wojak funkcję prezesa grupy ZWPŚl. w Obszarach pełnił do 1949r., a następnie, także w kole ZBoWiD do 1975r.

Grupa miejscowa Głożyny - śladowe dane o istnieniu grupy ZPŚl w Głożynach odnajdujemy w dokumentacji OMP w Biertułtowach, Kronice grupy w Obszarach oraz w wzmiance n. t. Pomnika – mogile pamięci górników - ofiar tragicznego pożaru w kop. „Emma” 7.12.1913. w piśmie „Gwarek”. Członkowie grupy partycypowali w ufundowaniu pomnika nagrobnego poległych powstańców z Radlina. Brali udział w jego odsłonięciu i poświęceniu tablicy pomnika ku czci poległych powstańców 7.10.1928r. Prezesem grupy był Augustyn Szczotok, który był delegatem z ramienia grupy w zarządzie OMP w Głożynach. W 1945r. koło Związku Weteranów Powstań Śląskich w Głożynach zrzeszało 22 członków. Funkcję prezesa pełnił Alojzy Szczotok. Po 4 latach grupa miejscowa w Głożynach została włączona (2.09.1949r.) jako koło do struktur powołanej przez władze kombatanckiej organizacji Związku Bojowników o Wolność i Demokrację. W 1975r. liczyło 60 członków i analogicznie jak pozostałe koła miejscowe weszło w skład Koła Miejskiego nr 4 Wodzisław Śl. – Radlin.

Grupa miejscowa Radlin - o jej istnieniu z powodu nieodkrytych źródeł niewiele jest wiadomym. Istniała bez wątpienia od 1921r., a jej współzałożycielem w Radlinie był Alojzy Swoboda. Grupa brała udział w odsłonięciu i poświęceniu tablicy ku czci poległych powstańców z Radlina 7.10.1928r. Prezesem grupy ZPŚl w Radlinie był Paweł Brawański, był także prezesem ZWPŚl w 1945r. W organie prasowym ZPŚl.

„Powstaniec Śląski” występują wzmianki o istnieniu grupy miejscowej ZPŚl w Radlinie Górnym.

Litertura i źródła: Kronika grupy ZPŚl. w Obszarach i kop. „Emma” (w jez. niemieckim). P. Kołeczko, Kronika ZBoWiD koło Obszary. Kronika Koła Miejskiego nr 4 w Wodzisławiu Śl. – Radlinie. Dokumentacja OMP w Biertułtowach. Dokumentacja ZWPŚl w Biertułtowach lata 1945 – 1947, (w:) zb, Izby Regionalnej miasta Radlin. Pamięć Śladów - Śladami Pamięci, (red.) E. Holona, Radlin2018, s. 52. „Powstaniec Śląski” 1928. R 2 nr 5, , 1935r. 9 nr 1 i 2, 1935r. 9 nr 4 . B. Adamczyk, Leopold Zarzecki 1855 – 1929. 160. rocznica urodzin zasłużonego dla sprawy polskiej Ślązaka, górnika z Biertułtów. Radlin 2016, s. 84-86.

Eryk Holona

Związek Strzelecki „Strzelec” Józefa Piłsudskiego powstał w 1913r. Odegrał ważną rolę w przygotowaniach do odzyskania niepodległości jeszcze przed I wojną św., potem w Legionach i Polskiej Organizacji Wojskowej. W okresie międzywojennym pełnił funkcję młodzieżowej organizacji społeczno-wychowawczej. Należała do niego przede wszystkim młodzież przedpoborowa. Był organizacją koedukacyjną. Jego statut gwarantował wojsku wpływ na program i charakter szkolenia - prowadzenie przysposobienia wojskowego (dalej p.w.). Związek prowadził także działalność w zakresie wychowania fizycznego oraz pełnił funkcję oświatową, organizując różnego typu kursy, pogadanki i odczyty oraz umożliwiał korzystanie z bibliotek i czytelni. Ideowo był zorientowany na obóz piłsudczyków. Struktura pokrywała się z wojskowo - administracyjnym podziałem kraju. W jego strukturze funkcjonowały: grupa orląt obejmująca młodzież pozaszkolną w przedziale wieku 14 – 16 lat, grupa junaków skupiająca młodzież w wieku 17 – 19 lat z przeszkoleniem przysposobienia wojskowego oraz przedpoborowych do 25r. życia z kategorią „D” jeśli zostali przyjęci do pracy p.w., grupa junaków bez p.w. obejmująca członków oddziałów w wieku ponad 16 lat, z którymi z jakichkolwiek powodów nie były prowadzone prace p.w. oraz grupa strzelców, obejmująca strzelców z ukończeniem p.w. i rezerwistów wojska. W województwie śląskim oddziały Związku Strzeleckiego powstawały sukcesywnie po ukonstytuowaniu się jego zarządu 27.02.1923r. O istnieniu oddziału w Radlinie wiemy tylko tyle, że istniał.

Radliński oddział Związku Strzeleckiego / nie ustalono jego lokalizacji i czy faktycznie przedstawia „strzelców”, a być może członków OMP (Oddziału Młodzieży Powstańczej) /

Dowodem jest m. in. wzmianka w Sztandarze Polskim i Gazecie Rybnickiej rok XV nr 36 z 27.03.1934r. o ZS Obszary, który brał udział w marszu terenowym na dystansie 10km. Nie jest wiadomym, który oddział męski przedstawia zamieszczone zdjęcie. Kopalnia „Emma” dotowała i zabezpieczała działalność szeregu organizacji i stowarzyszeń w środowisku kolonii kop. „Emma” oraz w Radlinie. H. Rojek w opracowaniu „120 lat kopalni „Marcel”, 100 lat Kopalnianej Stacji Ratownictwa Górniczego”, zamieszcza informację, m. in., że beneficjentem były organizacje półwojskowe. Były nimi Oddziały Młodzieży Powstańczej, ZHP i Związek Strzelecki. Mamy również udokumentowane istnienie oddziału żeńskiego, wprowadzie tylko na zdjęciu, jednak na tablicy umieszczonej przed frontem osób na fotografii widnieje napis ZS Oddział kop. „Ema”. Nazwę taką kopalnia miała w drugiej połowie lat trzydziestych. Oddział żeński w okresie poprzedzającym wybuch II wojny św. organizował szkolenia medyczne dla dziewcząt na wypadek wojny, przygotowywał do niesienia pomocy ludności cywilnej dotkniętej jej skutkami w ogóle, a także wychowania prozdrowotnego. Komendantem Związku Strzeleckiego w Radlinie był Edward Barteczko.

Literatura i źródła: „Strzelec” rok XV z dnia 5.05.1935, nr 18. Sztandar Polski i Gazeta Rybnicka, rok XV nr 36 z dnia 27.03.1934r. A. Zakrzewska, Związek Strzelecki 1919 – 1939 Wychowanie Obywatelskie Młodzieży, Kraków 2007 (dostęp 30.07.2021). Kobiety Radlina i Niepodległa 1918 – 2018. Kobięce twarze radlińskiej historii, (red.): E. Holona, Radlin 2018. H. Rojek, 120 lat kopalni „Marcel”, 100 lat Kopalnianej Stacji Ratownictwa Górniczego. Radlin 2005. s. 157. Wywiad - relacja U. H. z d. Gliwicka (dane zastrzeżone do wiadomości autora). Relacja Melanii W. z d. Barteczko oraz jej siostry Haliny T.

Eryk Holona

Ż

Żołnierze polegli i zmarli w formacjach Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie (1939 -1946) urodzeni w Radlinie, Biertułowach, Głóżynach

Wielka Brytania 1940 – 1946

1. Duda Alojzy, strzelec,	15.IX.1925 Radlin	15.IV.1946 Whitchurch
2. Śmigielski Roman, strzelec,	16.VII.1921 Radlin	1.XII. 1945 Whitchurch

Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich 1941 - 1942

1. Sojka Henryk strzelec,	15. VII.1920 Radlin	10.12.1941 Tobruk

Drugi Korpus gen Władysława Andersa (1942 – 1946)

1. Adamczyk Wiktor kanonier, 28.VI. 1909 Biertułowcy, 5. VI.1945 Casamassima
2. Helmut Gaca plutonowy, 15.10. 1914 Biertułowcy, 18.X. 1944 Santa Sofia cm. Bolonia
3. Kolorz Bolesław strzelec, 3. VII 1925 Biertułowcy, 12.IV.1945 Bolonia
4. Kowol Franciszek starszy strzelec, 5.X.1922 Radlin, 12.IV.1945 Bolonia
5. Krzystała Franciszek strzelec, 30.I.1916 Radlin, 4.III 1945 Bolonia
6. Materzok Bolesław strzelec, 20.V.1825 Radlin, 9.VIII.1944 Loreto

I Dywizja Pancerna gen. Stanisława Maczka (1943 – 1946)

1. Blanik Dominik sierżant, 18.XII. 1900 Głóżyny, 14.VIII.1944 Langannerie
2. Gajda Jerzy strzelec, 28.III. 1911 Radlin , 11.VIII.1944 Langannerie
3. Małek Augustyn strzelec, 26.XI. 1907 Radlin, 8.I.1945 Breda

Literatura i źródła: Wypisy do dziejów Rybnika i Wodzisławia Śląskiego 1985 B. Cimała, P. Porwoł, W. Wiczorek. Lista pochowanych 1400 żołnierzy 2 Korpusu Polskiego na Polskim Cmentarzu Wojennym w Bolonii.

Donata Pajak

Żymełka Franciszek ur. się 24.09.1914r. w Biertułtowach w pow. rybnickim w rodzinie Konstantego i Elżbiety z d. Tudzisch. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Rzuchowie, uczęszczał

do Państwowego Gimnazjum Polskiego w Bielsku, następnie podjął studia prawnicze na Uniwersytecie Poznańskim które ukończył w 1939r., uzyskując tytuł magistra prawa. Aplikację adwokacką rozpoczął w Chorzowie, lecz wybuch wojny przerwał

zdobywanie ich uprawnień. W okresie międzywojennym należał do „Korporacji Odra”, która realizowała działania na rzecz przywrócenia do macierzy ziem „po drugiej stronie Odry”. W sierpniu 1939r. jako oficer rezerwista, porucznik, zgłosił się do wojska jako ochotnik. Dnia 30.08.1939r. zameldował się w koszarach 75 pułku piechoty w Chorzowie, skąd został skierowany do Jawiszowic k/Brzeszcza i tam zastał go wybuch wojny. Ze swoim pułkiem przeszedł szlak bojowy od Wyr przez Wadowice – Kraków – Tarnów – Dębicę – aż po Tomaszów Lubelski, pełniąc funkcje d-cy batalionu W potyczce pod Tarnawką został ranny. Został wzięty do niewoli i przewieziony do szpitala w Zamościu. Po miesięcznym pobycie w nim, 30.10.1939r., uciekł ze szpitala wraz z czterema innymi oficerami. Dotarł bez specjalnych problemów do Rydułtów jednak wkrótce został aresztowany i przewieziony do rybnickiego gestapo. Tam jednak natknął się na przedwojennego znajomego ojca więc tego samego dnia został zwolniony. Był organizatorem jednej z pierwszych organizacji konspiracyjnych na ziemi rybnicko – wodzisławskiej, początków Sił Zbrojnych Polski (SZP). Pełnił obowiązki d-cy obwodu SZP w Rybniku oraz z-cy d-cy inspektoratu SZP. Działał pod pseudonimem „Sęp”. W maju 1940r. w wyniku nasilonych na Śląsku aresztowań Franciszek Żymełka także został zatrzymany i po raz drugi po paru godzinach wyszedł na wolność, gdyż znowu dostał się przed oblicze tego samego gestapowca - znajomego ojca sprzed wojny. Przyczynił się do utworzenia siatki wywiadu t.zw. „siatki Augusta”, na czele której stał Jan Margiciok z Rydułtów. Po połączeniu Sił Zbrojnych Polski z Służbą Zwycięstwa Polski przyjął pseudonim „Orlik” oraz pełnił w SZP funkcję szefa wywiadu, następnie dowódcy pułku, zaś w okresie późniejszym tj., w 1943r., został zastępcą dowódcy Inspektoratu Rybnik. A organizacja SZP przekształciła się tymczasem w Związek Walki Zbrojnej (ZWZ), następnie Armię krajową (AK). W nocy z dnia 18 na 19.12.1940r. został aresztowany i wraz z innymi osobami, również konspiratorami, zawieziony do aresztu w Dzimierzu. Następnego dnia wszystkich aresztowanych przetransportowano do więzienia w Rybniku. Tego samego dnia przez Żory, Pszczynę w zbiorowym transporcie został

przewieziony do KL Auschwitz. W obozie po zarejestrowaniu, był więźniem nr 7576. Pracował w Industierhofe-II przy piłowaniu drewna, rąbaniu go, układaniu w stosy, rozładowywanie wagonów z cegłą, wapnem czy cementem. Pracując w Kiesgrube (w komandzie), doznał odmrożenia rąk i nóg. Po trzymiesięcznym pobycie w KL Auschwitz, w marcu 1941r. Franciszek Żymełka został wezwany na przesłuchanie w charakterze obwinionego o przynależność do tajnej organizacji i działalność przeciw III Rzeszy. Mimo zastosowanych „środków” pomocniczych, takich jak pałka, pięści i nóg, nie załamał się, a przesłuchanie nie potwierdziło zarzutu jego przynależności do organizacji konspiracyjnej. Dzięki usilnym staraniom rodziców, 30.06.1942r. odzyskał wolność. Po zwolnieniu, oficjalnie pracował w firmie spedycyjnej Joschke, Roszik & Herrmann, zamieszkał w Katowicach. Ponownie zaangażował się w działalność konspiracyjną. We wrześniu 1942r. został ostrzeżony, że gestapo ponownie zaczęło się nim interesować, więc od tego czasu aż do zakończenia okupacji ukrywał się, chociaż ani na chwilę nie przerwał konspiracyjnej działalności. W 1943r. został zastępcą dowódcy Inspektoratu Rybnik używając pseudonimu „Rębacz” i funkcję tę pełnił do wyzwolenia w 1945r. Po wyzwoleniu z polecenia wojewody J. Ziętka organizował urząd starostwa w Rybniku, po czym został dyrektorem Biura Powiatowego. Nie skorzystał z amnestii ogłoszonej po sfałszowanych wyborach parlamentarnych 1947 roku. 13.12.1947r. został aresztowany i osadzony w więzieniu UB w Rybniku, potem w Katowicach. Po przeszło rocznym brutalnym śledztwie został w lutym 1949r. oskarżony o „usiłowanie zmiany przemocą demokratycznego ustroju Państwa Polskiego” i po parodii procesu skazany na 12 lat więzienia. Został osadzony we Wronkach. Był w nich więziony do 10.05.1954r., kiedy udzielono mu rocznej przerwy w odbywaniu kary, ze względu na zły stan zdrowia. W czerwcu 1956r. na mocy amnestii uznano karę za odbytą. Przez długi okres nie mógł znaleźć żadnej pracy, zaś o wykonywaniu zawodu prawnika musiał zapomnieć. Zmarł w styczniu 1979r. Jest pochowany w Katowicach na cmentarzu na Ligocie (przy ul. Panewnickiej). Franciszek Żymełka, syn powstańca śląskiego, żołnierz września i Armii Krajowej, więzień KL Auschwitz i Wronek, współtwórca administracji powiatu rybnickiego i zasłużony pracownik Przedsiębiorstwa Miernictwa Górniczego w Bytomiu.

Literatura , źródła: AP Cieszyn, USC w Biertułtowach (1903-1932) 14/444, sygn. 9, s.114. Rybnik. Zarys dziejów miasta od czasów najdawniejszych do 1980 roku, Katowice 1986, s. 241; M. Brzost, Rybnicki Inspektorat Armii Krajowej, Katowice 1995, s. 45, 47, 50-56, 58, 64, 65, 76, 102, 127, 147, 151, 158, 159, 165. J. Klistala, Żołnierze Rybnickiego ZWZ/AK, POP, PTOP w Obozach Koncentracyjnych, Bielsko – Biała 2008.

Eryk Holona

Quality - wyróżnienie ustanowione na wniosek Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego przez Burmistrza Radlina, które podkreśla zasługi radlinian w rozwoju oraz rozstawianiu miasta. Jest wyrazem podziękowania tym, którzy w pracę i twórczość indywidualną lub instytucjonalną wkładają całą życiową pasję, umiejętności, talenty, ponadprzeciętne zaangażowanie w to wszystko, co decyduje o bogactwie i warunkach życia w naszym mieście oraz rozstawiają miasto poza jego granicami. Do 2021r. w XIX edycjach nadania wyróżnienia „Quality” laureatami byli:

w I edycji /2003/:

Ks. prałat Alfred Włoka

**p. Aniela Konieczny, p. Jerzy Michalski,
p. Wiktor Bugła**

Ks. prałat Alfred Włoka, któremu przez 29 lat postęgi duszpasterskiej w naszej parafii, na co dzień towarzyszyło oddanie jej sprawom , sprawność organizacyjna, sumienność i odpowiedzialność za powierzoną wspólnotę wiernych,

Aniela Konieczny, osoba charyzmatyczna, przywiązująca szczególną wagę do kultury osobistej. Animatorka różnorodnych inicjatyw społeczno - kulturalnych.

Przez 35 lat kierownik - dyrektor b. Domu Kultury na tzw. „Grodoniowcu”, następnie Zakładowego Domu Kultury KWK „Marcel”.

Jerzy Michalski, dyrygent chórów męskich „Echo”, „Polonia” oraz chóru mieszanego im. Juliusza Słowackiego. W sumie w domu kultury w Radlinie (obecnie MOK) przepracował ponad czterdzieści lat. Z pasją realizował swoje powołanie wychowawcy, nauczyciela, przewodnika i społecznika. Jego poczynaniom towarzyszyło zawsze poczucie odpowiedzialności. Potrafił zmobilizować śpiewaków do organizowania lub współorganizowania wielu imprez kulturalnych, w których było nam dane uczestniczyć.

Wiktor Bugla, poeta, autor tomików wierszy pisanych gwarą o tematyce radlińskiej, m. in: „Tatulkowo Jabłónka”, „Pod Zajlbanom”, „Pejzaż z Kominem”, „Wele Hołdy”. Pierwszy Honorowy Obywatel Miasta Radlina w jego dziejach. Członek honorowy RTK oraz HKS „Skaut” w Radlinie.

w II edycji /2004/:

p. Kazimiera Drewniak, p. Paweł Gaca, p. Bernard Muszer

Kazimiera Drewniak – Woryna, realizująca się przede wszystkim w rysunkowym i satyrycznym opisywaniu w gwarze śląskiej zwyczajów i tradycji mieszkańców ziemi rybnicko – wodzisławskiej. Autorka, redaktorka oraz ilustratorka wielu publikacji, m.in.: „Wokół kultury, przez zabawę do wiedzy o Śląsku”, „Mój Śląsk”, „Pnioki”,

czy też albumu etnograficznego „Kluska Wandruska”. Honorowa obywatelka miasta Radlina.

Paweł Gaca, wychowanek biertułtowskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokoł”, gimnastyk, 24 – krotny mistrz kraju, w wieloboju oraz ćwiczeniach na przyrządach, olimpijczyk z Helsinek (1952r.), trener narodowej drużyny gimnastyków na olimpiadach w Rzymie i Meksyku,

Bernard Muszer, bez reszty oddany kultywowaniu tradycji mistrzostwa rzemieślniczego. Zaangażowany w życie środowiska rzemieślniczego wodzistawskiego Cechu, w którym pełnił szereg funkcji. Był członkiem zarządu katowickiej Izby Rzemieślniczej oraz Komisji Egzaminacyjnej w zawodzie cukiernik. Znany z ofiarności na rzecz placówek opiekuńczo - wychowawczych.

w III edycji /2005/:

Zygmunt Brachmański, rzeźbiarz, radlinianin, autor projektu pomnika Ofiar Szybu „Reden” w Radlinie, głównego ołtarza w kościele p.w. WNMP w Biertułtowach oraz pomnika papieża św. Jana Pawła II przy nim.

w IV edycji /2006/:

mgr Henryk Stiel mgr Błażej Adamczyk Jan Śliżewski

Błażej Adamczyk, dla którego dewizą życiową jest sentencja „littera scripta manet” – „słowo zapisane nie ginie”. Autor artykułów w prasie regionalnej, gawęd w Radiu 90FM, monografii „Harcerskie Zbliżenia” o historii harcerstwa w Radlinie, postaciach harcerstwa i jego dziejów na ziemi wodzisławskiej. Czy wreszcie opisu służby harcerskich seniorów w Harcerskim Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie oraz biografii Leopolda Zarzeckiego.

Henryk Stiel, nauczyciel Szkoły Podstawowej nr 2 w Radlinie - Biertułtowach. Przez ostate 13 lat pracy przed emeryturą dyrektor MOKu. Animator kultury, z zamiłowania plastyk, wspierający inicjatywy swoich współpracowników. W znacznej mierze przyczynił się do ubogacenia oferty programowej kierowanej przez niego placówki.

Jan Śliżewski, przepracował pod ziemią 30 lat, miał potrzebę podzielenia się swoimi doznaniem z tego okresu. W jego twórczości malarskiej dominuje refleksja egzystencjalna trwania i przemijania. Na jego dorobek artystyczny składa się m.in. kilkadziesiąt obrazów o tematyce górniczej. Nie jest mu obojętny los innych, wystawiał wielokrotnie swoje prace na aukcjach charytatywnych.

w V edycji /2007/:

Odbierają wyróżnienie: Dyrektor inż. Jacek Skupień i Główny Inżynier Górniczy mgr inż. Krzysztof Baluch.

KWK „Marcel”, dziś ruch „Marcel” w ramach skonsolidowanej kopalni „ROW” od 135 lat była i jest przysłowiową „matką karmicielką” nieomalże wszystkich rodzin Radlina oraz ościennych miejscowości. W ramach funkcji społecznej zawsze była podmiotem inspirującym i wspierającym wszystkie inicjatywy na polu szeroko pojętej działalności społeczno kulturalnej.

Odbiera wyróżnienie Ludwik Blanik, ojciec laureata.

Leszek Blanik, wychowanek klubu gimnastycznego „Sokolnia” Radlin, 8 - krotny mistrz kraju w wieloboju, mistrz i wicemistrz świata i Europy. Brązowy medalista z Sydney oraz mistrz olimpijski z Pekinu. Najbardziej utytułowany gimnastyk polski. Niezmiennie powtarzający: „Moje serce leży w Radlinie”.

w VI

edycji /2008/:

Lucyna Szłapka, miłośniczka folkloru i śląskiej godki. Prowadziła zespół folklorystyczny „Radlinioki”. Finalistka konkursu mowy śląskiej „Po naszymu czyli po Śląsku”. Autorka publikacji „Moji pisani. Bojki, godki i wierszyki po Śląsku starki z Rybnika”.

w VII

edycji /2009/:

p. Eryk Holona p. Teodor Piecha p. Andrzej Likos

Teodor Piecha, nauczyciel szkoły na Marcelu, przez swoich wychowanków wspominany jako ten, któremu zawsze zależało na nich, motywujący ich do wysiłku i utwierdzający w przekonaniu, że jeśli tylko zechcą, mogą osiągnąć i realizować swoje aspiracje. Jego wielką troską było wychowanie do czasu wolnego, a formą przygotowania jego pasja turystyka, którą starał się olśnić swoich podopiecznych.

Andrzej Likos, działacz Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Założyciel Komisji Turystyki Kolarskiej „Sokół” Radlin, był jej przewodniczącym, współtworzył Oddział PTTK Radlin. Prezes jego Zarządu. Organizator ponad 400 rajdów i wycieczek rowerowych. Twórca szlaków rowerowych w Radlinie.

Eryk Holona, dr nauk humanistycznych, nauczyciel akademicki, autor, współautor i redaktor 13 publikacji zwartych, naukowych i popularno - naukowych, które stanowią sukcesywne wypełnianie białych plam w historii Radlina. Niezwykle ważnym dla niego jest, aby zostały utrwalone dokonania społeczności lokalnej, jej historia, kultura i obyczaje - dzieje tak bliskiej nam wszystkim „Małej Ojczyzny”.

w VIII edycji/ 2010/:

p. Jerzy Bednorz

p. Antoni Francus

Stowarzyszenie Śpiewacze Chór Mieszany im. Juliusza Słowackiego

W imieniu Stowarzyszenia wyróżnienie odbiera Prezes Urszula Sitek.

Jerzy Bednorz, lekarz z powołania, wierny maksymie „Primum Non Nocere”, wieloletni kierownik ośrodka zdrowia przy KWK Marcel. W służbie harcerskiej od 1945r. Tworzył m.in. teatrzyk kukiełkowy z zuchami i Harcerski Krąg Seniora „Skaut” w Radlinie. Doprowadził do ustawienia obelisku upamiętniającego walki w Głożynach 1 września 1939r., w 70. rocznicę tych wydarzeń.

Antoni Francus, zawsze w mundurze instruktora ZHP. Wychowawca pokoleń harcerskich. Ruchowi harcerskiemu poświęca każdą wolną chwilę swojego życia. Do ZHP wstąpił po wojnie. Współtworzył ośrodek harcerski w Lipowcu. Organizował obozy harcerskie, rajdy piesze i rowerowe. Pełnił funkcje komendanta Hufca Ziemi Wodzisławskiej, Komendanta, a później opiekuna Szczepu Harcerskiego przy SSP nr 2 Biertułowach. Opiekun Drużyn przy SP nr 3 w Głożynach.

Stowarzyszenie śpiewacze „Chór im. J. Słowackiego”, a w istocie rzeczy Chór im. J. Słowackiego, to prawie 100 lat popularyzowania polskiej pieśni w środowisku lokalnym. To historia muzyką pisana. Oprócz laurów zdobytych na przeglądach muzyki chóralnej, największym sukcesem były koncerty z filharmoniami: śląską, zabrzańską i rybnicką. Jego zasługi w rozstawianiu miasta Radlina są nie do przecenienia.

w IX edycji /2011/:

p. Barbara Branny p. Maria Kopsztajn Koksownia Radlin

W imieniu Koksowni wyróżnienie odbierają: Z-ca Kierownika ds. produkcji p. Krzysztof Gozdek i Specjalista ds. ISO i technologii p. Marcin Walas.

Barbara Branny, pasjonat teatru, poezji i muzyki. Przez 20 lat prowadziła Szkolny Zespół Poezji, najpierw w ZSZ nr 1 w Radlinie, a po jej przekształceniu na ZSP - w Pszowie. Twórczyni Parafialnej Grupy Twórczej. Współinicjatorka i realizatorka VII edycji Radlińskich Dni Kultury Chrześcijańskiej. Wolontariuszka Uniwersytetu III Wieku.

Maria Kopsztajn, dr , wulkan energii i pomysłów, autorka 5 pozycji zwartych, w tym m. in. monografii ochrony przy parafii WNMP w Biertułtowach oraz szeregu artykułów w materiałach pokonferencyjnych w kraju i za granicą. Zawsze w działaniach podkreśla swoje radlińskie korzenie.

Koksownia „Radlin”, od zawsze była kojarzona z Obszarami, w nich też od prawie 120 lat pełni w ramach funkcji pozaprodukcyjnych wiodącą rolę w sprawowaniu opieki i mecenatu nad wszelkimi formami działania instytucji i grupami mieszkańców. Inspiruje i wspiera ich wszystkie inicjatywy na polu szeroko pojętej działalności społeczno - kulturalnej. Po kopalni „Marcel” jest drugim zakładem pracy mieszkańców Radlina i ościennych miejscowości. Jest trzecią koksownią w Polsce pod względem rocznej ilości produkcji koksu.

w X edycji /2012/:

**p. Zygmunt Twardzik Ochotnicza Straż Pożarna Biertułtowy
Orkiestra Górnicza „Marcel”**

W imieniu OSP wyróżnienie odbierają: Prezes Dawid Topol, Naczelnik Jacek Jędrzejek i p. Zdzisław Lipiak, a w imieniu Orkiestry Dyrygent Franciszek Magiera.

Zygmunt Twardzik, harcerz, z wykształcenia górnik, całe swoje życie zawodowe związał z radlińską kopalnią. Autor książki napisanej gwarą śląską "Balakwasty, czyli byle chwasty" oraz okolicznościowych i satyrycznych wierszy odnoszących się do wydarzeń z życia mieszkańców miasta. Zastępca komendanta Harcerskiego Kręgu Seniora „Skaut” w Radlinie. Członek Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego.

Orkiestra Górnicza „Marcel”, od ponad 100 lat towarzyszy mieszkańcom Radlina w wymiarach życia indywidualnego i zbiorowego. Nadawała i nadaje splendoru uroczystościom religijnym, społecznym, instytucjonalnym oraz rodzinnym. Przez swoją „obecność” ubogaca estetyczne doznania muzyczne nas wszystkich i naszą wrażliwość na treści emocjonalne. Wzrusza i wprowadza w nastrój patosu, radości oraz empatii.

w XI edycji /2013/:

p. Gabriela Chromik KS Górnik Radlin Chór Męski „Echo”

Gabriela Chromik, współzałożycielka Stowarzyszenia Kobiet Aktywnych, wieloletnia jego prezeska, członkini Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego. Organizatorka "Białych Niedzieli", czyli akcji na rzecz profilaktyki zdrowotnej, Radlińskiego Festiwalu Organizacji Pozarządowych, współorganizatorka Dnia Seniora, Olimpiady Seniorów.

Zaangażowana w animację życia społecznego i kulturalnego mieszkańców „Emy” oraz z ulicy S. Mikołajczyka.

Chór Męski „Echo”, „młodszy” o ile tak można powiedzieć od chóru im. J. Słowackiego, w tym roku obchodzi jubileusz 90 – lecia. Był i jest propozycją uczestnictwa mężczyzn w działalności kreatywnej umożliwiającej zaspokajanie potrzeb samorealizacyjnych. Ma w dorobku wiele wyróżnień. Współorganizator XII edycji Turnieju Chórów im. Mariana Łunarskiego.

KS „Górnik Radlin”, klub, który w bieżącym roku obchodzi jubileusz 95 – lecia. Stwarzający szansę profesjonalnego uprawiania wielu dyscyplin sportowych, których reprezentanci rozsławili Radlin w kraju i za granicą. To także klub, który daje szansę uczestnictwa w sportowej przygodzie przedstawicielom wszystkich pokoleń wiekowych mieszkańców Radlina. Klub szczącący się wieloma osiągnięciami.

w XII edycji / 2014/:

**p. Adolf Sosna Koło Gospodyń Wiejskich
Sportowa Szkoła Podstawowa nr 2 i ZSS**

W imieniu KGW wyróżnienie odbiera: Prezes Krystyna Barteczko, a w imieniu SSP Dyrektor Beata Klima.

Adolf Sosna, „człowiek - legenda”, harcerz, wspominany jako namiestnik zuchowy przez swoich podopiecznych. Przez całe życie zawodowe związany z górnictwem. Ma na tym polu niepodważalne osiągnięcia. Jest autorytetem i wzorem dla młodszych wiekiem techników i inżynierów górniczych. Osoba o niespotykanej kulturze osobistej. Wciąż zaangażowany w działalność Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Górnictwa chociaż ukończył 90 lat.

KGW w Głożynach, ponad 60 lat jego działalności to pasmo nieustających inicjatyw na polu zachowania kultury i tradycji naszego miasta i regionu, kultywowania we własnych rodzinach i środowisku wartości rdzennie śląskich.

SSP nr 2 im. Komisji Edukacji Narodowej, najstarsza placówka edukacyjna w naszym mieście, która miała i ma oddanych nauczycieli. Kolebka wielu wybitnych wychowanków, przyzwoitych, prawych i solidnych mieszkańców Radlina, ale i także wielu miejscowości w kraju wychowanych w duchu etosu śląskiego, z których może być dumna zarówno ona sama jak i nasze miasto

W XIII edycji /2015/:

p. Jadwiga Pietrek Stowarzyszenie Pszczelarzy Stara Barć

Jadwiga Pietrek, instruktor plastyki w Miejskim Ośrodku Kultury w Radlinie. Prowadzi od wielu lat grupę plastyczną „Pasja”, która stwarza możliwość poznania podstawowych technik plastycznych. Organizator wielu wystaw, plenerów

i przeglądów. Promuje sztukę nieprofesjonalną twórców z regionu Śląska, a szczególnie terenu rybnicko – wodzisławskiego. Pomysłodawca programu „ŚCIEŻKI, OGRODY, PEJZAŻE ŚLĄSKIE”. Swoją fascynacją śląską architekturą oraz bogactwem kultury regionu próbuje zarazić innych twórców.

Stowarzyszenie Pszczelarzy „Barć”, postrzeganie tego stowarzyszenia jako grupy osób o wspólnym hobby nie oddaje istoty misji jej działania. „Barć” kontynuuje udokumentowane źródłowo tradycje pszczelarstwa w Radlinie. Domeną działania zarówno w przeszłości, jak i obecnie jest działalność proekologiczna i prozdrowotna.

W XIV edycji /2016/

p. Krystyna Kryszewska

**Radlińskie Towarzystwo Kulturalne
w imieniu RTK wyróżnienie odbiera
p. Wojciech Bednorz**

Krystyna Kryszewska współtworzyła m.in. takie organizacje, jak: Centrum Rozwoju Inicjatyw Społecznych w Rybniku (CRIS), „Radlińska Przystań”, „Radlińskie Biuro Porad Obywatelskich”. Prezes i członkini ich zarządów. Wyróżniona nagrodą im. H. Radlińskiej dla najlepszych animatorów społecznych, nadawaną przez Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej.

Radlińskie Towarzystwo Kulturalne, stowarzyszenie, które można zaliczyć do kategorii podmiotów tzw. „Dobrej Wspólnoty”, które kierują się maksymą „Pro Publico Bono” - dla dobra ogółu oraz „in solidem” - daję bo chcę, a nie by ktoś nam dał. Jego celem jest przede wszystkim ocalenie od zapomnienia tego, co wypracowały pokolenia radlinian w przeszłości. Tych wartości, które

odzwierciedlone w kulturze symbolicznej mają znaczenie w kształtowaniu poczucia tożsamości narodowej i lokalnej.

W XV edycji /2017/

p. Janusz Majewski Harcerski Krąg Seniora Komisja Turystyki Kolarskiej „Sokół”

Janusz Majewski, kierował działalnością Zakładowego Domu Kultury. Będąc pracownikiem MOK, zorganizował młodzieżowy teatr „Zwierciadło”, z którym przygotowywał przez 15 lat spektakle dla dzieci. Ma duże zasługi w przygotowanie mieszkańców Radlina wszystkich generacji wieku do czynnego i biernego uczestnictwa w kulturze. W pracę i twórczość indywidualną wkładał życiową pasję oraz ponadprzeciętne zaangażowanie w życie naszego miasta, zabiegając o jego splendor

Komisja Turystyki Kolarskiej „Sokół”, jej działalność to pasmo inicjatyw, na które złożyły się organizowane rajdy, imprezy masowe, konkursy, wytyczanie nowych ścieżek rowerowych, udział w konkursach ogólnopolskich najlepszej sekcji kolarskiej, w których zajmowała I i II lokaty. Zorganizowała 4700 rajdów i wycieczek kolarskich, w których wzięło udział ponad 43 tys. uczestników.

Harcerski Krąg Seniora „Skaut”, to grupa b. harcerzy i instruktorów harcerskich, która pozostała wierna złożonemu przyrzeczeniu harcerskiemu. Bez reszty oddana służbie ojczyźnie i drugiemu człowiekowi, krzewieniu wśród dzieci i młodzieży uniwersalnych wartości moralnych zawartych w przyrzeczeniu i prawie harcerskim. Przywiązująca wagę do działań ubogacających pamięć zbiorową.

W XVI edycji /2018/

p. Kazimierz Cichy Stowarzyszenie „Radlińska Przystań”

W imieniu Stowarzyszenia „Radlińska Przystań” wyróżnienie odbierają p. Lucyna Stiel oraz p. Elżbieta Kałuża,

Kazimierz Cichy, mieszkaniec Radlina, jeden z najaktywniejszych regionalistów powiatu wodzisławskiego. Od 1991r. prezes Towarzystwa Miłośników Ziemi Wodzisławskiej. Autor wielu publikacji, wśród których należy wymienić te, których tematyka odnosi się do historii radlińskich zakładów „100 lat Koksowni Radlin”, czy „100 lat elektrowni Marcel w Radlinie”. Współredaktor periodyku „Herold Wodzisławski”. Odznaczony srebrnym Medalem im. Stanisława Staszica przyznawanym przez PAN.

Stowarzyszenie „Radlińska Przystań” to przede wszystkim osoby zaangażowane od 2000 roku w niesienie wsparcia i pomocy osobom niepełnosprawnym. W swoim dorobku metodycznym ma wiele różnorodnych form i metod pracy, które znajdują zastosowanie w realizacji zadań – ofert konkursowych Urzędu Marszałkowskiego, PEFRON, PCPR, Fundacji Batorego, Miasta Radlina. Istotą zadań realizowanych przez stowarzyszenie jest dążenie do zaspokojenia potrzeb biologicznych i psychicznych dzieci i młodzieży.

W XVII edycji /2019/

**Towarzystwo Szermierzy
„Górnik Radlin”**

wyróżnienie odbierają:

p. Jerzy Marszał,

p. Krzysztof Urbański.

**Stowarzyszenie na rzecz
Dzieci i Młodzieży**

„Tęcza”

wyróżnienie odbiera

p. Mirosław Sosna.

Stowarzyszenie na rzecz Dzieci i Młodzieży „Tęcza” skupia w swoich szeregach rodziców dzieci uczestniczących w zajęciach grup artystycznych w MOKu w Radlinie. Rodziców świadomie zaangażowanych w funkcji opiekuńczej pojmowanej jako zaspokojenie potrzeb niedoboru i wzrostu. Inicjowane formy pracy spełniają

ważną rolę w wychowaniu do czasu wolnego, umożliwiając zaspokojenie aspiracji do wartości kultury, pełnienia ról i budowania więzi społecznych. Służą eliminowaniu cech ograniczających potencjał rozwojowy, takich jak: bojaźliwość, niezaradność, bierność czy nieśmiałość.

Towarzystwo Szermierzy „Górnik Radlin” ma tak bogatą historię i liczbę osiągnięć mierzonych 11 medalami Mistrzostw Świata i Europy, 20 drużynowymi medalami Mistrzostw Polski i 53 indywidualnymi, że można by nimi wypełnić historię niejednego klubu. Dowodzą one w jakim stopniu radlińscy szermierze z godną pochwałą determinacją przez cały okres swojej działalności byli ambasadorami naszej miejscowości. Są to osiągnięcia wielkiej miary, niemniej więcej znaczącymi są postawy szermierzy będące dowodem empatii, wrażliwości, gotowości niesienia wsparcia i pomocy sportowcom różnych dyscyplin w losowych sytuacjach życiowych („Gloria Victis”), a także fakt objęcia wpływem wychowawczych oddziaływań dzieci i młodzież naszego miasta.

W XVIII edycji /2020/

Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych
wyróżnienie odbiera
Halina Duda.

Klub Gimnastyczny „Radlin”
wyróżnienia odbiera
Ludwik Blanik.

Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych tworząc - konstytuując misję swojego stowarzyszenia, wpisało w jej treści integrację środowiska kobiecego, rozwijanie i propagowanie aktywnych postaw radlińskich kobiet. Innymi słowy można by

powiedzieć, że SKA jest tą strukturą, która dostrzegła potrzebę wytworzenia bliskości osobistej, głębi emocjonalnej obejmującej ludzi i ich środowisko, wytworzenia świadomego uczestnictwa oraz zaangażowania w sprawy nie tylko kobiet, ale także i całej lokalnej wspólnoty. Ponadto SKA jest taką strukturą, która kieruje się we wsparciu i pomocy zasadą: „Daję bo potrzebujesz, a nie daję, abys dał”.

Klub Gimnastyczny „Radlin” należy do grona najstarszych organizacji w Radlinie. 21. 03.2020r. obchodził jubileusz 100 lat istnienia. Jest jednym z 52 ośrodków w kraju, w którym uprawia się gimnastykę sportową. Jako jedyny może poszczycić się tym, że wychował 13 olimpijczyków, że jego zawodnicy stanowili trzon kadry polskiej ekipy gimnastycznej w latach 60 - tych i 70 - tych podczas olimpiad: W Tokio w 1964, Meksyku w 1968 oraz Monachium w 1972r. Jest tym klubem, który ma na swoim koncie 2 spośród czterech medali olimpijskich w gimnastyce sportowej, jakie kiedykolwiek zdobyła polska reprezentacja. Radlin nie jest anonimową miejscowością, a znaną nie tylko fanom gimnastyki, ale nieomalże każdemu mieszkańcowi Polski. Liczba 13 medali zdobytych podczas DMP, w tym indywidualnych (19), 7 na Mistrzostwach Europy, jest miarą osiągnięć, które przyniosły, a nadal zdobywane wyróżnienia na zawodach różnej rangi i w różnych kategoriach rozstawiają Radlin w kraju i poza jego granicami.

W XIX edycji /2021/

p. Małgorzata Kania p. Tymoteusz Kubica

Małgorzata Kania – od 25 lat dyrektorka świetlicy środowiskowej w Radlinie, zaangażowana w rozwiązywanie problemów społecznych na terenie miasta Radlina. Na co dzień w relacjach społecznych kieruje się maksymą: „Daję bo potrzebujesz, a nie abym ci dał”. Zawsze gotowa nieść pomoc i wsparcie w sytuacjach zagrożenia rozwoju.

Tymoteusz Kubica od 25 lat dyrygent i kierownik artystyczny chóru „Echo”. Osoba bezustannie poszukująca optymalnych warunków i możliwości emisji głosu, który może wyrażać w nowej formie stany wewnętrzne, głębię przeżyć i uczuć oraz radości z przeżywania kontaktów ze światem przyrody oraz kreatywnymi wytworami działalności ludzi.

Literatura i źródła: Dokumentacja Kapituły Wyróżnienia „Quality” Burmistrza miasta Radlina.. Regulamin Wyróżnienia „QUALITY” Burmistrza Miasta RADLINA

Eryk Holona

Indeks haseł tomu I

A	18
ADAMCZYK BRUNON	18
B.....	20
BARTECZKO EDWARD.....	20
KS. BEDNAREK ZYGMUNT.....	21
KS. BEDNORZ ALFRED.....	22
BEDNORZ JERZY	23
BIEGALSKI ANDRZEJ	25
KS. BLOKESZ JAN (EGIDIUSZ)	26
KS. BOJDOŁ PAWEŁ	28
BRACHMAŃSKI WIKTOR.....	28
BRACHMAŃSKI WŁADYSŁAW	29
BRANDYS KAROL.....	30
BRAWAŃSKI KONRAD	32
BUGLA WIKTOR.....	33
C.....	36
CIEŚLIK MAKSYMILIAN	36
CIEŚLIK MAKSYMILIAN	37
CZAPLEWSKI ALOJZY	38
CHÓR MĘSKI „ECHO” - BIERTUŁTOWY.....	39
CHÓR MIESZANY „GWIAZDA” - RADLIN - GŁOŻYNY - TOWARZYSTWO ŚPIEWU „GWIAZDA”	40
CHÓR MIESZANY „JADWIGA”	40
CHÓR MIESZANY „JADWIGA” - RADLIN	41
CHÓR „JUTRZENKA” - RADLIN - OBSZARY, KOPALNIA MARCEL.....	42
CHÓR MĘSKI „POLONIA”	43
CHÓR MIESZANY „SŁOWACKI”	44

CHÓR MIESZANY „SŁOWACKI” - BIERTUŁTOWY	45
CHÓR MIESZANY „WANDA” W RADLINIE	46
CYWILNE OFIARY WOJNY Z TERENU RADLINA W OKRESIE STYCZEŃ - KWIECIEŃ 1945R.....	47
D	49
DANEL FRANCISZEK.....	49
DUDA CZESŁAW	49
DUDA ROMAN	50
DZIERŻĘGA ALFRED	51
DZIWOKI LOTHAR	52
E.....	53
ELEUSIS	53
F.....	55
FORAJTER ALOJZY	55
KS. FRANCUS EMANUEL.....	55
G	58
GACA PAWEŁ	58
GLEŃSK PAWEŁ	60
„GODŁA” I PIECZĘCI.....	61
<i>Biertułtowy</i>	61
<i>Radlin</i>	62
<i>Obszary</i>	64
„GÓRNIK RADLIN” – SEKCJA BOKSERSKA	66
GRABIEC ERYK.....	68
GRABOWSKI LEON	69
GRUSZCZYK DITMAR	71
GRUSZCZYK PAWEŁ.....	72
GRUSZCZYK OSWALD	73
GRUSZCZYK OTTO	74
GRZESIEWSKA - WOJCIECHOWSKA MARIA.....	74

GRZESIEWSKI STANISŁAW	75
„GWIAZDA” GÓRNOŚLĄSKA TRUPA TEATRALNA.....	76
H	80
„HELIOS” - „PRZYJAŹŃ”	80
HUSS LUDWINA.....	80
I.....	82
INCO* - ZAKŁAD PRODUKCJI APARATURY POMIAROWEJ I AUTOMATYKI PRZEMYSŁOWEJ – PYSKOWICE, FILIA W RADLINIE.....	82
J	84
KS. JARZĄBEK JAN	84
KS. JARZĄBEK SERGIUSZ, PIOTR SDS.....	84
KS. HM. DR JASTRZĘBSKI (HERMAN) FRANCISZEK WILHELM	86
K.....	88
KAPLICZKA ŚW. URBANA.....	88
KIERMASZEK JAN.....	89
KIERMASZEK STANISŁAW	89
KIERMASZEK ZOFIA	91
KIJONKA TADEUSZ.....	93
KOKSOWNIA RADLIN.....	95
KŁOSOK PAWEŁ.....	97
KOBIETY - GÓRNICZKI W KOPALNI „MARCEL”	98
KOLECZKO /KOŁECZKO/ IGNACY	99
KOLECZKO /KOŁECZKO/ PAWEŁ	100
KOLEJKA LINOWA „SEILBAHNA”	102
KOLONIA „EMMA”	105
KÓŁKO ROLNICZE W RADLINIE	106
KOŁODZIEJ JAN.....	106
KS. KARD. KOMINEK BOLESŁAW.....	107

KOMINEK RUFIN	109
KONIECZNY ANTONI	110
KONIECZNY STANISŁAW	113
KOPALNIE I POLA GÓRNICZE NA TERENIE BIERTUŁTÓW	114
KOPALNIA „EMMA” – „MARCEL”	115
KOPALNIA „HOYM - IGNACY”	118
KOPALNIA „MARIAHILF”	120
KOPALNIA „REDEN”	121
KOPALNIA „SYLWESTER”	124
KOPALNIA „CAROLUS”	124
KOŚCIÓŁ P.W. WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY W RADLINIE - BIERTUŁTOWACH	125
KOŚCIÓŁ P.W. NIEPOKALANEGO SERCA MARYI W RADLINIE – GŁOŻYNACH	128
KOZIELSKI FRANCISZEK	129
KOZIELSKI IZYDOR	130
KOZIELSKI JÓZEF	131
KOWOL PAWEŁ	132
KS. KOŹMICKI KLAUDIUSZ	134
KUŚKA AUGUSTYN	135
L	137
LACH /ŁACH/ ALOJZY	137
LACH /ŁACH/ EWALD , EDWARD	137
KS. LACH /ŁACH/ HUBERT	139
LANGER ANIELA	141
LASOTA ALOJZY	142
LIGA MORSKA I KOLONIALNA, ODDZIAŁ PRZY KOP. „EMA”	143
LIGA OBRONY POWIETRZNEJ I PRZECIWGAZOWEJ, KOŁO PRZY KOP. „EMA”	144
KS. LIPPA FRANCISZEK	145

KS. LIPPA HENRYK	146
LISTA ARESZTOWANYCH W 1945R. NA TERENIE RADLINA PRZEZ ARMIĘ CZERWONĄ I MILICJĘ OBYWATELSKĄ.....	147
LUBSZCZYK PAWEŁ	150
Ł	152
ŁYSEK - ŁUNARZEWSKI MARIAN	152
M	154
MAŁESZCZYK JAN	154
MANDRYSZ FLORIAN.....	155
MARSZOLIK FRANCISZEK	156
MATUSZCZYK WINCENTA	157
MECHANICZNA WYTWÓRNIA OBUWIA, DRZENIEK WIKTOR.....	158
MENŻYK JÓZEF	160
MICHALSKI JERZY	161
MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W RADLINIE	162
MIEJSKI OŚRODEK KULTURY.....	164
KS. MOKROS FRANCISZEK	167
MIOZGA TERESA.....	168
MIOZGA WALDEMAR	169
MUSIOŁ JÓZEF.....	171
MUSIOŁ KAROL	172
N	174
NAZWY MIEJSCOWOŚCI – POCHODZENIE.....	174
NAZWY LOKALNE	175
O	181
OBELISK.....	181
OCHOJSKI PAWEŁ	182
ODDZIAŁ ROBOCZY JEŃCÓW RADZIECKICH OBOZU W ŁAMBINOWICACH - KOMANDOR. 195 STALAG VIII B LAMSDORF.....	183

OLSZEWSKA MARIA	184
ORKIESTRA GÓRNICZA „MARCEL” W RADLINIE.....	185
KS. ORLIŃSKI KAROL	187
OSP - OCHRONA PRZECIWPOŻAROWA	188
OSP RADLIN	189
OSP W KOKSOWNI „RADLIN”	195
KS. PALARCZYK FRANCISZEK	197
PARAFIA WNIEBOWZIĘCIA NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY W RADLINIE BIERTUŁTOWACH ..	198
PARAFIA NIEPOKALANEGO SERCA MARYI W RADLINIE - GŁOŻYŃNACH.....	202
PARAFIA ŚW. IZYDORA ORACZA W RADLINIE GÓRNYM	204
PARAFIA P.W. ŚW. MARII MAGDALENY W RADLINIE DOLNYM	206
PARK IM. LEOPOLDA ZARZECKIEGO	210
PARK LEŚNY IM. POWSTAŃCÓW ŚLĄSKICH	211
PARK IM. OFIAR SZYBU REDEN.....	212
PIECZKA JAN	213
PISOWNIA NAZW MIEJSCOWOŚCI	214
PLACÓWKI SZKOLNE W BUDYNKU PRZY UL. WŁ. ORKANA 23 W RADLINIE	216
PLEBISCYT	217
PLUTA FRANCISZEK	218
PLUTA LEON.....	219
POCIĄG PANCERNY „PIERON” Z KOPALNI „EMMA”	220
POLEGLI W WALKACH O WOLNOŚĆ POLSKI I POLSKI ŚLĄSK W LATACH 1919 - 1921.....	222
POLNIK FRANCISZEK.....	223
POLNIK PAWEŁ.....	224
POMNIK - MOGIŁA GÓRNIKÓW TRAGICZNIE POLEGŁYCH W POŻARZE W KOPALNI „EMMA” (OB. KWK „MARCEL”) 7 GRUDNIA 1913 ROKU NA CMENTARZU PARAFII P.W. MARII MAGDALENY W WODZISŁAWIU ŚL. – RADLIN II	225
POMNIK - MOGIŁA PAMIĘCI POWSTAŃCÓW ŚLĄSKICH NA CMENTARZU PARAFII P. W. MARII MAGDALENY W RADLINIE II	227

POMNIK - MOGIŁA ŻYWCEM WRZUCONYCH DO SZYBU „REDEN” NA CMENTARZU PARAFII WNMP W BIERTUŁTOWACH.....	228
POMNIK NA CMENTARZU PARAFII NIEPOKALANEGO SERCA MARYI W RADLINIE – GŁOŻYNACH	228
POMNIK OFIAR SZYBU „REDEN”	229
POMNIK PAMIĘCI ZMARŁYCH JEŃCÓW RADZIECKICH OBOZU I SZPITALA KRIEGSGEFANGENENLAZARET STATION V EMMAGRUBE NA CMENTARZU PARAFII WNMP W BIERTUŁTOWACH	232
POMNIK POWSTAŃCÓW ŚLĄSKICH W RADLINIE – BIERTUŁTOWACH.....	232
POŻAR W KOP. „EMMA”	234
PUKOWIEC FRANCISZEK	236
PYSZNY ADAM.....	236
PYSZNY ALEKSY	237
R.....	238
RADECKI STANISŁAW	238
RADLIŃSCY POLICJANCI POMORDOWANI PRZEZ SOWIETÓW W 1940R.	238
„RADUŁOWIEC” (NIERUCHOMOŚĆ W KSIĘDZE WIECZYSTEJ BIERTUŁTOWY NR 133) - WARSZTAT ŚLUSARSKO - KOWALSKI HELMUTA RADOUXA	240
ROGOWSKI ANTONI	241
RÓŻAŃSKA WANDA	243
RÓŻAŃSKI JÓZEF	245
RÓŻAŃSKI JÓZEF	247
RUDOL PIOTR	248
KS. RUTA JAN	249
KS. RYCHLIKOWSKI AUGUSTYN	250
S.....	252
SACHS JÓZEF	252
SACHS KAROL.....	252
SACHS LEOPOLD	253
SEKCJA SZERMIERCZA, TOWARZYSTWO SZERMIERZY „GÓRNIK RADLIN”	255

SKOWRONEK ERWIN.....	256
SKOWRONEK GERTRUDA	257
SKUPIEŃ JADWIGA.....	258
SKUPIEŃ JAN.....	259
SOBIK RYSZARD	261
SOWIK STEFAN.....	262
SPÓŁKA MELIORACYJNA (ENTWÄSSERGENOSSENSCHAFT) W BIERTUŁTOWACH	263
SPÓŁDZIELNIA „ODRODZENIE” W BIERTUŁTOWACH	263
SPÓŁDZIELNIA SPOŻYWCÓW PRACOWNIKÓW KOP. „EMA” I KOKSOWNI RADLIN	264
SPRAWIEDLIWI WŚRÓD NARODÓW ŚWIATA - TKOCZ JÓZEF.....	265
STABLA ANTONI.....	266
STACJA OPIEKI NAD DZIECKIEM I MATKĄ.....	267
STATEK M/S KOPALNIA „MARCEL”	268
KS. STRZEBNIOK HENRYK	269
„STRZELCY BYTOMSCY”.....	270
KS. STYCH ANTONI	272
STRATY WOJENNE MIESZKAŃCÓW RADLINA W L. 1939 – 1945	272
SWOBODA ALOJZY	273
SZCZOTOK AUGUSTYN	275
SZEJA JERZY.....	275
KS. SZEKIEL ROMAN	276
SZKOŁA W RADLINIE „DOLNYM”	278
SZKOŁA W RADLINIE - BIERTUŁOWACH.....	282
SZKOŁA W RADLINIE „GÓRNYM”	284
SZKOŁA W RADLINIE - OBSZARACH	286
SZKOŁA „NA EMIE” - W RADLINIE	288
SZKOŁA Z NIEMIECKIM JĘZ. NAUCZANIA NA „EMIE”	290
SZKOŁA W RADLINIE - GŁOŻYNACH.....	291

KS. SZLOSAREK HENRYK	293
SZULIK JAN	293
SZYMAŃSKI WACŁAW	295
T.....	297
TABLICA PAMIĘCI HARCERZY I HARCEREK HUFCA WODZISŁAW ŚL. I RYDUŁTOWY POLEGŁYM I ZAMORDOWANYM W LATACH 1939 – 1945	297
TABLICA PAMIĘCI PRACOWNIKÓW KOKSOWNI „RADLIN”	298
TENIS STOŁOWY	298
TENIS ZIEMNY	299
KS. DR TOMALA JAN.....	300
TOWARZYSTWO CZYTELNI LUDOWYCH.....	301
TOWARZYSTWA GIMNASTYCZNE „SOKÓŁ”	303
TOWARZYSTWO ORŁA BIAŁEGO.....	308
TOWARZYSTWO POLEK	309
TWARDZIK RAFAŁ.....	313
U	315
UCZESTNICY III POWSTANIA ŚLĄSKIEGO Z RADLINA, OBSZAR I KOP. „EMMA”, GŁOŻYŃ I BIERTUŁTÓW	315
W	323
WAWRZYŃCZYK WILHELM	323
WEINER IGNACY	324
WENCEL FRANCISZEK	325
WIESZCZEK JÓZEF	326
KS. PRAŁAT WŁOKA ALFRED	328
WOJACZEK FRANCISZEK	330
WOJAK FRANCISZEK	332
WOJCIECHOWSKI MARIAN.....	333
KS. DR WOŹNICA BENEDYKT.....	335
WRANIK FRANCISZEK	336

Z.....	338
ZARZECKI LEOPOLD	338
ZASADNICZA SZKOŁA ZAWODOWA NR 2 W RADLINIE	339
ZGINĘLI W NIEMIECKICH WIĘZIENIACH LUB OBOZACH KONCENTRACYJNYCH W LATACH 1939-1945	341
ZWIĄZEK HODOWCÓW GOŁĘBI POCZTOWYCH	345
ZWIĄZEK KATOLICKICH ROBOTNIKÓW P.W. ŚW. JÓZEFA (TOWARZYSTWO ŚW. JÓZEFA) W BIERTUŁTOWACH.....	347
ZWIĄZEK KATOLICKICH ROBOTNIKÓW P.W. ŚW. BARBARY (TOWARZYSTWO ŚW. BARBARY) W RADLINIE	349
ZWIĄZEK MŁODZIEŻY POWSTAŃCZEJ - ODDZIAŁY MŁODZIEŻY POWSTAŃCZEJ	350
ZWIĄZEK POWSTAŃCÓW ŚLĄSKICH, ZWIĄZEK WETERANÓW POWSTAŃ ŚLĄSKICH	352
ZWIĄZEK STRZELECKI	357
Ż.....	359
ŻOŁNIERZE POLEGLI I ZMARLI W FORMACJACH POLSKICH SIŁ ZBROJNYCH NA ZACHODZIE (1939 -1946).....	359
QUALITY.....	362
.....	391

„Przedłożony do recenzji tom pt. Leksykon Radliński. Z tej i na tej ziemi, którego wydawcą jest Radlińskie Towarzystwo Kulturalne, przygotowany przez zespół autorów - pasjonatów swego regionu, pod redakcją dra Eryka Holony, jest pracą niezwykle ważną z kilku powodów. Dostarcza w miarę pełnych informacji o sprawach i miejscach najbliższych dla każdego mieszkańca Radlina i okolic. Sprawia to formuła leksykonu, zakładająca prezentację treści w syntetycznej postaci i bardzo rzetelne merytoryczne przygotowanie haseł.

Tak uporządkowana wiedza o swojej miejscowości dotycząca zasłużonych postaci środowiska z racji ich wkładu w rozwój kulturalny, oświatowy, gospodarczy swojej małej ojczyzny, ukazuje ich miejsce, zaangażowanie w codzienne sprawy, oraz uczestnictwo w przełomowych wydarzeniach. Przywołanie miejsc pamięci społecznej, wydarzeń radosnych i smutnych, które składają się na historię miejscowości jest czymś ważnym od zawsze i stanowi właściwość ludzką. A takie właśnie hasła znajdujemy w Leksykonie Radlińskim. Umożliwiają one poznanie aktywności naszych przodków, ich zaangażowania oraz problemów. Bez takiej wiedzy niemożliwe jest prowadzenie edukacji regionalnej, kształtowanie postaw obywatelskich, miłości do swego regionu, która jest podstawowym etapem budowania tożsamości narodowej. Bez takich materiałów i wiedzy trudno jest rodzicom i nauczycielom budzić przywiązanie młodego pokolenia do miejsca swego urodzenia, do „kraju lat dzieciennych”. Leksykon będzie również wielką pomocą dla wszystkich, szczególnie młodych miłośników historii regionalnej. Może skłoni ich do zapisywania, utrwalania, gromadzenia świadectw minionych dni, zachowanych w pamięci starszego pokolenia, z których wyłania się barwny obraz minionej rzeczywistości. Leksykon Radliński zajmuje szczególne miejsce w zachowaniu dziedzictwa kulturowego. Na jego stronach zostały utrwalone istotne fakty dotyczące dziejów miasta. Wiedza na temat jego przeszłości ma wpływ na zachowanie tożsamości grupy, a wspomnienia o niej służą utrwalaniu podstawowych wzorów i wartości.

Cieszę się, że rozumieją to władze miasta wspierające działalność Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego jak i to, że patriotyzm lokalny jest kapitałem społecznym, który może wspierać rozwój miasta. Dla każdej miejscowości, szczególnie jej społeczności, niezwykle ważne jest aby zostały utrwalone jej dokonania, historia, kultura i obyczaje.

Życzę autorom haseł i redaktorowi satysfakcji oraz sił do kontynuowania tak ważnego dzieła dla środowiska oraz tego, aby Leksykon został zamieszczony na stronach internetowych Urzędu Miasta oraz Radlińskiego Towarzystwa Kulturalnego, by był dostępny dla wszystkich mieszkańców regionu, zwłaszcza zainteresowanych dziejami i sprawami Radlina”.

Prof. zw. dr hab. Zenon Jasiński

ISBN
978-83-964144-0-3

Radlin 2022

